NESEFİ TEFSİRİ

تفسير النسفي

مدارك التنزيل وحقائق التأويل

Mütercim

Harun ÜNAL

5

İstanbul Kitap ve Kültür Merkezi
Büyük Reşit Paşa Cad. No: 22/42
Vezneciler/İSTANBUL
(0212) 528 46 17

Bu Ciltte Tefsiri Yapılan Ayetler:

Tevbe	Suresi	55- 129
Yûnus	Suresi	1- 109
Hûd	Suresi	1- 123
Yûsuf	Suresi	1- 111
Ra'd	Suresi	1- 14

İÇİNDEKİLER

55. – 59. Ayetler 7
60. – 62. Ayetler 13
63. – 69. Ayetler 21
70. – 74. Ayetler 32
75. – 80. Ayetler 41
81. – 89. Ayetler 51
90. – 94. Ayetler 61
95. – 101. Ayetler 69
102. – 106. Ayetler 80
107. – 110. Ayetler 88
111. – 118. Ayetler 98
119. – 123. Ayetler 110
124. – 129. Ayetler 118

YUNUS SURESİ

1. – 5. Ayetler 125
6. – 12. Ayetler 135
13. – 19. Ayetler 144
20. – 23. Ayetler 154
24. – 27. Ayetler 163
28. – 33. Ayetler 172
34. – 42. Ayetler 179
43. – 52. Ayetler 190
53. – 63. Ayetler 200
64. – 70. Ayetler 212
71. – 75. Ayetler 221
76. – 83. Ayetler 228
84. – 93. Ayetler 234
94. – 99. Ayetler 246
100. – 109. Ayetler 254

HÛD SURESİ

1. – 8. Ayetler 264
9. – 14. Ayetler 274
15. – 24. Ayetler 282

25. – 35. Ayetler 291
36. – 43. Ayetler 303
44. – 49. Ayetler 313
50. – 60. Ayetler 328
51. – 68. Ayetler 339
69. – 76. Ayetler 348
77. – 83. Ayetler 357
84. – 95. Ayetler 366
96. – 108. Ayetler 382
109. – 115. Ayetler 395
116. – 123. Ayetler 406

YÛSUF SURESİ

1. – 7. Ayetler 415
8. – 15. Ayetler 425
16. – 22. Ayetler 434
23. – 29. Ayetler 443
30. – 35. Ayetler 455
36. – 42. Ayetler 465
43. – 49. Ayetler 475
50. – 53. Ayetler 484
54. – 64. Ayetler 491
65. – 68. Ayetler 503
69. – 80. Ayetler 510
81. – 87. Ayetler 523
88. – 98. Ayetler 531
99. – 107. Ayetler 542
108. – 111. Ayetler 552

RA'D SURESİ

1. – 7. Ayetler 559
8. – 14. Ayetler 568

55. – 59. ÂYETLER

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ
بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾
لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ
يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَاِنْ اُعْطُوا
مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَٓا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ
رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْت۪ينَا اللّٰهُ
مِنْ فَضْلِه۪ وَرَسُولُهُ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

Meâli

55. (Ey Habibim! O münafıkların) mallarının ve çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin. Çünkü Allah dünya hayatında o mal ve çocuklar sebebiyle ancak onların azaplarını, (huzursuzluklarını ve cezalarını artırmayı) ve canlarının da kafir olarak çıkmasını istiyor.

56. (O münafıklar yalan yere) Allah adına yemin ederek sizin gibi mümin kimselerden olduklarını ileri sürerler. Oysa onlar gerçekte mümin değiller, (sadece inanmış gibi gözükmektedirler. Halbuki kalplerinde imandan eser yoktur.) Fakat onlar (tıpkı kafirler gibi bir uygulamaya tabi tutulacaklarından) korkan bir toplumdurlar.

57. Eğer (o münafıklar) korunmak için sığınabilecekleri bir yer veya kapanacakları mağaralar ya da gizlenecekleri bir delik bulabilselerdi, (savaşa katılmamak için tıpkı yularından boşanmış yabani kısrak/at misali) derhal o tarafa dönüp hızlıca koşarak oraya doğru giderlerdi.

58. (Ey Muhammed! O münafıklardan) kimileri de sadakaların-(yardımların) bölüştürülmesi ve dağıtımı konusunda seni ayıplayıp sana dil uzatırlar. Eğer o yardım ve sadakalardan (istenildiği kadar) kendileri-

ne verilirse bundan memnun kalırlar. Eğer kendilerine verilmezse hemen kızarlar.

59. Eğer (bu münafıklar) Allah ve Resulünün kendilerine verdiği ganimet ve yardımlara rıza gösterselerdi ve: *"Allah bize yeter, Allah yakın gelecekte bize fazlından ve kereminden daha fazlasını da verecektir, Resulü de (bize önceki verdiklerinden daha fazlasını sağlayacaktır.) Biz sadece Allah'ın rızasına ve hoşnutluğuna talibiz"* deselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.

Tefsiri

٥٥- ﴿ فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَآ أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴾

55. (Ey Habibim! O münafıkların) mallarının ve çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin. Çünkü Allah dünya hayatında o mal ve çocuklar sebebiyle ancak onların azaplarını, (huzursuzluklarını ve cezalarını artırmayı) ve canlarının da kafir olarak çıkmasını istiyor.

« فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَآ أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا » **"Ey Habibim! O münafıkların) mallarının ve çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin. Çünkü Allah dünya hayatında o mal ve çocuklar sebebiyle ancak onların azaplarını, (buzursuzluklarmı ve cezalarını artırmayı...) istiyor."**

Bu ayette, "imrenme" diye mana verdiğimiz "**İ'cab**" kelimesi, bir şeyden memnun kalmak ve ondan dolayı hoşnut olmak anlamında aşırı sevinç, mutluluk ve hoşnutluk demektir. O şeyin güzelliği nedeniyle sonsuz bir haz duymak demektir. Dolayısıyla mana şöyle olmaktadır:

"Onlara verilmiş olan dünya ziyneti ve süsü seni onlara özenti içine sokmasın, onu güzel bulmayasın, ona imrenmeyesin. Çünkü yüce Allah onlara her ne vermiş ise, onları dünyada sırf bu yüzden birçok musibetlerle cezalandırmak ve azap çektirmek için vermiştir. **Yahut da** o verdiklerini tüm hayır yollarına harcamak için verdiği halde, onlar bunu vermeyi istememektedirler, bundan memnunluk duymamaktadırlar, buna

rıza göstermemektedirler ve istemeye istemeye zoraki harcama ile azap olunuyorlar. **Veya** bunların mallarını yağmalamakla, çocuklarını esir düşürmekle azap edecektir. **Ya da** o malları biriktirmek, depolayıp kasalara doldurarak korumaya çalışmak, aşırı sevgi bağlayıp ondan harcamayıp cimrilik etmekle ve sırf bu yüzden o servetinin yok olma korkusunu taşımakla azaplandıracaktır." Evet, işte bütün bunlar insan için birer azap ve işkencedir.

« وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ » **"Ve canlarının da kâfir olarak çıkmasını istiyor."** Yani ruhlarının da kafir olarak sıkıntı ve ızdırap çeke çeke çıkmasını, alınmasını diliyor. Çünkü, **Zühûk**" kelimesi aslında "bir şeyin zorla çıkması" demektir.

Bu ayet, "**Allah aslah/en iyi, en yararlı olanı yaratır**" görüşünün geçersizliğine delildir. Çünkü bu ayet ile: " Böyle kimselere servetin verilmesi, çok çocuk sahibi olmaları bu kimseler için bir azap ve cezalandırma sebebi, kafir olarak hayatlarını sonlandırma nedeni olduğu bildirilmiş olmaktadır. Bununla beraber yüce Allah'ın masiyet olacak şeyleri de murad ettiğini haber veriyor. Çünkü yüce Allah'ın azap etmeyi murad etmesi demek, bu, aynı zamanda yüce Allah'ın, kendisiyle azap olunacak şeyleri de dilemesi anlamındadır. Nitekim küfür üzere, yani kâfir olarak ölmelerini murad etmesi de bu nevidendir."

٥٦- ﴿وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ﴾

56. (O münafıklar yalan yere) Allah adına yemin ederek sizin gibi mümin kimselerden olduklarını ileri sürerler. Oysa onlar gerçekte mü'min değiller, (sadece inanmış gibi gözükmektedirler. Halbuki kalplerinde imandan eser yoktur.) Fakat onlar (tıpkı kafirler gibi bir uygulamaya tabi tutulacaklarından) korkan bir toplumdurlar.

« وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ » **(O münafıklar yalan yere) Allah adına yemin ederek sizin gibi mümin kimselerden olduklarını ileri sürerler. Oysa onlar gerçekte mü'min değiller, (sadece inanmış gibi gözükmektedirler. Halbuki kalplerinde imandan eser yoktur.) Fakat onlar (tıpkı kafirler gibi bir uygulama-**

ya tabi tutulacaklarından) korkan bir toplumdurlar.

Yani bu münafıklar da kendilerinin Müslüman kimselerden olduklarını savunurlar. Fakat onlar aslında, öldürülmekten, müşriklere ve kafirlere uygulanan cezalardan korktukları için böyle bir davranış sergiliyorlar. Esasen inanmadıkları halde takiyye yaparak müslüman olduklarını söylüyorlar.

٥٧- ﴿لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ﴾

57. Eğer (o münafıklar) korunmak için sığınabilecekleri bir yer veya kapanacakları mağaralar ya da gizlenecekleri bir delik bulabilselerdi, (savaşa katılmamak için tıpkı yularından boşanmış yabani kısrak misali) derhal o tarafa dönüp hızlıca koşarak oraya doğru giderlerdi.

«لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً» **"Eğer (o münafıklar) korunmak için sığınabilecekleri bir yer,"** örneğin bir dağın tepesinde veya bir kalede yahut bir adada her bakımdan sağlam, korunan bir sığınak, « أَوْ مَغَارَاتٍ » **"veya kapanacakları mağaralar"** inler «أَوْ مُدَّخَلاً» **"ya da gizlenecekleri bir delik bulabilselerdi,"** saklanacakları bir gedik bulabilselerdi;

«لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ» **"(Savaşa katılmamak için tıpkı yularından boşanmış yabani kısrak misali), derhal o tarafa dönüp hızlıca koşarak oraya doğru giderlerdi."**

Burada geçen, «مُدَّخَلاً» kelimesi, **"Duhul"** kelimesinden türemedir ve **iftial** babındandır. « لَوَلَّوْا إِلَيْهِ » kavli, ona doğru mutlaka yönelirlerdi, demektir. «يَجْمَحُونَ» kavli ise, hiçbir şeyin kendilerini geri çeviremeyeceği şekilde son hızla koşup gitmek demektir. Bu **"Cumuh/Cemuh"** kelimesi, yulardan boşanmış yabani kısrak/at anlamındadır.

٥٨- ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ

يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴾

58. (Ey Muhammed! O münafıklardan) **kimileri de sadakaların-**(yardımların) **bölüştürülmesi ve dağıtımı konusunda seni ayıplayıp sana dil uzatırlar. Eğer o yardım ve sadakalardan** (istenildiği kadar) **kendilerine verilirse bundan memnun kalırlar. Eğer kendilerine verilmezse hemen kızarlar.**

«وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِى الصَّدَقَاتِ» **"Ey Muhammed! O münafıklardan kimileri de sadakaların-yardımların bölüştürülmesi ve dağıtımı konusunda seni ayıplayıp dil uzatırlar."** Sadakaların ya da yardımların bölüştürülmesinde seni kusurlu bularak ayıplarlar ve sana dil uzatırlar.

« فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ » **"Eğer o yardım ve sadakalardan (istenildiği kadar) kendilerine verilirse, bundan memnun kalırlar. Eğer kendilerine verilmezse, hemen kızarlar."**

Ayette yer alan, « إِذَا » kelimesi, **müfacee** içindir, yani "ansızın, hemen" gibi manalara gelen bir kelimedir. Yani; "Eğer sadakalardan kendilerine bir şey verilmezse hemen aniden değişiverip kızarlar." Burada münafıkla tanıtıldığı gibi, bunların din adına değil de hep kendi adlarına ve çıkarlarına göre memnuniyet veya hoşnutsuzluk gösterdikleri anlatılmaktadır. Kendilerinin ve ailelerinin çıkarları sözkonusu olduğunda hoşnutluk veya hoşnutsuzluklarını gösteriyorlar. Çünkü Hz. Peygamber (sav) Mekke halkına ganimetleri veya sadakaları dağıttığı o gün, ganimetlerden daha fazla pay dağıtmak suretiyle onları kazanmak istiyordu, münafıklar ise bundan sıkıntı duymaya ve rahatsız olmaya başlamışlardı.

٥٩- ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ ﴾

59. **Eğer** (bu münafıklar) **Allah ve Resulünün kendilerine verdiği ganimet ve yardımlara rıza gösterselerdi ve: "Allah bize yeter, Allah yakın gelecekte bize fazlından ve kereminden daha fazlasını da verecektir, Resulü de** (bize önceki verdiklerinden daha fazlasını sağlayacaktır.) **Biz sadece Allah'ın rızasına ve hoşnutluğuna talibiz" dese-**

lerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.

«وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ» **Eğer** (bu münafıklar) **Allah ve Resulü-nün kendilerine verdiği ganimet ve yardımlara rıza gösterselerdi ve: "Allah bize yeter, Allah yakın gelecekte bize fazlından ve kereminden daha fazlasını da verecektir, Resulü de** (bize önceki verdiklerinden daha fazlasını sağlayacaktır.) **Biz sadece Allah'ın rızasına ve hoşnutluğuna talibiz" deselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.**

Bu ayette geçen, «لَوْ» kelimesinin cevabı mahzuf bulunmaktadır. Bu şu şekilde takdir olunmaktadır: «وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا» «لَكَانَ خَيْرًا لَكُمْ» Manası da şöyledir: "Eğer onlar, Allah Resulü tarafından yapılan dağıtımda kendilerine isabet eden ganimet payına rıza gösterselerdi, az da olsa verilen bu pay ile gönülleri hoş olsaydı ve: "Allah'ın fazlı ve istediği şey bize yeter" deselerdi... "Bize Allah'ın bizim için belirlediği pay yeter, O bizi bir başka ganimetle de rızıklandıracaktır. Nitekim Allah Resulü (sav) de bize bugün verdiğinden çok daha fazlasını da başka bir zaman verecektir. Çünkü biz, "Allah'ın fazlından bizi zengin kılmasına talibiz" demiş olsalardı, bu, onlar için daha iyi olurdu.

Bundan sonra yüce Allah sadakaların yani zekâtın kimlere verileceğini aşağıdaki ayette şöyle açıklamaktadır:

60. – 62. ÂYETLER

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ
قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ط
فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ ط وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ
النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ ط قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ
لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ ط وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ
اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦١﴾ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ ج وَاللّٰهُ
وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

Meâli

60. Sadakalar Allah tarafından emredilen kesin bir farz ve bir hüküm olarak; (hiçbir varlıkları bulunmayan) fakirlere, (kıt-kanaat geçimlerini sürdürebilen yoksullara/miskinlere, zekat toplamakla görevli kılınan yetkililere, kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen kimselere, (özgürlüklerini elde etmeye çalışan) esir ve kölelere, borç yükü altında kalıp da ödeyemeyecek durumda olanlara, Allah yolunda cihad edenlere ve (kendi ülkesinde zengin bile olsa) yolda kalmış kimselere aittir. Çünkü Allah yarattığı kullarının durumlarını en iyi bilen ve hikmeti gereği işlerini düzenleyendir.

61. Yine (o münafıklardan) kimileri Allah Resulünü üzmek için: "O her söyleneni dinler bir kulak" diyorlar. De ki: "Evet, o sizin için hayırlı olanı dinleyen dikkatli bir kulaktır. Allah'a iman eder ve müminlere de güvenir. İçinizden iman edenler için de bir rahmettir." (Söz ve davranışlarıyla) Allah Resulüne eza edip incitenler var ya, işte onlar için (cehennem ateşinde) acıklı ve elem veren bir azap vardır.

62. Yine (o münafıklar) yanınıza geldiklerinde, sırf sizi memnun etmek için, (daha önce Peygamber hakkında sarfettikleri sözleri, yalan yere) yemin ederek (inkar ederler.) Oysa eğer onlar gerçekten iman etmiş olsalardı, her şeyden önce Allah'ı ve Resulünü memnun etmeleri gerekirdi.

Tefsiri

٦٠- ﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

60. Sadakalar Allah tarafından emredilen kesin bir farz ve bir hüküm olarak; (hiçbir varlıkları bulunmayan) fakirlere, (kıt- kanaat geçimlerini sürdürebilen yoksullara/miskinlere, zekat toplamakla görevli kılınan yetkililere, kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen kimselere, (özgürlüklerini elde etmeye çalışan) esir ve kölelere, borç yükü altında kalıp da ödeyemeyecek durumda olanlara, Allah yolunda cihad edenlere ve (kendi ülkesinde zengin bile olsa) yolda kalmış kimselere aittir. Çünkü Allah yarattığı kullarının durumlarını en iyi bilen ve hikmeti gereği işlerini düzenleyendir.

« إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ » **"Sadakalar/zekatlar; (hiçbir varlıkları bulunmayan) fakirlere, (kıt-kanaat geçimlerini sürdürebilen) yoksullara/miskinlere, ... aittir."**

Bu ayette, eğer dikkat edilirse, sadakalar ya da zekatlar cins itibariyle birkaç sınıfla sınırlandırılmış bulunmaktadır. Zekat sadece bu sınıflara aittir. Bunlardan başkalarına verilemez. Sanki burada, "**Sadakalar ancak onlar içindir, başkaları için değil**" denir gibidir. Örneğin, "hilafet hakkı sadece Kureyş'e aittir" cümlesi gibi. Sen böyle bir ifade ile, "hilafetin Kureyş kabilesinden başkasına verilemeyeceğini" dile ge-tirmiş olmaktasın ve bu hakkın yalnızca bunlara ait olduğunu söylemek-tesin. İşte ayetin ifade ettiği mana buna benzer bir ifadedir.

Bunun yanında zekatın bütün sınıflara verilebilme ihtimali olduğu gibi, sadece bunlardan bir kısmına verilme ihtimali de vardır. Nitekim bizim Hanefi mezhebimizin görüşü bu merkezdedir.

Huzeyfe, İbn Abbas ve ayrıca sahabeden ve tabiinden de bazılarından gelen rivayete göre şöyle demişler: **"Bu sınıflardan hangisine vermek istersen, bu, senin için yeterlidir."** Ancak İmam Şafii'ye göre mutlaka burada adı geçen sınıfların tamamına verilmelidir. Bu da İkrime'nin rivayetidir.

Fakir: Az buçuk imkanı olup da dilenmeyen ihtiyaç sahibi kimse demektir. Çünkü şöyle ya da böyle günlük ihtiyacını karşılayandır.

Miskin: Dilenmek suretiyle geçimini kazanan kimsedir. Çünkü dilenmediği gün açtır. Zira hiçbir mal varlığı bulunmayandır. Fakire göre maddî durumu çok daha zayıf olan kimse demektir.

Ancak İmam Şafii'ye göre bunlar tam tersidir. Yani miskin için yapılan tarif fakir için geçerlidir. Çünkü asıl hiçbir şeyi olmayan odur. Fakir için yapılan tarif ise miskin için geçerlidir. Çünkü bu kimse günlük ihtiyacını az-çok karşılayabilen kimsedir. İmam Şafii de bunu bu şekilde yorumlamaktadır.

« وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا » **"Zekat toplamakla görevli kılınan yetkililere,"** Yani halktan zekat toplamaları için İslam Devleti tarafından görevlendirilen zekat memurlarına, « وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ » **"Kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen kimselere,"** Bunlar Arap Toplumu arasında bir takım hatırı sayılır kimselerdir. Allah Resulü (sav) bu gibileri İslam'a kazanmak için, onlara maddî imkanlarına rağmen zekat vermiştir. Nitekim onlardan kimileri Müslüman olmuşlardır. Resulullah (sav) onların İslam'da sebat etmeleri, dönüş yapmamaları için onlara bu fondan yardım ederdi.

Yine bu fondan Müslüman olmaları ihtimali bulunan kafirlere, sırf onları İslam'a ısındırmak ve kazanmak için yardım yapılabilir. Ya da Müslümanlığı kabul etmişlerdir ama, pamuk ipliğiyle bağlı bulunmaktalar, işte onları da kazanmak için bu madde işletilerek yardım yapılabilir.

« وَفِي الرِّقَابِ » **"(Özgürlüklerini elde etmeye çalışan) esir ve kölelere,"** Bir takım köleleri satın alıp özgürlüklerine kavuşturmada veya anlaşmalı köle olup da özgürlükleri için çalışan Mükatep kölelere de verilir.

« وَالْغَارِمِينَ » **"Borç yükü altında kalıp da ödeyemeyecek olan-**

lara," Borç yükü altında beli bükülmüş, borç kendilerini dize getirmiş olanlara, « وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ » **"Allah yolunda cihad edenlere"** savaşçı askerlerin fakir ve yoksul olanlarına, hac görevinden dönüş imkanını kaybeden hacılara « وَابْنِ السَّبِيلِ » **"Ve (kendi ülkesinde zengin bile olsa) yolda kalmış kimselere aittir."** Elinde mali herhangi bir gücü olamayan yolcuya. İşte zekat bu sekiz sınıfa aittir.

Dikkat edilirse ilk dört maddenin başında, «ل» cer edatı olduğu halde, son dört madde ise, «فِى» cer edatıyla devam etmektedir. Yani "ل" harfinden "فِى" harfine geçilmiştir. Bunun nedeni, bu son dört sınıfın ilk dört sınıfa göre daha çok öncelikli olduklarını ve zekatta bunlara mutlaka öncelik tanınması gerektiğini bildirmek içindir. Çünkü, "فِى" edatı bir şeyi içine almak, ona kap vazifesini görmek, manasınadır. Dolayısıyla bu edat ile, sadakaların ya da zekatların öncelikle bu dört sınıfa verilmesi bunlar içinden de son iki sınıfa verilmesi daha önceliklidir ve önemlidir. İşte bu noktaya dikkat çekilmesi için bu edat getirilmiştir. Bu kimselere sadaka verilmesi düşüncesi, hakim kılınmak istenmiştir.

Ayrıca, « وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ » kavlinde, "فِى" edatının tekrarı ise, bu iki sınıfın, yani **"Allah yolunda cihad edenlerle, yolda kalmış olanlar"** bundan önce geçen iki sınıfa yani **köle** ve **borçlulara** göre öncelikli olmalarına dikkat çekmek içindir. Zekatın bu iki sınıfa verilmesinde fazilet ve tercih bakımlarından öncelik vardır.

Bu ayetin münafıkların geniş bir şekilde ele alındığı ayetlerle bir araya gelmiş olması, şu gerçeğe dikkat çekmek maksadıyladır: Sadakaların ya da zekatların verileceği yerlerin burada adı geçen sınıflar olduğunu göstermek ve bu sınıflar dışında başkalarına verilemeyeceğini göstermek içindir. Böylece adı geçen sınıflardan başkalarının kesin olarak bu harcama kalemine göz dikmemelerini net olarak göstermektir. Aynı zamanda münafıkların böyle bir şeyden pay almalarının mümkün olmadığını ve bu harcama kaleminden kendilerine bir pay verilmeyeceğini de onlara kesin bir dille bildirmektir. O münafıkların bunda hakları yoktur ve bu zekattan onlara herhangi bir pay mümkün değildir. O halde bu münafıklar neden zekat hakkında durmaksızın ileri geri konuşup bunu dillerine dolayıp duruyorlar ve neden bunun dağıtımını yapan kimseyi, Allah

Resulünü dillerine hedef seçiyor, onu kınayıp üzüyorlar?

Müellefe-i Kulûp diye geçen ve kalpleri İslam'a ısındırılmak istenenler diye Türkçeleştirdiğimiz bu madde, Hz. Ebu Bekir'in -Allah kendisinden razı olsun- halifeliği döneminde sahabenin icmaîyle, kaldırılmıştır. Çünkü artık yüce Allah, İslam'ı hakim ve güçlü kılmıştır, o türden kimselere ihtiyacı kalmamıştır. Hüküm, özel bir durum nedeniyle makul bir gerekçeye dayanılarak sabit olması durumunda, yeniden uygulanabilir ve sözkonusu makul durumun ortadan kalkmasıyla da sona erer.

« فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ » **"...Allah tarafından emredilen kesin bir farz ve bir hüküm olarak;..."** Bu ifade müekked mastar manasındadır.

Çünkü, « إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ » **"Sadakalar... fakirlere... aittir."** Kavlinin manası şöyledir: "Allah zekatı onlara has kıldı."

«وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ» **"Çünkü Allah, yarattığı kullarının durumlarını** -maslahatını- **en iyi bilen ve hikmeti gereği işlerini** -nasıl bölüştürme yapılacağını-**düzene koyandır."**

٦١- ﴿وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ﴾

61. Yine (o münafıklardan) **kimileri Allah Resulünü üzmek için: "O her söyleneni dinler bir kulak" diyorlar. De ki: "Evet, o sizin için hayırlı olanı dinleyen dikkatli bir kulaktır. Allah'a iman eder ve mü'minlere de güvenir. İçinizden iman edenler için de bir rahmettir."** (Söz ve davranışlarıyla) **Allah Resulüne eza edip incitenler var ya, işte onlar için** (cehennem ateşinde) **acıklı ve elem veren bir azap vardır.**

«وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ» **"Yine o münafıklardan kimileri Allah Resulünü üzmek için: "her söyleneni dinleyen bir kulak" diyorlar.**

Bu ayette geçen, «اُذُنٌ» kelimesi ile, her duyduğunu ve dinlediğini doğrulayan, tasdik eden, kim ne söylerse, söylediğini kabul edip ona inanan kimse kasdedilmektedir, çünkü kelime bu manada dır. Kendisine işitme organı olan kulak adının verilmesi, sanki o "tamamen bir dinleme, işitme organı veya aracı gibidir", anlamı yüklenmektedir. Bununla Allah Resulü (sav) Hz. Muhammed'i üzmek amacını gütmüşlerdir. Çünkü Hz. Peygamberi üzme ifadeleri, münafıkların ona: **"O herkesi dinleyen kulaktır"** demeleridir. Onların böyle söylemekten asıl amaçları, bununla Allah Resulünü kötülemek ve üzmek istemeleridir. Oysa Allah Resulü (sav) gerçekten selim ve temiz kalpli, izzet ve şeref sahibi olan zatlardan bir zattır. Yüce Allah buna, onun için bir övgü olan şu açıklama ile açıklık getirerek şöyle buyurmuştur:

« قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ » **"De ki: Evet, o sizin için hayırlı olanı dinleyen dikkatli bir kulaktır."** Bu, adeta şu ifade gibidir: « رَجُلُ صِدْقٍ » "O hep dürüst bir adamdır, ondan sadece doğruluk sadır olur" gibi. Böyle söylemekle o kişinin mükemmel ve salih, çok değerli bir kimse olduğu belirtilmek istenir. Adeta şöyle denmektedir: *"Evet, o bir kulaktır, ancak o ne güzel bir kulak."* Aynı zamanda bununla şu ifade de kasdedilmiş olabilir: *"Evet, o hayırda, iyilikte ve hakkı dinlemede, hakkın uygulanmasında, dinlenmesi gerekli olan ve kabul edilmesi lazım geleni dinleyen bir kulaktır. Yoksa o, bunlar dışında olan bir kulak değildir."*

Yüce Allah, daha sonra onun hayrı dinleyen ve duyan bir kulak olduğunu ayetin devamındaki şu ifadelerle tefsir edip yorumluyor:

« يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ » **"Allah'a iman eder"** Yani elindeki delillere dayalı olarak o, Allah'ı doğrular «وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ» **"ve müminlere de güvenir."** İster Muhacirlerden olsun, ister Ensar'dan olsun, bunların samimi ve ihlas sahibi olanlarını dinler ve onların söylediklerini de kabul eder.

Burada, « يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ» kavlindeki, «يُؤْمِنُ » fiili "b" cer edatıyla müteaddi hale getirilmiştir. Çünkü bununla Allah'ı tasdik etmek, onu doğrulamak manası kasdolunmuştur ki, bu, küfrün yani inkarın zıddı karşıtıdır. Ancak, «وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ » kavlinde ise, «يُؤْمِنُ » kelimesi, "lam" cer edatıyla müteaddi olmuştur. Çünkü burada istenen şey, mü'minlerin dinlen-

mesi, onlara kulak verilmesi ve güvenilmesidir. Onların Allah Resulüne söylediklerinin hakkının teslim edilmesidir. Hz. Peygamberin onları doğru kabul etmesi ise, müminlerin Allah Resulü yanında dürüst insanlar olarak kabul edilmeleridir. Örneğin şu ifadeyi bir incelemez misin? Bak burada ne buyuruluyor: « وَمَا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا » "**....Sen bize inanmazsın.**"**(Yusuf,17)** Nasıl da "B" harfinden uzaktır?

« وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ » "**İçinizden iman edenler için de bir rahmettir.**" Burada, « رَحْمَةٌ » kelimesi, «اُذُنٌ » kelimesi üzerine matuf bulunmaktadır. Kıraat imamlarından Hamza, « رَحْمَةٌ » kelimesini, "خَيْرٌ" kelimesi üzerine atfederek, "rahmetin" olarak okumuştur. Yani, "O hayırlı bir kulaktır, dinleyicidir ve o aynı zamanda rahmet ve merhamet kulağıdır da, ondan bu ikisi dışında başka bir şey duyulmaz ve dinlenmez" ve o, "**içinizden iman edenlerden**" onu kabul eder. Yani "**ve O, içinizden iman edenler için bir rahmettir.**" Ey münafıklar! İçinizden inandıklarını açıklayanlar için de bir rahmettir. Çünkü o, sizin görünürde inanmış halinizi iman etmiş gibi kabul etmekte, sırlarınızı açığa vurmamaktadır. O, müşriklere uyguladığını size uygulamamaktadır. Ya da o, mü'minler için de rahmettir. Çünkü onları küfürden, inkarcılıktan kurtarıp imana kavuşturmuştur. Dünyada iman etmiş olmaları sebebiyle de kıyamet gününde bu samimi mü'minlere şefaat edecektir.

« وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ » **(Söz ve davranışlarıyla) Allah Resulüne eza edip incitenler var ya, işte onlar için**- hem bu dünyada ve hem de ahirette- **(cehennem ateşinde) acıklı ve elem verici bir azap vardır.**"

٦٢- ﴿ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴾

62. Yine (o münafıklar) yanınıza geldiklerinde, sırf sizi memnun etmek için, (daha önce Peygamber hakkında sarfettikleri sözleri, yalan yere) yemin ederek (inkar ederler.) Oysa eğer onlar gerçekten iman etmiş olsalardı, her şeyden önce Allah'ı ve Resulünü memnun etmeleri gerekirdi.

« يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ » **"Yine (o münafıklar) yanınıza geldiklerinde, sırf sizi memnun etmek için, (daha önce Peygamber hakkında sarfettikleri sözleri yalan yere) yemin ederek (inkar ederler.)"** Hitap burada mümin kimseleredir. Münafıklar Hz. Peygamber hakkında hep iğneleyici ve dokundurucu laflar edip duruyorlardı ve onlar cihaddan geri kalmak için bir takım bahanelere başvuruyorlardı. Bütün bu yaptıklarından sonra gelip özür diliyorlardı ve mazeretlerini de ettikleri yalan yeminlerle pekiştirmek yoluna giderek, böylece mazeretlerinin kabulünü istiyorlardı. Bir de böylece mü'minleri de hoşnut etmek yolunu tutuyorlardı. İşte bu sebepten ötürü o münafıklara şöyle denildi:

« وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ » **"Oysa eğer onlar gerçekten iman etmiş olsalardı, her şeyden önce Allah'ı ve Resulünü memnun etmeleri gerekirdi."** Yani, ileri sürdükleri gibi eğer gerçekten inanmış kimseler idiyseler, o halde her şeyden önce itaat etmek ve emirlerine karşı uygun davranmak suretiyle Allah'ı ve onun elçisini memnun etmeleri, gerekirdi. Burada, « يُرْضُوهُ » kelimesindeki zamir müfret/tekil olarak getirilmiştir. Bununla sadece Allah'ı memnun etmeleri gerekirdi, gibi bir manaya gidip Resulünü bunun dışında tutmak sözkonusu değildir. Çünkü Allah'ın rızası ile Resulünün rızası arasında herhangi bir fark, bir ayrıcalık bahis konusu değildir. Her ikisi de tek şey hükmünde değerlendirilmektedir ve öyle değerlendirilir. Yani birinin rızası ötekinin rızası demektir. Örneğin bu, şu ifadeye benzer: **"İhsanu Zeydin ve İcmaluhu Neaşani"** Yani "Zeydin yaptığı iyilik ve güzelliği, bana hayat verdi, beni yüceltti." Ya da ayetin bu kısmının manası şöyledir: **"Allah'ı memnun etmeleri gerekirdi, nitekim Resulünü de aynı şekilde memnun etmeleri icab ederdi."**

❁ ❁ ❁

63. – 69. ÂYETLER

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ۚ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلِ اسْتَهْزِؤُا ۚ إِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۚ قُلْ أَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ ۘ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ۚ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ ۚ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ هِيَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾ كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا ۚ فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا ۚ أُولٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾

Meâli

63- (Münafıklar) hala bilmiyorlar mı ki, Kim Allah'a ve Resulüne karşı çıkıp düşmanlık ederse, elbette onun için, içinde ebedi olarak kalacağı cehennem ateşi vardır. En büyük rezalet ve en büyük zillet de budur.

64- Münafıklar, kalplerinde (gizledikleri nifakı mü'minlere) bildiren bir sûrenin indirilmesinden, hep çekinip korkarlar. (Ey Peygamber bir tehdit olarak onlara) de ki: *"Siz istediğiniz gibi alay edin bakalım! Sizin o endişe duyduğunuz şeyleri Allah muhakkak meydana çıkaracaktır."*

65- (Ey Peygamber!) Eğer (o münafıklara) sorarsan (özür bahanesiyle) şöyle derler: *"Biz yalnızca yol boyunca teselli bulalım ve yorgunluk hissetmeyelim diye aramızda şakalaşıyorduk."* Onlara de ki: *("Başka bir konu bulmayıp da) Allah'ın dini, ayetleri ve onun peygamberi ile mi alay ediyorsunuz?"*

66- (Ey Münafıklar!) Artık özür için bahaneler uydurmayın, (sizin özrünüz bundan böyle kabul edilmeyecektir.) Çünkü siz iman ettiğinizi açıkladıktan sonra, (İslam ile alay ederek) tekrar küfre girdiniz. Sizden bir kısmınızı, (tevbe etmeleri ve nifakı bırakmaları sebebiyle) bağışlasak bile, bir kısmınızı işledikleri suçlar ve küfürlerinde ısrarcı olmaları yüzünden azap edip cezalandıracağız.

67- Münafık erkekler ile münafık kadınlar birbirlerine benzerler. Kötülüğü, (Allah'ın yasakladıklarını) emredip, marufu/iyiliği, (Allah'ın emrettiklerini de) yasaklarlar. (Allah yolunda cihad ve yardımlaşmada) cimrilik edip harcamada bulunmazlar. Onlar Allah'a itaati unutup terkettiler, Allah da onları terkedip (rahmetinden ve sevaptan mahrum kıldı.) Doğrusu münafıklar (Allah'a itaatin dışına çıkan ve tevbe etmeyen) yoldan çıkmışların ta kendileridir.

68- Allah, münafık erkeklerle münafık kadınlara, ve kafirlerin tamamına içinde ebedi olarak kalacakları cehennem ateşini vadetmiştir. İşte bu, (azap ve ceza olarak) onlara yeter. Allah onları lanetlemiştir ve onlar için (ardı arkası kesilmeyecek olan) sürekli bir azap vardır.

69- (Ey münafıklar!) Sizin durumunuz tıpkı sizden önce geçen kafir ve münafık toplumların durumu gibidir. Onlar güç ve kuvvet bakımından sizden daha üstün idiler. Mal ve evlat bakımından da sizden daha fazlasına sahiptiler. Onlar dünyalıktan paylarına düşenden gerektiği kadar yararlandılar. Sizden öncekiler paylarına düşenden nasıl faydalandılarsa,

siz de tıpkı onlar gibi dünyalıktan sizin için takdir olunan payınızdan yararlandınız. Batıla dalanlar gibi siz de daldınız. İşte onların yaptıkları işler dünyada ve ahirette boşa gitmiştir, (onlara sevap da yoktur.) İşte asıl hüsrana uğrayanlar ta kendileridir.

Tefsiri

٦٣- ﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ﴾

63- (Münafıklar) hâlâ bilmiyorlar mı ki, Kim Allah'a ve Resulüne karşı çıkıp düşmanlık ederse, elbette onun için, içinde ebedi olarak kalacağı cehennem ateşi vardır. En büyük rezalet ve en büyük zillet de budur.

«أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ» **"(Münafıklar) hala bilmiyorlar mı ki,"** Münafıklar, durumun, ve vaziyetin nasıl olduğunu hala kavrayıp anlamadılar mı?

« مَنْ يُحَادِدِ اللهَ وَرَسُولَهُ » **"Kim Allah'a ve Resulüne karşı çıkıp düşmanlık ederse,"** Kim ihtilaf çıkararak Allah ve Resulüne karşı haddini aşarsa, « يُحَادِدِ » kelimesi **mufaale** babından olup, **"el-Hadd"** kelimesinden alınmadır. Tıpkı, **"el-Meşakkatu"** kelimesi gibi. Bu kelime de, **"el-Şakk"** kelimesinden türemedir.

« فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ » **"elbette onun için, içinde ebedi olarak kalacağı cehennem azabı vardır. En büyük rezalet ve en büyük zillet de budur."** Ayetin bu kısmında yer alan, « فَأَنَّ لَهُ» kavlinde haber mahzuftur. Yani bu, **"Fe hakkun enne lehu"** demektir. "Onun asıl hakkı/layık olduğu şey/ceza.... dır."

٦٤- ﴿يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِؤُا إِنَّ اللهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ﴾

64- Münafıklar, kalplerinde (gizledikleri nifakı mü'minlere) bildiren bir sûrenin indirilmesinden, hep çekinip korkarlar. (Ey Pey-

gamber bir tehdit olarak onlara) de ki: ***"Siz istediğiniz gibi alay edin bakalım! Sizin o endişe duyduğunuz şeyleri Allah muhakkak meydana çıkaracaktır."***

«يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ» **"Münafıklar, kalplerinde (gizledikleri nifakı müminlere) bildiren bir sûrenin indirilmesinden hep çekinip korkarlar."** Ayetin başında yer alan « يَحْذَرُ » kelimesi haber manasında emirdir. Yani, « لِيَحْذَرْ » olup manası: "**Münafıklar çekinip korksunlar**" demektir. Bir de kıraat imamlarından Mekke ve Basra okulu imamları, « تُنَزَّلَ » kelimesini, « تُنْزَلَ » olarak şeddesiz okumuşlardır. «تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ» kavli, "kalplerinde gizledikleri küfür ve nifakı" manasınadır. Zamirler ise münafıklara aittir. Çünkü sûre onların halini ortaya koymak için indiğine göre, onların aleyhlerinde nazil olmuş demektir. Bunun delili,

« قُلِ اسْتَهْزِؤُا » **"(Ey Peygamber! Bir tehdit olarak onlara) de ki: 'Siz istediğiniz gibi alay edin bakalım!'"** kavlidir. Veya ilk ikisi mü'minler hakkında, üçüncüsü ise, münafıklar hakkındadır. Uygun olanı da budur. Çünkü mana ona doğru yönelmektedir.

« قُلِ اسْتَهْزِؤُا » kavli, mealde de işaret ettiğimiz gibi bir tehdit emrini içermektedir.

« اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ » **"Sizin o endişe duyduğunuz şeyleri Allah, muhakkak meydana çıkaracaktır."** Korktuğunuz ve endişe duyduğunuz şeyi Allah mutlaka ortaya çıkaracaktır.

Yani, "Siz nifakınızın, ikili oynamanızın ortaya çıkmasından rahatsızlık duyuyorsunuz." Bilindiği gibi münafıklar, yüce Allah'ın vahiy yoluyla haklarında indireceği ayetlerle kendilerini rezil rüsvay edeceğinden, İslam ve Müslümanlar ile alay etmelerini açıklamasından hep korkup durmuşlardır. Hatta içlerinden kimisi de, "Ben, hakkımızda herhangi bir ayetin, bir sûrenin indirilip bizi rezil etmesindense, meydana çıkarılıp yüz sopa atılarak dövülmemi isterim" demiştir.

٦٥- ﴿وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ﴾

65- (Ey Peygamber!) Eğer (o münafıklara) sorarsan (özür bahanesiyle) şöyle derler: "Biz yalnızca yol boyunca teselli bulalım ve yorgunluk hissetmeyelim diye aramızda şakalaşıyorduk." Onlara de ki: ("Başka bir konu bulmayıp da) Allah'ın dini, ayetleri ve onun peygamberi ile mi alay ediyorsunuz?"

«وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ» **"Ey Peygamber! Eğer (münafıklara) sorarsan, (özür bahanesiyle) şöyle derler: "Biz yalnızca aramızda şakalaşıyorduk."** Hz. Peygamber (sav) Tebük seferi için hareket halinde iken önünde de münafıklardan bir grup hareket halindeydiler. Bunlar aralarında şöyle konuşuyorlardı: "***Şu zavallı adama bakın hele! Haline bakmıyor da, Şam'ın/Suriye'nin saraylarını ve kalelerini fethetmeye soyunmuş. Bu, hiç başarılacak bir şey mi ki? Doğrusu bunun gerçekleşebilmesi oldukça uzak bir ihtimaldir.***"

İşte yüce Allah, peygamberini bu konuşmadan haberdar etti de bunun üzerine, ilerisinde hareket halinde bulunan bu kimselere: "Ey önümde yürümekte olan topluluk! Bana doğru gelin, bana" diye seslendi. Hepsi de ona geldiler. Geldiklerinde Allah Resulü (sav) onlara şöyle konuştu: "Şöyle şöyle konuşanlar, sizler değil misiniz?" Onların Hz. Peygamber (sav)'in sorusuna verdikleri karşılık şöyle idi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Hayır, vallahi öyle değil. Biz senin ve ashabın hakkında herhangi bir şey konuşuyor değildik. Bizim kendi aramızda konuşmamız yolculuğumuzda yol yorgunluğunu hissetmememiz şakalaşmamızdı."

Yani, «وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ» *"Onlara soracak olursan"* ve kendilerine: *"neden bunları konuştunuz?"* diyecek olursan, mutlaka şöyle derlerdi: *"Biz sadece yol esnasında öylesine lafa dalmıştık ve aramızda şakalaşıyorduk."* [1]

«قُلْ أَبِاللهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ» (Ey Muhammed! **"Onlara) de ki: (Başka bir konu bulmayıp da) Allah'ın dini, ayetleri ve onun peygamberi ile mi alay ediyorsunuz?"** Sakın onların mazeretlerine,

[1] Bak. İbn Kesir, Tefsir: 2/455

özür dilemelerine bakma, çünkü onlar bu konuda yalan söylemektedirler.

Dolayısıyla buradaki ifade ile sanki bu münafıklar, alay ettiklerini, böyle bir durumun kendilerinde var olduğunu itirafta bulunmuş gibi gündeme getiriliyor. Çünkü hataları, alay etme olarak kabul edildiğinden bu sebeple kınanmışlardır. Öyle ki, alay edilenler hemen kesinlik ifade eden bir harfin ya da edatın peşinden getirilmiştir ki, böyle bir şey ancak alay edildiğinin kesinleşmesinden sonra sözkonusudur.

٦٦- ﴿لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ﴾

66- (Ey Münafıklar!) **Artık özür için bahaneler uydurmayın,** (sizin özrünüz bundan böyle kabul edilmeyecektir.) **Çünkü siz iman ettiğinizi açıkladıktan sonra,** (İslam ile alay ederek) **tekrar küfre girdiniz. Sizden bir kısmınızı,** (tevbe etmeleri ve nifakı bırakmaları sebebiyle) **bağışlasak bile, bir kısmınızı işledikleri suçlar ve küfürlerinde ısrarcı olmaları yüzünden azap edip cezalandıracağız.**

«لَا تَعْتَذِرُوا» **("Ey münafıklar!) Artık özür için bahaneler uydurmayın, (özrünüz bundan böyle kabul edilmeyecektir.")** Yalan yere uydurduğunuz özürlerle (bundan böyle) meşgul olmayınız. Çünkü sırrınız ortaya çıktıktan sonra o özür dilemeleriniz ya da mazeretleriniz size herhangi bir yarar sağlamayacaktır.

«قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ» **"Çünkü siz, iman ettiğinizi açıkladıktan sonra, (İslam ile alay ederek) tekrar küfre girdiniz."** Yeniden kafir olduğunuzu açıklamış oldunuz.

« إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ » **"Sizden bir kısmınızı (tevbe etmeleri ve nifakı bırakmaları sebebiyle) bağışlasak bile,"** Yani nifaklarından sonra tevbe ederek samimi manada ve ihlas ile iman etmeleri sebebiyle kendilerini bağışlasak da,

«نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ» **"Bir kısmınızı işledikleri suçlar ve küfürlerinde ısrarcı olmaları yüzünden azap edip cezalandıracağız."** Yani tevbe etmeyip, yaptıklarından pişmanlık duymayarak nifaklarında hala ısrarcı olanlarınızı ise cezalandıracağız.

Kıraat İmamlarından Asım dışında kalan imamlar, « إِنْ نَعْفُ » ve « تُعَذِّبْ طَٓائِفَةً » olarak okumuşlardır.

٦٧- ﴿الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

67- Münafık erkekler ile münafık kadınlar birbirlerine benzerler. Münkeri/Kötülüğü, (Allah'ın yasakladıklarını) emredip, marufu, (Allah'ın emrettiklerini de) yasaklarlar. (Allah yolunda cihad ve yardımlaşmada) cimrilik edip harcamada bulunmazlar. Onlar Allah'a itaati unutup terkettiler, Allah da onları terkedip (rahmetinden ve sevaptan mahrum kıldı.) Doğrusu münafıklar (Allah'a itaatin dışına çıkan ve tevbe etmeyen) yoldan çıkmışların ta kendileridir.

« الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ » **"Münafık erkekler ile münafık kadınlar birbirlerine benzerler."** Erkek münafıkların sayıları 300 kişi idi, münafık kadınların sayısı da 170 idi.

Ayetin, « بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ » kavliyle ifade edilmek istenen mana: "Her iki tarafta münafıklıkta tek bir vücut gibidirler, taraflar birbirine benzerler" manasıdır. Burada bunların mü'min kimseler yani inanmış insanlar olmadıkları gerçeğine dikkat çekiliyor. Kaldı ki bu ayet, onların daha önce geçen,

« وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ » **"(O münafıklar yalan yere) Allah adına yemin ederek, mutlaka sizin gibi mümin kimselerden olduklarını ileri sürerler."** Kavlini yalanlamakta ve « وَمَا هُمْ مِنْكُمْ » **Oysa onlar gerçekten mü'min değiller, sadece inanmış gibi gözükmektedirler. Halbuki kalplerinde imandan eser yoktur."** Kavlinin de doğruluğunu kanıtlamaktadır. **(Tevbe, 56)**

Tefsirini okuduğumuz bu ayet, münafıkların durumlarını mümin durumuyla şu şekilde çelişkili olduğunu belirtiyor.

«يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ» **"Münkeri, (Allah'ın yasakladıklarını** -küfrü ve isyanı-) **emredip, marufu, Allah'ın emrettiklerini** -itaati ve iman etmeyi- **de yasaklarlar. (Allah yolunda cihad ve yardımlaşmada) cimrilik edip harcamada bulunmazlar."** İyilik konularında olsun, sadaka ve zekat vermede olsun, Allah yolunda harcama işinde olsun hepsinde cimrilik ederler, yardımda bulunmazlar.

« نَسُوا اللّٰهَ » **"Onlar Allah'a itaati unutup terkettiler,"** Emirlerini bıraktılar, Allah'ı anmaktan gaflete düştüler. «فَنَسِيَهُمْ» **"Allah da onları terkedip (rahmetinden ve sevaptan mahrum kıldı.")** Allah da onlara rahmetiyle muamelede bulunmayı ve fazlıyla yaklaşmayı terketti.

« إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ » **"Doğrusu münafıklar (Allah'a itaatin dışına çıkan ve tevbe etmeyen) yoldan çıkmışların ta kendileridir."** Fasıklıkta ve Allah'a itaatsizlikte onların üzerine kimse yoktur. Çünkü fasıklık, küfürde inatlaşmak, isyanda aşırıya gitmek ve baş kaldırmaktır, hayrın hiçbirinde yer almamak, iyiliklerden tümüyle alakayı kesmektir.

Bir Müslüman için, böylesi aşağılayıcı bir isimden uzak kalınması, böyle bir vasıfla çağırılmaması, yeter. Kendine böyle kötü bir ad takılmaması, elbette bunun, kaçınmayı gerektiren bir vasıf olduğuna kafi gelir. Çünkü münafıklar, müminleri aşırı bir şekilde yermeye koyulduklarında onlara bu isim uygun görülür ve verilir.

٦٨- ﴿وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ﴾

68- Allah, münafik erkeklerle münafık kadınlara, ve kafirlerin tamamına içinde ebedi olarak kalacakları cehennem ateşini vadetmiştir. İşte bu, (azap ve ceza olarak) onlara yeter. Allah onları lanetlemiştir ve onlar için (ardı arkası kesilmeyecek olan) sürekli bir azap vardır.

«وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا» **"Allah münafık erkeklerle münafık kadınlara ve kafirlerin tamamına içinde**

ebedi olarak kalacakları cehennem ateşini vadetmiştir." Cehennem ateşinde ebedi olarak kalmaları takdir edilmiş olarak...

«هِىَ حَسْبُهُمْ» **"İşte bu (-ateş-azap ve ceza olarak) onlara yeter."** Burada bunlara uygulanacak olan azabın ne denli büyük olduğu gösterilmektedir. Çünkü bunun üzerine bir başka azap eklenmeyeceğine göre, bu, en büyük azap olmaktadır.

«وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ» **"Allah onları lanetlenmiştir"** Onlara azap etmeni yanında kendilerini aşağılamıştır da. Böylece onları, lanetlenmiş şeytanlarla birlikte yerilen bir toplum kılmıştır ve onlara katmıştır.

« وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ » **"Ve onlar için (ardı arkası kesilmeyecek olan) sürekli bir azap vardır."** Dünyada da her an onlarla beraber olacak ve hiç ayrılmayacak olan bir azap vardır. Dünyadaki sıkıntıları, çekmiş oldukları yorgunluklar ve içleriyle dışlarının aynı olmaması nedeniyle Müslümanlar karşısında içine düştükleri ruh haletidir, bu korkuyu her an yaşamalarıdır. Ebedi olarak kendilerini rezil ve rüsvay edecek olan o endişe içeren, içlerini kemiren nifak hastalıklarının açığa çıkması olayı... sır larına muttali olunması, sırlarının öğrenilmesi halinde başlarına gelecek olan azap korkusu.

٦٩- ﴿كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾

69- (Ey münafıklar!) Sizin durumunuz tıpkı sizden önce geçen kafir ve münafık toplumların durumu gibidir. Onlar güç ve kuvvet bakımından sizden daha üstün idiler. Mal ve evlat bakımından da sizden daha fazlasına sahiptiler. Onlar dünyalıktan paylarına düşenden gerektiği kadar yararlandılar. Sizden öncekiler paylarına düşenden nasıl faydalandılarsa, siz de tıpkı onlar gibi dünyalıktan sizin için takdir olunan payınızdan yararlandınız. Batıla dalanlar gibi siz de daldınız. İşte onların yaptıkları işler dünyada ve ahirette boşa

gitmiştir, (onlara sevap da yoktur.) İşte asıl hüsrana uğrayanlar ta kendileridir.

« كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَاَكْثَرَ اَمْوَالاً وَاَوْلاَدًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلاَقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلاَقِكُمْ» **"(Ey Münafıklar!) Sizin durumunuz tıpkı sizden önce geçen kafir ve münafık toplumların durumu gibidir. Onlar güç ve kuvvet bakımından sizden daha üstün idiler. Mal ve evlat bakımından da sizden daha fazlasına sahiptiler. Onlar dünyalıktan paylarına düşenden gerektiği kadar yararlandılar. Sizden öncekiler paylarına düşenden nasıl faydalandılarsa, siz de tıpkı onlar gibi dünyalıktan sizin için takdir olunan payınızdan yararlandınız."**

Bu ayetin baş tarafında bulunan « كَ » harfi, mahallen merfudur. Yani; "Siz de tıpkı sizden önce geçen toplumlar gibisiniz" demektir. Veya bu, « فَعَلْتُمْ » yani, **"İşlediniz, yaptınız"** kavliyle mansub bulunmaktadır. Yani bu, şu manaya göre mansub bulunmaktadır: "Siz de, sizden öncekilerin işledikleri ve yapıp ettikleri gibi işlediniz, yapıp eylediniz." Bu da, "Onlar paylarına düşen dünya lezzetlerinden ne kadar yararlandılarsa, siz de bu dünya lezzetlerinden payınıza düşenden yararlandınız" demektir. Yani, "Dünyalık lezzetlerden yararlandılar" anlamındadır.

Ayette geçen « الخلاق » kelimesi, nasip, pay ve hisse manalarına gelir. Kelime « خلق » "Halk" kelimesinden türemedir. Bu ise, takdir etmek demektir. Yani, "insan için takdir olunan şey, yaratılan şey" demek olur, hayır olarak takdir edilenden, anlamındadır.

«وَخُضْتُمْ كَالَّذِى خَاضُوا» **"Batıla dalanlar** –(gruplar, toplumlar gibi veya batıla dalanların dalışı)- **gibi siz de daldınız."** Ayette geçen, **"el-Havd"** kelimesi, batıla, oyun ve eğlenceye dalmak, oyalanmak demektir.

Ancak burada, «فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلاَقِكُمْ» **Onlar dünyalıktan paylarına düşenden gerektiği kadar yararlandılar"** kavlinin başta zikredilmesi, bununla birlikte ayrıca bundan bağımsız olarak;

«كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ» **"Sizden öncekiler paylarına düşenden nasıl faydalandılarsa,"** kavlinin de getirilmesi, öncekilere verilen dünyalıklardan yararlanmaları, dünyevi amaçla kullanmaları sebebiyle yerildiklerini, sonlarının ne olacağını düşünmeksizin geçici dünya çıkarlarını öne aldıklarından, şehevi arzuları doğrultusunda eğle-nip durduklarından ve ahiret hayatı için kurtuluşu dilemekten tamamen uzak kaldıklarını gözler önüne serip göstermek içindir. İşte bundan sonra buna muhatap olan kimselerin durumunu bundan önce durumlarını açıkladığı kimselerin haline benzetmiş bulunuyor.

«أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» **"İşte onların yaptıkları işler hem bu dünyada ve hem de ahirette boşa gitmiştir."** Kavli, **"Ona/İbrahim'e dünyada mükafatını verdik, şüphesiz o, ahirette de salihlerdendir." (Ankebut, 27)** kavlinin karşıtı olarak zikrolunmuştur. Çünkü burada kafir ve münafıklardan söz edilirken, Ankebut sûresi ayetinde salihlerin durumu buna mukabil olarak belirtiliyor.

«وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ» **"İşte asıl hüsrana uğrayanla kaybedenler de bunların ta kendileridir."**

Şimdi bu gerçeği Rabbimiz bize bildirdikten sonra bu defa bize, bunlardan önce geçip gitmiş olan toplumlara ait bilgiler ve haberleri aşağıdaki ayette açıklamaktadır:

❁ ❁ ❁

70. – 74. AYETLER

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرٰهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ ۚ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ۚ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۘ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ ۗ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا ۚ وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا ۚ وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ ۚ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ ۖ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

Meâli

70. (O münafıklara) kendilerinden önce gelip geçmiş olan toplumlarla ilgili haber ve bilgiler gelip ulaşmadı mı? (Örneğin) Nuh toplumunun, Ad ve Semud toplumlarının, İbrahim toplumunun, Medyen halkının ve şehirleri yerle bir edilen toplumların başlarına gelenlere ait bilgiler ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler, (Allah'ın birliğini gösteren deliller) getirdiler (de, bunlar onları yalanladılar.) Allah onlara (suçsuz yere) zulmedecek değildir. Fakat onlar (suç işlemekle, Allah'ı inkar edip peygamberleri yalanlamakla) kendi kendilerine zulmediyorlardı.

71. Mümin erkekler ile mümin kadınlara gelince, bunlar da birbirlerinin velileri ve destekleyenleridirler. Marufu/iyiliği, (şeriat tarafından istenen her şeyi) emrederler, münkeri/kötülüğü, (şeriatın karşı çıktığı her şeyi de) yasaklarlar. Namazı tam ve eksiksiz olarak eda ederler, zekatı verirler. Allah'a ve Resulüne itaat ederler. İşte Allah'ın rahmetiyle ödüllendireceği kimseler bunlardır. Şüphesiz Allah Aziz'dir (aciz düşürülmeyecek olan yegane galiptir) ve Hakim'dir (her şeyi yerli yerince işleyen hikmet sahibidir.)

72. Allah mümin erkeklere ve mümin kadınlara altından ırmaklar akan cennetler vadetmiştir. Onlar o cennetler içinde ebedi olarak kalacaklardır. Adn cennetleri içinde onlar için hoş ve güzel meskenler var. Bütün bunlardan daha üstünü ve en büyüğü de Allah'ın rızasına ermeleridir. İşte bu, en büyük kurtuluş ve mutluluktur.

73. Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihad et, ve onlara karşı (müsamahaya yer vermeden) sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir ve gidecekleri o yer ne kötü yerdir!

74. (Ey Peygamber! O münafıklar,) sözkonusu bir ifadeleri kullanmadıklarına dair yemin ediyorlar. Oysa onlar o küfür sözünü kesin olarak söylediler. Müslüman olduklarını açıkladıktan sonra yeniden küfre girdiler. Başaramadıkları şeye (peygamberi öldürmeye) kalkıştılar. (Münafıkların müminlere karşı kin ve düşmanlık beslemelerinin ve) intikam peşinde olmalarının tek sebebi, Allah ve Resulünün lütfundan onları zenginleştirmesidir. Eğer tevbe edip yeniden iman ederlerse bu, onlar için daha hayırlı olur. Eğer (tevbeden ve iman etmekten) yüz çevirirlerse, Allah kendilerini hem bu dünyada ve hem de ahirette elem verici bir azaba çarptıracaktır. Onlar için yeryüzünde ne koruyucular ve ne de (onlardan azabı önleyebilecek) yardımcılar vardır.

Tefsiri

٧٠- ﴿أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرٰهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾

70. (O münafıklara) kendilerinden önce gelip geçmiş olan toplumlarla ilgili haber ve bilgiler gelip ulaşmadı mı? (Örneğin) Nuh toplumunun, Ad ve Semud toplumlarının, İbrahim toplumunun, Medyen halkının ve şehirleri yerle bir edilen toplumların başlarına gelenlere ait bilgiler ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler, (Allah'ın birliğini gösteren delillер) getirdiler (de, bunlar onları yalanladılar.) Allah onlara (suçsuz yere) zulmedecek değildir. Fakat onlar (suç işlemekle, Allah'ı inkar edip peygamberleri yalanlamakla) kendi kendilerine zulmediyorlardı.

«أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرٰهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ» **"(O münafıklara) kendilerinden önce gelip geçmiş olan toplumlarla ilgili haber ve bilgiler gelip ulaşmadı mı? Nuh toplumunun, Ad ve Semud toplumlarının, İbrahim toplumunun, Medyen halkının ve şehirleri yerle bir edilen toplumların başlarına gelenlere ait bilgiler ulaşmadı mı?"**

Ayetteki, « قَوْمِ نُوحٍ » kavli, « الَّذِينَ » ism-i işaretinden bedeldir. Yine, « وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ » kavli, yani Medyen ashabı, Medyen halkı demektir. Bunlar, Hz. Şuayp (as)'ın kavmidirler.

«وَالْمُؤْتَفِكَاتِ» ise, Hz. Lut (as)'un kavminin bulunduğu şehirler demektir. Bunların **İ'tikafları** demek; iyi hallerinin kötüye değiştirilmesi, dönüştürülmesi demektir.

« أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ » **"Peygamberleri onlara apaçık mucizeler, (Allah'ın birliğini gösteren deliller) getirdiler de, (bunlar onları yalanladılar.) Allah onlara (suçsuz yere) zulmede-**

cek değildir." Yani ortada hiçbir neden yok iken, onların helak edilmeleri suretiyle zulme uğramaları uygun değildir. Çünkü Allah Hakim'dir ve Hakim olması itibariyle de hikmete bağlı hüküm verir. Onları herhangi bir suç işlemeden cezalandırmaz.

« وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ » **"Fakat onlar (suç işlemekle, Allah'ı inkar edip peygamberleri yalanlamakla) kendi kendilerine zulm ediyorlardı."** Yani küfür denen inkarcılıkla ve peygamberleri yalanlamakla ki, biz mealde buna yer verdik.

٧١- ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

71. Mümin erkekler ile mümin kadınlara gelince, bunlar da birbirlerinin velileri ve destekleyenleridirler. Marufu/iyiliği, (şeriat tarafından istenen her şeyi) emrederler, münkeri/kötülüğü, (şeriatın karşı çıktığı her şeyi de) yasaklarlar. Namazı tam ve eksiksiz olarak eda ederler, zekatı verirler. Allah'a ve Resulüne itaat ederler. İşte Allah'ın rahmetiyle ödüllendireceği kimseler bunlardır. Şüphesiz Allah Aziz'dir (aciz düşürülmeyecek olan yegane galiptir) ve Hakim'dir (her şeyi yerli yerince işleyen hikmet sahibidir.)

« وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ » **"Mümin erkeklerle mü'min kadınlara gelince, bunlar da birbirlerinin velileri ve destekleyenleridirler."** Birbirleriyle karşılıklı yardımlaşmak, birbirlerine destek çıkmak ve birbirlerine merhamet duyguları içerisinde muamelede bulunmak gibi hususlarda birbirlerinin velileridirler. Mü'minlerden başkalarının kendileri üzerinde egemen olmasına ne fırsat ve ne de yetki verirler.

« يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ » **"Marufu/iyiliği, (şeriat tarafından istenen her şeyi) emrederler,"** Allah'a itaati ve imanı emrederler.

« وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ » **"Münkeri/kötülüğü, (şeriatın karşı çıktığı herşeyi) yasaklarlar,"** Allah'a şirk koşulmasını, isyan ederek karşı çıkıl-

masını da yasaklarlar.

« وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ» **"Namazı tam ve eksiksiz olarak kılarlar, zekatı verirler. Allah'a ve Resulüne itaat ederler. İşte Allah'ın rahmetiyle ödüllendireceği kimseler bunlardır."**

« سَيَرْحَمُهُمْ » kelimesinin başında yer alan, "**Sin**" harfi, şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde Allah'ın rahmetinin var olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda bu, vadi de ayrıca te'kit ve teyid etmektedir. Nitekim, "Yakın bir gelecekte ben senden öç alacağım" cümlesi nasıl ki, bir tehdidi te'kit ve teyid ediyorsa bu da aynen böyledir. Yani, Allah'ın rahmet ve merhametini pekiştiren bir ifadedir.

«إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» **"Şüphesiz Allah Aziz'dir, aciz düşürülmeyecek olan yegane galiptir"** Allah her şeye galiptir, her şeye kadirdir. Bu itibarla O sevap vermeye de, cezalandırmaya da kadirdir.

«حَكِيمٌ» **"Ve Hakim'dir (her şeyi yerli yerince işleyen hikmet sahibidir.)"** Her şeyi yerli yerince koyar, yerleştirir.

٧٢- ﴿وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

72. Allah mümin erkeklere ve mümin kadınlara altından ırmaklar akan cennetler vadetmiştir. Onlar o cennetler içinde ebedi olarak kalacaklardır. Adn cennetleri içinde onlar için hoş ve güzel meskenler var. Bütün bunlardan daha üstünü ve en büyüğü de Allah'ın rızasına ermeleridir. İşte bu, en büyük kurtuluş ve mutluluktur.

« وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّاتِ عَدْنٍ» **"Allah mümin erkeklere ve, mümin kadınlara altından ırmaklar akan cennetler vadetmiştir. Onlar o cen**

netler içinde ebedi olarak kalacaklardır. Adn cennetleri içinde onlar için hoş ve güzel meskenler var." İçinde hoş vakitlerin geçi-rileceği güzel meskenler. Hasan Basri'den gelen rivayete göre demiş ki: *"İnciden inşa edilmiş, kırmızı yakuttan ve zebercet taşından bina edilmiş saraylar vardır."* Yine ayette yer alan, "Adn" özel isimdir. Çünkü şu ayet bunun delilidir.

"Evet, onlar Rahman olan Allah'ın kullarına gıyaben vadettiği, (dünyada iken görmeksizin inandıkları) Adn cennetlerine girecekler-dir." (Meryem, 61)

Senin de bildiğin gibi, Arapça'da, « الَّذِى » ve « الَّتِى » işaret isimleri cümlelerdeki marife yani belirli olan kelimeleri nitelemek içindir. Adn ise, cennette bir şehrin adıdır. « وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ » **"Bütün bunlardan daha üstünü ve en büyüğü de Allah'ın rızasına ermeleridir."**

Burada, « وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ » kavliyle, Allah'ın rızasından da bir mükafat vardır. «أَكْبَرُ» İşte bu ise, yukarıda sayılanların tamamından daha üstün ve daha büyük olan bir şeydir. Çünkü Allah'ın rızasını kazanmak, Onun hoşnutluğunu elde etmek her kurtuluşun ve her saadetin sebebidir. « ذٰلِكَ » **"İşte bu,"** bununla burada sözkonusu edilen şeylere veya yüce Allah'ın rızasına işaret olunmaktadır. «هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ» **"en büyük kurtuluş ve mutluluktur."** Evet sadece bu, insanların kurtuluş ve saadet sandığı tüm şeylerden daha üstün bir kurtuluştur.

٧٣- ﴿ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴾

73. Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihad et, ve onlara karşı (müsamahaya yer vermeden) sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir ve gidecekleri o yer ne kötü yerdir!

«يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ» **"Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklara karşı cihad et, ve onlara karşı (müsamahaya yer vermeden) sert davran."** Kafirlere karşı her türlü silah ile, müna-

fıklara karşı her türlü delil ve donanımla cihad anlamında savaşın her türlüsünü dene, her yoldan onlarla savaş. Sakın onlara karşı sevgi besleme. Çünkü kimden ve her ne taraftan gelirse gelsin, konumları ne olursa olsun, eğer onlar akidenin önünde bir engel oluşturuyorlarsa, bir fesada ve bozgunculuğa neden oluyorlarsa, buradaki hüküm hepsi için aynen geçerlidir. Onlara karşı hüccet ve kesin kanıtlar sunularak, belgeler ortaya konularak kendileriyle cihadın ve savaşın her türlüsüyle ve her yoldan savaşılır. Mümkün olduğunca da bunlardan hiçbiriyle ılımlı hareket edilmez. Kendilerine karşı sert ve kaba tutum takınılır, gözlerinin yaşına bakılmaz.

«وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ» **"Onların varacakları yer cehennemdir ve o yer** -cehennem- **ne kötü bir yerdir."**

Allah Resulü (sav) Efendimiz, Tebük'te iki ay kaldı. Doğal olarak bu sırada vahiy de inmeye devam ediyordu. İnen vahiyle münafıklardan geride kalıp da savaşa katılmayanlar kınanıyordu. İnen bu Kur'an ayetlerini münafıklardan olup da savaşa katılmış olan kimseler de dinliyorlardı, işitiyorlardı. Bu münafıklardan birsi de Culas İbn Süveyd idi. Bu kişi duyup dinledikleri üzerine şöyle konuştu: "***Eğer Muhammed (sav)'in, geride kalıp da savaşa katılmamış olan kardeşlerimiz, büyüklerimiz ve efendilerimiz hakkında söyledikleri gerçek ise, öyleyse bizler eşeklerden daha kötü, aşağılık kimseleriz, demektir.***" Bu konuşmaya tanık olan ve Ensar'dan biri olan Amir İbn Kays, Culas'a şöyle karşılık verir: "Evet, Allah'a yemim ederim ki, Muhammed (sav) doğru söylemektedir ve sen de eşekten daha aşağı ve kötü bir adamsın." Bu olay Hz. Peygamber (sav)'e iletildi. Allah Resulü (sav) onu huzuruna getirtti. Ancak Culas, öyle bir konuşma yapmadığına dair Allah adına yemin etti. Bu durum karşısında yalancı konumuna düşen Amir elini kaldırıp yüce Allah'a şöyle dua etti:

"Allah'ım! Kulun ve aynı zamanda peygamberin olan Hz. Muhammed'e, doğru söyleyeni onaylayan, tasdik eden ve yalancı olanı da yalanlayan, bir açıklama indir."[2]

İşte bunun üzerine şimdi tefsirini okuyacağımız bu ayet nazil olmuştur:

[2] Sa'lebi bunu Kelbi'den tahric etmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf,2/291

٧٤- ﴿يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾

74. (Ey Peygamber! O münafıklar,) **sözkonusu bir ifadeleri kullanmadıklarına dair yemin ediyorlar. Oysa onlar o küfür sözünü kesin olarak söylediler. Müslüman olduklarını açıkladıktan sonra yeniden küfre girdiler. Başaramadıkları şeye** (peygamberi öldürmeye) **kalkıştılar.** (Münafıkların müminlere karşı kin ve düşmanlık beslemelerinin ve) **intikam peşinde olmalarının tek sebebi, Allah ve Resulünün lütfundan onları zenginleştirmesidir. Eğer tevbe edip yeniden iman ederlerse bu, onlar için daha hayırlı olur. Eğer** (tevbeden ve iman etmekten) **yüz çevirirlerse, Allah kendilerini hem bu dünyada ve hem de ahirette elem verici bir azaba çarptıracaktır. Onlar için yeryüzünde ne koruyucular ve ne de** (onlardan azabı önleyebilecek) **yardımcılar vardır.**

« يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ » **("Ey Peygamber! O münafıklar,) sözkonusu, ifadeleri kullanmadıklarına dair yemin ediyorlar. Oysa onlar; o küfür sözünü kesin olarak söylediler."** Yani, "Eğer Muhammed'in söyledikleri şeyler hak ve gerçek ise, biz eşeklerden daha kötü ve aşağılık kimseleriz" sözünü söylemediklerine ilişkin olarak yemin ediyorlar veya onların alay etmediklerine dair ettikleri sözlere ilişkin yalan yere yemin ederler.

İşte bu ayetin inmesi üzerine Culas gelip Allah Resulüne, " Ey Allah'ın elçisi! Vallahi, ben o sözü söylemiştim. Amir, sana söylediklerinde doğrudur." Daha sonra Culas yaptıklarından dolayı tevbe etti. Gerçekten de bu tevbesinde samimi ve dürüst olarak devam etti.

« وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ » **"Müslüman olduklarını açıkladıktan sonra yeniden küfre girdiler."** İslam Dinine girdiklerini ve İslam'ı din olarak kabul ettiklerini açıkladıktan sonra tekrar küfre girdiklerini, ortaya koydular. Buradan anlıyoruz ki, **İman** ve **İslam** her ikisi de aynı manadadır. Çünkü ayet bunu göstermektedir.

Çünkü ayetin ibaresi, «وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلاَمِهِمْ» şeklindedir.

«وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا» **"Başaramadıkları şeye (peygamberi öldürmeye) kalkıştılar."** Yani Hz. Muhammed (sav)'i öldürmeye veya Culas'a gereken cevabı vererek gelip durumu Hz. Peygambere bildiren Amir'i öldürme girişimleri. Bir başka rivayete göre, Resulullah (sav) istemese de, münafıklar buna rağmen, liderleri konumunda olan Abdullah İbn Übeyy İbn Selül'ü başlarına geçirip ona taç giydirmeyi düşünüyorlardı.

«وَمَا نَقَمُوا إِلاَّ أَنْ أَغْنَيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ» **"Münafıkların mü'minlere karşı kin ve düşmanlık beslemelerinin ve intikam peşinde olmalarının** (ret edip kabul etmemelerinin ve ayıplamalarının) **tek sebebi, Allah ve Resulünün lütfundan onları zenginleştirmesidir."**

İşin esası şöyledir. Allah Resulü (sav) Medine'ye hicret buyurup geldikleri sırada, gerçekten bir geçim sıkıntısı ve darlık içerisinde bulunuyorlardı. Herhangi bir savaşa gitmemişler ve herhangi bir ganimet de elde etmiş değillerdi. Böylece Allah Resulü kendilerini ganimetlerle imkanlara sahip kılmış oldu. Adı geçen Culas'ın da bir mevlası ya da azatlı kölesi, bir yakını öldürülmüştü. Allah Resulü (sav) bunun için oniki bin dirhem diyet ödenmesini emir buyurdu. Böylece onu varlığa boğdu.[3]

«فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ» **"Eğer** (nifaktan) **tevbe edip (yeniden) iman ederlerse** (sevap bakımından) **bu, onlar için daha hayırlı olur."** Yani Culas'ın tevbe etmesine neden ayet bu ayet.

« وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ » **"Eğer (tevbe eden ve iman etmekten) yüz çevirirlerse** (münafıklıkta ısrar ederlerse) **Allah kendilerini hem bu dünyada ve hem de ahirette elem verici bir azaba çarptıracaktır."** Yani öldürülme ve ateşe atılma ile cezalandıracaktır.

« وَمَا لَهُمْ فِى الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ » **"Onlar için yeryüzünde ne koruyucular ve ne de (onlardan azabı önleyebilecek) yardımcılar vardır."** Onları azaptan kurtaracak hiçbir yardımcıları bulunmayacaktır.

---

[3] Bak. Zemahşeri, Tefsir;2/292

75. – 80. ÂYETLER

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ
مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا
وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ
بِمَا أَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا
أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾
اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ
لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ
لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

Meâli

75- (O münafıklardan) kimileri de yemin ederek Allah'a şu şekilde söz verdiler: "Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, biz de, mutlaka (üzerimize düşen) zekatı verip (yardımımızı yapacağız) ve kesinlikle iyi kimselerden olacağız."

76- Fakat Allah lütuf ve kereminden münafıklara (varlık ve imkan) verince, onda cimrilik ettiler (ve yeminlerini bozarak yardım ve harcamada bulunmadılar. Allah'a itaatten) yüz çevirdiler ve verdikleri sözlerinden döndüler.

77- (Münafıkların) Allah'a verdikleri sözlerinden dönmeleri ve (vefasızlık edip) yalan söylemeleri sebebiyle, Allah da onları, kendisiyle

karşılaşacakları güne kadar kalplerine nifak olarak (cimriliği sokmak suretiyle) cezalandırdı.

78- (O münafıklar) hala anlamadılar mı ki Allah, kendi aralarında bir sır olarak konuştuklarını ve fısıldaşmalarını da bilir. Şüphesiz Allah bütün gaybları, gizli şeyleri en iyi bilendir.

79- Sadakaları dağıtma konusunda, mü'minlerden kendi gönüllerinden geldiği kadar yardımda bulunanlarla zar zor çalışıp didinerek kazandıklarından verenleri dillerine dolayıp kınayanlar var ya, işte Allah onları alay ve eğlenmeleri sebebiyle aşağılayıp maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için ahirette çok acıklı bir azap vardır.

80- (Ey Muhammed! O münafıklar için) ister af dile, ister af dileme. Eğer sen onlar için yetmiş kez af dilesen bile, Allah asla kendilerini affetmeyecektir. Onların bağışlanmamalarının sebebi ise, bunların Allah'ı ve Resulünü inkar etmeleridir. Allah (küfürde ısrar edip itaatten çıkan) fasık toplumu hayra ve doğruya muvaffak kılmaz.

Tefsiri

٧٥- ﴿ وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴾

75- (O münafıklardan) kimileri de yemin ederek Allah'a şu şekilde söz verdiler: "Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, biz de, mutlaka (üzerimize düşen) zekatı verip (yardımımızı yapacağız) ve kesinlikle iyi kimselerden olacağız."

« وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ » **"(O münafıklardan) kimileri de yemin ederek Allah'a şu şekilde söz verdiler:"** Rivayete göre Sa'lebe İbn Hatıp Allah Resulünden (sav) şöyle bir istekte bulunmuş: *"Ey Allah'ın Resulü! Allah'a benim için dua et de, Allah bana mal ve servet/imkan versin."* Hz. Peygamber (sav) de: *"Ey Sa'lebe! Az olup da şükr edilen bir mal fazla olup da şükrüne güç yetiremeyeceğin maldan daha hayırlıdır"* buyurur. Ancak Sa'leb'e buna rağmen bu ısrarını sürdürdü ve Resulullah'a müracaat edip durdu ve: *"Seni Hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, eğer Allah, bana bir mal verirse ben de bundan mutlaka her*

hak sahibinin hakkını kesinlikle vereceğim" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) de kendisi için dua etti. Böylece bir miktar koyun edindi, bunlar tıpkı kurtçukların artıp çoğaldığı gibi üreyip çoğaldılar. Nihayet sürünün fazlasıyla üremesi üzerine Medine arazisi kendine dar gelmeye başladı, buradan ayrılıp bir vadiye gitti. Artık Cuma ve cemaatlere gelmez oldu. Allah Resulü (sav) kendisinin nerede olduğunu, neden gelmez olduğunu sorunca, sahabe, *"Onun mal varlığı fazlasıyla arttığından artık bir vadiye sığamaz oldu"* cevabını verdiler.

İşte bunun üzerine Allah Resulü (sav): " Vah vah Saleb'ye, yazıklar oldu ona!" diye buyurdu. Daha sonra Allah Resulü (sav) zekat toplamakla görevli iki memurunu, ondan zekat almaları için gönderdi. Halk onları karşılayıp üzerlerine düşen zekatlarını kendilerine ödediler. Bu arada o iki görevli Sa'lebe'ye de uğrayıp ondan zekatını vermesini istediler. Ancak o, *"Sizin bu istediğiniz cizyeden başka bir şey değildir"* karşılığını verdi ve: *"Hele siz şimdilik geri dönün, ben bir düşüneyim, ona göre kararımı bildiririm"* dedi. Her iki memur Allah Resulü (sav)'nün yanına döndüklerinde, adamlar henüz söze başlamadan Allah Resulü (sav) onlara şöyle söyledi: "Vah vah, yazık oldu Sa'lebe'ye" diye bu sözünü iki kez tekrarladı. İşte bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Bunun üzerine Sa'lebe hemen sadakalarını Allah Resulüne alıp getirdi. Ancak Resulullah (sav): *"Doğrusu Allah, benim senin sadakanı kabul etmemi yasakladı"* diyerek reddetti. Sa'lebe başına toprak serpmeye başladı, pişmanlık duydu, fakat bu işe yaramadı. Nihayet Allah Resulü (sav) vefat edince, Sa'lebe zekatını getirip Hz. Ebu Bekir'e teslim etmek istedi, o da bunları kabul etmedi. Hz. Ömer'in hilafeti döneminde, zekatını getirip ona verdi, fakat o da kabul etmedi, nihayet Sa'lebe Hz. Osman'ın hilafeti döneminde vefat etmiştir."[4]

« لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِه۪ لَنَصَّدَّقَنَّ » **"Eğer Allah Lütuf ve kereminden bize verirse, biz de mutlaka (üzerimize düşen) zekatımızı verip (yardımımızı yapacağız)"** Mutlaka sadakamızı/zekatımızı vereceğiz. Buradaki, « لَنَصَّدَّقَنَّ » kavli, aslında « لَنَصَّدَّقَنَّ » idi. Fakat harflerin birbirine yakın olmaları itibariyle "**T**" harfi, "**Sad**" harfine idğam olunmuştur.

---

[4] Bak. Beyhaki, Delailünnbüvve, 5/290. Bu hadisin isnadında birçok zayıf kimse vardır ki, bunların hiçbirisi hüccet ve delil kabul edilen kimseler değiller, bunlar, hadisleri hüccet sayılmayan kimselerdir."

« وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ » **"Ve kesinlikle** (zekatımızı vermek suretiyle) **iyi kimselerden olacağız."**[5]

Biz burada işin detayına inmeden, bu konuda, "Sa'lebe Bin Hatıb; el-Sahabiyyu'l- Müftera aleyh" adıyla Addab Mahmud el-Hamş tarafından yapılan bir çalışmadan çok kısa bir özet bilgiyle konuya açıklık getirmek isteriz. Bu eserin ilk baskısı Şevval, 1405/1985 ve ikinci Baskısı da, Daru Bedr Linneşri vettevzi tarafından Safer, 1406/1985 yılında (Cidde) yapılmıştır.

Eserde Sa'lebe dışında iftiraya uğrayan ve aleyhlerinde hadis uydurulan başka sahabilere de yer verilmektedir.

Yazar bu eserinde mevzu hadisler, sahabe, sahabenin adil oluşu gibi benzer konularda bilgi verdikten sonra, konuyu inceliyor ve iftiraya uğrayan diğer sahabiler hakkında da gerekli açıklamaları yapıyor ve Salebe hakkında hangi kaynaklarda ne tür bir rivayete yer verilmiş ve burada o rivayetler hakkında nasıl bir hüküm yer almış ise, bunlara da açıklık getiriyor.

Özellikle giriş kısmında Hucurat 6; Ahzab, 71 ve Nahl 105. ayetlerle bazı hadislere yer vermiş ve Müslümanlara uyarıda bulunmuştur. Özellikle Salebe İbn Hatıb'ın Bedir ehlinden olması nedeniyle, münafıklardan olmadığı noktası üzerinde durmuş ve Hz. Peygamber (sav)'in: "Kuşkusuz o Bedir'de bulunmuştur. Bilir misin ki Allah, Bedir ehlinin hallerine vakıf olduğundan, onlar için, istediğinizi yapın, sizi bağışladım" diye buyurduğu hadisi örnek getirmiştir.[6]

Ayrıca, denildiği gibi var sayılsa bile, adam pişmanlık duymuş ve bunu gözyaşlarıyla da kanıtlayıp hatasını düzeltmek üzere zekatını vermek için başvurmuştur. Oysa "İslam'da zahire göre karar vermek esas olduğu halde, Allah Resulü'nün bu şahsın pişmanlığına bakmayıp kesin hükümlere rağmen onun iç durumuna göre karar ve hüküm verdiği de düşünülemez" noktasına da dikkat çekerek bu rivayetin sahih olmadığı, hem senet ve hem de metin açısından tenkide tabi tutulduğu, oldukça

---

[5] Önemli bir not ve uyarı!.. Gerçekten böyle bir sahabi var mı ve varsa, bu sahabi böyle bir suç işlemiş midir? Allah Resulü ve ondan sonra gelen üç halifesi bu zatı ve sadakasını/zekatını reddetmişler midir?

[6] (Müslim, Fedailussahabe,161/2494. Buhari, kitab; el-Meğazi;4274)

mesnetsiz bir rivayet olduğuna yazarımız eserinde dikkat çekiyor.

Biz de burada aynı yanlışa düşülmemesi için bu noktaya dikkat çektik. Okurlarımız, kimi tefsirlerde yer alan bu türden anlamsız ve yanlış, uydurma rivayetler incelemeden hemen kabul etmemeliler. Ayrıca bu tür rivayetlerin kimi yaygın eserlerde yer almış olması, onun doğru ve sahih olduğu manasını taşımaz. (Çeviren)

«فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ» **"Fakat Allah lütuf ve kereminden münafıklara (varlık ve imkan) verince,"** Allah kendilerine mal ve servet verince, istediklerini elde edince, «بَخِلُوا بِهِ» **"onda cimrilik ettiler (ve yeminlerini bozarak yardım ve harcamada bulunmadılar.)"** Allah'ın hakkını menettiler ve vermiş oldukları sözlerini yerine getirmediler.

«وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ» **"(Allah'a itaatten) yüz çevirdiler ve verdikleri sözlerinden döndüler."** Allah'a itaati terkettiler ve yüz çevirmeyi de ısrarla sürdürdüler.

٧٧- فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

77- (Münafıkların) Allah'a verdikleri sözlerinden dönmeleri ve (vefasızlık edip) yalan söylemeleri sebebiyle, Allah da onları, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar kalplerine nifak olarak (cimriliği sokmak suretiyle) cezalandırdı.

«فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ» "(Münafıkların) **Allah'a verdikleri sözlerinden dönmeleri ve** (vefasızlık edip) **yalan söylemeleri sebebiyle, Allah da onları, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar kalplerine nifak olarak** (cimriliği sokmak suretiyle) **cezalandırdı.**"

Çünkü zaten bu cimrilik buna neden olmaktadır. Bu itibarla onların kalplerine cimriliği tam anlamıyla yerleştirdi. Zira onlar bunda ısrarlı idiler.

Burada görüldüğü gibi, vadinden ya da verilen sözden dönme, münafıklığın ya da nifakın üçte biri olarak değerlendirilmiştir.

٧٨- ﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾

78- (O münafıklar) hala anlamadılar mı ki Allah, kendi aralarında bir sır olarak konuştuklarını ve fısıldaşmalarını da bilir. Şüphesiz Allah bütün gaybları, gizli şeyleri en iyi bilendir.

« أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ » **"(O münafıklar) hala anlamadılar mı ki, kendi aralarında bir sır olarak konuştuklarını** -verdikleri sözün aksine nifak konusunda gizledikleri hareket etme kararlılıklarını- **ve fısıldaşmalarını** -ve bir de kendi aralarındaki din aleyhtarlığı ve sadakayı cizye olarak adlandırma ve bunu engelleme tedbirleri hakkındaki fısıldaşmalarını, alttan alta konuşmalarını- **da bilir."**

«وَأَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ» **"Şüphesiz Allah bütün gaybları/gizli şeyleri en iyi bilendir."** O'nun için gizli hiçbir şey olamaz. O, her şeyi en iyi bilendir.

٧٩- ﴿اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِى الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

79- Sadakaları dağıtma konusunda, mü'minlerden kendi gönüllerinden geldiği kadar yardımda bulunanlarla zar zor çalışıp didinerek kazandıklarından verenleri dillerine dolayıp kınayanlar var ya, işte Allah onları alay ve eğlenmeleri sebebiyle aşağılayıp maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için ahirette çok acıklı bir azap vardır.

« اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِى الصَّدَقَاتِ » **"Sadakaları dağıtma konusunda, mü'minlerden kendi gönüllerinden geldiği kadar yardımda bulunanlarla, ... dillerine dolayıp kınayanlar var ya,"**

Burada, « وَالَّذِينَ » işaret ismi ya mahallen mansubtur veya zem/yerme olarak mahallen merfudur. Ya da, « سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ » kavlindeki zamirden bedel olmak üzere mahallen mecrurdur. «فِى الصَّدَقَاتِ» kavlin-

deki cer edatı, « يَلْمِزُونَ » kavline müteallliktir. Yani mü'minlerden fazlaca teberruda bulunan, yardım eden, farz olan zekat dışında nafile yardımlarda bulunanları kınayıp dururlar.

Rivayete göre Hz. Peygamber (sav) sadaka konusunda ashabını teşvik eder. Bunun üzerine Abdurrahman İbn Avf dört bin dirhem yardımda bulunur ve: "Benim sekiz bin dirhemim bulunuyordu, ben bundan dört bin dirhemini Rabbime ödünç olarak veriyorum. Kalan dört bin dirhemini ise, çoluk-çocuğuma, aileme bıraktım" der. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) de: "Verdiğin ve yaptığın yardımın ile ailen için alıkoyduğunu Allah senin için bereketlendirip mübarek kılsın" .diye buyurur.[7]

Yüce Allah da Resulünün duasını kabul buyurup bunu, onun hakkında bereketli kılıp artırdı. Öyle ki, Abdurrahman İbn Avf, eşi Asbağ kızı **Tumadır** veya **Nadır** ile anlaşma yaparken, ona kalan seksen bin dirhemin sekizde birinin dörtte biri üzerinde antlaşma yapmıştır. Bu demektir ki, Abdurrahman İbn Avf gerçekten büyük varlık sahibi bir kimse idi.

Asım İbn Adiy de yüz vesaklık hurma yardımında bulundu.

«وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ» **"Zar-zor çalışıp didinerek kazandıklarından verenleri.... var ya,"** Buradaki, « اَلَّذِينَ » kavli, «اَلْمُطَّوِّعِينَ» kavli üzerine matuf bulunmaktadır. Kıraat imamların dan Nafi ise, « جُهْدَهُمْ » kavlini « جَهْدَهُمْ » olarak okumuştur. Her iki keli-me de mana itibariyle aynıdır. Bir yoruma göre, « اَلْجُهْدُ » kelimesi, takat ve güç yetirmek manasındadır. « اَلْجَهْدُ » kelimesi ise, zorluk, sıkıntı ve meşakkat anlamındadır. « إِلَّا جُهْدَهُمْ » kavli, güçleri nisbetinde, zar-zor kazanarak demektir.

Ebu Akil de bir **sa'** (ölçek) hurma getirip bağışladı ve: "Ey Allah'ın Resulü! Bütün bir gecemi başkalarına iki sa' hurma karşılığında su taşı-

---

[7] Bezzar rivayet etmiştir. Nitekim Keşfu'l-Estar "2216"da da böyledir. Bak. Mecmau'z-Zevaid,7/32

yarak geçirdim. Bunun bir ölçeğini çoluk-çocuğuma bıraktım. Birini de buraya getirdim" dedi.

Ancak münafıklar, yardımda bulunan mü'minleri kınamaya, dillerine dolamaya başladılar ve: "Abdurrahman İbn Avf ile Asım İbn Adiy'nin yaptıkları yardım sırf gösteriş amaçlıdır, riyâkarlıktır. Bir ölçek hurma yardımında bulunan Akil'in yaptığı ise, Allah'ın onun yardımına ihtiyacı yoktur" diyerek kınadılar.

«سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ» **"İşte Allah onları alay ve eğlenmeleri sebebiyle aşağılayıp maskaraya çevirmiştir."** Allah da onların eğlenmeleri sebebiyle onlarla alay edip, eğlenmiş ve onları maskara durumuna getirmiştir, bu şekilde kendilerini cezalandırmıştır. Bu beddua değil, haber cümlesidir.

«وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ» **"Ve onlar için ahirette çok acıklı bir azap vardır."** Çok elem verici, şiddetli...

Münafıkların lideri Abdullah İbn Übeyy'in oğlu Abdullah, Allah Resulü (sav) Efendimizden, hasta olan münafık babası için Allah'tan mağfiret dilemesini istemesi üzerine, şimdi tefsirini okuyacağımız ayet nazil olmuştur. Yüce Allah burada şöyle buyurmaktadır:

٨٠- ﴿اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾

80- (Ey Muhammed! O münafıklar için) ister af dile, ister af dileme. Eğer sen onlar için yetmiş kez af dilesen bile, Allah asla kendilerini affetmeyecektir. Onların bağışlanmamalarının sebebi ise, bunların Allah'ı ve Resulünü inkar etmeleridir. Allah (küfürde ısrar edip itaatten çıkan) fasık toplumu hayra ve doğruya muvaffak kılmaz.

«اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ» **("Ey Muhammed! O münafıklar için) ister af dile, ister af dileme."** Daha önceden de geçtiği üzere bu emir, haber anlamında geçen bir ifadedir. Sanki burada şöyle denilmek-

tedir: ***"Sen onlara af isteğinde bulunsan da bulunmasan da Allah onları asla affetmeyecektir."***

«إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ» **"Eğer sen onlar için yetmiş kez af dilesen bile, Allah asla kendilerini affetmeyecektir."**

Burada geçen, "Yetmiş kez" ifadesi Arap Dilinde bir tür atasözü veya vecize olarak çokluk manasında kullanılan bir ifadedir. Yoksa bu, burada bir sınırlama ve son nokta anlamında bir söz değildir. Çünkü bu, *"Sen bir ömür boyu, onların bağışlanması için istekte bulunsan bile, yine de Allah onları affetmeyecektir. Çünkü onlar kafirdirler ve Allah da kendisini inkar edenleri, tanımayanları bağışlamaz"* demektir. Buna göre mana şöyle olmaktadır:

"Sen mağfiret talebinde, af isteme dileğinde ne kadar aşırı gidersen git, ne kadar ısrarcı olursan ol, yine de Allah onları hiçbir zaman affetmeyecektir."

Nitekim "**Yetmiş**" sayısıyla sınırlı bir çok haber/hadis zikredilmiştir. Bunların hepsi de çokluktan kinayedir, çokluk manasındadır. Yoksa bir sınırlama getirmek, son bir nokta koymak demek değildir. Diğer sayılar arasında özellikle, "**yetmiş**" sayısının seçilmesine gelince, bilindiği gibi sayılar aza ve çoğa delalet bakımından ikiye ayrılırlar. Az olarak kabul edilen sayılar, üç sayısının altında olanlardır. Çok olarak kabul edilen sayılar ise, üç ve üç sayısının üzerinde olan sayılardır. Çokluğun en alt sınırı üçtür. En üst sınırı içinse herhangi bir tahdit, yani sınırlama yoktur.

Bilindiği gibi adet itibariyle de sayılar çift ve tek sayılar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Çift sayıların ilki ikidir, tek sayıların ilki ise, üç sayısıdır. Çünkü bir sayısı adet, yani sayı değildir. Yedi sayısı ise, iki çoğul nevisinin ilkidir. Çünkü bu tür bir çoğul oluşta üç tek ve üç çift sayısı yer alır. On sayısı ise tam hesaptır. Yani on ile tamamlanmış olmasıdır. Çünkü onun üzerinde olan sayılar, on sayısına eklenerek söylenen sayılardır. Örneğin on iki, on üç gibi ki, bu, yirmi sayısına kadar böyledir. Yirmi sayısına gelince bu da ikinci kez on sayısının tekrarı demektir. Otuz sayısında, on sayısının üçüncü tekrarı demektir. Nitekim bunun yüze kadar devamı, böylece on sayısının katlanarak tekrarından ibaret bulunmaktadır.

Yetmiş sayısına gelince, bu, hem çokluğu ve hem nevi ya da türü

içerir, ikisini de bünyesinde bulundurur. Nitekim çoklukların meydana gelmesi de bu sayıdan doğar. Hatta hesabın tam olarak değerlendirilmesi ve çokluğun kamil manada belirlenmesi de bu sayı iledir. Dolayısıyla yetmiş sayısı her bakımdan çok olan sayıların en az olanıdır, en basitidir. Bunun en fazlasının ise bir sınırı yoktur. İşte bu bakımdan, böyle bir mana için bu yetmiş sayısının özellikle kullanılmış olması düşünülebilir. Yine de en iyisini Allah bilir.

« ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ » **"Onların bağışlanmamalarının sebebi ise,"** Burada bu işaret ismiyle münafıkların bağışlanmaktan umutlarını kesmelerine işaret olunmaktadır.

« كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ » **"Allah'ı ve Resulünü inkar etmeleri."** Çünkü kâfirler için bağışlanma yoktur.

« وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ » **"Allah (küfürde ısrar edip itaatten çıkan) fasık toplumu asla hayra ve doğruya muvaffak kılmaz."** İmanın dışına çıktıkları ve küfrü, sapıklığı, azgınlığı tercih ettikleri müddetçe Allah onları bağışlamayacaktır.

❁ ❁ ❁

81. – 89. ÂYETLER

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلاَفَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوا اَنْ
يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لاَ تَنْفِرُوا فِي
الْحَرِّ ط قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا ط لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾
فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلاً وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا ج جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾
فَإِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ إِلَى طَآئِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ
تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا ط إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ
بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلاَ تُصَلِّ عَلٰى اَحَدٍ
مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلاَ تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ ط إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ
وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلاَ تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلاَدُهُمْ ط إِنَّمَا
يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ
﴿٨٥﴾ وَإِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ
اسْتَأْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾
رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ
يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ ط وَاُولٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ ز وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾

أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

Meâli

81- (Allah Resulüne karşı çıkmak için savaştan) geri kalan münafık lar, evlerinde oturmakla sevinip şımardılar. Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi hoş karşılamadılar ve (adamlarına): "Yazın bu sıcak mevsiminde cihada çıkmayın" dediler. (Ey Peygamber! Onlara) de ki: "Cehennem ateşi, (sizin kaçmakta olduğunuz bu sıcaktan) daha sıcak ve daha şiddetlidir! Keşke bunu kavramış olsalardı!

82- Artık kazandıkları günahın cezası olarak az gülsün, çok ağlasınlar.

83- (Ey Muhammed!) Eğer Allah seni (Tebük seferinden, savaşa katılmayan ve tevbe de etmemiş olan) o münafıkların yanına tekrar döndürür de, onlar da bir başka savaşa katılmak için senden izin isterlerse, onlara de ki: "Benimle birlikte asla (cihada) çıkmayacaksınız ve benim yanımda herhangi bir düşmana karşı asla savaşmayacaksınız! Çünkü ilk davetimde (siz Tebük seferine katılmayıp) yerinizde oturmaya rıza gösterdiniz. Bu yüzden (oturup savaşa katılamayan zayıflar, kadınlar ve çocuklarla beraber) şimdi de kalıp oturun.

84- O (münafıklardan) ölen hiçbir kimsenin cenaze namazını asla kılma ve ona dua etmek için kabri başında durma! Çünkü onlar Allah ve Resulünü inkar ettiler ve kafir olarak öldüler.

85- (Münafıkların) mallarının ve çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlar sebebiyle dünyada azap çekmelerini, ve kafirler olarak canlarının çıkmasını istiyor.

86- "Allah'a iman edin ve Resulü ile beraber cihada gidin" diye bir sûre indirildiği vakit, onlardan varlıklı (ve imkan sahibi) olan kimseler, cihada katılmamak için senden izin istediler ve: "Bizi bırak/bize dokunma, evde oturup kalan (zayıf ve güçsüzlerle) beraber oturup kalalım" dediler.

87- (Böylece o münafıklar savaştan geri kalıp evlerinde oturan) kadınlarla birlikte kalma yolunu seçtiler. Bunların kalpleri (küfürleri yüzün

den) mühürlendi. Onlar, (cihadın faziletini de, cihada katılmamanın ayıp ve kusurlarını da) anlayıp kavrayamazlar.

88- Fakat Peygamber ve beraberinde ona iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar ve muazzam ödüller (hem dünya ve hem ahirette) bunlarındır. Kurtuluşa erenler de işte bunlardır.

89- Allah (bu mücahit müminler için) bahçelerinin ve saraylarının altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Onlar oraya içinde ebedi olarak kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük kurtuluş budur.

Tefsiri

٨١- ﴿ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوٓا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِى الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴾

81- (Allah Resulüne karşı çıkmak için savaştan) geri kalan münafıklar, evlerinde oturmakla sevinip şımardılar. Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi hoş karşılamadılar ve (adamlarına): "Yazın bu sıcak mevsiminde cihada çıkmayın" dediler. (Ey Peygamber! Onlara) de ki: "Cehennem ateşi, (sizin kaçmakta olduğunuz bu sıcaktan) daha sıcak ve daha şiddetlidir! Keşke bunu kavramış olsalardı!

« فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ » **"Allah Resulüne karşı çıkmak için savaştan geri kalan (münafıklar,) evlerinde oturmakla sevinip şımardılar."** Burada kendilerinden söz edilen kimseler, Allah Resulü (sav) Efendimizden savaşa katılmamak için izin isteyen ve Allah Resulünün de kendilerine izin verdiği münafıklardır. Allah Resulü Tebük seferine çıkarken onları böylece Medine'de, geride bırakmıştı. Yahut onlar, tembelliklerinin, nifaklarının ve şeytanın kendilerini cihada gitmekten alıkoyup geride bıraktığı kimselerdir.

« بِمَقْعَدِهِمْ » Savaşa katılmayarak oturup kalmakla... demektir.

« خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ » Mealde de belirtildiği gibi, "Allah Resulüne karşı çıkmakla, ona aykırı davranmakla, onun emrine ve isteğine rağ-

men" gibi manalara gelir. Bu ifade, mefulün lehtir ya da haldir. Yani: "Ona muhalefet için oturup kaldılar" veya "ona muhalefet olarak, karşı çıkarak" demektir.

«وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ» **"Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi hoş karşılamadılar."** Yani müminlerin Allah yolunda, dini uğrunda mallarını ve canlarını ortaya koyup feda ettikleri gibi yapmadılar. Nasıl hoş karşılayabilirler ki? Çünkü onlarda mü'minlerde var olan iman ve kesin teslimiyetten, buna yöneltecek itici sebeplerden eser yoktur. Bundan dolayı da karşı çıkmaktadırlar.

«وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ» **"Ve (adamlarına): 'yazın bu sıcak mevsiminde cihada çıkmayın' dediler."** Onlar, bu sözleri birbirlerine söyleyip durdular veya, müminleri savaştan caydırmak için, bunu onlara söylediler.

«قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ» **"(Ey Peygamber! Onlara) de ki: 'Cehennem ateşi, sizin kaçmakta olduğunuz bu sıcaktan daha sıcak ve daha şiddetlidir! Keşke bunu kavramış olsalardı!"** Bu, onların cahil olduklarını, bilgisizliklerini ortaya koymaktadır. Çünkü bir anlık sıkıntıya katlanmaktan güya kendisini korumaya aldığı halde, böyle anlık bir korunma nedeniyle kendini ebedi meşakkat ve sıkıntıya atan kimseden daha cahil bir kimse olabilir mi? Doğrusu böylesi, bütün cahillerin en cahilidir.

٨٢- ﴿ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴾

82- Artık kazandıkları günahın cezası olarak az gülsün, çok ağlasınlar.

«فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا» **"Artık (o münafıklar) az sevinip gülsünler."**

Yani dünyada Allah'ın kendilerinden istediği şeyleri yerine getirmemek ve onlardan geri kalmakla sevinip mutlu olanlar az gülsünler.

«وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا» **"Çok ağlasınlar."** Yani, ahirette de bir ceza olarak çok ağlayacaklar. Ancak ayetteki lafızlar, "**gülsünler**" ve "**ağlasınlar**" olarak emir kipiyle gelmişlerdir. Bunun sebebi, bunun kesin olduğunu ve başka bir durumun da asla sözkonusu olmadığını göstermek içindir.

Rivayet olunduğuna göre, münafıklar cehennemde dünya hayatı süresince hep ağlayıp duracaklar, ne gözyaşları dinecek, ne de uyumak için gözlerini kırpabilecekler.

« جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ » **"Kazandıkları günah ve masiyetler yüzünden...."** nifakları ve karşı çıkışları sebebiyle.

٨٣- ﴿ فَإِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ إِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّاۜ اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴾

83- (Ey Muhammed!) Eğer Allah seni (Tebük seferinden, savaşa katılmayan ve tevbe de etmemiş olan) o münafıkların yanına tekrar döndürür de, onlar da bir başka savaşa katılmak için senden izin isterlerse, onlara de ki: "Benimle birlikte asla (cihada) çıkmayacaksınız ve benim yanımda herhangi bir düşmana karşı asla savaşmayacaksınız! Çünkü ilk davetimde (siz Tebük seferine katılmayıp) yerinizde oturmaya rıza gösterdiniz. Bu yüzden (oturup savaşa katılamayan zayıflar, kadınlar ve çocuklarla beraber) şimdi de kalıp oturun.

« فَإِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ إِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ » **("Ey Muhammed!) Eğer Allah seni (Tebük seferinden, savaşa katılmayan ve tevbe de etmemiş olan) o münafıkların yanına tekrar döndürür de,"** Ayette yüce Allah, « إِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ » diye buyurmuştur. Bunun sebebi, münafık olup da sonradan tevbe edenleri ve bir de ölüp gitmekle yok olmuş kimseleri buna dahil etmemek içindir. Nitekim meal de bu noktaya uyularak yazılmıştır.

« فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ » **"Onlar da bir başka savaşa katılmak için senden izin isterlerse,"** Yani Tebük Savaşı dışında bir başka savaşa katılmak için böyle bir izin istekleri olursa,

« فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا » **Onlara de ki: 'Benimle birlikte asla (cihada) çıkmayacaksınız'** Kıraat imamlarından Hamza, Ali Kisai ve Ebubekir Şube, « مَعِيَ » kelimesindeki "Y" harfini sükun ile, "Maiy" ola-

rak okumuşlardır.

«وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِىَ عَدُوًّا» **"Ve hangi konumda olursa olsun benim yanımda benimle beraber herhangi bir düşmana karşı asla savaşmayacaksınız!"** Ayetin bu kısmında geçen, « مَعِىَ » kelimesini burada görüldüğü gibi Hafs da böyle okumuştur.

« إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ » **"Çünkü ilk davetimde (siz Tebük Seferine katılmayıp) yerinizde oturmaya rıza gösterdiniz."** Yani ilk defa davet olunduğunuz Tebük Seferine katılmama yolunu seçtiniz.

« فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ » **"Bu yüzden (oturup savaşa katılamayan zayıflar, kadınlar ve çocuklarla beraber) şimdi de kalıp oturun."** Yani herhangi meşru bir mazeretleri sebebiyle katılamayıp kalanlarla beraber siz de kalın.

Münafıkların lideri Abdullah İbn Übey İbn Selül'ün ölümü üzerine, bunun gerçek iman sahibi olan oğlu Abdullah, Hz. Peygamber (sav)'den, üzerindeki gömlek ile babasının cenazesini kefenlemesini ve cenaze namazını da kendisinin kıldırmasını istedi. Resulullah (sav) de gerçek bir mü'min olan oğul Abdullah'ın isteklerini kabul etti. Ancak Hz. Ömer (r.a) buna karşı çıktı. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdular:

"Bunun ona herhangi bir yararı olmayacaktır. Ancak bundan dolayı onun kavminden bin kişi kadarının gerçek anlamda iman edeceklerini beklemekteyim." [8]

İşte bunun üzerine şimdi tefsirini okuyacağımız ayet nazil olmuştur.

٨٤- ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ﴾

84- O (münafıklardan) ölen hiçbir kimsenin cenaze namazını asla kılma ve ona dua etmek için kabri başında durma! Çünkü onlar Allah ve Resulünü inkar ettiler ve kafir olarak öldüler.

---

[8] Bak. İbn Cerir; Tefsir:10/206

« وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا » **"O (münafıklardan) ölen hiçbir kimsenin cenaze namazını asla kılma!"** Mealde de belirtildiği gibi burada sözkonusu edilenler münafıklardır ve namazdan kasıt da cenaze namazıdır.

Rivayet olunduğuna göre, münafıkların elebaşısı konumundaki Abdullah İbn Übey İbn Selül'ün, Allah Resulünün gömleğiyle teberrük talebinde bulunması, yani ondan yararlanmayı istemesi sebebiyle, Hazreç kabilesinden bu durumu gören bin kişi Müslüman olmuştur.

« مَاتَ » kelimesi, « اَحَدٍ » kelimesinin sıfatıdır. « اَبَدًا » kelimesi de, « تُصَلِّ » kelimesinin zarfıdır.

Hz. Peygamber (sav) ölü defnedilinceye kadar kabri başında beklerdi ve onun için dua ederlerdi. Bunun için ona şöyle buyuruldu:

« وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ » **"Ve (ona dua etmek için) kabri başında durma! Çünkü onlar Allah ve Resulünü inkar ettiler ve kafir olarak öldüler."** Burada neden dolayı bunların cenaze namazlarının kılınamayacağının gerekçesi gösterilmektedir. Yani münafıklar, üzerlerine cenaze namazı kılınmaya ehil ve layık kimseler değiller. Çünkü onlar, Allah'ı ve Resulünü tanımadılar, inkar ettiler.

٨٥- ﴿وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ﴾

85- (Münafıkların) mallarının ve çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlar sebebiyle dünyada azap çekmelerini, ve kafirler olarak canlarının çıkmasını istiyor.

« وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ » (Münafıkların) **mallarının ve çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlar sebebiyle dünyada azap çekmelerini, ve kafirler olarak canlarının çıkmasını istiyor.**

Münafıklarla ilgili olarak bu ayetlerin tekrarı, mübalağa/abartı ve teyit maksadıyladır. Bir de muhatabın hatırında kalsın, iz bıraksın ve unutmasın içindir. Bu konunun gerçekten önemli bir konu olduğunu bilmesi ve buna içtenlikle inanması gayesiyledir. Çünkü münafıklar hakkında gelen bu ayetlerden her biri farklı davranışlar, hareketler ve inanma yollarını izleyen farklı türden münafıklarla alakalıdır. Bu münafık grupların biri ötekine benzemez. Buna dikkat çekmek ve bunların tuzaklarına düşülmemesi içindir.

٨٦- ﴿وَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ﴾

86- "Allah'a iman edin ve Resulü ile beraber cihada gidin" diye bir sûre indirildiği vakit, onlardan varlıklı (ve imkan sahibi) olan kimseler, cihada katılmamak için senden izin istediler ve: "Bizi bırak, bize dokunma, evde oturup kalan (zayıf ve güçsüzlerle) beraber oturup kalalım" dediler.

« وَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ » **" Allah'a iman edin ve Resulü ile beraber cihada gidin' diye bir sûre indirildiği vakit,"** Burada geçen "sûre" ifadesiyle ya bir sûrenin tamamının veya bir kısmının, bazısı kasdolunması caizdir. Nitekim Kur'an ve Kitap ifadeleri de söylendiğinde bunların tamamı veya bir kısmı için caiz olabilmektedir.

Ayetteki, « أَنْ اٰمِنُوا » kavli « بِأَنْ اٰمِنُوا » demektir. Ya da buradaki, « أَنْ » müfessiredir.

« اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ » **"Onlardan varlıklı (ve imkan sahibi) olan kimseler cihada katılmamak için senden izin istediler"** Ayette geçen, « أُولُوا الطَّوْلِ » kavli, fazilet sahibi, varlıklı, zengin kimseler demektir.

« وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ » **"Ve: 'bizi bırak/bize dokunma, evde oturup kalan (zayıf ve güçsüzlerle) beraber oturup kalalım' dediler."** Yani geride kalabilmeleri meşru bir mazerete dayanan hasta ve

yatalaklar, yerinden kıpırdayamayacak derecede yaşlı olanlarla birlikte oturup kalalım, dediler.

۸۷- ﴿رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ﴾

87- (Böylece o münafıklar savaştan geri kalıp evlerinde oturan) kadınlarla birlikte kalma yolunu seçtiler. Bunların kalpleri (küfürleri yüzünden) mühürlendi. Onlar, (cihadın faziletini de, cihada katılmamanın ayıp ve kusurlarını da) anlayıp kavrayamazlar.

« رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ » **"(Böylece o münafıklar savaştan geri kalıp evlerinde oturan) kadınlarla birlikte kalma yolunu seçtiler."** Ayette geçen, « الْخَوَالِفِ » kelimesi, "el-Halife" kelimesinin çoğuludur ve kadınlar manasındadır. «وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ» **"Bunların kalpleri, (küfürleri yüzünden) mühürlendi."** Yani küfrü, inkarı ve nifakı tercih etmeleri sebebiyle kalplerine mühür vuruldu.

« فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ » **"Onlar** (cihadın faziletini de, cihada katılmamanın ayıp ve kusurlarını da) **anlayıp kavrayamazlar."** Yani cihada katılmakla kazanılacak olan saadeti, mutluluğu, kurtuluş ve başarıyı anlayamayacakları gibi, cihaddan geri kalmakla da kaybedilecek şeyleri, helak oluşu ve şakaveti, kötülüğü de kavrayacak değiller.

۸۸- ﴿لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

88- Fakat Peygamber ve beraberinde ona iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar ve muazzam ödüller (hem dünya ve hem ahirette) bunlarındır. Kurtuluşa erenler de işte bunlardır.

«لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ» **"Fakat Peygamber ve beraberinde ona iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler."** Yani eğer bu münafıklar cihada katılmayıp geride kalırlarsa, elbette onlardan daha hayırlı olanlar gazaya katılmak için kalkıp harekete geçerler..

« وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ » **"İşte bütün hayırlar ve muazzam ödüller (hem dünyada ve hem de ahirette) bunlarındır."** Ayetin bu kısmındaki lafzın mutlak olması sebebiyle hem dünya ve hem de ahiret menfaatlerini kapsamaktadır. Bir başka yoruma göre de, **(Rahman,70)** ayete dayanılarak bu hayrın ya da iyiliğin Huriler olabileceği söylenmiştir. Çünkü yüce Allah orada ilgili ayette şöyle buyurmaktadır:

"Fihinne hayratun hisanun" "Orada içinde huyu güzel, yüzü güzel hayırlar/kadınlar vardır."

« وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ » **"Kurtuluşa erenler de işte bunlardır."** Her istediklerine kavuşacak olanlar da işte bu kimselerdir.

٨٩- ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

89- Allah (bu mücahit müminler için) bahçelerinin ve saraylarının altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Onlar oraya içinde ebedi olarak kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük kurtuluş budur.

« أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ » **"Allah (bu mücahit müminler için) altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Onlar oraya içinde ebedi olarak kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük kurtuluş budur."**

Ayette geçen, « أَعَدَّ » yani "hazırlamıştır" kavli, cennetin de mahluk olduğuna, sonradan yaratılmışlığına bir delildir.

❀ ❀ ❀

90. – 94. AYETLER

وَجَٓاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٩٠﴾ لَيْسَ
عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا
يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ
سَبِيلٍ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى الَّذِينَ اِذَا مَٓا اَتَوْكَ
لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَٓا اَجِدُ مَٓا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ
مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ﴿٩٢﴾ اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى
الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَٓاءُ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ
الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾ يَعْتَذِرُونَ
اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا
اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾

Meâli

90. Bedevilerden savaşa katılmamak için mazeret ileri sürenler kendilerine izin verilsin diye (Allah Resulüne) geldiler. Allah ve Resulüne (iman etmedikleri halde inandıklarını ileri sürerek) yalan söyleyen (bedevi münafıklar da mazeretsiz olarak savaşa katılmayıp) oturdular. Onlardan kafir olanlarına acıklı bir azap erişecektir.

91. Allah ve Resulü için nasihat ettikleri takdirde zayıflara, hastalara ve savaşa katılabilmek için harcama gücünden yoksun olmaları sebebiyle katılamayanlara herhangi bir sorumluluk yoktur. Çünkü iyiliklerini sürdürenleri, (savaştan geri kaldıkları için) sorumluluk altına sokacak herhangi bir sebep yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok merha-met edendir.

92. (Ey Muhammed! Cihada katılmak üzere) gelip senden binek isteyenlere senin, "size binek sağlayabilecek bir gücüm yok" demen sebebiyle, harcayacak bir şeyleri olmadığından gözlerinden yaşlar akıta akıta üzüntülü bir şekilde dönen (yoksul kimselere de) bir sorumluluk yoktur.

93. Asıl kınanması gerekenler, ancak zengin olmalarına rağmen (sırf savaşa) katılmamak için senden izin isteyip geride kalanlardır. Çünkü bunlar savaştan geri kalan kadınlarla beraber kalma yolunu seçtiler. Allah da onların kalplerini mühürledi (de hakkı görmez oldular.) Artık onlar hiçbirşey anlamazlar.

94. (Savaşa katılmayıp da geride kalan bu münafıklar) yanlarına döndüğünüz de size mazeretler uyduracaklar. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Hiçbir şekilde özür dilemeye kalkışmayın. Size asla inanmıyoruz. Zira Allah (vahiy yoluyla) sizin gerçek durumunuzu bize bildirmiştir. Bundan böyle işleyeceğiniz her şeyi Allah da, Resulü de görüp değerlendirecektir; daha sonra da, ister gizli olsun, ister açık olsun, her şeyi en iyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O da bütün yapıp ettiklerinizi size bir bir haber verecektir.

Tefsiri

٩٠- ﴿وَجَآءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

90. Bedevilerden savaşa katılmamak için mazeret ileri sürenler kendilerine izin verilsin diye (Allah Resulüne) geldiler. Allah ve Resulüne (iman etmedikleri halde inandıklarını ileri sürerek) yalan söyleyen (bedevi münafıklar da mazeretsiz olarak savaşa katılmayıp) oturdular. Onlardan kafir olanlarına acıklı bir azap erişecektir.

«وَجَٓاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ» **"Bedevilerden savaşa katılmamak için mazeret ileri sürenler, kendilerine izin verilsin diye (Allah Resulüne) geldiler."** Herhangi bir işin eksik ve kusurlu yapılması ve ağırdan alınması hususunda bu mazeret kelimesi ve türevleri kullanılır. Örneğin, « عَذَّرَ فالأمْر » "işinde kusurlu oldu, işi ağırdan aldı" anlamında bu kelime kullanılır.

İşin aslı ise; herhangi bir mazereti olmadığı halde, bir özrünün olduğunu, eksiğinin bulunduğunu vehmettirmesidir, böyle bir durumunun olduğunu var saydırmasıdır. Ya da, « الْمُعْتَذِرُونَ » demek olup, bu da asılsız olarak, hiçbir şeyleri olmamasına rağmen mazeret uydurmak, bahane ileri sürmektir. Bu kelimede "T" harfi, "**Zal**" harfine idğam olunmuştur. Bundan ötürü de "**T**" harfinin harekesi ayın harfine nakledildi ve kelime, « الْمُعَذِّرُونَ » oldu.

Rivayete göre, bu şekilde bahane uyduranlar Esed ve Gatafan Oğullarıdır. Bunlar, Allah Resulüne gelerek: "Bizim bakmak zorunda olduğumuz, ailemiz, çoluk çocuğumuz bulunuyor ve biz gerçekten sıkıntı içerisindeyiz, Tebük seferine katılmamamız için bize izin ver" deyip mazeret uydurdular.

«وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ» **"Allah ve Resulüne (iman etmedikleri halde inandıklarını ileri sürerek) yalan söyleyen (bedevi münafıklar da mazeretsiz olarak savaşa katılmayıp) oturdular."**

Mealde de belirttiğimiz gibi bunlar bedevilerin münafık olanlarıdırlar. Bunlar savaşa katılmamak için izin istemeye bile gelmemişlerdir. Oysa inandıklarını söylemekteydiler. Bu davranışlarıyla bunların, Allah ve Resulüne iman ettikleri iddialarında yalan söyledikleri gerçeği ortaya çıkmış oldu.

« سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ » **"Onlardan** (bedevilerden) **kâfir olanlarına acıklı bir azap erişecektir."** Dünyada öldürülmek ve ahirette de cehennem ateşiyle acıklı bir azap kendilerine erişecektir.

٩١- ﴿لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِه۪ؕ مَا عَلَى الْمُحْسِن۪ينَ مِنْ سَب۪يلٍؕ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌۙ﴾

91. Allah ve Resulü için nasihat ettikleri takdirde zayıflara, hastalara ve savaşa katılabilmek için harcama gücünden yoksun olmaları sebebiyle katılamayanlara herhangi bir sorumluluk yoktur. Çünkü iyiliklerini sürdürenleri, (savaştan geri kaldıkları için) sorumluluk altına sokacak herhangi bir sebep yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

« لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِه۪ » **"Allah ve Resulü için nasihat ettikleri takdirde"** -yani öğüt veren kimsenin öğütte bulunduğu yakınına davrandığı gibi ister gizlide olsun, ister açıkta olsun her halükarda imanlarında ihlas sahibi olmaları, itaat etmeleri durumunda -**zayıflara** -yaşlı ve yatalak olanlara, kötürümlere-, **hastalara ve savaşa katılabilmek için harcama gücünden yoksun olmaları sebebiyle katılamayanlara herhangi bir sorumluluk yoktur."**

Harcama gücünden yoksun olanlar Müzeyne, Cuheyne ve Uzre Oğullarından olan fakir ve yoksul kimseler idiler. « حَرَجٌ » günah, vebal ve savaştan geri kalmaktan dolayı oluşan sıkıntı ve darlık.

« مَا عَلَى الْمُحْسِن۪ينَ مِنْ سَب۪يلٍ » **"Çünkü iyiliklerini sürdürenleri, (savaştan geri kaldıkları için) sorumluluk altına sokacak herhangi bir sebep yoktur."** Yani gerçekten mazeret sahibi olup da hakkı öğütleyenler için bir günah ve sıkıntı yoktur, onların azarlanmalarını gerektiren bir durum da yoktur.

« وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ » **"Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."** Dolayısıyla mazeretleri sebebiyle savaşa katılamayıp geride kalanları bağışlar ve onlara acıyıp merhamet eder.

٩٢- ﴿ وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ﴾

92. (Ey Muhammed! Cihada katılmak üzere) gelip senden binek isteyenlere senin, "size binek sağlayabilecek bir gücüm yok" demen sebebiyle, harcayacak bir şeyleri olmadığından gözlerinden yaşlar akıta akıta üzüntülü bir şekilde dönen (yoksul kimselere de) bir sorumluluk yoktur.

« وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ » **("Ey Muhammed! cihada katılmak üzere) gelip senden binek isteyenlere senin,"** onları taşımak üzere kendilerine binek vermeni senden isteyenlere,

«قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ» **"size binek sağlayabilecek bir gücüm yok, demen sebebiyle"** Ayette geçen, « قُلْتَ » kavli, « أَتَوْكَ » kavlindeki «كَ» **"Kef"** harfinden haldir. Bundan önce ise, bir «قَدْ» kelimesi gizli olarak bulunmaktadır. Yani: **"Sana geldiklerinde: "Size binek sağlayabilecek bir gücüm yok, dediğin zaman... dönen (döndüler)"** demektir. Burada « تَوَلَّوْا » kavli, « اذا » edatının cevabıdır.

«تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ» **"Harcayacakları bir şeyleri olmadığından gözlerinden yaşlar akıta akıta üzüntülü bir şekilde dönen (yoksul kimselere de) bir sorumluluk yoktur."**

Burada geçen, « تَفِيضُ » kelimesi, « تَسِيلُ » karşılığında **"akıtır"**, manasınadır. Örneğin, « تَفِيضُ دَمْعًا » Yaş damlatıyor, ifadesi « يَفِيضُ دَمْعُهَا » gözünün yaşı akıyor, gözünden yaş damlıyor, ifadesinden daha açık ve net bir ifadedir. Burada sanki gözün tamamı taşan gözyaşı pınarı gibi değerlendirilmiştir. « مِنَ » edatı ise beyan yani açıklama içindir. Bu tıpkı, « أَفْضِيكَ مِنْ رَجُلٍ » ifadesine benzer. Car ile mecrur ise temyiz ola rak mahallen mansubtur.

Aynı zamanda buradaki, « قُلْتَ لَا أَجِدُ » ibaresinin bir istinaf cümlesi olması da caizdir. Burada adeta şöyle denilir gibidir: **"Senden binit istemek üzere geldikleri zaman geri döndüler."** Bunun üzerine onlara: **"Ne oluyor ki, onlar ağlayarak geri dönüyorlar?"** diye sorulunca, bu defa onlar: **"Sen, size binek sağlayabilecek bir gücüm yok, dedin"** diye cevap verdiler. Ancak burada, bu cümle, tıpkı itiraz yani parantez cümlesi gibi şart ile cezanın arasına girmiş bulunmaktadır. « حَزَنًا » ise, mef'ulün lehtir.

« أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ » Kavli de, « لِأَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ » takdirinde olup, "infak edecekleri, harcayacakları bir şey bulamamaları sebebiyle" demektir. Mefulün leh olması itibariyle de bu, mahallen mansubtur. Bunu nasb eden kelime ise, « حَزَنًا » kelimesidir.

Allah Resulünden savaşa katılmak için binek isteyenler ise, Ebu Musa el-Eş'ari ve arkadaşlarıdır. Ağlayanlar ise, bunlar da Ensar'dan altı kişidirler.

٩٣- ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

93. Asıl kınanması gerekenler, ancak zengin olmalarına rağmen (sırf savaşa) katılmamak için senden izin isteyip geride kalanlardır. Çünkü bunlar savaştan geri kalan kadınlarla beraber kalma yolunu seçtiler. Allah da onların kalplerini mühürledi (de hakkı görmez oldular.) Artık onlar hiçbirşey anlamazlar.

« إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ » **"Asıl kınanması gerekenler, ancak zengin ve varlıklı olmalarına rağmen, (sırf savaşa) katılmamak için senden izin isteyip geride kalanlardır."** Bundan sonra gelen, « رَضُوا » cümlesi istinaf cümlesidir yani yeni bir cümledir. Sanki burada, "Onlar zengin oldukları halde, neden savaşa katılmamak ve geride kalmak için izin istediler?" diye bir soru soruluyor da buna, « رَضُوا » diye cevap verilir gibidir.

«رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ» **"Çünkü bunlar, savaştan geri kalan kadınlarla beraber kalma yolunu seçtiler."** Yani bunlar da kadınlar sınıfından olmaya, rıza gösterdiler.

«وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ» **"Allah onların kalplerini mühürledi (de hakkı görmez oldular.) Artık onlar hiçbir şey anlamazlar."**

٩٤- ﴿يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللّٰهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

94. (Savaşa katılmayıp da geride kalan bu münafıklar) yanlarına döndüğünüz de size mazeretler uyduracaklar. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Hiçbir şekilde özür dilemeye kalkışmayın. Size asla inanmıyoruz. Zira Allah (vahiy yoluyla) sizin gerçek durumunuzu bize bildirmiştir. Bundan böyle işleyeceğiniz her şeyi Allah da, Resulü de görüp değerlendirecektir; daha sonra da, ister gizli olsun, ister açık olsun, her şeyi en iyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O da bütün yapıp ettiklerinizi size bir bir haber verecektir.

«يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ» **"(Savaşa katılmayıp da geride kalan bu münafıklar) yanlarına döndüğünüz de size mazeretler uyduracaklar."** Yani siz bulunduğunuz şu Tebük seferinden döndüğünüz de kendileri adına bir takım batıl, yalan-yanlış, uyduruk mazeretler icat edecekler.

«قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ» **("Ey Muhammed! Onlara) de ki: 'hiçbir şekilde** (batıl ve asılsız şeyler uydurarak) **özür dilemeye kalkışmayın. Çünkü size asla inanmıyoruz."** Biz sizi doğrulayacak, tasdik edecek değiliz. Bu ifade, onların özürlerini kabul etmemenin bir gerekçesidir. Çünkü mazeret sergileyen kimsenin asıl amacı, mazeret dilediği konuda isteğinin kabul edilmesidir. Bu istek ise, reddedilmektedir.

«قَدْ نَبَّأَنَا اللّٰهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ» **"Zira Allah (vahiy yoluyla) sizin gerçek durumunuzu bize bildirmiştir."** Bu da münafıkların ileri sürdükleri

mazeretlerinin doğrulanmamasının bir gerekçesidir. Çünkü yüce Allah, Resulü Hz. Muhammed (sav)'e, onlara ait durumu, içlerinde gizleye geldikleri şeyleri vahiy yoluyla bildirince, artık bundan böyle bunların ileri sürecekleri mazeretleri bu gerçek karşısında kabul edilmez, edilmesi de doğru olmaz.

« وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ » **"Bundan böyle işleyeceğiniz her şeyi Allah da, Resulü de görüp değerlendirecektir;"** Küfrünüzden dönecek misiniz yoksa onda ayak mı direyeceksiniz?

« ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ » **"Daha sonra da, ister gizli olsun, ister açık olsun, her şeyi en iyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız."** Evet, O'nun huzuruna gönderileceksiniz. Çünkü O, her gizliyi bildiği gibi, açık olan her şeyi de bilendir.

« فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ » **"O da bütün yapıp ettiklerinizi size bir bir haber verecektir."** Evet, işlediğiniz bu şeylere göre sizi cezalandıracaktır.

❁ ❁ ❁

95. – 101. ÂYETLER

سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ ۘ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ ۘ إِنَّهُمْ رِجْسٌ ۘ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۚ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۚ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ لاَ يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾ اَلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلاَّ يَعْلَمُوا حُدُودَ مَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ ۘ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ ۘ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۘ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۘ أَلَآ إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ ۘ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ ۘ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾ وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ ۙ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۘ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ ۘ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لاَ تَعْلَمُهُمْ ۘ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۘ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلٰى عَذَابٍ عَظِيمٍ ۚ ﴿١٠١﴾

Meâli

95- (Savaştan dönüp) yanlarına geldiğiniz vakit, (münafıklar) mazeretlerini kabul etmeniz için Allah adına yemin edecekler. Artık onlardan yüz çevirin, (onları muhatap kabul etmeyin.) Çünkü onlar pis ve murdardırlar. Onların varacağı yer cehennem ateşidir. Bu ceza, onların işledikleri günahlar sebebiyledir.

96- (Ey Müminler!) Siz kendilerinden razı olasınız diye gelip size yemin edecekler. Fakat siz onlardan memnun kalıp özürlerini kabul etseniz bile, (iyi bilin ki) Allah, hak yoldan sapan bir toplumdan asla hoşnut kalmayacaktır.

97- Bedeviler (katı yürekli, kaba - saba kimseler olmaları itibariyle) inkarcılıkta ve nifak çıkarmada (başkalarına göre) daha azılı toplumlardır. Ve aynı zamanda bunlar, Allah'ın Resulüne indirdiği kanun ları reddetmeye daha hevesli ve daha yatkın olan kimselerdir. Allah çok iyi bilendir ve hikmet sahibidir.

98- Bedevilerden (kimi münafık kimseler de) vardır ki, (fayda ve sevabına inanmadıklarından Allah yolundaki) harcamaları bir angarya, kabul eder ve başınıza türlü belalar gelmesini bekler dururlar. Bekleye durdukları o bela ve felaketler kendi başlarına dönsün. Allah (onların söyledikleri her şeyi) en iyi işiten ve (kötü amaçlarını da) en iyi bilendir.

99- Bedevilerden öyleleri de vardır ki, Allah'ı ve ahireti tasdik eder, (Allah yolundaki) harcamalarını da Allah katında bir yakınlığa ve peygamberin duasını almaya vesile kılar. İyi bilin ki yaptıkları harcamalar onlar için Allah katında bir yakınlık vesilesidir. Allah onları rahmeti içine koyacaktır. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.

100- Müslüman olmakta ilk sırayı kazanıp (inançları uğruna yurtlarını terkeden) muhacirler, (onlara kucak açıp yardım eden) Ensar ve güzel bir şekilde onları izleyenler var ya, işte Allah, onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Onlar oraya, içinde ebedi olarak kalmak üzere gireceklerdir. İşte bu (hoşnutluk ve razı olma işi), en büyük kurtuluş (ve en büyük başarıdır.)

101- Çevrenizde bulunan bedeviler arasında münafık kimseler var olduğu gibi, Medine halkı içerisinde de öyle iki yüzlüler/münafıklar var. (Ey Muhammed!) Sen onları bilemezsin, ama biz onları çok iyi biliriz.

(Kat kat olmak üzere) biz onlara iki kez azap edeceğiz. Daha sonra da on lar en şiddetli bir azaba itileceklerdir.

Tefsiri

٩٥- ﴿سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾

95- (Savaştan dönüp) yanlarına geldiğiniz vakit, (münafıklar) mazeretlerini kabul etmeniz için Allah adına yemin edecekler. Artık onlardan yüz çevirin, (onları muhatap kabul etmeyin.) Çünkü onlar pis ve murdardırlar. Onların varacağı yer cehennem ateşidir. Bu ceza, onların işledikleri günahlar sebebiyledir.

« سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ » **("Savaştan dönüp) yanlarına geldiğiniz vakit (münafıklar,) mazeret-lerini kabul etmeniz için Allah adına yemin edecekler."** Onlara ilişmemeniz, onları olduğu gibi bırakmanız ve kınamamanız için gelip size yemin edecekler dir.

« فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ » **"Artık onlardan yüz çevirin, (onları muhatap kabul etmeyin.)"** Onlara istediklerini verin, başınızdan savın ve onları önemsemeyin. « اِنَّهُمْ رِجْسٌ » **"Çünkü onlar pis ve murdardırlar,"** Bu, kendilerine yaklaşılmaması ve azarlanıp ayıplanmaması gerektiğini belirten bir, gerekçe ve sebeptir. Yani onları azarlamak, onlara karşı tavır almak, hiçbir yarar sağlamayacaktır. Çünkü bunlar, yüzsüz kimselerdir, kınanmaları onlara bir yarar sağlamayacak, düzeltilmeleri de mümkün olmadığından düzeltmek için çabanın da bir yararı olmayacaktır, sen onları ıslah edemezsin. Zira onlar pisliktirler, murdardırlar, bulaşırlar, Bu itibarla, onları temizlemeye gerek yoktur, bu, mümkün de değildir.

« وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ » **"Onların varacakları yer cehennem ateşidir."** Gidecekleri yer ateştir. Yani azarlanmaları ve yerilmeleri bakımından onlara cehennem ateşi yeter. Dolayısıyla onları azarlamaya kalkışmayın, buna kendinizi zorlamayın.

«جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ» **"Bu ceza, onların işledikleri günahlar sebebiyledir."** Yani onlar yapıp ettiklerinin karşılığını bulacaklardır, kazandıklarıyla cezalandırılacaklardır.

٩٦- ﴿يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾

96- (Ey Müminler!) Siz kendilerinden razı olasınız diye gelip size yemin edecekler. Fakat siz onlardan memnun kalıp özürlerini ka bul etseniz bile, (iyi bilin ki) Allah, hak yoldan sapan bir toplumdan asla hoşnut kalmayacaktır.

«يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ» **"(Ey müminler!) Siz kendilerinden razı olasınız."** Yani onların gelip size Allah adına yemin etme nedenleri, sırf sizi memnun etmek ve bir de bunun dünyalıkları bakımından onlara faydası olmasından dolayıdır, başka değil.

«فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ» **"Fakat siz onlardan memnun kalıp özürlerini kabul etseniz bile, (iyi bilin ki) Allah, hak yoldan sapan bir toplumdan asla hoşnut kalmayacaktır."** Yani, eğer Allah onlardan memnun kalmadıysa, onlara gazapta bulunmuş ise, sadece sizin onlardan hoşnut kalmanız onlara bir fayda getirmeyecektir. Onlar dünya ve ahiret azabına aday ve hedef oldukları sürece sizin memnuniyetinizin hiçbir manası olmayacaktır.

Bu ifadenin burada yer alma nedeni de şudur: "Mü'minlerin onlardan hoşnut kalmaları, memnuniyetleri aynı zamanda Allah'ın da onlardan memnun ve hoşnut kalmasını sağlar" türünden vehimleri, akla gelebilecek ihtimalleri önlemek içindir.

٩٧- ﴿اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

97- Bedeviler (katı yürekli, kaba-saba kimseler olmaları itibariyle) inkarcılıkta ve nifak çıkarmada (başkalarına göre) daha azılı toplumlardır. Ve aynı zamanda bunlar, Allah'ın Resulüne indirdiği

kanunları reddetmeye daha hevesli ve daha yatkın olan kimselerdir. Allah çok iyi bilendir ve hikmet sahibidir.

« اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا » **"Bedeviler (katı yürekli, kaba-saba kimseler olmaları itibariyle) inkarcılıkta ve nifak çıkarmada (başkalarına göre) ve daha azılı toplumlardır."** Ayetin başında yer alan, « اَلْاَعْرَابُ » kavli, yani Bedeviler ifadesi, çöl hayatı yaşayan Araplar demektir. Bunlar şehir hayatı yaşayan yerleşik bir toplumdan, uygarlıktan uzakta bulundukları için hep kaba-saba, katı yürekli, ilimden ve ilim adamlarından uzak kalmış kimseler olduklarından kafirlikte ve münafıklıkta başı çekme konusunda en önde yer alan kimselerdir.

« وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِه » **"Ve aynı zamanda bunlar, Allah'ın Resulüne indirdiği kanunları reddetmeye ve daha yatkın olan kimselerdir."** Özellikleri itibariyle tanımamaya daha yatkındırlar. Bu açıdan onlar, dinin sınırlarını, Allah'ın indirdiği şeriatı yani kanun ve yasaları, hükümleri tanımazlar, kabul etmezler. Çünkü durumları buna en uygun olan kesim bunlardır. Nitekim Hz. Peygamber (sav)'in şu ifadeleri de bu gerçeği vurgulamaktadır. Allah Resulü (sav) şöyle buyuruyor:

"Doğrusu kabalık, müsamahasızlık ve katı yüreklilik, toprağa bağlı ve hayvanları arasında kaba saba haykırışıyla yaşayan yaygaracı, kendini beğenen toplumların özelliğidir." [9]

Yani bu toplumlar toprağa bağımlıdırlar, yarıcıdırlar. Çünkü bulundukları toprakta ya da kırsal alanda, ekinleri, tarlaları ve hayvanları arasında kabaca bağırıp dururlar. Bu itibarla, **"el-Fediyd"** kelimesi çok bağıran demektir.

« وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ » **"Allah çok iyi bilendir ve** (onlara mühlet ve süre vermede) **de hikmet sahibidir."**

٩٨- ﴿وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَٓائِرَ عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

---

[9] Buhari, Bed'ul-Halk;14/3302 ve Müslim, İman, bab; 21. H.51/81

98- Bedevilerden (kimi münafık kimseler de) vardır ki, (fayda ve sevabına inanmadıklarından Allah yolundaki) harcamaları bir angarya, kabul eder ve başınıza türlü belalar gelmesini bekler dururlar. Bekleye durdukları o bela ve felaketler kendi başlarına dönsün. Allah (onların söyledikleri her şeyi) en iyi işiten ve (kötü amaçlarını da) en iyi bilendir.

«وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا» **"Bedevilerden (kimi münafık kimseler de) vardır ki, (fayda ve sevabına inanmadıklarından Allah yolundaki harcamaları) bir angarya, kabul ederler"** Çünkü bunlar, sırf Müslümanlara karşı takiyye yaparak ve gösteriş için verirler. Verdiklerini Allah rızası için vermezler, onun katından bir sevap beklemezler.

«وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ» **"Ve başınıza türlü belalar gelmesini bekler dururlar."** Yani devrin değişmesini, günlerin geçmesiyle olayların kendileri lehine düzelmesini, sizin onlara olan üstünlüğünüzün ve egemenliğinizin yok olmasını, böylece sadaka vermekten, infakta bulunmaktan kurtulmalarını isterler.

«عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ» **"Bekleye durdukları o bela ve felaketler kendi başlarına dönsün."** Yani bunların, içine Müslümanların düşmesini bekledikleri felaketler, musibetler ve savaşlar onların başına gelsin, bunun altında yok olup gitsinler. Mekke Kıraat Okulu İmamları ve Ebu Amr, «السُّوْءِ» kelimesini, **"es-Suu'"** olarak okumuşlardır. Bu da azap manasındadır. Sin harfinin fethasıyla «السَّوْءِ» kelimesi, zamanın kötülüklere gebe olmasını, kötü olayların olabileceğini anlatan bir yerme ifadesidir. Örneğin, « رَجُلُ صِدْقٍ » doğruluk sembolü, dürüstlük abidesi bir adam, ifadesine karşıt olarak « رَجُلُ سَوْءٍ » tamamen kötü bir adam hiçbir iyi yanı olmayan kişi, cümlesi gibi.

« وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ » **"Allah (onların söyledikleri her şeyi) en iyi işiten ve (kötü amaçlarını da) en iyi bilendir."** Yani sadaka vermeleri, infakta bulunmaları kendilerinden istendiğinde onların ne söylediklerini Allah işitendir ve içlerinde saklı tuttukları niyet ve gayelerini de bilendir.

٩٩- ﴿وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فٖي رَحْمَتِهٖ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ﴾

99- Bedevilerden öyleleri de vardır ki, Allah'ı ve ahireti tasdik eder, (Allah yolundaki) harcamalarını da Allah katında bir yakınlığa ve peygamberin duasını almaya vesile kılar. İyi bilin ki yaptıkları harcamalar onlar için Allah katında bir yakınlık vesilesidir. Allah onları rahmeti içine koyacaktır. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.

«وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ» **"Bedevilerden öyleleri de vardır ki, Allah'ı ve ahireti tasdik eder, (Allah yolundaki) harcamalarını da Allah katında bir yakınlığa ve Peygamberin duasını almaya vesile kılar."** Cihad ve zekat konusundaki infaklarını, harcamalarını, Allah katında ona yakın olma sebebi ve Allah Resulünün de duasını alma nedeni kılar. Çünkü Hz. Peygamber (sav) iyilik yollarına harcamada bulunanlara hayır duada bulunur, onlar için Allah'tan mağfiret dilerdi. Örneğin Hz. Peygamber (sav)'in:

"Allah'ım! Ebu Evfa ailesine rahmetinle muamelede bulun" diye dua etmesi gibi.[10]

«اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ» **"İyi bilin ki yaptıkları harcamalar onlar için Allah katında bir yakınlık vesilesidir."** Yani mealde de belirtildiği gibi yaptıkları harcamalar veya Allah Resulünün onlar için hayır duada bulunması, Allah katında O'na yakın olmaya sebeptir.

Kıraat imamlarından Nafi, « قُرْبَةٌ » kelimesini, « قُرُبَةٌ » olarak okumuştur.

İşte bu, Allah yolunda harcamada bulunan kimsenin yapmış olduğu harcamanın ve Allah Resulünün duasının Allah katında bir yakınlık ve-

---

[10] Bak. Buhari, Zekat, 64/1497. Müslim, Zekat, H.1078. Ahmed İbn Hanbel, Müsned; /353

silesi olduğuna Allah tarafından onlar adına bir tanıklıktır. Bu, aynı zamanda onların beklentilerini de doğrulayan bir tanıklıktır. Çünkü cümle iki dikkat çeken edat ile, yani bir uyarı edatı olan, « أَلَا » ile diğeri de tahkik edatı olan, « إنَّ » ile bunun sabit ve kesin olduğunu yeni bir cümle, istinaf yoluyla aktarmış bulunmaktadır. Nitekim bundan sonra gelen cümle de bu bağlamda bir cümledir.

«سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهِ» **"Allah onları (geniş ve bol olan rahmeti içine) koyacaktır."** Ayette geçen **Rahmet** kelimesi **cennet** manasınadır. « سَيُدْخِلُهُمْ » kavlinin başında yer alan **sin** harfi ise verilen sözün kesinlikle gerçekleşeceğini bildirmek içindir. Doğrusu, Allah yolunda harcamada bulunanların Allah'ın rızasını kazanacaklarına dair bundan daha tesirli bir ifade olamaz.! Çünkü yapılan yardım, eğer samimi, halis ve dürüst bir niyet ile yapılmışsa, böyle bir sadakanın Allah katında büyük bir yeri ve değeri vardır.

«إنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Şüphesiz Allah, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir."** Herhangi bir nedenle kusur işleyenin kusurunu, eksiğini kapatır ve zar-zor, imkanlarını kullanarak ve sıkıntılı olmasına rağmen yine de Allah yolunda harcama yapan kimseyi de Allah esirger, ona rahmetiyle muamelede bulunur.

١٠٠- ﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

100- Müslüman olmakta ilk sırayı kazanıp (inançları uğruna yurtlarını terkeden) muhacirler, (onlara kucak açıp yardım eden) Ensar ve güzel bir şekilde onları izleyenler var ya, işte Allah, onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Onlar oraya, için de ebedi olarak kalmak üzere gireceklerdir. İşte bu (hoşnutluk ve razı olma işi), en büyük kurtuluş (ve en büyük başarıdır.)

« وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ»

"Müslüman olmakta ilk sırayı kazanıp (inançları uğruna yurtlarını terk eden) muhacirler, (onlara kucak açıp yardım eden) Ensar ve güzel bir şekilde sağlam bir iman ile onları izleyenler var ya,"

Burada, « وَالسَّابِقُونَ » mübtedadır. « الْأَوَّلُونَ » bunun sıfatıdır. « مِنْ » edatı ise bunların kimler olduğunu açıklamaktadır. Haberi ise, « رَضِيَ » diye başlayan cümledir.

Muhacirler: İki kıbleye doğru namaz kılma şerefine erenlerdir. Yani Medine'de Kudüs'e doğru ve daha sonra kıblenin değişmesi emri üzerine Mekke'deki Kabe'ye doğru namaz kılanlardır. Yahut Bedir savaşma katılıp orada bulunanlardır. Yahut da Hudeybiye antlaşması sırasın da Beyatu'r-rıdvan denilen olayda yer alanlardır.

Ensar: Bu kelime bundan önce geçen muhacirler üzerine matuf bulunmaktadır. Yani "Ensar'dan..." demektir. Bunlar ilk **Akabe biatına** katılanlar ile ikinci Akabe biatına katılan Medine'li yerlilerdir. Birincilerin sayısı yedi kişi, ikincilerin sayıları ise yetmiş kişi idi.

"**Ve güzel bir şekilde ile onları izleyenler**" ibaresinden kasıt ise sonradan hicret edenler ile Ensar'dan olan sahabe demektir. Bunlar, ilk sırayı alanlar arasına giremeyen diğer sahabidirler. Bir diğer yoruma göre ise bu, ta kıyamete dek iman ve Allah'a itaat etmek suretiyle onlara uyanlar, onları izleyenler anlamındadır.

« رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ » **"İşte Allah onlardan razı olmuştur."** Bunların güzel amellerinden ötürü Allah bunlardan razı olmuştur.

« وَرَضُوا عَنْهُ » **"Onlar da Allah'tan razı olmuşlardır."** Yani yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği din ve dünyevi nimetler sebebiyle Allah'tan hoşnut kalmışlardır.

Bundan sonra gelen, « وَأَعَدَّ لَهُمْ » kavli, bundan önceki, «رَضِيَ » üzerine atfolunmuştur.

« وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ » **"Allah onlara, altlarından**

ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır.” Kıraat imamlarından İbn Kesir, «تَحْتَهَا» kavlini, « مِنْ تَحْتِهَا » olarak okumuştur.

« خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ » **“Onlar oraya, içinde ebedi olarak kalmak üzere gireceklerdir. İşte bu (hoşnutluk ve razı olma işi,) en büyük kurtuluş (ve en büyük başarıdır.)”**

١٠١- ﴿وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيمٍ﴾

101- Çevrenizde bulunan bedeviler arasında münafık kimseler var olduğu gibi, Medine halkı içerisinde de öyle iki yüzlüler, münafıklar var. (Ey Muhammed!) Sen onları bilemezsin, ama biz onları çok iyi biliriz. (Kat kat olmak üzere) biz onlara iki kez azap edeceğiz. Daha sonra da onlar en şiddetli bir azaba itileceklerdir.

« وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ» **“Çevrenizde bulunan bedeviler arasında münafık kimseler var olduğu gibi,”** Yani beldeniz olan Medine çevresinde yerleşmiş bulunanlar arasından, demektir. Medine çevresinde konaklamış bulunan kabileler ise Cüheyne, Eslem, Eşca’ ve Gıfar kabileleri idiler. Bu kabileler Medine çevresinde oturuyorlardı.

« وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ »**“Medine halkı içerisinde de öyle iki yüzlüler/münafıklar var.”** Burada; « وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ» kavli, mübtedanın haberi üzerine atfolunmuştur ki, bu da, « وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ» kavlidir. Mübteda ise, «مُنَافِقُونَ » kavlidir. Diğer taraftan bunun, mübteda ile haber üzerine atfedilen bir cümle olarak değerlendirilmesi de caizdir. Ancak bu durumda bir «قوم » kelimesinin takdir olunması gerekir. Şöyle ki:

« وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ -قوم- مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ » gibi. Burada geçen,

« مَرَدُوا» kelimesi, bu işte maharet sahibi olmuş, ustalık kazanmış kimseler demektir. Bu takdirde bu kelime, mahzuf bir mevsufun sıfatıdır.

İlk değerlendirmeye göre bunun isim cümlesi olması veya, «مُنَافِقُونَ» kelimesinin sıfatı olması mümkündür. Dolayısıyla bununla sıfatının arası, bunun haberi üzerine atfedilen bir kelime ile ayrılmıştır.

Bunların münafıklıkta oldukça mahir ve usta kimseler olduğunu ise ayetin şimdi okuyacağımız kısmı göstermektedir:

« لاَ تَعْلَمُهُمْ » **"Ey Muhammed! Sen onları bilemezsin."** Uzağı çok iyi görmene ve feraset sahibi olmana, bundaki doğruluk ve isabetine rağmen yine de sen onları tanıyamazsın. Çünkü onlar kendilerini çok iyi kamufle etmesini bildiklerinden, kuşku uyandırabilecek, şüpheye meydan verecek şeylerden uzak dururlar. Kısacası saklanıp gizlenmesini çok iyi becerirler. Daha sonra yüce Allah şöyle buyuruyor:

«نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ » **"Ama biz onları çok iyi biliriz,"** Yani onları sadece yüce Allah bilir, Allah'tan başkası onların sırlarına muttali olamaz, ulaşamaz. Çünkü onlar, kafirliklerini kalplerinin ta en derin yerinde gizlerler de sana tıpkı müminlerin durumları gibi mümin samimi ve ihlaslı mü'min görüntüsü verirler. Oysa öyle değildirler.

« سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ» **("Kat kat olmak üzere biz) onlara iki kez azap edeceğiz."** Bu iki azaptan biri öldürülmeleri, diğeri de kabir azabıdır. Ya da durumlarının açığa vurulmasıyla rezil edilmeleri ve kabir azabıdır. Yahut bunların mallarından zekat ve sadakalarının alınmasıyla bedenlerinin hastalıklara ve musibetlere hedef kılınarak yok edilmeleridir.

«ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيمٍ» **"Daha sonra da onlar en şiddetli bir azaba itileceklerdir."** Yani cehennem azabına...

102. - 106. ÂYETLER

وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًا ط
عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ط إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ خُذْ مِنْ
أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ط إِنَّ
صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ط وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ
هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ
وَالْمُؤْمِنُونَ ط وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ج ﴿١٠٥﴾ وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللّٰهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا
يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ط وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

Meâli

102- (Mazeretsiz olarak savaşa katılmayan diğer) bir grup var ki, onlar sonradan günahlarının farkına varıp itirafta bulundular. Bunlar, iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar. (Sonra bu davranışlarından tevbe ettiler). Umulur ki, Allah bunların tevbelerini kabul eder. Çünkü Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

103- (Ey Peygamber!) Onların mallarından bir sadaka al ki, bununla onları günahlarından temizleyesin ve onları daha çok arındırasın. Ve onlar için dua da et, çünkü senin dua etmen onlar için büyük bir huzur ve güven sebebidir. Allah (onların itiraflarını) işitir, (senin onlar lehine ettiğin duayı da) bilir.

104- Onlar hala anlamadılar mı ki, Allah (samimi olarak tevbe e-

den) kullarının tevbesini kabul eder, ve sadakaları alır. Şüphesiz, tevbeleri en çok kabul eden, en çok merhamet buyuran Allah'tır.

105- (Ey Peygamber! Onlara) de ki: "Yapın (yapmak istediklerinizi!) (İyi veya kötü,) yapıp ettiklerinizi Allah da, Resulü de mü'minler de göreceklerdir. Sonra da gizli ve açık her şeyi bilen Allah'a döndürüleceksiniz ve O, bütün yapıp ettiklerinizi (gözlerinizin önüne sererek tek tek) size bildirecektir.

106- (Sefere katılmayan) diğer bir kısım kimselerin akıbetleri ise, Allah'ın, haklarında vereceği hükme bağlı kalmıştır. Allah dilerse onları cezalandırır, dilerse onların tevbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Tefsiri

١٠٢ - ﴿وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًاۜ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ﴾

102- (Mazeretsiz olarak savaşa katılmayan diğer) bir grup var ki, onlar sonradan günahlarının farkına varıp itirafta bulundular. Bunlar, iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar. (Sonra bu davranışlarından tevbe ettiler). Umulur ki, Allah bunların tevbelerini kabul eder. Çünkü Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

« وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ » **"(Mazeretsiz olarak savaşa katılmayan diğer) bir grup var ki, onlar sonradan günahlarının farkına varıp itirafta bulundular."**

Yani bunlar önceki ayetlerde adı geçenlerden farklı olan bir gruptur. Bunlar, öncekiler gibi bir takım uydurma bahanelerle, yalan mazeretlerle gelip, savaştan neden geri kaldıklarını söylemediler. Fakat bunlar savaşa katılmamaktan dolayı üzüntülerini, yaptıkları işin kötü olduğunu belirterek pişmanlıklarını ortaya koydular, hatalı olduklarını itiraf ettiler. Bu durumda olan kimselerin sayıları on kişi kadardı. Bunlardan yedisi, yüce Allah'ın savaşa katılmayıp geride kalanlar hakkında indirilen hükümleri öğrendiklerinde, hemen kendilerine bir ceza uygulayarak, kendilerini mescidin direklerine bağladılar.

Hz. Peygamber (sav) seferden dönüp geldi ve adeti gereği önce he-

men mescide gidip orada iki rekat namaz kıldı. Bu arada kendilerini direklere bağlamış olan kimseleri gördü, bunların kendilerini direklere bağlama sebebini sordu. Orada bulunanlar da: "***Bunlar, Allah Resulü gelip kendilerini elleriyle çözene dek, bu direklerden kendilerini çözmemeye yemin ettiler***" diye karşılık verdiler. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) de şöyle buyurdu:

"***Ben de aynı şekilde yemin ediyorum ve onları çözmem için emr olunmadıkça, kendilerini çözmeyeceğim.***" İşte bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Allah Resulü (sav) de kendilerini serbest bıraktı. Onlar da bu olay üzerine: "***Ey Allah'ın Resulü! İşte bizim sana katılmamızı engelleyen varlığımız/malımız, al onları istediğin gibi dağıt ve bizi temizleyip arındır.***" dediler. Ancak Allah Resulü (sav): "***Ben, sizin mallarınızdan herhangi bir şeyi almakla emrolunmadım" diye buyurması üzerine, "Ey Peygamber! Onların mallarından zekat al ki,..***" mealindeki bundan sonra gelen ayet nazil olmuştur."[11]

« خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا» **"Bunlar, iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar. (Sonra bu davranışlarından tevbe ettiler.)"** Cihada çıkma işiyle, bundan geri kalma, katılmamama işini veya tevbe etme ile günah işleme işlerini karıştırdılar. Örneğin; "Bi'tu'l-Şae şaten <u>ve</u> dirhemen" yani "Koyunları bir koyun ve bir dirheme sattım" cümlesindeki ifade benzerliği gibi. Esasen bu cümlenin asıl manası, « شَاطًا بِدِرْهَمٍ» yani "her bir koyunu bir dirheme sattım" demektir. Çünkü kelime arasında yer alan, "vav" harfi, « ب » harfi manasınadır. Çünkü vav harfi Arapçada çoğul içindir. «ب » harfi de birini ötekine bağlamak, irtibat içindir. Böylece her ikisi de birbirine uymaktadır.

Yahut bunun manası, bunlardan her biri ötekine karıştı. Dolayısıyla bunların her biri hem karışan ve hem de kendisi içine karıştırılan manalarını taşırlar. Örneğin, "**Halettu'l-Mae ve'l-Lebene**" yani bu cümle ile sen, " **Su ile sütü her birini diğerine, ikisini de birbirine karıştırdım**" Yani "**suyu süte, sütü suya karıştırdım**" manasında kullanmış olursun. Oysa: "**Halettu'l-Mae bi'l-Lebeni**" Yani, "Suyu süte karıştırdım" cümlesi bu manaya gelmez. Çünkü bu cümlede karışan su, ken-

---

[11] Hafız İbn Hacer diyor ki, Beyhaki bunu el-Delil eserinde ve ayrıca İbn Merduye de tahric etmiştir. Bak.Haşiyetu'l-Keşşaf, 2/307

disinin içine karıştırılan ise süttür. Oysa bu cümlede "B" yerine eğer "vav" harfi kullanılırsa, bu takdirde sen, su ile sütü hem karışan ve hem de kendilerinin içine karıştırılan kılarsın. Yani sanki burada sen; "ben suyu süte, sütü de suya karıştırdım" der gibi olursun.

«عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ» **"Umulur ki Allah bunların tevbelerini kabul eder. Çünkü Allah bağışlayandır, merhamet edendir."** Burada yüce Allah bu kimselerin tevbe ettiklerini belirtmedi. Çünkü bu kimseler günahlarını ve hatalarını itiraf etmişlerdir. İşte bu itiraf, bu kimselerin tevbe ettiklerinin delilidir.

١٠٣- ﴿خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

103- (Ey Peygamber!) Onların mallarından bir sadaka al ki, bununla onları günahlarından temizleyesin ve onları daha çok arındırasın. Ve onlar için dua da et, çünkü senin dua etmen onlar için büyük bir huzur ve güven sebebidir. Allah (onların itiraflarını) işitir, (senin onlar lehine ettiğin duayı da) bilir.

« خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً » **("Ey Peygamber!) Onların mallarından sadaka al ki,"** günahlarına keffaret olması için al ki, burada sözü edilen sadakadan kasıt zekattır, denmiştir.

«تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا» **"Bununla onları günahlarından temizleyesin ve onları daha çok arındırasın."** Bu «تُطَهِّرُهُمْ» kelimesi, « صَدَقَةً » kelimesinin sıfatıdır. Fiilin başında yer alan « ط » harfi ya muhatap içindir veya müennes/dişil gaibe içindir. «بِهَا » daki zamir sadakaya racidir. Tezkiye, temize çıkarmada, arındırmada daha aşırıya ve fazlasına gitmek, bunun artmasına sebep olmak demektir. Ya da bu kelime, artma, malın bereketlenmesi manasınadır. «وَصَلِّ عَلَيْهِمْ» **"Ve onlar için dua et."** Onlar için dua ederek kendilerine şefkatte bulun, yardımcı ol, onları esirge ve koru.

Sünnete uygun olan, sadakayı alan kimsenin, sadaka verene dua

etmesidir.

« إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ » **"Çünkü senin dua etmen onlar için büyük bir huzur ve güven sebebidir."** Ebu Bekir dışında Kufe Kıraat Okulu, « صَلاَتَكَ » kavlini, « صَلاَتَكَ » olarak okumuşlardır. Bir yoruma göre tekil olarak, "salat" kelimesi, mana bakımından çoğul olan, "salavat" kelimesinden mana itibariyle daha kuşatıcıdır. Çünkü cins manasını taşımaktadır. « سَكَنٌ لَهُمْ » kavli, onlara daha yatkın gelir, böylece Allah tarafından tevbelerinin kabul edildiğine dair inançları artar, güven ve huzur içerisinde hareket ederler, demektir.

« وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ » **"Allah (onların itiraflarını) işitir, (senin onlar lehine ettiğin duayı da) bilir."** Ya da Allah, senin onlar için yaptığın duayı işitir veya onların işledikleri günahları itiraf etmelerini ve buna bağlı olarak pişmanlık sebebiyle ettikleri dualarını işitir. Aynı zamanda içten içe duydukları pişmanlıklarını, tasa ve kederlerini, onlarda meydana gelen aşırılıklarını bilir.

١٠٤- ﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾

104- Onlar hala anlamadılar mı ki, Allah (samimi olarak tevbe eden) kullarının tevbesini kabul eder, ve sadakaları alır. Şüphesiz, tevbeleri en çok kabul eden, en çok merhamet buyuran Allah'tır.

« أَلَمْ يَعْلَمُوا » **"Onlar hala anlamadılar mı ki,"** Burada konu edilenler, tevbeleri kabul edilen kimselerdir. Yani bu kimseler, henüz tevbeleri ve sadakaları kabul edilmezden önce bilmiyorlar mıydı ki,

« أَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ » **"Allah, (samimi olarak tevbe eden) kullarının tevbelerini kabul eder, ve sadakaları alır."** Yeter ki ettikleri tevbede dürüst olsunlar. Bu takdirde Allah tevbelerini kabul eder. Sadakaları içtenlikle ve samimi olarak, ihlaslı bir şekilde vermeleri halinde Allah alır ve kabul eder.

Buradaki, « هُوَ » zamiri tahsis ya da aidiyet içindir. Yani; "Bu,

Allah Resulü (sav)'ne ait bir görev değildir. Bunu yapmak yalnızca ve sadece Allah'a aittir, tevbeyi ancak Allah kabul eder ve reddeder. O halde O'na yönelin, bunu O'ndan isteyin, tevbenin kabulünü O'na yöneltin.

« وَأَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ » **"Şüphesiz tevbeleri en çok kabul eden, en çok merhamet buyuran Allah'tır."** Doğrusu Allah'tır tevbeleri en çok kabul eden. Günahları ve hataları en çok affeden de O'dur.

١٠٥- ﴿وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

105- (Ey Peygamber! Onlara) de ki: "Yapın (yapmak istediklerinizi!) (İyi veya kötü) yapıp ettiklerinizi Allah da, Resulü de mü'min ler de göreceklerdir. Sonra da gizli ve açık her şeyi bilen Allah'a döndürüleceksiniz ve O, bütün yapıp ettiklerinizi (gözlerinizin önüne sererek tek tek) size bildirecektir.

«وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ» (**"Ey Peygamber! Onlara** -şu tevbekâr olanlara-) **de ki: 'Yapın (yapmak istediklerinizi! İyi veya kötü) yapıp ettiklerinizi Allah da, Resulü de müminler de göreceklerdir."** Yani sizin de gördüğünüz ve sizin için açıkça ortaya çıktığı gibi işledikleriniz, yapıp ettikleriniz, ister iyilik olsun, ister kötülük olsun, her ne yaparsanız yapın, yaptıklarınızın hiçbiri Allah'a ve kullarına gizli kalmış değildir, kalacak da değildir.

Ya da bu uyarı tevbe etmemiş olanlaradır. Bu şekilde onların da tevbe etmeleri teşvik edilmektedir. Rivayete göre, sözü edilen kimselerin tevbelerinin kabul edilmesi üzerine, tevbe etmeyenler şöyle konuşmaya başladılar: "Şu tevbe edenler daha dün bizimle beraber idiler. Ne oluyor ki, onlar bizimle konuşmuyor ve bizimle beraber aynı meclisi paylaşmıyorlar?" İşte bunun üzerine yüce Allah, **"Allah da... görecektir."** Mealindeki bu ayeti indirdi. Bu, onlar için bir tehdittir, hatalarında ısrar etmenin akıbetinden kaçınmaları konusunda bir uyarı ve dikkat çekmedir, tevbe etmemekten vazgeçmelerini bildirerek ikazda bulunmaktır.

« وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ » **"Sonra da gizli ve açık her şeyi bilen Allah'a döndürüleceksiniz"** insanların bilmediği ve bilemediği şeyleri de, bildiği ve müşahede ettiği şeyleri de bilen Allah'a...

«فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» **"Ve O, bütün yapıp ettiklerinizi (gözlerinizin önüne sererek tek tek) size bildirecektir."** Bu, bir hatırlatma bildirisidir ve buna göre cezalandırılacaklar veya ödüllendirileceklerdir.

١٠٦- ﴿وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللّٰهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

106- (Sefere katılmayan) diğer bir kısım kimselerin akıbetleri ise, Allah'ın, haklarında vereceği hükme bağlı kalmıştır. Allah dilerse onları cezalandırır, dilerse onların tevbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

«وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللّٰهِ» **"Sefere katılmayan diğer kısık kimselerin akıbetleri ise, Allah'ın haklarında vereceği hükme kalmıştır."** Kıraat imamlarından Medine okulu mensupları ile Ebubekir Şube dışında kalan Kufe kıraat okulu mensupları, « مُرْجَوْنَ » kelimesini burada görüldüğü gibi hemzesiz olarak okumuşlardır. Bunlar dışındaki imamlar ise bu kelimeyi hemzeli olarak, « مُرْجَؤُنَ » şeklinde okumuşlardır. Bunlar kelimeyi, « أَرْجَيْتُهُ » ve « أَرْجَأْتُهُ » fiillerinden türetilmiş olarak değerlendirmişlerdir. Bu da bir şeyi ertelemek, tehir etmek ve geciktirmek gibi manalara gelir. Nitekim « مُرْجِئ » kelimesi de bu fiil türevlerindendir. Yani mana şöyledir:

"Seferden geride kalan diğer bir kısım kimselerin durumu, Allah'ın onlar hakkındaki durumu açıklanana kadar beklemede bırakılmıştır."

« إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ » **"Allah dilerse onları cezalandırır,"** Eğer durumlarında ısrar ederler ve tevbe etmezlerse bu takdirde dilerse Allah onları cezalandırır,

«وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ» **"Dilerse onların tevbelerini kabul eder."** Tevbe etmeleri durumunda da ...

Bunlar üç kişi idiler; Ka'b İbn Malik, Hilal İbn Ümeyye ve Murare

İbn Rebi. Bu üç sahabi Tebük seferine katılmamışlar, geride, Medine'de kalmışlardı. Bunlar haklarında, «وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا» (Tevbe,118) ayeti nazil olan zatlardır. Bak. İlgili ayet.

« وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ » **"Allah her şeyi** -onların beklentilerini- **bilir ve hükmünde de hikmet sahibidir."** Neden o kadar ertelediğinin de bir hikmeti vardır.

Ayette geçen, « إِمَّا » şek yani şüphe ifadesi içindir. Bu da kullara racidir. Yani, "Onlar hakkında azap olunacaklarından korktukları kadar onlar için rahmet umudunu da beslediler."

Rivayete göre *"Hz. Peygamber (sav), bunlara selam vermemeleri, onlarla konuşmamaları konusunda ashabına emir-talimat verdi. Bu üç kişi, kendi kendilerine ceza verip kendilerini mescidin direklerine bağlayan sahabiler gibi yapmamışlar ve onları gibi üzüntülerini, tasalarını açık olarak göstermemişlerdi. Ancak hiçbir kimsenin bunlara dönüp bakmadıkları anlaşılınca, bunların durumlarını Allah'a havale ettiler. Niyetleri samimi kıldılar ve tevbelerinde dürüst oldular. Allah da onlara merhamet buyurdu, onları affetti."*[12]

❁ ❁ ❁

[12] İbn Hacer diyor ki; Hadisi bu şekliyle bulamadım. Esasen olay Buhari ile Müslim'de Ka'b İbn Malik ile ilgili hadiste ele alınmaktadır. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 2/309

107. - 110. AYETLER

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنٰى ۖ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا ۚ لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۚ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

Meâli

107. Münafıklar arasında öyleleri de vardır ki, müminlere zarar vermek, yeniden küfrü yaymak, müminlerin arasını açmak ve bir de daha önce Allah ve Resulüne karşı savaş açmış olan adamı beklemek ve tuzak için bir mescid kurdular. Bir de bunlar: "Biz bundan, iyilikten başka hiçbir amaç gütmedik" diye de kesinlikle yemin edecekler. Oysa onların yemin ettikleri konuda yalancı olduklarına muhakkak Allah şahitlik etmektedir.

108. Ey Peygamber! tuzak kurmak ve zarar vermek için yapılan o mescitte asla namaza durma! Doğrusu daha ilk günde temeli takva üzere kurulan Kuba mescidinde namaza durman daha uygun ve daha yerinde olacaktır. Orada hem maddi ve hem manevi kirlerden ciddi olarak arınmayı seven adamlar vardır. Allah da ciddi olarak temizlenip arınanları sever.

109. Binasını, Allah'ın emir ve yasaklarını uygulamak üzere takva ve Allah'ın rızasını elde etme temelleri üzerine yükseltenler mi daha hayırlı, yoksa yapısını her an yıkılabilecek bir yarın/uçurumun kenarında kaygan zemin üzerinde inşa ederek, sonra da onunla beraber kendisi de yuvarlanıp cehennem ateşine giden mi? Bu ikisi hiç bir olabilirler mi? Allah, bozgunculuk çıkararak hak yolunu tıkayan kafirler toplumunu doğru yola muvaffak kılmaz.

110. Nifak maksadıyla kurdukları mescid, kendileri geberip de kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerinde hep bir kuşku ve ukde olarak devam edip duracaktır. Allah her şeyi çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

Tefsiri

١٠٧- ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ الْحُسْنَى وَاللهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾

107- Münafıklar arasında öyleleri de vardır ki, müminlere zarar vermek, yeniden küfrü yaymak, müminlerin arasını açmak ve bir de daha önce Allah ve Resulüne karşı savaş açmış olan adamı beklemek ve tuzak için bir mescid kurdular. Bir de bunlar: "Biz bundan, iyilikten başka hiçbir amaç gütmedik" diye de kesinlikle yemin edecekler. Oysa onların yemin ettikleri konuda yalancı olduklarına muhakkak Allah şahitlik etmektedir.

«وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ» **"Münafıklar arasında öyleleri de vardır ki, müminlere zarar vermek, yeniden küfrü yaymak, müminlerin arasını açmak ve bir de daha önce Allah ve Resulüne karşı savaş açmış olan adamı beklemek ve tuzak için bir mescid kurdular."**

Burada ayetin baş tarafında yer alan, «وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا» kavli, «الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا» «مِنْهُمْ» «وَ» takdirindedir. Diğer taraftan

Kıraat imamlarından Medine, Şam okuluna mensup imamlar, « الَّذِينَ »
işaret isminin başına **vav** harfini getirmeksizin **vavsız** olarak okumuşlardır. Bu kelime mübtedadır. Haberi de mahzuf bulunmaktadır ve, « جَزَيْنَاهُمْ » takdirindedir.

Rivayete göre Avf oğulları Kuba mescidini inşa ettiklerinde, Allah Resulü (sav) efendimize haber gönderip oraya gelip orada namaz kılmasını istemişler. Resulullah (sav) da onlara gelip, orada namaz kıldı. Ancak bunların kardeşleri olan Ğanem İbn Avf oğulları ise, kendilerini kıskandılar.[13]

Ve bunlar yani Ğanem oğulları demişler ki, biz bir Mescid yapalım. Allah Resulünün gelip içinde namaz kılması için birini gönderelim. Ebu Amir Rahip de Şam'dan dönünce o da gelip burada ibadetini yapsın -ki papaz olan bu adam, Uhut savaşı sırasında Hz. Peygamber (sav)'e: "Nerede sana karşı savaşan bir toplum görsem onlarla beraber ben de sana karşı savaşacağım" diyen adamdır. Nitekim ta Huneyn savaşına kadar da bunu devam ettirmiştir- İşte bu amaçla Kuba Mescidinin hemen yanıbaşında bir mescid bina ettiler.

Sonra da Hz. Peygamber (sav)'e gelip: "Biz hasta, zavallı, ihtiyaç sahibi olan kimseler için bir mescid yaptık. Biz, senin bizim için burada namaz kılmanı istiyoruz" dediler. Allah Resulü (sav) de: "Şimdi sefere çıkmak üzereyim, yoldayım. Allah'ın izniyle Tebük seferinden dönersek, inşa Allah orada namaz kılarız" diye buyurdular. Allah Resulü (sav) Tebük gazvesinden dönünce, ondan mescitlerine gelmesini istediler. İşte bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) Hz. Hamza'nın katili olan Hz. Vahşi'ye, Maan İbn Adiy'e ve daha başkalarına şöyle buyurdu:

*"**Hemen halkı zalim olan şu mescidi yapanların mescidine gidin ve derhal onu yıkıp yerle bir edin ve onu ateşe verip yakın.**"*

Derhal verilen emir yerine getirildi. Daha sonra Allah Resulü (sav)

---

[13] İbn Hacer diyor ki, bu şekliyle ben bu hadisi bulamadım. Ancak Salebi'de isnadı belirtilmeksizin yer almaktadır. Bu hadisin baş tarafı sahih değildir. Çünkü Kuba Mescidi, Hz. Peygamber (s) henüz Kuba'da iken bu mescid kuruldu. Ki burası Allah Resulünün ilk hicret ettiği yerdir. Oysa Dırar mescidi kurulduğu zaman Hz. Peygamber (s) Tebük gazvesinde bulunuyorlardı. İkisi arasında tam dokuz yıl bulunmaktadır. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 2/309

efendimiz, bunu yerinin çöplük yapılmasını, oraya leşlerin, pisliklerin, süprüntü ve çöplüklerin atılmasını emir buyurdular

Papaz Ebu Amir de Şam'da geberdi.

« ضِرَارًا» Ve bundan sonrası yani mabadı mefulün lehtir. Kuba mescidi çevresinde bulunan kardeşlerine zarar vermek maksadıyla, demektir. « وَكُفْرًا » kâfirliği ve nifakı desteklemek, ona güç katmak için... « وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ» **"Müminlerin arasını açmak için."** Çünkü mü'minler Kuba mescidinde cemaatle toplu olarak namazlarını kılıyorlardı. Böylece cami cemaatini bölerek ayırmak birlik ve beraberliklerini ortadan kaldırmak istiyorlardı. Aralarında ihtilaf çıksın istiyorlardı.

« وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ » Yani daha önce de Allah ve Resûlüne karşı savaş açmış olan papaz için hazırlık yapmak, imkân sağlamak için. Çünkü onlar esasen bu mabedi onun için inşa ettiler. Onun oraya gelip burayı hem bir mabet ve hem de karargâh olarak, üs olarak kullanması için hazırlamışlardı. Böylece burada Allah Resûlüne üstünlük kazanmayı amaçlıyorlardı. Burada ona suikast girişiminde bulunacaklardı.

Bir yoruma göre kendisiyle övünmek ve gösteriş maksadıyla veya desinler için ya da Allah rızasının dışında bir amaç için yapılan her mescid ya da mabet "dırar mescidi" hükmündedir. Bu tür mescitler de buna ilave edilir. Nitekim helal olmayan bir mal ile inşa edilen mescitler de aynen "dırar mescidi" hükmündedir.

«مِنْ قَبْلُ» kavlindeki cer edatı, « حَارَبَ » fiiline müteallıktir. Bu da şu manayadır: Bu mescid henüz inşa edilmeden önce de, Hendek savaşında ...

«وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنٰى» **"Bir de bunlar** -Bu yalancı kimseler, **: 'Biz bundan, iyilikten başka hiçbir amaç gütmedik' diye de kesinlikle yemin edecekler."** Biz bu mescidi kurmakla sadece güzel ve iyi bir davranış sergilemek istedik, yani burada namaz kılınsın, Allah'ın adı anılsın, namaz kılmak isteyenler için geniş ibadet imkânları sunulsun istedik.

«وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ» **"Oysa onların yemin ettikleri konuda yalancı olduklarına muhakkak Allah şahitlik etmektedir."** Çünkü yeminlerinde yalancıdırlar.

١٠٨- ﴿لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ﴾

108- Ey Peygamber! tuzak kurmak ve zarar vermek için yapılan o mescitte asla namaza durma! Doğrusu daha ilk günde temeli takva üzere kurulan Kuba mescidinde namaza durman daha uygun ve daha yerinde olacaktır. Orada hem maddi ve hem manevi kirlerden ciddi olarak arınmayı seven adamlar vardır. Allah da ciddi olarak temizlenip arınanları sever.

«لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا» **"Ey Peygamber! Tuzak kurmak ve zarar vermek için yapılan o mescitte asla namaza durma!"** Namaz kılmak için oraya gitme..

«لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ فِيهِ» **"Doğrusu daha ilk günde temeli takva üzere kurulan Kuba mescidinde namaza durman daha uygun ve daha yerinde olacaktır."**

Burada, « لَمَسْجِدٌ » kelimesinin başında bulunan lam harfi ibtida içindir. « اُسِّسَ » kavli ise bunun sıfatıdır. Yapılan bu ilk mescid, ayette belirtildiği gibi Kuba mescididir. Bu mescidi Allah Resulü (sav) efendimiz kurdu ve hicreti sırasında burada kaldığı müddet içerisinde namazlarını burada kıldı. Resûlullah (sav) Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri burada kalmışlar, Cuma günü ise buradan ayrılmışlardır. Diğer bir yoruma göre ise burada sözü edilen Mescit, Resulullah'ın Medine'deki mescididir. « مِنْ اَوَّلِ » kavliyle, Allah Resûlü (sav) orada bulunduğu günden itibaren kurulmuş olan demektir.

Bir yoruma göre burada asıl kaide gereği, « مِنْ » edatı yerine, « مُنْذُ » edatının olması gerekir. Çünkü bu edat zaman manasında ve ilk

başladığı andan itibaren manasını ifade eden bir edattır. Oysa « مِنْ » edatı mekan yani yer bildirme bakımından ilk kaldığı yerden itibaren manasınadır. Dolayısıyla bu edatın değil, "Müz" edatının olması gerekirdi. Buna verilen cevap şöyle olmuştur:

« مُذْ » edatına göre, « مِنْ » edatı « عام »dır. Hem zaman ve hem mekân anlamında kullanılır.

«أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ» yani içinde namaz kılmana, namaza durmana daha uygun ve daha yerinde olan yer burasıdır.

« فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ » **"Orada hem maddi ve hem manevi kirlerden ciddi olarak arınmayı seven adamlar vardır. Allah da ciddi olarak temizlenip arınanları sever."**

Bu ayetin nazil olması üzerine Allah Resûlü –Sallallahu aleyhi ve sellem- beraberinde muhacirler olduğu halde buraya yürüyüp geldiler. Kuba mescidinin kapısının önünde durdular, bir de baktılar ki Ensar orada oturuyor. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) kendilerine: *"Sizler müminler misiniz?"* diye seslendi. Ancak onlar sustular. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) yeniden sözünü tekrarladı. Hemen Hz. Ömer (r.a.) devreye girerek: "Ey Allah'ın Elçisi! Evet, onlar gerçekten mümindirler, inanmış kimselerdir onlar ve ben de onlarla beraberim" diye konuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) onlara: *"Peki ya siz kazaya, Allah'ın hükmüne rıza gösterir misiniz?"* Onlar da, "Evet" dediler. Allah Resulü: *"Peki ya siz, belalara, musibetlere sabreder misiniz?"* diye sordu. Onlar da, "Evet" karşılığını verdiler. Bu defa, *"peki ya siz bollukta da Allah şükrediyor musunuz?"* diye sordu. Onlar da, *"evet"* dediler. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdular:

"Kâ'be Rabbinin adına yemin ederim ki sizler gerçekten mümin kimselersiniz." Sonra oturdu ve sözlerine şöyle devam etti:

"Ey Ensar topluluğu! Şüphesiz Aziz ve Celil olan yüce Allah sizi övmektedir. Siz abdest alırken/ küçük abdeste çıkarken olsun, büyük abdeste çıkarken olsun ne yapıyorsunuz?" Onlar da şöyle cevap verdiler:

"Ey Allah'ın Resulü! Biz büyük abdeste çıktığımızda, ihtiyacımızı giderdikten sonra önce üç adet taşla temizleniriz/sliniriz, bunun peşinden de su ile temizleniriz." Bu cevabı alan Resulullah (sav):

« فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا » bu ayeti okudu.[14]

Bir diğer yoruma göre de bu ayet bütün necislerden, pisliklerden temizlenip arınma konusunda genel bir hüküm ifade etmektedir, Amm-dır. Bir yoruma göre de, tevbe etmek suretiyle günahlardan arınmadır, denmiştir. Diğer taraftan bunların, **"temizlenip arınmayı sevmeleri"** demek, bunlar, bu şekildeki bir temizlenmeyi tercih etmişlerdir, bu şekildeki bir temizliğe aşırı özen göstermeleri, tıpkı bir şeye aşırı düşkün olan kimselerin özen göstermesi gibidir, manasınadır. **"Yüce Allah'ın onları sevmesi"** demek ise, nasıl ki seven bir kimse, sevgilisine karşı ne yapması gerekiyorsa yüce Allah'ın da onlardan razı olması, memnun kalması, hoşnutluğu ve onlara iyilikte bulunması demektir.

١٠٩- ﴿أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾

109. Binasını, Allah'ın emir ve yasaklarını uygulamak üzere takva ve Allah'ın rızasını elde etme temelleri üzerine yükseltenler mi daha hayırlı, yoksa yapısını her an yıkılabilecek bir kenarında kaygan zemin üzerinde inşa ederek, sonra da onunla beraber kendisi de yuvarlanıp cehennem ateşine giden mi? Bu ikisi hiç bir olabilirler mi? Allah, bozgunculuk çıkararak hak yolunu tıkayan kafirler toplumunu doğru yola muvaffak kılmaz.

« أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ » **"Binasını, Allah'ın emir ve yasaklarını uygulamak üzere takva ve Allah'ın rızasını elde etme temelleri üzerine yükseltenler mi daha hayırlı, yoksa yapısını her an yıkılabilecek bir kenarında kaygan zemin üzerinde inşa ederek, sonra da onunla beraber kendisi de yuvarlanıp cehennem ateşine giden mi? Bu ikisi hiçbir olabilirler mi?" Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.**

[14] İbn Hacer diyor ki; Ben bu rivayeti buradaki şekliyle bulamadım. Sanki bu, iki hadisten yararlanılarak ortaya konmuş bir hadis gibi. Bak. *Haşiyetu'l-Keşşaf;*2/311

Burada, « أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ » kavli, inşa edeceği, bina edeceği şeyin temellerini...koymak mı.." demektir.

« عَلَى تَقْوَى مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ» kavli ise, cevabına yer verilmeksizin neticesi belli olan kesin bir sorudur. Çünkü bunun cevabı gayet açık ve nettir. Uçurum kenarında ve kaygan zemin üzerinde inşa edilen binanın sonucu bellidir. Bunun manası şu demektir:

Dininin temellerini sağlam esaslar üzerine Kur'an mı aha hayırlıdır? Yoksa dininin temelini, temellerin en zayıfı olan bir temel üzerine kurmak mı -ki bu da batıla bağlanmak ve nifak çıkarmak, münafıklıktır- daha hayırlı?

Dikkat edilirse burada batıl ile münafıklık bir uçurum kenarında bulunan kaygan ve hep heyelan halinde olan bir zemine benzetilmiştir. Burada yarın ya da uçurumun kenarı takvaya karşıt olarak gösterilmiştir. Çünkü bu mecazi manada takvaya zıt olan şeyler için kullanılmıştır. Burada, « شَفَا » kenar, kıyı ve uç manalarına gelir. « جُرْفُ الْوَادِى » ise, su ve seller tarafından sürekli olarak altı oyularak boşalan, yıkılmaya doğru her gün kayan ve şekilde kalan yer ya da zemin demektir. Âyette geçen, « هَارٍ » kelimesi ise, yıkılmaya, çökmeye ve parçalanmaya her an için yüz tutmuş yer demektir. Buradaki « هَارٍ » kavli « فَعِلٍ » kalıbında bir kelimedir. « فَاعِلٍ » kelimesinden kısaltılmış şeklidir.

Örneğin: « خَالِفٌ » kelimesinden « خَلِفٌ » kelimesi gibi. Ancak bu kelimede bulunan elif harfi, fail (ism-i fail) elifi değildir. Ancak bu kelimesin bünyesinde var olan bir elif harfidir. Kelimenin aslı, « هَوَرَ » dir. Buradaki **vav** harfi harekeli olduğundan ve makabli yani kendisinden önceki harfin harekesi de meftuh olduğundan **vav** harfi **elif** harfine dönüştürüldü ve kelime, « هَارٍ » şeklini aldı. Dolayısıyla bu kelimeden daha çok ve daha net bir dil ile durumu anlatan daha mübalağalı bir kelime görülemez. Batılın gerçekten ne olup olmadığını ve bu işin mahiyetini,

künhünü bundan daha açık ifade eden bir ifade de görülemez.

« فَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ » ile « أَمْ مَنْ أَسَّسَ » kavli Şam kıraat okulu mensuplarıyla Nafi' tarafından meçhul olarak elif harfinin zamme harekesi ve sin harfinin de kesre harekesiyle, her ikisinde de « أُسِّسَ » olarak okunmuştur. Yine, « جُرُفٍ » kelimesi de, İbn Amir, Hamza ve Yahya tarafından cezimli olarak, « جُرْفٍ » şeklinde okunmuştur. Diğer taraftan kıraat imamlarından Ebu Amr, bir rivayete göre Hamza ve bir de Yahya, « هَارٍ » kelimesini imaleli olarak okumuşlardır.

« فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ » Yani batıl onu da beraberinde alıp cehennem ateşine yuvarladı, savurup götürdü. Mademki kaygan zemin, yar veya uçurum mecazi manada batıl anlamında kullanılmıştır, dolayısıyla mecaz tercih olunmuştur.

Bunun için de, **"inhiyar"** lafzı yani, « فَانْهَارَ » kelimesi getirilmiştir ki bu, oyuk için, yar ve uçurum için yerinde bir ifadedir. Düşünülsün bir kez, batılı seçmiş olan bir kimse sanki binasının, dayandığı inançlarının temellerini cehennem vadilerinden, uçurumlarından birinin kenarında kurmuş gibidir. İşte kaygan zemin üzerinde kurulmuş olan bu batıl bina yıkılırken onu da beraber yuvarlandığı çukura savurup götürüyor, demektir. Böylece o binanın içinde ki de beraber cehennem ateşi çukuruna yuvarlanıp gidecektir.

Hz. Cabir İbn Abdullah: "Dırar mescidi yıkılıp yakıldığı sırada ondan dumanların yükseldiğini gördüm" diyor.

« وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ » **"Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."** Onların münafıklık etmelerine karşılık ceza olarak Allah, onları hayra, iyiliğe muvaffak kılmaz.

١١٠- ﴿لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِى بَنَوْا رِيبَةً فِى قُلُوبِهِمْ إِلَّآ أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

110- Nifak maksadıyla kurdukları mescid, kendileri geberip de kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerinde hep bir kuşku ve ukde olarak devam edip duracaktır. Allah her şeyi çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

« لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذ۪ي بَنَوْا ر۪يبَةً ف۪ي قُلُوبِهِمْ اِلَّٓا اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ » **"Nifak maksadıyla kurdukları mescid, kendileri geberip de kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerinde hep bir kuşku ve ukde olarak devam edip duracaktır."** Yani nifak merkezi haline getirmek amacıyla yaptıkları "dırar mescidi"nin yıktırılması, bu münafıkların kuşku ve nifaklarının üzerine daha da arttırarak hep sürdürecektir. Çünkü bu akıllarına geldikçe öfke ve kinleri artacak, bundan ötürü kızgınlıkları çoğalacak ve sıkıntılarından patlama noktasına geleceklerdir.

Kıraat imamlarından İbn Âmir. Hamza ve Hafs, « تَقَطَّعَ » kelimesini ayette görüldüğü gibi okumuşlardır ki bu, « تَتَقَطَّعَ » demektir. Ancak bunlar dışındaki imamlar ise, bu kelimeyi, « تُقَطَّعَ » olarak okumuşlardır. Manaya gelince şöyledir: "Kalpleri sıkıntıdan patlama noktasına gelecek ve paramparça olup dağılacaktır. Sonuçta geberip gideceklerdir." İşte bu durumda bundan ötürü sorgulanacaklardır. Ancak sağlıklı oldukları ve hayatta bulundukları ve gebermedikleri sürece, o nifak ve kuşku duygusu gönüllerinde hep devam edip duracaktır. Ayrıca burada kalplerinin parçalanmasından söz edilmiş olması ile, kendilerinden şüphe ya da kuşku halinin kalktığını da tasvir edilmiş olması da caiz olduğu gibi, bir de yapmış oldukları davranışlar yüzünden öldürülmeleri sebebiyle ya da kabirde olacaklar ile veya cehennem ateşinde olabileceklerle bunun gerçekten kalplerinin paramparça olacağını anlatmış olması da caizdir. Yahut da, kalplerini paralayacak bir pişmanlık duygusuyla ve aşırılıklarına karşı duyacakları üzüntü ile tevbe edinceye dek devam edecektir.

« وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ » **"Allah her şeyi çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."** Yüce Allah onların bu konudaki gayretlerini çok iyi bildiği gibi, suçları yüzünden onlara vereceği cezada da hikmet sahibidir.

111. – 118. ÂYETLER

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ط
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي
التَّوْرٰيةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ ط وَمَنْ أَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا
بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ ط وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾ اَلتَّٓائِبُونَ
الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ ط وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا
لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ
أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ
مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا إِيَّاهُ ج فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُٓ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ط إِنَّ
إِبْرٰهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدٰيهُمْ
حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ ط إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللّٰهَ
لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ط يُحْيِي وَيُمِيتُ ط وَمَا لَكُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾ لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ
وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا
كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ط إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ

رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ
الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ
مِنَ اللّٰهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

Meâli

111. Şüphesiz Allah müminlerden, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, Allah için öldürürler ve Allah için öldürülürler. Bu, Allah'ın hem Tevrat'ta, hem İncil'de ve hem Kur'an'da üzerine aldığı bir gerçek vaadidir. Allah'tan daha çok vadini yerine getiren kim olabilir? O halde yapmış olduğunuz bu alışveriş sebebiyle sevinin! İşte bu, gerçekten büyük kazançtır.

112. (Bu alış verişi yapanlar) tevbe edenler ibaret edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rukü edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülüklerden alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır. O mü'minleri müjdele!

113. (Kafirler olarak ölüp) cehennem ehli oldukları, onlara açıkça belli olduktan sonra akraba dahi olsalar (Allaha) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de insanlara.

114. İbrahim'in babası için af dilemesi ise, sadece ona önceden verdiği sözden dolayı idi. Ancak babasının Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi.

115. Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir. Allah herşeyi çok iyi bilendir.

116. Şüphesiz göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.

117. Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan

muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü o, onlara karşı çok şefkatli, pek merhemetlidir.

118. Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti) Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet allh'tan (onun azabından) yine Allaha sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir.

Tefsiri

١١١- ﴿ إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾

111. Şüphesiz Allah müminlerden, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, Allah için öldürürler ve Allah için öldürülürler. Bu, Allah'ın hem Tevrat'ta, hem İncil'de ve hem Kur'an'da üzerine aldığı bir gerçek vaadidir. Allah'tan daha çok vadini yerine getiren kim olabilir? O halde yapmış olduğunuz bu alışveriş sebebiyle sevinin! İşte bu, gerçekten büyük kazançtır.

«إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ» **"Şüphesiz Allah müminlerden, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır."** Görüldüğü gibi bu ayette yüce Allah, mümin kullarını cennet ile ödüllendirmek için, onlardan kendi dini uğrunda önce canlarını, peşinden de mallarını ortaya koymalarını isteyerek ve bunu bir alış veriş benzeterek örneklemektedir. Rivayet olunduğuna göre, onların tacir yani cenneti onlara satan zat olan yüce Allah, onların karlarını, kullarının verdiğinin çok çok üstünde bir değerle karşılık verecektir.

Hasan Basrî de şöyle diyor: "Canlarımızı istiyor, çünkü onları yaratan bizzat yüce Allah'ın kendisidir. Malları istemektedir, çünkü onları

rızık olarak veren de kendisidir."

Hz. Peygamber (s)'in bu ayeti okuduğu bir sırada yanına bir bedevî gelir bu âyeti dinlediğinde şöyle der: "*Bir alış veriş, Allah'a yemin ederim ki çok kârlı bir alış veriş. Ne iptal ederiz ve ne de iptalini isteriz, yani bundan vazgeçmeyiz ve vazgeçme teklifini de kabul etmeyiz, dedi. Hemen gazaya katıldı ve orada şehit düştü.*" [15]

« يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » **Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar."** Âyetin bu kısmı alış veriş bedellerini teslim yerlerini ve noktalarını açıklamaktadır. « فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ » **"Allah için öldürürler ve Allah için öldürülürler."** Yani kimi zaman bunlar Allah'ın düşmanlarını öldürürler, kimi zaman da kendileri Allah ve din düşmanlarınca öldürülürler, şehit edilirler.

Kıraat imamlarından Hamza ile Ali Kisaî, « فَيُقْتَلُونَ وَيَقْتُلُونَ » kavlini, « فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ » yani, "**öldürülürler ve öldürürler**" anlamında okumuşlardır.

« وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ » **"Bu, Allah'ın hem Tevrat'ta, hem İncil'de ve hem Kur'an'da üzerine aldığı bir gerçek vadidir."** Buradaki, « وَعْدًا » kelimesi mastardır. Yani, Allah onlar vaat buyurdu, demektir. « حَقًّا » kelimesi de bunun sıfatıdır. Allah kendi yolunda cihad eden mücahitlere bu vaad haberini, gerçek bir vaad olduğunu bildiriyor. Çünkü Allah, her üç kitabında da bunun gerçekliğine işaret ederek söz verdiğini bildirmiştir. İşte ayetin bu kısmı, bütün toplumlara kendi dönemlerinde, kendilerine gelen kitaplarda da belirtildiği gibi cihadın farz olduğunu ve onlara da bu vaadlerin verildiğini gösteren bir delildir. Daha sonra Rabbimiz şöyle buyuruyor:

« وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ » **"Allah'tan daha çok vadini yerine getiren kim olabilir?"** Çünkü verdiği sözü tutmamak, verilen vaadden geri

---

[15] Hafız İbn Hacer diyor ki; bunu herhangi bir senede yer vermesizin Salebî Hasan Basrî'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Ancak bunu senedi kitabının başında Hasan Basrî'ye varmaktadır. Bak. *Haşiyetu'l-Keşşaf*,2/313

dönmek çirkin bir davranıştır. İçimizden kerem sahibi olan hiçbir kimse böyle bir şeye kalkışmaz.. Peki ya kerimlerin en kerimi olan Allah hiç sözünden döner mi?! Asla!.. Cihada teşvik noktasında bundan daha güzel, daha beliğ ve net, daha mübalağalı bir ifade göremezsin.

«فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِى بَايَعْتُمْ بِهِ» **"O halde! Yapmış olduğunuz bu alışveriş sebebiyle sevinin."** Bundan dolayı büyük bir ferahlık ve memnuniyet yaşayın. Çünkü siz geçici olanın karşılığında ebedi olanı satın alıyorsunuz, fani olanı satıyor, karşılığında ebedi olan cenneti satın alıyorsunuz.

« وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ » **"İşte bu, gerçekten büyük kazançtır."** Cafer-i Sâdık da şöyle diyor: "Sizin bedenlerinizin karşılığı, değeri cennetten başkası değildir, o halde bedenlerinizi başka bir şey karşılığında değil, sadece cennet karşılığında satın."

١١٢- ﴿اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ ۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾

112. (Bu alış verişi yapanlar) tevbe edenler ibadet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rukü edenler, secde edenler, iyiliği emr edip kötülüklerden alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır. O mü'minleri müjdele!

« اَلتَّٓائِبُونَ » **(Bu alış verişi yapanlar) tevbe edenler** Bu kelime övgüyle mahallen merfudur. Yani, «هُمُ التَّٓائِبُونَ» demektir. Bu da, daha önceki âyette söz konusu edilen mümin kimseler demektir. Yahut bu kelime mübtedadır, haberi de, « الْعَابِدُونَ » **"ibadet edenler,"** kavli de bir önceki mübtedanın haberidir. Yani, O tevbe edenler var ya, onlar bir tek Allah'a ibadet ederler, ibadetlerine riya karıştırmaksızın samimi olarak ve ihlas ile Allah için sarılırlar. Artık bundan sonra gelen kelimelerin tümü de peş peşe gelen buna bağlı haberler. Yani hakiki anlamda küfrü bırakıp ondan tevbe edenler ve kendilerinde şu özellikleri toplamış olanlar, demektir. Hasan Basri'den gelen rivayete göre: "Bunlar şirkten, dönüp tevbe eden-

ler ile münafıklıktan uzaklaşıp arınanlardır."

« الْحَامِدُونَ » **"Hamd edenler"** İslâm nimetine karşılık Allah'a hamd eden, «السَّائِحُونَ» **"Oruç tutan/seyahat eden** Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır:

"*Ümmetimin seyahati oruç tutmaktır.*"[16]

Yahut ilim tahsil etmek demektir. Çünkü ilim öğrenenler hep gezip dururlar. Amaçları nerede öğrenebilecekleri bir bilgi ve ilim varsa, hemen oralara giderler öğrenmek için. Ya da yeryüzünü ibret almak maksadıyla gezip dolaşanlar, demektir.

« الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ » **"Rükû eden, secdeye kapanan,"** Yani namazlarını devamlı olarak, aksatmaksızın kılanlar, « الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ » **"Allah'ın yapılmasını istediği şeyi emreden,"** İman etmeyi, Allah'ı ve hükümlerini tanımayı ve Allah'a itaati emreden, « وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ » **"yasaklanmasını da istediği şeyleri de yasaklayan,"**Allah'a ortak koşmaktan, Ona karşı gelmekten meneden, Bütün burada ele alınan yedi maddenin arasında **vav** harfinin yer alması yani " ve, ve, ve..." şeklinde zikredilmeleri, bu her yedi madde arasında tam bir bağın var olduğunu bildirmeye, yöneliktir veya emir ile yasağın arasındaki farklılığı, öğretmek içindir. Bu adeta şu ayettekine benzer bir ifadedir:

"Dul ve bakire eşler.." (Tahrim, 5)

«وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ» **"Allah'ın koyduğu hükümleri koruyup kollayan kimseler var ya,"** Emir ve yasaklarını koruyup kollayanlar var ya, « وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ » **"Ey Muhammed! İşte o müminleri müjdele!"** Yani burada sayılan özellikleri taşıyan inanmış kimseleri müjdele!

Hz. Peygamber (sav) efendimiz amcası Ebu Talip için mağfiret dilemek istemişti. İşte aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet bu hususla ilgili olarak nazil olmuştur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

---

[16] İbn Cerir bu hadisi mevkuf olarak Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Bak. *El-Dürrü'l-Mensur*, 4/297. Ayrıca yine bu hadisi merfu olarak Ebu Hureyre'den şu lafızla rivayet etmiştir: 'Seyahat edenler, bizzat oruç tutanların kendileridir.'

١١٣- ﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا اُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴾

113. (Kafirler olarak ölüp) cehennem ehli oldukları, onlara açıkça belli olduktan sonra akraba dahi olsalar (Allaha) ortak koşanlar için afdilemek ne peygambere yaraşır ne de insanlara.

« مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا اُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ» **(Kafirler olarak ölüp) cehennem ehli oldukları, onlara açıkça belli olduktan sonra akraba dahi olsalar (Allaha) ortak koşanlar için afdilemek ne peygambere yaraşır ne de insanlara.**

Kendilerinin küfür ve şirk üzere ölmüş oldukları kesin olarak açıklandıktan ve gerçek öğrenildikten sonra, Allah'ın hükmü ve hikmeti gereği, böyleleri için af dilemek doğru değildir.

"Yüce Allah bundan sonraki ayette de Hz. İbrahim'im mazeretini dile getirerek şöyle buyurmaktadır:

١١٤- ﴿ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴾

114. İbrahim'in babası için af dilemesi ise, sadece ona önceden verdiği sözden dolayı idi. Ancak babasının Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi.

« وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا اِيَّاهُ» **İbrahim'in babası için af dilemesi ise, sadece ona önceden verdiği sözden dolayı idi.**

Yani babası oğlu İbrahim'e Müslüman olma sözü vermişti de ondan. Ya da Hz. İbrahim, babası için mağfiret dilemek üzere babasına söz vermişti. Bu da, **(Mümtehine,4)** ayetindeki, "**Andolsun ki senin için mağfiret dileyeceğim**" sözü idi.

Bunun delili ise Hasan Basri'nin, «وَعَدَهَا إِيَّاهُ» kavlini, « وَعَدَهَا اَبَاهُ » olarak okumasıdır.

Hz. İbrahim'in babası için **mağfiret istemesi** demek, babasının Müslüman olmayı kabul etmesi halinde ona mağfiret dilemesi için, babasının kendisinden istekte bulunması, anlamındadır veya kendisi sebebiyle af olunacağı İslam'ı ona nasip etmesini istemesi manasındadır.

«فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ» **"Ancak babasının Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı."** Yani Hz. İbrahim'e vahiy yoluyla babasının Allah düşmanı olduğu ve kâfir olarak öleceği bildirilince, Hz. İbrahim'in umudu kesilmiş oldu. Babasıyla olan bağını kesti, bundan böyle ona mağfiret dilemedi.

« إِنَّ إِبْرٰهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ » **"Şüphesiz İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi."**

« مُتَأَوِّهٌ » Yani çok çok şefkatli, acıyan, merhamet duyguları son derece hassas olan, demektir. Manası ise şöyledir: Yani aşırı merhameti, kalbinin yumuşaklığı ve rikkati, onu inkârcı olan babası için bile şefkat ve acıma duygularıyla hareket etmeye yöneltiyordu.

Hâlim: Belalara karşı dayanma gücü gösterip olağan üstülükle sabır sergilemesi, yapılan eziyetlere karşı bağışlayıcı olması, demektir. Çünkü babası oğlu İbrahim'e: "Seni mutlaka taşa tutturup cezalandıracağım" demesine rağmen yine de babası için mağfiret dilemekte idi.

١١٥- ﴿ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾

115- Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir. Allah herşeyi çok iyi bilendir.

« وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» **Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra,**

sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir. Allah herşeyi çok iyi bilendir. Örneğin müşrikler için af dilemek ve daha başka yasaklamış olduğu şeyler konusunda, sizin bunlardan uzak durmanızı ve kaçınıp sakınmanızı emretmediği, bunların sakıncalı ve günah olduğunu açıklamadığı müddetçe yüce Allah, İslam'a muvaffak kıldığı ve hidayete erdirdiği kullarını hesaba çekecek değildir, rezil de edecek değildir. Ancak kullarına bu şeylerin sakıncalı olduğunu bildirdikten ve onların da bu şeylerin mutlak anlamda kaçınılması gereken ve uyulması icabeden emirler olduğunu öğrendikten sonra olabilir. Fakat kendilerine durum bildirilip bilgilendirilmeleri sağlanmadan böyle bir şey olamaz.

İşte bu, müşriklere mağfirette bulunan kimselerin hesaba çekileceklerinden korkmalarına ilişkin mazeretleri için bir açıklamadır. Burada sakınmaları istenen şeylerden maksat, yasaklanmış olması bakımından sakınılması gereken şeylerdir. Ancak akıl yoluyla sakınılması bilinen şeylere gelince bunlar, herhangi bir şekilde bir şeye mevkuf bulunmamaktadır, tevkifi değildir.

١١٦- ﴿إِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾

116- Şüphesiz göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.

«إِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ» **Şüphesiz göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.**

١١٧- ﴿لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ۗ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾

117- Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, peygamberi ve güçlük zamanında ona

uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü o, onlara karşı çok şefkatli, pek merhemetlidir.

« لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ » **"Andolsun ki Allah peygamberini affetti."** Yani, savaştan geri kalmak isteyen münafıklara geri kalmaları için izin veren peygamberini bağışladı. Çünkü yüce Allah peygamberi için: **"Ey Peygamber! Allah seni bağışlasın!"** (Tevbe,43) buyurmuştur.

« وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ» **"Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti.**

Burada, Muhacir ve Ensar ifadesiyle müminler tevbe etmeye teşvik olunmaktalar. Çünkü hiçbir mümin yoktur ki affa ve mağfiret dilenmeye ihtiyacı olmasın. Hepsi de buna muhtaçtırlar. Bunun için tevbeye teşvik edilmekteler. Nitekim Hz. Peygamber (sav)'in kendisi, muhacir ve Ensar bile buna muhtaçtırlar. Ki bu kimseler kendisine zorluk, sıkıntı ve güçlük anında hep yardımcı olmuşlar, yanında yer almışlardır.

Âyete geçen, « فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ » yani güçlük zamanında, sıkıntı vaktinde ifadesiyle belirtilmek istenen şey, Tebük seferi sırasında, demektir. Mana şöyledir: "Tebük savaşı zamanında.."

Burada geçen, « سَاعَةِ » kelimesiyle mutlak zaman ifade edilmektedir. Çünkü kelime bu manada kullanılmaktadır. Çünkü öyle sıkıntılı ve dar bir durumda idiler ki, sefere giderlerken çoğunun biniti yoktu, on kişiye bir tek deve düşüyordu. Yol azığına gelince, hepsi de kurtlanmış, kelebeklenmiş hurmalardan, güve tarafından yenmiş arpa ekmeğinden ve kokmuş yağdan ibaret bulunuyordu. Sıkıntı öyle bir noktaya gelmiş ti ki, yiyecek bir şey bulamadıklarından bir hurma iki kişi arasında paylaştırılıyordu. Çoğu zaman da o hurmayı aralarında dolaştırıp üzerine su içmek için ağızlarında emiyorlardı. Su bakımından da sıkıntı çekiyorlardı. Hatta deve kesip, o devenin işkembesinden çıkan şeyleri sıkarak, ondan çıkan suyu içerlerdi. Mevsim bakımından da sıkıntı çekiyorlardı, çünkü mevsim sıcaklarının en şiddetli olduğu bir zamanda yola çıkmışlardı. Bir de bunlara bağlı olarak kıtlık ve kuraklık yaşanıyordu.

« مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ » Yani tam de imanda sebat etmekten kalpleri kaymaya yüz tuttuğu bir sırada, demektir. Ya da bu gazvede Allah Resûlüne uyma ve onunla beraber savaşa çıkma noktasında kalpleri kaymak üzere iken... anlamındadır. Burada, « كَادَ » kelimesinde şan zamir durumu vardır. Bundan sonra gelen cümle mahallen mansub olarak gelmiştir. Örneğin; « لَيْسَ خَلْقُ اللهِ مِثْلَهُ » Yani, "Allah'ın yarattıkları onun gibi değildir" cümlesi gibi ki bu, « لَيْسَ خَلْقُ اللهِ مِثْلَهُ » yani, "Allah'ın yarattıklarının durumu onun gibi değildir" demektir.

Ayetteki, « يَزِيغُ » fiili, musannif tarafından asıl nüshada, "T" harfiyle, « تَزِيغُ » olarak belirtilmiştir. Bu ise Kisaî'nin, İbn Âmir'in, Ebu Amr'ın, İbn Kesir'in ve Nafi'in kıraatidir İlk okuyuş yani « يَزِيغُ » kıraati ise Hamza ile Hafs'ın kıraatidir. «ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ» **"Evet tevbelerini kabul edip onları affetti."** Bu cümle öncekilerini tekit ve pekiştirmek için tekrar olunmuştur. «إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ» **"Çünkü O çok şefkatli onlara karşı pek merhametlidir."**

١١٨- ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾

118- Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti) Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan (onun azabından) yine Allaha sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir.

«وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا» **"Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti)"** Esasen bu cümle, «وَتَابَ عَلَى الثَّلَثَةِ »

takdirindedir. Allah bu üç kişinin de tevbelerini kabul buyurdu, demektir. Bu zatlar Kab İbn Malik, Mürare İbn Rebi ve Hilâl İbn Ümeyye idiler. Bu cümle, « عَلَى النَّبِيِّ » üzerine matuf bulunmaktadır. « الَّذِينَ خُلِّفُوا » Gazaya katılmayıp geride kalanlar demektir.

« حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ » **"Yeryüzü genişliğine rağmen onlara dar gelmişti."** Yani genişliğine rağmen dünya başlarına dar gelmişti. Aslında bu cümle onların şaşkınlığını ifade eden bir özdeyiş durumundadır. Sanki dünyada kalabilecekleri, karar kılabilecekleri bir yer bulamayıp hep karsız ve ızdırap ve huzursuzluk içinde kalan kimseler gibidirler.

« وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ » **"Vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı."** Yani vicdanen öylesine rahatsız idiler ki, gönüllerinde huzurdan, sevinçten ve mutluluktan eser kalmamıştı. Çünkü toplumun kendileriyle bağları kesmesi sebebiyle artık tasadan ve üzüntüden ötürü aşırı derecede bir yalnızlığa mahkum edilmişlerdi.

« وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ » **"Allah'a sığınmaktan başka bir çare olmadığını anlamışlardır."** Allah'ın gazabından kurtulabilmek için artık Allah'tan mağfiret dilemekten ve af edilmelerini istemekten başka bir çarelerinin ve sığınacak bir yerlerinin olmadığını artık öğrenmiş oldular.

« ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا » **"Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti."**

Tam elli gün sonra Allah, bunların da daha önce tevbe edip tevbeleri kabul edilmiş olanlar arasında yerlerini almaları için, kendilerini tevbe etmeye, tevbelerinin kabul edilmesine muvaffak kıldı.

« إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ » **"Çünkü Allah, tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir."**

Ebu Bekir Verrak'tan rivayete göre, demiş ki: "**Nasuh tevbesi**: Yani dürüstlükle yapılan en samimi tevbe; genişliğine rağmen dünya başına dar gelen kimsenin ettiği tevbedir. Tıpkı dünya başlarına dar gelen bu üç zatın ettikleri tevbe gibi."

119. – 123. AYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١١٩﴾ مَا
كَانَ لِاَهْلِ الْمَد۪ينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ
رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِه۪ۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا
يُص۪يبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلَا
يَطَؤُ۫نَ مَوْطِئًا يَغ۪يظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا اِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ بِه۪ عَمَلٌ صَالِحٌۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُض۪يعُ اَجْرَ الْمُحْسِن۪ينَۙ
﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغ۪يرَةً وَلَا كَب۪يرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا اِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾ وَمَا
كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَٓافَّةًۜ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ
طَٓائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدّ۪ينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُٓوا اِلَيْهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ
يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا ف۪يكُمْ غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
مَعَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿١٢٣﴾

Meâli

119. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.

120. Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevi Araplara

Allah'ın Resulünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa düçar olmaları, kafirleri öfkelendirecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükafatını zayi etmez.

121. Allah onları yapmakta olduklarının en güzeli ile mükafatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf, geçtikleri her vâdi mutlaka onların lehine yazılır ki, böylece Allah onları, yaptıklarının en güzeliyle mükafatlandırmış olsun.

122. Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. onların her kesiminde bir gurup dinde (dini ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.

123. Ey iman edenler! kafirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın ve onlar savaş anında sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir..

Tefsiri

١١٩- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِق۪ينَ﴾

119- Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.

«يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِق۪ينَ» **"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun."** Münafıklar gibi değil, iman eden müminlerle beraber olun veya savaştan geri kalmayanlarla beraber bulunun, ya da Allah'ın dinine bağlılık bakımından niyet, söz ve davranışlarıyla dürüst hareket edenlerle beraber olun.

Bu âyet, **icmaın** hüccet olduğuna delildir. Çünkü âyet bütün müminlere sadık ve dürüst olanlarla beraber hareket etmeyi emretmekte ve sözlerinin kabul edilmesini gerekli kılmaktadır.

١٢٠- ﴿مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَد۪ينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا

عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ
وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا
يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120. Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevi Araplara Allah'ın Resulünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa düçar olmaları, kafirleri öfkelendirecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükafatını zayi etmez.

«مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ» **"Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevi Araplara Allah'ın Resulünden geri kalmaları yakışmaz."** Burada söz konusu edilen nefiyden amaç nehiydir. Gerçi her ne kadar bu konuda bütün insanlar için durum aynı düzeyde ise de, özellikle burada Medine ve civarındaki halkın konu edilmiş olmaları, bunların Allah Resulü (sav)'e yakın olmaları sebebiyledir. Allah Resûlünün çevresinde ve yakınında bulunanlar, onun çıkışından genelde haberdar olabilirler, çıkışı onlardan gizli kalamaz. Bu açıdan özellikle bunlara dikkat çekilmiştir.

«وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ» **"Ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz."** Yani Allah Resûlünün canına herhangi bir kasıt var olduğunda öncelikle kendi canlarını esirgemeye, korumaya kalkışmasınlar. Yani sıkıntılar, zorluklar ve şiddet karşısında Allah Resûlünün canını düşünmeyip kendi canlarını kurtarma yolunu seçemezler. Çünkü her şeye rağmen sıkıntı anında olsun, savaş halinde olsun, başka durumlarda olsun hep onun yanında yer almakla emrolunmuşlardır. Allah Resûlünün karşılaştığı ve karşılaşacağı her şiddetin önün de kendilerini siper etmekle, onu koruyup kollamakla emrolunmuşlardır.

« ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ » **"Bu yasaklama sebebi"** Yani savaşa katılmamaktan, geri kalmaktan yasaklanmalarının nedeni;

« لاَ يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلاَ نَصَبٌ وَلاَ مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ » **"İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa düçar olmaları"** Allah yolunda cihadetmek için bunlara katlanmamış,

« وَلاَ يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ » **"Kafirleri öfkelendirecek bir yere (ayak) basmaları"** Yani ister süvari olarak atları ve develeriyle ister piyade olarak ayaklarıyla kafirlerin topraklarını çiğneyip ele geçirmek suretiyle, onları kızdırmak, bunalıma sokmak şekliyle zaptetmemiş «وَلاَ يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلاً» **"Ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları,"** yani düşman tarafından öldürülmeleri, esir alınmaları, yaralanmaları, bir taraflarının kırılıp dökülmesi, bozguna uğratılmaları gibi herhangi bir durumla karşılaşmamış olsunlar ki, «إِلاَّ كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ» **"Ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir."** İbn Abbas'tan -Allah her ikisinden de razı olsun- rivayete göre demiş ki: "Her bir korku ve ürperti için yetmiş bin hasene, sevap vardır. Bir kimsenin başına herhangi bir musibet, bir eksiklik geldiğinde, bir kayba uğratıldığında onun için, "O bundan ötürü elde edeceğini elde etmiştir" denir. Bu ifade başına herhangi kötü bir olay gelen herkes için genel bir kuraldır.

Bu hüküm, ayrıca şu hususların da bir delilidir. Bir kimse kabule şayan ve teşekküre değer bir hizmeti ister ayakta, ister oturarak, ister yürüyerek, ister söz veya başka herhangi bir şey ile ve herhangi bir şekilde yerine getirmiş olsun, mutlaka bunlardan ötürü payına düşeni alacaktır. Delili de işte burasıdır. Ayrıca bu şunun için de bir delildir. Orduya takviye için gelen ve fakat savaş bittikten sonra katılanlara da ganimetten pay verilir. Çünkü değil midir ki sonradan destek ve takviye için gelenleri düşman topraklarına ayak basmakla onları kızdırmışlar, onları çıldırtacak duruma getirmişlerdir, işte bu sebeple takviye olarak gelenler, savaş bitmiş de olsa, ganimetten paylarını alırlar, bunlara hisse verilir.

Nitekim Allah Resûlü (sav), Amir'in iki oğluna ganimetten pay vermişti. Oysa bunların her ikisi de savaş bittikten sonra gelip orduya

katılmışlardı.[17]

« يَغِيظُ الْكُفَّارَ » Kavlinin manası, yani onların topraklarına ayak basılması, onları çileden çıkartır, adeta çıldırtır, demektir.

«إِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ» **" Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez."** Yani bu kimseler ihsan sahibi kimselerdir, dolayısıyla Allah, onların sevaplarını geçersiz kılmaz, boşa çıkarmaz.

١٢١- ﴿وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

121- Allah onları yapmakta olduklarının en güzeli ile mükafatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf, geçtikleri her vâdi mutlaka onların lehine yazılır ki, böylece Allah onları, yaptıklarının en güzeliyle mükafatlandırmış olsun.

« وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً » **"Allah onları yapmakta olduklarının en güzeli ile mükafatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf"** ister bir hurma tanesi vermek gibi az bir yardım olsun, ister Hz. Osman'ın sıkıntı ve zorluk çeken ordu için, Tebük seferine çıkacak olan ordu için yapmış olduğu yardım gibi çok büyük bir yardım olsun, Allah'ın kelimesi ve şeriatının hakim olması için yapılan her harcama,

« وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا » **"Ve geçtikleri her vâdi,"** yani savaşa gidip gelişlerinde güzergâh olarak her nereye uğramış olurlarsa olsunlar, nereden ve hangi yoldan dönerlerse dönsünler, Buraları yol boyunca geçip gittikleri dağ geçitleri, vadiler, sel için yarılmış olan sel yatakları, evet bütün bu yerler, kayalıklar, tepeler, sellerin yığdığı kum ve çakıllar,

Aslında, Vâdi kelimesi aslında « ودى » kelimesinden İsmi faildir ve akmak manasınadır. Nitekim « ودى » kelimesi de bu kökten gelen bir kelimedir. Bu, ufak abdestten sonra çıkan beyaz yapışkan sıvı anlamın-

---

[17] Hafız İbn Hacer diyor ki, ben bu hadisi bu şekliyle bulamadım. Bak. *Haşiyetu'l-Keşşaf*, 2/322

dadır. Genel olarak yaygınlaşan mana yeryüzü, toprak anlamında kullanıldığıdır.

« إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ » **"Mutlaka onların lehine yazılır."** Yani yukarıda sözü edilen harcama ve geçip gidilen yollar, vadiler...

« لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **"Böylece Allah onları, yaptıklarının en güzeliyle mükafatlandırmış olsun."**

Burada, « لِيَجْزِيَهُمُ » kavlindeki cer edatı, « كُتِبَ» kelimesine müteallik bulunmaktadır. Yani onları ödüllendirmek için hesap defterlerinde kayda geçilecektir. Böylece yüce Allah her bir mümin için yaptığı hizmete karşılık ödüllerin en güzeliyle onu mükafatlandıracaktır. Ayrıca bunlara ek olarak da ecirlerinin artması için başka şeyleri de verecektir.

١٢٢- ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَٓافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَٓائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُٓوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾

122- Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminde bir gurup dinde (dini ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.

«وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَٓافَّةً» **"Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir."** Burada « لِيَنْفِرُوا » kelimesinin başında yer alan lam harfi nefyi yani olumsuzluğu pekiştirmek içindir. Yani hepsinin ülkelerini terkedip ilim tahsiline yer vermeksizin topluca savaşa çıkmaları, fesada ve bozulmaya sebep olacağından doğru değildir.

« فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَٓائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ » **"O halde her kesimin büyük bir kısmı savaşa katılırlarken, bir takımları da dini ilimlerde geniş ve sağlıklı bilgi kazanmak, dini hükümleri öğrenmek için kalıp ilim tahsil etsinler."**

« فَلَوْلَا نَفَرَ » mademki hepsinin ve herkesin ilim tahsil etmeleri mümkün değildir, o halde, « مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَٓائِفَةٌ » çok olan bir topluluktan, az bir topluluk onların içinden bu işi için ayrılsın. İlim öğrenmek maksadıyla ayrılacak olan bu az sayıdakiler, onlar için yeterlidir. Bu az sayıdakiler ilim uğrunda sıkıntı ve zorluklara katlansınlar, derin bilgi edinme hususunda gereken gayret ve çabayı göstersinler.

« وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا إِلَيْهِمْ » **"Ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır.** Yani ilim tahsili yapan bu kimselerin gayeleri ve amaçları, toplumlarının kendilerine dönüp gelmeleri halinde onları uyarmak ve kendilerini doğru yola iletmek olmalıdır. Başka aşağılık bir maksada yönelik olmamalıdır. Başa geçmek, lider olmak, binitinde ve giyiminde zalimlere benzemeye kalkışmak gibi bir maksatla ilim edinmemelidirler.

« لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ » **"Umulur ki sakınırlar."** Sakınılması gereken şeylerden uzak dururular.

Rivayete göre denilmiştir ki: "Hz. Peygamber (sav) Tebük seferinden sonra herhangi bir yere bir seriye, bir tim veya bir ordu göndermek istediğinde, özellikle savaştan geri kalanlarla ilgili olarak ağır hükümler içeren âyetlerden sonra asker çıkardığında, müminler savaşa katılmak ve geri kalmamak için birbirleriyle yarışır hale gelmişlerdi. Bundan dolayı hemen hepsi ilim tahsilini bir kenara bıraktılar. İşte bunun üzerine her bir guruptan cihada büyük bir kesimin katılması emrolundu. Geride kalanlarının ise dinî ilimlerde derinleşmeleri istendi Böylece asıl en büyük cihat olan ilim tahsilinin arkası kesilmesin istendi. Çünkü delillere dayalı olarak cihad etmek, silah yoluyla yapılacak olan cihaddan daha büyük ve daha önemlidir.

« لِيَتَفَقَّهُوا » kelimesindeki zamir, aralarından ayrılıp savaşa çıkan gruptan sonra geride kalanlara racidir. « وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ » yani geride ilim tahsili için kalanlar, savaşa çıkıp gitmiş olan topluluklarının kendilerine dönüp gelmeleri halinde onları uyarsınlar, onlar yok iken öğrendikleri bilgileri onlara aktarmaları için. Birinci duruma göre zamir, ilim tahsili için Medine'de kalan küçük topluma racidir.

١٢٣- ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا ف۪يكُمْ غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ ﴾

123- Ey iman edenler! Kâfirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın ve onlar savaş anında sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir.

«يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا ف۪يكُمْ غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ» **"Ey iman edenler! Kâfirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın ve onlar savaş anında sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir."** Kâfir olup da yakın çevrenizde bulunanlarla önce savaşın. Aslında yakın olsun, uzak olsun bütün kâfirlere karşı savaşmak farzdır. Ancak önce en yakından başlamak üzere kademe kademe kendileriyle savaşılmalıdır. Önce en yakını, sonra onun ardından gelen ve sonra onun peşinden gelen.... böylece devam eder.

Çünkü Hz. Peygamber (sav) önce kendi kavmiyle savaşmıştır. Daha sonra da Hicaz bölgesindeki diğer Arap toplumlarıyla savaşmıştır. Bundan sonra Şam'a yönelmiştir. Çünkü Şam, Irak'a ve diğer Arap bölgelerine göre Medine'ye en yakın olan bölge idi. Dolayısıyla her yerdeki Müslümanların savaş stratejileri, farz olan bu çerçevede olmak üzere en yakınından başlayarak gidilmelidir.

Kendileriyle savaşacağınız toplumlar öncelikle sizin konuşmalarınızda kendilerine karşı bir katılık ve sertlik görmeliler. Savaştan önce ilk olarak bu olmalıdır.

Şurasını da bilmelisiniz ki Allah takva sahibi kullarıyla beraberdir.

124. - 129. AYETLER

وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهٖٓ اِيمَانًاۚ
فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَاَمَّا
الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا
وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ اَوَلَا يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ ف۪ي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ
مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ
سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍۜ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ ثُمَّ
انْصَرَفُواۜ صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ
جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَز۪يزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَر۪يصٌ
عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِن۪ينَ رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢٨﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ
اللّٰهُۘ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظ۪يمِ ﴿١٢٩﴾

Meâli

124- Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: "Bu sizin hanginizin imanını artırdı?" İman edenlere gelince (bu sure) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler.

125- Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onlarında inkârlarını büsbütün artırır ve onlar artık kafir olarak ölürler.

126- Onlar, her yıl bir veya iki kez (çeşitli belâlarla) imtihan edildiklerini görmüyorlar mı? Sonra da ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar.

127- Bir sure indirildiği zaman (göz kırpıp alay ederek) birbirlerine

bakarlar (ve): (çevreden) sizi birisi görüyor mu? diye sorarlar, sonra da (sıvışıp) giderler. Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini (imandan) çevirmiştir.

128- Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.

129- (Ey Muhammed!) Yüz çevirirlerse, de ki: "Allah bana yeter. Ondan başka ilah yoktur. Ben yalnızca Ona dayanıp güvendim. O yüce Arş'ın sahibidir.

Tefsiri

١٢٤- ﴿وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾

124- Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: "Bu sizin hanginizin imanını artırdı?" İman edenlere gelince (bu sure) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler.

« وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهِ إِيمَانًا» **"Her hangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: "Bu sizin hanginizin imanını artırdı?"** O münafıklar birbirlerine, inen bu sure hanginizin imanını artırdı, deyip alay ederler. Esasen bu, inkâr anlamında ve müminlerle alay için olan bir ifadedir. Âyetteki, «مَا» tekit eden, pekiştiren bir sıladır. «أَيُّكُمْ» ise mübteda olarak merfudur.

Bir başka yoruma göre buradaki birbirlerine sorma ifadesi, müminlere ait bir söz olup, kendi aralarında birbirlerini imana teşvik etmek ve uyarmak maksadıyla söylenmiştir.

«فَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا» **"İman edenlere gelince (bu sure), onların imanlarını artırır"** bu kesin olarak ve yakin bir bilgiyle, sebat ederek, Allah'tan korkmalarını fazlasıyla sağlayarak veya inen sureye iman ederek zaten var olan imanlarını daha da artırır, sağlamlaşmasına sebep olur. Çünkü henüz inmesi sebebiyle bütün detaylarını öğrenerek

iman etmiş değillerdi. Gelen surelerin ve ayetlerin neler içerdiğini öğrendikçe bağlılıkları fazlasıyla artmış oldu.

« وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ » **"Ve onlar sevinirler."** Çünkü müminler teklifin ya da sorumluluğun artmasını, beraberinde şerefin de artmasını sağladığını kabul ederek birbirlerini tebrik ederler.

١٢٥- ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ﴾

125- Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onlarında inkârlarını büsbütün artırır ve onlar artık kafir olarak ölürler.

« وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ » **"Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince,"** Yani içlerinde şüphe, nifak rahatsızlığı bulunan ruh hastası münafıklar var ya, bunlar da tıpkı bedenen mikrobik rahatsızlık geçirenlerin tedaviye muhtaç oldukları gibi, bunlar da aynen tedaviye muhtaçtırlar.

« فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ » **"Onlarında inkârlarını büsbütün artırır."** Eski inkârlarında daha inatla ısrarcı olurlar.

« وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ » **"Ve onlar artık kâfir olarak ölürler."** Bu, onların küfürlerinde ve nifaklarında ölene dek ısrarcı olacaklarını ve öyle öleceklerini bildirmektedir.

١٢٦- ﴿أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ﴾

126- Onlar, her yıl bir veya iki kez (çeşitli belâlarla) imtihan edildiklerini görmüyorlar mı? Sonra da ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar.

« أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ » **"Onlar, her yıl bir veya iki kez (çeşitli belâlarla) imtihan edildiklerini görmüyorlar**

mı?" Kıraat imamlarından Hamza, « يَرَوْنَ» kelimesini müminlere hitap anlamında, « تَرَوْنَ » olarak okumuştur. Yani, "siz ey.... görmüyor musunuz?" demektir. Burada sözü edilen denemeden kasıt, kıtlık, hastalık ve benzeri şeylerle imtihan olunmaları anlamındadır.

« ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ » **"Sonra da ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar."** Yani ibret de almıyorlar Ya da Allah Resûlü ile beraber cihad ile... İslam devletinde gördükleri gerçeklerden sonra hala tevbe etmiyorlar ve aynı zamanda çarpışmalar sebebiyle başlarına gelenlerden de ders çıkarmıyorlar.

١٢٧ - ﴿وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ﴾

127- Bir sure indirildiği zaman (göz kırpıp alay ederek) birbirlerine bakarlar (ve): (çevreden) sizi birisi görüyor mu? diye sorarlar, sonra da (sıvışıp) giderler. Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini (imandan) çevirmiştir.

«وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ» **"Bir sure indirildiği zaman (göz kırpıp alay ederek) birbirlerine bakarlar (ve):"** Sırf gelen vahyi inkâr etmek ve onunla alay etmek için birbirlerine:

« هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ أَحَدٍ » **"(Çevreden) sizi birisi görüyor mu? diye sorarlar."** Müslümanlardan bizi gören var mı ki, artık onları dinlemeye tahammülümüz kalmadı. Gülmekten kendimizi alamıyoruz. Neredeyse aralarında rezil olacağız gibisinden konuşurlar.

Ya da münafıkların kusurlarını ve Müslümanlara karşı yanlışlarını ortaya koyan bir sure indiği zaman, aralarında birbirlerine işaret ederek: "Peygamberin yanından kalktığınız sırada Sizi Müslümanlardan herhangi bir kimse gördü mü acaba?" diye işaret ve davranışlarda bulunurlar.

« ثُمَّ انْصَرَفُوا » **"Sonra sıvışıp giderler."** Yani Rezil olma korkusuyla Hz. Peygamber (sav) huzurundan ayrılıp giderler.

« صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ » **"Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini** (imandan) **çevirmiştir."** Anlamak ve kavramak için üzerinde düşünüp tefekkür etmezler.

١٢٨- ﴿لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾

128- Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.

« لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ » **"Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki"** O sizin kendi cinsinizden, kendi soyunuzdan biridir, Arap asıllıdır, sizin gibi Kureyş kabilesindendir.

« عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ » **"Sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir."** Sizinde aynı aileden olmanız hasebiyle, çekeceğiniz sıkıntı ona oldukça ağır ve zor gelir. Size istenmeyen bir şey olmasından üzülür, sıkıntı duyar ve o sizin azap görmenizde, azaba duçar olmanızdan oldukça endişelidir.

« حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ » **"O, size çok düşkün, mü-minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir."** Yani ister siz Araplardan olsunlar, ister başka milletlerden olsunlar hepsine karşı...

Bir ifadeye göre de yüce Allah, isimlerinden olan « رَؤُفٌ » ve « رَحِيمٌ » isimlerini Resûlü Hz. Muhammed (sav)'den başkası için beraberce kullanmış değildir.

١٢٩- ﴿فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾

129- (Ey Muhammed!) Yüz çevirirlerse, de ki: "Allah bana yeter. Ondan başka ilah yoktur. Ben yalnızca Ona dayanıp güvendim.

O yüce Arş'ın sahibidir.

« فَإِنْ تَوَلَّوْا» **"(Ey Muhammed!) Yüz çevirirlerse "** ve sana karşı düşmanca tavır sergilerlerse,

« فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ » **"De ki: Allah bana yeter."** Allah'tan yardım iste. İşlerini Ona havale et. Onların utanç verici davranışları karşısında, Allah sana yeter. Onlara karşı Allah senin yardımcındır.

« لَٓا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ » **"Ondan başka ilâh yoktur. Ben yalnızca Ona dayanıp güvendim."** İşimi Ona havale ettim.

« وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ» **"O yüce Arş'ın sahibidir."** Arş, yüce Allah'ın en muazzam olarak var ettiği, yarattığı şeydir. Allah bunu, gök ehlinin tavaf etmeleri için ve bir de duanın kıblesi olarak yaratmıştır.

Âyetin son kelimesi olan, «الْعَظِيمِ » kelimesi cer ile okunduğu gibi, yine ayette geçen, Aziz ve Celil olan yüce Allah'ın « رَبُّ » isminin de sıfatı olarak «الْعَظِيمُ » şeklinde merfu okunmuştur.

Übeyy İbn Kab'tan rivayete göre bu ayet, Kur'an'ın en son olarak inen ayetidir.

❁ ❁ ❁

Sûre -10

YÛNUS SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
109 âyettir.

Cüz -11

1. — 5. ÂYETLER

بِسْــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ قف تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَآ إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ط قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ط مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ط ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ط أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ط وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ط إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ ط وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ الَّذِى جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ط مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ إِلاَّ بِالْحَقِّ ج يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

Meâli

1. Elif. Lâm. Râ. İşte bunlar, vahyedilen hikmetle dolu kitabın ayetleridir.

2. İçlerinden bir adama, "insanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele" diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki, (peygamber onları uyarınca) o kafirler, "bu elbette apaçık bir sihirbazdır" dediler.

3. Şüphesiz ki sizin Rabbiniz (yaratanımız, yaşatanınız ve terbiye edeniniz) gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da işleri (yerli yerince) idare ederek arşa yerleşendir. Onun izni olmadan hiç kimse şefaat-i olamaz. İşte özellikleri size anlatılan o güç, Rabbiniz Allah'tır. O halde O'na kulluk edin. (bunca delile rağmen Allah'ın ibadete layık olduğunu) hâlâ düşünmüyor musunuz?

4. Hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Allah (bunu size) bir gerçek olarak vadetmiştir. Çünkü O, halkı önce yaratır, sonra da iman edip iyi işler yapanlara adaletle mükafat vermek için (onları öldürüp kendisine) geri çevirir. Kâfir olanlara gelince, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve acıklı bir azap vardır.

5. Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için ona (aya bir takım) menzille takdir eden O'dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe (ve hikmete) binaen yaratmıştır. O, bilen bir kavme ayetlerini açıklamaktadır.

Tefsiri

١- ﴿ الٓر تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴾

1. Elif. Lâm. Râ. İşte bunlar, vahyedilen hikmetle dolu kitabın (Kur'anın) ayetleridir.

« الٓر » **Elif. Lam. Ra. İşte bunlar vahyedilen ve hikmetle dolu olan ilahi kitabın ayetleridir."** Burada surenin ilk ayetinin başında yer ve mukattaa harfleri denilen, « الٓر » harflerine gelince, bu ve benzeri harfler, kıraat imamlarından Hamza, Ali Kisaî ve Ebu Amr tarafından imaleli olarak okunmuşlardır. Bu, bir tür, harfleri saymak ve söylemek suretiyle bir meydan okumadır. Yine ayetteki, « تِلْكَ » işaret ismiyle, surenin içerdiği ayetlere işaret olunmaktadır. « الْكِتَابِ » kelimesiyle de sure denmek

istenmiştir. « الْحَكِيمِ » Kitabın birçok hikmetleri kapsaması sebebiyle, hikmet dolu, hikmet taşıyan anlamındadır veya yalanın kendisine ulaşmasından uzak, sağlam, ihtilaftan arınmış ve korunmuş olan kitap demektir.

٢- ﴿ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴾

2. İçlerinden bir adama, "insanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele" diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki, (peygamber onları uyarınca) o kafirler, "bu elbette apaçık bir sihirbazdır" dediler.

« أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ » **"İçlerinden bir adama, "insanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele" diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki."**

Bu âyetin başında yer alan, «أ» yani hemze böyle bir şaşkınlık geçirenlerin şaşkınlıklarını yersiz olduğunu reddetmek manasında inkâr anlamında bir soru edatıdır. Bir de bu şaşkınlık geçirenlerin de şaşkınlık hallerini de reddetmektedir. Çünkü asıl şaşılması ve hayret etmeleri gereken konularda değil de şaşmamaları gereken yerde şaşkınlık göstermeleri dikkatlere sunulmaktadır.

« أَنْ أَوْحَيْنَا » kavli, «كَانَ» fiilinin ismidir. « عَجَبًا » ise bu fiilin haberidir. « لِلنَّاسِ » kavlindeki "Lâm" harfi, mahzuf olan bir kavle müteallik olup bu da « عَجَبًا » kelimesinin sıfatıdır. Eğer, « لِلنَّاسِ » kavli, « عَجَبًا » kelimesine takaddüm etseydi bu takdirde, « عَجَبًا » kelimesi hâl

olurdu. « أَنْ أَنْذِرْ » kavli, « بِأَنْ أَنْذِرْ » takdirindedir veya buradaki, « أَنْ » müfessiredir. Çünkü vahyedilmede kavil manası, yani söylemek, demek gibi manalar bulunmaktadır.

« أَنَّ لَهُمْ » kavli de, « بِأَنَّ لَهُمْ » demektir. « لِلنَّاسِ » kavlinde bulunan "lâm" harfinin manası ise şöyledir: "Onlar, onu, kendisinden hayret edilecek, şaşkınlık duyulacak bir hayret ve şaşma aracı kabul ettiler, öyle değerlendirdiler." Özellikle bunların kendisi sebebiyle şaşkınlığa düştükleri şeyin, bu vahyin bir beşere, bir insana gelmesi sebebiyledir. Özellikle de büyük olarak kabul ettikleri liderlerinden herhangi birine değil de kabileleri içerisinde böyle basit birine vahyin gelmesine hayret etmektedirler. Çünkü bunlar kendi sakat düşüncelerine göre şöyle gerekçeler uyduruyorlardı ve diyorlardı ki:

"Allah, Allah! Allah elçilik görevini verecek birini bulamadı da bula bula Ebu Talib'in yetimini mi buldu?" Aynı şekilde Hz. Peygamberin onlara ölümden sonra diriltileceklerini hatırlatmasını, onları cehennem ateşiyle korkutup uyarmasını, cennetle müjdelemesini hep şaşkınlıkla karşıladılar.

Oysa bunların hiçbirisi hayret edilecek ve şaşkınlık gösterilecek şeylerden değildirler. Çünkü toplumlara ve milletlere gönderilen peygamberlerin hepsi yine onların içinden olan onlar gibi kimselerdi. Bir de herhangi bir yetim veya yoksulu peygamber olarak gönderilmesi de hayret uyandıracak bir durum değildir. Çünkü yüce Allah, peygamberliği, ancak onun sebep ve şartlarını taşıyanlara verir, peygamberlik için bunları seçip tercih eder. Dünyadaki zenginlikler, ileri düzeyde bir yerler edinmiş olmak, peygamber olmanın sebep ve şartlarından değildir. Kişinin yaptığı iyilik ve kötülüklerinin karşılığını bulabilmesi için diriltilmesi de, bizzat en büyük hikmet gereğidir. Evet bunlar nasıl olur ki, şaşılacak şeyler olabilsinler? Asıl şaşılması gereken ve akıl bakımından kabul edilemeyecek olanı, insanın dünyada yaptıklarının karşılığını bir başka âlemde görmeyeceği iddiasıdır, yanlışlığıdır.

« قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ » Kavli, öne geçmek, ileriye varmak, başkalarından üstün olarak öne geçmek, değer ve fazilet sahibi olmak ve faziletçe başkalarını geçmek, yüksek derece ve mertebe manalarınadır. Nasıl ki koşmak ve geçmek ayak ile, yürümekle sağlanıyorsa, bu bakımdan güzel koşular ve gayretler için de burada ayak kelimesi zikredilmiştir.

Çünkü Arapça'da **ayak** kelimesi olan « قَدَمٌ » kelimesi burada geçmektedir. « صِدْقٍ » kelimesi de doğruluk demektir.

« قَدَمَ صِدْقٍ » yani, "Doğruluk ayağı" ile şike yapmadan hileye sapmadan doğruluk üzere olanlar için Allah katında manen tırmanacakları yüksek mertebe ve makamlar vardır, demektir. Burada da Müsabaka, koşuda geçiş ayak ile sağlanır. Dolayısıyla burada mecazi manada kullanılmıştır.

Nitekim, « يَدٌ » **"El"** kelimesi ve « بَا » **"Kulaç"** kelimesi de nimet diye adlandırılmıştır. Çünkü kişi alış-veriş yapmak istediğinde bütün bunları eliyle verir, alır, satar ve alışverişini yapar. Nitekim Araplar bir deyim olarak, « لِفُلَانٍ قَدَمٌ فِي الْخَيْرِ » denir ki, bu, "Filan kimsenin ayağı hep hayır yolundadır" anlamında söylenir.

Ayette ayak yani « قَدَمٌ » kelimesinin, doğruluk yani « صِدْقٍ » kelimesine izafesi ise, bunun faziletinin çok daha üstün olduğunu anlatmak ve göstermek içindir. Bunun büyük dereceler kazandıran yarışlardan olduğunu anlatmaktır. Ya da bu, doğruluk, dürüstlük, sadakat makamıdır yani **"Makam-ı Sıdk'tır."** Ya da saadete ulaşmak, mutluluğu elde etmek için olan en güzel yarıştır.

« قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ » **"(Peygamber onları uyarınca) o kafirler, "bu elbette apaçık bir sihirbazdır" dediler.**

Burada, « هٰذَا » kavliyle hem kitaba ve hem Resulullah (sav)'a işaret olunmaktadır. Yani: "Bu kitap gerçekten apaçık bir büyü kitabıdır, bu Muhammed de düpedüz bir büyücü" demektir.

Medine, Basra ve Şam kıraat okulları mensupları ayette geçen, «لَسَاحِرٌ » kavlini, « لَسِحْرٌ » olarak okumuşlardır. Buna göre apaçık bir büyü olan şey Kitap Kur'an demek olur. Ancak, âyette geçtiği gibi, « لَسَاحِرٌ » olarak kıraat edenlere göre bunun Allah Resûlü (sav)'ne işaret olunmuş olur.

"Bu da, onların aciz kaldıklarını bir delili ve kanıtıdır, bir itirafıdır, kaldı ki bunun kitabı bir büyü, Allah Resûlü'nün de bir büyücü olduğu iddialarında da yalancı oldukları gerçeği yanında bu da onların itiraz ve acziyet kanıtıdır.

٣- ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَۜ مَا مِنْ شَف۪يعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِه۪ۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾

3. Şüphesiz ki sizin Rabbiniz (yaratanımız, yaşatanınız ve terbiye edeniniz) gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da işleri (yerli yerince) idare ederek arşa yerleşendir. Onun izni olmadan hiç kimse şefaati olamaz. İşte özellikleri size anlatılan o güç, Rabbiniz Allah'tır. O halde O'na kulluk edin. (bunca delile rağmen Allah'ın ibadete layık olduğunu) hâlâ düşünmüyor musunuz?

« إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ» **"Şüphesiz ki sizin Rabbiniz (yaratanımız, yaşatanınız ve terbiye edeniniz) gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da işleri (yerli yerince) idare ederek arşa yerleşendir"** Ayetteki, « اسْتَوٰى » burada, « اسْتَوْلٰى » manasınadır. Deyyan olan yüce Allah'ın mekândan münezzeh, uzak ve beri olduğunu, Hak Mabut olan Allah'ın bir şeyle sınırlandırılmaktan da aynen uzak ve beri olduğunu kesin olarak aktarmaktadır.

« يُدَبِّرُ الْاَمْرَ » **"her işi yerli yerince idare ederek çekip çeviren Allah'tır."**

Âyetteki, « يُدَبِّرُ » kelimesi, hikmeti gereği hükmeder, takdir buyurur demektir. Yani bütün yarattığı varlıkların her işini, göklerin ve yerin, Arş'ın hükümranlığını, Melekütunu düzenler, idare eder.

Yüce Allah, azametini ve varlığının yüceliğini gösteren gökleri, yeri ve Arş'ı burada zikredince hemen bunun peşinden de, daha fazlasıyla azametine delalet etmesi açısından bu cümleye, **"her işi yerli yerince idare ederek çekip çeviren Allah'tır."** cümlesine yer verdi. Çünkü O-

nun kazasının, takdirinin ya da hükmünün dışında cereyan eden hiçbir şey, ama hiçbir şey asla sözkonusu değildir, olamaz. Nitekim bunu izleyen şu kavli de bunu gösterir:

« مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ » **"Onun izni olmaksızın hiçbir kimse şefaatçi olamaz."** Bu da Onun İzzetinin ve Kibriyasının, yücelik ve Azametinin delilidir.

«ذَلِكُمْ » **"İşte Rabbiniz,"** İşte bu nitelikler ve özelliklerle tanınan en yüce Rabbiniz, « اللهُ رَبُّكُمْ » **"O güç Rabbiniz Allahtır!"** İbadet olunmaya layık olan Rabbiniz Allah işte budur! « فَاعْبُدُوهُ » **"O halde O'na kulluk edin."** Onu birleyin, yarattığı şeylerden hiçbir zarar ve yarar sağlamayacak olan cansız varlıklar bir yana, insan olsun, melek olsun bunlardan da hiçbirini asla ortak koşmayın.

« أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ » **"(Bunca delile rağmen Allah'ın ibadete layık olduğunu) hâlâ düşünmüyor musunuz?"** Hâlâ bu iş üzerinde dikkatle eğilmeyecek misiniz? Böylece maslahatları ve yarar sağlayan şeyleri ele alarak bu yoldan hareketle size fayda sağlayan, sizi doğruya yönelten, ıslah edenin varlığı hakkında düşünüp akıl yormayacak mısınız?

٤- ﴿إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللهِ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾

4. Hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Allah (bunu size) bir gerçek olarak vadetmiştir. Çünkü O, halkı önce yaratır, sonra da iman edip iyi işler yapanlara adaletle mükafat vermek için (onları öldürüp kendisine) geri çevirir. Kâfir olanlara gelince, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve acıklı bir azap vardır.

« إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا » **"Hepinizin dönüşü ancak O'nadır."** Bu ayetteki, «جَمِيعًا » kelimesi haldir. Yani, "nihayetinde başkasına değil, sa-

dece Ona döneceksiniz. O halde o buluşmaya hazırlıklı olunuz."

Âyette geçen, « مَرْجِعُ» kelimesi, dönüş veya dönüş yeri manasına gelir.

« وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا » **"Allah (bunu size) bir gerçek olarak vadetmiştir."** Buradaki, « وَعْدَ » kavli, « إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ » kavlinin müekked mastarıdır. Nitekim, «حَقًّا» kelimesi de, « وَعْدَ » kavlinin müekked mastarıdır.

« إِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ » **"Çünkü O, halkı önce yaratır, sonra da iman edip iyi işler yapanlara adaletle mükafat vermek için (onları öldürüp kendisine) geri çevirir."** Bu bir istinaf cümlesidir, yeni bir cümledir. Manası da, Allah'a dönüşün mutlak manada gerekli olduğu gerçeğinin illetini ya da sebebini bildirmektir.

«لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ» **"Böylece iman edip iyi işler yapan kullarını adaletle ödüllendirsin için."** Yani ilk defa yaratması ve sonradan onları yeniden dirilterek hayata kavuşturmasının hikmeti, mükellef olan kimseleri, yaptıkları amellerin ya da işledikleri şeylerin karşılığını bulabilsinler içindir ki, bunu da adalet ile sağlayıp yerine getirecektir. «بِالْقِسْطِ» kavlinin başında yer alan « بِ » cer edatı, « لِيَجْزِيَ » fiiline müteallik bulunmaktadır. Yani adaletiyle onlara mükâfat vermek ve ecirlerini eksiksiz olarak sunmak için" manasındadır. Ya da, "Onların adil davranmaları ile" demektir. Yani "iman ettikleri zaman adil davrandıklarına, zulme sapmadıklarında, güzellikle iman üzere sebat ettiklerinde" gibi manalara gelir. Çünkü Allah'a ortak koşmak yani şirk de zulümdür, zulmün ta kendisidir, demektir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Gerçekten şirk, en büyük zulümdür." *(Lokman, 13)*

İşte bu âyet, bundan sonra gelen şu kısmı daha net olarak açıklamış bulunmaktadır:

« وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ »

"Kâfir olanlara gelince, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü on-

lar için kaynar sudan bir içki ve acıklı bir azap vardır." Yani "inkar ettikleri şeyler sebebiyle" kavlini en iyi açıklayan Lokman suresinin bu ayetidir.

٥ - ﴿ هُوَ الَّذِى جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ إِلاَّ بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴾

5. Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için ona (aya bir takım) menzille takdir eden O'dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe (ve hikmete) binaen yaratmıştır. O, bilen bir kavme ayetlerini açıklamaktadır.

« هُوَ الَّذِى جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَالْقَمَرَ نُورًا » **"Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için ona (aya bir takım) menzille takdir eden O'dur."** Âyetteki, « ضِيَآءً » kelimesinin aslı vav harfiyle « ضِوَاءً » idi. Dolayısıyla buradaki « ى » harfi « و » harfinden dönüştürülen bir harftir. Çünkü vav harfinin makabli yani öncesi meksur olduğundan daha uygun görülmüştür. Ancak kıraat imamlarından **Kunbul** bu harfi hemzeye dönüştürerek « ضِئَآءً » olarak okumuştur. Çünkü bu hareke bakımından çok daha güzeldir. Işığın kendisi, nura kaynaklık etmesi bakımından aydınlıktan daha güçlüdür. Bu açıdan güneşi ışık kaynağı olarak gösterdi.

«وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ» **"Yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için ona (aya bir takım) menzille takdir eden O'dur."** Burada, « وَقَدَّرَهُ » kavli, ayı takdir eden, yani ayın gidişine menzillerini takdir buyuran demektir. Ya da, "Ayı menzillerine sahip olarak takdir buyuran" manasınadır. Bu tıpkı Rabbimizin şu kavli gibidir: **"Aya ise, ona da bir takım menziller, yörüngeler belirledik." (Yasin, 39)**

« لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ » **"Yılların sayısını.... bilmeniz için"** kavline gelince, bunun hem yılların ve hem ayların sayısın bilip öğrenmeniz için demektir. Burada sadece yılları belirtmekle yetinilmesi, yılların içerisinde

ayların yer alması sebebiyledir. «وَالْحِسَابَ» **"ve hesabı..."** kavli ile de, aylar ve yıllar olarak belirlenmiş olan süre hesaplamalarını, takdir edilen zamanları, ecelleri belirlemeniz için demektir.

«مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ إِلاَّ بِالْحَقِّ» **" Allah bunları ancak bir gerçeğe, (ve hikmete) binaen yaratmıştır."** Ki bütün bunlar bir hikmete göre yaratılmışlardır. Hiçbirisini Allah boşuna yaratmış değildir.

« يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ » **"O, bilen bir kavme ayetlerini açıklamaktadır."** Yani bilip bunlar üzerinde düşünüp bununla yararlanabilecek olanlar için açıklar.

Kıraat imamlarından Mekkî, Basra okulu mensuplarıyla Hafs, « يُفَصِّلُ » kelimesini burada görüldüğü gibi okumuşlardır. Fakat bunlar dışında kalan imamlar ise « ن » harfiyle, « نُفَصِّلُ» olarak kıraat etmişlerdir.

❀ ❀ ❀

6. – 12. ÂYETLER

إِنَّ فِى اخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ اُولٰئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِىَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَآءَنَا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَآ إِلَى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

Meâli

6- Gece ve gündüzün değişmesinde (uzayıp kısalmasında) Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde (onu inkar etmekten) sakınan bir ka-

vim için elbette nice deliller vardır.

7- Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve âyetlerimizden gafil olanlar yok mu?

8- İşte onların kazanmakta oldukları (günahlar) yüzünden varolacakları yer ateştir!

9- İman edip güzel işler yapanlara gelince, imanları sebebiyle Rableri onları nimet dolu cennetlerde, alt tarafından ırmaklar akan (saraylara) erdirir.

10- Onların oradaki duası "Allahım seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz" (sözleridir) Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise "selam" dır. Onların dualarının sonu da şudur: "Hamd âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur."

11- Eğer Allah insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu. Fakat bize kavuşmayı beklemeyenleri biz, azgınlıkları içinde bocalar bir halde (kendi başlarına) bırakırız.

12- İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder, fakat biz ondan sıkıntısını kaldırınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider. İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler güzel gösterildi.

Tefsiri

٦- ﴿إِنَّ فِى اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ﴾

6- Gece ve gündüzün değişmesinde (uzayıp kısalmasında) Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde (onu inkar etmekten) sakınan bir kavim için elbette nice deliller vardır.

«إِنَّ فِى اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ» **"Gece ve gündüzün değişmesinde (uzayıp kısalmasında)"** Bu ikisinden herbirini ötekisini ardından hemen gelmesinde veya reklerinin farklılığında, birinin karanlık, diğerinin ay-

dınlık olmasında, « وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » **"Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde"** tüm yaratmış ve var etmiş olduğu şeylerde,

« لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ » **"(Onu inkar etmekten) sakınan bir kavim için elbette nice deliller vardır."** Burada özellikle "(Onu inkar etmekten) **sakınan bir kavim için"** ifadesine yer verilmiş olması, ahiret hayatı bakımından sakınanların ve bu konuya titizlik ve hassasiyet gösterenlerin bunlar olmasındandır. Çünkü bir şeyden hep dikkat üzere olan ve titizlik duyan kimse, o noktaya daha çok dikkat etmeye bakar ve daha fazlasıyla ona önem verir.

٧- ﴿ إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴾

7- Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına râzı olup onunla rahat bulanlar ve âyetlerimizden gafil olanlar yok mu?

« إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا » **"Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler,"** haddi zatında böyle bir şeyin olacağına hiç inanmayan ve ihtimal de vermeyenler, bunu hiçbir zaman hatırlarına getirmeyenler, esasen bu gerçekleri düşünmekten, hakikatleri anlamaktan gaflete düşüp de aymayanlardır. Ya da, saadete erenlerin bize iyi ve güzel bir şekilde kavuşacaklarını düşünüp davrandıkları gibi, bize güzel olarak ulaşacaklarını, bizimle karşılaşacaklarını beklemeyenler, demektir. Yahut da, aslında korkmaları gerektiği halde bizimle kötü bir şekilde karşılaşacaklarından korkmayanlar, demektir.

« وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا » **"Dünya hayatına razı olup"** dünya hayatını ahiret hayatına tercih edip, fani ve geçici olan azı, sürekli ve baki olan çoğa tercih edip, « وَاطْمَاَنُّوا بِهَا » **"Onunla rahat bulanlar"** Hiç ondan bir endişe ve rahatsızlık duymayanların durumu gibi buna ısınıp, bununla huzur içinde kalanlar, sağlam binalar inşa ederek uzun uzun yıllar yaşayacakları beklentisini taşıyanlar,

«وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ» **"Ve ayetlerimizden gafil olanlar yok mu?"** İşte bunlar o ahiret hayatını düşünüp tefekkür etmezler. Âyetin bu son kısmında, « غَافِلُونَ» kelimesi üzerinde vakfedilmez, durulmaz. Çünkü bu ayetin başında geçen, «إِنَّ» edatının haberi bundan sonra gelen âyettir.

٨- ﴿ اُولٰئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴾

8- İşte onların kazanmakta oldukları (günahlar) yüzünden var olacakları yer ateştir!

« اُولٰئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ » **"İşte onların kazanmakta oldukları** (günahlar) **yüzünden varolacakları yer ateştir."** Burada « اُولٰئِكَ » mübtedadır. « مَأْوٰيهُمْ » ise ikinci mübtedadır. « النَّارُ » kelimesi bunun haberidir. Cümle ise bütünüyle ilk mübteda olan, « اُولٰئِكَ » kavlinin haberidir. « بِمَا » daki « بِ » harfi mahzuf olan bir kelimeye matuftur. Çünkü cümle bunu göstermektedir. Mahzuf olan bu kelime de, « جوظ » kelimesidir.

٩- ﴿ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴾

9- İman edip güzel işler yapanlara gelince, imanları sebebiyle Rableri onları nimet dolu cennetlerde, alt tarafından ırmaklar akan (saraylara) erdirir.

« إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ» **"İman edip güzel işler yapanlara gelince, imanları sebebiyle Rableri onları nimet dolu cennetlerde, alt tarafından ırmaklar akan (saraylara) erdirir."**

Burada, «يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْ» kavli, Yani, *"Allah kendilerini iman ları sebebiyle en doğru gidiş ve giriş yolu olan doğruluğa, istikamete sevkeder."* Çünkü bu yol kişiyi sevaba götürür. Bunun içindir ki, « تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ» *"saraylarının altından ırmaklar akan"* ibaresi bunun açıklaması ve tefsiri kılınmıştır. Çünkü bir kimsenin saadete götürecek olan bir sebebe sarılması demek, tıpkı oraya ulaşmak demektir. Ya da bunun manası, "Allah onlara, imanlarını nuru sayesinde cennetin yolunu gösterir, onları cennet yoluna yönlendirip sevkeder" demektir.

Nitekim şu hadis de bu gerçeği bildirmektedir: ***"Şüphesiz mümin kimse kabrinden çıktığında, ameli, onun için güzel bir şekilde şekillendirilip gösterilir. Bu durumda ameli ona şöyle der: Ben, senin işlediğin amelinim. Bu durumda ameli hemen onun için yol gösteren bir aydınlık olarak alıp onu cennete götürür. Kâfir bir kimse de kabrinden dirilip çıktığında onun da ameli kötü bir sûrette şekillendirilip karşısına çıkartılır. Ameli ona der ki: Ben, senin dünyada iken işlediğin amelinim. Onu alır ta cehenneme kadar götürür."*** [1]

İşte bu da, sadece mücerret anlamda iman etmiş olmanın da, kişinin kurtulacağının delilidir. Çünkü âyette, «بِاِيمَانِهِمْ» **"imanları sebebiyle"** buyurulmakta ve buna salih amel şartı da eklenmemiş olmaktadır. « فٖى جَنَّاتِ النَّعٖيمِ» burada, « تَجْرٖى » fiiline müteallik bulunmaktadır. Veya, « الْاَنْهَارُ » kavlinden haldir.

١٠- ﴿دَعْوٰيهُمْ فٖيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فٖيهَا سَلَامٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ﴾

10- Onların oradaki duası "Allahım seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz" (sözleridir) Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise "selam" dır. Onların dualarının sonu da şudur: "Hamd âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur."

[1] Bak. İbn Cerir, *Tefsir*,11/88

« دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ » **"Onların oradaki duası "Allahım seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz" (sözleridir)."** Ayette geçen, « دَعْوٰيهُمْ » kavli mealde de belirtildiği gibi, onların duaları demektir. Çünkü, « اللّٰهُمَّ » kavli yüce Allah'a bir sesleniştir. Bunun da manası: "Allah'ım! Biz seni takdis ve tenzih ederiz, tesbih ederiz" demektir." Yani onlar; « سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ » kavliyle, bundan haz duyarak, ibadet maksadıyla ve ibadet olarak değil, sırf içlerinden öyle geldiği için hep Allah'ı anar dururlar. « وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ » **"Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise "selam"dır."** Ya kendi aralarında birbirleriyle karşılaşmaları selâmlaşma iledir, dolayısıyla birbirlerini hep selamlayıp dururlar. Ya da melekler tarafından kendilerine selâm verilmesi manasınadır. Burada mastar mefule izafe olunmuştur. Yahut da bizzat yüce Allah'ın onlara selâm vermesi, tahiyyesidir.

« وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ » **"Onların dualarının sonu da şudur: "Hamd âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur."** Cennettekilerin bir tür tesbihleri demek olan oradaki son duaları ve sözleri de, *"Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun"* sözü olur. Yani: "Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a aittir" ifadesi olur.

Burada bulunan, « اَنْ » « سَقِيلًا » yani şeddeli olan harften **hafifeye** yani şeddesizliğe dönüştürülmüş olan harftir. Bunun aslı ise,

« اَنَّهُ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ » idi. Zamir de şan yani dikkat çekme zamiridir. Bir başka yoruma göre de, cennettekilerin cennette ilk sözleri **tesbih** yani « سُبْحَانَ اللّٰهِ » olur, son sözleri de **tahmid** yani « اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ » olur. Böylece Allah'a tazimle, Onu eksikliklerden beri kılmakla söze giriş yaparlar ve şükür ile senada bulunmakla da sözlerini noktalarlar. İşte bu ikisi arasında diledikleri gibi konuşur dururlar.

١١- ﴿وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِىَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾

11- Eğer Allah insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu. Fakat bize kavuşmayı beklemeyenleri biz, azgınlıkları içinde bocalar bir halde (kendi başlarına) bırakırız.

« وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ » **"Eğer Allah insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi şerri de acele verseydi,"** Esasen bunun aslı, « وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ تَعْجِيلَهُ لَهُمُ الْخَيْرَ » idi. Burada, « تَعْجِيلَهُ لَهُمُ الْخَيْرَ » kavli yerine, « اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ » kavlinin konulmuş olması, yüce Allah'ın hemen onlara çabuk bir şekilde icabet etmesi gerçeğini hissettirmek içindir. Burada esasen kendilerinden söz edilenler ise müşrik olan Mekke halkıdır. Çünkü onlar şöyle demişlerdi: **"...Üzerimize gökten taş yağdır."** *(Enfal,32)* Yani, "onların istedikleri hayır ve çıkar için isteklerini hemen yerine getirip onlara cevap verdiğimiz gibi, istedikleri kötülüğü ve belayı derhal vermiş olsaydık"

« لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ » **"Elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu."** Mutlaka öldürülürler ve helak edilip sonları getirilirdi.

Kıraat imamlarından İbn Amir burada geçen, « لَقُضِيَ » kelimesini meçhul iken malum olarak okumuş ve: « لَقَضَى إِلَيْهِمْ أَجَلَهُمْ » diye kıraat etmiştir. Bu da Azizi ve Celil olan Allah'tır.

« فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ » **"Fakat bize kavuşmayı beklemeyenleri biz, azgınlıkları içinde bocalar bir halde (kendi başlarına) bırakırız."** Mütereddit bir halde bırakırız.

Bu cümlenin öncesiyle bağlantılı olması yönü ve irtibat durumu şöyledir: « وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ » kavli, aynı zamanda acele etmeme, hemen karşılık vermeme manasını da taşımaktadır. Sanki burada şöyle denilmektedir: *"Biz onlara kötülüğü, belayı vermekte aceleci davranmadık, öldürüp hayatlarına son vermedik. Onları içinde bulundukları sarhoşluk ve dünyanın baş döndüren debdebesi içerinde şaşkın bir halde bırakıverdik."* Yani onlara biz süre tanıdık, mühlet verdik, üzerlerine bol bol nimetler sunduk, azgınlık, sapıklık ve sapkınlıklarına rağmen refah içinde

yaşattık. Bütün bunları yarın kendilerine susturucu mahiyette hüccet ve kanıt sunmak içindir.

١٢- ﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهٖٓ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَآ إِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

12- İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder, fakat biz ondan sıkıntısını kaldırınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider. İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler güzel gösterildi.

« وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهٖٓ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا » **"İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder."** Âyetteki, « لِجَنْبِهٖٓ » kavli, iki halin atıf olunabilirliği deliline dayalı olarak hal yerinde gelmiştir. Yani, « أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا » kelimelerinin bunun üzerine atfı sebebiyle bu, hal olarak gelmiştir. Yani: *"yan yatarak da dua eder"* demektir. Bütün bu ifadelerin burada yer almasının yararına gelince; yani sıkıntı içerinde kalmış ve bunalım geçiren biri her halükârda dua halindedir. O, kendisinde var olan o sıkıntı geçene dek hiç ama hiç ara vermeksizin hep dua eder durur. O hangi durumda ve hangi konumda olursa olsun hiç ara vermeksizin hep dua eder. İster oturmaktan aciz kalıp da yanı üzere uzanırken olsun, ister ayağa kalkmaktan aciz kalıp da oturduğu halde olsun veya ayağa kalkabildiği halde yürüyemez durumda olsun, bütün hallerinde hep dua eder, yakarı durur.

« فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ » **"Fakat biz ondan sıkıntısını kaldırınca,"** yani o sıkıntısını izale edip önlesek, ortadan kaldırsak,

« مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَآ إِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ » **"Sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider."** Yani ilk durumu gibi, sanki başına hiçbir şey gelmemişçesine, olanlardan kendisine bir ders çıkarmaksızın aynen yoluna devam eder durur. Sıkıntı içerisinde

kıvrandığı anları ve günleri unutur. Ya da artık o yalvarma, yakarma konumunu unutur, o tazarru halini hatırlamaz ve ona bir daha dönmez. Sanki daha önce hiç öyle bir yola başvurmamış, sanki hiç Allah'a yakarmamış gibi durumunu sürdürür.

Burada esasen, « كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا » kavli, « كَأَنَّهُ لَمْ يَدْعُنَا » idi. Şeddeli durumdan şeddesiz duruma getirildi ve şan yani dikkat çekme zamiri de hazfedildi.

« كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **"İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler güzel gösterildi."** Çünkü şeytan, onlara verdiği vesvese ile yapıp ettiklerini onlar için iyi ve güzel şeyler imiş gibi gösterir. Allah'ı anmaktan yüz çevirmeyi, kâfirlerin peşi sıra gitmeyi şeytan onlara hep cazip olarak sunar.

❁ ❁ ❁

13. – 19. ÂYETLER

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَٓائِفَ فِى الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَٓا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِٓى أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَٓائِ نَفْسِى إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحٰٓى إِلَىَّ إِنِّٓى أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَٓا أَدْرٰيكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَٓاءِ شُفَعَٓاؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ قُلْ أَتُنَبِّؤُنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى السَّمٰوَاتِ وَلَا فِى الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّٓا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

Meâli

13. Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde (yalanlayıp) zulmettiklerinden dolayı nice milletleri helâk etti. Zaten onlar iman edecek değillerdir. İşte biz suçlu kavimleri böylece cezalandırırız.

14. Sonra da, nasıl savranacağınızı görmemiz için onların ardından sizi yeryüzünde halife kıldık (onların yerine sizi getirdik)

15. Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman (öldükten sonra) bize kavuşmayı beklemeyenler; ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir" dediler. De ki: onu kendiliğimden değiştirmem venim için olancak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem büyük günün azabından korkarım."

16. De ki: eğer Allah dileseydi onu size okumazdım. Allah da onu size bildirmezdi. Ben bundan önce bir ömür boyu içinizde durmuştum. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?

17. Öyleyse kim Allah'a karşı yalan uydurandan veya onun âyetlerini yalanlayandan daha zalimdir! Bilesiniz ki suçlular asla anmazlar!

18. Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve: bunlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir, diyorlar. De ki: "Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Hâşâ! O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir."

19. İnsanlar sadece bir tek ümmetti, sonradan ayrılığa düştüler. Eğer (azabın ertelenmesi ile ilgili) Rabbinden bir söz (ezeli bir takdir) geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda heen aralarında hüküm verilirdi. (Derhal azab iner ve işleri bitirilirdi.)

Tefsiri

١٣- ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ﴾

13. Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde (yalanlayıp) zulmettiklerinden dolayı nice mil-

letleri helâk etti. Zaten onlar iman edecek değillerdir. İşte biz suçlu kavimleri böylece cezalandırırız.

«وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا» **"Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde (yalanlayıp) zulmettiklerinden dolayı nice milletleri helâk etti."** Burada geçen, «لَمَّا ظَلَمُوا» kavli, « اَهْلَكْنَا » kavlinin zarfıdır.

« وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ » **"Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde."** Ayetin bu kısmının baş tarafında bulunan **vav** harfi hal içindir. Yani peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler, belgeler getirdikleri halde onlar peygamberleri yalanlamak suretiyle kendilerine zulmettiler.

«وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا» **"Zaten onlar iman edecek değillerdi."** Yani helâk edilmeyip de baki kalmış olsalardı yine de inanacak değillerdi. Çünkü Allah onların küfür ve inkârcılıklarında ısrarcı olduklarını biliyordu. Bu cümle de, « ظَلَمُوا » üzerine matuf bulunmaktadır ya da bu bir itiraz cümlesi yani parantez cümlesidir. «لِيُؤْمِنُوا» kavlindeki **Lam** harfi ise nefyi yani olumsuzluğu pekiştirmek içindir. Yani onların helâk edilme sebepleri, peygamberlerini yalanlamış olmaları yüzündendir. Zaten Allah da biliyor ki, peygamberlerini onlara gönderdikten ve iman etmeleri gereği konusundaki hüccetleri gösterdikten sonra, artık kendilerine bir mühlet verilmesi, bir süre tanınması faydasızdır.

« كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ » **"İşte biz suçlu olan kavimleri böylece cezalandırırız."** Bu ifade, Mekke halkının Allah Resulünü yalanlamalarından ötürü, onların bu suçlarına karşılık bir tehdittir.

١٤- ﴿ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴾

14. Sonra da, nasıl savranacağınızı görmemiz için onların ardından sizi yeryüzünde halife kıldık (onların yerine sizi getirdik)

« ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ » **"Sonra da, onların ardından sizi yeryüzünde halife kıldık"** Burada muhatap alınan toplum, kendilerine peygamber olarak Hz. Muhammed (sav)'in gönderildiği toplumdur. Yani, Biz, daha önce helak ettiğimiz toplumların yerine sizi geçirdik, demektir.

« لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ » **"Nasıl savranacağınızı görmemiz için."** Yani bakıp görelim, acaba sizler iyi işler mi yapacaksınız, yoksa kötü şeyler mi? Dolayısıyla sizin yapıp ettiğiniz ve edeceğiniz işlere göre size muamelede bulunalım. Ayette geçen, « كَيْفَ » kelimesi, « لِنَنْظُرَ » kavliyle değil, « تَعْمَلُونَ » kavliyle mahallen mansubtur. Çünkü burada istifham manası yani sorgulama anlamı, amilinin kendisine takaddümüne manidir. Bu takdirde mana şöyle olmaktadır: "Siz şu anda bizim kontrolümüz ve gözetimimiz altındasınız. Yapın bakalım acaba ne yapacaksınız? Geçmişinize bakarak onlardan kendiniz için ders çıkarıp ibret mi alacaksınız? Yoksa şuandaki durumunuza aldanıp yanlışta ısrar mı edeceksiniz? Hangisi olacak göreceğiz? Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz dünya hem tatlı, hem de bahar havasında yeşil bir bahçedir. Doğrusu Allah sizi dünyada, sizden önce geçenlerin yerine geçirmiş, halife ya da onların halefi kılmıştır. O halde nasıl işler yaptığınıza ve yapacağınıza şöyle bir bakacaktır."[2]

١٥- ﴿وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

15. Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman (öldükten sonra) bize kavuşmayı beklemeyenler; ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir" dediler. De ki: onu kendiliğimden değiştirmem venim için olancak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan baş-

[2] Müslim, Zikir, 2742/99. Tirmizi, 2191. İbn Mace, 4000. Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*; 3/19

kasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem büyük günün azabından korkarım."

«وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ» **"Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman"** Burada geçen, «بَيِّنَاتٍ» kelimesi haldir.

«قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَا اَوْ بَدِّلْهُ» **"(Öldükten sonra) bize kavuşmayı beklemeyenler"** yani putlarının ve puta tapmalarının Kur'an tarafından yerilmesinden kızıp öfkelenenler, ki bu tehdit aslında hakkı tanımayanlara yöneliktir.- : **'Bize bundan başka bir Kur'an getir** -yani bizi öfkelendirmeyecek, çığırdan çıkarmayacak başka bir Kur'an getir ki sana uyalım- **ya da bunu değiştir** - yani azap ayetleri yerine rahmet içeren ayetler, içinde ilâhlar ifadesinin yer almayacağı ve o ilahları yermeyecek olan ayetler getir-' **dedi."** İşte bunun üzerine, böyle bir değişiklik konusunda onlara cevap verilmesi emri kendisine verildi. Bilindiği gibi böyle bir değiştirmeyi insan yapabilir, bu onun kudreti dahilindedir. Bu da azap ayetleri yerine rahmet ayetlerini koymak ve tanrılarını yeren bir şeye yer vermemekle olabilir. Ancak burada Allah Resûlü aldığı emir ve uyarı gereği, onlara şöyle denmesi istendi:

«قُلْ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي» **"De ki: onu kendiliğimden değiştirmem venim için olancak şey değildir."** Böyle bir işi kendi kafama göre yapmam bana helal değildir, bu, benin yapabileceğim bir şey değildir.

«اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ» **"Ben bana vahyolunandan başkasına uymam."** Ben herhangi bir ilâveye veya çıkarmaya gitmeksizin, bir değişiklik yapmaksızın sadece Allah'ın bana gönderdiği vahye uyarım, buna uymak zorundayım. Çünkü size getirdiğim bu şeyler, benim kendiliğimden getirdiğim bir şey değil ki değiştirme imkânım olsun. Ben asla böyle bir şey yapmam, yapamam.

« اِنِّي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ » **"Çünkü Rabbime karşı isyan edersem, büyük günün azabından korkarım."** Eğer böyle bir değiştirme işini kendiliğimden, kafama göre işleyecek olursam, o dehşetli kıyamet gününün azabından korkarım.

Bu Kur'an'dan başka bir Kur'an getirme isteği, insanın yapabile-

ceği bir şey değildir. Bu, onun güç yetiremeyeceği bir şeydir. Böylece onlar için, bunun apaçık bir mucize olduğu gerçeği de ortaya çıkmış oldu. Fakat buna rağmen onlar bundan aciz olduklarını bir türlü itirafta bulunmuyor ve kabullenmiyorlardı. Ancak sadece şöyle demekle yetiniyorlardı:

"Eğer isteseydik biz de bunun gibisini söylerdik." (Enfal, 31)

Vahiy bakımından bunların, «ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَٓا اَوْ بَدِّلْهُ» kavliyle böyle bir şey demek istedikleri ihtimali yoktur. Çünkü Rabbimizin,

«اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ» kavli bu gerçeğe işaret etmektedir. Ancak bunların böyle bir isteğe kalkışmalarındaki asıl amaçları bir hile, bir tuzaktır. Mevcut hak olan Kur'an'ın değiştirilip yerine bir başka Kur'an getirilme istekleri ise, burada bu inkârcıların, "Bu Kur'an'ı sen kendin uydurdun" diye düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla sen kendin bunu uydurduysan, elbette bunu değiştirmeye de gücün yeter, öyleyse onun yerine başkasını getir, onu başkasıyla değiştir, demek istiyorlar. Onu değiştirme istekleri ise, içinde bulundukları durumu denemek içindir. Eğer böylece onu değiştirme gibi bir durum sergilerse, bu takdirde de ya Allah onu helak eder ve böylece kendileri de ondan kurtulmuş olurlar, ya da helâk etmez, ancak bu durumda da onlar için bir alay ve eğlence konusu olur. Çünkü Hz. Peygamberin Kur'an'da değişiklik yapması halinde bunu, bu defa onun aleyhinde bir hüccet olarak kullanacaklar ve onun Allah'a karşı yalan uydurduğunu böylece doğrulamış olacaklardır.

١٦- ﴿ قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَدْرٰيكُمْ بِه۪ۘ فَقَدْ لَبِثْتُ ف۪يكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِه۪ۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾

16. De ki: eğer Allah dileseydi onu size okumazdım. Allah da onu size bildirmezdi. Ben bundan önce bir ömür boyu içinizde durmuştum. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?

« قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ » **"De ki: eğer Allah dileseydi onu size okumazdım."** Yani o Kur'an'ı okuyup anlatmamı Allah istedi, Onun dilemesiyle ben okuyup anlatıyorum. Bunun açıklanıp ortaya konması olağan üstü, şaşılacak bir haldir. Düşünün bir kez, hiç okuma ve

yazması olmayan, hiçbir öğrenim de görmemiş, hiçbir ilim adamıyla karşılaşmamış olan bir adam ortaya çıkacak ve bu adam size gayet açık, net ve fasih bir kitap okuyacak. İşte bu cidden şaşkınlık ve hayret uyandıracak bir şeydir. Hem de her fasih ve güzel söze de baskın gelecek, harikalar üstü bir harika olacak. Bütün nesirleri, bütün nazımları ezip geçecek ve hem de ilimlerin hem esaslarıyla hem de ikinci derecede olanlarıyla dopdolu bulunacak, metotlar taşıyacak. Bir de yalnızca Allah'ın bileceği ve Ondan başka hiçbir kimsenin bilmeyeceği, bilemeyeceği gayp lardan, bilinemezlerden haber verecek... buna hiç şaşılmaz mı?

«وَلَا أَدْرٰيكُمْ بِهِ» **"Allah da onu size bildirmezdi."** Yani bu Kuran'ı benim ağzımdan, benim dilimden Allah size bildirmezdi.

«فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ» **"Ben bundan önce bir ömür boyu içinizde durmuştum."** Yani Kur'an henüz inmeden önce ben yine aranızda idim. Yani ben bundan önce tam kırk yıl aranızda yaşadım, içinizden biri olarak bulundum. Bütün bu zaman zarfında size böyle bir şey getirip sundum mu? Ben buna kadir değilim, aynı zamanda ben şu veya bu manada bir ilme, bir beyana sahip biri olarak da tanınmış değilim, böyle bir özelliğim de yoktur. Bunları düşünmeden, kalkıp bir de Kur'an'ı benin uydurduğumu söylüyorsunuz, beni bununla töhmet altına sokuyorsunuz. Bu, olacak şey değildir. « أَفَلَا تَعْقِلُونَ » **"Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?"** O halde iyice bilin ki, bu Kur'an sadece Allah katındadır ve Onun tarafından indirilmedir. Benim gibisinden olan bir şey değildir.

İşte bu, onların kurdukları tuzaklarına, desiselerine bir cevaptır. Çünkü onlar: «ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ» *(Yunus,15)* kavlinin içerisin de veya altında bunu demek istiyorlardı. Yani Allah'a iftira uydurmayı ona izafe etmeye çalışıyorlardı.

١٧- ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ﴾

17. Öyleyse kim Allah'a karşı yalan uydurandan veya onun âyetlerini yalanlayandan daha zalimdir! Bilesiniz ki suçlular asla an-

mazlar!

« فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا » **"Öyleyse kim Allah'a karşı yalan uydurandan"** İhtimal ki bu ifadeyle müşriklerin Allah'a karşı yalan uydurmaya kalkışmaları anlatılmak isteniyor. Çünkü müşrikler, yüce Allah için, Onun ortağı var, O çocuk sahibidir türünden iftiralar uyduruyorlardı. Böylece ona izafe ettikleri iftiradan bir fayda sağlasınlar ihtimali de vardır.

« أَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ » **"Veya onun âyetlerini yalanlayandan daha zalimdir!"** İşte bu ayetten anlıyoruz ki, ister Allah'a karşı yalan uyduranlar olsun, ister Onun ayetlerini inkar ve yalanlamak suretiyle karşı çıkanlar olsun, hepsi de küfür ve inkarcılıkta eşittirler.

« إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ » **"Bilesiniz ki suçlular asla anmazlar!"**

١٨- ﴿ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَٓاءِ شُفَعَٓاؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ قُلْ أَتُنَبِّؤُنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾

18. Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve: bunlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir, diyorlar. De ki: "Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Hâşâ! O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir."

« وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ » **"Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar"** Putlara tapmamaları, onlara ibadeti terketmeleri halinde zarar vermeyecek ve veremeyecek, ibadet ve kulluk etmeleri durumunda da onlara bir fayda sağlamayacak olan şeylere tapıyorlar.

« وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَٓاءِ شُفَعَٓاؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ » **"Ve: bunlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir, diyorlar."** Yani dünyada ve dünya maişetinde bizim yardımcılarımızdır, derler. Çünkü bunlar öldükten sonra dirilmeyi ve hesaba çekilmeyi zaten kabul etmiyor, buna iman etmiyorlar. Hatta bir

ayette de onların durumları şu şekilde bildiriliyor: **"Onlar, 'Allah ölen bir kimseyi diriltmez' diye olanca güçleriyle Allah adına yemin ettiler."** *(Nahl,38)* Ya da eğer yeniden dirilme ve huzura toplanma varsa, bunlar kıyamet gününde bize şefaatçi ve aracı olacaklardır, derler.

«قُلْ أَتُنَبِّؤُنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى السَّمٰوَاتِ وَلَا فِى الْأَرْضِ» **"De ki: "Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyor sunuz?"** O taptıklarınızın Allah katında şefatçı olacaklarını mı haber vermek istiyorsunuz? Bu, Allah'ın hâşâ bilmediği bir şeyi Ona haber vermek anlamında bir ifadedir. O bütün âlemleri bilen tek zat olduğu halde eğer o bilmeyecekse, bu demektir ki bir şey olmayacaktır. Oysa böyle bir durum imkân dışıdır. Bir de ayette yer alan: **"Göklerde ve yerde"** kavli bu nefyi reddetmek içindir. Çünkü eğer herhangi bir şey bu ikisinde yok ise, demektir ki o şey yoktur.

«سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ» **"Hâşâ! O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir."** Burada Allah zatının, bir ortağının olmadığını bildirerek, zatını şerikten tenzih ediyor, uzak ve beri kılıyor.

* Kıraat imamlarından Hamza ile Ali Kisai, « يُشْرِكُونَ » kelimesini « ت » harfiyle, « تُشْرِكُونَ » olarak okumuşlardır. Buradaki, « مَا » edatı da **mavsuledir** ya da **mastariyedir**. Yani; " Allah'a ortak koştuklarından münezzehtir" demektir. Ya da; "Onların kendisine ortak koşmalarından münezzehtir" demektir.

١٩- ﴿ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾

19. İnsanlar sadece bir tek ümmetti, sonradan ayrılığa düştüler. Eğer (azabın ertelenmesi ile ilgili) **Rabbinden bir söz** (ezeli bir takdir) **geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda heen aralarında hüküm verilirdi.** (Derhal azab iner ve işleri bitirilirdi.)

« وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً » **"İnsanlar sadece bir tek ümmetti."** Hepsi Hanif idiler, yani tek ilah inancına sahiptiler. Tek bir dine bağlı bulunuyorlardı ve aralarında herhangi bir ihtilaf ve ayrılık da yoktu. Bu

ise Hz. Adem (a.s) döneminde idi. Bu hali ta ki Kabil tarafından Habil öldürülünceye kadar devam etmişti. Yahut da Hz. Nuh (a.s) tufanından sonra idi. Çünkü yüce Allah tufan ile yeryüzünde hiçbir kâfir bırakmamıştı. «فَاخْتَلَفُوا» **"Sonradan ayrılığa düştüler."** Daha sonraları ayrılığa düşerek farklı inançlar edindiler, dinlere sahip oldular.

«وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ» **"Eğer** (azabın ertelenmesi ile ilgili) **Rabbinden bir söz** (ezeli bir takdir) **geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda heen aralarında hüküm verilirdi.** (Derhal azab iner ve işleri bitirilirdi.)

Aralarında anlaşamadıkları, ihtilafa düştükleri konuda acilen hüküm verilmiş olurdu ki bu sayede hak ile batıl birbirinden ayırt edilmiş olsun. Ancak bir hikmet gereği, bunu kıyamete erteleme konusunda sözü vardır. Bu söz de, "bu dünya sorumluluk taşıma yeridir, ahiret yurdu ise buna göre sevap ya da cezanın uygulandığı yurt oluşu" ile ilgili sözüdür.

❁ ❁ ❁

20. – 23. ÂYETLER

وَيَقُولُونَ لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ
فَانْتَظِرُوٓاۚ اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿٢٠﴾ وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ
رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ ف۪ٓي اٰيَاتِنَاۜ قُلِ اللّٰهُ
اَسْرَعُ مَكْرًاۜ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ الَّذ۪ي
يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِۚ وَجَرَيْنَ
بِهِمْ بِر۪يحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَٓاءَتْهَا ر۪يحٌ عَاصِفٌ وَجَٓاءَهُمُ
الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ اُح۪يطَ بِهِمْۙ دَعَوُا اللّٰهَ
مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۚ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِه۪ لَنَكُونَنَّ مِنَ
الشَّاكِر۪ينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّٓا اَنْجٰيهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّۜ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْۙ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

Meâli

20- Ona (Muhammede) Rabbinden bir mucize indirilse ya! diyorlar. De ki: gayb ancak Allah'ındır. Bekleyin (bakalım) ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

21- Kendilerine dokunan (kıtlık ve hastalık gibi) bir sıkıntıdan son-

ra insanlara bir rahmet (esenlik) tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki âyetlerimiz hakkında onların bir tuzağı vardır. De ki: Allah'ın tuzağı daha süratlidir. Şüphesiz elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar.

22. Sizi karada ve deniz de gezdiren O'dur. Hatta siz gemilerde bulunduğunuz, o gemiler de içindekileri tatlı bir rüzgarla alıp götürdükleri ve (yolcular) bu yüzden neşelendikleri zaman, o gemiye şiddetli bir fırtına gelip çatar; her yerden onlara dalgalar hucüm eder ve onlar çepe çevre kuşatıldıklarını anlarlar da; dini yalnız Allah'a halis kılarak: "And olsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız" diye Allah'a yalvarırlar.

23. Fakat Allah onları kurtarınca bir de bakarsın ki onlar, yine haksız yere taşkınlık ediyorlar. Ey İnsanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir; (bununla) sadece fani dünya hayatının menfaatini elde edersiniz; sonunda dönüşünüz yine bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz.

Tefsiri

٢٠- ﴿وَيَقُولُونَ لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُواۚ اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ﴾

20- Ona (Muhammede) Rabbinden bir mucize indirilse ya! Diyorlar. De ki: gayb ancak Allah'ındır. Bekleyin (bakalım) ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

«وَيَقُولُونَ لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ» **"Ona (Muhammede) Rabbinden bir mucize indirilse ya! diyorlar?"** Yani istedikleri ayet ya da mucizelerden herhangi bir âyet ya da mucize...

« فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ » **"De ki: gayb ancak Allah'ındır."** Yani bu istediğiniz şey gayb ilmiyle alakalı bit husustur. İstenilen ayetleri ya da mucizeleri indirmeye mani olan şeyi sadece Allah bilir, başkası değil.

«فَانْتَظِرُوا » **"Bekleyin (bakalım)"** İstediğiniz şeyin indirilmesini bekleye durun bakalım.

« إِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ » **"Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."** İnadınız yüzünden ve mucizeleri, ayetleri inkâr etmeniz sebebiyle Allah'ın size neler yapacağını ben de bekleyip göreceğim.

٢١- ﴿وَإِذَآ أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِى اٰيَاتِنَا قُلِ اللّٰهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ﴾

21- Kendilerine dokunan (kıtlık ve hastalık gibi) bir sıkıntıdan sonra insanlara bir rahmet (esenlik) tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki âyetlerimiz hakkında onların bir tuzağı vardır. De ki: Allah'ın tuzağı daha süratlidir. Şüphesiz elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar.

« وَإِذَآ أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ » **"Kendilerine dokunan** (kıtlık ve hastalık gibi) **bir sıkıntıdan sonra insanlara bir rahmet** (esenlik) **tattırdığımız zaman** «إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِى اٰيَاتِنَا» **"bir de bakarsın ki âyetlerimiz hakkında onların bir tuzağı vardır."** Yani ayetlerimiz hiçe saymak, onları inkâr etmek için bir takım hileli yollara başvururlar. Rivayete göre yüce Allah Mekke halkına yedi yıl kıtlık ve açlık tattırmış, neredeyse bu yüzden helâk olmakla yüz yüze gelmişler. Daha sonra yüce Allah, onlara yağmur vererek merhametini göstermişti. Fakat yüzleri Allah'ın rahmeti sayesinde bolluk görünce, buna rağmen Allah'ın âyetlerine karşı tavır aldılar, dil uzatmaya kalkıştılar. Allah Resûlü (sav)'ne de düşmanlıklarını sürdürerek, onun aleyhinde tuzaklar kurdular.

Âyette geçen birinci, « إِذَا » şart içindir, ikincisi ise bunun cevabıdır ve aynı zamanda « مُفَاجَأَة » manasınadır. Yani "Ansızın, bir de bakarsın ki, bir de görürüsün ki, hemen ve derhal" gibi manalar taşır. Bu tıpkı şu ayette geçen « إِذَا » edatı gibidir.

«وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ» **"Eğer yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet, gelirse derhal ümitsizliğe düşüverirler."** *(Rum, 36)* işte bu âyette geçen, « اِذَا » edatı da böyledir. Yani

kendilerine bir kötülük gelirse, hemen umutlarını keserler. İnsanlara bir genişlik tattırdığımız zaman da hemen tuzak kurmaya kalkışırlar.

« مَكْرٌ » **Mekr**: Hile ve tuzak kurmak, gizlice dolaplar çevirmek demektir. Bu ifade hep kötü yollara gizliden gizliye giden kadın ya da cariye, kötü huylu kadın, kişinin arkasından dolaplar çevirip hile yapan kadın ya da cariye.

Ayette geçen, « مَسَّتْهُمْ » kavli, yani kendilerine bulaşan bir şeyin kötü etkileri görülene ve onu hissedene dek o şeyin onlara karışması ve bulaşması manasınadır.

« قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا » **"De ki: Allah'ın tuzağı daha süratlidir."**

Burada yüce Allah, «قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا» diye buyurdu ve İslâm düşmanlarını böyle hızlı tuzak kurmakla, davranmakla nitelemedi. Çünkü bunun sebebi, **müfacee** diye adlandırılan, « اِذَا » kelimesi zaten bu mana ya delalet etmektedir. Sanki şöyle der gibidir: "Sıkıntıdan sonra kendilerine esenlik ve rahmet verdiğimiz kimselerse, hemen bir hile yoluna giriştikleri görülür, henüz başlarını çekmekte oldukları sıkıntı, musibet ve zorluktan, kurtarmazdan önce hile yollarını aramaya başlarlar.

«اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ» **"Şüphesiz elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar."** Bu kavliyle yüce Rabbimiz, onların gizli diye sandıkları şeyin Allah için gizli olmadığı bildirmektir. Ve Allah sizden intikam alacaktır.

Kıraat İmamlarından Sehl, « ى » harfiyle, « يَمْكُرُونَ » olarak okumuştur.

٢٢- ﴿هُوَ الَّذ۪ي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِۚ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِر۪يحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَٓاءَتْهَا ر۪يحٌ عَاصِفٌ وَجَٓاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اُح۪يطَ بِهِمْۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۚ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا

مِنْ هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴾

22. Sizi karada ve deniz de gezdiren O'dur. Hatta siz gemilerde bulunduğunuz, o gemiler de içindekileri tatlı bir rüzgarla alıp götürdükleri ve (yolcular) bu yüzden neşelendikleri zaman, o gemiye şiddetli bir fırtına gelip çatar; her yerden onlara dalgalar hucüm eder ve onlar çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da; dini yalnız Allah'a halis kılarak: "Andolsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükr edenlerden olacağız" diye Allah'a yalvarırlar.

«هُوَ الَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ» **"Sizi karada ve deniz de gezdiren Odur,"** Sizi, gerek yaya olarak, gerekse hayvanlarla taşıtarak, denizlerde gemilerle uzun mesafeler katetmenize kadir olarak yaratan Allah'tır. Ya da sizde yürüme özelliğini yaratan, hareket etme gücünü var eden Odur.

Kıraat imamlarından İbn Âmir, « يُسَيِّرُكُمْ » kavlini, « يَنْشُرُكُمْ » olarak okumuştur.

« حَتّٰى إِذَا كُنْتُمْ فِى الْفُلْكِ » **"Hatta siz gemilerde bulunduğunuz"** Gemi ve vapurlarla.

«وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا» **"O gemiler de içindekileri tatlı bir rüzgarla alıp götürdükleri ve (yolcular) bu yüzden neşelendikleri zaman"**

Burada, « كُنْتُمْ » kavliyle muhataba olan hitaptan, «جَرَيْنَ» kavliyle de gaip olana ifade yöneltilmiştir ki, bu türden bir ifade mübalağa içindir. « بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ » yani yumuşak esintili hoş ve tatlı bir rüzgar.

« وَفَرِحُوا بِهَا » Yani esen o rüzgâr ile mutlu ve sevinçlidirler. Çünkü çok yumuşak ve tatlı olarak esmektedir. Yönü istenilen istikamettedir.

« جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ » **"O gemiye şiddetli bir fırtına gelip çatar"** Ya da o tatlı tatlı esen rüzgârı. Yani çok şiddetli bir fırtına ve kasırga, büyük ve şiddetli bir esinti gelir yakalar.

Çünkü, «رِيحٌ عَاصِفٌ» bu manalara gelir.

« وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ » **"Ve her yerden onlara dalgalar hücum eder."** « مَوْجٌ » yani dalga su yüzeyinde fırtına yüzünden kabarıp yükselen tehlikeli su kütlesi ki buna dalga denmektedir. "Her taraftan veya her yerden" ifadesi, yani denizin dört bir yanından veya dalgaların geldiği bütün yerlerden, demektir.

« وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ » **"Ve onlar çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da,"** Yani artık helâk edildiklerini, yok olacaklarını, kurtulamayacaklarını sanırlar. Dikkat edilirse burada düşman tarafından kuşatılmayı burada onların helâk edilmelerine bir örnek olarak getirmiştir. Yani yok edilişte bunlar tıpkı düşman kuşatması altında kalmış olanların durumuna benzetilmiştir.

« دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ » **"Dini yalnız Allah'a halis kılarak, Allah'a yalvarırlar"** Yani artık hiçbir şeyi ve gücü Allah'a ortak koşmazlar. Çünkü bunlar artık böyle bir durumda Allah ile beraber bir başkasına yakarıp dua etmezler, edemezler ve şöyle derler:

« لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ » **"Andolsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız."** Mutlaka senin nimetlerine şükrede, sana iman eden, sana itaatte bağlılık gösterip bu yol üzere devam eden kimselerden olacağım.

Eğer, nasıl oluyor da, « حَتّٰى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ» kavli, «يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ» kavlinin gayesi kılınmış olabilir, diyecek olursan, durum öyle değildir. Çünkü gemide olmak, denizde hareket etmenin gayesi kılınmış değildir sadece. Ancak, « حَتّٰى » edatından sonra gelen şart cümlesinin bütünü atfolunduğu şeylerle beraber bu hükümdedir. Sanki burada şöyle denilmektedir: "Bu olay meydana geldi, şunlar ve şunlar oldu. Yani deniz fırtınasının ya da rüzgarın çıkışından tutunda, dört bir taraftan dalgaların birikmesi, helak olacaklarını düşünmeleri, kurtuluş için dua etmeleri gibi bütün hususlar buna dahildir.

Nitekim, « إِذَا » edatının cevabı, « جَاءَتْهَا » kavlidir. « دَعَوُا » kavli ise, « وَظَنُّوا » kavlinden bedeldir. Çünkü bunların dua ediş nedenleri, kendilerinin helâk olacaklarının zorunlu bir sebebidir, bunun gereklerindendir. O da ona bağlıdır ve onunla iç içedir.

٢٣- ﴿ فَلَمَّا أَنْجَيهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴾

23. Fakat Allah onları kurtarınca bir de bakarsın ki onlar, yine haksız yere taşkınlık ediyorlar. Ey İnsanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir; (bununla) sadece fani dünya hayatının menfaatini elde edersiniz; sonunda dönüşünüz yine bizedir. O zaman yapmak ta olduklarınızı size haber vereceğiz.

« فَلَمَّا أَنْجَيهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ » **"Fakat Allah onları kurtarınca bir de bakarsın ki onlar, yine haksız yere taşkınlık ediyorlar."** Bozgunculuğa koşuyorlar, hem de haksız yere, gerçekleri kabul etmeyerek, batıla saparak.

« يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ » **"Ey İnsanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir"** Yani sizin zulmünüz sonunda size dönecektir. Bu tıpkı Rabbimizin şu kavli gibidir:

"Kim iyi bir iş yaparsa bu, kendi lehinedir. Kim de kötülük ederse kendi aleyhinedir." *(Fussilet,46)*

« مَتَاعَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا » **"Bununla sadece geçici dünya hayatında menfaatini elde edersiniz."** Kıraat imamlarından Hafs, « مَتَاعَ » kelimesini ayette görüldüğü gibi "**Ayn**" harfinin fethasıyla okumuştur. Yani "onlar dünya hayatının menfaatiyle yararlanırlar" demektir.

« عَلَى أَنْفُسِكُمْ » kavli de, « بَغْيُكُمْ » kavlinin haberidir. Hafs dışındaki kıraat imamları « مَتَاعُ » kelimesini, « بَغْيُكُمْ » kavlinin haberi olarak

değerlendirdiklerinden dolayı raf' ile okumuşlardır. Bu durumda, « عَلَى أَنْفُسِكُمْ » kavlini de bunun sılası yani ilgi cümleciği kabul etmişlerdir. Bu tıpkı, (Kasas,76) âyetinde geçen, « فَبَغَى عَلَيْهِمْ » kavli gibidir. Manası ise şöyledir: Ya da bu, haberdir, «مَتَاعَ» kelimesi de haberden sonra bir diğer haberdir. Yahut da « مَتَاعَ» kelimesi muzmar olan bir mübtedanın haberidir bu muzmar mübteda da, « هُوَ » zamiridir. Yani; "O dünya hayatının geçici bir menfaatidir" demektir.

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: ***"Sevap açısından karşılığı derhal verilen şey, sıla-ı rahimdir, akraba ile bağları koparmamaktır. Cezalandırma bakımından karşılığı hemen verilen kötülük ise, azıp sapmak, taşkınlık etmek ve yalan yere yemin etmektir."***[3]

Yine rivayet olunduğuna göre şöyle buyurulmuştur: ***"İki kimse vardır ki, Allah onların cezalarını hemen dünyada vermekte acele eder; birisi taşkınlık etmek, diğeri de ana ve babaya ezada bulunmaktır."***[4]

İbn Abbas'tan (r.a.) rivayete göre diyor ki: ***"Eğer bir dağ, bir başka dağa karşı taşkınlık ve haksızlık etmiş olsaydı, doğrusu taşkınlık ve azgınlıkta bulunan dağ darmadağın olurdu."***

Muhammed İbn Kab'tan rivayete göre demiş ki: ***"Üç özellik var ki, kimde bu üçü bulunursa, bunun cezası ve vebali ona döner: "İlki haddini aşmak, taşkınlık etmek, ikincisi de verdiği sözü ve ahdi bozmak, üçüncüsü ise tuzak kurup başkalarını aldatmaktır."***

Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"Taşkınlığınız ve haksızlık etmeniz sadece kendi aleyhinizedir."** *(Yunus, 23).*

Başka bir ayetinde de Rabbimiz şöyle buyurmuştur: **"Oysa kişi kazdığı kuyuya kendi düşer."** *(Fatır,43)*

Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Kim ahdini bozarsa ancak**

---

[3] Hafız İbn Hacer, bunun İshak tarafından *Müsned*'inde tahriç olunduğunu söylemektedir. Bak.*Haşiyetu'l-Keşşaf*, 2/339

[4] Yine Hafız diyor ki bu rivayeti İshak *Müsned* adlı eserinde tahriç etmiş ve ayrıca Taberani de zikretmiştir. Bak. *Haşiyetu'l-Keşşaf*, 2/340

kendi aleyhine bozmuş olur." *(Fetih,10)* Dikkat edilirse hadiste geçen her üç maddeye de âyetlerle delil getirilmiştir.

« ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ » **"Sonunda dönüşünüz yine bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz."** Size yaptıklarınızı bildirecek ve bu yaptıklarınıza göre de cezalandıracağız.

❁ ❁ ❁

24. – 27. ÂYETLER

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ
نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ ؕ حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذَتِ
الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَٓا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَٓا اَتٰيهَٓا
اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصٖيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ ؕ
كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلٰى دَارِ
السَّلَامِ ؕ وَيَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٢٥﴾ لِلَّذٖينَ
اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ؕ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ؕ
اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذٖينَ كَسَبُوا
السَّيِّئَاتِ جَزَٓاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ
مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَاَنَّمَٓا اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ؕ
اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

Meâli

24. Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü zinetini takınıp, (rengarenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (afetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için ayetlerimizi böyle açıklı-

yoruz.

25. Allah kulları esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir.

26. Güzel (davrananlara daha güzel) karşılık, bir de fazlası vardır. onların yüzlerine ne bir toz (kara leke) bulaşır ne de bir horluk (gelir) işte onlar cennet ehlidirler. Ve onlar orada ebedî kalacaklardır.

27. Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası misli iledir. Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür. İşte onlar da cehennem ehlidir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

Tefsiri

٢٤- ﴿إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ
نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا
وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَٓا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَٓا اَتٰيهَٓا اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا
حَصِيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

24. Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü zinetini takınıp, (rengarenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (afetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için ayetlerimizi böyle açıklıyoruz.

« إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ » **"Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki,"** Buluttan indirdiğimiz...

« فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ » **"İnsanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer."** Yani hububat, meyveler ve sebzeler ve hay-

vanların yiyecekleri olan otlar birbirlerine karışarak sarmaş-dolaş, iç içe bir hal alırlar.

« حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ » **"Nihayet yeryüzü zinetini takınıp, (rengarenk) süslendiği ve"** Bitkilerle, türlü türlü renklerle süslenip bezendiği...

Burada geçen, « وَازَّيَّنَتْ » kelimesi aslında, « تَزَيَّنَتْ بِهِ » idi. Bu kelimede « ت » harfi, "Z" harfine idğam olunmuştur ve bu fasih bir kelâmdır, cümledir ve görüldüğü gibi kelime, «اِزَّيَّنَتْ» olmuştur. Yeryüzü bir geline benzetilerek, yeryüzü süsünün, bezemesini takındı, denmiştir.

Nitekim bir gelin de, her türden renklerle bezenmiş olan değerli giysilerini giyinip başkaca renklerle de bezenince böyle söylenir.

«وَظَنَّ اَهْلُهَٓا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَٓا» **"Sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada"** Bunların sağlayacağı menfaatlerden gayet emin oldukları, meyvelerini devşireceklerine, ürünlerini de kaldıracaklarına tam da kanaat getirdikleri bir anda,

« اَتٰيهَٓا اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا » **"Bir gece veya gündüz ona emrimiz (afetimiz) gelir de"** Yani tam ürünlerini toplayacakları, ekinlerini biçeceklerine güven sağladıkları, artık ürünlerimiz kurtuldu diye güven içinde kesin bir kanaate sahip bulundukları bir sırada, bir takım afetler ve felaketler yüzünden ekinlerinin yok olması olayı gerçekleşir.

« فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا » **"Kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz."** Yani sanki biçilmiş, kökünden sökülüp atılmış ekili araziye benzer bir durma getiririz.

« كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ » **"Onu sanki dün yerinde yokmuş gibi."** Sanki o ekinleri, ürünleri hiç orada ekilmemiş, yok imiş gibi olur. Yani bir şey kalmaz. Burada mutlak olarak muzafın hazfi vardır. Çünkü doğru bir mananın çıkması için bu, gereklidir. Ayette yer alan, "dün" ifadesi yakın bir zamanı anlatmak maksadıyla bir temsildir. Yani, "sanki az önce burada hiçbir şey yokmuş gibi" denilmiş gibidir.

« كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ » **"İşte iyi düşünecek kavimler için ayetlerimizi böyle açıklıyoruz."** Belki bu verilen örneklerden yararlanırlar.

Bu benzetme mürekkep teşbih türündendir. Çünkü burada dünyanın çarçabuk geçivereceğinin durumu, nimetlerinin gelişmesinden sonra yok olacağı hali, kuruyup yok oluşta, birbiriyle sarmaş-dolaş olup gürleştikten sonra moloza dönüşmeleri, yeryüzünün bütün bunlarla yeşile bezenme halinin kararıp dökülmeleri hep yeryüzündeki bitkilere benzetilmiştir.

Bu teşbihin ya da benzetmenin hikmeti şu noktaya dikkat çekmek içindir; hayatın o ilk dönemleri, o berrak ve tertemiz anları gençliğe, bula nık, yıkık dökük halleri de yaşlılık haline benzer. Nitekim suyun en temiz ve en berrak olanı, kabın en üst kısmındadır, dibi bulanıktır, tortu ve çökelti ile doludur. Nitekim Şair ne güzel söylemiştir:

Ömür; ilk demi, şarabın ilk demi olduğunu bilmez misin?

Önü; saf ve berrak, sonu; bulanık ve kirli; görmez misin?

İşin aslı şundan ibaret bulunmaktadır: Şu çamurdan bedenin dünya ve din maslahatlarıyla bezenmesidir. Tıpkı bitkilerin değişik renk ve özellikte birbiriyle sarmaş-dolaş olmaları gibi. Tertemiz ve güzel olan tiynet ya da toprak veya çamur, insan bahçelerini ve ruh rayihalarını, gizelliklerini, zühd çiçeğini, asil üzüm asmalarını, sevgi tohumlarını, hakikat bahçelerini, tarikat güllerini, gelinciklerini bitirir, meydana gerir.

Kötü ve çorak olan toprağa gelince; tek tük aykırı söğüt, ve zayıf ot, köksüz bitki, tuzak dikenleri, cimrilik tohumlarını, helâk olma ve felaket odunlarını ve hindiba gibi bitkileri çıkarır. Sonra da artık yok oluş zamanı gelir. Tıpkı ekinlerin biçme zamanının geldiği gibi. Böylece haya tı kararıp bozarmaya yüz tutar, tıpkı bitkilerin sararmaya yüz tutması gibi. O meydana çıkan boyu da toprak içerisinde yok olup gider. Sanki dün o hiç var olmamış gibi kaybolur gider. Ta ki yeniden gelecek olan ilk baharda ortaya çıkacağı zamana dek görülmez. Tekrar ortaya çıkış zamanı gelene dek.

Yani insan da aynen böyledir, doğar, gelişir, büyür, yaşlanır ve sonunda ölür, toprakta kaybolur, zamanı geldiğinde yeniden dirilerek hesap için huzura getirilir.

Nitekim dünya malı da tıpkı suya benzer. Azı faydalı ve fakat faz-

lası helâk edici, yok edicidir. Bu bakımdan azığın alınması mutlak anlam da gereklidir ama, suyun da fazlasını mutlaka terketmek, bırakmak gerekir. Nasıl ki suyu alan bir kimse, ıslanmaksızın alamaz ise, malı alan da zelleden, kusurdan ve hatadan arınamaz. Mal biriktirmek ve onu elde tutup saklamak sahibinin telef olmasına ve helâkine neden olur.

Nisaptan az olan mal, derin olmayan suya benzer. İnsan herhangi bir tedbir almaksızın o suyu geçebilir. Nisap miktarı var olan mal ise geçiş noktaları arasında nehrin yer aldığı bir yola benzer. Dolayısıyla bu geçiş noktalarını geçebilmek ve kurtulmak için mutlaka bir köprüye gerek bulunmaktadır.

İşte bu köprü zekâttır. Onun tamiri ve üzerinde geçilebilmesi için de gerekli olan malzemeyi atmak için, köprüyü kurmak için gayret gösterme yani çokça sadakalar vermek gerektir. Eğer atılan köprünün harcı bozuk ise, bozulmaya yer tuttuğu andan itibaren de, o yığınlar halinde biriktirilmiş olan köprü mallarının dalgaları onu batırır, yok eder.

İşte bundan dolayı Allah Resûlü (sav) efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Zekat, İslâm'ın köprüsüdür."** [5]

Nitekim mal ve zenginlik, genelde daha çok aptallığa, bunamaya ve ahmaklığa sebeptir. Bir soyluluğa, asalete değil. Çünkü su, katı, sert ve çorak olan toprak üzerinde birikip toplanmaz. Su, ancak yumuşak topraklar üzerinde, çukur ve alçak yerlerde birikip toplanır. Nitekim fazla mal edinmek ancak çok çok çalışmak ve aşırı bir şekilde yorulmakla, bir de cimrilikle kazanılır. Nitekim suyun önüne geçmek ve akışını durdurmak için de set çekmek gerekir. Ancak böyle toplanır. Sonra da yok olur, telef olur gider, tıpkı avuçtaki suyun durmayıp kaybolduğu gibi o da yok olur.

٢٥- ﴿وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ﴾

25. Allah kulları esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir.

«وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ» **"Allah kulları esenlik yurduna çağı-**

---

[5] Taberani, *M. Kebir, M. el-Evsat. Mecmauzzevaid*;3/62

rıyor" Ayette yer alan, "**Darusselâm**" kavli mealde de belirttiğimiz gibi cettir. Yüce Allah cenneti, kendi isimlerinden olan, "**Selâm**" ismine muzaf kılmakla ona olan tazimi ve önemi belirtmektedir. Yahut da burada geçen, "Selâm" kelimesinden maksat, selâmet yurdu demektir. Çünkü cennete girenler, orada asla bir sıkıntı ile karşılaşmayacaklar ve her türlü hoşnutsuzluktan emin olacaklardır. Bir yoruma göre de, orada aralarında açıkça selamlaşmayı yaygınlaştırmalarından ve meleklerin onlara selam vermelerinden ötürü bu isim verilmiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Orada söylenen, yalnızca, 'Selâm, Selâm'dır.'"[6]

«وَيَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» **"Ve O, dilediğini doğru yola iletir."** Allah dilediklerini İslam'a muvaffak kılar veya Sünnet yoluna iletir.

Esasen **davet** geneldir. Allah Resûlü (sav)'nün dilinden yol gösterilmekle bu olabilmektedir. **Hidayete** gelince bu, peygamberi gönderenin bir lütfû ve ikramı gereği onu muvaffak kılmasına ve inayetine has olan özel bir durumdur. Mana şöyledir: "Allah bütün kullarını Darus-selâm denilen cennete davet ediyor, ancak oraya hidayete ermiş olanlardan başkası giremez."

٢٦- ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

26. Güzel (davrananlara daha güzel) karşılık, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz (kara leke) bulaşır ne de bir horluk (gelir) işte onlar cennet ehlidirler. Ve onlar orada ebedî kalacaklardır.

«لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنٰى» "**Güzel** (davrananlara daha güzel) **karşılık**" Allah ve Resulüne iman etmek... suretiyle en güzel sevap yani cennet vardır.

« وَزِيَادَةٌ » "**Birde fazlası vardır.**" Burada geçen bu « زِيَادَةٌ » keli-

[6] Vakıa,26

mesiyle Aziz ve Celil olan yüce Allah'ı görme ödülü, denmek isteniyor. Nitekim Hz. Ebu Bekir, Huzeyfe, İbn Abbas, Ebu Musa Eş'arî ve Ubade İbn Samit'ten -Allah hepsinden razı olsun- de bu şekilde rivayet olunmuştur.

Kimi tefsirlere göre: "Müfessirlerin icmaına göre, ayette geçen, "**Ziyade**" « زِيَادَةٌ » kelimesi, Yüce Allah'a bakmaktır."

Suhayb'ten gelen rivayete göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: "***Cennet ehli cennete girdiklerinde, her eksiklikten münezzeh olan yüce Allah: "Sizin için daha fazla olarak artırmamı istediğniz bir şey var mı?" diye buyuracak, onlar da: "Rabbimiz! Sen bizim yüzlerimizi ağartmadın mı? Sen bizi cehennem ateşinden kurtarıp cennete koymadın mı?" diye cevap verirler. Ravi diyor ki; işte bu sırada yüce Allah aradaki perdeyi kaldıracak ve kulları da cennette Allah'a bakıp duracaklar. Doğrusu cennettekilere, Rablerine bakmaktan daha sevimli ve daha üstün olan bir mükafat verilmiş değildir. İşte sonra da bu,*** « لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ » ***kavlini okudu.***[7]

Ancak Keşşaf sahibi Zemahşerî'ye şaşmak gerek. Çünkü o da bu hadisi zikretmiş ama, bizim burada verdiğimiz ibare ile değil, bir de: "Bu mevzu ya da Merku' yani şuradan buradan derlenip toparlanarak bir araya getirilmiş bir hadistir, demiştir. Oysa hadis merku' yani mevzu değil, aksine merfudur. Çünkü *"el-Mesabiyh"* sahibi bunu Sıhah eserinde zikr etmiştir.

Bir yoruma göre de, ayette geçen, "Ziyade" kelimesi, kulların gönlündeki sevgidir" denmiştir. Bir diğer yoruma göre de bu, Allah'tan mağfirettir ve Onun hoşnutluğudur, denmiştir.

«وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ» **"Onların yüzlerine ne bir toz (kara leke) bulaşır ne de horluk (gelir)"** Ayette geçen, « قَتَرٌ » kelimesi, içinde kara lekeler bulunan toz, toprak demektir. Zillet ise, aşağılanma demektir. Zaten mealde de bunlara yer verilmiştir. Buna göre mana şöyledir: "Cehennem ehlini kaplayan o kötü hallerin hiçbirisi cennet ehlini sarmaz, onlara böyle bir kötülük bulaşmaz" demektir.

---

[7] Müslim, 181. Tirmizi, 2552. İbn Mace,187. Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*:4/333

« أُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ » **"İşte asıl cennetlik olanlar bunlardır. Onlar cennetten bir daha çıkmamak üzere ebedi kalacaklardır."**

٢٧- ﴿وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَٓاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَٓا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا أُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

27. Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası misli iledir. Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür. İşte onlar da cehennem ehlidir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

« وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَٓاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا » **"Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası misli iledir."** Burada, « وَالَّذِينَ كَسَبُوا » kavli, « لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا » kavli üzerine matuf bulunmaktadır. Yani bu, « وَالَّذِينَ كَسَبُوا » demektir. « السَّيِّئَاتِ » ise şirk çeşitleri, türleri manasınadır.

« جَزَٓاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا » **"Kötülüğün cezası misli iledir."** Burada, « بِمِثْلِهَا » kavlindeki "B" harfi zaidedir. Bu mana itibariyle Rabbimizin şu kavline benzer: **"Bir kötülüğün cezası ona denk bir kötülüktür."** *(Şura,40)* Ya da bu, "kötülüğün cezası ya da karşılığı onun misliyle takdir olunmuştur" demektir.

« وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ » **"Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah'a karşı koruyacak hiçbir kimse yoktur."** Yani hiçbir kimse onları Allah'ın gazabından, cezalandırmasından koruyamayacaktır.

« كَأَنَّمَٓا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا » **"Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür."** Yani bunların üzerlerine gece karanlığından bir örtü kılınmış gibidir. Yani onların yüz-

leri kapkaradır. Ayette geçen, « قِطَعًا » kelimesi, « قِطْعَةٌ » kelimesinin çoğuludur ve bu kelime aynı zamanda, « اُغْشِيَتْ » kelimesinin ikinci mefulüdür. Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Ali Kisaî bu kelimeyi, « قِطْعًا » olarak okumuşlardır. Bu da, "Hud: 81" ayeti olan, « بِقِطْعَةٍ مِنَ اللَّيْلِ » kavline göredir. Bu kıraate göre, «مُظْلِمًا » kelimesi, «قِطَعًا » kelimesinin sıfatıdır. Birinci kıraate göre ise bu kelime, « اللَّيْلِ » kelimesinden haldir. Bunda amil ise, « اُغْشِيَتْ » kelimesidir.

Çünkü, «مِنَ اللَّيْلِ » kavli, «قِطَعًا » kelimesinin sıfatıdır. Yani bunun mevsuf üzerinde etki etmesi, tıpkı sıfat üzerinde etkili olması gibidir. Yahut da, مِنَ اللَّيْلِ » kavlinde bulunan fiil manasından dolayıdır.

« اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ » **"İşte onlarda cehennem ehlidirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır."**

❁ ❁ ❁

28. – 33. ÂYETLER

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ
وَشُرَكَآؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا
تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ
عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَآ أَسْلَفَتْ
وَرُدُّوا إِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾
قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ
الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾
فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنّٰى
تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا
أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

Meâli

28. Onların hepsini bir araya toplayacağız, sonra Allah'a ortak koşanlara: "Siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin" diyeceğimiz gün artık onların (putlarıyla) aralarını tamamen ayırmışızdır. Ve onların ortakları (putları) derler ki: "Siz bize ibadet etmiyordunuz.

29. *"Bu yüzden bizimle sizin aramızda şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz ki biz sizin (bize) tapmanızdan tamamen habersizdik."*

30. Orada herkes geçmişte yaptıklarını karşısında bulur. Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Uydurmakta oldukları şeyler (bâtıl tanrıları) da onları terkedip kaybolmuştur.

31. Resulüm! De ki: size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim mâlik (ve hakim) bulunuyor? Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor? (Her türlü) işi kim idare ediyor? "Allah" diyecekler. De ki: Öyle ise (Ona asi olmaktan) sakınmıyor musunuz?

32. İşte o, sizin gerçek Rabbiniz olan Allah'tır. Artık haktan (ayrıldıktan) sonra sapıklıktan başka ne kalır? O halde nasıl (sapıklığa) döndürülüyorsunuz?

33. İşte böylece Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar inanmazlar" sözü gerçekleşmiş oldu.

Tefsiri

٢٨- ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ﴾

28. Onların hepsini bir araya toplayacağız, sonra Allah'a ortak koşanlara: "Siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin" diyeceğimiz gün artık onların (putlarıya) aralarını tamamen ayırmışızdır. Ve onların ortakları (putları) derler ki: "Siz bize ibadet etmiyordunuz.

« وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا » **"Onların hepsini bir araya toplayacağız."** Yani kâfirleri de, başkalarını da bir araya toplayacağız. Burada geçen, « جَمِيعًا » haldir.

« ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ » **"Sonra Allah'a ortak koşanlara: "Siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin" diyeceğimiz gün."** Burada geçen, « مَكَانَكُمْ » kavli, « اَلْزِمُوا مَكَانَكُمْ » demektir. Yerinizden ayrılmayın, ta ki size nelerin yapılacağını görene dek burada bekleyin. « أَنْتُمْ » zamiriyle, « مَكَانَكُمْ » kavlindeki zamir tekit

olunmuştur. Çünkü bu, « الْزَمُوا » kavli yerine geçmektedir. Ayrıca, « شُرَكَاؤُهُمْ » kavli de bunun üzerine matuf bulunmaktadır.

« فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ » **"Artık onların (putlarıya) aralarını tamamen ayırmışızdır."** Onları bir araya getirmeyeceğiz, yakınlarıyla bağlarını keseceğiz. Dünyada aralarında var olan ilişkiye son vereceğiz.

« وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ » **"Ve onların ortakları (putları) derler ki: "Siz bize ibadet etmiyordunuz."** Allah'tan başka tapındıkları akıl sahibi olan varlıklar veya putlar -ki Allah onları konuşturacaktır- onlara: Siz ancak şeytanlara tapmıyordunuz, çünkü Allah'a eş ve ortak koşmanızı size emrediyorlardı. Siz de onlara itaat ediyordunuz, diyeceklerdir. Bu husus Rabbimizin, (Sebe: 40-41) âyetlerinde ifade edilen şu gerçeği dile getirmektedir. Rabbimiz burada şöyle buyuruyor:

"O gün Allah, onların hepsini toplayacak; Sonra meleklere: 'Size tapanlar bunlar mıydı?' diyecek. Melekler de: 'Sen yücesin, bizim velimiz onlar değil, sensin. Belki onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı' diyecekler."

٢٩- ﴿ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴾

29. "Bu yüzden bizimle sizin aramızda şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz ki biz sizin (bize) tapmanızdan tamamen habersizdik."

« فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ » **"Bu yüzden bizimle sizin aramızda şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz ki biz sizin (bize) tapmanızdan tamamen habersizdik."**

Burada geçen, « فَكَفَى بِاللَّهِ » kavli, « فَكَفَى اللَّهُ » demektir. «شَهِيدًا» kavli temyizdir. « إِنْ » edatı sakileden yani şeddeli halden hafifletilmiştir. « لَغَافِلِينَ » kavlindeki Lam harfi de bununla nefiy için olanı arasındaki farkı belirtmek içindir.

﴿هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَٓا اَسْلَفَتْ وَرُدُّٓوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ -٣٠

30. Orada herkes geçmişte yaptıklarını karşısında bulur. Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Uydurmakta oldukları şeyler (bâtıl tanrıları) da onları terkedip kaybolmuştur.

« هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَٓا اَسْلَفَتْ » **"Orada herkes geçmişte yaptıklarını karşısında bulur."** İşte o yerde, o alanda ve o zamanda. Burada mekan ismi istiare yoluyla zaman ismi yerinde zikredilmiştir. Her nefis yaptığına karşılık denenir, yaptıklarının karşılığını tadar ve nasıl olduğunu öğrenir: Yani yaptıkları çirkin mi güzel mi? faydalı mı zararlı mı? kabul edilebilir mi yoksa ret mi edilir? Zeccac diyor ki: "Her nefis önceden gönderdiğin bilecek."

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisaî, «تَبْلُوا» kelimesini «تَتْلُوا » olarak okumuşlardır. Yani daha önce işlediklerini izler, onlara tabi olur, onun peşinden gider. Çünkü onu, cennete veya cehennem ateşine götürecek, bu konuda kılavuzluk edecek olan işlediği amelidir. Ya da amel defterinde iyilik ve kötülük olarak neler yazılmış ise onları oradan okuyacak. Nitekim Ahfeş'ten de böyle gelmiştir, böyle aktarılmıştır.

« وَرُدُّٓوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ » **"Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir."** Sizin Rububiyeti sadık olan Rabbiniz Allah'a döndürüleceklerdir. Çünkü müşrikler, Onun Rububiyetine lâyık olmayan şeyleri ona ortak koşmuşlar ve kendilerine Rububiyet lâyık olmayanlara Rablık isnad etmişlerdir. Ya da onların hesaplarını ve sevaplarını ele alıp değerlendirecek olan zat, asla hiçbir kimseye zulmetmeyecek, haksızlıkta bulunmayacak olan Adil Allah'a döndürülecektir.

«وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ» **"Uydurmakta oldukları şeyler** (bâtıl tanrıları) **da onları terkedip kaybolmuştur."** Allah'ın ortaklarıdır, diye ileri sürdükleri putları onları bırakıp ortalıktan kaybolmuşlardır. Ya da yalan olarak uydurdukları ve bu tanrılar bizim için şefaatçi, aracı olacaklardır, diye ileri sürdükleri bütün şeyler boşa çıkmıştır, gerçekliği olmamıştır.

٣١- ﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾

31. Resulüm! De ki: size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim mâlik (ve hakim) bulunuyor? Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor? (Her türlü) işi kim idare ediyor? "Allah" diyecekler. De ki: Öyle ise (Ona asi olmak tan) sakınmıyor musunuz?

« قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ »

"Resulüm! De ki: size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim mâlik (ve hakim) **bulunuyor?"** Bu hayret verici olan fıtrat ve yaratılışta istenilen güzellikte ve düzeyde kulakları ve gözleri yaratmaya, böylesine güzel bir şekilde ve uygun olarak yerli yerince yerleştirmeye kim güç yetirebilir? Kim buna kadir olabilir? Ya da uzun süren zaman dilimleri içerisinde onları tehlikelerden, afetlerden koruyup kollayan ve muhafaza eden kimdir? Çünkü her iki organ da hassas organlardırlar, en basit ve en ufak bir şeyden zarar görebilirler. O halde onları bütün bu hassaslıklarına rağmen böylesine koruyan kimdir?

« وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ » **"Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor?"** Yani canlıları, yavruları, ekinleri, iman edenleri ve bilginleri nutfeden, yaratıp var eden kimdir? Yumurtayı, daneyi, kâfir ve cahili ve bunların aksi şeyleri var eden kimdir?

« وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ » **"(Her türlü) işi kim idare ediyor?"** Bütün bu âlemin işlerini, her şeylerini çekip çeviren, düzene koyan kimdir? Dikkat edilirse önce özel olarak tek tek varlıkları saydı, sonra de genel bir ifade ile "var olan her şeyi" ifadesini buyurdu.

« فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ » **"Allah" diyecekler."** Senin kendilerine sorman halinde sana şöyle cevap vereceklerdir: "Bütün bunlara kadir olan, güç yetiren yegâne zat bizzat yüce Allah'ın kendisidir."

« فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ » **"De ki: Öyle ise** (Ona asi olmaktan) **sakınmıyor musunuz?"** Kullukta Ona başka şeyleri ortak koşmaktan hala korkmuyor musunuz. Çünkü sizler Allah'ın Rab olduğunu itirafta bulundunuz.

٣٢- ﴿ فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴾

32. İşte o, sizin gerçek Rabbiniz olan Allah'tır. Artık haktan (ayrıldıktan) sonra sapıklıktan başka ne kalır? O halde nasıl (sapıklığa) döndürülüyorsunuz?

« فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ » **"İşte o, sizin gerçek Rabbiniz olan Allah'tır."** Yani kudreti ve gücü bu olan zat sizin Rabbiniz olan Allah'tır. Onun Rablığı kesin ve sabittir, gerçek ve ibret alıcı bir gözle bakanlar için Onun hak mabut olduğunda şüphe olmadığı gerçeğini anlar ve görür.

« فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ » **"Allah'a kulluktan ayrıldıktan sonra artık geride dalalet ve sapıklıktan başka ne kalır?"** Yani hak ile dalalet ve sapıklık arasında bir başka vasıta ve yol yoktur. Kim haktan ayrılırsa, sapıklığa düşer.

« فَأَنّٰى تُصْرَفُونَ » **"O halde nasıl** (sapıklığa) **döndürülüyorsunuz?"** Haktan sapıklığa ve tevhit inancından da şirke nasıl da döndürülüyorsunuz?

٣٣- ﴿ كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾

33. İşte böylece Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar inanmazlar" sözü gerçekleşmiş oldu.

« كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ » **İşte böylece Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar inanmazlar" sözü gerçekleşmiş oldu.** Yani işte bu gerçek gibi, bunun kesinleşmiş olduğu ve sabit olduğu gibi Haktan sonra sadece sapıklık ve dalalet vardır. Ya da: "Bunların haktan döndürülmüş olduklarının kesin olduğu gibi" aynı şekilde Rabbinin bu yoldan çıkmış fasıklar hakkındaki azap hükmü de kesinleşmiştir. Çünkü bunlar küfürde ısrar etmişler ve küfürde en uç noktalara kadar gitmişlerdir.

Şam ve Medine kıraat okulları mensupları, « كَلِمَتُ » lafzını, çoğul olarak, « كَلِمَاتُ » şeklinde okumuşlardır. « أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ » kavli de, « كَلِمَتُ » kavlinden bedeldir. Yani onların iman etmeyecekleri gerçeği kesinleşmiştir. Ya da Allah'ın onlar hakkındaki kelimesi, hükmü kesindir. Onlar artık iman etmeyeceklerdir, iman etmeleri sözkonusu değildir.

Ya da burada geçen, « كَلِمَةُ » ifadesinden kasıt, bununla onlara azabın hazırlandığını bildirmektir.

Nitekim, « أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ » kavli de, bir gerekçedir. Yani; çünkü onlar iman etmeyeceklerdir, iman etmezler.

❁ ❁ ❁

34. – 42. AYETLER

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۜ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْدٓى اِلَى الْحَقِّۜ قُلِ اللّٰهُ يَهْدٓى لِلْحَقِّۜ اَفَمَنْ يَهْدٓى اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّٓى اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰىۚ فَمَا لَكُمْ۠ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّاۜ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنٖى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدٖيقَ الَّذٖى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصٖيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فٖيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمٖينَ۠ ﴿٣٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهٖ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحٖيطُوا بِعِلْمِهٖ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوٖيلُهُۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمٖينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖۜ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدٖينَ۟ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لٖى عَمَلٖى وَلَكُمْ عَمَلُكُمْۚ اَنْتُمْ بَرٖٓيؤُنَ مِمَّٓا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرٖٓئٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَۜ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾

Meâli

34- (Rasûlüm!) De ki: (Allah'a) ortak koştuklarınız arasında (birini yokken) ilk defa yaratacak, arkasından onu (ölümünden sonra hayata) yeniden döndürecek biri var mı? De ki: Allah ilk defa yaratıp (ölümden sonra) onu yeniden (hayata) döndürür. O halde nasıl saptırılırsınız?

35- De ki: ortak koştuklarınızdan hakka iletecek olan var mı? De ki: "Hakka Allah iletir" Öyle ise hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır; yoksa hidayet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan mı? size ne oluyor? Nasıl (böyle yanlış) hükmediyorsunuz?

36- Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan (ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz. Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilendir.

37- Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o kitab'ı açıklayandır. Onda şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbindendir.

38- Yoksa, onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırında (hep beraber) onun benzeri bir sûre getirin.

39- Bilakis, onlar ilmi kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan (Kur'anı) yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zalimlerin sonu nasıl oldu!

40- İçlerinden öylesi var ki ona (Kur'ana) inanır, yine onlardan öylesi de var ki ona inanmaz. Rabbin bozguncuları en iyi bilendir.

41- Rasûlüm! Onlar seni yalanlarsa de ki: benim işim bana, sizin işinizde size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, bende sizin yaptığınızdan uzağım.

42- Onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat sağırlara -üstelik akılları da ermiyorsa- sen mi duyuracaksın?

Tefsiri

٣٤- ﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ﴾

34- (Rasûlüm!) De ki: (Allah'a) ortak koştuklarınız arasında (birini yokken) ilk defa yaratacak, arkasından onu (ölümünden sonra hayata) yeniden döndürecek biri var mı? De ki: Allah ilk defa yaratıp (ölümden sonra) onu yeniden (hayata) döndürür. O halde nasıl saptırılırsınız?

«قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ» **"(Rasûlüm!) De ki: (Allah'a) ortak koştuklarınız arasında (birini yokken) ilk defa yaratacak, arkasından onu (ölümünden sonra hayata) yeniden döndürecek biri var mı?"** Burada, « ثُمَّ يُعِيدُهُ » "Sonradan onu yeniden hayata döndürecek." kavline yer verilme nedeni, bu toplumların öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmeleri bakımındandır. Ancak kıyametin ve öldükten sonra yeniden diriltilmenin gayet açık ve kesin delillere dayandığından dolayı artık inkâr edilecek bir yönü bulunmadığından bu gerçeği kabullenmek zorundadırlar. Çünkü içlerinde kabul etmeyenlerin yanında kabul edenler de vardır. Ya da buradaki iadeden maksat, beşerin dışında olan gece ve gündüzün iadesi, yağmurun ve bitkilerin yeniden iadesi de olabilir.

« قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ » **"De ki: Allah ilk defa yaratıp (ölümden sonra) onu yeniden (hayata) döndürür."** Yüce Allah burada, inkarcılara cevap vermesi için onların yerine kendisinin gerçeği dile getirmesini emir buyuruyor. Yani onların büyüklük taslamaları, bu hak kelimeyi söylemelerine engeldir, kibirleri buna izin vermez. Dolayısıyla onlar adına Allah Resûlü (sav) konuşmuş olmakta ve gerçeği dile getirmektedir.

« فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ » **"O halde nasıl saptırılırsınız?"** Nasıl oluyor da normal olan yolu izlemekten döndürülürsünüz, saptırılırsınız?

٣٥- ﴿ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْدٖٓي اِلَى الْحَقِّ قُلِ اللّٰهُ يَهْدٖي لِلْحَقِّ اَفَمَنْ يَهْدٖٓي اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّٖٓي اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴾

35- De ki: ortak koştuklarınızdan hakka iletecek olan var mı?

De ki: "Hakka Allah iletir" Öyle ise hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır; yoksa hidayet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan mı? Size ne oluyor? Nasıl (böyle yanlış) **hükmediyorsunuz?**

«قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللّٰهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهِدِّي» **"De ki: ortak koştuklarınızdan hakka iletecek olan var mı? De ki: "Hakka Allah iletir" Öyle ise hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır; yoksa hidayet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan mı?"** Nitekim, "Hak için yol gösterdi, doğruya yönlendirdi, denir. Dolayısıyla bu iki mananın her ikisi de burada bir araya getirilmiştir.

Örneğin, « اهْتَدَى » manasında « هَدَى بِنَفْسِهِ » denir ki kendi başına doğruyu buldu, doğruya ulaştı demektir. Tıpkı « اشْتَرَى » "satın aldı" manasında, « شَرَى » denmesi gibi. Kıraat imamlarından Hamza ile Ali Kisai'nin de kıraatleri böyledir. « أَمَّنْ لَا يَهِدِّي » kavli, « يَهْتَدِي » manasındadır. Kıraat imamlarından İbn Kesir, İbn Amir ve Verş, « لَا يَهَدِّي » olarak kıraat etmişlerdir. Fetha harekeli olarak « هـ » harfinin işmamıyla Ebu Amr kıraat etmiştir. Yahya dışında Asım ise « هـ » harfinin kesri ve « ى » harfinin de fethasıyla okumuştur. Kelimenin aslı ise, "Yehtedi" olarak kıraat etmiştir. Ancak burada « ت » harfi « د » harfine idğam olunmuş, « هـ » harfine de « ت » harfinin harekesi verilmiştir. Ya da iki sakin yani harekesiz harf bir araya geldiğinden meksur kılınmıştır. Kıraat imamlarından Yahya ise « ى » ve « هـ » harflerinin kesresi ve « د » harfinin de şeddesiyle okumuştur. Bunu da mabadına uysun için yapmıştır. « هـ » harfinin sükunu ve « د » harfinin de şeddesiyle Verş'in dışında İmam Nafi okumuştur.

Manaya gelince: "Hakka ve doğruya hidayet eden, doğru yolu gösteren ve yönlendiren bizzat yalnızca Allah'tır. Çünkü sorumluluk altında

tuttuklarına, mükellef kıldıklarına akıl vermiş, onlar için gösterdiği delillere bakarak sağlam olan gerçeği bulmalarına imkân hazırlamıştır. Onları muvaffak kıldığı ve kendilerine ilhamda bulunduğu gerçeklerle hakkı ve hak olan yolu göstermiştir. Peygamberler göndermek suretiyle de kendilerini ilâhî yasalara muvaffak kılmıştır. O halde Allah'ın gösterip hidayet ettiği, Allah'a ortak koştuklarınız arasında böylesine hidayet edebilecek, doğru yolu gösterip yönlendirebilecek var mı?" demektir. Sonra şöyle buyurmaktadır: "Gereği gibi hakkıyla kendisine uyulabilecek, tabi olunacak manada hidayet eden biri var mı?" Yani bu şu demektir; hiçbir kimse kendi kendine doğru yolu bulamaz. Ya da Allah kendisine doğru yolu göstermedikçe, başkası da onu hidayete erdiremez. Veya bunun manası şöyledir: "Yoksa bizzat kendileri bulundukları yerden bir başka yere intikal etme gücü olmayan putlar mı doğru yola hidayet edecek, yoksa hidayet yolunu bizzat gösteren ve onu bir başka yere taşımaya gücü olan mı? Hangisi?" Ya da onlar kendi kendilerine doğruyu bulamazlar, onlardan böyle bir şeyin kendiliğinden olması de doğru değildir. Meğerki onlar yüce Allah tarafından konuşabilir bir canlı haline getirilsinler, işte bu takdirde Allah'ın izniyle hidayeti gösterebilir.

« فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ » **"Size ne oluyor? Nasıl (böyle yanlış) hükmediyorsunuz?"** Batıl üzerinde karar kılıp hüküm veriyorsunuz? Çünkü Allah'ın ortakları ve dengi olan şeyler var iddiasında bulunuyorsunuz.

٣٦- ﴿ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴾

36- Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan (ilimden) **hiçbir şeyin yerini tutmaz. Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilendir.**

« وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا » **"Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz."** Yani puta tapanların, ilahlaştırdıkları güçleri savunanların: "Bu güçler ve putlar ilâhtırlar ve bunlar Allah katında bizim şefaatçılarımızdırlar" tarzındaki tüm söyledikleri sözler boş sözlerdir. Âyette geçen, "Çoğu" ifadesiyle hepsi kasdolunmaktadır, zandan ve hayalden ibaret olan ifadelerdir. "Zanna uymak" demek ise, herhangi bir delile bağlı kalmaksızın, delilsiz olarak, daha önce geçmiş olan atalarının ve seleflerinin

yaptıkları şeylerin doğru olduğunu sanarak, körü körüne onları taklit ederek, demektir.

« إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا » **"Şüphesiz zan, haktan** (ilimden) **hiçbir şeyin yerini tutmaz."** Yani ilmin, kesin bilginin, demek.

« لَا يُغْنِى » burada mastar yerinde gelmiştir. « إغْنَاءً » demektir.

« إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ » **"Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilendir."** Yani zanna uyduklarını ve hakkı da terkedip hiçe saydıklarını bilir.

٣٧- ﴿وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذٖى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصٖيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فٖيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمٖينَ﴾

37- Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o kitab'ı açıklayandır. Onda şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbindendir.

« وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ » **"Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir."** Allah'tan başkası bunu uydurmamıştır, meydana getirmemiştir. Bu manada ve bu derecede üstün olan ve herkesi aciz bırakan bir eserin Allah adına uydurulmuş olması doğru değildir ve anlamsızdır. Bu, yalnızca Allah tarafındandır.

« وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذٖى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصٖيلَ الْكِتَابِ » **"Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o kitab'ı açıklayandır."** Yani kendisinden daha önce indirilmiş olan kitapları tasdik edip doğrulayan, yazılanları açıklayan, hükümleri ve şeriatleri izah eden bir kitaptır. Nitekim bu manayı da, (Nisa,24) âyetinden anlıyoruz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"İşte Allah'ın size emrettiği hükümler bunlardır."**

« لَا رَيْبَ فٖيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمٖينَ » **"Onda şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbindendir."** Bu da İstidrak çerçevesinde değerlendirilmekte ve sanki şöyle denmektedir: "Bu kitap, kendisinden önce indirilmiş olan kitapları doğrulayan, tam olarak anlaşılmamış olan hükümleri ve kanunları açıklayan, kendisinde herhangi bir şüpheye yer verilmeyen ilâhi bir kitaptır.

Hem de âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilme ve gönderilmedir. Diğer taraftan bundan maksadın: "Ancak bu, âlemlerin Rabbi tarafından doğrulanan, Onun tarafından etraflı bir şekilde açıklanan ve bu konuda kendisinde asla şüphe bulunmayan bir kitaptır" diye murad olunması da caizdir.

Buna göre « مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ » kavli, « تَصْدِيقَ » ve « وَتَفْصِيلَ » kelimelerine müteallik bulunmaktadır. Bu durumda da, « لَا رَيْبَ فِيهِ » kavli de parantez cümlesidir.

Örneğin, « ذَيْدٌ لَا شَكَّ فِيهِ كَرِيمٌ » cümlesi gibi.

٣٨- ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

38- Yoksa, onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırında (hep beraber) onun benzeri bir sûre getirin.

« أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ » **"Yoksa, onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar?"** Yoksa onlar o mu bunu uydurdu?

« قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ » **"De ki: eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırında** (hep beraber) **onun benzeri bir sûre getirin!"** Durum sizin ileri sürdüğünüz gibiyse o halde belagat yönünden ona benzeyen, nazım güzelliği bakımından onun aynısını getirin. Çünkü sizler de Arapça'yı bilmede benim gibisiniz.

« وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ » **Ve Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini çağırın da."** Allah'ın yarattıklarından, size bunun benzerini getirmede yardım edecek olan güçleri de çağırın.

٣٩- ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذٰلِكَ

﴿ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴾

39- Bilakis, onlar ilmi kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan (Kur'anı) yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zalimlerin sonu nasıl oldu!

«بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ» **"Bilakis, onlar ilmi kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan (Kur'anı) yalanladılar."** Aksine onlar, hemen duymakla, sadece bununla yetinip derhal onu yalanlamaya koştular. Onun ne demek istediğini anlayıp kavramadan, işin mahiyetini öğrenemeden, onun ne demek istediği üzerinde düşünemeden yalanlamaya kalkıştılar. Onun mana ve yorumları üzerinde durmaksızın reddetmeye başladılar. Onların böyle davranma nedenleri, bundan kaçmaya kalkışmaları, inançlarına uygun gelmediği içindir. Atalarının dinlerini ve inançlarını terketmelerinin kendilerine ağır gelmesindendir.

Buradaki, «وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ» kavlinde yer alan, "**yorumu kendilerinç asla gelmemiş olan**" ifadesi şu manaya gelmektedir; onlar beklenmedik bir şey karşısında kalınca, bunun üzerinde hiç düşünmeksizin, yorumunu anlamaksızın sırf atalarını taklit etmeleri sebebiyle böyle bir yola başvurmaktadırlar. Fakat bu işin gerçek mana ve mahiyetini anladıktan sonra inkâra, yalanlamaya devam etmeleri ise, sırf inatçılık olsun, karşı dursunlar içindi. Âyette öncelikle gerçeğin ne olduğunu henüz bilmeden bunu yermeye, aleyhte konuşmaya hemen kalkışmaları bu yüzdendir. İşte bunun için "hemen tepki verdiler, itiraza kalkıştılar" manasın da olan kelime ile cevap verdi ki, şu gerçeği onlara böylece duyurup bildirsin istedi. Onlar bunu yüceliğini ve icaz yönünü anladılar. Çünkü Kur'an onlara meydan okuyor ve bu meydan okuyuşunu da tekrar tekrar gündeme getiriyordu. Böylece Kur'an'a karşı bütün güçlerini ve denemelerini ortaya koydular ve fakat gördüler ki, kendileri bunun bir benzerini getiremeyecekler ve bundan acizdirler. Bu durumda yapılacak tek şeyleri kalıyordu, yalanlamak. Onlarda bunu çekemediklerinden ve azgınlıklarından dolayı bu yalanlama yolunu seçtiler.

«كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ» **"Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı."** Tıpkı bunların Kur'an'ı yalanladıkları gibi, geçmiş toplumlardaki kâfirler de aynen kendilerine gelenleri, peygamberleri ya-

lanlamışlardı. Hem de onların gösterdikleri mucizeler bakmaksızın ve onlar üzerinde düşünmeksizin sırf bir inat uğruna ve atalarını taklit yoluna, körü körüne onlara uyma pahasına yalanlıyorlardı.

« وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ » kavlinin şu manada yorumlanması da caizdir: "Kur'an'ın gayb ile alâkalı olarak verdiği bilgiler hakkında henüz bir yorum ve açıklama gelmeksizin yalanladılar. Yani bu yalan mı yoksa doğru mu diye işin akıbetini düşünmeden yalanlamaya kalkıştılar.

Yani kısacası bu kitap iki bakımdan mucizdir, benzerinin ortaya konması imkânsızdır. Bunlardan ilki Kur'an'ın nazmı itibariyle muciz olduğudur. İkinci yönü de gayp ile alakalı olarak verdiği bilgiler bakımından muciz olmasıdır. İşte inkârcılar Kur'an ne nazmına ve ne de belagat açısından icaz derecesine vardığına bakmaksızın, onun haber verdiği gayp ile ilgili bilgiler hakkında herhangi bir inceleme ve araştırma deney yapmaksızın, doğru mu yalan mı bakmaksızın hemen yalanlamaya kalkışmış olmalarıdır.

« فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ» **"Şimdi bak, zalimlerin sonu nasıl oldu!"**

٤٠ - ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ﴾

40- İçlerinden öylesi var ki ona (Kur'ana) inanır, yine onlardan öylesi de var ki ona inanmaz. Rabbin bozguncuları en iyi bilendir.

« وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ » **"İçlerinden öylesi var ki ona (Kur'ana) inanır"** Onların arasından Peygambere veya Kur'an'a inanacak olanlar olduğu gibi, yani kendi kendine, bu Kur'an'ın ve peygamberin hak olduğunu gerçekten bildiği gibi fakat onu sırf inadı yüzünden yalanlayanlardır.

« وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ » **"Yine onlardan öylesi de var ki ona inanmaz."** Onu tasdik etmeyen, doğrulamayanlar da vardır, bunda kuşkuya düşenler de vardır. Ya da ileride böyle olacak olanlar da çıkacaktır. Yani onların içinden yakın bir gelecekte iman edecek olanlar olacağı gibi, inkârlarında ısrar edecek olanlar da olacaktır.

« وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ » **"Rabbin bozguncuları en iyi bilendir."** Yani yalan ve küfürlerinde inatçı olanlarla ısrarcı olanları gerçekten bilir.

٤١ - ﴿وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ اَنْتُمْ بَرِيؤُنَ مِمَّا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾

41- Rasûlüm! Onlar seni yalanlarsa de ki: benim işim bana, sizin işinizde size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, bende sizin yaptığınızdan uzağım.

« وَإِنْ كَذَّبُوكَ » **"Rasûlüm! Onlar seni yalanlarsa,"** Seni yalanlamayı sürdürürlerse ve sen de onlardan, onların davete icap etmelerinden umudunu kesersen,

« فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ » **"De ki: benim işim bana, sizin işinizde size aittir."** İşlediklerimin karşılığı benimdir, sizin de amellerinizin cezası size aittir.

« اَنْتُمْ بَرِيؤُنَ مِمَّا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ » **"Siz benim yaptığımdan uzaksınız, bende sizin yaptığınızdan uzağım."** Herkes kendi ameliyle hesaba çekilecektir, muamele edilecektir.

٤٢ - ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ﴾

42- Onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat sağırlara -üstelik akılları da ermiyorsa- sen mi duyuracaksın?

« وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ » **"Onlardan seni dinleyenler vardır."** Sen Kur'an okuduğun ve kendilerine şeriatı anlatıp öğrettiğin zaman insanlardan seni dinleyen kimseler de vardır. Fakat onu içtenlikle ve inanmak için dinlemezler, onu kabul etmezler. Onu öğrenmek ve anlamak için dinlemezler. Onlar adeta sağır gibidirler.

« اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ » **"Fakat sağırlara -üstelik**

akılları da ermiyorsa- sen mi duyuracaksın?" Yani sen, sağır olan kimselere işittirebilecek, duyurabilecek güçte misin? Böyle bir beklentin mi var? Hele bir de sağırlıklarına kabul etmeme durumu da eklenmişse sen ne yapabilirsin ki? Çünkü öyle sağırlar vardır ki, akıllıdırlar, uzağı görebilirler, eğer onun kulağına şöyle hafiften de olsa bir ses fısıltısı gidiversin, böyle bir durumda o bundan yola çıkarak bir şeyler anlayabilir, bir yol bulabilir. Eğer adamın hem aklı yok ve hem de kulakları sağır ise, artık iş bitmiştir, bununla uğraşmaya deymez.

43. – 52. ÂYETLER

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ ۜ أَفَأَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لاَ
يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلٰكِنَّ النَّاسَ
أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ سَاعَةً
مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۜ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ
وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ
نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾
وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ ۚ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ
وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لاَ أَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا إِلاَّ مَا شَاءَ
اللّٰهُ ۜ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ
يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَاذَا
يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهِ ۜ آٰلْئٰنَ
وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا
عَذَابَ الْخُلْدِ ۚ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلاَّ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

Meâli

43. Onlardan sana bakanda vardır. Fakat -hele (gerçeği) göremiyorlarsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?

44. Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler.

45. Allah'ın onları günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltip toplayacağı gün aralarında birbirleriyle tanışırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Zira onlar doğru yola gitmemişlerdi.

46. Eğer onları tehdit ettiğimiz (azabın) bir kısmını sana (dünyada iken) gösterirsek (ne âlâ); yok eğer (göstermeden) seni vefat ettirirsek nihayet onların dönüşü de bizedir. (O zaman onlara ne olacağını göreceksin) Sonra, Allah onların yapmakta olduklarına da şahittir.

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır. peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez.

48. Doğru iseniz bu vaad (azap) ne zamandir? diyorlar.

49. De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar ne de bir menfaat verme gücüne sahibim" Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri giderler.

50. De ki (Ey müşrikler!) Ne dersiniz? Allah'ın azabı size geceleyin ve gündüzün gelirse (ne yaparsınız?) Suçlular ondan hangisini istemekte acele ediyorlar!

51. Başınıza belâ geldikten sonra mı O'na iman edeceksiniz, şimdi mi? (çok geç) halbuki onu (azabın gelmesini) istemekte acele ediyordunuz.

52. Sonra o (kendilerine) zulmedenlere "Ebedî azabı tadın!" denilecek. Kazanmakta olduğunuzdan başkasının karşılığını mı bulacaksınız?

Tefsiri

٤٣- ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لاَ يُبْصِرُونَ﴾

43. Onlardan sana bakanda vardır. Fakat -hele (gerçeği) göremiyorlarsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?

«وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ» **"Onlardan sana bakanda vardır."**O müşrikler içinde öyleleri de vardır ki, sana bakıp duruyorlar ve seniz üzerinde açıklıkla doğru söylediğin gerçeği ve peygamberlik alametlerini gayet net olarak görüyorlar, fakat buna rağmen yine de seni doğrulamıyorlar.

« أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ » **"Fakat -hele (gerçeği) göremiyorlarsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?"** Sen, kör olanları doğru yola iletebileceğini mi sanıyorsun? Hele hele bir de baş gözüne basiretsizlik de eklenmişse ne yapabilirsin? Çünkü gerçekten kör olan kimi insanların basiretleri açık olur da onlar bu sayede bir şeyler sezebilirler. Oysa adamın körlüğüne bir de ahmaklık eklenmişse işte bu, belanın en çıkılmazıdır. Mana şu demek oluyor: Bu müşriklerin gerçekleri kabul etmeme ve onu doğrulama konusundaki yeisleri, adeta akıldan da, basiretten de yoksun olan sağır ve kör kimseler gibidir.

٤٤- ﴿إِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلٰكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾

44. Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler.

« إِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلٰكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ » **"Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler."**

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, «وَلٰكِنَّ النَّاسَ» kavlini « وَلٰكِنِ النَّاسُ » olarak « النَّاسُ » kelimesini merfu okumuşlardır. Yani mana şöyledir: "Bu müşrikler gerçekten kendilerine yol gösteren delili reddetmekle onlara haksızlık etmediler. Ancak o delillerden yola çıkarak gerçeği bulmayı terk etmekle onlar bizzat kendi kendilerine haksızlık ve zulmettiler. Çünkü Allah'ı bırakıp kendileri canlı olduğu halde gidip cansız varlıklara tapınır oldular.

٤٥- ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾

45. Allah'ın onları günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltip toplayacağı gün aralarında birbirleriyle tanışırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Zira onlar doğru yola gitmemişlerdi.

« وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ » **"Allah'ın onları yeniden diriltip toplayacağı gün"** Kıraat imamlarından Hafs ayette görüldüğü gibi, « يَحْشُرُ » kelimesini "Y" harfiyle « يَحْشُرُ » olarak okumuştur. Bu aslında, « نَحْشُرُ » dur. Bu da İbn Amir, Ebu Amr, İbn Kesir, Nafi gibi kırat imamlarının okuyuşudur.

« كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ » **"Günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette aralarında birbirleriyle tanışırlar."** Bunların dünyada veya kabirlerinde kalış müddetlerini, gördükleri dehşet veren korku karşısında oldukça az bir süre olarak göreceklerdir. Hepsi de kendi aralarında birbirlerini tanıyacaklardır, orada birbirlerini gördüklerinde sanki oldukça az bir süre zaman içerisinde birbirinden ayrılmışlar gibi gelecek. Bu durum, bu kimselerin kabirlerinden diriltilip çıktıklarında meydana gelecektir. Sonrada kıyametin dehşeti karşısında o anlık tanışma zamanı da geçecektir.

« كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا » kavli, « هُمْ » zamirinden haldir. Yani biz onları, sanki bir anlık bir süreden başka hiçbir arada kalmayanların hali gibi bir araya toplarız. toplarız. « كَأَنْ » de, « كَأَنَّ » edatının hafifletilmiş yani şeddesiz halidir. İsmi de mahzuftur. Bu, « كَأَنَّهُمْ » demektir. Ayrıca, « يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ » kavli de halden sonra ikinci bir haldir. Ya da bu yeni bir cümle olup, « هُمْ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ » takdirindedir.

« قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ » **"Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır."** Bu cümlenin başında, **"dediler, diyerek"** manasında bir kelime eklenmekle mana şöyle olmaktadır: **"aralarında tanışırlar"** derler ki, demektir. Ya da bu, Allah tarafından bunların hüsrana ve yıkıma uğradıklarına dair bir şahitlik, bir ta-

nıklıktır. Mana şöyle olmaktadır: "Bu kimseler ticaretlerinde olsun, alış verişlerinde olsun imanı küfürle değiştirdiler, imanı verip yerine küfrü koydular, küfrü satın aldılar.

« وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ » **"Zira onlar doğru yola gitmemişlerdi."** Bunlar aslında ticareti bilmiyor ve ticaretten anlamıyorlar. Bu son cümle hayret ve şaşkınlık manasında olan bir istinaf cümlesidir. Sanki, "Zararları ne de kadar da büyük, hasarları ne kadar da fazla" denilir gibidir.

٤٦ - ﴿وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ﴾

46. Eğer onları tehdit ettiğimiz (azabın) bir kısmını sana (dünyada iken) gösterirsek (ne âlâ); yok eğer (göstermeden) seni vefat ettirirsek nihayet onların dönüşü de bizedir. (O zaman onlara ne olacağını göreceksin) Sonra, Allah onların yapmakta olduklarına da şahittir.

« وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ » **"Eğer onları tehdit ettiğimiz (azabın) bir kısmını sana (dünyada iken) gösterirsek (ne âlâ); yok eğer (göstermeden) seni vefat ettirirsek."** Burada, « نُرِيَنَّكَ » kavlinin cevabı mahzuftur. Yani bunun takdiri de şöyledir:

« وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ » "Ey Muhammed! **Onlara vadettiğimiz** azabın **bir kısmını henüz sen hayatta iken** ya o azabı bu dünyada **sana gösteririz** ya da o azabı size göstermeden önce senin canını alırız da. Biz onu sana ahirette gösteririz" demektir.

« فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ » **"Nihayet onların dönüşü de bizedir. (O zaman onlara ne olacağını göreceksin)."** Bu cümle de, « نَتَوَفَّيَنَّكَ » kavlinin cevabıdır.

« اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ » **"Sonra, Allah onların yapmakta olduklarına da şahittir."**

Burada Allah şahittir, ifadesi geçmektedir. Bununla asıl, şahitliğin

gereğinin yerine getirileceğidir. Bu ise onların cezalandırılmalarıdır. Sanki burada şöyle denilmektedir: "Bundan sonra Allah, onların yapmakta oldukları şeyler sebebiyle kendilerini cezalandıracaktır." Bir yoruma göre burada geçen, « ثُمَّ » edatı, « وَ » manasınadır.

٤٧- ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır. peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez.

« وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ » **"Her ümmetin bir peygamberi vardır."** Yüce Allah, o ümmetleri tevhide yönelmeleri konusunda uyarmak ve onları hak olan dine davet etmek üzere bir peygamber göndermiştir.

«فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ» **"Peygamberleri geldiği zaman"** Onu yalanladılar ve ona uymadılar.

«قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ » **"Aralarında adaletle hükmedilir"** "Yani peygamberleriyle onu yalanlayanları arasında adaletle hüküm verilir. Peygamber kurtarılır, yalanlayanlar cezalandırılır. Yahut Kıyamet günün de her bir ümmetin mensubu bulunduğu bir peygamberi vardır ve onun adıyla çağırılırlar. Peygamberleri onların kâfir olanlarının kâfirlikleri aleyhine, iman etmiş olanların da lehine şahitlikte bulunmak üzere mahşer yerine geldiğinde aralarında adalet ile hükmedilir.

« وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ » **"Ve onlara asla zulmedilmez."** Hiçbir kimseye kendi suçu dışında azap olunmaz.

Yüce Allah, **"Ey Muhammed! onlara vadettiğimiz azabın bir kısmını henüz sen hayatta iken ya o azabı bu dünyada sana gösteririz...."** mealindeki bu âyeti indirince, o inkârcılar da hemen vadedilen azabın acilen gelmesini istediler. İşte şimdi okuyacağımız âyet de bunun üzerine nazil olmuştur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

٤٨- ﴿ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴾

48. Doğru iseniz bu vaad (azap) ne zamandir? diyorlar.

«وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ» **"Doğru iseniz bu vaad (azap) ne zamandir? diyorlar"**

Bu istek, müşrikler ve inkarcılar tarafından Peygamere ve ona iman etmiş olanlara karşı söylenmiş bir karşı ifadedir.

٤٩- ﴿ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴾

49. De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar ne de bir menfaat verme gücüne sahibim" Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri giderler.

«قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ» **"De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar ne de bir menfaat verme gücüne sahibim"** Buradaki istisna munkati istisnadır. Yani bunlardan Allah'ın dilediği olur. Durum böyle olduğuna göre ben kendi adıma size zarar vermeye veya sizin için azap getirmeye nasıl güç yetirebilirim ki?!

«لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ» **"Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri giderler."** Her ümmet için belirlenmiş olan bir azap vakti vardır ki bu zaman da Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır. İşte buna göre onların azabının vakti- geldiğinde bir an ne öne alınır, ne de geriye bırakılır. O halde acele etmeyiniz. Günü geldiğinde o azap sizi bulacaktır.

٥٠- ﴿ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴾

50. De ki (Ey müşrikler!) Ne dersiniz? Allah'ın azabı size gece-

leyin ve gündüzün gelirse (ne yaparsınız?) Suçlular ondan hangisini istemekte acele ediyorlar!

« قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا » **"De ki (Ey müşrikler!) Ne dersiniz? Allah'ın azabı size geceleyin ve gündüzün gelirse (ne yaparsınız?)'** Buradaki, « بَيَاتًا » kelimesi, zarf olarak mansubtur. Gece vakti demektir.

« مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ » **"Suçlular ondan hangisini istemekte acele ediyorlar"** Mana şöyledir: "Azabın hiçbir çeşidi arzulanmaz. Hepsi de nefretşi gerektirir. O halde neyi istemekte acele ediyorlar? Bu azabı istemekte acele edilecek bir taraf yoktur.

« مَاذَا» soru edatı, « اَرَاَيْتُمْ » fiiline mütealliktir. Çünkü bunun manası: "Bana bildirin, bana haber verin, **Suçlular ondan hangisini istemekte acele ediyorlar** demektir. Şartın cevabı ise mahzuftur. Bu da, "Siz azabı hemen istemekte pişman olacaksınız, nedamet duyacaksınız." Ya da, "Bu konudaki hatayı anlayacaksınız."

Yine burada çoğul olarak, « مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ » diye buyurulmamasının sebebi şudur; Çünkü burada asıl üzerinde durulan nokta ve istenen şey, acele etmemeleri gerektiğidir, acele etmeyi terketmeleri gerekmektedir. Çünkü ortada işlenen bir suç vardır. Bu da hemen azabın gelmemesini istetir.

Yahut da, « مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ » kàvli şartın cevabıdır. Örneğin: « اِنْ اَتَيْتُكَ مَاذَا تُطْعِمُنِى » cümlesi gibi.

Daha sonra cümle « اَرَاَيْتُمْ » fiiline taalluk etmektedir. Yahut da, bundan sonra gelen, « اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهِ» kavli şartın cevabıdır ve « مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ » kavli de itiraz cümlesidir. Bu durumda mana şöyle olmaktadır: "Yani size, iman etmenin hiçbir yarar sağlamayacağı zaman olan o istediğniz azabın gelmesinden sonra mı siz inanacaksınız?."

٥١- ﴿أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهِ آلْئٰنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ﴾

51. Başınıza belâ geldikten sonra mı O'na iman edeceksiniz, şimdi mi? (çok geç) halbuki onu (azabın gelmesini) istemekte acele ediyordunuz.

«أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهِ» **"Başınıza belâ geldikten sonra mı O'na iman edeceksiniz."**

Burada, «ثُمَّ» edatının başına istidham edatının gelmiş olması, tıpkı « وَ» ve « فَ » harflerinin başına gelmesi gibidir.

Örneğin, « أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى » «أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى» **(A'raf,97)** ve **(A'raf,98)** ayetlerinde görüldüğü gibi.

« آلْئٰنَ » **"Şimdi mi? (çok geç)"** Bu cümleden önce yine bir « قول » maddesi öngörülmüştür. Yani o müşriklere, azabın gelmesinden sonra iman etmeleri üzerine, "**Şimdi mi o azaba iman ettiniz**?" denilecektir.

« وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ» **"Halbuki onu (azabın gelmesini) istemekte acele ediyordunuz."** Yani azabı yalanlamak ve onu alay konusu etmekle ona iman etmiyordunuz.

Kıraat imamlarından Nafî, « آلْئٰنَ » kelimesindeki « ل » harfinden sonra gelen hemze harfini hazfederek ve onun harekesini de « ل » harfine vererek, « الآنَ » olarak kıraat etmiştir.

٥٢- ﴿ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ﴾

52. Sonra o (kendilerine) zulmedenlere "Ebedî azabı tadın!" denilecek. Kazanmakta olduğunuzdan başkasının karşılığını mı bulacaksınız?

« ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا » **“Sonra o** (kendilerine) **zulmedenlere “Ebedî azabı tadın!” denilecek. Kazanmakta olduğunuzdan başkasının karşılığını mı bulacaksınız?”**

Burada, « ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا » kavli « اَلْآنَ » kelimesinden önce gizli olduğu var sayılan, « قِيلَ » üzerine atfedilmiştir.

❁ ❁ ❁

53. – 63. ÂYETLER

وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ ؕ قُلْ إِى وَرَبِّى إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَآ أَنْتُمْ
بِمُعْجِزِينَ ؑ ﴿٥٣﴾ وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِى الْأَرْضِ
لَافْتَدَتْ بِهِ ؕ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ
بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ أَلَآ إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ ؕ أَلَآ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾
هُوَ يُحْيِى وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَ
تْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِمَا فِى الصُّدُورِ ۙ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا ؕ هُوَ
خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ
فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا ؕ قُلْ آٰللّٰهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللّٰهِ
تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ ؕ إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا
يَشْكُرُونَ ؑ ﴿٦٠﴾ وَمَا تَكُونُ فِى شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا
تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ؕ وَمَا
يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى الْأَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ وَلَآ

أَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرَ إِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾ أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ
اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا
يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

Meâli

53. "Gerçekten bu azap olayı doğrumu, diye senden haberin aslını soruyorlar?" Onlara de ki: "Evet, Rabbim adına yemin ederim ki o kesin olarak gerçekleşecektir. Ve O sizi cezalandırmak istediğinde siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz."

54. Küfür ve sapıklık yoluyla haksızlık eden herkes, kıyamet gününde yeryüzündeki/dünyadaki bütün servet imkanlarına sahip olsa, azaptan kurtulmak için onların tamamını feda ederdi. Her taraftan azap ile kuşatıldıklarını gördükleri zaman iman etmediklerinden dolayı pişmanlıklarını gizlemeye gayret etseler bile gizleyemezler. Müminler ile kafirler arasında adalet ile hükmedilecektir ve onlar bir haksızlığa da uğratılmayacaklardır.

55. Aklınızı başınıza devşirin, dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Aklınızı başınıza alın ve dikkat edin! Allah'ın vadi haktır, gerçektir. Ancak onların çoğu bu gerçeği bilmezler.

56. Dirilten/yaşatan da öldüren de yalnızca Allah'tır. Ve amellerinize göre ödüllendirilmek veya cezalandırılmak üzere ahirette Ona döndürüleceksiniz.

57. Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerde/sinelerde oluşabilecek her türlü derde bir şifa ve müminler için doğru yolu gösteren bir hidayet ve rahmet gelmiştir.

58. De ki: Ancak Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler. Bu, onların (dünya malı olarak) topladıklarından daha hayırlıdır.

59. De ki: Allah'ın size indirdiği rızıktan bir kısmını helâl, bir kısmını da haram bulmanıza ne dersiniz? De ki: "Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"

60. Allah'a yalan uyduranların kıyamet günü (akibetleri) hakkında

ki kanaatleri nedir? Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmezler.

61. Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'andan bir şey okursan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinizden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın.

62. Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de.

63. Onlar iman edip te takvaya ermiş olanlardır.

Tefsiri

٥٣- ﴿وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾

53. "Gerçekten bu azap olayı doğrumu, diye senden haberin aslını soruyorlar?" Onlara de ki: "Evet, Rabbim adına yemin ederim ki o kesin olarak gerçekleşecektir. Ve O sizi cezalandırmak istediğinde siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz."

« وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ » **"Gerçekten bu azap olayı doğrumu, diye senden haberin aslını soruyorlar?"**

Bu âyetin başındaki « وَيَسْتَنْبِئُونَكَ » kelimesi, sana haber soruyorlar ve diyorlar ki "Gerçek bu azap olayı doğru mu?" Ancak soru şekli esasen öğrenmek için bir sorma değil inkâra dayalı, alay için yapılan bir sormadır. «هُوَ» zamiri ise vadedilen azaba raci olan bir zamirdir.

«قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ» **"De ki: "Evet, Rabbim adına yemin ederim ki o kesin olarak gerçekleşecektir. Ve O sizi cezalandırmak istediğinde siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz."** Siz o azabı savacak değilsiniz. Her ne şekilde olursa olsun ve nerede olursanız olun o azap mutlak olarak gelip sizi bulacaktır.

٥٤- ﴿وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾

54. Küfür ve sapıklık yoluyla haksızlık eden herkes, kıyamet gününde yeryüzündeki, dünyadaki bütün servet imkânlarına sahip olsa, azaptan kurtulmak için onların tamamını feda ederdi. Her taraftan azap ile kuşatıldıklarını gördükleri zaman iman etmediklerinden dolayı pişmanlıklarını gizlemeye gayret etseler bile gizleyemezler. Müminler ile kâfirler arasında adalet ile hükmedilecektir ve onlar bir haksızlığa da uğratılmayacaklardır.

« وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ » **"Küfür ve sapıklık yoluyla haksızlık eden herkes, kıyamet gününde yeryüzündeki, dünyadaki bütün servet imkânlarına sahip olsa, azaptan kurtulmak için onların tamamını feda ederdi."**

O varlıkların hepsini bu uğurda fidye olarak verirdi. « فَدَاهُ » ve « افتدى» ile « افْتَدَاهُ » kelimelerinin hepsi de, « فَدَاهُ » manasınadırlar yani feda ederdi, fidye olarak verirdi, demektir. Âyette geçen, « ظَلَمَتْ » kelimesi de, « نَفْسٍ » kelimesinin sıfatıdır. Yani, zulmeden, yazık eden bir kimse, demektir.

« وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ » **"Ve azabı gördükleri zaman içi için yanarlar."** Yani açığa vururular. Aslında, «اَسَرُّوا الشئ» yani bir şeyi gizlemeye çalışmak demek, onu açıklamak, ortaya dökmek demektir. Ya da bu, durumun şiddeti ve vahameti sebebiyle konuşamamaktan dolayı gizlemek demektir.

Çünkü bu « اَسَرُّوا » kelimesi, kendisiyle zıddı kasdolunan kelimelerdendir. Gizledi, denmekle, açıkladı, manası denmek istenmektedir.

« وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ » **"Aralarında adaletle hükmolunur"** Mazlum ile zalimler arasında o gün hüküm verilecektir. Çünkü böyle bir mananın varlığına, yine bu ayette geçen bundan sonraki zulüm kelimesi

buna delalet etmektedir.

« وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ » **"Ve onlara zulmedilmez"** Kavli bunun delilidir.

Yüce Allah bu gerçeği bildirdikten sonra, bundan sonraki âyet ile de bütün mülkün kendisine ait olduğunu bildirerek şöyle buyurmaktadır:

٥٥- ﴿ أَلَا إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

55. Aklınızı başınıza devşirin, dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Aklınızı başınıza alın ve dikkat edin! Allah'ın vadi haktır, gerçektir. Ancak onların çoğu bu gerçeği bilmezler.

« أَلَا إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » **"Bilesiniz ki göklerde ve yerde olan herşey Allah'ındır."** Şimdi durumu bu olan yüce Allah, hiç fidye kabul eder mi? Zaten varlıklar kendisinindir. O gerçekten sevap hakk etmiş olana vadettiği mükafatı sunar ya da azap hakk etmişse ona da vadettiği azabı ve cezayı verir. Çünkü Rabbimizin bundan sonraki kavli bunun hak ve gerçek olduğunun delilidir.

« أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ » **"Yine bilesiniz ki, Allah'ın vâdi haktır."** Mutlaka gerçekleşecektir.

« وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ » **"Fakat onların çoğu bilmez."**

٥٦- ﴿ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴾

56. Dirilten/yaşatan da öldüren de yalnızca Allah'tır. Ve amellerinize göre ödüllendirilmek veya cezalandırılmak üzere ahirette Ona döndürüleceksiniz.

« هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ » **"O hem diriltir hem de öldürür."** Diriltip yaşatmaya ve öldürüp hayatını sona erdirmeye kadir olan yegâne Allah'tır, başkası değil. Bu ikisine de Ondan başkası asla kadir değildir.

« وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ » **"Ve Ona döndürüleceksiniz."** Hesabınızın görülmesi, ceza veya mükafat alabilmeniz için dönüş sadece Onadır. Yalnızca Ondan korkulur ve yalnızça Ondan umut beklenir.

٥٧- ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

57. Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerde/sinelerde oluşabilecek her türlü derde bir şifa ve müminler için doğru yolu gösteren bir hidayet ve rahmet gelmiştir.

« يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ » **"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt,"** Yani sizin için şu faydaları sağlayan bir kitap gelmiştir Rabbinizden. Bunda size öğüt vardır, tevhide dair ve ikaz vardır.

Mev'iza: Arzulanan ve imrenilen her şeye çağıran, korkulan ve kaçınılması gereken her şeyden de meneden şeydir. Kur'an'da yer alan emir ve yasakların tamamı insanı rağbet edilmesi gereken şeylere, arzulanan güzelliklere çağırıp davet eder, korkulan ve kaçınılması gereken her şeyden de men eder. Çünkü bir konuda var olan emir, emredilen o şeyin güzel olmasını gerektirir. Bir konudaki yasak ise, emredilenin zıddını yani kötü olduğunu, güzel olmadığını gerektirir. Yani çirkindir. İşte yasaklama bir şeyin çirkin olduğu temeline dayanır.

« وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ » **Gönüllerdekine bir şifa"** bir şifadır.

« وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ » **"Ve müminler için** -içinizden buna iman edenler için- **doğru yolu** -dalalet ve sapıklık yolundan uzaklaşmasını- **gösteren bir hidayet ve rahmet gelmiştir."**

٥٨- ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾

58. De ki: Ancak Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler. Bu, onların (dünya malı olarak) topladıklarından daha hayırlıdır.

« قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِه۪ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا» **"De ki: Ancak Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler."** Aslında bu cümle,

« قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِه۪ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا » takdirindedir. Nitekim mealde de bu manayı göreceksiniz.

Bu ifadenin tekrarı ise tekit ve tespit içindir. Bir de dünyadaki yarar açısından sevinç ve ihsanın, lütuf ve keremin buna ait kılınmasının gerekli olduğunu göstermektir. Yani sevincin temeli Allah'ın fazlına ve rahmetine bağlıdır. Âyette zikredilen fiilin bir tanesinin buna delalet etmesi sebebiyle, ayrıca ikinci bir defa aynı fiili hazfedilmiştir. Kelimenin başına gelen, « ف » harfi ise, şart manasını kazandırmak içindir. Sanki burada, "Eğer bir şeyden dolayı sevinip mutlu olmak istiyorlarsa, o halde sevinçlerine bu iki şeyi, Allah'ın fazlını ve rahmetini esas alsınlar" denir gibidir. Ya da, "Allah'ın fazlı ve rahmetine itina gösterip, önem verip işte bununla sevinsinler" demektir. Bu her iki şey ise, biri Allah'ın Kitabı olan Kur'an, diğeri de İslâm dinidir. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:

"Allah kimi İslâm'a yöneltip ona Kur'an öğretmişse o da buna rağmen fakir ve yoksulluktan şikayet edinip yakınırsa, Allah, kendisiyle karşılaşacağı kıyamet gününde onun fakirliğini gözlerinin önüne serer." Ve bu ayeti okur.[8]

« هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ » **"Bu, onların (dünya malı olarak) topladıklarından daha hayırlıdır."** Kıraat imamlarından İbn Amir, « يَجْمَعُونَ » kelimesini, « ت » harfiyle, « تَجْمَعُونَ » olarak okumuştur. Yakup da « فَلْيَفْرَحُوا » kavlini, « ت » harfiyle, « فَلْتَفْرَحُوا » olarak kıraat etmiştir.

٥٩- ﴿ قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًاۜ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ ﴾

---

[8] Ebul Kasım Bin Büşran bunu *Emali* adlı eserinde rivayet etmiştir. Bk. *ed-Dürrü'l-Mensur*,4/368

59. De ki: Allah'ın size indirdiği rızıktan bir kısmını helâl, bir kısmını da haram bulmanıza ne dersiniz? De ki: "Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"

« قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا » **"De ki: Allah'ın size indirdiği rızıktan bir kısmını helâl, bir kısmını da haram bulmanıza ne dersiniz?"** Yani bana bildirin, haber verin. Burada geçen, « مَٓا » harfi ya « اَنْزَلَ» kavliyle ya da, « اَرَاَيْتُمْ » ile mansub bulunmaktadır. Yani, bana onu haber verin, demektir.

Nitekim **(En'am 139)** da şöyle buyurulmaktadır: "**Şu hayvanların karınlarındaki yavrular, canlı olarak doğmaları halinde yalnızca bizim erkeklerimize aittir kadınlarımıza ise haramdır.**" Evet! Erzak yani rızıklar topraktan elde edilmektedir. Mademki bunun meydana çıkma nedenleri semaya bağlıdır, yani yağmur ve güneş olmalı ki meyveler olgunlaşsın, meydana gelmiş olsun. İşte bu bakımdan rızıkların indirilmesi göğe izafe edilmiştir.

« قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ » **"De ki: "Allah mı size izin verdi"** Burada, **"De ki"** kavlinin tekrarı tekit içindir. Mana ise şöyle olmaktadır: "De ki: Bana haber verin, helâl ve haram kılınma hususunda size Allah mı izin verdi? Siz bunları Allah'ın verdiği bir izne dayanarak mı işliyorsunuz?"

« اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ » **"Yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"** Yoksa bu durumu yüce Allah'a nispet ederek Onun adına yalan mı uyduruyorsunuz? Bir yoruma göre burada yer alan ve soru edatı olan hemze, inkâr manasınadır. « اَمْ » ise munkatiadır ve: *"Aksine siz kesin olarak Allah'a iftira ediyorsunuz, Allah adına yalan uyduruyorsunuz"* demektir. Böylece onların yalan söylemiş olduklarını, iftirada bulunduklarını kesin bir ifade ile kanıtlamak ve tespit etmek içindir.

Bu âyet, ilâhî hükümler konusunda herhangi bir şeyin sorulması halinde hemen o işin caizliği yoluna gidilmemesi ve bu tür konularda ihtiyatlı davranılması gerektiği gerçeğine vurgu yapılmakta ve inananlar buna yönlendirilmektedir. Bu itibarla hiçbir kimse kalkıp, şu caizdir, bu değildir, türünden bir şeyler söylememelidir. Böyle bir şeyi söyleyebilmesi için kesin olarak o meseleyi bilmesi ve onun öyle olduğuna da kani olması gerekir. Aksi takdirde hiçbir araştırma ve incelemeye girmeksizin

kafasının estiği doğrultuda söz söylemeye, kanaat belirtmeye kalkışırsa yargılayıcı olan yüce Allah'a iftira etmiş olur.

٦٠- ﴿وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ﴾

60. Allah'a yalan uyduranların kıyamet günü (akibetleri) hakkında ki kanaatleri nedir? Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmezler.

«وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» **"Allah'a yalan uyduranların kıyamet günü (akibetleri) hakkında ki kanaatleri nedir?"**

Burada geçen, «يَوْمَ الْقِيَامَةِ» de, « ظَنُّ » kelimesiyle mansub bulunmaktadır. Bu, o yalan uyduranlar hakkında kesin olarak meydana gelecek olan bir zandır. Yani mana şöyledir: " O kıyamet günü hakkında iftiracı olan kimselerin düşünce ve kanaatleri nedir, Allah onlara o gün ne yapacak biliyorlar mı? Çünkü o gün iyilik yapanlara iyilik ile, kötülük işleyenlere de kötülükle karşılık verilecektir." Doğrusu bu, gerçekten büyük bir tehdittir. Çünkü sonuçta onlara nasıl bir muamele yapacağı gerçeğini müphem bırakmıştır.

« اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ » **Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir,"** Çünkü Allah onlara akıl nimetini vererek iyilikte bulunmuş, vahiy yoluyla, helal ve haramları öğretmekle onlara merhamet etmiştir.

«وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ» **"Fakat onların çoğu şükretmezler."** Ve gösterildiği yola da gitmezler, o yola uymazlar.

٦١- ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ۜ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاۤءِ وَلَاۤ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَاۤ اَكْبَرَ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾

61. Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'andan bir şey okursan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinizden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın.

« وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ » **"Ne zaman sen bir işte bulunsan"** Ayetin başında yer alan, « مَا » harfi nafiyedir. Burada muhatap Allah Resûlü (sav)'dür. « شَأْنٍ » kelimesi de iş, amel gibi manalara gelir.

« وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ » **"Ve ne zaman Kur'andan bir şey okusan"** Burada, « مِنْهُ » kavlinden maksat, indirilen Kur'an demektir. Sanki burada deniliyor ki: "İndirilen Kur'an'dan her ne okuyup anlatırsan anlat." Çünkü indirilen vahyin ya da Kur'an'ın her bir cüzü aynen Kur'an'dır. Ayetin bu kısmında, "Kur'an" isminden önce Kur'an manasında zamire yer verilmesi ona olan tazim ve onun değeri ile alâkalıdır. Ya da bunun manası, "Bu Azîzi ve Celil olan Allah tarafından indirilmedir" anlamındadır.

« وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ » **"Ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir."** Sizin üzerinizde şahidiz ve gözetenizdir, sizi görür, duyar ve yaptıklarınızı da kayda geçiririz.

« وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ » **"Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinizden uzak (ve gizli) kalmaz."** « مَا يَعْزُبُ » kelimesi, uzak kalmaz, bilinmez değildir, gaip olmaz gibi manalara gelir. Kıraat imamlarından Ali Kisaî, « مَا يَعْزُبُ» kelimesini « ز » harfinin kesriyle Kur'an'ın tümünde, « يَعْزِبُ » olarak kıraat etmiştir. Yine ayette geçen, « ذَرَّ » kelimesi, oldukça küçük olan bir tür karıncadır, yanı bu karıncanın ağırlığınca da olsa demektir.

« وَلَا أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ » **"Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın."**

Kıraat imamlarından Hamza, « وَلَا أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْبَرَ » kavlini mübteda kabul ederek buradaki « أَصْغَرَ » ve « أَكْبَرَ » kelimelerini «أَصْغَرُ» ve « أَكْبَرُ » şeklinde merfu olarak okumuştur. Haberi ise, « إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ» kavlidir. Burada Kitaptan kasıt da mealde de belirttiğimiz gibi Levh-i Mahfuz'dur. Ancak Hamza dışındaki diğer kıraat imamları bu kelimenin başında yer alan, « لَا » edatını, nefiy cins yani cinsin olumsuzluğu anlamında değerlendirdikleri için her ikisini de mansub olarak okumuşlardır.

Bu sûredeki bu ayette, « الْأَرْضِ » kelimesi, «السَّمَاءِ» kelimesinden önce zikredilmiş, takdim olunmuştur. Oysa "**Sebe'**" sûresi (**âyet 3**) ise « السَّمَاءِ» kelimesi, « الْأَرْضِ » kelimesinden önce zikredilmiştir. Çünkü aralarındaki atıf « وَ » harfiyle olmuştur. Bu da tesniye hükmündedir.

٦٢-﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

62. Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de.

« أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ » **"Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de."**

Evliyaullah yani Allah'ın sevgili kulları kimlerdir. Bunlar Allah'a itaat ederek Onu kendileri için veli ve yardımcı olarak kabul edip iman edenlerdir ki Allah da onlara ikramda bulunarak kendilerine yardımcı ve veli olmuştur. Ya da bunlar, Allah'ın kendilerini burhan yoluyla doğruya yönelttiği ve bunların da Allah'ı veli edindikleri kimselerdir. Çünkü Allah kendilerine burhan vermiş, onlar da bunu hakkıyla yerine getirerek, gereklerini de yaparak, yarattıklarına merhamet göstererek Allah'a karşı olan görev ve dostluklarını yerine getirmişlerdir. Ya da bunlar Allah için

başkalarına karşı, aralarında herhangi bir akrabalık bağı olmaksızın, aralarında bir mal alışverişi, çıkar kaygısı bulunmaksızın birbirlerini sevenlerdir. Ya da bunlar, bundan sonra gelecek olan âyette de belirtildiği gibi Allah'ın emirlerine bağlı ve yasaklarından uzak olan takva sahipleridir.

٦٣- ﴿اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾

63. Onlar iman edip te takvaya ermiş olanlardır.

« اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ » **"Onlar iman edip te takvaya ermiş olanlardır."** « اَلَّذِينَ اٰمَنُوا » kavli ya, « عَنِى » muzmar olan fiil ile mansubtur ya da, « أَوْلِيَاءَ » kelimesinin sıfatı olarak mansubtur ya da mahzuf bir mübtedanın haberi olarak merfudur...

Bu da: « هُمُ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ » takdirindedir.

❁ ❁ ❁

64. – 70. AYETLER

لَهُمُ الْبُشْرٰى فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ۜ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۜ ﴿٦٤﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۢ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ۜ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ ۜ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَٓاءَ ۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۜ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۜ هُوَ الْغَنِىُّ ۜ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۜ اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا ۜ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ۜ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِى الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۧ ﴿٧٠﴾

Meâli

64. Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kurtuluşun kendisidir.

65. (Rasûlüm) Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah'ındır. O, işitendir, bilendir.

66. İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır. (O halde) Allahtan başka ortaklara tapanlar neyin adına düşüyorlar! Doğrusu onlar, zandan başka birşeyin ardına düşüyorlar ve onlar sadece yalan söylüyorlar.

67. O (Allah) geceyi içinde dinlenesiniz diye sizin için yaratan, (çalışıp kazanmanız için de) gündüzü aydınlık kılandır. Şüphesiz bunda dinleyen bir toplum için ibretler vardır.

68. (Müşrikler) "Allah çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O bundan münezzehtir. O'nun (çocuğa) ihtiyacı yoktur. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Bu hususta yanınızda herhangi bir delil yoktur. Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?

69. De ki: Allah hakkında yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler.

70. Dünyada bir miktar geçim (sağlarlar) sonra dönüşleri bizedir; sonra da inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlara şiddetli azabı tattırırız.

Tefsiri

٦٤- ﴿لَهُمُ الْبُشْرٰى فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

64. Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kurtuluşun kendisidir.

« لَهُمُ الْبُشْرٰى فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ » **"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır."** Bu müjde yüce Allah'ın, emir ve yasaklarına bağlı olarak hareket eden ve takva sahibi kimselerin Kuran'ın birçok yerinde vadedilen müjdelerdir. Hz. Peygamber (sav)'den rivayete göre buradaki müjdeden kasıt,

"Müslüman tarafından görülen veya ona gösterilen salih rüyadır." [9]

---

[9] Bak. *Tirmizi*,2275/375. *İbn Mace*,3898

Bir başka hadislerinde de Allah Resûlü (sav) şöyle buyuruyor: *"Nübüvvet son buldu Geride. Sadece müjdeler yani sevindirici salih ve güzel rüyalar kaldı."* [10]

Başka bir hadiste de şöyle buyurulmaktadır:

"Salih rüya nübüvvetin yani peygamberliğin 46 cüzünden yani bölümünden bir parçasıdır." [11]

Bunun böyle belirtilmiş olmasının nedeni, şu gerçeğe dayanmaktadır. Bilindiği üzere vahiy süresi 23 yıl devam etmiştir. Bu 23 yıllık sürenin ilk altı ayında ise rüya halinde uyarma görevi ile emredilmiş olmasıdır. Dolayısıyla 23 yıllık süre, içerisinde altı aylık süre, 46 da bir parça olmuş olur.

Yahut da bu, halkın kendisini sevmesi ve halk tarafından güzel olarak yadedilemesi demektir. Ya da bu kimselere, ölümleri sırasında cennetteki yerlerinin gösterilmesi sûretiyle müjde ile sevindirilmeleri demektir.

« لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ » **Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur."** Yüce Allah ne verdiği sözlerinden, ne yaptığı vaatlerinden döner. Bunlar için asla bir değişiklik yoktur. « ذٰلِكَ » **"İşte bu,"** Yani hem bu dünyada ve hem ahirette müjde ile sevinmeleri ve sevindirilmeleri olayı bu kimseler için, « هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ » **"İşte bu, büyük kurtuluşun ta kendisidir."** Her iki cümle de parantez cümlesidir. Artık parantez cümlesinden sonra bir kelamın ya da cümlenin gelmesi gerekmez. Örneğin: "Filan kişi gerçeği konuşur, gerçek yani hak da parlaktır ve susturucudur." İfadesi gibi.

٦٥- ﴿وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

65. (Rasûlüm) Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah'ındır. O, işitendir, bilendir.

« وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ » **"(Rasûlüm) Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin."** Seni yalanlamaları, tehditleri, seni ortadan kaldırmak için

[10] *İbn Mace*, 3896, Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*;6/381
[11] Tirmizi,2278/2372-2373. Ahmed İbn Hanbel, Müsned;4/12-13

kurduklar, kurmaya çalıştıkları plan ve tuzakları, getirdiğin davayı geçersiz kılmak ve iptal etmek için olan girişimleri hiçbir zaman seni üzmesin.

« إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا » **"Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah ındır."** Bu cümle talil yani sebep anlamında istinaf cümlesidir, yeni bir cümledir. Sanki: "Neden üzülmeyeyim?" denir gibi. Bunun üzerine şöyle denildi: "Şüphesiz izzet Allah'ındır." Yani üstünlük Allah'ın mülkünde bütünüyle Allah'a aittir. Göklerde olsun, yerde olsun hiçbir güç hiçbir şeye sahip değiller. Ne bunlar ve ne de bunlardan başkaları, hiçbirisi bir varlık sahibi değiller. Allah onların hepsine galiptir, onların hepsinin üstünde güç ve izzet sahibidir. Onlara karşı sana yardım edecek ve seni zafere erdirecektir. Nitekim yüce Rabbim şöyle buyurmaktadır:

"Allah ezeli bilgisinde: 'Bana karşı düşmanlıkta bulunanlar hakkında elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz' diye yazmıştır."[12]

Bir başka ayette de şöyle buyurmaktadır: **"Şüphesiz peygamberlerimize ve... elbette yardım ederiz."**[13]

Ya da her aziz ya da güçlü sadece Allah'ın gücü sayesinde güç kazanabilir. O Allah seni destekleyecek, sana güç verecek, senin dini güçlendirecek ve senin ailene, taraftarlarına yardımda bulunacaktır.

Bu âyette, «قَوْلُهُمْ» ifadesi üzerinde vakfetmek lazımdır, burada durmak gereklidir. Tilavet sırasında bu cümle üzerinde durulmalıdır ki, « إِنَّ الْعِزَّةَ » kavli kâfirlerin söyledikleri bir söz olduğu gibisinden bir mana anlaşılmamış olsun. «جَمِيعًا» ise haldir.

« هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ » **"O, işitendir, bilendir."**

Ne yapmak istediklerini, ne düşündüklerini, neyin üzerinde kararlı olarak durduklarını en iyi bilen Allah'tır ve O onları bu yaptıklarına göre cezalandıracaktır.

٦٦- ﴿أَلَآ إِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ

[12] Mücadele, 21
[13] Mümin, 51

يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ شُرَكَٓاءَ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلاَّ الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلاَّ يَخْرُصُونَ ﴾

66. İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır. (O halde) Allahtan başka ortaklara tapanlar neyin adına düşüyorlar! Doğrusu onlar, zandan başka birşeyin ardına düşmüyorlar ve onlar sadece yalan söylüyorlar.

« اَلاَ اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ» **"İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır."** Burada göklerde ve yerde diye kendilerinden söz edilenler, akıl sahibi olan varlıklardır ki bunlar da, melekler, cinler ve insanlardır. Bu âyette özellikle akıl sahibi varlıklar olan bunların ele alınmış olması, bunların Allah'a ait olduklarını, Onun mülkünde yaşadıklarını kendilerine bildirmek ve duyurmak içindir. Dolayısıyla konum ve güçleri böyle olanların Rablık ya da ilahlık iddiasına kalkışmaları asla doğru değildir ve buralarda Ona ortak koşmaları da uygun değildir, olmaz ve olamaz. Dolayısıyla onların ötesinde olan, onların hiçbir zaman akıl erdirmeyecekleri bir varlık olan zata karşı denk tutmaları ve ortak kabul etmeleri doğru olmaz, kimse Ondan başka buna layık değildir.

« وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ شُرَكَٓاءَ» **"(O halde) Allahtan başka ortaklara tapanlar neyin adına düşüyorlar"**

Burada geçen, «مَا» edatı olumsuzluk bildirir. Yani," bunlar aslında ve gerçek manada ortak koştuklarına uymuyorlar, gerçi bunları şerikler olarak adlandırıyorlar ama bu, onların söyledikleri gibi değildir. Çünkü Rububiyet noktasında bunların ilâhlıkta ortaklıkları muhaldir, asla olası değildir.

« اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلاَّ الظَّنَّ » **"Doğrusu onlar, zandan başka birşeyin ardına düşüyorlar"** bunlar Allah'ın şerik ve ortaklarıdır türünden olan boş zanlarından ibarettir, başka değil.

« وَاِنْ هُمْ اِلاَّ يَخْرُصُونَ » **"Ve onlar sadece yalan söylüyorlar."** Böyle takdir ediyorlar. Batıl bir değerlendirme sonucu, bunların Allah'ın ortakları olduğu iddiasına kalkışıyorlar.

Ya da buradaki ifade bir soru ifadesidir: "Yani "bunlar neye tabi

oluyorlar, ne yapmak istiyorlar?" demek olur. Bu durumda, « شُرَكَاءَ » kelimesi, « يَدْعُونَ » fiiliyle mansubtur, ilk duruma göre ise, « يَتَّبِعُ » fiili ile mansubtur. Bu durumda bu, şöyle olmalıdır:

«وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَاءَ» Allah'tan başkasını şerik edinerek neye uymaktadırlar?" Ancak burada, «شُرَكَاءَ» kelimesi ikinci bir «شُرَكَاءَ» kelimesinin var olduğunu mana itibariyle içerdiğinden, buna delalet ettiğinden dolayı sadece bir tanesiyle yetinilmiş oldu. Mahzuf olan ise, «يَدْعُونَ» kelimesinin mefulüdür veya, « مَنْ » üzerine matuf olan bir mevsuledir. Sanki şöyle denilir gibidir: "Allah'tan başka şerik olarak çağırıp peşine takıldıkları da Allah'a aittir." Yani bunların şirk koştukları da Allah'ındır, Onun tarafından yaratılmadır, Onun mülküdür. Yüce Allah daha sonra da kendi yüce ve muazzam olan kudretine, kullarına karşı nimetlerinin oldukça geniş ve kapsamlı olduğuna aşağıda gelen şu âyetle dikkat çekiyor:

٦٧- ﴿هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۜ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾

67. O (Allah) geceyi içinde dinlenesiniz diye sizin için yaratan, (çalışıp kazanmanız için de) gündüzü aydınlık kılandır. Şüphesiz bunda dinleyen bir toplum için ibretler vardır.

« هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ» **"O (Allah) geceyi içinde dinlenesiniz diye sizin için yaratan."** Geceyi sizin için karartarak, gündüzün yorgunluğunu gidermeniz ve dinlenip rahat etmeniz için karanlık kılan, (çalışıp kazanmanız içinde) gündüzü aydınlık kılandır. Rızık elde etmek istediğiniz yolları ve kazanç elde etmek istediğiniz yerleri görebilesiniz ve bulabilesiniz diye. **Şüphesiz bunda dinleyen bir toplum için ibretler vardır.** Yani gerçeği anlamak ve ders çıkarmak anlamında can kulağıyla dinleyenler için deliller vardır.

٦٨- ﴿ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾

68. (Müşrikler) "Allah çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O bundan münezzehtir. O'nun (çocuğa) ihtiyacı yoktur. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Bu hususta yanınızda herhangi bir delil yoktur. Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?

«قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ» **"(Müşrikler) "Allah çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O bundan münezzehtir."** Bu, Allah'ın çocuk edinmekten münezzeh ve beri olduğunu gösteren net bir ifadededir ve aynı zamanda onların söylemiş oldukları bu ahmakça sözlerinden dolayı hayret etmektir, şaşkınlık göstermektir.

«هُوَ الْغَنِيُّ» **"O'nun (çocuğa) ihtiyacı yoktur."** Neden çocuğunun olmadığını belirten illet yani gerekçedir. Çünkü çocuğu ancak zayıf ve güçsüz olanlar isterler ki bu sayede güç ve kuvvet elde edebilsinler. Ya da fakir olanlar isterler ki, onun yardımından yararlanabilsinler ya da zelil ve kimsesiz olanlar isterler ki o sayede aşağılanmaktan kurtulup saygınlık kazanabilsinler. Evet! Bütün bu istekler gerçekten bir ihtiyacın emareleri ve belirtileridirler.

Her kim zenginse ve hiçbir kimseye ve güce muhtaç değilse, böyle birinin çocuğa ihtiyaç duyması sözkonusu değildir. Çünkü çocuk babanın bir parçasıdır. Böyle olması halinde bu, bunların biri birinden meydana gelmiş olmasını gerektirir. Dolayısıyla mürekkep olan yani biri birinden meydana gelmiş olan bir şey de mümkün olan bir varlıktır, demektir. Her mümkün ise başkasına muhtaçtır, başkasına ihtiyaç duyar. Böyle olması halin de o da hadis yani sonradan meydana gelmiş, var edilmiş demek olur. O halde Kadim olan bir zatın çocuğunun olması muhaldir, olamazdır.

«لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ» **"Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur."** Mülk ve varlık olarak zaten hepsi Onundur. Bu itibarla hem mülk sahibi olması hem de oğul edinmesi bir arada toplanmaz.

«إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا» **"Bu hususta yanınızda herhangi bir**

delil yoktur." Bu söz ve iddia ile ilgili olarak elinizde hiçbir hüccet, yoktur. « بِهذا » kavlindeki, « بِ » harfinin, « إنْ عِنْدَكُمْ » kavline taalluktα bulunması doğru olanıydı. Yani « سُلْطَانٍ » "delil" ifadesi yerine, **"Demek"** anlamında « قَوْل » maddesinden bir kelime konulmalıydı. Örneğin; "Sizin ülkenizde hiç muz yoktur" cümlesi gibi.

İşte burada da sanki: « إنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ » yani, *"Eğer söylediğiniz şey konusunda elinizde bir delil varsa"* der gibidir. Böylece ellerinde herhangi bir delillerinin bulunmadığını ortaya koyunca, onları bu şekilde bilmezler sınıfına, cahiller arasına katmış oldu da şöyle buyurdu:

« أَتَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ » **Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?"**

٦٩- ﴿ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ لاَ يُفْلِحُونَ ﴾

69. De ki: Allah hakkında yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler.

« قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ لاَ يُفْلِحُونَ » **"De ki: Allah hakkında yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler."** Cehennem ateşinden kurtulmayacaklar ve cenneti de asla kazanmayacaklardır.

٧٠- ﴿ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴾

70. Dünyada bir miktar geçim (sağlarlar) sonra dönüşleri bizedir; sonra da inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlara şiddetli azabı tattırırız.

« مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا » **"Dünyada bir miktar geçim (sağlarlar)"** Yani onların Allah'a karşı böyle bir iftiraya kalkışıp yalan uydurmaları, sadece bu dünya hayatında kendileri için basit bir çıkar vardır. Çünkü bu sayede küfürlerindeki liderliklerini ayakta tutacak ve onu sürdüreceklerdir. İleri, sürdükleri bu putlarıyla peygambere karşı duracaklardır ve düşmanlıkla-

rını devam ettireceklerdir.

« ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ » **"Sonra da inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlara şiddetli azabı tattırırız."**

❁ ❁ ❁

71. – 75. AYETLER

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ
عَلَيْكُمْ مَقَامِى وَتَذْكِيرِى بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ
فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لاَ يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً
ثُمَّ اقْضُوا إِلَىَّ وَلاَ تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ
أَجْرٍ إِنْ أَجْرِىَ إِلاَّ عَلَى اللّٰهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلاَئِفَ
وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاؤُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ
نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى
وَهٰرُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا
مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾

Meâli

71. Onlara Nuh'un haberini oku: Hani o kavmine demişti ki: *"Ey kavmim! Eğer benim (aranızda) durmam ve Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Bundan sonra (vereceğiniz) hükmü, bana uygula-*

yın ve bana mühlet de vermeyin."

72. *"Eğer yüz çeviriyorsanız, zaten ben sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve bana müslümanlardan olmam emrolundu."*

73. Yine de onu yalanladılar, biz de hem onu hemde onunla beraber gemide bulunanları kurtardık ve onları (yeryüzünde) halifeler kıldık; âyetlerimizi yalanlayanları da (denizde) boğduk. Bak ki uyarılanların (fakat inanmayanların) sonu nasıl oldu!

74. Sonra onun arkasından bir çok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik. Onlara mucizeler getirdiler. Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi. İşte haddi aşanların kalplerini biz böyle mühürleriz.

75. Sonra da onların ardandan da Firavun ve toplumuna Musa ve Harun'u mucizelerimizle gönderdik, fakat onlar kibirlendiler ve günahkâr bir toplum oldular.

Tefsiri

٧١- ﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ﴾

71. Onlara Nuh'un haberini oku: Hani o kavmine demişti ki: ***"Ey kavmim! Eğer benim (aranızda) durmam ve Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Bundan sonra (vereceğiniz) hükmü, bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin."***

«وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ» **"Onlara Nuh'un haberini oku."** Ayetin bu kısmında bir kural olarak «نُوحٍ» kelimesi üzerinde vakfetmek lazımdır, yani burada vakf-ı lâzım vardır. Eğer durulmayıp da vasledilir bu takdirde «إِذْ» kelimesi, « وَاتْلُ » kavlinin zarfı olur. Aksine takdir şöyledir:

"Hatırla hani..."

« إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللهِ »

Hani O kavmine demişti ki: "Ey kavmim! ***Eğer benim (aranızda) durmam"*** Yüklendiğim bu konumum ve varlığım.. Bu da tıpkı yüce Allah'ın şu kavli gibidir:

"Rabbinin makamında/huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır."*(Rahman,46)* Rahman sûresinin bu âyetinde, "**Rabbinin makamından korkan**" ifadesi, Rabbinden, Onun huzurunda durup hesaba çekilmekten" manasınadır. Ya da benim sizin aranızda 950 yıllık gibi uzun bir zaman dilimi bulunmuş olmam sizin işinize gelmiyorsa.. Yahut da benim bu konumum, peygamber olmam gibi manalar içermektedir.- **"ve Allah'ın âyetlerini size hatırlatmam** -Çünkü bunlar cemaate öğütte bulundukları zaman, ayakları üzerinde dikilerek vaazda bulunurlardı, Bu şekilde yerlerinin açık olarak görülmesini ve bilinmesini, sözlerinin de dinlenir olmasını isterlerdi. **Eğer sizin ağrınıza** -size zor ve sıkıntılı- **geliyorsa,** -Bu, tıpkı Rabbimizin şu kavli gibidir: **"Doğrusu sabır göstermek ve namaz kılmak kalpleri saygıyla ürperenlerin dışında herkese zor ve ağır gelir.**"(Bakara,45)

« فَعَلَى اللهِ تَوَكَّلْتُ » ***"Ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim."*** İşimi ve durumumu Ona bırakıyorum.

« فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ » **"Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın."** Bir şeye niyet edildiğinde veya karar verildiğinde, « أَجْمَعَ أَمْرَهُ » işini toparlamaya, bir araya getirmeye karar verdi denilir. «وَشُرَكَاءَ» kelimesinin naşında yet alan **vav** harfi, **"ile, beraber**" manasına gelen, « مَعَ » anlamındadır. Yani Allah'a ortak koştuklarınızla beraber gücünüzü, imkânlarınızı bir araya toplayın" demektir.

« ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً » **"Sonra işiniz başınıza dert olmasın."** Yani başınıza bir sıkıntı çıkarmasın, bir tasa getirmesin.

« الْغَمُّ » « الْغُمَّةُ » adeta « الْكَرْبُ » «الْكُرْبَةُ» kalıbında olan bir kelimedir ve sıkıntı, tasa, keder manalarına gelir. Ya da gizlilikle karışık

bir durum manasındadır. « غُمَّة » kelimesi sütre, perde, engel gibi manalara gelir. Bir şeyi örtmek, setretmek manasında, « غَمَّهُ » onu kapattı, üstünü örttü, gizledi demektir. Nitekim bu manada bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:

« لاَ غُمَّةَ فِي فَرَائِضِ اللهِ » Yani *"Allah'ın farz kıldığı şeylerde gizlilik yoktur, kapalılık yoktur."*[14]

Yani bana karşı ne tür bir uygulama yapacaksanız, onu gizli tutmayın, o yapacaklarınızı açık olarak ortaya serin. Bu durumda mana şöyle olmaktadır: "Bana karşı ve beni ortadan kaldırmak için yapmak istediklerinizi gizli tutmayınız, bana karşı yapacaklarınızı açık olarak haykırıp söyleyiniz.

« ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ » **"Bundan sonra (vereceğiniz) hükmü, bana uygulayın."** Şu bana yapmayı istediğiniz şeyi. Yani sizin açınızdan beni ortadan kaldırmak için gerçekten yapılması gereken ne ise, tıpkı alacaklısının borçlusuna karşı uyguladığı yaptırımlar ne ise siz de aynısını bana uygulayın. Ya da elinizden geleni ardınıza koymayın, yapacağınızı yapın!

« وَلاَ تُنْظِرُونِ » **"Ve bana mühlet de vermeyin."** Bana hiç mühlet ve süre vermeyin, bana nefes aldırmayın.

٧٢- ﴿ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلاَّ عَلَى اللهِ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴾

72. "Eğer yüz çeviriyorsanız, zaten ben sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve bana müslümanlardan olmam emrolundu."

« فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ » **""Eğer yüz çeviriyorsanız."** Şayet benim sizi hatırlatmamdan ve size yaptığım öğütten yüz çevirirseniz, « فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ

[14] İbn Hacer diyor ki bu hadis, Hz. Peygamber (s)'in kabile reislerine gönderdiği mektubun bir parçasıdır. Bak. *Haşiyetu'l-Keşşaf*, 2/360

«أَجْرٍ» **"Zaten ben sizden bir ücret istemedim."** Yani benden yüz çevirmenizi, kaçmanızı gerektirecek bir ücret talebinde bulunmadım. Ya da "Sizin benden yüz çevirmeniz sebebiyle de ben bu ücretten mahrum bırakılacak değilim.

« إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ » **"Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir."** Bu, ahirette gelip beni bulacak olan sevabımdır, Rabbim tarafından bana verilecektir. Yani: "Ben size şadece Allah için öğütte bulunuyorum. Bunun dışında dünyalık herhangi bir amacım yoktur.

Âyetin bu kısmına dayanarak, Kur'an öğretimi ile alâkalı olsun, diğer dinî konularla ilgili öğretim olsun ücret almanın yasak olduğuna delalet vardır.

«وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ» **Ve bana müslümanlardan olmam emrolundu."** Allah'ın emir ve yasaklarına teslim olmakla emredildim.

Kıraat imamlarından Nafî, İbn Âmir, Ebu Amr ve Hafs, «إِنْ أَجْرِيَ» kelimesini fetha ile burada görüldüğü gibi okumuşlardır.

٧٣- ﴿فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ﴾

73. Yine de onu yalanladılar, biz de hem onu hemde onunla beraber gemide bulunanları kurtardık ve onları (yeryüzünde) halifeler kıldık; âyetlerimizi yalanlayanları da (denizde) boğduk. Bak ki uyarılanların (fakat inanmayanların) sonu nasıl oldu!

« فَكَذَّبُوهُ» **"Yine de onu yalanladılar."** Böylece cezalandırılmayı da hakkettiler.

« فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ » **"Biz de hem onu hemde onunla beraber gemide bulunanları kurtardık ve onları (yer yüzünde) halifeler kıldık."**

« وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ »
"Âyetlerimizi yalanlayanları da (denizde) **boğduk. Bak ki uyarılan-**

ların (fakat inanmayanların) **sonu nasıl oldu!"**

Bu, bu kimseler aleyhinde cereyan eden şeylerin oldukça büyük bir olay olduğunu göstermek Allah Resulü (sav) tarafından uyarılmış olanları da benzeri bir akıbetle karşılaşmaları konusunda uyarmak ve Peygamber (sav)'i de teselli etmek içindir.

٧٤- ﴿ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴾

74. Sonra onun arkasından bir çok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik. Onlara mucizeler getirdiler. Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi. İşte haddi aşanların kalplerini biz böyle mühürleriz.

« ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ » **"Sonra onun arkasından bir çok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik. Onlara mucizeler getirdiler."**

« فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ » **"Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi."** O peygamberlerin gelmesinden sonra da küfürlerinde ısrar edip durdular. Burada şu denilmek isteniyor. Bu toplumlar Allah Resûlü kendilerine henüz peygamber olarak gönderilmezden önce hakkı yalanlayan bir cahiliye toplumu idiler. Bu itibarla gerek peygamber gönderilmesinden önceki durumları olsun, gerekse peygamberin gönderilmesinden sonra olsun bu iki dönem arasındaki tavır ve inançlarında bir farklılık olmadı. Sanki kendilerine hiçbir peygamber gönderilmemiş gibi aynı durumlarını ve tutumlarını devam ettirdiler.

« كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ » **"İşte haddi aşanların kalplerini biz böyle mühürleriz."** Yalan söylemekle hadlerini aşanları, tıpkı mühürle bir şeyi damgalar gibi bunların kalplerini damgalayıp mühürleriz.

٧٥- ﴿ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴾

75. Sonra da onların ardandan da Firavun ve toplumuna Musa ve Harun'u mucizelerimizle gönderdik, fakat onlar kibirlendiler ve günahkâr bir toplum oldular.

« ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِه بِاٰيَاتِنَا » **"Sonra da onların ardandan da Firavun ve toplumuna Musa ve Harun'u mucizelerimizle gönderdik"**

« فَاسْتَكْبَرُوا » **"Fakat onlar kibirlendiler."** Büyüklük taslayıp kabul etmediler. Kibrin ve büyüklük taslamanın en tehlikeli boyutu, kulların, Allah tarafından gönderilen mesajın kendilerine açıkça belli olmasından sonra onu basite alıp onunla eğlenmeleri ve alay etmeleridir. Büyüklük taslayarak onu kabul etmekten uzak durmalarıdır.

« وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ » **"Ve günahkâr bir toplum oldular."** Büyük günahlar kazanan kâfirler oldular. İşte bundan dolayıdır ki büyüklük taslayıp onu kabul etmeyip reddetme cüretini gösterdiler.

76. – 83. ÂYETLER

فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُٓوا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسٰٓى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَكُمْ ؕ اَسِحْرٌ هٰذَا ؕ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَٓاءُ فِي الْاَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّٓا اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَٓا اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْ ؕ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِ ۚ وَاِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾

Meâli

76. Katımızdan onlara hak (mucize) gelince “Bu elbette apaçık bir sihirdir” dediler.

77. Musa: *“Size hak geldiğinde onun için (hep böyle) mi dersiniz? Bu bir sihir midir? halbuki sihirbazlar iflah olmazlar”* dedi.

78. Onlar dediler ki: *“Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (dinden)*

bizi döndüresin ve yeryüzünde ululuk sizin ikinizin olsun diye mi bize geldin? Halbuki biz size inanacak değiliz."

79. Firavun dedi ki: Bilgili bütün sihirbazları bana getirin.

80. Sihirbazlar gelince Musa onlara: atacağınızı atın, dedi.

81. Onlar (iplerini) atınca, Musa dedi ki: "Sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onu boşa çıkartacaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."

82. "Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır."

83. Firavun ve kavminin kendilerine işkence etmesinden korkuya düştükleri için kavminden bir gurup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi. Çünkü Firavun yeryüzünde ululuk taslayan (bir diktatör) ve haddi aşanlardan idi.

Tefsiri

٧٦- ﴿ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوٓا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴾

76. Katımızdan onlara hak (mucize) gelince "Bu elbette apaçık bir sihirdir" dediler.

« فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا » **"Katımızdan onlara hak (mucize) gelince,"** Gelenin hak ve gerçek olduğunu öğrenince, bunların Allah katından gelen gerçekler olduğunu bilince « قَالُوٓا » "kibirlerinden ve şehevi istekleri peşinde gitmeyi sevdiklerinden ötürü **dediler ki:"**

« اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ » **"Bu elbette apaçık bir sihirdir" dediler."** Oysa kendileri bunun sihir yani büyü olmadığını, hak ve gerçek olduğunu, uzaktan ve yakından büyü ile ilgisi bulunmadığını çok iyi biliyorlardı.

٧٧- ﴿ قَالَ مُوسٰىٓ اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴾

77. Musa: "Size hak geldiğinde onun için (hep böyle) mi dersiniz? Bu bir sihir midir? Halbuki sihirbazlar iflah olmazlar" dedi.

«قَالَ مُوسٰى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاۤءَكُمْ» **"Musa: "Size hak geldiğinde onun için (hep böyle) mi dersiniz?"** Bu bir inkâr ifadesidir. O kâfirlerin söylemiş oldukları sözleri ise mahzuftur.

Bu da: «اَتَقُولُونَ هٰذَا سِحْرٌ» yani "Bu bir sihir midir diyorsunuz?" demektir. Sonra bu cümlenin hemen ardından yine inkâr manasını yani onlara cevap ve kendilerin ret mahiyetinde olan yeni bir cümleyi söylüyor:

«أَسِحْرٌ هٰذَا» **"Bu bir sihir midir?"** Bu, hem haber ve hem mübtedadır. «وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ» **"Halbuki sihirbazlar iflah olmazlar" dedi."** Bir zafer elde edemeyeceklerdir.

٧٨- ﴿قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاۤءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاۤءُ فِى الْاَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ﴾

78. Onlar dediler ki: "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (dinden) bizi döndüresin ve yeryüzünde ululuk sizin ikinizin olsun diye mi bize geldin? Halbuki biz size inanacak değiliz."

«قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاۤءَنَا» **"Onlar dediler ki: "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (dinden) bizi döndüresin."** Tapmak ve kulluk etmekte olduğumuz putlardan veya Firavuna ibadet ve kullukta bulunmaktan bizi çevirip döndürmek,

«وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاۤءُ فِى الْاَرْضِ» **"Yeryüzünde ululuk sizin ikinizin olsun diye mi bize geldin?"** Mülk ve varlık sizin olsun için mi geldin? Çünkü kralların özelliği kibirlilik ve büyüklenmedir. Onlar azamet ve yücelik niteliklerine sahiptirler.

«وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ» **"Halbuki biz size inanacak değiliz."** Her ikinizin bize getirdiklerini biz tasdik edecek, doğrulayıp kabullene-

cek değiliz. « وَتَكُونَ » kelimesini Hammad ile Yahya, «ى» harfiyle, « يَكُونَ » olarak okumuşlardır.

٧٩- ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِى بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ﴾

79. Firavun dedi ki: Bilgili bütün sihirbazları bana getirin.

« وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِى بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ » **"Firavun dedi ki: Bilgili bütün sihirbazları bana getirin."** Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « سَاحِرٍ » kelimesini, « سَحَّارٍ » olarak okumuşlardır.

٨٠- ﴿فَلَمَّا جَآءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَآ اَنْتُمْ مُلْقُونَ﴾

80. Sihirbazlar gelince Musa onlara: atacağınızı atın, dedi.

« فَلَمَّا جَآءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَآ اَنْتُمْ مُلْقُونَ » **"Sihirbazlar gelince Musa onlara: atacağınızı atın, dedi."**

٨١- ﴿فَلَمَّآ اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ﴾

81. Onlar (iplerini) atınca, Musa dedi ki: "Sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onu boşa çıkartacaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."

« فَلَمَّآ اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ » **"Onlar (iplerini) atınca, Musa dedi ki: "Sizin getirdiğiniz sihirdir"** Burada, «مَا » edatı mevsule olup, mübteda olarak gelmiştir. « جِئْتُمْ بِهِ » kavli de bunun ilgi cümleciğidir. «السِّحْرُ» haberdir. Yani: "Getirmiş olduğunuz şey aslında sihirdir. Yoksa Firavun ve kavmi tarafından sihir diye adlandırılan Allah'ın âyetleri değildir sihir olan.

Kıraat imamlarından Ebu Amr, vakıftan sonra, «السِّحْرُ» kelimesini biri soru edatı olmak üzere iki hemze ile, « آلسِّحْرُ » diye kıraat etmiştir. Bu kıraate göre, « مَا » istifhamiyedir, soru edatıdır. Yani: "**Getirdiğiniz şey nedir? O sihir midir?**" demektir.

« إِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُ » "**Allah onu boşa çıkartacaktır.**"

Bunların asılsız olduklarını meydana çıkaracaktır. « إِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ» "**Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez.**" Onu sabit kılmaz, varlığını sürdürtmez, aksine onu darmadağın eder.

٨٢- ﴿وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ﴾

82. "Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır."

« وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ » "**Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır.**" Varlığını devam ettirecektir.

٨٣- ﴿أَنْ يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ﴾

83. Firavun ve kavminin kendilerine işkence etmesinden korkuya düştükleri için kavminden bir gurup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi. Çünkü Firavun yeryüzünde ululuk taslayan (bir diktatör) **ve haddi aşanlardan idi.**

« فَمَا آمَنَ لِمُوسٰى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ »

"**Firavun ve kavminin kendilerine işkence etmesinden korkuya düştükleri için kavminden bir gurup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi.**" Bunlar da İsrail oğullarının genç kesiminden idiler. Sanki burada şöyle denilir gibidir: "Sadece kavmine ait olan çocuklardan bir takım gençler iman etti." Çünkü Hz. Musa bunların babalarını davet etmiş ise de, babaları Firavun'dan olan korkuları yüzünden Hz. Musa'nın dave-

tine katılmadılar. Ancak korkuya rağmen Hz. Musa'nın davetine bu adamların çocukları icabet ettiler.

Bir de « قَوْمِهِ » ifadesindeki zamir Firavun'a racidir. « ذُرِّيَّةٌ » yani çocuklar ifadesi de, Firavun hanedanından iman etmiş olan kimselerdir. Bunlar da Firavun'un eşi Asiye, hizmetçisi, hizmetçinin eşi ve bir de berberi yani kuaförlüğünü yapan kadından ibaret olan kimselerdi.

« وَمَلَائِهِمْ » kavlindeki zamir de yine Firavun'a racidir ve "Firavun'un ailesi, ileri gelenleri, seçkin adamları" demektir. Örneğin Tıpkı **Rabia** ve **Mudar** kabileleri denmesi gibi bir ifadedir. Ya da bu, Firavun'a danışmanlık yapan kimselerin olması nedeniyle onlar için söylenmiş bir ifadedir. Yahut da buradaki zamir, « ذُرِّيَّةٌ » kavline racidir. Yani, "Firavun'dan olan korkuları ve bir de İsrail oğullarının üst düzey adamlarından olan korkuları sebebiyle..." demektir. Çünkü bunlar hem kendi çocukları ve hem de kendi canları adına Firavun'dan hep korkuyorlardı. Bunun kanıtı da, «أَنْ يَفْتِنَهُمْ » **"kendilerine baskı ve ceza uygulanır..,"** kavlidir. Bununla Firavun tarafından işkence göreceklerine işaret edilmektedir.-

« وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِى الْأَرْضِ » **"Çünkü Firavun yeryüzünde uluŀuk taslayan** (bir diktatör)" Herkese karşı baskı uyguluyordu.

« وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ » **"Ve haddi aşanlardan idi."** Yani zulmetmede, halkı ezmede, bozgunculuk çıkarmada, Rablık iddiasına kalkıştığında kibirlilik gösterip taşkınlık etmede gerçekten haddini aşmış bulunuyordu.

84. – 93. ÂYETLER

وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۙ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَأَوْحَيْنَآ إِلَى مُوسٰى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَآ إِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالاً فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾ قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلاَ تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا ۗ حَتّٰى إِذَآ أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ اٰمَنْتُ أَنَّهُ لآ إِلٰهَ إِلاَّ الَّذِي اٰمَنَتْ بِهِ بَنُوا إِسْرَآئِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آلْئٰنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ

مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ٩٣

Meâli

84. Musa dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız sadece O'na güvenip dayanın."

85. Onlar da dediler ki: "Allah'a dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi o zalimler topluluğu için deneme konusu kılma!"

86. "Ve bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar!"

87. Biz de Musa ve kardeşine: "kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın (Ey Musa!) Mü'minleri müjdele! Diye vahyettik.

88. Musa dedi ki: *"Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! (onlara bu nimetleri) insanları senin yolundan saptırsınlar ve elem verici cezayı görünceye kadar iman etmesinler, diye mi (verdin?) Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver (ki iman etsinler)"*

89. Allah: İkinizin de duası kabul olunmuştur. O halde siz doğruluğa devam edin ve sakın o bilmezlerin yoluna gitmeyin! Dedi.

90. Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet (denizde) boğulma haline gelince, (Firavun): "Gerçekten İsrailoğullarının inandığı Tanrı'dan başka tanrı olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım!" dedi.

91. Şimdi mi iman ettin! Halbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun.

92. Ey Firavun! Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini (cansız olarak) kurtaracağız. İşte insanlardan bir çoğu, hakikate âyetlerimizden gafildirler."

93. Andolsun ki biz İsrailoğullarını güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz nimetlerden rızık verdik. Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki Rabbin, kıyamet günü onların, aralarında ihtilaf etmekte oldukları şeyler hakkında hükmedecektir.

Tefsiri

٨٤- ﴿وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ﴾

84. Musa dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız sadece O'na güvenip dayanın."

«وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ»

"Musa dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız-Onu tasdik edip ayetlerini de doğrulamışsanız- **ve Ona teslim olduysanız** -Çünkü tevekkülde İslam yani Müslüman olmak şarttır. Bu ise, Müslümanların kendilerini Allah'a teslim etmeleridir. Yani kendilerini ya da canlarını ihlaslı olarak Allah'a teslim ederler. Gönüllerinde şeytana bir yer vermezler. Çünkü tevekkül denilen şey, öyle karışık bir şekilde olmaz. Samimiyet ve dürüstlük ister **"Sadece O'na güvenip dayanın."** Firavun'dan korunmak için o halde işinizi Allah'a dayandırın.

٨٥- ﴿فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾

85. Onlar da dediler ki: "Allah'a dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi o zalimler topluluğu için deneme konusu kılma!"

«فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا» **"Onlar da dediler ki: "Allah'a dayandık."** Evet! Onlar böyle dediler. Çünkü gerçekten ihlas sahibi idiler. Hiç kuşkusuz Allah böylelerinin tevekkülünü kabul eder. Dua ve isteklerine karşılık verir, onları kurtarır ve onların kendilerinden korktukları kimseleri de helak eder. O helâk edilenlerin yerine ve topraklarına bunları geçirir, halife kılar. Kim Rabbine karşı tevekkülde, Ona dayanıp güvenmede samimi ve dürüst olmak isterse, onun yapması gereken şeyi, ihlasına ve dürüstlüğüne başka bir şeyi karıştırmaması gerekir.

« رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ » **"Ey Rabbimiz! Bizi o zalimler topluluğu için deneme konusu kılma!"** Onların elinde bir sıkıntıya uğratma, yani, bize işkence etmelerine fırsat verme. Onların baskıları sonucu dinimizden bizi döndürmelerine imkân tanıma. Yani bizi saptırmalarına izin verme.

El-Fatin: Kişiyi hak olan yoldan saptıran kimse demektir.

٨٦- ﴿وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾

86. "Ve bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar!"

« وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ » **"Ve bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar!"** Yani onları bizden uzaklaştırmak ve bize üstün olmalarına fırsat vermemek suretiyle Rahmetin ile bizi kurtar.

٨٧- ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾

87. Biz de Musa ve kardeşine: "kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da doğsdoğru kılın (Ey Musa!) Mü'minleri müjdele! Diye vahyettik.

« وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا » **"Biz de Musa ve kardeşine: "kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın."**

« تَبَوَّءَ الْمَكَانَ » "ev edindi, barınak, sığınak edindi" manasındadır.

Bu tıpkı, « تَوَطَّنَهُ » yani "vatan edindi" anlamında bir ifadedir. Mana şöyle olmaktadır: "Her ikiniz de onlara ait evlerden kimi evleri, kavminiz için Mısır'da sığınak durumuna sokun, getirin. Orada ibadet edebilmek, ve kimi kararlar almak için oraları uygun ve korunur hale getirin.

« وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً » **"Ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın"** Yani o evleri kıbleye yönelik mescitler edinin. Burada geçen kıbleden kasıt Kâbe'dir. Hz. Musa (a.s) olsun ona iman edenler olsun birlikte Kâbe'ye doğru namaz kılıyorlardı. Hz. Musa ve kavmi ilk zamanlarda,

kâfirlerden olan korku ve endişeleri yüzünden evlerinde namazlarını kılıyorlardı. Böylece kâfirlerin saldırılarından, onların kendilerine ezada bulunmalarından, baskı yoluyla dinlerinden döndürmelerinden korunuyorlardı. Yani tıpkı Müslümanların İslâm'ın ilk dönemlerinde Mekke'de yaptıkları gibi yapıyorlardı.

«وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ» **"Namazlarınızı da dosdoğru kılın!"** Tam bir güvence elde edene dek evlerinizde kılın.

«وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ» **"(Ey Musa!) Mü'minleri müjdele! Diye vahyettik."**

*Dikkat edilirse ayette başta ikil hitapla, Hz. Musa ve Hz. Harun'a sesleniş yapılmış. Sonra bu ifade çoğul olarak getirilmiş ve en sonunda da, "Müjdele" ifadesiyle de, tekil ifade kullanılmıştır. Bunun sebebi, ibadet yerlerinin seçimi ve takdiri konusu, iki peygambere havale edildiğinden ikil ifade getirilmiştir. Bundan sonra çoğul getirilmesi ise, oraların mescitler haline getirilmesi ve buralarda namaz kılınması cumhura yani iman eden herkese farz olması itibariyledir. Sadece Hz. Musa'ya hitaben, "Müjdele" denmesi de, bu müjdenin büyüklüğü ve önemi ile müjdeyi verenin değeri açısındandır.

٨٨- ﴿وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَا اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ زِينَةً وَاَمْوَالًا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ﴾

88. Musa dedi ki: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! (onlara bu nimetleri) insanları senin yolundan saptırsınlar ve elem verici cezayı görünceye kadar iman etmesinler, diye mi (verdin?) Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver (ki iman etsinler)"

«وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَا اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ زِينَةً وَاَمْوَالًا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا» **"Musa dedi ki: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin"** İnsanın kendisiyle

süslendiği her şey demektir. Örneğin giysi, süs ve takı eşyası, yatak ve mobilya takımları ile başka şeyler, mallar, nakit paralar, nimetler ve her türlü ve her manadaki eşya.

«رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ» **"Ey Rabbimiz! (onlara bu nimetleri) insanları senin yolundan saptırsınlar,"** Buradaki, Kıraat imamlarından Kufe okulu mensupları « لِيُضِلُّوا » kelimesini aynı zamanda, « لِيُضِلَّهُ » diye de okumuşlardır. Yani insanları sana itaatten saptırsınlar için mi? Ayette geçen, «الدُّنْيَا» kelimesi üzerinde vakıf yapılmaz, yani durulmaz. Çünkü, « لِيُضِلُّوا » kelimesi ya da kavli, « اٰتَيْتَ » kavline müteallliktir. « رَبَّنَا » "Ey Rabbimiz!" kavli yakarmada daha içten olduğunu ve bu manada bir niyazda bulunulduğunu göstermek manasında birincinin tekrarıdır.

Şeyh Ebu Mansur (r.h) diyor ki: "Bu kâfirlerin, halkı Allah'ın yolundan saptırdıkları bilinince, Allah da onlara vereceğini verdi ki, böylece Onun yolundan hem kendileri sapsınlar ve hem de başkalarını saptırma çabasıyla daha çok azap görsünler istemiştir. Bu adeta yüce Allah'ın şu kavlindeki ifadeye benzer. Allah şöyle buyuruyor: **"Aksine onlara zaman tanımamız sadece günahlarını artırmaları içindir."** (Al-i İmran,178) Şu anda açıklamasını okuduğumuz bu âyet mutezile aleyhinde bir hüccettir.

« رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ » **"Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et"** Mallarını helak et. Mallarından ve varlıklarından eser bırakma. Çünkü bunlar sana karşı giriştikleri isyanlarında Senin nimetinden yararlanıyorlar.

« طَمْسٌ » Mahvolmak, yok olmak, eseri kalmamak manalarına gelen bir kelimedir. Anlatıldığına göre bu topluma ait altın ve gümüş paralar, sikkelerin tamamı üzerindeki süslemeleri, armaları kalmak üzere taş haline dönüşüvermişti. Bir diğer anlatıma göre de bunların diğer malları da aynı akıbete uğramıştır.

« وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ » **"Kalplerine sıkıntı ver (ki iman etsinler)"**.

Bunların kalpleri üzerine damga bas ve gönüllerini kaskatı kılarak taşlaştır.

« فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ » **"Elem verici cezayı görünceye kadar iman etmezler."** Zaten bu durumda da iman etmek onlara fayda sağlamaz." Acıklı azabı görene dek bu hallerini devam ettirirler. Nitekim durum bu şekilde sürüp gitmiştir. Çünkü bu kâfirler denize boğulma anına kadar imansızlıklarını devam ettirmişler, o ana kadar inanmamışlardır. Kaldı ki, çaresizlik ve ümitsizlik anında iman etmenin bir yararı yoktur. Çünkü böyle bir iman kabul edilmez.

Bu şekilde bu kimselere bedduada bulunulmasına gelince; artık onların iman etmeyecekleri kesin anlaşılmış, kendilerinden bu açıdan umut kesilmiştir. Kaldı ki vahiy yoluyla da bunların iman etmeyecekleri kendisine bildirilmişti

Ancak bunların inanmayacaklarını henüz bilmediği ya da bir kimsenin iman edeceği henüz bilinmediği bir durumda onlara bedduada bulunmak caiz değildir. Çünkü yüce Allah onu o topluma peygamber olarak göndermiş ki, onları iman etmeye davet etsin, beddua etsin diye değil.

Buradan anlıyoruz ki herhangi bir kimseye beddua etmek onu küfre sokmaz.

« فَلَا يُؤْمِنُوا » kavline gelince bu, « وَاشْدُدْ » diye başlayan duanın yani bedduanın cevabıdır.

٨٩- ﴿ قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

89. Allah: İkinizin de duası kabul olunmuştur. O halde siz doğruluğa devam edin ve sakın o bilmezlerin yoluna gitmeyin! Dedi.

« قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا » **"Allah: İkinizin de duası kabul olunmuştur."** Rivayete göre Hz. Musa **dua** etmiş ve Hz. Harun da "**Amin**" demiştir. Böylece duaya amin demenin de dua olduğu sabit olmuştur. Ancak bunu yani sessiz olarak söylemek daha evladır ve daha yerindedir. Mana şudur: "Her ikinizin de duası kabul edilmiştir. İstediğiniz şey de olacaktır. Ancak zamanı gelince, zamanı içinde olacaktır."

« فَاسْتَقِيمَا » **"O halde siz doğruluğa devam edin."** Azabın geleceği ana kadar dine ve hükümlerine sarılıp bağlı kalın." Şu anda üzerinde bulunduğunuz davet ve tebliğ üzere olun ve o tebliği de sürdürün.

« وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ » **"Ve sakın o bilmezlerin yoluna gitmeyin"** Cehelenin, kendini bilmezlerin yoluna uymayın. Çünkü bunlar doğrulukla icabetin, daveti kabul etmenin ne anlama geldiğini bilmezler. Bunu bilmedikleri gibi mühlet vermenin ne anlama geldiğinin hikmetini de kavrayamazlar.

Rivayete göre yapılan dua ile duanın kabulü arasında geçen süre tam kırk yıl olmuştur.

Kıraat imamlarından İbn Amir, « وَلَا تَتَّبِعَانِّ » kavlini şeddesiz olarak, **nun** harfinin tahfifi ve kesresiyle « وَلَا تَتَّبِعَانِ » olarak okumuştur. Çünkü iki sakin harf bir araya gelmiş ve tesniye nununa benzerliği sebebiyle bu şekilde okumuştur. Çünkü hafife olan yani şeddesiz olan nun harfinin sakin olması vaciptir.

Bir değerlendirmeye göre bu, o ikisinin yani Musa ile Harun'un üzerinde bulundukları hallerini bildirme anlamındadır, bir nehiy anlamında değildir. Ya da haldir ve: "Başkalarına uymamak kaydıyla her ikiniz de doğruluk ve dürüstlükte devam edin" takdirindedir.

٩٠- ﴿وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾

90. Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet (denizde) **boğulma haline gelince, (Firavun): "Gerçekten İsrailoğullarının inandığı Tanrı'dan başka tanrı olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım!" dedi.**

« وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ » **"Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik."** "Kullar işledikleri fiillerin yaratıcısıdır" diyenlerin görüşüne

karşı bu ayet bizim lehimizde olan bir delildir.

« فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا » **Firavun ve askerleri zulmetmek** -üstünlük tasarlayarak ezmek- **ve saldırmak** -ezmek- **üzere onları takip etti."** Onları takip etti, izledi.

Nitekim, « تَبِعْتُهُ وَأَتْبَعْتُهُ » denir ki bu, "onu izledim ve ardı sıra izlettim, peşine takıldım" demektir.

Ayetteki, « بَغْيًا » ve «عَدْوًا » kelimelerinin her ikisi de hal olarak mansubturlar. Ya da mefulü leh olarak mansubturlar.

« حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ » **"Niyahet** (denizde) **boğulma haline gelince;"** Bu cümle üzerinde vakıf yapılmaz, durulmaz. Çünkü, « قَالَ اٰمَنْتُ » kavli, « إِذَا » edatının cevabıdır.

« قَالَ اٰمَنْتُ أَنَّهُ لَٓا إِلٰهَ إِلَّا الَّذ۪ٓي اٰمَنَتْ بِه۪ بَنُٓوا إِسْرَٓائ۪يلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ » **"(Firavun): "Gerçekten İsrailoğullarının inandığı Tanrı'dan başka tanrı olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım!" dedi.**

Âyetin bu kısmı, iman ile İslâm'ın mana bakımından bir olduğunun delilidir. Çünkü burada önce, « اٰمَنْتُ » demiş, sonra da, « وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ » buyurmuştur.

Firavun da aynı manayı tek ayette üç kez üç ibarede tekrar ederek, üzerine basa basa iman ettiğini, İslâm'ı kabul ettiğini söylemiştir ama bunu söylememesi gereken yerde ve zamanda söylemiştir, bunun için de kabul olunmamıştır. Oysa insanın mecbur kalmadığı bir sırada kendi isteğiyle tek bir defa söylemesi, iman etmiş olması için yeterlidir.

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisaî, « أَنَّهُ » kavlini, « إِنَّهُ » olarak kıraat etmişlerdir. Böyle okuyuşta bunu yeni bir cümle, istinaf cümlesi olarak kabul etmeleri ve « اٰمَنْتُ » kavlinden de bedel saymaları sebebiyledir. Bu iki imamın dışındaki kıraat imamları ise, "İman" kav-

linin sılası olan « بِ » harfinin hazfiyle de fethalı olarak okumuşlardır.

٩١- ﴿آلْئٰنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾

91. Şimdi mi iman ettin! Halbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun.

« آلْئٰنَ » **"Şimdi mi iman ettin!"**

Mecbur kaldığın bu sırada mı kıyamete inandın, boğulmaya başlayıp hayatından umudunu kestiğin bu saatte mi inandın? Söylendiğine göre Firavun, Tam boğulurken bunu söylemiştir. Burada asıl amil, « أَتُؤْمِنُ » kelimesidir.

« وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ » **"Halbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun."** İman etmekten hem kendisi sapan ve hem de başkalarını iman etmekten saptıran, azdıran..

Rivayet olunduğuna göre Cebrail (a.s) ona bir fetva ile geldi burada şöyle soruluyordu:

-Acaba Emir ne buyurur. Bir adama ait olan bir köleyi düşünün. Bu köle efendisinin varlığından, malından yararlanıp yetişmiş, onun nimetiyle büyümüştür. Fakat bu köle sonra da efendisine karşı çıkıp ona nankörlükte bulunmuş, onun kendisi üzerindeki hakkını inkâr etmiş ve bir de kalkıp onun önünde beyliğini iddia ve ilan etmiş, Emir buna ne buyurur?

-O da içinde şu ifadelerin yer aldığı bir fetvayı yazar: Ebu'l-Abbas Velid Bin Mus'ap der ki: Efendisine karşı çıkan ve nimetlerine karşı nankörlük edip küfre sapan kölenin cezası denizde boğulmaktır.

İşte Firavun tam boğulmak üzere iken Cebrail (a.s) onun kendi eliyle yazdığı fetva ve fermanı ona verir ve o da hemen yazısını tanır.

٩٢- ﴿فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ﴾

92. Ey Firavun! Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini (cansız olarak) kurtaracağız. İşte insanlardan

bir çoğu, hakikate âyetlerimizden gafildirler."

«فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً» **"(Ey Firavun!) Senden sonra geleceklere"** -Senden sonra gelecek olan insanlara yani İsrail oğullarına bir alamet, bir ders- **ibret olman için** -Çünkü İsrail oğullarının kendileri, Firavun'un boğulmayacağına bizzat inanmaktaydılar. Hatta Hz. Musa onlara, Firavun'un helâk edildiği haberini verince onlar buna inanmamış, onu tasdik etmemişlerdi. Allah da onu sahile attı, nihayet onu gözleriyle gördüler de öyle inandılar.

Bir diğer yoruma göre, «لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً» kavli, *"Senden sonra geleceklere ibret olman için"* «اٰيَةً» bir âyet kılınması manasına gelince bu da, Firavun'un nasıl bir Rab olduğu, Rablik davasına kalkışanın ne duruma düştüğü ortaya çıksın diyedir. Dolayısıyla Rablik iddiasına kalkışmanın muhal olduğunu, bu iddiada olanların sonlarının ne olduğu görülsün de ders çıkarılsın içindir. Onun sahip olduğu bu varlık, mülkünün büyüklüğü, gördüğünüz gibi sonuçta onu Rabbine isyana götürdü. Peki ya bu kadar imkânlara ve azamete rağmen böyle biri helak oluyorsa, acaba varlık ve güç bakımından durumları ondan daha altta olanlar için ne düşünülür ki?- **bugün senin bedenini cansız olarak kurtaracağız."** Denizin dışında sudan uzak bir yere çıkarıp atacağız. Su onu sahile attı, adeta bir öküz halini almıştı.

« بِبَدَنِكَ » hal olarak gelmiştir. Yani cansız bir durumda olduğun bir şekilde..çünkü sen artık sadece cansız bir bedensin, cesetsin. Yalnızca bir beden ya da ceset halinde çıkarıp bırakacağız.

Ya da, « بِبَدَنِكَ » kavli ile, sapasağlam ve ondan hiçbir şeyi eksilmemiş, değişip bozulmamış olan cansız bir beden. Ya da üzerinde hiçbir giysi kalmamış olan çıplak bir bedenden başka değil. Ya da üzerindeki zırhın ile birlikte bir beden. Firavun'un altından bir zırhı vardı, onunla Firavun olduğu biliniyordu, durumu da o sayede ortaya çıkmıştı.

Ebu Hanife bu kelimeyi, « بِاَبْدَانِكَ » olarak okumuştur. Bu da şuna benze: « هُوَ بِاَجْرَامِهِ » O bütün üzerindekilerle, günahlarıyla, demektir. Âyete gelince mana şöyledir: "Bütün bedeninle, hiçbir parçası eksik ol-

maksızın." Ya da bütün zırhlarıyla. Çünkü kendisi onlar arasında bununla meydana çıkmıştı.

« وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ » "**İşte insanların birçoğu, hakikaten ayetlerimizden gafildirler.**"

٩٣- ﴿ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَآءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾

93. Andolsun ki biz İsrailoğullarını güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz nimetlerden rızık verdik. Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki Rabbin, kıyamet günü onların, aralarında ihtilaf etmekte oldukları şeyler hakkında hükmedecektir.

« وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ » "**Andolsun ki Biz İsrail oğullarını gerçekten güzel bir yurda yerleştirdik.**" Güzel, uygun, üzerinde yaşanılacak bir yer ve ortam sunduk. Buraları da Mısır ve Suriye'dir.

« وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَآءَهُمُ الْعِلْمُ » "**Ve onlara temiz nimetlerden rızık verdik. Kendilerine ilim gelinceye kadar** -dinleri konusunda- **ayrılığa düşmediler.**" Bunlar Tevrat hükümlerini yorumlamada anlaşmazlığa düştüler. Nitekim Hz. Muhammed (sav)'in de ümmeti Kur'an ayetlerini tevil etmede ihtilafa düşmüşlerdi. Ya da buradaki ilimden, Hz. Muhammed (sav)'in peygamberliğini bildikleri konusundaki ihtilaflarıdır. İsrail oğullarının ihtilafı, Hz. Peygamber (sav)'in sıfatı hakkındaki ihtilafı idi. Kendilerine ilim geldikten sonra bu, o mu değil mi konusundaki ihtilafları...

« إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ » "**Şüphesiz ki Rabbin, kıyamet günü onların, aralarında ihtilaf etmekte oldukları şeyler hakkında hükmedecektir.**" Yani hakkı batıldan ayıracak ve herkese işlediğinin cezasını ve karşılığını verecektir.

94. – 99. ÂYETLER

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّٓا اَنْزَلْنَٓا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَٓاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا
يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَٓاءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ
﴿٩٧﴾ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَٓا إِيمَانُهَٓا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ
لَمَّٓا اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلٰى حِينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ
كُلُّهُمْ جَمِيعًا اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾

Meâli

94. Rasûlüm! Eğer sana indirdiğimizden (bu anlattığımız olaylardan) kuşkuda isen, senden önce kitab'ı (Tevratı) okuyanlara sor. Andolsun ki, Rabbinden sana hak gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!

95. Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma, sonra ziyana uğrayanlardan olursun.

96. Gerçekten haklarında Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar inanmazlar.

97. Onlara her türlü delil gelse bile, can yakıcı azabı görünceye kadar;

98. Yunus'un kavmi müstesna, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azab gelmeden) iman etsede bu imanları kendilerine fayda verseydi! Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık.

99. (Rasulûm!) Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?

Tefsiri

٩٤- ﴿ فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴾

94. Rasûlüm! Eğer sana indirdiğimizden (bu anlattığımız olaylardan) kuşkuda isen, senden önce kitab'ı (Tevratı) okuyanlara sor. Andolsun ki, Rabbinden sana hak gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!

« فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ » **"Rasûlüm! Eğer sana indirdiğimizden (bu anlattığımız olaylardan) kuşkuda isen, senden önce kitab'ı (Tevratı) okuyanlara sor."**

Yüce Allah İsrailoğulları ile ilgili olarak burada bunlardan söz edince, ki bunlar aynı zamanda ehli kitap idiler. Burada ilmin onlara geldiği ifadesiyle, onları kendilerine ilim gelenler olarak nitelemiştir. Çünkü Hz. Peygamber (sav)'in Allah Resulü olduğuna dair Tevrat ve İncil'de yazılı bulunuyordu. Bu itibarla Kitap ehli Yahudi ve Hıristiyanlar kendi öz oğullarını tanıdıkları kadar Allah Resulü (sav)'ü tanıyorlardı. Burada, onların bu bilgilerinin aynı zamanda Kur'an'ın Allah tarafından gönderilen doğru bir kitap, Hz. Muhammed'in nübüvvetinin sahih olduğu gerçeğini de tekit ve teyit etmektedir. Bu hususta daha da ileri giderek şöyle buyuruluyor:

"Var sayalım ve takdir edelim ki sende de bir şüphe doğdu. -Yani Herhangi bir kimse bir konuda bir şüpheye düşerse, bunun yolu, meselesini çözümleyebilmek için hemen dini kurallara ve onun delillerine

başvurur ve bu alandaki ilim adamlarının incelemelerine gider, sen de öyle yap demek gibi- Bu takdirde hemen Kitap ehlinden olan alimlere bu işi sor. Çünkü onlar sana indirilen şeyin doğruluğunu ve sıhhatini iyi bilirler. Kaldı ki onlar senden başka kendilerine gelip başvuran kimselerin de problemlerini çözüme bağlamaktadırlar."

Bundan amaç, Yahudi din bilginlerinin, Allah Resûlüne indirilenlerin sıhhati ve doğruluğu konusunda kesin bilgi sahibi oldukları, bu özellikte oldukları gerçeğini belirtmektir. Yoksa bu hususta Allah Resûlü kesinlikle bir şüphe sahip değildir, bu manada bir vasıfla nitelenmemektedir. Daha sonra âyet şöyle devam ediyor:

« لَقَدْ جَٓاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ » **Andolsun ki, Rabbinden sana hak gelmiştir."** Yani sen de, tanık olduğun ve kesin olarak bildiğin gibi bu hak, sendeki apaçık mucize ve delillerle, parlak ve reddi, inkârı mümkün olmayacak burhanlarla zaten sabit olmuştur: "Sana gelen ve verilen şey haktır, gerçektir. Bunda asla şüpheye yer yoktur."

« فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ » **Sakın şüphecilerden olma!"** Burada atıf sebebiyle vakfetmek yoktur.

٩٥- ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

95. Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma, sonra ziyana uğrayanlardan olursun.

« وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ » **"Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma, sonra ziyana uğrayanlardan olursun."** Halen sürdürdüğün şüphesizlik durumunu, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeme halini devam ettir ve bunda sebat et. Ya da bu bir bakıma heyecanlandırma ve harekete geçirme anlamında bir ifade tarzıdır. Tıpkı Rabbimizin şu kavli gibi: **"Sakın kafirlere arka çıkma!"** *(Kasas,86)* Keza şu kavli gibi: **"Allah'ın ayetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar seni bu ayetlerden alıkoymasınlar."** *(Kasas,87)* Kısaca bu, Allah Resulü'nün bir yanlışa düşeceğinden değil, onun sebatını ve devamlılığını daha çok sağlamak, onu korumak, masumluğunu göstermek içindir. İşte bunun içindir ki Resulullah (sav) vahyin nüzulü sırasında şöyle buyurmuştur:

"Ben şüphe de etmiyorum, soracak da değilim. Aksine ben,

bunun gerçek olduğuna tanıklık ederim."[15]

Ya da her ne kadar bu hitap Allah Resulü (sav) efendimize yapılmış ise de, asıl murat olunan onun ümmetidir. Yani; "eğer siz, indirdiğim şeylerde herhangi bir şüphede iseniz..." demektir. Kısaca tıpkı yüce Allah'ın şu kavli gibidir: **"Ve size, sapıklığın her çeşidinden sizi kurtaracak olan apaçık bir Kur'an indirdik."** *(Nisa,174)* Dolayısıyla duyup da şüphe edebilecek ihtimali olan herkesedir bu hitap. Bu adeta şu Arap atasözü gibidir: "Kardeşin sana zorluk çıkarırsa sen ona kolaylık göster."

Yahut da, « فَإِنْ كُنْتَ » kavlinin başında yer alan, «إِنْ» edayı nefiy yani olumsuzluk içindir. Yani, "Sen şüphe ediyor değilsin ki, sorma gereği duyasın." Yani biz sana şüphecisin anlamında sorman için emretmiyoruz. Fakat daha kesin ve yakin bilgiye sahip olasın için yapıyoruz. Bu adeta Hz. İbrahim (a.s)'in ölülerin diriltilmesini görmeyi istemesi gibi bir şeydir.

Eğer, « إِنْ » edatının nefiy anlamında olması için, bu edattan sonra bir « إِلاَّ » edatı gelmesi gerekmez mi? örneğin;

«إِنِ الْكَافِرُونَ إِلاَّ فِي غُرُورٍ» *(Mülk,20)* ayetinde görüldüğü gibi. Ne dersin?" diye sorarsan, cevabım şudur: Bu, aslında gerekli olan bir şey değildir. Görmez misin yüce Allah şu ayetinde bak bu « إِلاَّ » edatı olmaksızın, «إِنْ » edatını nefiy anlamında getirmiştir.

İşte ayet: " إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ" *(Fatır,41)* Görüldüğü gibi bu ayette, «إِنْ » edatından sonra, «إِلاَّ » edatı gelmemiştir.

٩٦- ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ﴾

96. Gerçekten haklarında Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar inanmazlar.

« إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ » **"Gerçekten hak-**

---

[15] İbn Cerir, *Tefsir*,11/168

larmda Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar inanmazlar."

-Levh-i Mahfuz'da Allah'ın yazmış olduğu sözü, hükmü sabit olmuştur, yüce Allah, meleklerine onların kafir kimseler olarak öleceklerini haber vermişti. Ya da yüce Allah'ın, **"Onları kesinlikle cehenneme dolduracağım..."** *(A' raf,18)* buyruğunun kesinleşmesidir.

Burada, «لَا يُؤْمِنُونَ» kavli üzerinde vakf yoktur. Çünkü makabline taalluk etmektedir.

٩٧- ﴿وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَ﴾

97. Onlara her türlü delil gelse bile, can yakıcı azabı görünceye kadar;

« وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَ » **"Onlara her türlü delil gelse bile, can yakıcı azabı görünceye kadar;"**

Yeis halinde iman etmenin de yararı kendilerine bir olmayacaktır." Mealde de belirttiğimiz gibi yeis halinde yani hiçbir umudu kalmadığı bir anda iman etmiş olması kişiye bu imanı fayda vermez. Ya da kıyamet anında ve o günde onlardan o an iman etmiş olmaları, kabul edilmeyecektir.

٩٨- ﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَٓا ا۪يمَانُهَٓا اِلَّا قَوْمَ يُونُسَۜ لَمَّٓا اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى ح۪ينٍ﴾

98. Yunus'un kavmi müstesna, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azab gelmeden) iman etsede bu imanları kendilerine fayda verseydi! Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık.

« فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَٓا ا۪يمَانُهَٓا » **"Yunus'un kavmi müstesna, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azab gelmeden) iman etsede bu imanları kendilerine fayda verseydi!"**

« فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ » Bizim kendilerini helâk etmek suretiyle

ortadan kaldırdığımız ülkeler içinden tek bir ülke, küfürlerinde tevbe ederek iman etmiş olsalardı ya? Henüz azap gelip çatmadan samimi ve dürüst olarak inansalardı olmaz mıydı? Firavun gibi ta boğulma anına kadar imanlarını geciktirenler gibi geciktirmeselerdi ya? « فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا » böylece o ülkeler halkının imanları kendilerine yarar sağlasaydı olmaz mıydı? Kendi serbest rızalarıyla vaktinde iman edip Allah'ın da imanlarını kabul etmesini kazansalardı olmaz mıydı?

« إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ » **"Yunus'un kavmi müstesna."** Buradaki istisna munkatı istisnadır. Yani, "Ancak Yunus'un kavmi öyle değil, bunlar müstesna." Ya da bu istisna muttasıl istisnadır. Cümle ise nefiy anlamında bir cümledir. Sanki şöyle denilmektedir: "Helak olan ülkeler halkından hiçbirisi iman etmedi. Sadece Yunus'un kavmi iman etti." « قَوْمَ » kelimesinin mansub olması ise, istisna edatının asli görevine göredir.

« لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ » **"Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık."** Ecellerinin bitimine kadar...

Rivayete göre Hz. Yunus, Musul sınırları içerisinde bulunan Ninova halkına peygamber olarak gönderilmişti. Fakat o toplum kendisini yalanladı. O da toplumuna öfkelenip Ninova'yı terketti. Ancak Ninova halkı Hz. Yunus'u aralarında bulamayınca, azabım gelip kendilerini yakalamasından korktular. Pişmanlık duydular. Bunun üzerine hepsi de zayıflıklarını, zelil ve hakir olduklarını, ellerinden hiçbir şeyin gelmediğini simgeleyen yoksulluk ve tevazu, alçak gönüllülük anlamında kıldan sert giysilerini giyindiler. Kırk gece seslerini avaz avaz yükselterek feryad etmeye, ağlamaya başladılar. Hepsi de, kadınlarını, çocuklarını, hayvanlarını da alarak sahraya, geniş bir alana çıktılar. Çocuklu kadınlarla çocuklarının arasını, hayvanlarla yavrularını birbirinden ayırdılar. Hepsi birbirlerinin haline acırak ve başlarına gelecek olanlardan korkarak iyice hassaslaşmış bir gönül diliyle birbirlerine kucak açıyor, birbirlerine sarılıyorlardı. Açık olarak iman ettiklerini, yaptıklarından dönüp tevbe ettiklerini dile getiriyorlardı. İşte onların bu samimi tevbeleri sebebiyle yüce Allah onlara merhamet etti, onlardan azabı kaldırdı. Günlerden Aşure idi ve Cuma gününe tesadüf etmişti. Hatta öyle ki birbirlerine karşı

yaptıkları haksızlıkları ortadan kaldırmaya gayret gösteriyorlardı. Nitekim eğer biri birisine ait bir taş parçasını almış ve binasının temelinde kullanmışsa ve sahibinin de bundan haberi yokmuşsa, gidip o taşı evinin temelinden çıkarıp getirip sahibine vermiştir.

Bir rivayete göre, azabın kendilerine ineceği anı gördüklerinde, hemen hayatta kalmış olan alimlerinden yaşlı bir zata giderler, ondan sonlarının ne olacağını sorarlar. O da kendilerine şöyle dua etmelerini söyler: **"Ey hiçbir canlının olmadığı zaman hep var olup hayat sahibi olan Rabbim! Ey ölüleri dirilten hayat sahibi Rabbim! Ey hep diri olan hayat sahibi ölmez Rabbim! Senden başka ilâh yoktur, sadece Sen varsın Rabbim!"**

Bunun üzerine yüce Allah da onlardan azabı kaldırdı. Fudayl İbn İyad diyor ki –Allah ruhunu kutsasın-: Onlar şöyle dua ediyorlardı: "**Allah'ım! Doğrusu günahlarımız büyüdükçe büyüdü, oysa Sen bizim günahlarımızı bağışlamakta, onları silmekte en büyüksün, en yücesin. Rabbimiz! Sen, sana yakışır olanıyla bize muamele buyur. Yoksa bizim layık olduğumuz muameleyi bize uygulama, reva göreme!"**

٩٩- ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾

99. (Rasulûm!) Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?

«وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا» **"(Rasulûm!) Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi."**

Burada, «جَمِيعًا» kelimesi haldir. İmanda bir araya gelirlerdi, onun üzerinde mutabık kalırlardı. Bu konuda herhangi bir ayrılığa düşmezlerdi.

Yüce Allah, kudretinin kemâlinden, üstünlüğünden ve meşietinin yani dilemesinin geçerli olduğundan, nüfuzundan şöyle haber vermektedir: "Yani Allah dilemiş olsaydı yeryüzündekilerin hepsi iman ederlerdi. Ancak Allah, kendi özgür aklı ve tercihiyle, seçimiyle kendisine

iman edeceklerini ezeli ilminde bildiği gibi iman etmelerini diledi, yine kendi özgür seçimleri sonucu küfrü tercih edeceklerini ve iman etmeyeceklerini ezeli bilgisiyle bildi."

Ancak Mutezilenin görüşü şöyledir: "Burada Meşietten murat, zoraki ve mecburi manada bir meşiettir. Yani; "Eğer Allah bunlarda zorunlu olarak iman etmelerini yaratmışsa, mutlaka iman edecekler, başka bir tercih yapamayacak şekilde var etmişse, bunlar da mutlaka iman edeceklerdir. Fakat Allah bunların iman etmelerini ihtiyarlarına bıraktı, onlar da iman etmediler delilleri de bu âyetin gelen şu kısmıdır:

« أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ » **"O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?"** Yani iman konusunda, ikrah ve cebretme meşieti yani isteği sana ait değildir, bu, sadece bana aittir." İşte bu düşünce bozuktur, sakattır. Bozuk ve sakatlığına gelince durum şöyledir:

"İman, kula ait bir fiildir. Dolayısıyla kula ait olan bir fiil de ancak kulun kudreti ve gücü ile meydana gelir. Böyle bir şey de ancak kişinin kendi özgür seçimiyle olabilir, onun seçimi ya da ihtiyarı olmaksızın bu, gerçekleşmez."

Bize yani Ehli Sünnete göre bunun tevili ya da yorumu şöyledir: "Yüce Allah'ın bir lütfu ve ihsanı vardır. Eğer Allah bunu kullarına verirse, onlar da kendi ihtiyarları yani seçenekleri ile hepsi de iman ederler. Fakat Allah, onların iman etmeyeceklerini biliyordu, bunun için de onlara bu manada lütufta bulunmadı. Bu ise muvaffakiyet demektir. Onlar bu muvaffakiyeti hakketmediler.

« أَفَأَنْتَ » kelimesinin başında yer alan soru edatı, nefiy manasındadır. Mana şöyledir: "Ey Muhammed! Sen onları iman etmeye zorlayamazsın, buna malik ve sahip değilsin Çünkü bu, tasdik etmeyi, doğrulamayı ve ikrarı gerektirir, bunlarla olur. Dolayısıyla bir kimseyi tasdik etmeye zorlamak, mecbur bırakmak mümkün olmaz.

❀ ❀ ❀

100. – 109. ÂYETLER

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۜ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى
الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۜ
وَمَا تُغْنِى الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ
يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ۜ قُلْ فَانْتَظِرُوا
اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ
كُنْتُمْ فِى شَكٍّ مِنْ دِينِى فَلَآ اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْ ۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ ۙ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۚ
فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ
فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَ ۚ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِ ۜ
يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِ ۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ
يَآ اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا
يَهْتَدِى لِنَفْسِهِ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ

بِوَكِيلٍ ۝١٠٨ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ۝١٠٩

Meâli

100. Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkârcı) kılar.

101. De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın da ibret alın" Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz.

102. Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş toplumların (acıklı) günlerinin benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: Haydi bekleyin! Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

103. Biz, sonra Peygamberlerimizi ve aynı şekilde iman edenleri kurtarırız. İnananları üzerimize bir borç olarak kurtaracağız.

104. De ki: "Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz (bilin ki) ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam, fakat ancak sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim. Bana mü'minlerden olmam emrolundu."

105. "Ve (bana) hanîf (Allah'ın birliğini tanıyıcı) olarak yüzünü dine çevir, sakin müşriklerden olma, diye (emredildi)"

106. Allah'ı bırakıp da sana fayda veya zarar vermeyecek şeylere tapma. Eğer bunu yaparsan, takdirde sen mutlaka zalimlerden olursun.

107. Eğer Allah sana bir zarar, dokundurursa onu yine O'ndan başka girecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, o'nun keremini geri çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Ve o bağışlayandır, esirgeyendir.

108. De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden Hak (Kur'an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (sadece tebliğ etmekle memurum)

109. (Rasûlüm!) Sen, sana vahyolunana uy ve Allah hükmedinceye kadar sabret. O hakimlerin en hayırlısıdır.

Tefsiri

١٠٠- ﴿ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلاَّ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ ﴾

100. Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkârcı) kılar.

« وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلاَّ بِاِذْنِ اللّٰهِ » **"Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz." "O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkârcı) kılar."** Ya da şeytanı onların başına musallat kılar.

١٠١- ﴿ قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا تُغْنِى الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لاَ يُؤْمِنُونَ ﴾

101. De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın da ibret alın" Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz.

« قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ » **"De ki: "Göklerde ve yerde** -özellikle gece ile gündüzün değişmesiyle, ekin, meyve ve ürünlerin çıkmasıyla- **neler** - ders çıkarılacak ne gibi mucizeler, deliller- **var,** - bunlardan ders çıkarmak ve ibret almak gözüyle- **bakın da ibret alın!"**

« وَمَا تُغْنِى الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لاَ يُؤْمِنُونَ » **"Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz"** Çünkü bunlar akletmeyenlerdir. « وَمَا تُغْنِى » kavlindeki «مَا» edatı nefiy içindir.

١٠٢- ﴿ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلاَّ مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴾

102. Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş toplumların (acıklı) günlerinin benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: Haydi bekleyin! Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

« فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلاَّ مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ » **"Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş toplumların (acıklı) günlerinin benzerle-**

rinden başkasını mı bekliyorlar?" Yani daha önce gelip geçmiş toplumların başına gelen, yüce Allah tarafından meydana getirilen olaylar gibisini mi? Nitekim Arapların kendi aralarında olaylar diye andıkları ve içinde yaşadıkları olayların geçtiği günler manasınadır. Buradaki ifade de buna benze bir ifadedir.

« قُلْ فَانْتَظِرُوٓا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ » **"De ki: Haydi bekleyin! Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."**

١٠٣- ﴿ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

103. Biz, sonra Peygamberlerimizi ve aynı şekilde iman edenleri kurtarırız. İnananları üzerimize bir borç olarak kurtaracağız.

« ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا » Bu cümle, bundan önceki âyette geçen « إِلاَّ مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ » kavlinin delalet ettiği mahzuf bir cümle üzerine matuf bulunmaktadır. Sanki burada şöyle denilmektedir: "Biz toplumları helâk ederiz."

« ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا » **"Biz, sonra peygamberlerimizi kurtarırız."** Diye geçmişteki durumların hikâye edilip anlatılması gibi. « ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا » **"Biz, sonra peygamberlerimizi ve onlara** -onlarla birlikte- aynı şekilde **iman edenleri kurtarırız."**

« كَذٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ » **"İnananları üzerimize bir borç olarak kurtaracağız."** Tıpkı şu anlattığımız kurtarma hikayesi gibi, sizden mümin olanları da kurtaracak ve müşrikleri de helak edeceğiz.

«حَقًّا عَلَيْنَا» kavli burada muterize, cümlesidir. Yani, "Bu, bize gerçek olarak borç oldu. Kıraat imamlarından Hafs ile Ali Kisaî, « نُنَجِّي » kavlini şeddesiz olarak, « نُنْجِي » tarzında okumuşlardır.

١٠٤- ﴿ قُلْ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلآ أَعْبُدُ الَّذِينَ

تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذٖى يَتَوَفّٰيكُمْۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴾

104. De ki: "Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz (bilin ki) ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam, fakat ancak sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim. Bana mü'minlerden olmam emrolundu."

« قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فٖى شَكٍّ مِنْ دٖينٖى » **"De ki: "Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz"** İşte benim dinim budur. O halde onun özelliklerini dinleyin. Sonra da dininin özelliklerini şöyle açıklıyor:

« فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذٖينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ » **"(Bilin ki) ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam."**

« وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذٖى يَتَوَفّٰيكُمْ » **"Fakat ancak sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim."**

Öldürecek olan... bu ayette durumu "öldürme" ifadesiyle dile getirdi ki bu inkarcılara, gerçek manada kendisinden korkulması gereken ve buna layık olan Allah olduğunu göstererek uyanmalarını sağlamaktır. Ondan sakınılmasını göstermek, hiçbir şeye kadir olmayan şeylerin mabud kabul etmemelerini temin içindir.

« وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ » **"Bana mü'minlerden olmam emrolundu."**

« اَنْ اَكُونَ » kavli, « بِاَنْ اَكُونَ » demektir. Yani, Rabbimin bana verdiği akla göre, Allah bana bununla emretti, Kitabında bana vahyolunduğu ve bildirildiği gibi, bana böyle emir buyurdu.

١٠٥- ﴿ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّٖينِ حَنٖيفًاۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴾

105. "Ve (bana) hanîf (Allah'ın birliğini tanıyıcı) olarak yüzünü dine çevir, sakin müşriklerden olma, diye (emredildi)"

« وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّٖينِ حَنٖيفًا » **"Ve (bana) hanîf (Allah'ın birliğini tanıyıcı) olarak yüzünü dine çevir,"**

Burada, « وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ » kavli, « وَاُحِيَ اِلَيَّ اَنْ اَقِمْ » takdirindedir, mealde de buna dikkat edilmiştir. Bu şekilde, « وَاُمِرْتُ » kavliyle aralarında bir uyum olsun istenmiştir. Yani; "Yüzün ile Allah'ın sana emrettiği şeylere yönel" ya da, "Allah'a dön, o doğrultuda yürü, sakın sağa ve sola değer verme, iltifat etme, dönüp bakma!" demektir.

« حَن۪يفاً » kelimesi, « لِلدّ۪ينِ » kavlinden veya, « وَجْهَ » kavlinden haldir. « وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ » **"Sakın müşriklerden olma!" diye emredildi.**

١٠٦- ﴿وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَۚ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذاً مِنَ الظَّالِم۪ينَ﴾

106. Allah'ı bırakıp da sana fayda veya zarar vermeyecek şeylere tapma. Eğer bunu yaparsan, takdirde sen mutlaka zalimlerden olursun.

«وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ» **"Sakın Allah'ı bırakıp da** -dua etmen ve çağırman durumunda- **sana fayda veya** –aşağılaman halinde sana- **zarar vermeyecek olan şeylere tapma."**

« فَاِنْ فَعَلْتَ » **"Eğer bunu yaparsan"** Eğer sana ne bir yararı ve ne de bir zararı olmayan bu şeylere, Allah'ı bırakıp kulluk edersen, dua edip çağırırsan. Burada uzatmamak için konuyu kısaca "**eğer işlersen**" diye fiil ile durumu özetlemektedir.

« فَاِنَّكَ اِذاً مِنَ الظَّالِم۪ينَ » **"O takdirde sen mutlaka zalimlerden olursun.** Çünkü Allah'a şirk koşmak en büyük zulümdür" diye de bana yasak getirildi." Âyetteki, « اِذاً » kelimesi, şartın cevabıdır, mukadder yani var sayılan bir soruya cevaptır. Sanki burada, birisi, Puta tapanların ardından gidenlerin durumu ve sonu nasıl olacak diye bir soru yöneltiyor gibi, cevap veriliyor ve onların da zalimlerden olacağı bildiriliyor. Çünkü Allah'a şirk koşmaktan daha büyük bir zulüm yoktur.

١٠٧- ﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾

107. Eğer Allah sana bir zarar, dokundurursa onu yine O'ndan başka girecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, o'nun keremini geri çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Ve o bağışlayandır, esirgeyendir.

« وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ » **"Eğer Allah sana bir zarar** -bir hastalık- **dokundurursa** -isabet ettirirse-, **onu Ondan** –Allah'tan- **başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır,** -bir güzellik, bir nimet, bir saadet, bir afiyet-, **dilerse, Onun bu keremini** -muradettiği şeyi- **çevirecek de yoktur. O** hayrını **kullarından dilediğine eriştirir.**- Yüce Allah bu âyetiyle korku ile umutvar olma arzusunu duymanın Allah'tan başka hiçbir kimseden olmayacağını kesin olarak bildirmekte ve burada bu konuya son noktayı koymaktadır. Bir kimse eğer bir beklenti içinde olacaksa, Bunu Rabbinden beklemeli, eğer birinden korkacaksa O da Rabbi olmalıdır.- **ve O bağışlayandır** -belaları önleyen, günahları örten- **esirgeyendir** vermek ve bahşeylemekle de ihsanı bol olandır.

Yüce Allah putlara tapmayı, onlara kullukta bulunmayı yasakladıktan ve bunların herhangi bir yarar sağlama ve zarar verme gibi özelliklerinin olmadığını belirttikten sonra, zarar verecek olanın da yarar sağlayacak olanın da bizzat kendisi olduğunu açıklamış bulunmaktadır. Çünkü eğer sana bir zarar eriştirecek olsa, yine o zararı ancak O önleyebilir, o kaldırabilir, başkası değil, sadece ve sadece O. Peki ya hiçbir şuura sahip olmayan şu akılsız cansız varlıklar insana ne yapabilirler ki?

Aynı şekilde eğer Allah sana bir hayır, bir iyilik eriştirmeyi murad etse, yüce Allah'ın senin için muradettiği lütfu, ihsanı, fazlı ve keremi de reddedebilecek, geri çevirebilecek hiçbir kimse yoktur, olamaz da, Peki ya putlar bunu hiç becerebilirler mi?

O halde gerçekten başkası değil, kendisine dönülmeye, yüz döndürülmeye en layık olan, kulluk yapılmasına en hak kazanan sadece ve sadece Odur, başkası asla değildir.

Rabbimizin bu âyeti, şu kavlinden daha net ve daha beliğ bir şekilde ve daha mübalağalı olarak durumu ortaya koymaktadır. Evet! Şu

âyetten daha beliğ:

« اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهٖٓ اَوْ اَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهٖ » **"Eğer Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, Onun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse, onlar Onun bu rahmetini önleye bilirler mi?"** *(Zümer,38)*

Dikkat edilirse iki âyetten birinde **"Eriştirmek, erdirmek, isabet ettirmek"** manalarına gelen kelimeyi zikretmiş, bu âyette bu kelime kullanılmış, Zümer sûresindeki ayette ise, "Muradetmek, dilemek" manalarına gelen kelime zikredilmiştir.

Yani buradaki ayette, «يَمْسَسْكَ» ve «يُصِيبُ» kelimeleri zikredildiği halde, diğer âyette, «اَرَادَ» fiili zikredilmiştir. Sanki böylece yüce Allah her iki şeyi de murad etmeyi zikrediyor gibidir. Çünkü muradetme ve isabet ettirme zarar ve iyilik vermenin her birinde de vardır. Dolayısıyla yüce Allah'ın bu iki şeyi muradettiği zaman, bu ikisin geri çevirebilecek bir kimse ve güç yoktur. Aynı şekilde bu ikisini isabet ettirdiklerinden de yine onları izale edebilecek, ortadan kaldırabilecek yoktur. Sadece burada, « مَسّ » yani dokundurma ifadesini zikretmekle cümleyi daha öz ve veciz olarak ortaya koymuştur. Bu ise, ikisinden birinde, "İsabet" kelimesi ile, diğerinde ise, "irade" kelimesiyle anlatılmıştır. Böylece söylenmemiş olan şey hatırlansın, ona da delalet etsin diye zikredilmiştir.

Örneğin yüce Rabbimizin; « يُصِيبُ بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ » âyetinde hayrın, iyiliğin isabeti zikredilmiştir.

١٠٨- ﴿ قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدٖي لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۚ وَمَٓا اَنَا۬ عَلَيْكُمْ بِوَكٖيلٍۜ ﴾

108. De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden Hak (Kur'an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (sadece tebliğ etmekle memurum)

«قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ» **"De ki: "Ey insanlar! Rabbinizden** Kur'an **gelmiştir.** Artık bir mazeretiniz kalmamıştır." «فَمَنِ اهْتَدٰى» **"Artık kim doğru yola gelirse** -hidayeti tercih ederse, hakka uyarsa-," «فَاِنَّمَا يَهْتَدٖى لِنَفْسِهٖ» **"ancak kendisi için gelecektir"** -bu seçimin faydası yalnız kendisinin olacaktır-."

«وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا» **"Kim de saparsa, kendi aleyhine sapacaktır."** Kim de sapıklığı seçerse, bu kimse de sadece kendisine zarar verir. «لِنَفْسِهٖ» kavlindeki « لِ » harfi fayda ve zarar verme manalarına delalet eder.

« وَمَٓا اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكٖيلٍ » **"Ben sizin üzerinize vekil değilim (sadece tebliğ etmekle memurum)"** Ben sizin üzerinizde bir muhafız değilim, işiniz ve durumunuz bana bırakılmış değil ki, ben sadece bir müjdeleyenim, bir uyaranım.

١٠٩- ﴿وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمٖينَ﴾

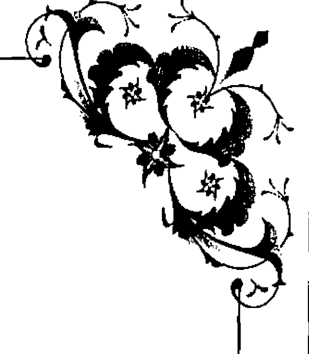
109. (Rasûlüm!) Sen, sana vahyolunana uy ve Allah hükmedinceye kadar sabret. O hakimlerin en hayırlısıdır.

«وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ» **"(Rasûlüm!) Sen, sana vahyolunana uy ve Allah** -sana onlara karşı yardım etme ve üstün gelme- **hükmedinceye kadar** -onların yalanlamalarına ve ezalarına- **sabret!"**

«وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمٖينَ» **"O hakîmlerin en hayırlısıdır."** Çünkü Allah bütün sırlara muttalidir, hepsini bilir. Herhangi bir beyyineye, bir delile ve tanığa muhtaç değildir.

❁ ❁ ❁

Sûre -11

HÛD SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur; 123 âyettir.

Cüz -12

1. – 8. ÂYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

الٓرٰ قف كِتَابٌ أُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ أَلاَّ تَعْبُدُوٓا إِلاَّ اللّٰهَ ط إِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلٰٓى أَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُ ط وَإِنْ تَوَلَّوا فَإِنِّٓى أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾ إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ج وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾ أَلآَ إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ ط أَلآَ حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ لا يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ج إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ط كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً ط وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا إِنْ هٰذَآ إِلاَّ سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلٰٓى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا

يَحْبِسُهُ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٨﴾

Meâli

1- Elif. Lâm. Râ. (Bu sana indirilen) hikmet sahibi ve herşeyden haberdar olan (Allah) tarafından ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.

2- (De ki): Bu kitap "Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için indirildi. Şüphesiz ki ben, onun tarafından size (gönderilmiş) bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.

3- Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tevbe etmeniz için (indirildi) Eğer bu emrolunanları yaparsanız, Allah sizi, tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatır, fazlasını yapan herkese de iyiliğinin karşılığını verir. Eğer yüz çevirirseniz, hem sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım.

4- Dönüşünüz yalnız Allah'adır. O, herşeye kadirdir.

5- Bilesiniz ki, onlar peygamberden, (düşmanlıklarını) gizlemeleri için göğüslerini çevirirler (gönüllerinden geçeni gizlerler) İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi, Allah onların gizlediklerini de açığa çıkardıklarını da bilir. Çünkü o, kalplerin özünü bilendir.

6- Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuzda) dır.

7- O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, arşı su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki, (Rasulûm!) "ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz" desen kâfir olanlar derhal "bu açık bir büyüden başka bir şey değildir" derler.

8- Andolsun, eğer biz onlardan azabı sayılı bir süreye kadar ertelesek, mutlaka "Onun gelmesini engelleyen nedir?" derler. Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir. Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır.

Tefsiri

١- ﴿الٓر كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ﴾

1- Elif. Lâm. Râ (Bu sana indirilen) hikmet sahibi ve herşeyden haberdar olan (Allah) tarafından ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.

« الٓر كِتَابٌ » **"Elif. Lâm. Râ (Bu sana indirilen) bir kitaptır.** Mealde de belirttiğimiz gibi, "Bu, bir kitaptır" demektir ve Mahzuf mübtedanın haberidir.

« اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ » **"Âyetleri sağlamlaştırılmış."** Bu cümle, bir öncekinin sıfatıdır. Yani oldukça muhkem, sağlam ve sarsılmaz bir düzenle düzenlenmiş ve tanzim edilmiştir. Asla bunda bir eksiklik, bir gedik yoktur ve olmayacaktır da. O oldukça sağlam ve sarsılmaz olan bir bina, bir yapı gibidir.

« ثُمَّ فُصِّلَتْ » **"Sonra da açıklanmış"** Adeta kadınların gerdanlıklarının dizileri arasına nadide incilerin serpiştirtmesi gibi tane tane yerleştirilmesi tevhide, ilahi hükümlere, öğütlere, kıssalara ait delillerin içinde yer aldığı bir kitaptır bu. Ya da bu kitap sûre sûre, âyet âyet olarak bölümler haline getirilmiştir. Ya da indirilirken bölümlere ayrılıp parça parça olarak indirilmiş, tek bir defada gönderilmemiş bir kitaptır bu. Yahut da içinde kulların ihtiyaçlarına ait hususların etraflı olarak yer aldığı bir kitaptır bu. Yani açıklanmış ve özet haline getirilmiş bir Kitap.

Âyette yer alan « ثُمَّ » yani **"Sonra"** manasındaki kelime, anlam bakımından zaman açısından bir aralığı, bir süreyi ifade manasında değildir. Yani; **"Bu böyledir ama, sonra da..."** demek değildir. Çünkü bu, hal yani anında, aynı zamanda manasınadır. Dolayısıyla, **"Bu böyledir ama, aynı zamanda şu gerçekleri de halen içinde bulunduran ..."** demektir.

« مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ » **"(Ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından."** Bu da « كِتَابٌ » kelimesinin bir diğer sıfatıdır. Ya da haber den sonra gelen ikinci bir haberdir. Yahut bu, « اُحْكِمَتْ » ve « فُصِّلَتْ » kelimelerinin sılasıdır. Yani, "Hükümleri ve detayları katında bulunan

Allah tarafından gönderilen bir kitaptır.

٢- ﴿أَلاَّ تَعْبُدُوٓا إِلاَّ اللّٰهَ إِنَّنِى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ﴾

2- (De ki): Bu kitap "Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için indirildi. Şüphesiz ki ben, onun tarafından size (gönderilmiş) bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.

«أَلاَّ تَعْبُدُوٓا إِلاَّ اللّٰهَ» "Etraflı olarak açıklanan ve her bakımdan muhkem olan bu ayetler, **Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için (indirildi)"** Bu, mefulün lehtir. Yani, «لِئَلاَّ تَعْبُدُوٓا» demektir. Ya da, «أَنْ» müfessiredir. Çünkü, "Âyetlerin detaylı anlatımı, tafsilatı" ifadesi içerisinde «قَوْلٌ» yani, **"demek, söylemek"** manası yer almaktadır. Sanki burada şöyle denilmektedir; "Dedi ki, buyurdu ki: "Allah'tan başkasına asla ibadet etmeyin' veya 'Allah, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretti" demektir. **"Şüphesiz ki ben, onun tarafından size (gönderilmiş) bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim."**

٣- ﴿وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلٰٓى أَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ﴾

3- Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tevbe etmeniz için (indirildi) Eğer bu emrolunanları yaparsanız, Allah sizi, tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatır, fazlasını yapan herkese de iyiliğinin karşılığını verir. Eğer yüz çevirirseniz, hem sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım.

«وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا إِلَيْهِ» **"Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz"** -Tevhit inancına dönmenizi ve mağfiret dilemenizi,- **Ona tevbe etmeniz** –Şirkten dönüp bağışlanmanızı istemenizi, bunun ardında da Ona itaat etmeye dönmenizi- **için (emredildi)."**

«يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلٰٓى أَجَلٍ مُسَمًّى» **"Eğer bu emrolunanları yaparsanız, Allah sizi, tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekil-**

de yaşatır."

Bolluk içinde geniş ve huzurlu, memnun kalacağınız güzel bir hayatı ve bu dünyada uzunca yararlanabileceğiniz bir imkanı, ardı arkası kesilmeyecek olan nimetleri vererek belli bir süreye kadar sizi yaşatacaktır. Yani öleceğiniz zamana kadar size iyi ve güzel imkanlar tanıyacaktır.

«وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ» **"Fazlasını yapan herkese de iyiliğinin karşılığını verir."** Amel bakımından bir üstünlüğü ve fazla bir çalışması, hizmeti olanlara da ahirette o fazlalıklarının karşılığı olan mükafatı kendilerine verecektir.

«وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ» **Eğer yüzçevirirseniz ben, sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım."** Bu şiddetli gün kıyamet günüdür.

٤- ﴿إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

4- Dönüşünüz yalnız Allah'adır. O, herşeye kadirdir.

«إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» **"Dönüşünüz yalnız Allah'adır. O, herşeye kadirdir."** Sizi yeniden diriltmeye de kadirdir, sevabı da cezayı da verecek Odur.

٥- ﴿أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾

5- Bilesiniz ki, onlar peygamberden, (düşmanlıklarını) gizlemeleri için göğüslerini çevirirler (gönüllerinden geçeni gizlerler) İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi, Allah onların gizlediklerini de açığa çıkardıklarını da bilir. Çünkü o, kalplerin özünü bilendir.

«أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ» **"Bilesiniz ki, onlar peygamberden, (düşmanlıklarını) gizlemeleri için göğüslerini çevirirler (gönüllerinden geçeni gizlerler)"**

Âyette geçen, « يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ » kavli haktan uzaklaşırlar, ondan ayrılırlar. Bilindiği gibi bir şeye yönelen kimse, o şeye doğru göğsüyle, yüzüyle dönüp yönelir. Nitekim bir şeyden dönüp uzaklaşan da, ondan göksünü ya da yüzünü ters istikamete doğru çevirir. Yani ona sırtını döner. İşte bu ifade de bu manayadır.

«لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ» Böylece Allah'tan peygambere kendisini göstermemesini, ondan gizli kalmasını, kendisini tanımamasını diler. Böylece Allah Resûlü olsun, ona iman edenler olsun, kendilerinin çevirmekte oldukları dolaplara, desiselere muttali olmamasını, öğrenmemesini, yaptıklarının gizli kalmasını isterler.

« حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ » **"İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi"** Yani tanınmamak için giysilerine sarınıp bürünürler. Yani örtünmeye başladıklarında bu yol ile saklı kalmalarını dilemektedirler. Çünkü Allah'ın kelâmını dinlemeyi istememektedirler. Tıpkı Hz. Nuh (a.s)'ın dediği gibi. Hz. Nuh şöyle diyordu: **"Beni dinlememek için parmaklarını kulaklarına tıkadılar ve görmemek için de elbiselerine büründüler."** *(Nuh,7)*

«يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ» **Allah onların gizlediklerini de açığa çıkardıklarını da bilir."** Yani onlar ister gizlensinler, ister açıkça hareket etsinler, Allah'ın ilminden hiçbir şey kaçmaz, her şey Onun bilgisi dâhilindedir. Dolayısıyla bu kâfirlerin göğüslerini çevirip Allah Resûlüne sırt dönerek elbiselerine bürünüp gizlenmelerine, böyle bir yola başvurmalarına hiç gerek yoktur. Çünkü yüce Allah onları çok iyi bilir ve hepsine muttalidir. Onların elbiselerine bürünüp gizlenmelerinin ve nifak çıkarmalarının Allah katında kendilerine hiçbir yararı yoktur.

Rivayete göre bu âyet münafıklar hakkında nazil olmuştur. « إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ » **Çünkü O kalplerin özünü bilendir."** Orada nelerin saklı ve gizli tutulduğunu çok iyi bilir.

٦- ﴿وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾

6- Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuzda) dır.

« وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا » **"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir."** Bu Allah'ın bir fazlı ve keremi olarak böyledir. Yoksa Allah için gerekli ve vacip olan bir şey değildir.

« وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا » **"Allah o canlının duracakları yeri,"** Yeryüzündeki yerlerini ve barınacakları yeri, meskeni de bilir, « وَمُسْتَوْدَعَهَا » **"sonunda bırakılacağı mekanı bilir."** Ya da henüz dünyaya gelmeden önce, karar kılmazdan evvel baba sulbünde kime ait olacak ve ana rahminde hangi anneye ait kılınacak ve kime ait olacağını da bilir. Çünkü, « كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ » **"(Bunların) hepsi apaçık bir kitapta, (levh-i mahfuz'da) dır."** Yani bütün canlılar ve rızıkları, yaşayacakları yerleri, sonra konulacak, tevdi olunacak yerleri, baba sulbünden tutun ana rahmine veya kime tevdi olunacağına dair hepsini bilir. Hepsi de Levh-i mahfuz'da yazılmış ve tespit olunmuştur. Yani bütün bunların anlatımı apaçık bir kitapta anlatılmıştır.

٧- ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾

7- O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, arşı su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki, (Rasulûm!) "ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz" desen kâfir olanlar derhal "bu açık bir büyüden başka bir şey değildir" derler.

« وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ » **"O, gökleri ve yeri** -ve ikisi arasında var olan şeyleri- **altı günde yaratandır."** Pazar gününden Cuma güne kadar olan altı günde. Bu, yüce Allah'tan yapılacak işlerde acele edilmemesi ve gerektiği gibi normal hareket edilmesi konu-

sunda bir öğretimdir.

« وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ » **"Arşı su üzerinde iken."** Yani gökler ve yer yaratılmazdan önce sudan başka varlık yoktu. Arş'ın altında sadece su bulunuyordu. Bundan anlıyoruz ki, gerek **Arş** olsun, gerekse **su** olsun her ikisi de gökler ve yer yaratılmazdan önce yaratılmışlardır. Bunun delili de bu ayettir. Rivayete göre yüce Allah bunu yaratmaya yeşil bir yakutla başlamıştır. Yaratınca yüce Allah buna heybetle bakınca, bu yeşil yakut suya dönüşür. Bundan sonra rüzgârı yarattı. Suyu da rüzgâra dayalı olarak tuttu, sonra da Arş'ı suyun üzerine koydu. Arş'ın su üzerinde durmasında düşünebilen için en büyük bir ders ve ibret vardır.

«لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً» **"O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için,"** Daha çok şükredecek?

Nitekim Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: ***"Hanginiz aklını daha iyi kullanacak, hanginiz Allah'ın haramlarından daha çok sakınıp uzak duracak ve hanginiz Allah'a itaate daha çok koşacak? Kim Allah'a şükreder, itaatte bulunursa Allah, onu ödüllendirir. Kim de küfreder ve emirlerine karşı çıkarsa, onu da cezalandırır."***[1]

Burada böyle bir benzetme ile deneyenin denenişini gösterince, bu bakımdan, « لِيَبْلُوَكُمْ » diye buyurmuştur.- **"sizi imtihan etmek için."** Yani göklerle yeri ve bu ikisi arasında yaratmış oldukları şeylerin tümünde sizi imtihan etmek içindir. Yoksa bu şeyleri kendisi için var etmiş değildir, boşuna var etmiş değildir. Yani, tıpkı imtihana sokulup denenen kimseler gibi sizin ne yapacağınızı, neler işleyeceğinizi buna göre durumlarınızı değerlendirip denemek için yaratmıştır.

« وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُبِينٌ» **Yemin ederim ki, (Rasulûm!) "ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz" desen kâfir olanlar derhal "bu açık bir büyüden başka bir şey değildir" derler.** Burada bu kavliyle yüce Allah Kur'an'a işaret etmektedir. Çünkü öldükten sonra yeniden dirilme olayından söz eden Kur'an'dır. Dolayısıyla bunu apaçık bir sihir ve büyü olarak söyle-

[1] Davud İbn el-Mucber, *Kitabu'l-Akl* adlı eserinde, Haris de *Müsned*inde rivayet etmiştir.Bk. *Haşiyetu'l-Keşşaf*;2/380

mekle, bunun içerisinde öldükten sonra dirilmeyi inkâr ve Kur'an'ın tüm bildirdiklerini kabul etmeme olayı yatmaktadır.

"Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisaî « سِحْرٌ » kelimesini « سَاحِرُونَ » olarak okumuşlardır. Bununla da Allah Resûlü'nün bir büyücü olduğunu demek istiyorlar. « سَاحِرٌ » **Sahir**: Yalancı olan ve aslı astarı olmayan batıl şeyler ileri süren kimse demektir.

٨- ﴿وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ اَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ٨﴾

8- Andolsun, eğer biz onlardan azabı sayılı bir süreye kadar ertelesek, mutlaka "Onun gelmesini engelleyen nedir?" derler. Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir. Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır.

« وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ » **"Andolsun, eğer biz** onlardan -ahiret- **azabı**-nı veya Bedir günü uğradıkları azabı- **sayılı bir süreye kadar ertelesek,"** Âyette yer alan, « إِلَى أُمَّةٍ » kavli, bir süreye, bir müddete, bir zamana kadar gibi manalara gelir. « مَعْدُودَةٍ » ise malum, bilinen, belli olan gibi manalara geldiği gibi, oldukça az sayıda bir vakit, bir süre manasına da gelir. Yani bilinen bir zamana veya süreye kadar, demektir.

« لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ » **"Onun gelmesini engelleyen nedir?' derler."** İnmesinin önündeki engel nedir, Ona mani olan şey nedir? Bu tür bir soruyu sorup azabın hemen bir an önce gelmesini istemeleri, ona inanmadıklarını, onu yalan saydıklarını sergilemek maksadıyla sordukları alay yollu bir soru şeklidir.

« اَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ » **"Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir."** Burada yer alan, « يَوْمَ » kelimesi, « مَصْرُوفًا » kelimesiyle mansub kılınmıştır. Yani,

"azap onlara geldiği gün, o azap onlardan geri çevrilecek değildir."

«وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ» **"Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır."** Hemen acele olarak meydana gelivermesini istedikleri o azap. Burada, «يَسْتَهْزِؤُنَ» kelimesi, yani "alay etmek istedikleri" ifadesi, esasen, « يَسْتَعْجِلُونَ » kelimesi yerine gelmiş bir ifadedir. Çünkü müşrik ve kâfirlerin azabı istemekte acelecilikleri aslında, alay manasında idi, bununla eğlenmek maksadını güdüyorlardı.

❀ ❀ ❀

9. – 14. ÂYETLER

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُۚ اِنَّهُ لَيَؤُ۫سٌ
كَفُورٌ ﴿٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَٓاءَ بَعْدَ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ
السَّيِّـَٔاتُ عَنّ۪يۜ اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌۙ ﴿١٠﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَب۪يرٌ ﴿١١﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ
بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَٓائِقٌ بِه۪ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ
عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ مَلَكٌۜ اِنَّمَٓا اَنْتَ نَذ۪يرٌۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ وَك۪يلٌۜ ﴿١٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ
مِثْلِه۪ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِق۪ينَ ﴿١٣﴾ فَاِنْ لَمْ يَسْتَج۪يبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّمَٓا اُنْزِلَ بِعِلْمِ
اللّٰهِ وَاَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

Meâli

9. Eğer insana tarafımızdan bir rahmet ve nimet tattırır ve sonra da o nimeti ondan çekip alırsak, o hemen rahmetten umudunu keserek büyük bir nankör olur.

10. Eğer kendisine isabet eden bir sıkıntıdan sonra, bir nimet, bir genişlik tattırırsak, hemen der ki: "Kesinlikle benden kötülükler gitti, artık bir daha dönmeyecek." Çünkü şükrü unutup, şımarır ve büyüklenir.

11. Ancak şiddet ve sıkıntı sabredenler, güzel işler yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat vardır.

12. Belki de sen, müşriklerin için ve, "Ona gökten bir hazine inseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi ya!" demelerinden ötürü ruhun daralarak sana vahyedilen ayetlerin bir kısmının tebliğini terkedeceksin, sakın terketme! Fakat sen ancak bir uyarıcısın, Allah ise her şeyi gözeten vekildir.

13. Yoksa müşrikler, "Kur'an'ı Muhammed mi uydurdu?" diyorlar. Ey Muhammed! de ki: "Eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz, siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin ve Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de yardıma çağırın!"

14. Eğer putlarınız size cevap veremiyorlarsa, o halde o Kur'an ancak Allah'ın ilmi ve izniyle Muhammed'e indirilmiştir. Allah'tan başka ilah yoktur. O halde Müslüman oluyorsunuz değil mi?

Tefsiri

٩- ﴿وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُۚ اِنَّهُ لَيَؤُ۫سٌ كَفُورٌ﴾

9- Eğer insana tarafımızdan bir rahmet ve nimet tattırır ve sonra da o nimeti ondan çekip alırsak, o hemen rahmetten umudunu keserek büyük bir nankör olur.

« وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً » **"Eğer insana tarafımızdan bir rahmet ve nimet tattırır"** Burada, « الْاِنْسَانَ » kelimesinin başında yer alan belirtme takısı, cins manasınadır. Yani, Müslüman ve kafir bütün insanlara bir rahmet ya nimet tattırdığımız zaman, inanan kimse de derhal umutsuzluğa, kâfir olan da küfründe daha da ileri gitmeye kalkışır, anlamında bir mana içermektedir. Âyette yer alan, « رَحْمَةً » kelimesi, nimet, sıhhat, sağlık, emniyet, güven, servet, mal ve imkân gibi manalara gelir. «لَئِنْ» kelimesindeki lam harfi, yemin anlamındadır.

«ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ» **"Ve sonra da o nimeti ondan çekip alırsak,"** Söz konusu nimeti ve varlığı ondan soyup alırsak, « اِنَّهُ لَيَؤُسٌ » **"o hemen rahmetten umudunu keserek"** Bu ifade, yeminin cevabıdır.

Anlam olarak elinden alınmış ve yok olmuş olan o nimetin veya varlığın artık bir daha hiç geri gelmeyeceğine inanır ve büsbütün umutsuzluğa düşer. Hiç sabretmeksizin Allah'ın lütfundan kesin olarak ümidini kesmiştir, Allah'ın hükmüne ve kazasına asla rıza göstermez, karşı çıkıp isyan eder.

« كَفُورٌ » **"Büyük bir nankör olur."** Allah'ın geçmişte kendisine verdiği nimetin böyle bir değişikliğe uğraması sebebiyle büyük bir nankörlüğün içine girer. Allah tarafından kendisine olan tüm iyilikleri büsbütün unutuvermiştir.

١٠- ﴿وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ﴾

10- Eğer kendisine isabet eden bir sıkıntıdan sonra, bir nimet, bir genişlik tattırırsak, hemen der ki: "Kesinlikle benden kötülükler gitti, artık bir daha dönmeyecek." Çünkü şükrü unutup, şımarır ve büyüklenir.

« وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ » **"Eğer kendisine isabet eden bir sıkıntıdan, sonra, bir nimet, bir genişlik tattırırsak,"** içinde yaşadığı fakirlik ve yoksulluktan sonra bol nimet ve imkân verirsek, tattırırsak, **"hemen der ki: 'Kesinlikle benden kötülükler gitti, artık bir daha dönmeyecek.'"** Yani hayatımı zehire dönüştüren ve beni üzen şeyler geçti, bundan böyle de gelmeyecek der.

« إِنَّهُ لَفَرِحٌ » **"Çünkü şükrü unutup, şımarır"** Artık kendini beğenmiştir, şirazeyi kaçırmış, dengeyi şaşırmıştır. «فَخُورٌ» **"Ve büyüklenir."** Allah'ın kendisine verip tattırdığı nimet sebebiyle şımarır, Artık Rabbini hatırlamaz, insanlara karşı büyüklük taslar. Çünkü şımarıklık ve büyüklük taslaması ona şükretmeyi unutturmuştur.

١١- ﴿إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾

11- Ancak şiddet ve sıkıntı sabredenler, güzel işler yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat

vardır.

«إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» **"Ancak sabredenler, güzel işler yapanlar böyle değildir. İşte bu özelliktekiler için bir mağfiret ve büyük bir mükafat vardır."**

Müşrikler hep yeni yeni ayetler, mucizeler isteyip duruyorlardı. Ancak onların bu türden istekleri doğru yolu bulmak için değil, sırf inat yüzünden idi. Çünkü bunlar eğer gerçekten doğru yolu arıyor olsalardı, irşatları yani doğru yolu bulmaları için gelen âyet ve mucizelerden bir tanesi de yeterdi. Ancak onlar hep inad ettiler. İşte onların bu isteklerinden bir ikisi de şöyleydi: **"Ona gökten bir hazine inseydi ya veya onunla beraber bir melek gelseydi ya!"** Çünkü müşrikler Kur'an'ı önemsemiyor, ona iman etmiyorlardı. Onu hep basite alıyorlardı. İşte bu bakımdan Allah Resûlü (sav) efendimizin; "Onlar tarafından kabul görmeyen ve hep inkâr ettikleri âyetleri anlatması tebliğde bulunması sebebiyle gönlü daralıyor, ruhu sıkılıyor, göğsü sıkışıyordu. Çünkü Allah Resûlüne karşı alaylı alaylı gülüp onunla eğleniyorlardı. İşte bu bakımdan yüce Allah, risalet görevini yerine getirmesi ve mesajı iletmesi için onu harekete geçiriyor, ona destek vererek heyecanını ve şevkini arttırıyordu. Onların karşı çıkışlarına, alay edişlerine ve yeni yeni mucizeler istemesine bakmamasını, aldırış etmemesini, onları önemsememesini ve yoluna, tebliğine devam etmesini istiyor. İşte aşağıdaki âyet bu gerçeği aktarıyor. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

١٢- ﴿فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾

12- Belki de sen, müşriklerin için ve, "Ona gökten bir hazine inseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi ya!" demelerinden ötürü ruhun daralarak sana vahyedilen ayetlerin bir kısmının tebliğini terkedeceksin, sakın terketme! Fakat sen ancak bir uyarıcısın, Allah ise her şeyi gözeten vekildir.

«فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ» **"Belki de sen, müşriklerin gazabını çekmemek için"** Belki de sen, o vahyedilenleri onlara aktarmayı, onlar ret ederler, basite ve hafife alırlar korku ve endişesiyle onu onlara tebliğ etmeyi terkedeceksin,

«أَنْ يَقُولُوا لَوْلَاۤ أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاۤءَ مَعَهُ مَلَكٌ» **"Ve, 'Ona gökten bir hazine inseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi ya!'** Bizim istediğimiz gibi harcayabilmemiz için kendisinden indirilmesini istediğimiz hazine, ona indirilmeli değil miydi veya onu tasdik etmemiz için bir melek onunla beraber gelmeli değil miydi? Neden dolayı istemediğimiz ve teklife bulunmadığımız şeyi indiriyor?

« وَضَاۤئِقٌ بِهِ » **Demelerinden** doğabilecek korkudan ötürü **ruhun daralarak sana vahyedilen ayetlerin bir** kısmının tebliğini **terkedeceksin,** sakın terketme!" vahyi, âyetleri onlara okuman sebebiyle ruhun sıkılacaktır, diye sakın onlara vahyi okumaktan geri durma! Bunu problem yaparak terketmeye kalkışma!

Burada görüldüğü gibi, « ضَاۤئِقٌ » buyurmuş ve fakat, «ضَيِّقٌ صَدْرُكَ» buyurmamıştır. Bunun nedeni Allah Resulünde görülen bu sıkıntı devamlılık gösteren ve geçmeyecek olan bir sıkıntı olmayıp, geçici bir durum olduğunu ifade için, « ضَاۤئِقٌ » buyurmuştur. Çünkü Allah Resûlü (sav) insanlar içerisinde gönlü en ferah olan, sürekli bunalım nedir bilmeyen bir zat idi.

«إِنَّمَاۤ أَنْتَ نَذِيرٌ» **"Fakat sen ancak bir uyarıcısın,"** Yani senin tek görevin yalnızca sana vahyedilen şey ile onları uyarman, tebliği ile sorumlu bulunduğunu onlara tebliğ etmendir. Yoksa senin bir başka görevin yoktur. Ya da onların cevaplarına ve aşağılamalarına karşı cevap vermen gerekmez, senin böyle bir görevin yoktur.

«وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ» **"Allah ise her şeyi gözeten vekildir."** Onların ne söyledikleri kayda geçer ve Allah, onlara ne yapılması gerekecekse onu da onlara yapacaktır. O halde sen Allah'a dayanıp güven, işini Ona havale et. Kalbini oldukça ferah tutarak, için için bir sıkıntıya kapılmaksızın çok rahat bir şekilde ve geniş bir nefesle sana vahyedileni tebliğ et, senin görevin budur. Göğsünü ve gönlünü ferah tut, onların kibirlenmelerine, büyüklük taslamalarına kafanı takma ve üzülme! Onların seni küçük düşürmelerine, seninle alay etmelerine de aldırma, onları önemseme!

١٣- ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

13- Yoksa müşrikler, "Kur'an'ı Muhammed mi uydurdu?" diyorlar. Ey Muhammed! de ki: "Eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz, siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin ve Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de yardıma çağırın!"

«أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ» **"Yoksa müşrikler, 'Kur'an'ı Muhammed mi uydurdu?' diyorlar."** Ayetin başında bulunan, « أَمْ » edatı munkatıadır. Yani bu, « بَلْ أَيَقُولُونَ » takdirindedir «افْتَرٰيهُ » kelimesindeki zamir ise, « مَا يُوحٰى إِلَيْكَ » kavline râcidir.

« قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» **"Ey Muhammed! De ki: "Eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz, siz de belagat ve güzellikte onun gibi uydurulmuş on sure getirin"** Yüce Allah bu şekilde vahye karşı çıkıp da peygamberi yalanlayana önce on sure getirmelerini isteyerek meydan okudu. Daha sonra ise bir tek sure getirmelerini isteyerek meydan okudu. Örneğin yazışma konusunda usta olan ve güzel yazabilen bir kimsenin arkadaşına; "Öyle ise sen de tıpkı benim yazdığım gibi on satır yaz da görelim" diye meydan okuyarak kendisinin yazı sanatında mahir olduğunu kanıtlaması gibi bir ifade tarzı. Eğer karşısındaki istenilen on satırı yazamayacak durumda ise, bu defa, "Öyleyse sen on satırı bırak da, benimkisi gibi bir tek satır olsun yaz da görelim" diyerek bunu tek satıra indirmesine benzer bir meydan okuyuş.

«مِثْلِهِ » ise, yani, "güzellikte, akıcılıkta, üslup ve ifade tarzında böylece on sure.." Burada, «مِثْلِهِ » kelimesi, « أَمْثَالَهُ » demektir. Yani her bakımdan bu surelere tek tek denk olabilecek benzerlikte ve mümaselette... « مُفْتَرَيَاتٍ » kelimesi, « بِعَشْرِ سُوَرٍ » kavlinin sıfatıdır. Çünkü müşrikler: "Sen bu Kur'an'ı kendi kafandan uydurdun, kendin böyle bir şey ortaya koydun, bu Allah katından değildir" diye ulu orta konuşup

karşı çıkıyorlardı. Bunun için de şöyle buyurdu: "Öyleyse hazırlanın, mademki bunu ben kendiliğimden uydurmuşum, siz de aynen ve tıpkı bunun gibi güzellikte benzer bir kelam, sure getirin. Çünkü sizler de benim gibi fasih konuşan Arap toplumundan olan kimselersiniz.

« وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ » **"Ve Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de yardıma çağırın!"** Böyle bir muarezeye, karşı çıkışa kimlerden destek ve yardım alacaksanız, yardım alın.

١٤- ﴿ فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللهِ وَأَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾

14- Eğer putlarınız size cevap veremiyorlarsa, o halde o Kur'an ancak Allah'ın ilmi ve izniyle Muhammed'e indirilmiştir. Allah'tan başka ilah yoktur. O halde Müslüman oluyorsunuz değil mi?

« فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللهِ وَأَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ »

"Eğer yardıma putlarınız size cevap veremiyorlarsa, o halde o Kur'an ancak Allah'ın ilmi ve izniyle Muhammed'e indirilmiştir. İyi bilin ki Allah'tan başka ilah yoktur." Yani yüce Allah, kendisinden başka hiçbir kimsenin bilemeyeceği muciz bir nazımla, kullarından benzerini hiç kimsenin meydana getiremeyeceği bir güzellikte indirdi. Gayb âlemlerinden haber veren ve hiçbir kimsenin bilmediği, bilemeyeceği bir nazım şekliyle indirdi. O halde bu gerçek karşısında şunu iyi bilin ki; **"Allah, kendisinden başka ilah olmayan tek ilahtır."** Onun birliğini, kendisinden başka ilah olmadığını kabullenmek farzdır. Ona şerik yani ortak koşmak ise büyük bir zulümdür. Burada önce tekil ifade ile hitapta bulunmuş, bunun ardından da çoğul ifadeyle seslenmiştir.

Bu ifade ise, « قُلْ » "de ki" kavlinden sonra gelen, « لَكُمْ فَاعْلَمُوا » çoğul kavlidir. Çünkü bu çoğul ifade ya Allah Resûlü (sav) efendimize bir saygı ifadesidir veya Allah Resulü ile müminleredir. Çünkü onlar Allah Resulü ile birlikte müşriklerle konuşuyorlardı. Ya da burada hitap müşrikleredir. « يَسْتَجِيبُوا » kavlindeki zamir de, « مَنِ اسْتَطَعْتُمْ » kavline râcidir. Yani mana şöyledir: "Allah'tan başka çağırdıklarınız, böyle bir şeyi meydana getiremeyeceklerinden ve bundan aciz kalacaklarından ötürü böyle bir meydan okuyuşa karşı size yardım etme konusunda cevap

vermez ve gelmezlerse **iyi bilin ki o Kur'an ancak Allah'ın ilmi ve izniyle Muhammed'e indirilmiştir.**" Kesin bir bilgiyle bilmelisiniz ki bu Allah'ın emriyle indirilmiştir.

«فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ» **"O halde Müslüman oluyorsunuz değil mi?"** Bu kesin hüccet ve kanıttan sonra İslam'a tabi olacak, inanacak mısınız? Eğer bu hitap ya da sesleniş Müslümanlara ise mana şöyledir: " O halde şu anda sahip olduğunuz kesin bilgide sebat edin, bildiğiniz gerçekler üzere devam edin ve bunun Allah tarafından indirildiğine ilişkin olarak yakin manasında bilginizi artırın! Tevhit üzere hayatınızı sürdürün."

Ayrıca, « فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ » kavli, "siz samimi, dürüst ve ihlas sahibi iseniz" demektir.

15. – 24. ÂYETLER

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا
وَهُمْ فِيهَا لاَ يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ
إِلاَّ النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾
أَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ
كِتَابُ مُوسٰٓى إِمَامًا وَرَحْمَةً ؕ أُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ؕ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ فَلاَ تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ؕ أُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ
الْأَشْهَادُ هٰٓؤُلَٓاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ أَلاَ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى
الظَّالِمِينَ ۙ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ؕ
وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾ أُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِى
الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ أَوْلِيَٓاءَ ۘ يُضَاعَفُ لَهُمُ
الْعَذَابُ ؕ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾
أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾
لاَ جَرَمَ أَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ أُولَئِكَ أَصْحَابُ
الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصَمِّ
وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

Meâli

15. Kim sadece dünya hayatını, servetini isterse, biz onlara dünyada istediklerinin karşılığını tastamam veririz. Onlar dünyada zarara uğratılmazlar.

16. İşte ahirette kendilerine sadece cehennem ateşi vardır. Dünyada tüm yaptıkları iyilikleri de boşa gitmiştir. Çünkü bütün yapıp ettikleri her şeyleri zaten batıldır.

17. Öyleyse yapıp ettikleriyle peygambere uyan kimseler ile sadece dünya hayatını isteyenler bir ve eşit olabilirler mi? Bir şahit olarak Allah'tan gelen Kurân izler. Bundan önce de Musa'nın kitabı Tevrat bir rahmet ve önder olarak onu izlemektedir. İşte Allah'tan gelene ve peygamberine iman ederler. Zümrelerden hangisi onu inkâr ederse işte cehennem ateşi onun varacağı yerdir. Bundan senin şüphen bulunmasın. Çünkü o, Rabbin tarafından gönderilen bir vahiydir. Fakat insanların çoğu, buna iman etmezler.

18. Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? İşte bu Şahitler de: *"İşte Rablerine karşı yalan uyduranlar bu kimselerdir"* diyeceklerdir. Ki Allah'ın laneti bizzat zalimler üzerinedir.

19. Onlar insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlardır. Ve onu eğri göstermek isteyenlerdir. Ahireti inkar edenlerde onlardır.

20. Allahı dünyada aciz bırakacak değillerdir. Allah'tan başka dost ve velileri de yoktur. Onların azapları kat kat olacaktır. Çünkü onlar gerçekleri ne görebiliyorlar ne de kulak veriyorlar.

21. İşte onlar kendilerini ziyana uğrattılar. Uydurdukları da kendilerinden uzaklaşıp gitmişlerdir.

22. Şüphe yok ki, ahirette zarara uğrayacak olanlar da bunlardır.

23. İman edip iyi ve güzel işler yapan, Rablerine içten bağlanıp kullukta bulunanlar ise, işte bunlar cennetliktirler. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar.

24. Bu iki zümrenin insanın, (müminler ile kafirlerin) durumu gören ve duyan kimseler gibidir. Bu ikisinin durumu hiç eşit olabilir mi? Hala bir ders çıkarmayacak mısınız?

Tefsiri

١٥- ﴿ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لاَ يُبْخَسُونَ ﴾

15- Kim sadece dünya hayatını, servetini isterse, biz onlara dünyada istediklerinin karşılığını tastamam veririz. Onlar dünyada zarara uğratılmazlar.

« مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لاَ يُبْخَسُونَ » **Kim sadece dünya hayatını, servetini isterse, biz onlara dünyada istediklerinin karşılığını tastamam veririz. Onlar dünyada zarara uğratılmazlar.** Onlara işlediklerinin ücretini, karşılığını, dünyada eksiltmeksizin tastamam olarak ulaştırırız. Bu da dünyada sağlık ve sıhhat içinde yaşamlarını sürdürmeleri, rızıkları gibi şeylerdir. Bu kimseler de ya kâfirler veya münafıklardır.

١٦- ﴿ أُولٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ إِلاَّ النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

16- İşte ahirette kendilerine sadece cehennem ateşi vardır. Dünyada tüm yaptıkları iyilikleri de boşa gitmiştir. Çünkü bütün yapıp ettikleri her şeyleri zaten batıldır.

« أُولٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ إِلاَّ النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا » **"İşte ahirette kendilerine sadece cehennem ateşi vardır. Dünyada tüm yaptıkları iyilikleri de boşa gitmiştir."** Bütün yapıp ettikleri, işledikleri şeyler ahirette boşa gidecektir ya da işleri boşa çıkacaktır. Yani onlar için

bir sevap olmayacaktır. Çünkü bunlar yaptıkları veya işledikleriyle ahireti istememişlerdir. Bütün bunlarla dünyalık elde etmek ve dünya hayatını iyi geçirmek için işlemişleridir. Nitekim istedikleri de tümüyle kendilerine verilmiştir.

« وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **Çünkü bütün yapıp ettikleri her şeyleri zaten batıl/değersizdir.** Yani bizzat işledikleri şeylerin kendisi anlamsız, değersiz ve boş şeylerdir. Çünkü bunları yaparlarken sağlıklı ve doğru olan bir amaç için yapmamışlardır. Boş ve değersiz olan işlerin ya da amelin ise sevabı yoktur.

١٧- ﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

17. Öyleyse yapıp ettikleriyle peygambere uyan kimseler ile sadece dünya hayatını isteyenler bir ve eşit olabilirler mi? Bir şahit olarak Allah'tan gelen Kurân izler. Bundan önce de Musa'nın kitabı Tevrat bir rahmet ve önder olarak onu izlemektedir. İşte Allah'tan gelene ve peygamberine iman ederler. Zümrelerden hangisi onu inkâr ederse işte cehennem ateşi onun varacağı yerdir. Bundan senin şüphen bulunmasın. Çünkü o, Rabbin tarafından gönderilen bir vahiydir. Fakat insanların çoğu, buna iman etmezler.

« أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ » **"Öyleyse yapıp ettikleriyle peygambere uyan kimseler ile sadece dünya hayatını isteyenler bir ve eşit olabilirler mi?"** Yani dünya hayatını isteyenler ile, Rabbi tarafından elinde bir beyyineye, bir kanıta sahip olan kimse hiç eşit olabilirler mi? Yani onlar derece bakımından ötekisine yetişemezler, ona yaklaşamazlar. Aralarında bir yakınlık, bir izleme olamaz. Kısaca her iki gurup arasında gayet açık bir fark ve durum vardır. Bu ayette burada kasdolunan kimseler, Yahudilerden olup da İslam dinini kabul eden Abdullah İbn Selam ve benzeri başka zatlardır.

Burada, «كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ» kavli, Allah tarafından bir delile, bir açıklamaya sahip olan, **İslam dininin hak ve gerçek din olduğuna** ilişkin olarak ellerinde kesin bir kanıta sahip olan kimseler, demektir. Bu da

akla dayalı olan bir delildir.

« وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ » **"Bir şahit olarak Allah'tan gelen Kurân izler."** Bu burhan ve kanıtı da bir şahit ya da tanık izler ki, bu tanık o şeyin doğru olduğuna şahitlikte bulunur. Doğruluğu hakkında şahitlik yapacak olan da Kur'an'dır ve bu Kur'an ise Allah tarafından indirilmedir. Ya da Kur'an'dan bir tanıktır. Nitekim bu da az önce geçti.

«وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً» **Bundan önce de Musa'nın kitabı Tevrat bir rahmet ve önder olarak onu izlemektedir."** Kur'an'dan önce de, Hz. Musa'nın kitabı olan Tevrat, dinde uyulan ve izlenen bir din kitabı, örnek alınacak bir hayat kitap, onlara göre bir değere ve öneme sahip olan büyük bir nimet olarak o burhanı, o kanıtı izlemişti. Burada geçen, «إِمَامًا وَرَحْمَةً» kelimelerinin her ikisi de haldirler.

«أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ» **İşte bunlar Allah'tan gelene ve peygamberine iman ederler."** Yani bir beyyine, bir delile üzerinde olanlar Kur'an'a iman ederler.

«وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ» **Zümrelerden hangisi onu inkar ederse işte cehennem ateşi onun varacağı yerdir."** Mekke halkından olsun ve Hz. Muhammed'e karşı örgütlenmek suretiyle harekete geçen guruplar olsun kim Kur'an'ı inkâr ederse, onların varacağı yer ve gidecekleri mekan cehennem ateşi olacaktır.

« فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ » **"Bunda şüphen olmasın."** Ya da varılacak yerleri hakkında hiçbir kuşkuları olmasın.

« إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ » **Çünkü o, senin Rabbin tarafından gönderilen bir vahiydir. Fakat insanların çoğu, buna iman etmezler."**

١٨- ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

18- Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? İşte bu Şahitler de: *"İşte Rablerine karşı yalan uyduranlar bu kimse-*

lerdir" **diyeceklerdir. Ki Allah'ın laneti bizzat zalimler üzerinedir.**

« وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ »

"Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Onlar kıyamet gününde) Rablerine arzedilecekler." Sorgulama yerinde, mahşer alanında hapsedilip bekletilecekler ve amelleri, yaptıkları işler kendilerine gösterilecektir.

« وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَٓاءِ الَّذ۪ينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ » **"Şahitler de: 'İşte Rablerine karşı yalan uyduranlar bu kimselerdir' diyeceklerdir."** Bunların aleyhinde melekler ve peygamberler tanıklıkta bulunacaklar ve **"Allah çocuk edindi ve şeriki vardır"** diye Allah adına yalan uyduran kimseler, işte bunlardır, diyecekleridir.

« اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِم۪ينَ » **Ki Allah'ın laneti bizzat zalimler üzerinedir."** Allah adına yalan uyduranlara lanet olsun! « الْاَشْهَادُ » kelimesi, tıpkı, **"Ashab"** kelimesinin, **"Sahib"** kelimesinin çoğulu olduğu gibi bu da, **"Şahid"** kelimesinin çoğuludur. Ya da, **"Eşraf"** kelimesinin, **"Şerif"** kelimesinin çoğulu olması gibi bu da, **"Şehid"** kelimesinin çoğuludur.

١٩ - ﴿ اَلَّذ۪ينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴾

19- Onlar insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlardır. Ve onu eğri göstermek isteyenlerdir. Ahireti inkar edenlerde onlardır.

« اَلَّذ۪ينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ » **"Onlar insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlardır"** Halkın önüne yasaklar koyarak dinlerine ve dini hayatlarına engel olanlar, « وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا » **"Ve onu eğri göstermek isteyenlerdir. Ahireti inkar edenlerde onlardır."** O din en sağlam ve dürüst bir din olduğu halde onu çarpıtıp farklı bir şekilde gösterip sunanlar veya ona iman edenleri çeşitli desiselerle saptırarak dinden döndürenler, irtidat etmelerine sebep olan ve çalışanlar..

« وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ » **"Ahireti de inkar edenlerde onlar-**

dır." Bu kısımda geçen ikinci, « هُمْ » zamiri, bu tür kimselerin ahireti inkar ettiklerini, bu manadaki küfrünü tekit içindir ve bu özelliğin bunlara ait olduğunu bildirmek maksadıyladır.

٢٠- ﴿أُولَٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِى الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ أَوْلِيَٓاءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ﴾

20- Allahı dünyada aciz bırakacak değillerdir. Allah'tan başka dost ve velileri de yoktur. Onların azapları kat kat olacaktır. Çünkü onlar gerçekleri ne görebiliyorlar ne de kulak veriyorlar.

« أُولَٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِى الْأَرْضِ » **"Allahı dünyada aciz bırakacak değillerdir."** Buradaki, « لَمْ يَكُونُوا » kavli, « مَا كَانُوا » demektir. Yani yüce Allah'ın kendilerini bu dünya hayatında cezalandırmak istemesi durumunda, bunu dilemesi halinde asla Onu aciz bırakacak değillerdir.

« وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ أَوْلِيَٓاءَ » **"Allah'tan başka dost ve velileri de yoktur."** Onlara sahip çıkabilecek, azaptan kurtarmak için yardım edebilecek, azabı engelleyebilecek bir destekleyenleri, sahip çıkanları da olmayacaktır. Ancak yüce Allah onlara süre tanımayı diledi ve cezalandırılmalarını da ahiret gününe erteledi. Bu da tanıklık edecek olanların sözleri çerçevesindedir:

« يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ » **"Onların azapları kat kat olacaktır."** Çünkü bunlar halkı Allah'ın dininden saptırıp uzaklaştırdılar. Kıraat imamlarından İbn Kesir ve İbn Amir, « يُضَاعَفُ » kelimesini, « يضعف » olarak şeddeli okumuşlardır.

« مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ » **"Çünkü onlar gerçekleri ne görebiliyorlar ne de kulak veriyorlar."**

٢١- ﴿أُولَٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾

21. İşte onlar kendilerini ziyana uğrattılar. Uydurdukları da

kendilerinden uzaklaşıp gitmişlerdir.

« أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ » **"İşte onlar kendilerini ziyana uğrattılar."** Çünkü bunlar Allah'a kulluğu ve ibadeti bırakıp bir takım putlara ve putlaştırdıkları sistemlere kullukta bulunup, Allah'a kulluğun yerine bunu satın almışlardır.

« وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ » **"Uydurdukları da kendilerinden uzaklaşıp gitmişlerdir."** Satın aldıkları o ilahları da kaybolup gitmiştir. Bu kaybolanlar ise, o sözde tanrıları, ilahları ve şefaatçi diye takdim ettikleridir.

٢٢- ﴿ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴾

22. "Şüphe yok ki, ahirette zarara uğrayacak olanlar da bunlardır."

« لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ » **"Şüphe yok ki, ahirette zarara uğrayacak olanlar da bunlardır."** Engel olmakla, barikatlar kurmakla, her yönden kuşatmakla... « لَا جَرَمَ » kelimesiyle ilgili olarak bir takım görüşler vardır. Bunlardan biri, başında bulunan « لَا » harfi, önceki cümleyi ret içindir, onlara bir cevap niteliğindedir. Yani; "durum hiç de onların ileri sürdükleri gibi değildir" demektir. « جَرَمَ » kelimesi de mazi yani dili geçmiş zaman olup, "**Kesebe**" manasındadır. Faili ise muzmardır. « اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ » kavli nasb mahallinde gelmiştir. Mana şöyledir: "Onların sözleri, ahiret gününde kendilerine sadece zarar kazandırdı." İkinci bir görüş de, « لَا جَرَمَ » kavli iki kelimeden meydana gelmiş bir kelimedir. Her ikisinin birlikte, "gerçek şu ki, şüphesiz, kuşkusuz" manalarına gelirler. Buradaki, « اَنَّ » edatı ise, « حَقَّ » kelimesinin faili olması itibariyle mahallen merfudur. Yani, "Onların kaybetmeleri bir hak, bir gerçek olmuştur, dönüş yoktur" demektir. Üçüncüsü de bunun manası, "Hiç şüphesiz, hiç kuşkusuz" demektir.

٢٣- ﴿ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ اُولٰٓئِكَ

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

23- İman edip iyi ve güzel işler yapan, Rablerine içten bağlanıp kullukta bulunanlar ise, işte bunlar cennetliktirler. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar.

«إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ» **"İman edip iyi ve güzel işler yapan, Rablerine içten bağlanıp kullukta bulunanlar ise"** Ona kulluk ile tatmin olanlar, huşu ve tevazu içerisinde sadece kulluklarını Ona ait kılıp hasredenler ise, « أَخْبَتُوا » kelimesi, «خبت» kelimesinden türemedir. Bu da, yumuşak ve rahat toprak, yer demektir.

« أُولٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ » **"İşte bunlar cennetliktirler. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar."**

٢٤- ﴿ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمٰى وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴾

24. Bu iki zümrenin insanın, (müminler ile kafirlerin) **durumu gören ve duyan kimseler gibidir. Bu ikisinin durumu hiç eşit olabilir mi? Hala bir ders çıkarmayacak mısınız?**

« مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمٰى وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ » **Bu iki zümrenin insanın,** (müminler ile kafirlerin) **durumu gören ve duyan kimseler gibidir. Bu ikisinin durumu hiç eşit olabilir mi?**

Burada görüldüğü gibi kafir olanlar kör ve sağır kimselere, müminler ise gören ve işiten sağlam kimselere benzetilmişlerdir.

« يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً » **"Bu ikisinin durumu hiç eşit olabilir mi?"** Bir örnek olması bakımından hiç bir benzerlik olabilir mi? «مَثَلاً» kelimesi temyiz olarak mansubtur.

«أَفَلَا تَذَكَّرُونَ» **Hala bir ders çıkarmayacak mısınız?"** Verilen bu örnekten kendilerine hala bir ders çıkarmayacaklar mı?

25. – 35. ÂYETLER

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِۘ إِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌۙ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّٰهَ ؕ إِنِّى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرٰيكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِىَ الرَّاْىِۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰينِى رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ؕ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ؕ إِنْ اَجْرِىَ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا ؕ إِنَّهُمْ مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّى اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ إِنِّى مَلَكٌ وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِٓى اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا ؕ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِٓى اَنْفُسِهِمْۚ إِنِّٓى إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللّٰهُ إِنْ شَٓاءَ وَمَٓا

أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ
لَكُمْ إِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيٓءٌ
مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

Meâli

25- Andolsun ki biz Nuh'u da kavmine peygamber olarak gönderdik. O da kavmine demişti ki: "Ben sizin için apaçık bir uyaran olarak geldim."

26- "Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk etmeyin! Doğrusu ben sizin için çok acıklı bir günün azabından endişe ediyorum."

27- Kavminden önde gelen tanınmış kâfirler dediler ki: "Biz seni bizim gibi bir insan olarak görüyoruz, aramızdan sana uyduklarını gördüklerimiz, bizim aşağılık, basit düşünceli tabakamızdan olanlardan başkaları değildir. Kaldı ki sizin bize karşı bir üstünlüğünüzün olduğunu da görmüyoruz. Aksine biz, sizin söylediklerinizde yalancılardan olduğunuzu sanıyoruz.

28- Nûh onlara dedi ki: "Ey kavmim! Şayet ben Rabbim tarafından apaçık bir kanıta dayanıyorsam ve Rabbim katından bana bir rahmet vermiş ise, işin bu yönü size gizli tutulmuşsa buna ne diyeceksiniz? Siz buna karşı olduğunuz halde, size bunu zorla mı kabul ettireceğiz?

29- Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık bir mal ve istemiyorum. Benim mükafatım yalnızca Allah'tandır. Ben, iman edenleri kovacak değilim. Çünkü onlar imanları gereği yeniden dirilmekle Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi, cahil ve bilgisiz bir toplum olarak görüyorum.

30- Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'ın azabından kim kurtaracak? Hiç düşünmüyor musunuz?

31- Ben size, "Allah'ın hazineleri benim elimdedir" demiyorum. "Ben gaybı da bilirim" demediğim gibi, "ben bir meleğim de" demiyorum. Sizin gözlerinizde aşağılık kimseler olarak gördüklerinize ben,

"Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir" diye bir şey söyleyemem. "Aksine onların gönlünde var olanı Allah çok daha iyi bilir. Onları kovduğum taktirde ben kesinlikle zalimlerden olurdum."

32- Dediler ki: "Ey Nûh! Önümüze bir çok delilller sererek bize karşı çok ileri gittin. Eğer söylediklerinde samimi olan kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit edip durduğun şu azâbı bize getir!"

33- Nûh onlara dedi ki: "Ve siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz."

34- Eğer Allah sizi azdırmak muradetmiş ise, benim öğüdüm size yarar sağlamaz. Çünkü O sizin Rabbinizdir. Ona döndürüleceksiniz."

35- Ey Resulüm! Yoksa "Bunu uydurdu" diyorlar? De ki: *"Eğer onu uydurmuş isem, günahım bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım."*

Tefsiri

٢٥- ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾

25- Andolsun ki biz Nuh'u da kavmine peygamber olarak gönderdik. O da kavmine demişti ki: "Ben sizin için apaçık bir uyaran olarak geldim."

«وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ» **"Andolsun ki biz Nûh'u da kavmine peygamber olarak gönderdik. O da kavmine demişti ki: "Ben sizin için apaçık bir uyaran olarak geldim."** Burada geçen, « إِنِّي » aslında, « بِأَنَّ » takdirindedir. Mana şöyle olmaktadır: "Biz onu, şu durumu da beraberinde bildrimek üzere gönderdik."

Bu ise, «إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ» kavlidir. Burada, elif harfi kesreli olarak, « إِنِّي » tarzındadır. Ancak başına bir cer edatı gelince bu elif harfi **fetha** harekeli olur. Yani, « بِأَنَّ » olur ki adeta, « كَأَنَّ » kavlinde fetha olması gibi olur. Mana ise kesreye göredir. Kıraat imamlarından İbn Amir, Nafi, Asım ve Hamza, burada bir **kavl** kelimesi yani, "dedi" ifadesini düşünerek kesre ile okumuşlardır.

٢٦- ﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّٰهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ﴾

26- "Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk etmeyin! Doğrusu ben sizin için çok acıklı bir günün azabından endişe ediyorum."

«أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّٰهَ» **"Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk etmeyin!"** Bu cümle açıklayıcı manada olan müfessire cümlesi olup ya, « أَرْسَلْنَا » kavline veya « نَذِيرٌ » kavline râcidir.

«إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ» **"Doğrusu ben sizin için çok acıklı bir günün azabından endişe ediyorum."** Ayetin bu kısmında, gün manasında olan « يَوْمٍ » kelimesi, «أَلِيمٍ» yani acıklı ifadesiyle nitelenmiş oldu. Bu, mecazî manada olan bir isnaddır. Çünkü o gün zaten acı verecek, ceza çektirilecek gündür.

٢٧- ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَيكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرَيكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ﴾

27- Kavminden önde gelen tanınmış kâfirler dediler ki: "Biz seni bizim gibi bir insan olarak görüyoruz, aramızdan sana uydukların gördüklerimiz, bizim aşağılık, basit düşünceli tabakamızdan olanlardan başkaları değildir. Kaldı ki sizin bize karşı bir üstünlüğünüzün olduğunu da görmüyoruz. Aksine biz, sizin söylediklerinizde yalancılardan olduğunuzu sanıyoruz.

«فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ» **"Kavminden önde gelen tanınmış kâfirler dediler ki:"** Burada, «الْمَلَأُ» kelimesiyle murad olunan kimseler, toplumundan önde gelen, o toplumun tanınmış kimseleridir. Çünkü bunlar toplumun gönlünde bir ürperti, heybet ve korku oluşturuyorlardı. Bulundukları meclislerde ise orada bir ağırlık, bir baskı hissettirirleri toplum üzerinde bir baskı havası sağlarlardı, görkemleri vardı. Ya da bunlar, halk tarafından aklı başında ve isabetli karar sahibi kimseler olarak bilinmeleri sebebiyle halkın gözünü bu manada doldu-

ruyorlardı. « مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا » **"Biz seni peygamber değil, sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz,"** Böyle söylemekle, peygamber olarak gelenin ya bir kral veya bir melek olması gerekirdi. Sıradan birinin olmaması icabederdi, demek istiyorlardı.

«وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِىَ الرَّأْىِ» **"Aramızdan sana uyduklarını gördüklerimiz, bizim aşağılık, basit düşünceli tabakamızdan olanlardan başkaları değildir."**

Burada geçen, «اَرَاذِلُنَا» kavli, « اَرْذَلُ » kelimesinin çoğuludur ve "bizim aşağılık kimselerimiz, alt tabakamızdan olan kimseler" gibi manalara gelir. Kıraat imamlarından Ebu Amr, « بَادِىَ » kelimesini, hemze harfiyle, «بَادِئَ الرَّأْىِ » olarak okumuştur. Diğer imamlar ise ayette görüldüğü gibi okumuşlardır. Yine ayette geçen, «الرَّأْىِ» kelimesini de hemzesiz olarak Ebu Amr, « الرَّاىِ » tarzında okumuştur. Yani, "Bu gibileri daha ilerisi ne olacak düşünmeden hemen ilk başta sana tabi oluyorlar, ya da daha baştan düşüncelerini açıklıyorlar, gibi bir mana taşır. Bu kelime, « بَدٰى يَبْدُو » kökünden alınmadır. Bu ise, ortaya çıkmak, meydana çıkmaz manasınadır. Ya da bu kelime, « بَدَأَ يَبْدَأُ » fiilinden alınmadır. Bir şeyi ilk önce yapmak demektir. Bu « بَادِىَ » kelimesinin mansub olması ise zarf olması sebebiyledir. Bunun aslı şöyledir: "*Onların düşüncelerinin, kararlarının ortaya çıktığı an.*" Ya da, "Düşüncelerin ilki..." Bu hazfedildiğinden, bunun yerine muzafun iley geçmiş bulunmaktadır. Bununla şunu demek istediler: "*O kimselerin sana tabi olmaları, kendilerinin bu işin ilerisini ve geleceğini hiç düşünmeden hemen teklif edileni kabul edivermeleridir. Eğer düşünselerdi zaten sana uymazlardı.*" Bir de bunların, inanan kimseleri aşağılamaları, basit görmeleri, sırf fakir ve yoksul olmaları ve bir de dünyalık bakımından onlardan geride bulunmaları sebebiyledir. Çünkü bunlar cahil, bilgisiz kimselerdir. Bunlar dünya hayatının şu görünen halinden başka bir şeyi görmektan başka bir şey bilmezler. Bunlara göre değerli ve soylu insan, varlıklı, makam ve mevkii bulunan kimse demektir. Nitekim güya

Müslüman olduklarını ileri süren bir çok kimseler de böyle inanıyor ve böyle hareket ediyorlar. Hatta insanlara değer verirlerken veya onları basit kabul ederlerken hep bu ölçülere göre hareket ediyorlar. Hatta bunlardan öyleleri de vardır ki, bu dünya sarhoşluğu akıllarını başlarından aldığından şöyle inanmaktadırlar: "Dünya hayatında ilerlemenin kimseyi Allah'a yaklaştırmayacağını, belki de sizi bu halinizle Allah'tan uzaklaştıracağını, onu yükseltmek değil belki de alçaltacağını hiç mi hiç düşünmüyorlar, akıllarına bile getirmiyorlar."

« وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ » **"Kaldı ki sizin bize karşı bir üstünlüğünüzün olduğunu da görmüyoruz."** Mal varlığı ve düşünce, görüş bakımından.. Bu söyledikleriyle Hz. Nûh ve ona iman edenleri kasdediyorlardı.

« بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ » **"Aksine biz, sizin söylediklerinizde yalancılardan olduğunuzu sanıyoruz."** Yani daveti konusunda Nûh'u, ona uyma ve onu tasdik etme konusunda da tabilerini yalancı kimselerden olduklarını sanıyoruz. Yani sizler davet ve icabet konusunda aranızda ittifak edip anlaştınız. Çünkü bu, riyasete, baş olmaya giden bir sebep ve bir yoldur.

٢٨- ﴿ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِه۪ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْۜ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴾

28- Nûh onlara dedi ki: "Ey kavmim! Şayet ben Rabbim tarafından apaçık bir kanıta dayanıyorsam ve Rabbim katından bana bir rahmet vermiş ise, işin bu yönü size gizli tutulmuşsa buna ne diyeceksiniz? Siz buna karşı olduğunuz halde, size bunu zorla mı kabul ettireceğiz?

« قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِه۪ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ » **"Nuh onlara dedi ki: "Ey kavmim! Şayet ben Rabbim tarafından apaçık bir kanıta dayanıyorsam ve Rabbim katından bana bir rahmet vermiş ise, işin bu yönü size körleşmişseniz.**

Burada geçen, « فَعُمِّيَتْ » kelimesi, « فَعَمِيَتْ » olarak da okunmuş

ve kelime bu durumda « خَفِيَتْ » manasında gizli kalmak, haberi olmamak, görünmemek ve kaybolmak demektir. Nitekim yazma olan asıl nüshada da böyle geçmektedir. Bu okuyuş tarzı da Kıraat imamlarından Nafi, İbn Kesir, İbni Amir, Ebû Amr, Asım, Şube, Yakup ve Ebu Cafer'in tilavet şeklidir. Ancak Hamza, Ali Kisai ve Hafs tarafından ise, ayette görüldüğü gibi, «عُمِّيَتْ» olarak okunmuştur bu da, « أُخْفِيَتْ » manasında yine gizlemek, saklamak gibi manalara gelmektedir.

Yani bu şu demektir: *"Delil, burhan ve kanıt size gizli kaldı ve bu sebepten ötürü de siz doğruyu bulamadınız öyle mi? Yani adeta çölde yolunu şaşırıp kalan, bir kılavuzları da olmayan delilsiz şaşkınlar gibi olmuşsanız"* Esasen hüccet yani kesin kanıt aslı da hem uzağı görmek yani basiret sahibi olmak ve hem de onu göstermek manasında iken burada, körlük olarak gösterilmiştir. Çünkü kör olan kimse ne kendisi doğruyu bulabilir, ne de başkalarına doğru yolu gösterebilir. İşte elinde delil bulunmasına rağmen bunlardan gerektiği gibi yararlanmayan inkarcıların durumu böyle anlatılmıştır.- **söyleyin bakalım buna ne diyeceksiniz?"**

« أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ » **"Siz buna karşı olduğunuz halde, size bunu zorla mı kabul ettireceğiz?"** Çünkü siz bunu istemiyorsunuz. Burada, « أَنُلْزِمُكُمُوهَا » kavlinde, «و» harfinin getirilmesi, «م» harfini çoğul bakımından tamamlamak içindir. Ebu Amr ise bu kelimeyi mim harfinin sükunu ile, « نُلْزِمُكُمْ » olarak okumuştur. Bu ise, mim harfinin sanki harekeli-harekesiz arası belli-belirsiz olarak okunması sebebiyledir. Dolaysıyla Râvinin bu harfi sakin olarak sanmasıdır. Bu ise bir yanlış demektir. Çünkü irap harekesi, şiir zarureti olmadan atılamaz, çünkü caiz değildir.

٢٩- ﴿وَيَا قَوْمِ لَآ أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالاً ۗ إِنْ أَجْرِىَ إِلاَّ عَلَى اللهِ وَمَآ أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا ۗ إِنَّهُمْ مُلاَقُو رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّى أَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴾

29- Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık bir mal ve istemiyorum. Benim mükafatım yalnızca Allah'tandır. Ben, iman edenleri kovacak değilim. Çünkü onlar imanları gereği yeniden dirilmekle Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi, cahil ve bilgisiz bir

toplum olarak görüyorum.

«وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالاً» **"Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık bir mal ve istemiyorum."** Çünkü bu, delalet bakımından «إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ» kavlinin doğal sonucudur.

« إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ » **"Benim bundan beklediğim mükafatım yalnızca Allah'tandır."** Kıraat imamlarından Medine, Şam okulu mensuplarıyla Ebû Amr ve Hafs, « أَجْرِي » olarak okumuşlardır.

«وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا» **" Ben iman edenleri kovacak değilim."** Hz. Nuh'un kendileriyle beraber hareket ederek, zayıf ve kimsesiz müminleri yanından kovma isteklerine bu bir cevap olmaktadır.

« إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ » **Çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır."** Onları yanımdan kovmam halinde yarın ahirette Allah katında benden şikayetçi olurlar.

« وَلٰكِنِّي أَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ » **Fakat ben sizi cahil ve bilgisiz bir toplum olarak görüyorum."** Siz inananları basit ve cahil kimseler olarak görüyor ve onları, reziller, ayak takımları, aşağılık basit insanlar olarak değerlendirip çağırıyorlar. Ya da sizlerin, Rabbinize kavuşmanızı bilmezlikten geliyorlar, kabul etmiyorlar. Ya da o basit gördükleriniz sizden daha hayırlı kimselerdir.

٣٠- ﴿وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾

30- "Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'ın azabından kim kurtaracak? Hiç düşünmüyor musunuz?"

«وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ» **"Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'ın azabından kim kurtaracak? Hiç düşünmüyor musunuz?"** Öğüt almıyor musunuz?

٣١- ﴿وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللّٰهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي

مَلَكٌ وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذٖينَ تَزْدَرٖٓى اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًاۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فٖٓى اَنْفُسِهِمْۚ اِنّٖٓى اِذًا لَمِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿

31- Ben size, "Allah'ın hazineleri benim elimdedir" demiyorum. "Ben gaybı da bilirim" demediğim gibi, "ben bir meleğim de" demiyorum. Sizin gözlerinizde aşağılık kimseler olarak gördüklerinize ben, "Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir" diye bir şey söyleyemem. "Aksine onların gönlünde var olanı Allah çok daha iyi bilir. Onları kovduğum taktirde ben kesinlikle zalimlerden olurdum."

« وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدٖى خَزَٓائِنُ اللّٰهِ » **"Ben size, "Allah'ın hazineleri benim elimdedir" demiyorum."** Ben size karşı bir zenginlik ve üstünlük iddiasıyla ortaya çıkmıyorum ki, söz ve davranışlarınızla benim üstünlüğümü kabul etmeyip inkâr edesiniz ve bana karşı: **"Kaldı ki sizin bize söylediklerinizde yalancılardan olduğunuzu sanıyoruz." (Hud, 27)** diyerek böyle bir iddia ile karşı çıkasınız. « وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ » **"Ben gaybı da bilirim" demediğim gibi,"** bu yoldan bana tabi olanların içlerinden neler geçtiğini bilebileyim, gönüllerindekini okuyayım. Çünkü gaybı bilemem. Bu ifade, « عِنْدٖى خَزَٓائِنُ اللّٰهِ » üzerine matuf bulunmaktadır. Yani: **"Ben size, Allah'ın hazineleri benim elimdedir demediğim** gibi, ve yine **ben gaybı biliyorum da demiyorum"** demektir.

« وَلَٓا اَقُولُ اِنّٖى مَلَكٌ » **Ben bir meleğim de" demiyorum."** Böyle bir iddiam yok ki siz de bana: **"Sen de ancak bizim gibi bir insansın." (Şuara,154)** diyesiniz.

« وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذٖينَ تَزْدَرٖٓى اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا» **"Sizin gözlerinizde aşağılık kimseler olarak gördüklerinize** -sırf yoksullukları yüzünden aşağılık kimseler diye haklarında hüküm verdiğiniz mümin kimselere- **ben, "Allah onlara** -sırf bunlar tarafından aşağılanıyorlar diye dünya ve ahirette o müminlere- **asla bir hayır ve iyilik vermeyecektir" diye bir şey söyleyemem."** Yani size bir yardım olsun, isteğiniz doğrultusunda hareket edilmiş olsun diye böyle bir şey diyemem. Sizin onlar hakkında düşündüğünüz gibi ben sizin seviyenize düşerek böyle bir şey söyleyemem.

«اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فٖى اَنْفُسِهِمْ» **"Aksine onların gönlünde var olanı Allah çok daha iyi bilir."**Onların inançlarındaki sadakat ve samimiyeti Allah daha iyi bilir. Bana gelince, ben sadece onların bana açık olarak söylediklerine ve açık şekildeki kabullerine bakarım. Ben onların içlerini, gizli sırlarını bilemem, buna muttali olamam.

« اِنّٖى اِذًا لَمِنَ الظَّالِمٖينَ » **"Eğer bu gibi şeyleri demiş olsaydım kesinlikle zalimlerden olurdum."** Şayet bu dediklerinizden bir şey demiş olsaydım ben de zalimlerden olurdum.

Ayette geçen, «تَزْدَرٖى» yani **İzdira** kelimesi, birini kötülemek, birinin kabahat ve kusurunu bulmak, kınamak gibi manalara gelir. Kelime **İftial** babındandır. Kelimenin aslı, « تَزْتَرُ » olup, "T" harfi **dal** harfine dönüştürülmüştür.

٣٢- ﴿ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴾

32- Dediler ki: "Ey Nûh! Önümüze bir çok deliller sererek bize karşı çok ileri gittin. Eğer söylediklerinde samimi olan kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit edip durduğun şu azâbı bize getir!"

« قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا » **"Dediler ki: "Ey Nûh! Önümüze bir çok deliller sererek bize karşı çok ileri gittin. Eğer söylediklerinde samimi olan kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit edip durduğun şu azâbı bize getir!"** Yani siz ondan kaçıp kurtulmayacaksınız, buna güç yetiremeyeceksiniz.

٣٣- ﴿ قَالَ اِنَّمَا يَأْتٖيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَٓاءَ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزٖينَ ﴾

33- Nûh onlara dedi ki: "Ve siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz."

« قَالَ اِنَّمَا يَأْتٖيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَٓاءَ » **"Nûh onlara dedi ki: "Ve siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz."**

Yani azabı getirip getirmemek benim elimde olan bir şey değildir.

O, kendisini inkar edip hükümlerine karşı çıktığınız Allah'ın elindedir.- « وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ» **"Ve siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz, bu bakımdan da azaptan da kurtulamayacaksınız."** Yani siz Ondan kaçıp kurtulamayacaksınlz, buna güç yetiremeyeceksiniz.

٣٤- ﴿وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحٖىٓ اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرٖيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْۜ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

34- Eğer Allah sizi azdırmak muradetmiş ise, benim öğüdüm size yarar sağlamaz. Çünkü O sizin Rabbinizdir. Ona döndürüleceksiniz."

« وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحٖىٓ اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرٖيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ» **"Eğer Allah sizi azdırmak muradetmiş ise** -İşte bu cümle, şart üzerine şartın geldiği bir cümledir. Bilindiği üzere, hüküm bakımından ikincisi birinciye takdim olunur. Yani bu cümle: "Eğer Allah sizi azdırıp saptırmak muradederse, ben size öğüt vermek istesem de öğüdüm size yarar sağlamaz" takdirindedir. İşte ayetin bu kısmı, masiyet işlemeyi isteme ya da dileme konusunda bizim lehimizde apaçık bir delildir. **Benim öğüdüm size yarar sağlamaz."** Bu ifade aslında sakınılması gereken bir nokta konusunda uyarıda bulunmayı ve aynı zamanda izlenmesi gereken doğru yolu göstermektedir.

Kıraat imamlarından Nafi ve Ebû Amr, bundan önceki ayetlerde geçen, « وَلٰكِنّٖى » kavlini « اِنّٖى » kavlini de, ve burada geçen, «نُصْحٖىٓ » kavlini de, olarak okumuşlardır. « هُوَ رَبُّكُمْ » **"O sizin Rabbinizdir."** Bu itibarla O neyi muradetmiş ise, hükmü gereği O, sizin üzerinizde tasarrufta bulunur. «وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ » **"Ona döndürüleceksiniz."** O da sizi işlediğiniz amellerinize göre cezalandırır.

٣٥- ﴿اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ اِجْرَامٖى وَاَنَا بَرٖٓیءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ﴾

35- Ey Resulüm! Yoksa "Bunu uydurdu" diyorlar? De ki: ***"Eğer onu uydurmuş isem, günahım bana aittir. Fakat ben sizin işledi-***

ğiniz günahtan uzağım."

« أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ » **"Ey Resulüm! Yoksa "Bunu uydurdu" diyorlar?"**

Buradaki, « أَمْ » edatı esasen, « بَلْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ » takdirindedir.

« قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي » **"De ki: "Eğer onu ben uydurmuş isem, günahım bana aittir."** Yani bunu, benim kendiliğimden uydurduğum doğru ise, dolayısıyla bundan ötürü oluşacak suçumun cezası da bana aittir. Yani benim iftiramın, uydurmamın cezası demektir. Bir kimse herhangi bir suç ya da günah işlediğinde onun için, « اَجْرَمَ الرَّجُلُ » denir yani adam suç işledi, demektir.

« وَأَنَا بَرِيٓءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ » **"Fakat bu işlediğiniz günahtan uzağım."** Sizin uydurup bana isnat ettiğiniz suçtan, uydurduğunuz iftiradan ben uzağım. Sizin düşmanlığınıza, yüz çevirmenize herhangi bir sebep de yoktur.

❁ ❁ ❁

36. – 43. ÂYETLER

وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾ وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾ حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَيهَا وَمُرْسَيهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤١﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾

Meâli

36- Nuh'a şöyle vahyolundu: "kavminden sana asla kimse inanmayacak. Ancak daha önce iman edenler hariç. Öyle ise onların işledikleri şeyler sebebiyle sakın üzülme."

37- Gözlerimiz önünde, vahyettiğimiz emir doğrultusunda gemiyi yap. Ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme. Onlar kesin boğulacaklardır.

38- Böylece Nuh gemiyi yapmaya başladı. Kavminin önde gelenleri ona her uğradıklarında, onunla alay edip eğleniyorlardı. Dedi ki: "Eğer siz şimdi bizimle alay ediyorsanız, sizin bugün bizimle alay ettiğiniz gibi gün gelecek biz de aynen öyle sizinle alay edeceğiz."

39- Pek yakında sizin de öğreneceğiniz gibi bu dünyada alçaltıcı azabın kime geleceğini ahirette de ebedi azabın ve ateşin içine kimin atılacağını göreceksiniz.

40- Nihayet helak emrimiz gelip de sular kaynayıp yükselmeye başladığında Biz Nûh'a dedik ki: "Her çeşit canlıdan birer çift olmak üzere haklarında karar kesinleşmiş olanlar dışında ailenle birlikte iman edenleri de gemiye yükle!" Zaten onunla beraber iman edenlerin sayıları oldukça az idi.

41- Nuh dedi ki: "Gemiye binin! O geminin hareket edip yüzmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz benim Rabbim çok bağışlayan ve pek merhamet edendir.

42- Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, gemiden uzakta bulunan oğluna: "Oğulcuğum! Gel, sen de bizimle birlikte gemiye bin, gemi dışında kalan kafirlerden olma!

43- Oğlu dedi: *"Ben, yüksek bir dağına tepesine çıkacağım, o beni sudan korur"* diye karşılık verdi. Nuh da şöyle dedi: *"Bugün, Allah'ın kendilerini rahmetiyle korudukları dışında Allah'ın azabından koruyacak hiçbir güç yoktur"* derken tam bu sırada aralarına bir dalga giriverdi, o da böylece boğulanlardan oldu.

Tefsiri

٣٦- ﴿وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلاَّ مَنْ قَدْ آمَنَ فَلاَ تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

36- Nuh'a şöyle vahyolundu: "kavminden sana asla kimse inanmayacak. Ancak daha önce iman edenler hariç. Öyle ise onların işledikleri şeyler sebebiyle sakın üzülme."

« وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلاَّ مَنْ قَدْ آمَنَ » **"Nuh'a şöyle vahyolundu: "kavminden sana asla kimse inanmayacak. Ancak daha önce iman edenler hariç."**

Nuh'un kavminin iman etmelerinden tümüyle umudunu kestiğini bildiren bir ifade. Oysa o bunu beklemiyordu. Burada, iman etme bakımından yeniden inanma hükmünün olabileceğinin delilini görmekteyiz. Sanki şöyle denilir gibidir: "Doğrusu iman eden kimse, şimdi de iman eder." İşte buna göre Kur'an'a iman etme hususunda zikredilen ziyadelik meydana çıkarıyor.

« فَلاَ تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ » **"Öyle ise onların işledikleri şeyler sebebiyle sakın üzülme."** Yani elinden bir şey gelemeyen güçsüz ve her şeye boyun eğen kimsenin üzüldüğü gibi sakın üzülmeyesin. **İbtias** kelimesi, "**Bu's**" kelimesinden türeyen ve **iftial** babından olan bir kelimedir. Bu ise, hüzün, üzüntü, fakirlik, yoksulluk gibi manalara gelir. Bu durumda mana şöyledir: "Seni yalanlama ve sana eziyet verme konusunda onların sana yaptıklarına sakın üzülme. Çünkü senin düşmanların olan o kimselerden artık intikam alma vakti ve zamanı gelip çatmıştır.

٣٧- ﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلاَ تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ﴾

37- Gözlerimiz önünde, vahyettiğimiz emir doğrultusunda gemiyi yap. Ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme. Onlar kesin boğulacaklardır.

« وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا » **"Gözlerimiz önünde"** Bu ifade hal

yerinde gelmiştir. Yani, onu korumamız altında yap. Bunun asıl manası da şöyledir: "Bizim gözetim ve denetimimizde, gözlerimiz önünde inşa et" demektir. Sanki Hz. Nûh ile birlikte Allah adına bir takım gözler var da, o gemiyi yaparken, herhangi bir yanlışında onun hatasını düzeltecek imiş gibi, sağlıklım olarak yaptırır. -**ve vahyettiğimiz**- Biz sana vahyedeceğiz ve onu nasıl yapman gerekecekse onu ilham yoluyla sana öğreteceğiz.

İbn Abbas'tan rivayete göre Hz. Nuh gemiyi nasıl inşa edeceğini bilmiyordu. Allah kendisine, onu tıpkı kulun göksüne benzer bir şekilde inşa etmesini bildirip öğretti.- **emir doğrultusunda gemiyi yap."**

« وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ » **"Ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme."** Kavminin durumu ile ilgili olarak bana dua etme, beni çağırma, onlara şefaatçi ve aracı olmayı isteyerek kendilerinden azabın kaldırılmasını isteme!

« إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ » **"Onlar kesin olarak boğulacaklardır."** Onlar için kesin boğulma kararı çıkmıştır, bu hüküm onlar için gerçekleşmiştir. Artık bunun üzerinden kalem geçmiş, bundan böyle o yazının kalkmasına bir yol ve çare yoktur.

٣٨- ﴿وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ﴾

38- Böylece Nuh gemiyi yapmaya başladı. Kavminin önde gelenleri ona her uğradıklarında, onunla alay edip eğleniyorlardı. Dedi ki: "Eğer siz şimdi bizimle alay ediyorsanız, sizin bugün bizimle alay ettiğiniz gibi gün gelecek biz de aynen öyle sizinle alay edeceğiz."

«وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ» **"Böylece Nuh gemiyi yapmaya başladı. Kavminin önde gelenleri ona her uğradıklarında, onunla alay edip eğleniyorlardı."** Gemi yapma işini devam ettirirken. Çünkü Hz. Nûh, gemiyi yapmaya başladığı yer, üzerinde geminin yüzeceği suyun ya da denizin bulunduğu yer arasında oldukça uzak bir mesafe bulunuyordu. Karada gemi hareket etmeyeceğine göre, kavmi bunu ileri sürerek onunla eğlenip gülüyorlardı ve: "Ey Nûh, sen daha önce peygamber idin, şimdi de marangoz mu oldun?

« قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ » **"Nuh, dedi ki: "Eğer siz şimdi bizimle alay ediyorsanız, sizin bugün** -gemi yapmamız sebebiyle onu görüp- **bizimle alay ettiğiniz gibi gün gelecek** -helak olmanız sırasında- **biz de aynen öyle sizinle alay edeceğiz."**

Rivayete göre Hz. Nuh (a.s) gemiyi, gemi yapımında kullanılan bir tür ağaçtan iki yılda yapıp bitirmiştir. Uzunluğu yani boyu 300 zira yani 228 m. veya 1200 zira yani 912 m imiş. Genişliği yani eni ise 50 zira yani 38 m veya 600 zira yani 456 m imiş. Yüksekliği de 30 zira yani 22.8 m imiş. Gemiyi de üç katlı olarak inşa etmiş. Alt katında vahşi canlılar, yırtıcı ve benzeri diğer hayvanlar, canlılar bulunuyordu. Orta katta ise canlılar, hayvanlar yer alıyordu. Hz. Nûh ve beraberinde olup da iman edenler ise, ihtiyaç duydukları şeylerle birlikte üst katta yer almışlardı. Beraberlerinde Hz. Adem (a.s)'in cesedini de almışlardı. Onu kadınlar ile erkekler arasına bir barikat, bir engel gibi yapmışlardı.

٣٩- ﴿ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴾

39- Pek yakında sizin de öğreneceğiniz gibi bu dünyada alçaltıcı azabın kime geleceğini ahirette de ebedi azabın ve ateşin içine kimin atılacağını göreceksiniz.

« فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ » **"Pek yakında sizin de öğreneceğiniz gibi bu dünyada alçaltıcı azabın kime geleceğini ahirette de ebedi azabın ve ateşin içine kimin atılacağını göreceksiniz."**

Burada geçen, « مَنْ يَأْتِيهِ » kavli, « تَعْلَمُونَ » kavliyle mahallen mansubtur. Yani bu, « فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ » takdirindedir.

Burada « عَذَابٌ يُخْزِيهِ » kavlinde geçen zamirle kastedilenler, Hz. Nûh'a iman etmeyenlerdir. Azaptan kasıt ise, dünyadaki azaptır. Bu da boğulmalarıdır. « يَحِلُّ » kavli iner, vb. gibi manalara gelmektedir. « عَذَابٌ مُقِيمٌ » kavlinden kasıt da ahiret azabı demektir.

٤٠- ﴿ حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ

اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ إِلاَّ مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ وَمَا اٰمَنَ مَعَهُ إِلاَّ قَلِيلٌ ﴾

40- Nihayet helak emrimiz gelip de sular kaynayıp yükselmeye başladığında Biz Nûh'a dedik ki: "Her çeşit canlıdan birer çift olmak üzere haklarında karar kesinleşmiş olanlar dışında ailenle birlikte iman edenleri de gemiye yükle!" Zaten onunla beraber iman edenlerin sayıları oldukça az idi.

« حَتّٰى إِذَا جَاۤءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا » **"Nihayet helak** -azap- **emrimiz gelip de sular kaynayıp yükselmeye başladığında Biz Nûh'a dedik ki:"** Burada önce « حَتّٰى » edatı üzerinde duralım. Bu edattan sonra cümle başlar, şart ve cevaptan oluşan cümlenin başına gelir. Bu da, « وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ » kavlinin gayesidir. Yani "O gemiyi yapmaya başladı, nihayet denilen süre gelip çattı" demektir. İkisi arasında yer alan cümle ise, « يَصْنَعُ » kavlinden haldir. Yani: "Kavminden ileri gelenler ona her uğradıklarında, kendisiyle alay edip dururlarken Nuh gemiyi yapmaya devam ediyordu. « كُلَّمَا» kavlinin cevabı da, « سَخِرُوا » kavlidir.

Âyette geçen, « قَالَ » yani "dedi ki" kavli, bir soru soranın sorusuna takdiren söylenen yeni bir cümledir. Yahut da, « قَالَ » yani "dedi ki" kavli, «سَخِرُوا » kavlinin cevabıdır ve « مر » kavlinden bedeldir. Yahut da, « ملا » kavlinin sıfatıdır. Ayette geçen, « وفار التنور » yani, " Tennur ya da sular kaynayıp yükselmeye başladığında" kavli, azabın ve helak olayının çok şiddetli olduğunu, çok zor bir durum olduğunu kinayeli bir anlatımla ifade edilmesidir. Bir yoruma göre de, "Sular yemek tandırından" taşmaya başlayınca diye değerlendirmişlerdir. Bu tandır, Hz. Havva annemize ait taştan olan bir tandır idi. Ondan ta Hz. Nuh'a kadar gelmiştir.

Bir yoruma göre de, « التنور » kelimesinden kasıt bütün yeryüzü demektir.

« احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ إِلاَّ مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ »

« آمَنَ » **"Her çeşit canlıdan birer çift olmak üzere haklarında karar kesinleşmiş olanlar dışında ailenle birlikte iman edenleri de** gemiye **yükle!"** Yani aileni ve ayrıca sana inananları da gemiye yükle. Ayetin bu kısmı da, « اثْنَيْنِ » üzerine atfedilmiştir. Ancak ailesinden istisna edilen ve dışta tutulan, « سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ » yani, "haklarında karar kesinleşmiş olanlar" cümlesinden kasıt, cehennemlik olanlar demektir. Onlar üzerinde bu hükmün kesinleşmiş olması, ancak Allah tarafından bunların kesin olarak kâfirliği tercih edeceklerini bilmesi takdirine ve iradesine göredir. Çünkü yüce Allah, kullarının yaratanı olarak haşa onları murad ettiğinin aksine bir şeye maruz bırakman münezzehtir, yücedir.

« وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ » **"Zaten onunla beraber iman edenlerin sayıları oldukça az idi."** Hz. Peygamber (s.a.v)'in buyurduğuna göre; ***"Hz. Nûh'a iman etmiş olanların sayısı sekiz idi. Hz. Nuh'un kendisi, ailesi ve üç oğlu, bir de bunların eşleri idiler."*** [2]

Yine bir rivayete göre de, bunların sayıları beşi erkek ve beşi de kadın olmak üzere on tane idiler. Yine farklı bir rivayete göre de, bunların sayıları kadın ve erkek olarak 72 kişi idiler. Bir de Hz. Nuh'un Sam, Ham ve Yafes adındaki çocukları ile, bunların hanımları idiler. Toplam sayıları buna göre, 78 idi. Bunların yarısı erkek ve yarısı da kadın idi.

٤١- ﴿وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٰيهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ رَبّ۪ي لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ﴾

41- Nûh dedi ki: "Gemiye binin! O geminin hareket edip yüzmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz benim Rabbim çok bağışlayan ve pek merhamet edendir.

«وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٰيهَا وَمُرْسٰيهَا» **"Nûh dedi ki: "Gemiye binin! O geminin hareket edip yüzmesi de, durması da Allah'ın adıyladır."**

[2] İbn Hacer diyor ki, "Ben bu hadise merfu olarak rastlamadım. Ancak Taberi, Katade'ye dayanan bir isnad ile rivayet ediyor. Haşiyetu'l-Keşşaf; 2/393

Burada, « بِسْمِ اللّٰهِ » kavli **vav** harfinden hal olarak, « ارْكَبُوا » kavline bitişiktir, ona bağlıdır. Yani, "O gemiye Allah'ın adını anarak, Bismillah diyerek binin" ya da, "Onun hareket edeceği ve duracağı zamanlarda Bismillah diyerek..."

Bunun böyle olması ya, « مجرى » ve «مُرْسَى» kelimelerinin vakit ve zaman manasına gelmeleri sebebiyledir veya her ikisinin de, « الاجْرَى» ve « الاسْرَى » gibi mastar olmalarıdır. Böylece kendilerine muzaf olan vakit hazfedilmiştir. Tıpkı "**Hufukunnecm**" kavli gibi. Ki bu zıt manalı kelimelerdendir yani "**Hufuk**" kelimesi yıldızın doğuşu veya batışı gibi her iki manayı da içermektedir.

Ayrıca, «بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا » kavlinin başlı başına bir cümle olması da caizdir. Bu durumda makabline taalluku da gerekmez. Mübteda ve haberden oluşan bir cümledir. Yani Hz. Nuh (as) önce onlara gemiye binmelerini emretti. Sonra da onlara şu bilgiyi verdi; Bu geminin harekçte geçmesi de, durması da Allah'ın adının anılmasıyladır. Gemiyi harekete geçirmek istediği zaman, "Bismillah" derdi, gemi hemen harekete geçerdi. Durdurmak istediği zaman da, yine "Bismillah" derdi. Gemi hemen duruverirdi.

Kıraat imamlarından Hamza, Ali ve Hafs, « مَجْرٖيهَا » kelimesini **mim** harfinin **fethası** ve **Ra** harfinin de **kesresiyle Cera** kökünden okumuşlardır. Bu manasıyla ya mastar olarak veya vakit anlamında değerlendirmişlerdir. « اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ » **"Şüphesiz benim Rabbim çok bağışlayan ve pek merhamet edendir."** Çünkü onları kurtarmıştır.

٤٢- ﴿وَهِيَ تَجْرٖي بِهِمْ فٖي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فٖي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرٖينَ﴾

42- Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, gemiden uzakta bulunan oğluna: "Oğulcuğum! Gel, sen de bizimle birlikte gemiye bin, gemi dışında kalan kafirlerden olma!

« وَهِيَ تَجْرٖي بِهِمْ فٖي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ » "Gemi, -onlar içinde oldukları

halde - **dağlar gibi dalgalar arasında** -burada konu edilen dalgalar, tufanın oluşturduğu dalgalar demektir. Nasıl ki, "**Temr**" kelimesi, « تَمْرَة » kelimesinin çoğulu ise, tıpkı bunun gibi, « مَوْج » kelimesi de, « مَوْجَة » kelimesinin çoğuludur. **Dalga**: şiddetli bir rüzgarın esmesi sonucu suyun harekete geçerek yükselmesi olayıdır. Her bir dalga adeta bir dağa benzetilmiştir ki, şiddetli fırtına yüzünden dalgaların aralıksız ve üst üste yığılarak yükselmelerinden dağ görünümünde olmaları sebebiyle dağlara benzetilmiştir.- **onları** -alıp- **götürüyordu.**"

« وَهِىَ تَجْرِى بِهِمْ » kavli, « ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ » kavlinin delalet ettiği mahzuf bir kelimeye muttasıl, bağlıdır. Sanki şöyle denilir gibidir: *"O gemiye, Bismillah, diyerek bindiler ve gemi de onlar içinde olduğu halde onları alıp götürüyordu."*

« وَنَادٰى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِى مَعْزِلٍ يَا بُنَىَّ ارْكَبْ مَعَنَا » "**Nuh, gemiden** -hem kendisinden ve hem gemiden- **uzakta bulunan** -Kenan veya Yam adındaki- **oğluna:**-Cumhura göre bu, Hz. Nûh'un sulbünden olan öz oğludur. Bir rivayete göre de bu, hanımının oğludur.

Burada geçen, «مَعْزِل » kelimesi, "**Mef'il**" ölçüsünde, « عَزَلَ عَنْهُ » ondan uzaklaştı, uzakta kaldı, ayrıldı gibi manalara gelir ya da, "Babasının dininde ayrı ve uzak idi, demektir.- "**Oğulcuğum! Gel** -Müslüman ol-, **sen de bizimle birlikte** gemiye **bin,**" Kıraat imamlarından Asım, « يَا بُنَىَّ » kelimesini «ى» harfinin **fethasıyla** okumuştur. Bunu da tıpkı, « يَا بُنَىَّ » kavlinde görüldüğü gibi izafet «ى» sinden çevrilen elif üzerinde iktisar ederek okumuştur. Asım dışındakiler ise «ى» harfini **kesriyle**, izafet «ى» sinden iktisar ile böyle okumuşlardır.

« وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ » **gemi dışında kalan kâfirlerden olma!** Çünkü onlar helak olacaklardır" **diye seslendi.**"

٤٣- ﴿قَالَ سَاٰوٖى اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنٖى مِنَ الْمَٓاءِۜ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ

أَمْرِ اللّٰهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴾

43- Oğlu dedi: *"Ben, yüksek bir dağına tepesine çıkacağım, o beni sudan korur"* diye karşılık verdi. Nuh da şöyle dedi: *"Bugün, Allah'ın kendilerini rahmetiyle korudukları dışında Allah'ın azabından koruyacak hiçbir güç yoktur"* derken tam bu sırada aralarına bir dalga giriverdi, o da böylece boğulanlardan oldu.

«قَالَ سَاٰوٖٓى إِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنٖى مِنَ الْمَٓاءِ» **"Oğlu babasına şöyle dedi: "Ben, yüksek bir dağına tepesine çıkacağım** -sığınacağım-, **o beni sudan korur** -boğulmaktan kurtarır-**" diye karşılık verdi."**

«قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ» **"Nûh da şöyle dedi: "Bugün, Allah'ın kendilerini rahmetiyle korudukları dışında Allah'ın azabından koruyacak hiçbir güç yoktur"** Burada, «إِلَّا مَنْ رَحِمَ» yani, "Rahmet ve merhamet eden, kavlinden murat yüce Allah'tır. Ya da, « لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ » kavlinden murat, tufan demektir. Ya da, "Allah'ın kendilerine merhamet ettiği kimseler olan müminler..." Bu olay şöyledir. Hz. Nuh'un oğlu, dağların yüksek tepelerinin kendisini sudan ve boğulmaktan koruyacağını ileri sürünce, Hz. Nûh da oğluna şöyle seslendi: *"Bugün seni hiçbir koruyucu ve hami, asla bir dağ ve benzeri bir şey koruyup kurtarmayacaktır. Tek koruyucu ve kurtarıcı vardır. Bu da Allah'ın kendilerine rahmetiyle muamelede bulunduğu ve kurtardığı kimselerin konumudur. Yani bu da gemiden başkası değildir. Oraya sığınan ancak kurtulacaktır."* Ya da bu, munkati istisnadır. Sanki şöyle denilmektedir: Ancak Allah'ın kendilerine merhamet edip esirgedikleri kimseler korunacaklardır. Çünkü masum olan onlardır. Tıpkı yüce Allah'ın şu kavli gibi: **"Onu öldürmekle, İsa'yı öldürdük zannına kapıldılar."** *(Nisa,157)*

« وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ » **"Derken tam bu sırada aralarına** -oğlu ile dağ arasına veya Nuh ile oğlu arasına- **bir dalga giriverdi, o da böylece boğulanlardan oldu."** Ya da Allah'ın ezeli ilminde boğulanlardan oldu.

44. – 49. ÂYETLER

وَقِيلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَعٖي مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعٖي وَغٖيضَ الْمَٓاءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقٖيلَ بُعْداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٤٤﴾ وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنٖي مِنْ اَهْلٖي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمٖينَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَۚ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌۜ اِنّٖٓي اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلٖينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنّٖٓي اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لٖي بِهٖ عِلْمٌۜ وَاِلَّا تَغْفِرْ لٖي وَتَرْحَمْنٖٓي اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٤٧﴾ قٖيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَۜ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحٖيهَٓا اِلَيْكَۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَٓا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَاۜ فَاصْبِرْۜ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٤٩﴾

Meâli

44. Nihayet: *"Ey yer suyunu yut denildi."* Sular çekildi, helak hükmü de yerine geldi ve gemi Cudi dağı üzerine yerleşti. Ve: "Zalim olan o kavmin canları cehenneme" diye söylendi.

45. Nûh Rabbine dua edip yakardı ve şöyle dedi: "Ey Rabbim!

Oğlum benim ailemdendi. Senin vadin elbette hak ve gerçektir. Ve sen hakimlerin en adaletlisisin.

46. Allah buyurdu ki: "Ey Nûh! Senin o oğlun senin kurtulan aile bireylerinden değildi. Çünkü kötü bir iş yapmıştı. Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi benden isteme! Ben senin cahillerden olmamanı öğütlüyorum.

47. Nûh dedi ki: "Rabbim! Hakkında bilgi sahibi olmadığım bir şeyi istemekten sana sığınırım! Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen, ben zarara uğrayanlardan olurum.

48. Denildi ki: "Ey Nûh! Bizden sana ve seninle beraber iman eden kimselere vaat buyurulan bir selam ve bereketle gemiden in! Onların soyundan gelebilecek ve kendilerini belli bir süre dünyada faydalandıracağımız topluluklar da olacaktır. Sonra da bizden onlara ahirette acıklı bir azap dokunacaktır.

49. Ey Resûlüm! İşte bunlar gayba ilişkin bilgi ve haberlerdir. Oysa bunları daha önce bu kadar etraflı olarak ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret, iyi sonuç sabredenlerindir. Doğrusu iyi gelecek, mutlaka Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenlerin olacaktır.

Tefsiri

٤٤- ﴿وَقِيلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَعِى مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعِى وَغِيضَ الْمَٓاءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِىِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾

44- Nihayet: *"Ey yer suyunu yut denildi."* Sular çekildi, helak hükmü de yerine geldi ve gemi Cudi dağı üzerine yerleşti. Ve: "Zalim olan o kavmin canları cehenneme" diye söylendi.

« وَقِيلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَعِى مَٓاءَكِ » **"Nuh kavminin helakinden sonra yere ve göğe: "Ey yer hemen suyunu yut,"** Suyunu çek, kuru ve suyu em. Ayette geçen, « ابْلَعِى » kelimesi yutmak, kurumak, içmek gibi manalara gelir. « وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعِى » **"ey gök, yağmurunu durdur-**tut-**" diye emr olundu."** « وَغِيضَ الْمَٓاءُ » **"Sular çekildi,"**azalıp eksildi. Bir şeyin eksil-

mesi manasında, « غدة » diye söylenir. Kelime hem lazım ve hem müteaddi olan bir kelimedir. « وَقُضِيَ الأَمْرُ » **"helak hükmü de yerine geldi"** Yüce Allah'ın Hz. Nuh'a uygulayacağını bildirdiği ve kavminin ortadan kaldırılmasıyla ilgili hüküm de böylece yerine getirilmiş oldu.

« وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ » **"Ve gemi Cudi dağı üzerine yerleşti."** Gemi bütün yeryüzünü altı ay süreyle sular üzerinde yüzmesini sürdürdükten sonra Musul yakınlarında bulunan bir dağ olan Cudi dağının üzerinde karar kıldı.

« وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ » **"Ve: "Zalim olan o kavmin canları cehenneme" diye söylendi."** O boğulmak suretiyle yok olup giden Nuh'un kavminin canları cehenneme! Helak ve ölüm suretiyle varlıkları ortadan kaldırılanlar için, « بَعَدَ » « بُعْدًا » ve « بَعَدًا » kelimesi kulla-nılır. Bu bakımdan bu kelime özellikle beddua gibi lanet okuma işlerinde söylenir.

Bu ayet, **Beyan** ve **Meani** ilimleri, ile **manevi** ve **lafzi fesahat** olmak üzere dört yönden mütalaa olunmaktadır. Şimdi bu dört yünü tek tek ele alalım:

Beyan ilmi açısından ayetin incelenmesi: Çünkü çeşitli edebi sanatlar var. Şöyle ki mecaz var, istiare var, Kinaye var ve bunlara bağlı diğer sanatlar var. İşte bu açıdan diyoruz ki:

"Yüce Allah herhangi bir manayı açıklamak dilediğinde ya da irade buyurduğunda bunu şöyle açıklamaktadır: Biz yerden fışkırıp dışa çıkan suyun tekrar yerin dibine geçmesini istedik ve o suda yerin altına geçiverdi. Gökten inen fırtınayı tufanı dindirip kesmek muradettik, o da derhal kesiliverdi. Gökten yağmakta olan yağmurun azalıp eksilmesini diledik o da hemen eksiliverdi. Hz. Nûh ile ilgili durumu sonuca bağlamak istedik. Ki bu da, onun kavminin boğulmak suretiyle ortadan kaldırılıp helâk edilmesiydi, bu hüküm de uygulandı. Gemiyi Cudi dağında oturtmak istedik, bunu da yaptık, o da oraya kondu. Boğulanların zulmetini, yaptıklarını ebedileştirmek diledik, ve bunu da sonradan gelenlere ibret olsun için yaptık.

Esasen söz gelip iradenin, emredilen yani âmir tarafından istenen

şeye benzetilmektedir. Bu ise, âmirden yani emredenin kâmil manadaki heybeti karşısında kendisine emir verilen memurun herhangi bir isyana kalkışmayacağı esasına dayanmaktadır. Buradaki irade teşbihi bu anlamdadır.

Aynı şekilde iradenin kesin manada infaz edilip uygulanacak olan şeye benzetilmesi de böyledir. Çünkü Yüce kudreti sayesinde istenilenin yani kasdolunan şey kesin olarak meydana gelmesi, işte o verilen emrin derhal yerine getirilmesini bir benzetme ile ortaya koymasıdır.

Örneğin gökler ve yer yüce Allah'ın, "**Ol**" emrine amadedirler, emrini orada ne olması gerekiyorsa dilediği gibi yerine getirmek için hazırdırlar. Allah'ın bu hususta irade buyurduğu bir gerçeğin önüne hiçbir şey çıkıp engel olamaz, değiştiremez ve tebdil edemez. Sanki bu varlıklar yani gökler ve yer ve onlarda var olan şeyler gerçekleri ayırt edebilen mümeyyiz akıl sahibi varlıklar imişçesine Allah'ın iradesini yerine getirirler ve ona karşı koymazlar, koyamazlar. Çünkü hepsi de yüce Allah'ı gerçek olarak bilmiş ve tanımışlardır. İlmen de yani bilgi olarak da, mutlak manada Allah'ın emirlerine uyulması, hükmüne boyun eğilmesi gerektiğini çok iyi anlayıp kavramışlardır. İşte bu nedenle Allah'ın muradının derhal yerine getirilmesi için bu yolda gereken tüm gücün sergilenmesi de vacip ya da zorunlu hale gelmiştir.

Daha sonra da Azîz ve Celîl yüce Allah bu benzetme üzerine şu cümleyi bina ediyor ve mecazî manada, üzerinde meydana gelecek olan şeye neden olabilecek irade sözkonusu edilerek: « وَقِيلَ » yani "Denildi ki" buyuruldu. Yani bu "Denildi ki" ifadesinden sonra, muradolunan şeyin meydana gelmesi bir mecazi ifade ile ortaya konmuş oldu. Böylece mecaz karinesi, cansız varlıklara seslenme ifadesi oldu ki bu ifade de: « يَآ أَرْضُ » "Ey yer" ve « وَيَاسَمَآءُ » "Ey gök" ifadeleridir. Sonra da her ikisine seslenerek: "**Ey yer ve ey gök**" diye buyurdu. Bu da adı geçen benzetmeye uygun bir **istiare** yolu ile olmuştur.

Daha sonra yine bir istiare yoluyla suyun yer tarafından yutularak yerin derinliklerine çekilmesinden, bu iradeden söz edilmiştir. Yerin suyu yutması ise yiyecek maddelerinde ikisi arasında var olan cazibe ya da çekim gücü sayesindeki bir şeye istiare yoluyla bir benzetme getirmektedir.

Bu da sözkonusu suyun gizli bir yere çekilip karar kurmasıdır. Da-

ha sonra ise su, gıdaya benzetilerek gıda için istiare yapılmıştır. Tıpkı yemek yiyen bir kimse nasıl ki yedikleriyle güç kazanıp gıda alıyorsa, burada da istiare yoluyla yeryüzündeki bitkilerin su sayesinde güç kazanıp meydana gelmesi, bir benzetme olarak gösterilmiştir. Yani istiare yapılmıştır. Bundan sonra ise, « مَٓاءَكِ » "Suyunu" diye buyurmuştur. Yani suyun yerle bitişik olması nedeniyle suyu yere mecazi manada suyu izafe ederek, tıpkı mülk sahibine yani malike mülkün bitiştirtmesi gibi bir ifade tarzıyla sunmuştur.

Bundan sonra da göğe yağmuru hapsetmesi, tutması manasında, «اَقْلِعِى » kelimesini seçmiştir. Bu da failin işlemekte olduğu fiilini yani işini terketmesi demektir ki, aralarında bir teenninin bulunmaması benzerliğinden ötürü bu ifadeye yer vermiştir.

Yüce Mevlâ daha sonra da, « وَغِيضَ الْمَٓاءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِىِّ وَقِيلَ بُعْدًا» diye buyurdu. Ancak burada, "**sular çekildi**" manasında olan ifade ile, "**suyu çekenin, eksiltenin**" kim olduğunu sarahaten yani açık ve net olarak zikretmedi. Aynı şekilde, "**helak hükmü de yerine geldi**" manasında olan, « وَقُضِىَ الْاَمْرُ » ifadesiyle de bu hükmü uygulayan yüce Allah olduğu halde burada da bir sarahat getirilmemiştir. Aynı şekilde, "geminin Cudi dağı üzerinde oturması" ifadesiyle, onu oturtanın kim olduğuna da sarahat ile işaret edilmedi. İşte bütün bunlar bu istiare ve benzeri sanatlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Yine, « بُعْدًا » "Canı cehenneme" ifadesiyle de, bunu söyleyenin kim olduğuna da açık olarak değinilmemiştir. Tıpkı, "Ey yer" ve "Ey gök" ifadelerinde bunu söyleyenin açık olarak zikredilmediği gibi, burada da böyle bir ifade ile zikredilmiştir.

İşte bütün bunlarda izlenen yol ya da metot hep bu kinaye yolu olmuştur. Çünkü herkesin de bileceği gibi bu gayet önemli işler ancak her şeye kâdir olan büyük bir fâilin fiili ile sağlanabilir, Onun iradesi olmadan hiçbir fiil meydana gelmez. Kahreden bir kâhir olmadan, hiçbir varlığın "ol" ifadesi gerçekleşemez. Çünkü bütün bu olayların faili bir tek Allah'tır. Onun fiilin hiçbir kimse ona asla ortak olamaz. Sakın bir başkası:

« يَٓا اَرْضُ ابْلَعِى مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعِى » ifadesini söylemiştir gibisinden bir vehme gidilmesin, ya da, "**Suyu çekenin**", "**hükmü uygulayanın**"ve "**gemiyi oturtanın**" Allah'tan başkası olduğu yanlış vehmine kimse kapılmasın.

Yüce Allah daha sonra sözünü, o zâlimlerin, inkârcıların yoluna saparak, peygamberleri yalanlayarak onlar gibi kendilerine yazık edenlere tarizde bulunarak bitiriyor. Bu ifade ile de yüce Allah, hangi noktada neye gazapta bulunduğunu da açıklamış olmaktadır. Böylece böylesine şiddetli olan bir azabı, ancak onların kendi kendilerine zulmetmeleri sebebiyle vereceğini açıklıyor.

Meani ilmi açısından ayetin ele alınmasına gelince, bunu da şöylece izah edebiliriz: Bu, kendisinde yani ayette yer alan her bir kelimenin faydasına dikkat edilmesini, cümleleri arasındaki takdim ve tehir yönünün dikkate alınmasını öngörmektedir. İşte bunun içindir ki, ayette, benzerleri arasında « يَا » ünleminin seçildiğini görüyoruz. Çünkü bu, benzerlerine göre daha fazla kullanılan, münadanın yani ünlenenin uzaklığına delâlet bakımından yine en çok kullanılan bir kelimedir. Ki o münada, azamet ve melekut makamının ortaya çıkmasını, bilinmesini gerektirir. Aynı şekilde izzet ve ceberut makamının görülmesini icab ettirir. Bu ise kendisine seslenilerek bildirilmek istenen kimseyi, basit görerek, önemsemeyerek uzaklaştırmak anlamındadır.

Bunun için, "**Ey benim yerim**" diye buyurulmamıştır. Bunun nedeni daha fazla önemsemediği, basit gördüğü içindir. Çünkü "**Benim**" arzım diye izafet ya da tamlama ifadesiyle belirtmiş olsaydı bu, yakınlaşmayı ve yakın olmayı gerekli kılardı. Aynı zaman ihtisar amacıyla yani uzatmamak için de, « يَا اَيَّتُهَا الْاَرْضُ » "**Ey yeryüzü**" diye buyurulmamıştır.

Ayette hem yer ve hem gök ifadelerine yer verilmiş olması, her ikisinin de daha hafif ve daha çok kullanılmaları itibariyledir. Aynı şekilde ayette, « اِبْتَلِى » yerine « اِبْلَعِى » kelimesini zikretmesi daha kısa olması bakımındandır. Bir bu kelime ile, « اَقْلِعِى » kelimesi arasında bir yakınlık var olduğundandır. Yine, « اَقْلِعِى » diye söylendi ve fakat,

«اقْلَعِى عَنِ الْمَطَرِ» denmemiş ve aynı şekilde; «يَا اَرْضُ ابْلَاءِ مَائَكِ فَبَلَعَتْ» ve «وَيَا سَمَاءُ عَقْلِي فَاَقْلَعَتْ» diye söylenmemiştir. Bütün bunlar cümle uzamasın, kısa ve öz anlatılsın içindir. Yine ayette, "**Ğuyyida**" kelimesi yerine, « وَغِيضَ » kelimesi seçilmiştir. Keza sadece, su" denmiş ve fakat "**Tufan suyu**" denmemiştir, « الْأَمْرُ » buyurulmuş ve fakat, "**Nuh'un ve kavminin emri-işi**" diye söylenmemiştir. Bütün bunlar hep kısaltma ve bir de bunların başına gelecek olan **ahd** harfine ihtiyaç duyulmaması kasdıyla böyle gelmiştir.

Nitekim, Karar kıldı, yerleşti manasında «وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ» de denmemiştir. Yani, « وَقِيلَ » ve « وَغِيضَ » gibi. Yani fiilin gemiyle birlik te faile isnadına bakılarak böyle yapılmıştır. Bu da yine daha önce geçen «وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ» kavlindeki duruma göredir. Burada da mutabakat murat olunmuştur.

Daha sonra ise, « بُعْدًا لِلْقَوْمِ » denmiş ve fakat, « لِيَبْعُدِ الْقَوْمُ » buyurulmamıştır. Nedeni ise ihtisar ile birlikte tekit istendiğinden böyle buyurulmuştur. Bu ise, **kelimelerin** meydana gelişine bakılması itibariyle böyledir. Fakat cümlelerin tertibi bakımından bakıldığında, burada nidanın yani ünlem edatının, "Emir" üzerine takdim edilmiş olduğudur.

Bu bakımdan, « يَآ أَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَاسَمَآءُ أَقْلِعِى» buyurmuştur. Yoksa, « ابْلَعِى يَآ أَرْضُ » ve « أَقْلِعِى يَاسَمَآءُ » buyurmamıştır. Burada gerçek manada memur olan yani emir verilenlerin kimler olduğu, uyarının takdimi ile anlaşılsın için ve bir de hemen bunun ardından bizzat münadanın kendisinde varit olan emrin bütünüyle gerektiği gibi anlaşılması için cümlenin gelişine itibar edilmiştir. Bundan da, terşih yani özlü bir mana anlaşılsın istendiğinden böyle bir yola gidilmiştir. Kısaca burada istiareyi teşrihiye bulunmaktadır ki az söz ile çok mana anlatmaktır. Bir de yere olan emir, göğe yapılan emre takdim edilmiş, buna öncelik verilmiştir. Önce bununla başlamış olması, Tufan olayının onda meydana gelmesi sebebiyledir.

Hemen bunun peşinden de, «وَغِيضَ الْمَاءُ» kavlini getirmiştir. Çünkü bu, su kıssasıyla beraber, ona bitişik ya da bağlı bulunması ve onu tutmaya, durdurma ile irtibatlı bulunması yani bunun da aynı istiare yoluyla ifadesidir.

"Bütün bunlardan sonra da bu kıssadan asıl amacın ne olduğunu Rabbimiz zikrediyor, bu da, « وَقُضِيَ الْأَمْرُ » kavliyle belirtilmiş oluyor. Yani, kâfirlerin helaki, Hz. Nûh ile gemide beraber olan kavminin de kurtarılması için verilen sözü yerine getirdi, demektir. İşte bütün bu ölçülere göre sen de değerlendir ve ders al.

Manevî Fesahat açısından değerlendirilmesi: Bur da gördüğüm gibi.

Bu gibi manalar açısından güzel bir nazma, dizime sahip olması, anlatmak istediği şeyi daha özet ve daha açık olarak net bir şekilde ortaya koymasıdır. İşte bu gerçekleri sen de görebilmektesin. Murat olunan istemek konusunda düşünceyi ya da fikri kaypaklaştıran herhangi bir düğüm, bir anlaşmazlık tarafı yoktur. Aynı zamanda arzulanan veya istenene ulaşabilmek için yolu dikenli hale getiren bir kayganlık veya zikzak durumu da yoktur. Her şeyi açık ve net olarak ortaya koymaktadır.

Lafzi Fesahat yönünden ayetin izahı: Gördüğüm gibi ayetin tüm lafızları Arapça kelimelerdir. Hepsi de Arap dilinde kullanılmaktadırlar. Hepsi de tenafürden, yani hoşa gitmeyen ifadelerden uzak kelimelerdir. Hepsi de beşaatten yani çirkinlikten de uzaktırlar. Hepsi dil açısından öylesine tatlı ve hoş ifadelerdir ki üzerinde bir daha o hoşlukta ifade yoktur. Hepsi de öylesine akıcıdırlar ki, akıcılıkta üzerinde örnek yoktur. Bütün bunlar adeta insan boğazından kendiliğinden akıp giden berrak suyun akıcılığına benzerler. Tatlılıkta bal gibi, incelikte meltem gibidir.

İşte bu gerçekler karşısında buna karşı çıkan muannitler, bunun beşer gücünün üstünde bir şey olduğunu ve bu açıdan da bu ayetin bir benzerini getiremeyeceklerini kabul ederek bunda mutabık kalmışlardır. Allah için demek gerekirse zaten Allah tarafından indirilen bir âyetin, bir vahyin durumu ve değeri de ancak böyle anlaşılır. Herhangi bir âlim ayetlerden herhangi birinin üzerinde düşünmemiş olsun ki, mutlaka öylesine incelikler yakalar ki, bunların durumu sayılarla ifade olunamaz. Ayrıca, bu durumun sadece ayet açısından bu zikredilenlerle sınırlı olduğunu da hiçbirimiz zannetmeyelim. Belki de anlatılamayıp terkedilenler

burada satırlara dökülenlerin çok çok üzerindedir.

٤٥- ﴿وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِى مِنْ اَهْلِى وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ﴾

45- Nûh Rabbine dua edip yakardı ve şöyle dedi: "Ey Rabbim! Oğlum benim ailemdendi. Senin vadin elbette hak ve gerçektir. Ve sen hakimlerin en adaletlisisin.

« وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ » **"Nuh Rabbine dua edip ve şöyle dedi:"**

Nuh'un Rabbine seslenmesi, ona dua etmesi anlamındadır. Bu da, «رَبِّ» **"Ey Rabbim!"** kavliyle bundan sonra gelen ifadesidir. Ki bu ifade, yüce Allah'ın Nûh'un ailesini kurtaracağına dair olan vadi ile alakalıdır ve şu ifadedir: « اِنَّ ابْنِى مِنْ اَهْلِى » **"Oğlum benim ailemdendi."** Sen onları kurtaracağını vaat buyurmuştun," Yani o da benim aile bireylerimden biri idi. Çünkü o, kendisinin öz be öz oğlu idi. Ya da o, üvey oğlu idi. Böyle olunca yine o da aile bireylerinden biri sayılıyordu. « وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ » **"Senin vadin elbette hak ve gerçektir."** Doğrusu senin söz verdiğin her vaat, mutlak olarak gerçektir, sabittir, onun yerine getirilmesinden asla şüphe olunmaz, vefasızlıktan da asla söz edilmez, çünkü şüphe edilmez. Sen benim ailemden olanları kurtaracağına söz vermiştin, peki ya çocuğumun günahı neydi?

« وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ » **"Ve sen hâkimlerin en adaletlisisin."** Sen hâkimler hâkimi olarak en iyi bilen hâkimsin, onların en adaletlisi Sensin. Çünkü bir hâkimin başkalarından tek üstünlüğü onun ilmi ve bilgisi, adil davranması ile ilgili yönüdür, başka değil.

Senin döneminde nice kimseler kadıların en üstünü, kadılar kadısı, hâkimler üstü hâkim unvanıyla adlandırılan ve hükümet eden nice hâkimler vardır ki cehalet ve zulüm bataklığında boğulup gitmişlerdir.

Mana şöyledir: "Hâkimler hâkimisin. O halde bundan ibreti ders çıkar ve gözyaşı dök.

٤٦- ﴿قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا

﴿ لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴾

46- Allah buyurdu ki: 'Ey Nûh! Senin o oğlun senin kurtulan aile bireylerinden değildi. Çünkü kötü bir iş yapmıştı. Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi benden isteme! Ben senin cahillerden olmamanı öğütlüyorum.

« قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ » **"Ey Nuh! Senin o oğlun senin kurtulan aile bireylerinden değildi."** Bundan sonra yüce Allah onun neden kendisini aile bireylerinden olmadığını şöyle açıklıyor: « إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ » **"Çünkü o sana iman etmemiş, kötü bir iş yapmış, küfrü seçmişti."** İşte âyetin bu kısmından şunu öğrenmekteyiz. Dini karabet yani yakınlık, nesep yani soy yakınlığından daha üstün ve daha baskındır, burada bu gerçek bildirilmektedir. Çünkü senin dini bakımdan en yakının, sen Kureyşli, ötekisi de Habeşli yani yabancı, soyundan bir olmasa da inancın bakımından sana bağlı ve seninle beraber olandır. Senin dininden olmayana gelince bu, senin en yakın akraban, kendi öz soyundan bile olsa, o senden en uzak olan kimsedir, uzaktan ve yakından dinin açısından seninle bir yakınlığı kalmamıştır. Ayette, **"O kötü bir iştir"** diye bizzat o kişinin kendisinin kötü olduğunun vurgulanması, onu daha fazla yermek, üzerinde bulunduğu inanç bakımından değer verilemesi, sahip çıkılmaması gerektiğini ortaya koymak içindir. Nitekim Şâire Hansa'nın şiirinde yer alan:

« فَإِنَّمَا هِيَ إِقْبَالٌ وَإِدْبَارٌ » dizesindeki « إِقْبَالٌ » ve « وَإِدْبَارٌ » gibi. Bu şiirde yavrusunu yitiren bir devenin hali sanki ikbal ve idbarın bizzat kendisi imiş gibi bir ifade ile nasıl aktarılıyorsa, Nûh'un oğlunun kendisi, zatı da, « إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ » kavliyle anlatılmıştır. Ya da bu, "O şu iş sahibidir" takdirindedir. Dolayısıyla ayet, "Ancak Nûh'un ailesinden salah sahibi olanları kurtaracağımı" zikrediyor. Yoksa salah sahibi olmasalar bile ailesinden olan herkesi kurtaracağım anlamında değildir. Dolayısıyla oğlunun salah ehli, iman ehli biri olmadığı anlaşılınca doğal olarak Hz. Nûh'un onun babası olmasının da kendisine bir yararı yoktur.

Kıraat imamlarından Ali Kisai, « إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ » kavlini, « عَمِلَ

«غَيْرَ صَالِحٍ» diye okumuştur.

Şeyh Ebu Mansur Maturidi diyor ki: "Hz. Nuh, oğlunun iman sahibi olduğunu biliyordu, çünkü oğlu münafıkça hareket ediyor, iki yüzlülük ederek inanmış gibi gözüküyordu. Böylece oğlunun mümin olduğu kanaatine sahipti. Yoksa Hz. Nûh'un bile bile: 'Oğlum benim ailemdendir' diye söylemez ve onunu kurtuluşunu istemezdi. Nitekim benzeri bir istek sebebiyle buna ilişkin bir yasak uyarısı gelmişti, yüce Allah ona şöyle buyurmuştu:

« وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ » **"Küfrü seçenlerin bağışlanması için benden af dileme. Çünkü onlar kesin olarak tufan cezasıyla boğulacaklardır."** *(Hud, 37)* Hz. Nûh'un böyle bir istekte bulunması ve dua etmesi, onun kendi zahiri görünürdeki bilgisine dayanarak hareket etmesiydi, yoksa bilerek değildi. Nitekim münafık olan kimseler bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'e görünürde inandıklarını söyleyip öyle bir görüntü sergiledikleri halde, aksi olan inançlarını ise gizli tutuyorlardı. Yüce Allah onların bu durumlarını kendisine bildirene dek, o bunlardan habersiz bulunuyordu."

« إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ » kavli ise, şu manayadır; O senin kendilerine kurtuluş vadinde bulunduklarından değildir. Senin kendilerine necat yani kurtuluş vadinde bulundukların ise hem gizlide ve hem açıkta gerçek anlamda mümin olanlardır. « إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ » **"Öyleyse hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi benden isteme!"** Yani hakkında bir şey istemenin caiz olup olmadığını bilmediğin bir şeyi isteme, demektir. Burada geçen, « فَلَا تَسْأَلْنِ » kelimesinde sadece sondaki kesre ile yetinildiğinden Kûfe kıraat okulu mensupları "Y" harfine gerek duymadan, « تَسْأَلْنِ » olarak okumuşlardır. Ancak Basra kıraat okulu mensupları ise, "Y" harfiyle, « تَسْأَلْنِي » olarak okumuşlardır. Medine kıraat okulu mensupları aynı kelimeyi, «تَسْأَلَنِّي» olarak okumuşlardır. Şam kıraat okulu mensupları ise, «تَسْأَلَنِّ» olarak okumuşlardır. Yani burada **Y** hazfedilmiş ve sadece **nun** harfinin kesre-

siyle yetinilmiştir. Mekke kıraat okulu mensupları ise sadece nun harfinin şeddesi ve fethiyle, « تَسْأَلَنَّ » olarak okumuşlardır.

« إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ » **"Bilmediğin bir şeyi istemeye kalkışmakla ben senin cahillerden olmamanı öğütlüyorum."** Bu uyarı tıpkı bizim peygamberimizin de yüce Allah tarafından şu kavliyle uyarılmasına benzemektedir: **"O halde sakın kendini bilmezlerden olma!"**(En'am,35)

٤٧- ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

47. Nûh dedi ki: "Rabbim! Hakkında bilgi sahibi olmadığım bir şeyi istemekten sana sığınırım! Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen, ben zarara uğrayanlardan olurum.

« قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ » **"Nûh dedi ki: "Rabbim! Hakkında bilgi sahibi olmadığım bir şeyi istemekten sana sığınırım!"** Gelecekle alakalı olarak hakkında bilgim olmayan bir şeyi Senden istemekten yine sana sığınırım, senin verdiğin ve öğrettiğin edebinle edeplenerek ve senin verdiğin öğüdüne bağlı kalarak sana sığınırım.

« وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ » **"Eğer** -benden meydana gelen bir aşırılık ve yanlışlık sebebiyle- **beni bağışlamaz ve** -benzerine dönmekten ve aynı yanlışı yapmaktan beni koruyarak- **bana merhamet etmezsen, ben zarara uğrayanlardan olurum."**

٤٨- ﴿ قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾

48- Denildi ki: "Ey Nûh! Bizden sana ve seninle beraber iman eden kimselere vaat buyurulan bir selam ve bereketle gemiden in! Onların soyundan gelebilecek ve kendilerini belli bir süre dünyada faydalandıracağımız topluluklar da olacaktır. Sonra da bizden onlara ahirette acıklı bir azap dokunacaktır.

« قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ»

"Nûh'a denildi ki: "Ey Nûh! Bizden sana ve seninle beraber iman eden kimselere -ümmetlere, toplumlara. Burada geçen, « من » edatı beyan içindir. Bununla Hz. Nuh ile birlikte gemide yer alan iman sahibi kimseler muradolunmuştur. Çünkü bunlar topluluklar, cemaatler durumunda idiler. Ya da onlara ümmetler yani cemaatler denilmesi, ümmetlerin ve toplumların bu gemide yer alanlardan meydana gelmeleri sebebiyledir. Ya da bu, başlangıcın bunlardan itibaren olması 'ibtidai gaye' sebebiyledir. Yani senin yanında yer alan toplumlardan doğacak olanlar, anlamındadır. Bunlar ise kıyamete kadar devam edecek olan toplumlar demektir. Doğru olan yorum da bu sonuncusudur. **Vaat buyurulan bir selam** -bir tahiyye, bir gözün aydın veya boğulmaktan bir kurtuluş-, **sağlık ve bereketle** -bu ifade üreyen ve sürekli artan iyilikler, güzelliklerle demektir. Dolayısıyla bu, Hz. Nûh hakkında soyunun, çocuklarının ve kendisine uyacak olanlarının çok olması manasınadır. Yüce Allah peygamberlerin çoğunu onun soyundan kılmış ve ondan sonraki çağlarda gelen din büyüklerini, imam ve önderleri de onun neslinden meydana getirmiştir. **Gemiden in!"**

« وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ » **Onların soyundan gelebilecek ve kendilerini belli bir süre dünyada** -rızık bakımından bolluk içinde kılacağımız, hayatlarını mutluluk ve refah içinde kılarak- **faydalandıracağımız topluluklar da olacaktır."** Burada geçen, « أُمَمٌ » mübteda olarak merfudur.

«سَنُمَتِّعُهُمْ» kavli sıfattır. Haber ise mahzuf bulunmaktadır. Takdiri de şöyledir: « مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ » Burada altı çizili olan takdir edilen haberdir. Altı çizili olan bu haberin hazfedilmiş olması, burada daha önce geçen, « مِمَّنْ مَعَكَ » kavlinin buna delalet etmesi sebebiyledir. « ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ» **"Sonra da bizden onlara** ahirette **acıklı bir azap dokunacaktır."**

Mana şöyle olmaktadır: "Selamet, sağlık ve göz aydınlığı bizden sanadır. Bereket ve bolluk senin ve seninle beraber yetişip hareket ederek gemiye binen mümin kimseler üzerine olsun. Aynı zamanda seninle bera-

ber olan ümmetler içerisinden de öyle kimseler çıkacaktır ki biz onları da dünyada istediklerinden yararlandıracağız, bunlar cehenneme dönüp gideceklerdir.

Hz. Nûh (a.s) peygamberler atasıdır. Tufandan sonraki insanlar da onun ve onunla beraber gemiye binenler vasıtasıyla olanlardan çoğalıp üremişlerdir."

Muhammed İbn Ka'b diyor ki: "Bu ayette geçen selâm kapsamına kıyamete dek gelecek olan tüm inanmış erkek ve kadınlar dahildirler. Bu selam ifadesinden sonra gelen faydalanma ve azap olayı ise bütün kâfirleri yani inkârcıları içermektedir."

٤٩- ﴿تِلْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَٓا إِلَيْكَۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَٓا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾

49- Ey Resûlüm! İşte bunlar gayba ilişkin bilgi ve haberlerdir. Oysa bunları daha önce bu kadar etraflı olarak ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret, iyi sonuç sabredenlerindir. Doğrusu iyi gelecek, mutlaka Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenlerin olacaktır.

« تِلْكَ » **"Ey Resulüm! İşte bunlar"** Bu kelime Hz. Nuh (as)'un kıssasına işaret etmektedir. Kelime mübteda olarak mahallen merfudur. Bundan sonra gelen cümlelerin tümü ise haberdirler. O cümleler de işte bu ayetin devamı olan şu ifadelerdir:

« مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَٓا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَٓا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا» **"Gayba ilişkin bilgi ve haberlerdir. Biz bunları vahiy yoluyla sana haber veriyoruz. Oysa bunları daha önce** –şimdiye kadar veya sana bu vahyimi bildirinceye ve bunlardan sana haber verene dek- **bu kadar etraflı olarak ne sen biliyordun ne de kavmin."** Çünkü tüm bu kıssalar gayba ve bilinemezlere ait bilgi ve haberler olup sana vahiyle bildirilmişlerdir. Çünkü bunları hem sen bilmiyordun hem de senin kavmin de bilmiyordu.

« فَاصْبِرْ » **"Ey Resûlüm! vazifen de sabret, ezalarına aldırma!"** Risalet görevinde, sana gönderilen mesajı gerektiği gibi tebliğ edip du-

yurmada sabret ve onların ezalarına karşı da sabırlı ol. Tıpkı Hz. Nûh'un sabrettiği gibi sabırlı ol ve gelecek olan sonun senin ve seni yalanlayanlar için neler getireceğini gör. Tıpkı Nûh ve kavmiyle olan durum gibi, bekle ve kendin için iyi sonu, onlar için de kötü sonu bekle.

«إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ» **"Doğrusu iyi gelecek mutlaka Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenlerin olacaktır."** Yani zafer kazanmada, kurtulmada ve üstün gelmede mutlu son Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edip Ona şirk yani ortak koşmayanlarındır.

❁ ❁ ❁

50. – 60. ÂYETLER

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ
غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا
إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ
اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَا هُودُ
مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ
لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ
إِنِّي أُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهِ
فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ
رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ
إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا إِنَّ
رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾
وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ

جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَأُتْبِعُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا

إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

Meâli

50. Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin Ondan başka bir ilahınız yoktur. Siz yalan uyduranlardan başkası değilsiniz."

51. "Ey kavmim! Ben sizden bir ücret de istiyor değilim. Benim ücretim beni yaratan Allah'tan başkasına ait değildir. Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?"

52. "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra Ona tevbe edin ki, üzerinize bol bereketli yağmur yağdırsın ve gücünüze güç katsın. Günah işleyerek (Allahtan) yüz çevirmeyin."

53. Dediler ki: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz, senin sözüne bakarak ilahlarımızı bırakacak değiliz. Biz senin peygamberliğini kabul edip sana inanacak da değiliz."

54. "Bizim ilahlarımızdan biri seni fena halde çarpmıştır" demekten başka bir söz söylemeyiz. Hud da dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahit olun ki ben Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım."

55. "Ben, sizin Allah'tan başka Ona ortak tanıdığınız her şeyden uzağım. Öyleyse hepiniz gücünüz yettiğince bana tuzak kurun. Sonra da bana fırsat vermeyin."

56. "Ben Ona dayanıp güvendim. O benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Çünkü hiçbir canlı yoktur ki, Allah onları kendine boyun eğdirmemiş olsun. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yol üzeredir."

57. "Eğer davetimden yüz çevirirseniz, O halde iyi bilin ki, ben, benimle gönderilen mesajı size tebliğ edip ulaştırdım. Rabbim dilerse sizin yerinize sizden başka imanlı bir kavmi de getirir. Ona zarar veremezsiniz. Benim Rabbim, her şeyi en iyi görüp gözetendir."

58. Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri bizden olan bir rahmetle kurtardık. Onları sonsuz bir azabın şiddetinden de kurtardık.

59. İşte Ad kavmi! Allah'ın ayetlerini inkar ettiler ve Onun Resullerine karşı koydular. Ve inatçı, her zorbanın emrine uydular.

60. Onlar hem bu dünyada ve hem kıyamet gününde lanete tabi tutuldular. Biliniz ki Ad kavmi, Rablerini inkar ettiler. (Şunu da) bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allahın rahmetinden uzak kılındı.

Tefsiri

٥٠- ﴿وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ مُفْتَرُونَ﴾

50. Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin Ondan başka bir ilahınız yoktur. Siz yalan uyduranlardan başkası değilsiniz."

« وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا» **"Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik."** Burada « أَخَاهُمْ » kavli, «أَرْسَلْنَا نُوحًا» kavli üzerine matuf olarak mansub kılınmıştır. Yani bu cümle, « أَرْسَلْنَا وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ » tarzındadır. «هُودًا » ise atfı beyandır. « قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللهَ » **"Hûd onlara dedi ki: "Ey kavmim! Bir tek Allah'a kulluk edin."** Onu birleyin, bir tek ilah olarak yalnızca Allah'ı tanıyın. « مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ» **"Sizin Ondan başka bir ilahınız yoktur."**

Kıraat imamlarından Nafî, «غَيْرُهُ » kelimesini Ref' ile okumuştur. Car ve mecrurun mahalline sıfat olarak bu şekilde değerlendirilmiştir. Lafzın üzerine bağlayarak da Ali Kisaî, bu kelimeyi mecrur okumuştur. « إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ مُفْتَرُونَ» **"Siz Allah'a şirk koşarak bu durumunuzla sadece Ona iftira ediyorsunuz."** Yani putları Allah'a ortak koşmak suretiyle Allah adına yalan uyduruyorlar.

٥١- ﴿يَا قَوْمِ لاَ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى الَّذِى فَطَرَنِى أَفَلاَ تَعْقِلُونَ﴾

51. "Ey kavmim! Ben sizden bir ücret de istiyor değilim. Benim ücretim beni yaratan Allah'tan başkasına ait değildir. Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?"

«يَا قَوْمِ لَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذ۪ي فَطَرَن۪ي» **"Ey kavmim! Ben sizden bir ücret de istiyor değilim. Benim ücretim beni yaratan Allah'tan başkasına ait değildir."**

Bütün peygamberler gönderildikleri toplumlarına karşı bu ifadeyi yöneltmişlerdir. Onların böyle bir endişeye kapılmalarını önlemeyi ta baştan kesip atmışlardır. Kavimlerinin kendileri hakkındaki bu tür düşüncelerin önünü kesin olarak kapatıp bu şekilde onlardan bir beklentisi olmadığını anlatmış bulunuyor. Çünkü böyle bir beklenti vehmedildiği müddetçe başarı ve yarar sağlanamaz.

« اَفَلَا تَعْقِلُونَ » **Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?"** Çünkü siz, ücretini sizden değil, sadece karşılığını Allah'tan bekleyen birinin size öğüdünün geri çeviriyorsunuz. Bu ise ahirette verilecek olan bir sevaptır. Doğrusu töhmetleri tamıyla ortadan kaldıracak ve önleyecek bundan daha etkin bir başka ifade bulunamaz.

٥٢- ﴿وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِم۪ينَ﴾

52- "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra Ona tevbe edin ki, üzerinize bol bereketli yağmur yağdırsın ve gücünüze güç katsın. Günah işleyerek (Allahtan) yüz çevirmeyin."

« وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ » **"Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra Ona tevbe edin ki"** Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk etmekten tevbe edin ki, « يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا » **"üzerinize bol bereketli** yağmur **yağdırsın"** buradaki, « مِدْرَارًا ». kelimesi haldir. Yani bol bol, bardaktan boşanırcasına çok yağmur ver. « وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ» **"ve gücünüze güç katsın."** Burada onların imana meylet meleri manası, bol bereketli yağmura ve güçlerinin artması gerçeğine

benzetilerek konu anlatılmak istendi, bu ifadelerden kasıt bu olmaktadır. Çünkü bunlar ziraatçı kimselerdi, toprağa bağlı olarak yaşıyorlardı, bağ ve bahçe sahibi idiler. Bu açıdan da suya yani yağmura oldukça muhtaç durumda bulunuyorlardı. Bu itibarla bunlar güçlü, kuvvetli olmakla, tuttuklarını yakalamakla övünüyorlardı. Bir yoruma göre ise burada sözkonusu edilen kuvvetten kasıt mal varlığı demektir. Ya da bundan kasıt evlenmeye, eş almaya güçleri var anlamındadır.

Bir rivayete göre bunlar üç yıl yağmur kıtlığı çekmişler, üç yıl boyunca yağmur yağmamış. Yine bu üç yıllık zaman zarfında kadınları kısır kalmış, doğum yapmamışlar. İşte böyle bir durum karşısında Hz. Hûd (a.s) kendilerine yağmur ve çocuk vadinde bulunmuş, bunu da Allah'a iman ve Ondan bağışlanma dileme şartına bağlamıştı.

Hz. Ali'nin oğlu ve Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'in torunu olan Hz. Hasan'dan rivayete göre Muaviye'ye bir heyet halinde gelmişler. Oradan ayrılırken Muaviye'nin adamlarından biri kendisine, "ben varlıklı bir kimseyim, ancak çocuklarım olmamaktadır. Bana öyle bir şey öğret ki, belki bu sayede Allah bana bir çocuk ihsan eder." Diyerek yardımını ister. Hz. Hasan da ona şu tavsiyede bulunur: "Sana Allah'tan mağfiret ve bağışlanmanı istemeni tavsiye ederim." Bunun üzerine adam bol bol mağfiretini ve Allah'tan bağışlanmasını diler durur. Öyle ki bazen bir günde yediyüz defa Allah'tan bağışlanmasını istediği zamanlar olmuştur. Adamın bu davranışı sebebiyle on çocuğu-oğlu olmuş. Bu olayı Muaviye öğrenince bunun üzerine demiş ki: "Böyle bir şeyi neye dayanarak söylemiş, bunu kendisine sorsaydın ya!" Nihayet bir başka zamanda yine temsilci olarak gelen Hz. Hasan'a bu adam sorar. Hz. Hasan da, sen Hz. Hûd'un kavmine söylediğini duymadın mı? diye karşılık verir.

Çünkü Nûh şöyle demişti: « وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ » **ve gücünüze güç katsın."** Ve siz Nuh'un kavmine dediğini de mi duymadınız, o da şöyle demişti: **"Mallarınızı ve çocuklarınızı çoğaltsın."** (Nuh,12)

« وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ » **"Müşrikler olarak yüz çevirmeyin."** Suçlarınızda ve günahlarınızda ısrarcı kimseler olarak kaçıp gitmeyin, dönüp uzaklaşmayın.

٥٣- ﴿ قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴾

53. Dediler ki: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz, senin sözüne bakarak ilahlarımızı bırakacak değiliz. Biz senin peygamberliğini kabul edip sana inanacak da değiliz."

« قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ » **"Dediler ki: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin."**

Bu ifade onların Hz. Hud'u yalanladıklarının bir belgesidir, bir inkar örneğidir. Nitekim aynen bunun benzerini Kureyş toplumu da Hz. Muhammed (sav)'e karşı: **"Ona Rabbinden bir ayet, bir mucize indirilseydi ya!"** (Ra'd,7) söylemişlerdi. Oysa Onun sayısız mucizelerini hiçe sayıyorlar ve onları düşünmek istemiyorlardı bile.

« وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ » **"Biz, senin sözüne bakarak ilahlarımızı bırakacak değiliz."** Burada, « عَنْ قَوْلِكَ » kavli, « تَارِكِى اٰلِهَتِنَا» kavlinden haldir. Sanki şöyle denilmektedir: "Biz ilahlarımızı senden çıkan bir söz yüzünden terk edecek, bırakacak değiliz."

«وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ» **"Biz senin peygamberliğini kabul edip sana inanacak da değiliz."** Bizim gibi önemli kimselerin senin gibilerinin sözüne ve davet ettiği şeyi kabul etmeleri doğru olmaz. Böylece onların iman etmeyecekleri kesinliği ortaya çıkmaktadır, artık onlardan umudunu kesmesi anlamı çıkmaktadır. Çünkü kesin bir rettir bu.

٥٤- ﴿ إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ قَالَ إِنِّىٓ أُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوٓا أَنِّى بَرِىٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴾

54- "Bizim ilahlarımızdan biri seni fena halde çarpmıştır" demekten başka bir söz söylemeyiz. Hud da dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahit olun ki ben Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım."

« إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ» **"Bizim ilahlarımızdan biri**

seni fena halde çarpmıştır" demekten başka bir söz söylemeyiz." Ayetin başında bulunan, « إِنْ » harfi, nefiy manasında olumsuzluk edatıdır. Bu ifade de onların, «اعْتَرَاكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ» kavli dışında bütün ifadeleri olumsuz duruma getiren bir kavildir .« بِسُوٓءٍ » kelimesi bir delilik, bir çarpma anlamındadır. Mana şöyledir: *"Biz başka bir şey değil, sadece şu sözü söylemek isteriz; yani, bizim sözümüz, ilahlarımızdan biri seni fena çarpmış, aklını başından almış, olacaktır."*

قَالَ اِنّ۪ٓي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُٓوا اَنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ » **"Hud da dedi ki: "Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahit olun ki ben Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım."**

٥٥- ﴿مِنْ دُونِه۪ فَك۪يدُون۪ي جَم۪يعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ﴾

55. "Ben, sizin Allah'tan başka Ona ortak tanıdığınız her şeyden uzağım. Öyleyse hepiniz gücünüz yettiğince bana tuzak kurun. Sonra da bana fırsat vermeyin."

« مِنْ دُونِه۪ » **""Ben, sizin Allah'tan başka Ona ortak tanıdığınız her şeyden uzağım."** Yani Allah'tan başka Allah'a şerik kıldığınız ve ortak koştuğunuz şeylerden beriyim, uzağım. Mana şöyle olmaktadır: **"Ben, kendi adıma, sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan beri olduğuma, uzak olduğuma Allah'ı şahit tutuyorum ve sizler de aynı şekilde benim bundan uzak ve beri olduğuma şahitlik edin."**

Burada, "Şahit olun" ifadesinin emir kipiyle getirilmiş olması, şöyle bir benzerlik sebebiyledir. Örneğin bir kimsenin kendisiyle bir başkası arasında esen soğuk rüzgarlar nedeniyle ona: "Ben gerçekten seni sevmiyorum" diye onu aşağılayarak ve bu ifadeyle baskı altına alarak onu köşeye sıkıştırması gibi bir ifadedir.

« فَك۪يدُون۪ي جَم۪يعًا » **"Öyleyse hepiniz** -siz ve ilahlarınız birlikte- **gücünüz yettiğince bana tuzak kurun."** « ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ » **"Sonra da bana fırsat vermeyin."** Bana süre ve mühlet tanımayın. Çünkü ben ne size ve ne de kuracağınız tuzağa aldırmıyor, hiçbir şeyinizi umursamıyorum. Şayet benim aleyhimde onlarla anlaşıp harekete geçseniz bile bu

çabanızdan da korkmuyorum. Kaldı ki sizin ilahlarınız bana zarar veremezler ki, çünkü onlar cansız varlıklardır, ne zarar verebilirler, ne de bir yarar sağlayabilirler. Hiçbir şeye güçleri yetmez. Ben kendilerine herhangi bir şey yattığım takdirde benden nasıl öç alabilecekler ve onlara kulluktan menettiğim zaman bana karşı nasıl davranabilirler, beni çarparak veya aklımı başımdan alarak beni nasıl delirtebilirler ki?! Var mı böyle bir güçleri söyleyin bakalım!

٥٦- ﴿إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

56. "Ben Ona dayanıp güvendim. O benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Çünkü hiçbir canlı yoktur ki, Allah onları kendine boyun eğdirmemiş olsun. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yol üzeredir."

» إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا «

" Ben Ona dayanıp güvendim. O benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Çünkü hiçbir canlı yoktur ki, Allah onları kendine boyun eğdirmemiş olsun." Yani onların sahibi ve maliki yüce Allah'tır. Burada Hz. Hûd, Allah'a dayanıp güvendiğini, Ona tevekkül ettiğini söyleyince, Ona olan güvenini, Onun kendisini koruyup kollayacağını zikredince, onların tuzağından kurtaracağını belirtince hemen bunun ardından bütün bunları kapsayan ve tevekkülü gerektiren şeyi söyleyerek Onun özelliğini ve niteliğini anlatmaya başladı. Çünkü Rab olarak Allah hem Hud'un ve hem de kavminin Rabbidir, sahip ve malikidir. Çünkü her canlının varlığı Onun elinde ve Onun kabzasındadır, Onun mülküdür. Onun gücü, kahrı ve sultanı, hakimiyeti altındadır. Nitekim perçemden yakalamak, boyun eğdirmek de bu manayı ifade eden bir örneklemedir.

» إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ « **"Şüphesiz Rabbim dosdoğru yol üzeredir sizi bana musallat kılmaz."** Ya da **"benim Rabbim doğru yolu gösterendir."**

٥٧- ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ﴾

57. "Eğer davetimden yüz çevirirseniz, O halde iyi bilin ki, ben, benimle gönderilen mesajı size tebliğ edip ulaştırdım. Rabbim dilerse

sizin yerinize sizden başka imanlı bir kavmi de getirir. Ona zarar veremezsiniz. Benim Rabbim, her şeyi en iyi görüp gözetendir."

«فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ» **"Eğer davetimden yüz çevirirseniz, O halde iyi bilin ki, ben, benimle gönderilen mesajı size tebliğ edip ulaştırdım."** Bu, artık aleyhinize olarak tüm kanıtlar ve hüccet ortaya konmuştur. Her gerçek ortadadır ve sabittir, demektir.

«وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّى قَوْمًا غَيْرَكُمْ» **"Rabbim dilerse sizin yerinize sizden başka imanlı bir kavmi de getirir."** Bu yeni bir cümledir. Yani, Allah sizi helak eder, sizin kendi ülkenizde ve kendi varlığınız içerisinde sizin yerinize imanlı bir başka kavmi de getirir.

«وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا» **"Siz bu konuda** yüz çevirmekle asla **Ona** -hiçbir- **zarar veremezsiniz."** Çünkü Allah'a zarar vermek mümkün değildir, bu manada caiz de değildir. Dolayısıyla siz sadece kendi kendinize zarar vermiş olursunuz.

«إِنَّ رَبِّى عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ» **"Benim Rabbim her şeyi en iyi görüp gözetendir."** Onun üzerinde bir gözetendir, bir murakabecidir, hakimiyeti altına alandır. Taptığınız şeylerden hiçbir şey Ona asla gizli kalmaz. O sizi yakalamaktan da ğafil ve habersiz değildir. Çünkü her şeyi gözetip murakabesi altında bulunduran bir zat elbette onları korur da. Çünkü her şey zararlardan korunmak için onun kendilerini korumasına muhtaçtır. Sizin gibileri Onun gibisine zarar verecek değildir.

٥٨- ﴿وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾

58- Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri bizden olan bir rahmetle kurtardık. Onları sonsuz bir azabın şiddetinden de kurtardık.

«وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا» **"Emrimiz gelince, Hud'u ve onunla beraber iman edenleri** -bu iman edenlerin sayıları dört bin kişi kadardır- **bizden olan bir rahmetle kurtardık."** Yani bizim fazlımız ve ikramımızla biz onları kurtardık yoksa onların

bilgileriyle değil. Ya da iman etmeleri sebebiyle biz de kendilerine nimet verdik, ikramda bulunduk.

« وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ » **"Onları sonsuz bir azabın şiddetinden de kurtardık."** Bu âyette, «نَجَّيْنَا» yani "kurtardık" kelimesinin tekrarı tekit içindir. Ya da ikinci «نَجَّيْنَا » kavli ile ahiret azabından kurtardık, manası kasdolunmuştur. Çünkü bunun üzerinde başka büyük ve şiddetli bir azap yoktur.

٥٩- ﴿وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾

59- İşte Ad kavmi! Allah'ın ayetlerini inkar ettiler ve Onun Resullerine karşı koydular. Ve inatçı, her zorbanın emrine uydular.

« وَتِلْكَ عَادٌ » **"İşte Ad kavmi!"** Bu işaret ismiyle Ad toplumunun kabirlerine ve eserlerine, izlerine işaret olunmaktadır. Sanki şöyle der gibidir: Yeryüzünü gezip dolaşın. Oralarda olup bitenlere bir bakın de onlardan ibret alın, ders çıkarın. Bundan sonra da yüce Allah onların durumlarını yeni bir cümle ile şöyle anlatıyor:

« جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ » **"Allah'ın ayetlerini inkar ettiler ve Onun Resullerine karşı koydular."** Çünkü onlar sadece kendi peygamberlerine karşı gelmekle bütün peygamberlere karşı çıkmış olmaktadırlar. Zira Allah'ın bir tek peygamberine iman etmemek, karşı çıkmak dolayısıyla hepsine iman etmemek ve karşı çıkmak demektir. Nitekim bir başka âyette yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Allah'ın peygamberleri arasında asla hiçbir ayırım yapmayız."** (Bakara,285)

« وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ » **"Ve inatçı, hakkı kabul etmeyen her zorbanın emrine uydular."** Burada, « جَبَّارٍ عَنِيدٍ » ile onların liderleri, küfür önderleri, peygamberleri ve dini yalanlamaya çağrıda bulunanları murad etmektedir. Çünkü böyleleri ancak halkı bu türden küfür işlerine zorlayıp Rablerine karşı inatlaşmalarını sağlamaktadırlar. Onların emirlerine uymak demek, onlara her konuda itaat etmek demektir.

٦٠- ﴿وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَاۤ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ﴾

60. Onlar hem bu dünyada ve hem kıyamet gününde lanete tabi tutuldular. Biliniz ki Ad kavmi, Rablerini inkar ettiler. (Şunu da) bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allahın rahmetinden uzak kılındı.

«وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ» **"Onlar hem bu dünyada ve hem kıyamet gününde lanete tabi tutuldular."**

Bunlar peygamberleri bırakıp da küfür önderlerine ve rejimlerine uyunca, onların istedikleri gibi davranınca, dolayısıyla lanet her iki dünyada da onların peşini bırakmayacaktır. Her iki dünyada da Allah'ın rahmetinden uzak kalacaklardır.

«اَلَاۤ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ» **"Biliniz ki Ad kavmi, Rablerini inkar ettiler. (Şunu da) bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allahın rahmetinden uzak kılındı."**

Burada, « اَلَا » kavlinin tekrar edilmesi, şu nedenledir. Onların kâfir ve inkârcı toplumlar olduklarını dillendirmek ve onların aleyhinde duada yani bedduada bulunmak açısından içinde bulundukları şeyin ve işlerinin korkunç bir şey olduğunu bildirmek ve bu konuya dikkat çekerek uzak kalınmasını sağlamaktır. Bu yönden ürkütmektir. Bir de onların bu durumlarından insanların ders çıkarmalarını kazandırmaktır. Onların konumlarına düşmekten tetikte bulunmalarını sağlamaktır.

"Ad kavminin helâk olmasından sonra yeniden onlar için, « بُعْدًا » ifadesiyle bedduada bulunulması, yeniden helaklerinin istenmesi, onların böyle bir şeyi gerçek haketmeleri ve layık olmaları sebebiyledir. « قَوْمِ هُودٍ » kavli de, « لِعَادٍ » üzerine matuf bulunmaktadır.

Ayrıca burada bir noktaya da dikkat çekmek yerinde olacaktır. Şöyle ki: İki Ad toplumu bulunmaktadır. Bunlardan ilki eski olan Ad toplumu ki bunlar Hz. Hûd'un kavmidirler. Bu kıssa da onlarla alakalıdır. Diğeri de İrem topluluğudur.

61. – 68. ÂYETLER

وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۘ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهُ ۖ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا
فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا يَا
صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَا أَتَنْهٰينَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ
اٰبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَا قَوْمِ
أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَاٰتٰينِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ
يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا
قَوْمِ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللّٰهِ وَلَا
تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ
تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ أَيَّامٍ ۚ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾
فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا
وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ الَّذِينَ
ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۙ ﴿٦٧﴾ كَأَنْ لَمْ
يَغْنَوْا فِيهَا ۚ أَلَا إِنَّ ثَمُودَا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۚ أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾

Meâli

61. Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin Ondan başka ilahınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı. Ve sizi orada yaşattı. Ondan bağışlanmanızı dileyin. Sonra da Ona tövbe edin. Çünkü benim Rabbim itaatkar kullarına yakındır, dualarını kabul edendir.

62. Dediler ki: "Ey Salih! Sen bundan önce içimizden kendisine umut beslenen biriydin. Şimdi atalarımızın kulluk edegeldikleri bu şeylere tapmaktan bizi engelleyecek misin? Doğrusu biz, bizi kendisine davet ettiğin şey hakkında gerçekten büyük bir şüphe ve kaygı içindeyiz."

63. Salih dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden (verilen) apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na âsi olursam beni Allah'tan (O'nun azabından) kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten fazla bir şey yapamazsınız."

64. "Ey kavmim! İşte size Allah'ın bu mucize devesi! Onu bırakın, Allah'ın arzında dilediği gibi yayılsın. Ona bir kötülük yapmayın. Yoksa ani bir azap sizi yakalayıverir."

65. Fakat bu ikaza rağmen onlar yine de o deveyi öldürdüler. Salih onlara şöyle dedi: "Bundan böyle barınaklarınızda üç gün daha eğlenip durun bakalım, sonra helâk olacaksınız. Bu tehdit, asla yalanlanmayacak olan bir sözdür."

66. Emrimiz gelince, tarafımızdan bir rahmet ve esirgeme ile biz Salih'i ve onunla beraber iman edenleri helaktan ve o günün aşağılayıcı zillet ve azabından kurtardık. Şüphesiz Rabbin kuvvetlidir, her şeye karşı galip gelendir.

67. Zulmedenleri de korkunç bir ses yakaladı. Yurtlarında dizüstü çökekaldılar.

68. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Bilin ki Semûd kavmi Rablerini inkâr ettiler. Yine bilin ki, Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzak kılındı.

Tefsiri

٦١- ﴿وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ﴾

61- Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin Ondan başka ilahınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı. Ve sizi orada yaşattı. Ondan bağışlanmanızı dileyin. Sonra da Ona tövbe edin. Çünkü benim Rabbim itaatkar kullarına yakındır, dualarını kabul edendir.

«وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ» **Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin Ondan başka ilahınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı.**

Çünkü Ondan başkası topraktan kimseyi yaratmamıştır, yaratan yalnızca Odur. Allah'ın onları topraktan yaratması demek, Hz. Adem (a.s)'i topraktan yarattığına işaret etmektedir. Daha sonra da yüce Allah onları da Hz. Âdem'den yaratmıştır ki bu manasıyla topraktan yaratılmış olduklarına işaret etmiş olunmaktadır.

« وَاسْتَعْمَرَكُمْ » **"Orayı bayındır hale getirmenizi sağlayan O'dur."** Sizi o torakları imar eden, bayındır duruma getirenler kıldı. Sizden o toprakları uygar duruma getirmenizi irade buyurmaktadır.

Yahut, « وَاسْتَعْمَرَكُمْ » kelimesi, **"Ömür"** kelimesinden türemedir. Yani o topraklarda sizi uzun ömürlü kıldı. Bunların ömürleri 300 yıldan tutun da bin yıla kadar uzamaktaydı. Yani yaşları üçyüz sene ile bin sene arasında uzun idi. Fars kralları birçok nehir yolları, kanalları açmışlar, ağaçlar dikmişler, zulüm ve azgınlıklarına rağmen oldukça uzun ömürlü bir yaşam geçirmişlerdir. O dönemdeki peygamberlerden biri, Rabbinden, bunların uzun ömürlü kılınmalarının sebebini sorar. Yüce Allah da ona şöyle vahyeder: "Onlar benim ülkelerimi mamur ve uygar hale getirdiler. Çünkü oralarda benim kullarım yaşıyorlardı."

« فَاسْتَغْفِرُوهُ » **"Ondan bağışlanmanızı dileyin."** Allah'a iman etmek suretiyle Ondan bağışlanmanızı isteyin.

« ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُجِيبٌ » **"Sonra Ona tövbe edin. Çünkü benim Rabbim itaatkar kullarına yakındır, dualarını kabul edendir."** Onun rahmet ve merhameti yakın olduğu kadar, dua edenlerin dualarını da kabul buyurur.

٦٢- ﴿ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَا أَتَنْهٰينَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴾

62- Dediler ki: "Ey Salih! Sen bundan önce içimizden kendisine umut beslenen biriydin. Şimdi atalarımızın kulluk edegeldikleri bu şeylere tapmaktan bizi engelleyecek misin? Doğrusu biz, bizi kendisine davet ettiğin şey hakkında gerçekten büyük bir şüphe ve kaygı içindeyiz."

« قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَا » **"Dediler ki: "Ey Salih! Sen bu peygamberlik iddiasından önce içimizden** -aramızdakilerin içinden- **kendisine** -lider olabilme, işler konusunda kendisisine başvurulup danışılma hususlarında- **umut beslenen önemli biriydin."** Ya da senin bizim dinimize girmeni ve bezimle aynı konularda ve sahip olduğumuz inanç üzerinde uyuşmanı ve muvaffakatini beklerdik.

« أَتَنْهٰينَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا » **"Şimdi atalarımızın kulluk edegeldikleri bu şeylere tapmaktan bizi engelleyecek misin?"** Bu mazi halin hikayesidir. « وَإِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ » **"Doğrusu biz, senin bizi kendisine davet ettiğin şey** -tevhit inancı- **hakkında gerçekten büyük bir şüphe ve kaygı içindeyiz."** Burada geçen, « مُرِيبٍ » ile kuşku ve kaygıya düşülen yer. Bu, kişiyi şüphe ve kuşku içine düşürmek anlamında «أَرَابَ» kelimesinden türemedir. Bu ise huzursuz, gönül rahatsızlığı ve tatmin olmama, hep rahatsız durumda olma demektir.

٦٣- ﴿ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰينِى مِنْهُ رَحْمَةً

فَمَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِى غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴾

63- Salih dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden (verilen) apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na âsi olursam beni Allah'tan (O'nun azabından) kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten fazla bir şey yapamazsınız."

« قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَاٰتٰينِى مِنْهُ رَحْمَةً » **"Salih dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden (verilen) apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse;"**

Kendisinin, kesin olarak bir beyyine, kanıt ve delile sahip olduğunu bildiği halde, durumun ayette, "ben... üzerindeysem" diye şüphe ifade eden edat ile konunun aktarılmış olmasının nedeni, hitabın inkarcılara yönelik olması sebebiyledir. Sanki burada şöyle demektedir: "Benim Rabbimden kesin bir delil ve kanıt üzere olduğunu takdir edip değerlendirin hele. Aslında ben gerçekten Allah tarafından gönderilen bir peygamberim. O halde şöyle bir düşünün bakalım, eğer ben size uyarsam, emirleri konusunda da Rabbime başkaldırırsam,

« فَمَنْ يَنْصُرُنِى مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ » "buna rağmen eğer ben de kalkıp Ona isyan edip baş kaldırırsam, **Allah'ın azabından kim beni kollayıp kurtaracak, söyleyin bakalım!?"** Allah'ın risaletini, mesajını tebliğ hususunda ve sizi putlara tapınmaktan menetmem emri karşısında Rabbime karşı gelirsem eğer, Allah'ın azabından beni kim koruyacak ve kim o azaba mani olacak?

« فَمَا تَزِيدُونَنِى غَيْرَ تَخْسِيرٍ » **"Benim ziyanımı artırmaktan ve sonumu getirmekten başka bir şey yapmamış olursunuz."** Beni zarar ve ziyana nispet etmenizle veya benim sizi hüsrana nispet etmemle...

٦٤- ﴿ وَيَا قَوْمِ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَاْكُلْ فِى اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴾

64- "Ey kavmim! İşte size Allah'ın bu mucize devesi! Onu bırakın, Allah'ın arzında dilediği gibi yayılsın. Ona bir kötülük yap-

mayın. Yoksa ani bir azap sizi yakalayıverir."

« وَيَا قَوْمِ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً » **"Ey kavmim! İşte size Allah'ın bu mucize devesi!"**

Burada, "اٰيَةً" olarak mansubtur. İşaret ismi, fiil manasına delaleti itibariyle burada bunun üzerinde amel etmiştir. « لَكُمْ » kavli, « اٰيَةً » kelimesine müteallikti̇r ve « اٰيَةً » kelimesi kendisine takaddüm eden yani kendisinden önce gelen, « لَكُمْ » kavlinden hal olmuştur. Eğer bu, «لَكُمْ » kavli, sonra gelmiş olsaydı, « اٰيَةً » kelimesinin sıfatı olurdu. Takaddüm edince de bu « اٰيَةً » kelimesi hal olarak mansub kılınmıştır. « فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي اَرْضِ اللّٰهِ» **"Onu bırakın, Allah'ın arzında dilediği gibi yayılsın."** Çünkü onun rızkı size ait değildir, üstelik size yararı vardır.

« وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ » **"Ona bir kötülük yapmayın."**

« فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ » **"Yoksa** ani **bir azap sizi yakalayıverir."**

٦٥- ﴿فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ﴾

65- Fakat bu ikaza rağmen onlar yine de o deveyi öldürdüler. Salih onlara şöyle dedi: "Bundan böyle barınaklarınızda üç gün daha eğlenip durun bakalım, sonra helâk olacaksınız. Bu tehdit, asla yalanlanmayacak olan bir sözdür."

« فَعَقَرُوهَا » **"Fakat bu ikaza rağmen onlar yine de o deveyi öldürdüler."** Çarşamba günü ayaklarını kesip öldürdüler. « فَقَالَ » "İşte bunun üzerine Salih onlara şöyle **dedi:"** « تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ » **"Bundan böyle barınaklarınızda üç gün daha** eğlenip durun ve yaşayın **bakalım,** sonra helak olacaksınız. -Böylece cumartesi günü helâk oldular-" Burada, "**Bilad**" yani ülkeler yerine, "**Diyar**" kelimesine yer

verilmesi, buralarda dolaşılması sebebiyledir. Çünkü bu toplum bu bölgede yaşayıp tasarrufta bulunuyorlardı. Yahut bu, dünya hayatında, manasındadır.

« ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ » **"Bu tehdit, asla yalanlanmayacak olan bir sözdür."** Yani bu uyarı ve tehdidin içinde asla yalana yer yoktur. Burada zarf harfinin hazfiyle zarfa genişlik kazandırılmış ve bu meful yerine geçirilmiştir. Ya da, "yalan olmayan bir vaattir" demektir. Bu da, ayette yer alan, « مَكْذُوبٍ » kelimesinin tıpkı **"Makul"** kelimesi gibi mastar manasında olması nedeniyledir.

٦٦- ﴿ فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزٖيزُ ﴾

66- Emrimiz gelince, tarafımızdan bir rahmet ve esirgeme ile biz Salih'i ve onunla beraber iman edenleri helaktan ve o günün aşağılayıcı zillet ve azabından kurtardık. Şüphesiz Rabbin kuvvetlidir, her şeye karşı galip gelendir.

« فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا » **"Emrimiz gelince,"** « نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا» **"tarafımızdan bir rahmet ve esirgeme ile biz Salih'i ve onunla beraber iman edenleri helakten...**-kurtardık-"

Şeyh Ebû Mansur Maturidi diyor ki: "Bu ayet, kurtulanlar, kendi amelleri sayesinde değil, ancak yüce Allah'ın kendilerine rahmetiyle muamele buyurması ile kurtulmuşlardır." Nitekim Hz. Peygamber (sav) de şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın rahmeti olmaksızın hiçbir kimse cennete giremez."[3]

«وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ» **"Ve o günün aşağılayıcı zillet ve azabından kurtardık."** Burada, « خِزْيِ » kelimesi, «يَوْمِ» kelimesine izafe edilmiş

[3] Bak. Müslim; 2817. Müslim bu hadisi şu lafızla rivayet etmiştir: "Sizden hiç birinizi ameli cennete sokamaz, o ameli kendisini cehennem ateşinden de kurtaramaz. Ben bile aynı durumdayım. Ancak Allah'tan gelecek olan bir rahmet ile mümkündür."

ve « اليوم » kelimesi de izafetle mecrur kılınmıştır. Ancak kıraat imamlarından Nafî ve Ali Kisaî bu kelimeyi, **mim** harfinin **fethasiyle** « يَوْمَئِذ » olarak kıraat etmişlerdir. Çünkü bu « يَوْم » kelimesi, «اذ» "**iz**" harfine muzaf olmuştur ve mebnidir. Çünkü zaman zarfı müphem olan isimlere ve mazi fiiline izafe olunduğunda mebni hale gelir ve muzafun ileyhten mebnilik kazanır. Örneğin Şairin şu ifadesi gibi:

"على حين عاتبتُ المشيب على الصبا" gibi.

Burada, «حين» kelimesi başına cer edatı olan «على» harfi geldiği halde mecrur değil, fethalı olarak, "**Hiyne**" okunmuştur. Yani mebnidir. « مِنْ خِزْىِ » kavlinin başında bulunan «و» harfi ise atıf edatıdır. Cümle, « وَنَجَّيْنَاهُ مِنْ خِزْىِ يَوْمَئِذ » takdirindedir. Yani o günün zilletinden, rezillik ve rüsvaylığından onu kurtardık. Çünkü Allah'ın kendilerini gazabıyla helak ettiği kimselerin zelilliğinden ve rezilliğinden daha büyük bir şey olamaz, öç almasından daha büyük bir intikam gösterilemez. Ayrıca, « يَوْمَئِذ » "o günün" ifadesiyle kıyamet günü de kast olunmuş olabilir, bu da caizdir. Nitekim, « عَذَابٌ غَلِيظٌ »" kavli de, ahiret azabı olarak yorumlanmıştı.

« إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِىُّ الْعَزِيزُ » "**Şüphesiz senin Rabbin kuvvetlidir, her şeye** -dostlarını kurtarmaya- **kadirdir ve düşmanlara karşı galip gelendir.**" Onları helak ederek üstün gelendir.

٦٧- ﴿وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ﴾

67. Zulmedenleri de korkunç bir ses yakaladı. Yurtlarında diz üstü çökekaldılar.

« وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ » "**Zulmedenleri de gökten şiddetli bir ses** -Cebrail' (as)'in sesi-**yakalayıverdi. Böylece yurtlarında**-evlerinin içerisinde- **dizüstü çökekaldılar.**" Öldüler.

٦٨- ﴿كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَآ إِنَّ ثَمُودَا كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ﴾

68- Sanki orada hiç oturmamışlardı. Bilin ki Semûd kavmi Rablerini inkâr ettiler. Yine bilin ki, Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzak kılındı.

« كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا» **"Sanki orada hiç oturmamışlar gibi."** Orada hiç ikamet etmemiş gibi. « أَلَآ إِنَّ ثَمُودَا كَفَرُوا رَبَّهُمْ» **"Şunu iyi bilin ki Semud kavmi Reblerini inkar ettiler."** Kıraat imamlarından Hamza ve Hafs, « ثَمُودَا » kelimesini, « ثَمُودَ » olarak okumuşlardır. «أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ» **"Yine bilin ki, Semud kavmi rahmet yüzü görmeksizin böylesine lanetle yok olup gitti."** Ali Kisai, «لِثَمُودَ » kelimesini, «لِثَمُودٍ » olarak munsarıf okumuştur. Burada munsarıf okuma nedeni, bunu kabile anlamında veya en büyük ata yani baba manasında değerlendirmeleri sebebiyledir. Gayri Munsarıf olarak değerlendirilmesine gelince, bunun kabile manasında marife yani özel isim ve bir de müennes kabul edilmesiyledir.

❁ ❁ ❁

69. – 76. ÂYETLER

وَلَقَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا إِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا ؕ قَالَ سَلَامٌ
فَمَا لَبِثَ اَنْ جَٓاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَٓا اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ
اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ؕ قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا
اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ ؕ ﴿٧٠﴾ وَامْرَاَتُهُ قَٓائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ ۙ
وَمِنْ وَرَٓاءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ
وَهٰذَا بَعْلِى شَيْخًا ؕ اِنَّ هٰذَا لَشَیْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُٓوا اَتَعْجَبِينَ
مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ ؕ اِنَّهُ
حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ وَجَٓاءَتْهُ
الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ ؕ ﴿٧٤﴾ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ اَوَّاهٌ
مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَٓا اِبْرٰهِيمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهُ قَدْ جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۚ
وَاِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

Meâli

69. Andolsun ki elçi meleklerimiz İbrahim'e müjde ile geldiler ve: "Selâm olsun sana" dediler. O'da: "Size de selâm olsun" dedi. Hemen önlerine kızartılmış bir buzağı getirip koydu.

70. El'lerinin yemeğe uzanmadığını görünce, onları yadırgadı ve bundan ötürü içine bir korku düştü. Onlar dediler ki: "Bizden korkma! Biz melekleriz. Lut kavmine gönderildik."

71. Bu esnada ayakta olan hanımı bu konuşmayı duyunca güldü. Ona da İshak'ın doğumunu müjdeledik ve İshak'ın ardından da Yakub'u müjdeledik.

72. İbrahim'in hanımı dedi ki: "Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, bu kocamda bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.

73. Melekler dediler ki: "Allah'ın emrine mi şaşırıyorsun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun. Şüphesiz Allah, övgüye layık, iyiliğide bol olandır."

74. İbrahim'den korku geçip, kendisine müjdesi de verilince, Lut kavmi hakkında bizimle mücadeleye başladı.

75. Çünkü İbrahim gerçekten çok yumuşak huylu, bağrı yanık, Allah'a yönelen biri idi.

76. Melekler dediler ki: "Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin azap emri gelmiştir. Şüphesiz onlara herhangi bir sebeple asla geri çevrilmeyecek bir azap kesin olarak gelecektir."

Tefsiri

٦٩- ﴿وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ﴾

69- Andolsun ki elçi meleklerimiz İbrahim'e müjde ile geldiler ve: "Selâm olsun sana" dediler. O'da: "Size de selâm olsun" dedi. Hemen önlerine kızartılmış bir buzağı getirip koydu.

« وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى » **"Andolsun ki elçi meleklerimiz İbrahim'e müjde ile geldiler"** Doğru ve sahih olan ilk görüş yani çocuğun müjdelenmesi görüşüdür. « قَالُوا سَلَامًا » **"ve: "Selam olsun sana" dediler."** Yani sana sağlık ve esenlikler dileyerek selam olsun sana deriz, demektir. « قَالَ سَلَامٌ » **"İbrahim de onlara: "Size de selam olsun" dedi."** İşiniz ve göreviniz sağlık, esenlik ve barış olsun, barış getir-

sin. Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, «سَلَامٌ» kelimesini, "**Silm**" olarak okumuşlardır. Bu da selam ve barış manasınadır.

«فَمَا لَبِثَ اَنْ جَٓاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ» **"Hemen önlerine kızartılmış bir buzağı getirip koydu."** Yani misafirleri gelir gelmez hiç gecikmeksizin derhal kızgın taş üzerinde kızartılmış bir buzağı getirip önlerine koydu. "**el-İcl**" Buzağı, inek yavrusu demektir.

Çünkü Hz. İbrahim'in mal varlığı sığırlardan oluşmaktaydı. «حَنِيذٍ» kızgın taş üzerinde kızartılmış buzağı kebabı, demektir.

٧٠- ﴿فَلَمَّا رَآٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةًۜ قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمِ لُوطٍۜ﴾

70- Ellerinin yemeğe uzanmadığını görünce, onları yadırgadı ve bundan ötürü içine bir korku düştü. Onlar dediler ki: "Bizden korkma! Biz melekleriz. Lut kavmine gönderildik."

«فَلَمَّا رَآٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ» **"Ellerinin yemeğe uzanmadığını görünce, onların bu durumlarını yadırgadı."**

Arapça'da «نَكِرَ» ve «اَنْكَرَ» aynı manaya gelirler. Bunların geleneklerine göre kendilerine gelen konukları, kendilerine sunulan yemeklere el uzatır ve ondan yerlerse onlardan emin olurlar, bir kötü amaçlarının olmadığını anlarlardı, Aksi takdirde o gelenden korkarlardı. Ancak sahih olan yoruma göre Hz. İbrahim gelenlerin melekler olduğunu anlamıştı. Onları yadırgaması ise, Allah'ın, kendisi hakkında belki de hoş görmediği bir konuda kendisini uyarmak üzere gönderildiği veya kavminin cezalandırılması için gönderilmiş olabileceği korku ve endişesini taşıyordu. Bunun delili de ayetin bundan sonra gelen şu kısmıdır:

«وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً» **"Ve bundan ötürü içine bir korku düştü."** Yani korkusunu ve huzursuzluğunu onlardan gizlemeye çalışıyordu.

«قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ» **"Onlar dediler ki: "Biz-**

den korkma! Biz melekleriz. Lut kavmine gönderildik." Çünkü böyle bir ifade, niçin ve hangi amaçla gönderildiklerini bilemeyen ancak tanıdıklara karşı söylenir. Melekler ona, "Korkma!" dediler. Çünkü üzerinde korku belirtilerini, yüz renginin değiştiğini görmüşlerdi.

٧١- ﴿وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَرَاءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ﴾

71- Bu esnada ayakta olan hanımı bu konuşmayı duyunca güldü. Ona da İshak'ın doğumunu müjdeledik ve İshak'ın ardından da Yakub'u müjdeledik.

« وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ » **"Hanımı ayaktaydı."** Çünkü Hz. İbrahim'in hanımı perde gerisinde veya yanıbaşlarında onlara hizmet ederken onları dinliyordu, konuşmayı duyması üzerine « فَضَحِكَتْ » **"güldü."** Yani korkunun gitmesinden doğan bir sevinçten ötürü veya kötü kimselerin, iğrenç fiilin sahiplerinin helak olacakları sevinciyle, ya da azabın oldukça yakın olduğundan habersiz bir durumda bulunan gafil Lut kavmine güldü. Ya da bu esnada hayız görünce buna güldü.

« فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ » **"Ona da, İshak'ın doğumunu müjdeledik"** Özellikle burada Hz. İbrahim'in hanımının müjdelenmesi ile şu noktaya dikkat çekilmiştir. Erkeklere göre kadınlar çocuk olmasından daha fazla mutluluk duyarlar.Çünkü Hz. İbrahim'in bu eşinin çocuğu yoktu. Hz. İbrahim'in öteki eşinden tek çocuğu vardı. O da oğlu Hz. İsmail idi.

« وَمِنْ وَرَاءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ » **"ve İshak'ın ardından da Yakub'un doğumunu müjdeledik."** Kıraat imamlarından İbn Amir, Hamza ve Hafs nasb ile « يَعْقُوبَ » olarak kıraat etmişlerdir. Böyle okumalarının nedeni, «فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ » kavlinin delalet ettiği muzmar bir fiil sebebiyledir. Yani, "Biz ona İshak'ın doğumunu müjdeledik ve ona İshak'ın ardından da Yakub'u bağışladık." Bu kıraat imamları dışındakiler ise bunu mübteda kabul ederek veya cümle başı olarak değerlendirerek **ref'** ile okumuşlardır. Bundan önceki zarf ise bunun haberidir. Bu tıpkı senin

« فِي الدَّارِ زَيْدٌ » tarzındaki cümlene benzer bir ifadedir.

٧٢- ﴿ قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴾

72- İbrahim'in hanımı dedi ki: "Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, bu kocamda bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.

« قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى » **"İbrahim'in hanımı dedi ki: "Bu olacak şey mi hiç! Vay başıma gelenlere!"** Burada, « وَيْلَتٰى » kelimesindeki elif harfi, izafet harfi olan "Y" harfinden dönüştürülen bir eliftir. Hasan Basri bunu, aslına bağlı kalarak "Y" harfiyle « يَا وَيْلَتٖى » olarak okumuştur.

« ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِي شَيْخًا » **Ben mi çocuk doğuracak mışım? Oysa ben yaşlı bir kocakarı** -doksan yaşımda- **iken" "kocam da yaşı hayli ilerlemiş** -yüzyirmi yaşına gelmiş- **olan bir adam."**

Buradaki « هٰذَا » mübteda ve « بَعْلِي » kelimesi de bunun haberidir. «شَيْخًا» kelimesi ise haldir. Âmil ise işaret manasına delalet eden «ذَا» harfidir. Ya da, « هٰذَا » işaret isminin delalet ettiği tembih manasıdır.

« إِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ » **"Doğrusu bu, şaşılacak bir şey?"** İki yaşlı insandan dünyaya gelebilecek bir çocuk şaşılacak bir olay. Çünkü doğal olarak yaşı ilerlemiş olanların doğum yapmaları beklenemez, uzak bir ihtimal olarak görülür.

٧٣- ﴿ قَالُوا اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴾

73- Melekler dediler ki: "Allah'ın emrine mi şaşırıyorsun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun. Şüphesiz

Allah, övgüye layık, iyiliğide bol olandır."

« قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللهِ » **"Melekler dediler ki: "Allah'ın emri ve hükmüne mi şaşırıyorsun?"** Allah'ın kudret ve hikmetine mi hayrete düşüyorsun? Melekler Hz. İbrahim'in böyle bir şaşkınlık göstermelerinden rahatsız oldular. Çünkü kendisi âyetlerin ve var olduğu mucizelerin indiği bir yer olan bir evde, peygamber evinde bulunmaktadır. Harikulade ya da olağan üstü olayların cereyan ettiği bir evin hanımıdır. Ona düşen daha vakarlı olması, peygamber evinin dışındaki kadınların sergiledikleri türden hafiflikler göstermemesi icabeder. Oysa böyle şaşkınlık içinde bir durum sergilemen yerine Sübhanellah demeliydin, Onun azametini dile getirip ta'zimde bulunmalıydın. İşte melekler şu sözleriyle bu hususlara işaret etmek istiyorlardı da şöyle diyorlardı:

« رَحْمَتُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ » **"Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun."** Bu sözleriyle melekler; aslında bu ve benzeri şeyler. Aziz olan Rabbinizin size ikramda bulunduğu şeylerdir, demek istiyorlardı. Ey Peygamber evinin halkı, çünkü yüce Allah size bu türden nimetleri göstermiş ve sizi bu özelliklerle tanıtmıştır. O halde bu, şaşılacak bir yer ve durum değildir.

Aslında bu, yeni bir cümledir. Burada onun bu hayret ve şaşkınlık durumunu irdelemektedir, bir tür uyarıda bulunulmaktadır. Sanki şöyle denir gibidir: "Seni böylesi şaşkınlık içinde kalmış tavırlar sergilemekten menederiz, dikkat et. Çünkü bu türden rahmet ve bereket benzeri şeyler yüce Allah tarafından size çok çok gösterilmektedir." Bir yoruma göre de burada geçen, « رَحْمَة » ifadesinden kasıt nübüvvettir, peygamberliktir. "Bereketler" ifadesinden kasıt ise, İsrail oğullarına ait boylar yani esbat demektir. Çünkü peygamberler hep o soylardan gelmişlerdir, hepsi de Hz. İbrahim soyundandırlar. « أَهْلَ الْبَيْتِ » kavli münada olması hasebiyle nida üzere veya ihtisas üzere mansubtur.

« إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ » **"Şüphesiz Allah, fiilleri övgüye layık olan. iyilik ve ihsanı da bol olandır."** Nimetleri hemen vermekle övülmeye layıktır, bu manada « حَمِيدٌ » dir. İntikamını, öcünü geciktirip ertelemekle

de keremi apaçık meydandadır ve bu manasıyla « مَجِيدٌ » dir.

٧٤- ﴿ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ ﴾

74- İbrahim'den korku geçip, kendisine müjdesi de verilince, Lut kavmi hakkında bizimle mücadeleye başladı.

« فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ » **"Gelenlerin melek olduklarını öğrenmesi üzerine İbrahim'den korku geçip,"** Konukları yüzünden duyduğu iç endişesi ve korkusu ortadan kalkınca, «وَجَاءَتْهُ الْبُشْرٰى» **"kendisine** çocuk **müjdesi de verilince,"** «يُجَادِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ» **"Lût kavmi hakkında bizimle mücadeleye başladı."** Yani korkudan sonra gönlünün huzura kavuşması ve bir çocuğunun olacağı müjdesini de alması üzerine hemen mücadeleye girişti. «لَمَّا» edatının cevabı mahzuftur.

Takdiri ise şöyledir: "Bizimle mücadeleye yöneldi, girişti." Ya da, « يُجَادِلُنَا » kavlinin kendisi, «لَمَّا » edatının cevabıdır. Muzari fiil olarak getirilmiş olması halin hikayesi nedeniyledir. Mana ise, "Bizim elçi meleklerimizle mücadeleye başladı". demektir. Hz. İbrahim'in meleklerle mücadelesi ise, onların şöyle demeleridir: **"Biz şu kasaba halkını helak edeceğiz."** (Ankebut, 31) İşte bunun üzerine Hz. İbrahim meleklere, "eğer orada inanmış elli kişi bulunuyorsa yine mi onları helak edeceksiniz? Der. Melekler de hayır, derler. Bu defa ya kırk kişi var ise, melekler de hayır, dediler. Hz. İbrahim ya otuz kişi bulunursa? Melekler, hayır dediler. Nihayet böylece ona kadar indi. Melekler de hayır, helak etmeyiz, dediler. Hz. İbrahim peki ya orada bir tek inanmış kimse var ise, yine helak edecek misiniz? Deyince melekler de, hayır, dediler. İşte bu cevap üzerine Hz. İbrahim onlara: **"Doğrusu orada Lut vardır, dedi. Melekler de: Biz orada kimlerin var olduğunu biliyoruz. Biz kesinlikle onu ve ailesini kurtaracağız, dediler."** (Ankebut,32)

٧٥- ﴿إِنَّ إِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ﴾

75- Çünkü İbrahim gerçekten çok yumuşak huylu, bağrı yanık, Allah'a yönelen biri idi.

« إِنَّ إِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ » **"Çünkü İbrahim gerçekten çok yumuşak huylu,"** kendisine karşı kötülükte bulunanlara gerekeni yapmakta, öç almakta aceleci olmayan, kendisine ezada bulunanlara karşı onları eziyetlerine katlanan, kendisine karşı çıkanları çok bağışlayan bir kimse idi.

« أَوَّاهٌ » **"Allah'a çok yakaran bağrı yanık,"** Allah korkusu sebebiyle fazlasıyla iç çekendi. « مُنِيبٌ » **"her konuda ve her işinde Allah'a yönelen biri idi."** Tevbe eden ve Allah'a dönüp başvuran idi. İşte burada sayılan nitelikler kişinin kalp rikkatine, yumuşaklığına delalet eder, onu gösterir. Yani rikkat, re'fet ve rahmet. İşte bu üç özellik kalbin yumuşaklığını, hassaslığını ve acıyan olduğunu gösterirler. İşte bu özellikleri sebebiyledir ki, Hz. İbrahim'i meleklerle mücadeleye götürmektedir. Çünkü ola ki azapları acaba ertelenir mi gibi bir beklenti taşımaktadır, acaba tevbe etmelerine fırsat verilerek süre tanınır mı diye gayret gösteriyor. Nitekim onun bu hali, kendisini, inkârcı olan babası için mağfiret dilemeye de sevketmişti. İşte İbrahim'in bu mücadelesi karşısında melekler ona dediler ki:

٧٦- ﴿يَٓا إِبْرٰهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا إِنَّهُ قَدْ جَٓاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ﴾

76- Melekler dediler ki: "Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin azap emri gelmiştir. Şüphesiz onlara herhangi bir sebeple asla geri çevrilmeyecek bir azap kesin olarak gelecektir."

«يَٓا إِبْرٰهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا» **"Ey İbrahim! Hakkında hüküm kesinleşmiş olan bu meselede ısrar etmekten vazgeç."** Gerçi merha-metli davranmak her ne kadar senin adetin ise de bunu bırak. « إِنَّهُ قَدْ جَٓاءَ أَمْرُ رَبِّكَ » **"Çünkü Rabbinin azap emri gelmiştir."** Kazası ve hükmü ke-

sinleşmiştir, karar altına alınmıştır.

« وَإِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ » **"Şüphesiz onlara herhangi bir sebeple asla geri çevrilmeyecek bir azap kesin olarak gelecektir."** Bu iş öyle mücadele ile veya başka bir şeyle durdurulacak değildir.

« عَذَابٌ » kelimesi ismi fail ile merfudur. Bu da, « اٰتِيهِمْ » kelimesidir. Bu, « وَإِنَّهُمْ يَأْتِيهِمْ » takdirindedir.

❁ ❁ ❁

77. - 83. ÂYETLER

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا
يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ
﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ
مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ
﴿٨٠﴾ قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ
بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ
مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ
بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا
عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ
وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

Meâli

77. Elçilerimiz Lut'a geldiklerinde, bundan dolayı Lût büyük bir üzüntüye kapıldı ve onlar adına içine bir sıkıntı düştü ve kendi kendine: "Bugün çetin ve zor olarak geçecek" dedi.

78. Lût'un kavmi misafirler hakkında çirkin niyetlerle ona doğru

koşarak geldiler. Daha önce de onlar böyle kötü işleri yapıyorlardı. Lut onlara dedi ki: "İşte kızlarım! Onlarla evlenin. Çünkü onlar sizin için daha temizdir. Allah'tan korkun. Beni misafirlerimin önünde rezil edip küçük düşürmeyin. İçinizde aklı başında biri yok mu?"

79. Dediler ki: "Ey Lût! Senin kızların üzerinde bir hakkımız olmadığını sen de çok iyi bilirsin. Aslında sen, bizim ne istediğimizi de çok iyi bilirsin.

80. Lût onlara dedi ki: "Keşke sizin karşınızda durabilecek benim bir gücüm olabilseydi veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim dedi."

81. Melekler dediler ki: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar asla sana kötülük edemeyecekler. Sen gecenin bir kısmında ailenle birlikte yola çık. Karın dışında sizden hiçbiriniz geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan azap onun da başına gelecek. Onlara belirlenen helak anı sabah vaktidir. Sabah da pek yaklaşmadı mı?"

82. Emrimiz gelince, şehirlerinin altını üstüne getirdik ve üzerlerine de çamurdan pişirilip istif haline getirilmiş taşlar yağdırdık.

83. Bu taşlar ki Rabbin katından kime isabet edeceği işaretlenip damgalanarak yağdırılmıştır. Onlar zalimlerden uzak değildir.

Tefsiri

Melekler daha sonra Hz. İbrahim'in yanından ayrılıp Hz. Lut'un bulunduğu yere doğru çıktılar. Hz. İbrahim'in bulunduğu yer ile Hz. Lût'un bulunduğu yer arasında dört fersahlık bir uzaklık mesafesi bulunuyordu. Yani yaklaşık yirmi km.lik bir mesafede bulunuyordu.

٧٧- ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾

77- Elçilerimiz Lut'a geldiklerinde, bundan dolayı Lût büyük bir üzüntüye kapıldı ve onlar adına içine bir sıkıntı düştü ve kendi kendine: "Bugün çetin ve zor olarak geçecek" dedi.

« وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا » **"Elçilerimiz Lût'a geldiklerinde,"** Elçilerimiz Hz. Lût'a boy bosları yerinde güzel bir surette geldiler. Lût

onların bu güzel suret ve şekillerini görünce, « سِيٓءَ بِهِمْ » **"bundan dolayı Lut büyük bir üzüntüye kapıldı"** üzüldü. Çünkü gelenlerin insan olduklarını sanmıştı. Bundan dolayı da kavminin kendilerine kötülük edeceklerinden ve onlara karşı koyamayacağından, onları savunamayacağından, âciz kalacağından korkmuştu. « وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا » **"Ve onlar adına içine bir sıkıntı düştü"** Onların düşecekleri durumu düşünerek kalbi sıkıştı, gönlü daralmaya başladı. Burada geçen, « ذَرْعًا » kelimesi temyizdir. « وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ » **"Ve kendi kendine: 'Bu gün, çetin ve zor olarak geçecek' dedi."** Bu gün oldukça çetin ve şiddetli bir gün olarak geçecek. « عَصِيبٌ » kelimesi şiddetli ve çetin demektir.

Rivayete göre yüce Allah onlara şöyle buyurmuş: "Lût, onların böyle bir fiil işlediklerine ilişkin dört tanık gösterene dek, onları helak etmeyin." Hz. Lût, gelenlerle birlikte evine doğru yol alınca misafirlerine dedi ki: "Bu kasabanın nasıl bir yer olduğu hakkında siz bilgi sahibi değil misiniz, burası hakkında hiç mi bir şeylerden haberdar olmadınız?" Melekler de: "Nesi varmış bu kasabanın, buradakilerin?" diye sordular. Lut şöyle karşılık verdi: "Eşhedu billah, Allah'ı tanık tutarım ki bu kasaba halkı, yaptıkları fiil bakımından dünyadaki kasabaların en iğrenci ve en kötüsüdür." Hz. Lût bu ifadesini dört kez tekrarladı. Hz. Lût yanındakileri alarak birlikte eve girdiler. Bunu kimse bilmiyordu, kimse bundan haberdar değildi. Ancak Hz. Lût'un hanımı evden çıktı ve gidip gelen misafirleri kavmine haber verdi.

٧٨- ﴿وَجَآءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ ۚ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَٓاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي ۚ أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ﴾

78- Lût'un kavmi misafirler hakkında çirkin niyetlerle ona doğru koşarak geldiler. Daha önce de onlar böyle kötü işleri yapıyorlardı. Lut onlara dedi ki: "İşte kızlarım! Onlarla evlenin. Çünkü onlar sizin için daha temizdir. Allah'tan korkun. Beni misafirlerimin önünde rezil edip küçük düşürmeyin. İçinizde aklı başında biri yok mu?"

« وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ » **"Lût'un kavmi misafirler hakkında çirkin niyetlerle ona doğru koşarak geldiler."** Hızla koşarak, adeta arkalarından kendilerini oraya doğru kovarcasına geliyorlardı.

«وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ» **"Daha önce de onlar böyle kötü işleri yapıyorlardı."** Zaten onlar bundan önce de bu kötü ve iğrenç işi yapıyorlardı. Artık buna iyice alışmışlardı. Bu iş onlara olağan bir şey gibi geliyordu. İçlerinde bunu çirkin ve fena olarak görenler oldukça az sayıdalar idi. İşte bu yüzden nefes nefese koşup oraya geliyorlardı, utanma nedir bilmezlerdi. « قَالَ يَا قَوْمِ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي » **"Lut onlara dedi ki: "İşte kızlarım!** Onlarla evlenin." Lût bu suretle gelen misafirlerini kızları sayesinde korumak istiyordu. Doğrusu bu, konuklara karşı büyük bir nezaket ve cesaret göstergesiydi. Çünkü o dönemde Müslüman kadınların kafir erkeklerle evlenmeleri caiz görülüyordu.

Nitekim bu ümmetin ilk dönemlerinde de durum böyleydi. Allah Resulü (sav) efendimiz iki kızlarından birini Utbe bin Ebu Lehep ile diğerini de Ebul As ile evlendirmişlerdi Bunların her ikisi de kâfir idiler. Bir yoruma göre de Hz. Lût'a itaatkar olan iki beyefendi vardı. Hz. Lut kızlarını bu ikisiyle evlendirmek istiyordu.

« هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ » **"Çünkü onlar sizin için daha temizdir."** Daha helaldir. Ayette geçen, « هَٰؤُلَاءِ » mübtedadır. « بَنَاتِي » atfı beyandır.

«هُنَّ» ise fasl zamiridir. « أَطْهَرُ » da mübtedanın haberidir yahut da, «بَنَاتِي» haberdir ve « هُنَّ أَطْهَرُ » kavli mübteda ve haberdir. « فَاتَّقُوا اللّٰهَ » **"Allah'tan korkun."** Kızlarım ile evlenmek varken o erkeklere gitmeyin. «وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي» **"Beni misafirlerimin önünde rezil edip küçük düşürmeyin."** Beni basite düşürmeyin, beni hafife almayın, beni rezil etmeyin. Bu kelime, **"el-Hızy"** kökünden türemedir. Ya da beni utanç bir durumda, hacalette bırakmayın, demektir ki bu da, **"Hazayet"** kelimesinden alınmadır ve haya, utanma demektir.

Kıraat imamlarından Ebu Amr, « تُخْزُونِ » kelimesini vasl yani

geçiş halinde "Y" harfiyle, « تُخْزُونِي » olarak kıraat etmiştir. «فِي ضَيْفِي» misafirlerim, konuklarım hakkında, onlar içinde... demektir. Çünkü bir kimsenin misafirinin veya komşusunun rezil olması durumunda bizzat o adamın kendisinin rezil olması demektir. İşte böyle bir davranışın sergilenmiş olması asil ve soylu bir geçmişe sahip olmanın bir gereğidir, insanlığın ve mertliğin bir sonucudur.

«أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ» **İçinizde aklı başında biri yok mu?"** Yani içinizde insanlara doğruyu, hak yolunu gösteren, doğruya yönlendiren, güzel bir iş yapan ve kötülükten meneden bir adam yok mu?

٧٩- ﴿قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ﴾

79- Dediler ki: "Ey Lût! Senin kızların üzerinde bir hakkımız olmadığını sen de çok iyi bilirsin. Aslında sen, bizim ne istediğimizi de çok iyi bilirsin.

«قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ» **"Dediler ki: "Ey Lut! Senin kızların üzerinde bir hakkımız olmadığını sen de çok iyi bilirsin."** Onlara ihtiyaç duymadığımızı, onları istemediğimizi... Çünkü kadınlarla evlenme konusu bizim anlayışımızda yoktur. Bizim anlayışımız erkeklerle cinsel ilişki kurmaktır, sen de bu gerçeği zaten biliyorsun.

«وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ» **"Aslında sen, bizim ne istediğimizi de çok iyi bilirsin."** Bu ifade ile demek istedikleri şey, bizim işimiz erkeklerledir, biz şehevî duygularımızı ve tatminini onlardan elde ediyoruz.

٨٠- ﴿قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾

80- Lût onlara dedi ki: "Keşke sizin karşınızda durabilecek benim bir gücüm olabilseydi veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim dedi."

«قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ» **"Lût onlara dedi ki: "Keşke sizin karşınızda durabilecek benim bir gücüm olabilseydi veya güçlü bir kaleye sığmabilseydim dedi."**

Burada, « لَوْ » kelimesinin cevabı mahzuftur. Yani, "Size mutlaka gerekeni yapardım, yapacağımı bilirdim" demektir.

Mana şöyledir: "Eğer ben kendi adıma size karşı koymada güçlü olabilseydim" veya "kendine dayanabileceğim güçlü birine sığınma imkanım olsaydı ve onun yardımıyla sizi engelleyebilseydim, böylece beni sizden korurdu." Böylece burada güçlü ve kuvvetli olan kimsenin durumunu dağın güçlü ve sağlam olan, aşılması zor olan kısmına benzetmiş olmaktadır.

Rivâyete göre kavmi evine baskına geldikleri zaman Hz. Lût kapıyı içerden kapatmış ki, gelenler içeri giremesinler. Yüce Allah'ın da bu ayetlerinde belirttiği gibi Hz. Lut, kavmini geri püskürtmeye, çaba gösteriyor ve onlarla mücadele edip girmemeleri için direniyordu. Ancak gözü dönmüş olan kavmi evin duvarlarına tırmanıp içeri girmeye, saldırmaya çalışıyorlardı. Ancak içerde bulunan melekler Hz. Lût'un karşı karşıya bulunduğu sıkıntı ve güç durumda kaldığını görmeleri üzerine şöyle dediler:

٨١- ﴿ قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴾

81- Melekler dediler ki: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar asla sana kötülük edemeyecekler. Sen gecenin bir kısmında ailenle birlikte yola çık. Karın dışında sizden hiçbiriniz geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan azap onun da başına gelecek. Onlara belirlenen helak anı sabah vaktidir. Sabah da pek yaklaşmadı mı?"

« قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ » **"Melekler dediler ki: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz."** O halde üzülme kapıyı aç ve bizi onlarla baş başa bırak. Hz. Lut hemen kapıyı açtı, onlar da içeri daldılar. Bu durum karşısında Cebrail (a.s) Rabbinden, onları cezalandırmak için izi istedi. Allah da ona istenen izni verince, Hz. Cebrail iki kanadıyla onların yüzlerine çarptı ve derhal gözlerini silme kapattı. Cebrail onların gözlerini kör etmişti. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Hemen biz onların gözlerini silme kör ettik."** (Kamer,37) Böylece önlerini göremez ve yol-

larını tanımaz, bulamaz oldular. Evden şu çığlıklarla çıkıp kaçıyorlardı: "Bizi kurtarın, Lût'un evinde bir takım büyücü kimseler bulunmaktadır!"

« لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ » "Allah bizi, kavmini helak etmemiz için gönderdi. **Onlar asla sana kötülük edemeyecekler.**" Bu kendisinden önce geçen cümleyi açıklayan, izah eden bir cümledir. Çünkü mademki kendileri Allah'ın elçi melekleridir. O halde ona ulaşmaya yol bulmayacaklardır ve kavmi Hz. Lût'a zarar veremeyeceklerdir.

« فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ » **"Sen gecenin bir kısmında ailenle birlikte yola çık."** « فَأَسْرِ » kelimesi, «سرى» kökünden türemedir. Hicaz kıraat okulu mensupları bu « فَأَسْرِ » kelimesini vasl hemzesiyle, « فَاسْرِ » olarak okumuştur. Yani aileni gecenin bir bölümünde veya yarısında demektir.

« وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ » **"Karın dışında sizden hiçbiriniz geride kalmasın."** Kalbiyle geride olan biten nedir diye orayla ilgilenmesin veya gerisinde olanlara dönüp bakmasın, ya da sizden kimse geride kalmasın gibi manalara gelir. Sadece senin karın geceleyin götüreceklerinden müstesnadır. Onu almayacaksın. Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Ebû Amr «امْرَأَتُكَ» kavlini, « أَحَدٌ » kelimesinden bedel kılarak ref ile okumuşlardır. Hz. Lût'un ailesiyle birlikte hanımının çıkarılması konusunda iki rivayet bulunmaktadır. Bir rivayete göre, o da onlarla beraber yola çıkmıştır ve Lût kendilerine, içlerinden hiçbir kimsenin dönüp arkalarına bakmamalarını emretmiştir. Ancak karısına dememiştir. Ancak azabın hiddet ve şiddetini duyunca, karısı arkasına dönüp baktığında vah benim kavmim, diyerek üzüntüsünü açıklayınca derhal bir taş gelip onu da öldürmüştür.

İkinci rivayete göre Hz. Lût, karısına kavmiyle beraber geride bırak masıyla emrolunmuştu. Çünkü karısının meyli onlarla beraber kalmakta idi. O, onlarla beraber gitmemişti. Kıraatin farklı okunmasının nedeni iki farklı rivayet nedeniyledir.

«إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ» **"Çünkü onlara gelecek olan azap onun**

da başına gelecek." Yani bu iş demektir.

Rivâyete göre, O onlara; "onların helâk ve azap vakti ne zaman?" diye sormuş onlar da şöyle demişlerdir: «إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ» **"Onlara belirlenen helak anı sabah vaktidir."** Bunun üzerine demiş ki: "Ben bundan da önce, bir an önce olmasını diliyorum." Melekler de şöyle cevap vermişlerdir: «أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ» **"Sabah da pek yaklaşmadı mı?"**

٨٢- ﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ﴾

82- Emrimiz gelince, şehirlerinin altını üstüne getirdik ve üzerlerine de çamurdan pişirilip istif haline getirilmiş taşlar yağdırdık.

«فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا» **"Emrimiz gelince, günahkar Lût kavminin şehirlerinin altını üstüne getirdik"** Cebrail (a.s) kanatlarını Lut kavminin şehirlerinin altına sokup onları havaya doğru kaldırdı. Öyle ki gök ehli köpeklerin havlamalarını, ulumalarını, horozların ötüşlerini işitiyordu. Daha sonra da o şehirlerin altını üstüne getirdi, üstlerinden taşlar yağıyordu.

Bu da «وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ» **"Ve üzerlerine de çamurdan pişirilip istif haline getirilmiş taşlar yağdırdık."** Kavlinin ifade ettiği gerçektir. «حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ» kavli, "Sengi kül" ifadesinin Arapçalaşmış manasıdır.

Çünkü bunu da, **"Çamurdan taşlar"** (**Zariyat,33**) kavlinden çıkarmaktayız. «مَنْضُودٍ» kelimesi, «سِجِّيلٍ» kelimesinin sıfatıdır. Yani peşpeşe, ardarda dizilmiş ve istiflenmiş halde demektir. Ya da bu, azap için hazırlanmış şeylerin toplamından oluşan şey demektir.

٨٣- ﴿مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ﴾

83- Bu taşlar ki Rabbin katından kime isabet edeceği işaretlenip damgalanarak yağdırılmıştır. Onlar zalimlerden (Mekke halkın-

dan) uzak değildir.

« مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ » **"Bu taşlar ki Rabbin katından kime isabet edeceği işaretlenip damgalanarak yağdırılmıştır."** Burada, « مُسَوَّمَةً » kelimesi, « حِجَارَةً » kelimesinin sıfatıdır. Azap için belirlenmiş, işaretler konulmuş manasındadır. Rivayete göre, her bir taş üzerinde, kime atılacağı yazılı imiş. « عِنْدَ رَبِّكَ » Rabbin katında, Onun hazinelerinde veya Onun hükmünde gibi manalara gelir.

« وَمَا هِىَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ » **"Onlar zalimlerden (Mekke halkından) uzak değildir."** Uzak bir şey değildir. Burada Mekke halkına da bir tehdit ve uyarı bulunmaktadır. Çünkü Cebrail (a.s) Allah Resulü (sav) efendimize demiş ki: *"Yani senin ümmetinin zalimleri demeye getiriliyor Onlardan bir zalim olmasın ki mutlaka her an başına düşecek bir taşı bekleyedursun."* Ya da bu zamir kasabalara racidir. Yani bu azap Mekke zalimlerine de pek yakındır. Aynı ceza, Mekke halkından eski zalimlerin yolunda yürüyenlerin de başlarına gelebilir.

❁ ❁ ❁

84. – 95. ÂYETLER

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ ۚ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۖ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ ۖ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ ۚ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ

فِينَا ضَعِيفًا ۚ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

Meâli

84- Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Bir tek Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin Ondan başka ilahınız yoktur. Ölçü ve tartıyı eksik tutmayın. Doğrusu ben sizi bolluk ve rahat içerisinde görüyorum. Ve gerçekten ben, sizin için hepinizi dehşetiyle kuşatacak olan bir günün azabından korkuyorum."

85- "Ey kavmim! Ölçü ve tartıyı adaletli yapın. İnsanlara eşyalarını eksik vermeyin ve yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın."

86- "Eğer Allah'a inanıyorsanız, Allah'ın helâlinden size bıraktığı şey sizin için daha bereketli ve daha değerlidir. Ben sizin üzerinizde bir bekçi değilim."

87- Dediler ki: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptıkları şeyleri bırakmamızı veya mallarımız hakkında dilediğimiz gibi tasarrufta bulunmamamızı sana namazın mı emrediyor? Oysa sen gerçekten herkes tarafından yumuşak huylu ve çok olgun olarak tanınan ve bilinen birisin."

88- Şuayb dedi ki: "Ey kavmim! Eğer benim elimde Rabbim tara-

fından bir delilim, varsa ve bana kendi katından güzel ve bol rızık vermişse, buna ne dersiniz? Size yasakladığım şeylerin aksini işlemek suretiyle, size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücüm yettiğince ıslah etmek istiyorum. Ancak benim başarılı olmam da sadece Allah'ın yardımı sayesindedir. Her işimde ona dayanıp güvendim ve her konuda da Ona döneceğim."

89- "Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nuh kavminin, yahut Hûd kavminin veya Salih kavminin başına gelenler gibi sizin de başınıza bir musibet, getirmesin. Lut kavminin başına gelenler de sizden pek uzak değildir."

90- "Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin. Yaptığınız kötülüklerden tövbe edin. Rabbim çok merhametlidir, kullarına karşı lütufkardır, ihsan sahibidir."

91- Dediler: "Ey Şuayb! Senin söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Ve seni aciz biri olarak görüyoruz. Eğer kabilen olmasa seni öldüresiye taşlardık! Sen bizden üstün değilsin."

92- Şuayb da onlara dedi ki: "Ey kavmim! Benim kabilem size göre Allah'tan daha mı üstün ve güçlü ki Onun ve peygamberinin emirlerini hiçe sayarak arkanıza atıp unuttunuz. Doğrusu benim Rabbim yapıp ettiklerinizi her bakımdan kuşatıyor ve biliyor."

93- "Ey kavmim! Elinizden geleni yapın, bende (vazifemi) yapacağım. Kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın veya yalancının kim olduğunu yakında bileceksiniz. Bekleyin bende sizinle beraber bekliyorum."

94- Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir gürültü ve helâk edici bir titreyiş yakaladı. Böylece yurtlarında diz üstü çökekaldılar.

95- Sanki daha önce hiç orada yaşamamışlar gibi. Semûd kavminin Allah'ın gazabına uğrayıp helâk olması gibi Medyen halkı da aynen öylece gazaba uğrayıp helâk oldu.

Tefsiri

٨٤- ﴿وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَيكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ﴾

84- Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Bir tek Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin Ondan başka ilahınız yoktur. Ölçü ve tartıyı eksik tutmayın. Doğrusu ben sizi bolluk ve rahat içerisinde görüyorum. Ve gerçekten ben, sizin için hepinizi dehşetiyle kuşatacak olan bir günün azabından korkuyorum."

«وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا» **"Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik."** Medyen bu kavmim şehirlerinin adıdır veya büyük ataları olan Medyen İbn İbrahim'in adıdır. Yani: "Şuayb'ı da Medyen topraklarında oturan topluma veya Medyen oğullarına gönderdik"

«قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ» **"Dedi ki: "Ey kavmim! Bir tek Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin Ondan başka ilahınız yoktur. Ölçü ve tartıyı eksik tutmayın."** Burada geçen, « الْمِكْيَالَ » kelimesi ölçek ile ölçülerek alınıp satılan demektir. « وَالْمِيزَانَ » yani terazi ile tartılıp değerlendirilen şeyler demektir.

« إِنِّي أَرَيكُمْ بِخَيْرٍ » **"Doğrusu ben sizi bolluk ve rahat içerisinde görüyorum."** Sizi bolluk ve servet içinde görüyorum. Bu haliniz, sizin böyle eksik ve hileli tartı ve ölçüye ihtiyacınızı bırak, böyle bir şeye muhtaç değilsiniz. Ya da, sizi Allah tarafından nimetlere sahip kılındığınızı görüyorum. Bunun hakkı, sizin şu anda yapmakta olduğunuz yanlış davranışınızdan farklı olarak görevinizi yapmanız ve şükretmeniz gerekir.

« وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ » **"Ve gerçekten ben, sizin için hepinizi dehşetiyle kuşatacak olan bir günün azabından korkuyorum."** Burada asıl demek istenen şey, dünyada köklerini kazıyacak olan bir azap demektir veya ahiret azabıdır.

٨٥- ﴿وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾

85- "Ey kavmim! Ölçü ve tartıyı adaletli yapın. İnsanlara eşyalarını eksik vermeyin ve yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın."

« وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ » **"Ey kavmim! Ölçü ve tartıyı adaletli yapın."** Eksiksiz olarak tamamlayın. Ayette ilk önce yapmakta oldukları kötü bir davranıştan, fiilden yani eksik ölçmek ve tartmaktan yasaklanma getiriliyor. Hemen bunun peşinden de ölçü ve tartının eksiksiz olarak yerine getirilmesi emrediliyor. Çünkü bu, doğru düşünen akıl sahiplerince de güzel görülen bir davranıştır ve bu işe bu manasıyla daha fazla bir teşvikte bulunulmuş olmaktadır. Ayrıca ayette, **"adaletle"** kaydının eklenmesine gelince; yani yapılacak olan alım ve satımların, muamelelerin adalet çerçevesinde ve herkese eşit olarak uygulanması emrediliyor ki, ne bir fazlalık yapsınlar, ne de bir eksiklik, hak ne işe onu uygulasınlar istenmektedir.

« وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ » **"İnsanların eşyalarını eksik vermeyin."** «البخس» kelimesi eksik ve noksan yapmak, düşük göster-mek manalarına gelir. Bu toplum sattıkları mallara hile karıştırarak değerini düşürüyorlardı. İşte ayette bu yanlış davranıştan menolunmaktadırlar.

« وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ » **"Yeryüzünde huzursuzluk çıkararak yaşanamaz duruma getirmeyin."** Bu ayette geçen, « تَعْثَوْا » kelimesi, "العثى" ve "العيث" kökünden türemedir. Bu da çok aşırı kötülük, fenalık ve bozgunculuk manalarına gelmektedir. Örneğin hırsızlık etmek, baskın yapmak, yol kesmek gibi. Burada eksik ve noksan tartı, hileli mal satımı, düşük kaliteli mal piyasaya sürülmesi gibi şeyler bu toplum tarafından yeryüzünde meydana getirilen huzursuzluk ve başkaldırının temelini oluşturmaktadır.

٨٦- ﴿بَقِيَّةُ اللهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾

86- "Eğer Allah'a inanıyorsanız, Allah'ın helâlinden size bırak-

tığı şey sizin için daha bereketli ve daha değerlidir. Ben sizin üzerinizde bir bekçi değilim."

« بَقِيَّةُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ » **"Eğer Allah'a inanıyorsanız, Allah'ın helalinden size bıraktığı** -yani haramdan ayıklamak suretiyle arındırıp size helal olarak bıraktığı- **şey sizin için daha bereketli ve daha değerlidir."** Yeter ki siz iman edin. Evet Allah'ın haramdan arındırıp tertemiz hale getirdiği helal şey kâfirler için de daha hayırlıdır. Çünkü bu tür davranışlardan uzak kalmakla, kötü mal satma ve hileli mal bulundurma, güvenilmez kimselerdir damgasını yemekten de kurtulmuş olacaklardır. Ancak burada müminlerin bu güzel özellikleri kazanmaları yanında kâfirlerden farkı ve üstün bir diğer kazanımları da vardır ki bu da, yaptıkları şeylerden ötürü sevap kazanmaları ve Allah'ın azap ve cezasından kurtulmalarıdır. Ancak kişinin imandan uzak olması halinde, küfür bataklığında yuvarlanmış olması durumunda onlar için ne bir sevap kazanma ve ne de cezadan kurtulma olmayacaktır. Yani imanının olmadığı bir yerde söz konusu güzellikler de olmayacaktır.

İşte burada imanın ne kadar önemli olduğuna da dikkat çekilmektedir. Değerinin yüceliğine işaret olunmaktadır. Ya da bundan maksat, "Eğer söylediğim şeyler de siz beni doğrularsanız, ben size bunları öğütlüyor ve bu konuda özellikle dikkatinizi çekiyorum, size uyarıda bulunuyorum.

« وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ » **Ben sizin üzerinizde bir bekçi değilim."** Size verdiği nimetleri konusunda ben onların muhafızı, bekçisi değilim. O halde yapmakta olduğunuz bu yanlış davranışlarınızdan vazgeçmekle ancak bu nimetleri koruyabilirsiniz ve bu sayede koruyun.

٨٧- ﴿ قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَٓا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴾

87- Dediler ki: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptıkları şeyleri bırakmamızı veya mallarımız hakkında dilediğimiz gibi tasarrufta bulunmamamızı sana namazın mı emrediyor? Oysa sen gerçekten herkes tarafından yumuşak huylu ve çok olgun olarak tanınan ve bilinen birisin."

«قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَٓا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِى أَمْوَالِنَا مَا نَشَٓؤُا» **"Dediler ki: " Ey Şuayb! Atalarımızın taptıkları şeyleri bırakmamızı veya mallarımız hakkında dilediğimiz gibi tasarrufta bulunmamamızı sana namazın mı emrediyor?"** Hz. Şuayb çok namaz kılan, ibadet eden bir kişi idi. Kavmi de kendisine şöyle diyorlardı: "Sen bununla ne elde ediyorsun?" Şuayb da: "Bu ibadet güzellikleri, iyi şeyleri emrediyor, kötülüklerden de uzaklaştırıyor ve yasaklıyor" diye karşılık verdi. Onlar da alaylı olarak: **"Namazın mı sana, atalarımızın taptıkları şeyleri terketmemizi veya mallarımızdan dilediğimiz gibi harcama yapmamamızı** -eksik ve fazla tartmamamızı- **bize emretmeni mi emrediyor?"** diye eğleniyorlardı.

Ayrıca ayette geçen, «أَصَلٰوتُكَ» kavlinin, mecazî manada emrediyor manasında olabilmesi de caizdir. Nitekim yüce Allah namaz kelimesini mecazi manada nehyeden ve yasaklayan manasında da isimlendirmiştir. « الصَّلٰوتُكَ » kelimesini kıraat imamlarından Ebu Bekir dışında Kûfe okulu tekil olarak okumuşlardır.

Diğerleri çoğul ifadeyle, « أَصَلَوَاتُكَ » olarak okumuşlardır. « إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ » **"Oysa sen gerçekten herkes tarafından yumuşak huylu ve çok olgun olarak tanınan ve bilinen birisin."** Yani demek istiyorlardı ki: "Sen yolunu sapıtmış bunağın birisin." Aslında övgü gibi gözüken burada ifade ters manasıyla ve alaycı bir ifadeyle Hz. Şuayb ile eğlenmektir. Ya da mana şöyledir: "Gerçekten sen bizim yanımızda yumuşak huylu, olgun ve güven veren bir kimsesin. Aslında senin bu durumunun senden istediği, bizden yapmanı istediği şeyi, sen bize yapacak ve uygulayacak biri değilsin."

٨٨- ﴿قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَرَزَقَنِى مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَمَٓا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَٓا أَنْهٰيكُمْ عَنْهُ ۚ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِى إِلَّا بِاللّٰهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

88- Şuayb dedi ki: "Ey kavmim! Eğer benim elimde Rabbim tarafından bir delilim, varsa ve bana kendi katından güzel ve bol rızık

vermişse, buna ne dersiniz? Size yasakladığım şeylerin aksini işlemek suretiyle, size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücüm yettiğince ıslah etmek istiyorum. Ancak benim başarılı olmam da sadece Allah'ın yardımı sayesindedir. Her işimde ona dayanıp güvendim ve her konuda da Ona döneceğim."

« قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى وَرَزَقَنِى مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا»

"Şuayb dedi ki: "Ey kavmim! Eğer benim elimde Rabbim tarafından bir delilim, varsa ve bana kendi katından güzel ve bol rızık -nübüvvet ve risalet veya hilesiz, içinde haramın bulunmadığı, eksik ve fazlanın yer almadığı katıksız bir helâl- **vermişse,** buna rağmen ona karşı gelirsem bu akıllıca bir davranış olur mu söyler misiniz?"

« أَرَأَيْتُمْ » kavlinin cevabı mahzuftur. Yani, söyleyin ve bana haber verin bakalım, Eğer ben Rabbim tarafından apaçık bir delil ve hüccete sahipsem ve gerçekten ben peygamber isem buna ne diyeceksiniz?Oysa peygamber sadece ve sadece bu gaye ve masat için gönderilirler."

Örneğin Arapça'da şöyle bir ifade kullanılır. Bir kimse herhangi bir yöne doğru gidiyorsa ve sen de oradan dönüyorsan; yani yönleriniz birbirinize göre farklı istikamete yönelik bulunuyorsa, « خَالَفَنِى فُلَانٌ إِلَى كَذَا» diye söylenir. Eğer kişi senin gittiğin istikametten dönüp senin gelmekte olduğun istikamete doğru gidiyorsa, bu defa, « خَالَفَنِى عَنْ كَذَا » diye söylenir. Örneğin suyun bulunduğu yerden dönüp gelmekte olan herhangi bir kimseyle yolda karşılaşıp ona arkadaşının nerede olduğunu sormuş olsan, o da sana şöyle cevap verir: « خَالَفَنِى إِلَى الْمَاءِ » Bu cevabı vermekle o kimse sana şunu demek ister: "Ben oradan dönmüş geliyorken o da buradan oraya doğru gidiyordu. Bu ifadenin manası budur. Dolayısıyla şimdi okuyacağımız ayetin bu kısmı da işte tıpkı buna benzer bir anlam içermektedir.

« وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَيكُمْ عَنْهُ » **"Hem ben, size yasakladığım şeylerin aksini işlemek suretiyle, size aykırı davranmak istemiyorum."** Yani size, yapmayın, işlemeyin diye yasakladığım bir şeyi yapmakta sizin önünüze geçmem, böyle bir şey yapamam ve sizi bir kenara iterek tek başıma böyle fiil işleyeyim yanlışına düşmem, düşemem. Bu,

olacak şey değildir.

«إِنْ أُرِيدُ إِلاَّ الْإِصْلاَحَ مَا اسْتَطَعْتُ» **Ben sadece gücüm yettiğince ıslah etmek, istiyorum."** Ben gücüm yettiğince sadece öğütlerimle, nasihatlerimle sadece sizin ıslahınızı istemekteyim. Allah'ın emredip istediği iyiliği emretmem, yasakladıklarından sizi menetmem hep sizin iyiliğinize ve hayrınızadır. « مَا اسْتَطَعْتُ » kavli, zarftır. Yani benim ıslaha ve düzeltmeye gücüm yettiği, bu işi yapabilme imkanım var olduğu sürece hiçbir çabadan asla geri duracak değilim, güç olarak neye sahipsem her şeyimi ortaya koyacağım.

«وَمَا تَوْفِيقِي إِلاَّ بِاللهِ» **"Ancak benim başarılı olmam da sadece Allah'ın yardımı sayesindedir."** Yapmam ve yapmamam konusunda verdiği şeylerde hakka ve doğruya isabet etmem, ancak Rabbimin bana yardımı, beni bunda başarılı kılması ve destek vermesiyle mümkündür. Başka şekilde başarılı olmam düşünülemez.

« عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ » **Her işimde ona dayanıp güvendim ve her konuda** -mutlu anlarımda da, sıkıntılı durumlarımda- **da Ona döneceğim."** Ona başvuracağım.

Şimdi te'sirini okuyacağımız ayette yer alan, « جَرَمَ » kelimesi tıpkı « كَسَبَ » fiili gibi bir ve iki meful alan fiillerdendir. Zaten bu âyette de aynı kelimeyi görmekteyiz. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

٨٩- ﴿وَيَا قَوْمِ لاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ﴾

89- "Ey kavmim! Sakın bana karşi düşmanlığınız, Nuh kavminin, yahut Hûd kavminin veya Salih kavminin başına gelenler gibi sizin de başınıza bir musibet, getirmesin. Lut kavminin başına gelenler de sizden pek uzak değildir."

«وَيَا قَوْمِ لاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ» **"Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, beni**

yalanlamanız, Nuh kavminin, yahut Hud kavminin veya Salih kavminin başına gelenler gibi sizin de başınıza bir musibet, bir felaket getirmesin." Bana muhalefet etmeniz, size azap ve ceza getirmesin sakın. Tıpkı adı geçen peygamberlerin kavimlerinin başına gelen suda boğulma, rüzgar ile cezalandırma ve yerle bir olan, yerin harekete geçmesiyle helak olma gibi cezalarla karşı karşıya kalmayasınız.

« وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ » **"Lût kavminin başına gelenler de sizden pek uzak değildir."** Evet zaman açısından pek uzak değildir. Çünkü bunlar helak olan toplumlar arasında size zaman itibariyle en yakın bir dönemde cereyan etmiştir. Yer veya mekan bakımından da size uzak değildir. Çünkü olaylar size yurt bakımından yakın olan çevrenizde meydana gelmiştir. O toprakları sizler çok iyi bilmektesiniz. Ya da helak olmaya sebep olan şeylerin neler olduğunu sizler çok iyi bilmektesiniz, bunun cahili değilsiniz. Örneğin küfür, kötülük işlemek gibi şeyler. Burada müzekker ile müennes yani eril ile dişil arasındaki durumu yakınlıkta olsun, uzaklıkta olsun, azlık ve çoklukta olsun hep aynı düzeyde eşit bir şekilde göstermiştir. Yani « قَوْمُ » kelimesi müennes bir kelime olmasına rağmen, « قَرِيبَةٌ بَعِيدَةٌ » gibi sonlarında dişil alameti getirmemiştir. Bunun nedeni bu kelimelerin mastarlarının tıpkı **"Sahiyl"**, **"Nehiyk"** ve benzeri kalıplarda gelmesi açısındandır.

٩٠- ﴿وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ﴾

90- "Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin. Yaptığınız kötülüklerden tövbe edin. Rabbim çok merhametlidir, kullarına karşı lütufkardır, ihsan sahibidir."

« وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ » **"Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin. Yaptığınız kötülüklerden tövbe edin. Rabbim çok merhametlidir, kullarına karşı lütufkardır, ihsan sahibidir."** Onları sever.

٩١- ﴿قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَيكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ﴾

91- Dediler: "Ey Şuayb! Senin söylediklerinin çoğunu anlamı-

yoruz. Ve seni aciz biri olarak görüyoruz. Eğer kabilen olmasa seni öldüresiye taşlardık! Sen bizden üstün değilsin."

« قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ » **"Onlar da şöyle dediler: "Ey Şuayb! Senin bize söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz."** Söylediklerinin çoğunun doğruluğunu anlamıyoruz. Oysa Şuayb peygamberlerin hatibi iken nasıl olur da söyledikleri anlaşılmamış olsun? Bu, olacak şey mi?

« وَإِنَّا لَنَرَيكَ فِينَا ضَعِيفًا » **"Ve seni aramızda aciz biri olarak görüyoruz."** Senin bir gücün ve kuvvetin yoktur. Aramızda olup bitenler açısından senin bir önemin de yoktur. Eğer biz sana herhangi bir kötülük yapmak istesek, senin bunu önleme gücün bile yoktur.

« وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ » **"Eğer kabilen olmasa da öldüresiye taşlardık!"** Şayet senin kabilen arada olmasaydı, kesinlikle seni taşa tutup öldürürdük. Çünkü taşa tutarak birini öldürmek, ölümlerin em kötüsüydü. Hz. Şuayb'ın kavmi de onlarla aynı dini paylaşıyorlardı. Bu bakımdan onun kabilesine karşı tavizkâr bir tavır sergiliyorlardı. Onlara karşı daha bir saygılı gibiydiler.

« وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ » **"Sen bizden üstün değilsin."** Yani sen bizim açımızdan bir öneme sahip biri değilsin ki, sana farklı davranalım. Senin bize karşı iyi davrandığın yok ki, biz de seni öldürmekten uzak duralım da sana bir saygımız olsun ve seni taşa tutmaktan vazgeçelim, böyle bir durum seninle bizim aramızda yoktur. Ancak bizim değer verdiklerimiz senin mensubu bulunduğun kabilendir. Çünkü onlar da bizimle aynı din ve inancı paylaşıyorlar. Hz. Şuayb'a raci olan zamiri nefiy yani olumsuzluk edatının izlemiş olması, ifadenin fiilde değil de failde meydana geldiğini gösterir. Sanki burada şöyle denilmektedir: "**Kaldı ki senin bizim katımızda zaten bir önemin yoktur, bize karşı koyabileceğin bir gücün de yoktur.** Aksine bizim yanımızda bir değere ve öneme sahip olan senin kabilendir.

٩٢- ﴿قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾

92- Şuayb da onlara dedi ki: "Ey kavmim! Benim kabilem size

göre Allah'tan daha mı üstün ve güçlü ki Onun ve peygamberinin emirlerini hiçe sayarak arkanıza atıp unuttunuz. Doğrusu benim Rabbim yapıp ettiklerinizi her bakımdan kuşatıyor ve biliyor."

«قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ» **"Şuayb da dedi ki: "Ey kavmim! Benin kabilem size göre Allah'tan daha mı üstün ve güçlü ki"** Şayet: "Sen bizim için değerli değildin" yani "**ve ma Azezte aleyna**" denmiş olsaydı, bu takdirde burada verilen cevap doğru olmazdı. Ancak şöyle demiştir:

«أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ» **"Benim kabilem size göre Allah'tan daha mı üstün ve güçlü ki,"** Cümle veya ifade hem kendisi ve hem de kabilesi için sözkonusudur. Dolayısıyla Hz. Şuayb'ın kavminin nazarında değerli ve önemli olanlar onun kabilesidir, yoksa Şuayb'ın kendisi değildir. Çünkü kavmi, o Allah'ın peygamberi olduğu halde onu basite alıyorlar, önemsemiyorlar. Dolayısıyla Allah'ın peygamberini benimsememek, basite almak haşa bizzat yüce Allah'ın kendisini tanımayıp Onu basite almak manasınadır. Mademki Şuayb'ın kavminin nazarında, Şuayb'ın kendisi değil de kabilesi önemlidir. Bu durumda onlara göre bu kabile haşa Allah'tan da önemlidir, demektir. Yüce Allah'ın şu kavlini görmez misin, bak ne buyuruyor: **"Resule itaat eden, kesinlikle Allah'a itaat etmiş demektir." (Nisa, 80)**

«وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا» **"Onun ve peygamberinin emirlerini hiçe sayarak arkanıza atıp** unuttunuz." Onu adeta basit bir şeymiş gibi arkanıza fırlatıverdiniz, Ona hiç değer vermediniz. Ayette geçen, «ظِهْرِيًّا» kelimesi, sırta, arkaya ait demektir. Kelimenin esre hareke ile, «ظِهْرِيًّا» olarak gelmesi ise, neseplerin bozulması, soyların dejenere olması demektir. Bu ifade tıpkı birini dünkü güne nispet etmek için, « اِمْسِيّ » demesi gibidir.

« إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ » **"Doğrusu benim Rabbim yapıp ettiklerinizi her bakımdan kuşatıyor ve biliyor."** Allah ezeli bilgisiyle bütün yaptıklarını kuşatmış ve hepsini bilmektedir. Bu yaptıklarınızdan hiçbir şey Ona gizli kalmaz.

٩٣- ﴿وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ﴾

93- "Ey kavmim! Elinizden geleni yapın, bende (vazifemi) yapacağım. Kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın veya yalancının kim olduğunu yakında bileceksiniz. Bekleyin bende sizinle beraber bekliyorum."

« وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ » **"Ey kavmim! Elinizden geleni yapın!** Burada geçen, « مَكَانَتِكُمْ » kelimesi, mekan ve yer anlamındadır.

Bu kelime tıpkı « مَقَامٌ » ve « مَقَامَةٌ » kelimeleri gibi « مَكَانٌ » ve « مَكَانَةٌ » kalıplarında gelmektedir. Ya da bu kelime, « مَكُنَ » kelimesinden mastardır. Bir yerde yerleşince, bir yeri mekan tutunca da, bunun için, « مَكِينٌ » kelimesi kullanılır. Yani; "Olduğunuz cihet ve yol üzere kesin kararlı olarak devam edin bakalım, üzerinde bulunduğunuz şirk inancını, bana karşı işlediğiniz kötülükleri, karşı çıkışınızı sürdürün ve devam ettirin bakalım" demektir veya, "Bana karşı düşmanlığınızı kararlı bir şekilde devam ettirin, bunu gücünüz yettiğince sürdürün" demektir.

« إِنِّي عَامِلٌ » **"Ben yapacağım!"** Allah'ın bana verdiği yardım, güç ve destek oranında ve beni kesin kararlı kılması, bunda sebat vermesi sayesinde karşınızda dikileceğim ve bu davayı sürdüreceğim.

« سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ » **"Kendilerini rezil edip aşağılatacak olan azabın pek yakın bir zamanda kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu öğreneceksiniz."** Burada geçen, « مَنْ » edatı istifhamiyedir yani soru edatıdır. Bu, bilme fiiline taalluk etmektedir. Çünkü onda amel etmektedir. Adeta şöyle denilir gibidir: "Yakında **öğreneceksiniz**, acaba hangimize **rezil** ve rüsvay edici bir azap gelecek ve **hangimiz yalancı**!.." Ya da bu « مَنْ » edatı mevsuledir, ilgi zamiridir ve bunda amel etmiştir. Bu durumda sanki şöyle denilir gibidir: " Davanız ve iddianıza göre yakında azabın kendisini rezil ve rüsvay

edecek bedbahtın kim olduğunu ve kimin yalancı olduğunu öğreneceksiniz." Bir de, « سَوْفَ » kelimesine başka bir yerde "F" harfi başına gelmiştir. Yani, « فَسَوْفَ » şeklinde gelmesine gelince; bu, vasl için konulmuş bir harf olması sebebiyle zahiri yani görünürdeki bir vasıldır, önceki cümle ile irtibatlandırmak içindir. Bu harfin bazen de kaldırılmış olması ise, yeni bir cümle olması yani istinaf cümlesi olması itibariyle.de takdiri bir vasıldır. Ki bu da mukadder yani var sayılan bir sorunun cevabı niteliğindedir. Sanki bu kimseler şöyle der gibidirler: "Yani bizler olduğumuz konumda ve inancımızda direnirsek ve sen de kendi konumunu korursan ne olacak yani, söyler misin?" O da bunun üzerine şöyle karşılık verip diyor ki: "Pek yakında öğreneceksiniz..." Her ikisini de kullanmış olmak Belagat sanatında oldukça üstün bir düzeyde olduğunu göstermek bakımındandır. Bu ikisinden daha beliğ ve daha güzel olanı ise, İstinaftır, yani yeni bir cümle olmasıdır.

« وَارْتَقِبُوا » **"O halde** işin sonunu ve sizin için neler söylediğimi **bekleyin, görün Rabbinizin azabını,"** « إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ » **"ben de bekleyip göreceğim Rabbimin rahmetini."** « رَقِيبٌ » kelimesi, «رَاقِبٌ » manasınadır. Kelime, «رَقَبَ» fiilinden türemedir. Tıpkı, **"Darb"** kelimesinin, « ضَارِبٌ » manasında olması gibi. Ya da, **"el-Aşiyr"** kelimesinin, **"Muaşir"** manasında olduğu gibi bu da **murakib** manasınadır. Yahut da,"**el-Refiy'"** kelimesinin **"el-Mürtefi'"** manasına geldiği gibi bu da, « الْمُرْتَقِبُ » manasındadır.

٩٤- ﴿وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴾

94- Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir gürültü ve helâk edici bir titreyiş yakaladı. Böylece yurtlarında diz üstü çökekaldılar.

« وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ »

«ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ» **"Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir gürültü ve helak edici bir titreyiş yakaladı."** Cebrail onlara öyle bir çığlık attı ki, hepsi de anında helak oldular. Ad ile Medyen kavimlerinin kıssalarının sonunda, « وَلَمَّا جَاءَ » kavli zikrolunmuştur. Semud ve Lut kavimleriyle ilgili kıssaların sonunda ise, « فَلَمَّا جَاءَ » gelmiştir. Çünkü bu ikisinde **vaat (mev'id)** ifadesinden sonra gelmeleri sebebiyledir.

Örneğin bunlardan biri, «إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ» (Hud,81) kavlidir ve diğeri (Hud, 65) « ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ » kavlidir. Bu ayetlerde, sebep veya neden manasını ifade eden **"F"** harfi ile gelmiştir.

Örneğin, "Ben onu vadettim, Zamanı gelince de şöyle ve şöyle olacak" anlamında, « وَعَدْتُهُ فَلَمَّا جَاءَ الْمِعَادُ كَانَ كَيْتَ وَكَيْتَ » demen gibi. Ancak diğer iki kavle gelince, o ikisi mübteda olarak gelmişlerdir. Bunlarda da uygun olan şey, **cemi harfiyle** kendilerinden önce geçenler üzerine atfedilmeleridir. Tıpkı bir kıssanın diğer bir kıssa üzerine atfedilmesi gibi.

« فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ» **"Böylece yurtlarında diz üstü çöke kalıp öldüler."** Ayette geçen « جَثِمٌ » kelimesi, olduğu yerde hareketsiz bir halde kala kalan demektir. Yani Cebrail onların helaki için öylesine bir çığlık attı ki, onlar her birinin canı olduğu yerde çıkıverdi, ansızın ölümle karşı karşıya gelip hareket edecek bir güç bulamadılar, ölüp kaldılar.

٩٥- ﴿كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ﴾

95- Sanki daha önce hiç orada yaşamamışlar gibi. Semûd kavminin Allah'ın gazabına uğrayıp helâk olması gibi Medyen halkı da aynen öylece gazaba uğrayıp helâk oldu.

«كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا » **"Sanki daha önce hiç orada yaşamamışlar gibi."** Sanki daha önce kendi yurtlarında kalıp yaşamamışlar gibi, gezip

dolaşmamışlar gibi.

« أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ » **"Semûd kavminin Allah'ın gazabına uğrayıp helak olması gibi Medyen halkı da aynen öylece gazaba uğrayıp helak oldu."** Burada geçen, « بُعْدًا » kelimesi, « بَعْدً » manasındadır. Bu da helak olmak demektir. Tıpkı "el-**Rüşd**" kelimesinin, «اَلرَّشَدُ» manasında olması gibi. Rabbimizin, « كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ» kavlini görmez misin? Burada geçen, « بَعِدَتْ » kelimesi, "**Baudet**" olarak da okunmuştur. Her iki okuyuşa göre de mana aynıdır. Bu ise yakın ve yakın olmanın zıddıdır. Ancak bilginler, helak manası itibariyle, « بُعْدًا » kelimesini diğerlerinden ayırmışlardır. Bu bakımdan bunların binalarını yani köklerini ve baplarını da farklı olarak değerlendirmişlerdir. Tıpkı hayır ve şer manasına gelen kelimelerin zamanlarını yani baplarını da ayrı değerlendirdikleri gibi değerlendirmişlerdir. Örneğin biri için, « وَعَدَ » fiili kullanılırken, şer için, « أَوْعَدَ » fiili kullanılmıştır.

❁ ❁ ❁

96. – 108. ÂYETLER

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍۙ ﴿٩٦﴾ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِه۪ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَۚ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَش۪يدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَۜ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَأُتْبِعُوا ف۪ي هٰذِه۪ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرٰى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَص۪يدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّت۪ي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَۜ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْب۪يبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌۜ إِنَّ أَخْذَهُ أَل۪يمٌ شَد۪يدٌ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِۜ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌۙ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍۜ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِه۪ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَع۪يدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا الَّذ۪ينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ ف۪يهَا زَف۪يرٌ وَشَه۪يقٌۙ ﴿١٠٦﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَۜ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا

يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِى الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَٓاءَ رَبُّكَ عَطَٓاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

Meâli

96. Andolsun Mûsa'yı da mucizelerimizle ve apaçık bir hüccet ve burhan ile gönderdik.

97. Firavun ve onun önde gelenlerine gönderdik. Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emrettikleri asla doğru değildi.

98. Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne düşüp böylece onları alıp cehennem ateşine götürecektir. Varıp girecekleri yer ne kötü yerdir.

99. Onlar burada da, kıyamet gününde de lanete uğratıldılar. Onlara sunulan bu armağan ne kötü armağandır!

100. Ey Muhammed! İşte bu haller helâk olup geçen kasaba halklarının haberleridir. Biz, onu küfür ve yalanlamaları sebebiyle sana anlatıyoruz. O helak olanlardan günümüze kadar izleri hala ayakta duranlar da vardır, biçilmiş ekin gibi kendilerinden hiçbir iz ve eser kalmamış olanlar da vardır.

101. Biz onlara zulmetmedik. Ancak onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri gelince Allah'ı bırakıp da taptıkları ilahları da, onlara hiçbir fayda sağlamadı, aksine onlara zarar getirdi. Ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

102. Rabbinin cezalandırması böyledir! O, halkı zâlim olan kasabaları cezalandırınca böylesine şiddetli bir şekilde yakalar. Şüphesiz onun inkârcıları yakalaması çok şiddeti ve pek elem vericidir.

103. İşte bunda ahiret azabının şiddetinden korkanlar için muhakkak bir ibret vardır. İşte o gün bütün yaratılmışların şahit olacakları, hazır bulunacakları bir gündür.

104. Biz o kıyamet gününü yalnızca Allah katında sayıları bilinen müddet süresince bekletiriz.

105. İşte o hesap ve ceza günü geldiği vakit, artık Allah'ın izni olmaksızın asla hiçbir kimse konuşamaz. Bunlardan kimi bedbahttır, kimileri mutludur.

106. Bedbaht olanlar cehennem ateşindedir. Onların orada çektikleri azabın şiddet ve dehşetinden öylesine feci bir nefes alıp vermeleri var ki anlatılamaz.

107. Sadece Rabbinin diledikleri dışında onlar, gökler ve yer durduğu müddetçe cehennem ateşinde, ebedi olarak kalacaklardır. Çünkü Rabbin, dilediğini yapandır.

108. Mutlu ve bahtiyar olanlar ise, cennettedirler. Bunlar da Rabbinin diledikleri dışında gökler ve yer durduğu müddetçe bir daha çıkmamak üzere orada ebedi olarak kalıcıdırlar. Böylece bitmez ve tükenmez sonsuz bir ihsan ve ikram içinde olacaklar.

Tefsiri

٩٦- ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِأٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴾

96. Andolsun Mûsa'yı da mucizelerimizle ve apaçık bir hüccet ve burhan ile gönderdik.

«وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِأٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ» **"Andolsun Mûsa'yı da mucizelerimizle ve apaçık bir hüccet ve burhan ile"** Burada sözkonusu edilenler, âsi olan, karşı çıkanlardır. Çünkü bunlar en belirgin ve en önde gözükenlerdir.

٩٧- ﴿إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِه فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴾

97. Firavun ve onun önde gelenlerine gönderdik. Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emrettikleri asla doğru değildi.

«إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِه فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ» **"Firavun ve onun önde gelenlerine gönderdik. Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emrettikleri asla doğru değildi."** Burada, Firavun'a uyanların bilgisizliklerine ve cehaletlerine vurgu ya-

pılmaktadır. Çünkü bunlar Hz. Musa'nın getirdiğine değil, Firavun'un onlardan istediği küfre yönelmişler, bu konuda ona uymuşlardır. Oysaki Firavun apaçık bir sapıklık içinde bulunuyordu.

Bunun da nedeni, Firavun ilahlık iddiasına kalkışmıştı. Halbuki kendisi de onlar gibi bir beşerdir, bir insandır, ilah olması asla sözkonusu bile değildir. Açıktan her türlü zulmü, cinayeti ve kötülüğü işleyen bir zalimdi. Böyle bir şey de elbette şeytandan, onun tarafından gelirdi, başka türlüsü olamazdı. Durumu böyle olanların ilah olmaları varit değildir.

Burada, Firavun ve kavminin Allah tarafından gönderilen mucizeleri ve apaçık delil ve hücceti gördükleri belirtiliyor. Böylece, Musa tarafından getirilenlerin doğru ve hak olduğunu da kesin öğrendiler. Buna rağmen Hz. Musa'nın getirdiği doğru ve hakka karşı çıkıp onu inkar ettiler ve asla hiçbir zaman doğrulukla ilgisi bulunmayan kişinin istediğini uyguladılar. Yahut bundan kasıt şu olabilir. Firavun'un işi, istediği şey, doğru bir iş değildi, sonu güzel olan bir şey de değildi.

Bu duruma göre bundan sonra gelen ayet bunun tefsiri mahiyetindedir.

٩٨- ﴿ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴾

98. Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne düşüp böylece onları alıp cehennem ateşine götürecektir. Varıp girecekleri yer ne kötü yerdir.

« يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ » **"Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne düşüp,"** Firavun, kavmi tersyüz olduğu bir halde onların önüne geçip kendilerini alarak, önlerine düşerek "işte bu, bir öncekinin bir tefsiri ve açıklamasıdır." Yani durumu ve akıbeti böyle olan birinin istediği şey, nasıl doğru bir şey olabilir ki?

Rüşd: övgüye ve memnuniyete değer olan her konuda kullanılan bir kelimedir. Nitekim, **Ğayy**: kelimesi de yerilen ve kötü olan her şey için kullanılan bir kelimedir. **Kademe** kelimesi, **tekaddeme** manasınadır.

«فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ» **"Böylece onları alıp cehennem ateşine götürecektir."** Yani cehennem ateşine sokacaktır. Burada, « أَوْرَدَ » kelimesinin mazi fiil kipiyle getirilmiş olması, şu bakımdandır. Konunun mazi yani

dili geçmiş kiple getirilmesi, bunun kesin olarak var olması ve meydana gelmesindendir. Sanki şöyle denilmektedir: "Onların önüne düşer ve böylece onları alıp kesinlikle cehennem ateşine götürüp sokar. Bunda asla şüphe yoktur." Yani Firavun nasıl ki onları saptırmada ve sapıklıkta kendilerine öncülük ediyor idiyse, aynı şekilde cehennem ateşine götürmede de onların önünde yer alacak olan kesinlikle odur. Kavmi de peşinden onu izleyip gideceklerdir.

« وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ » **"Varıp girecekleri yer ne kötü yerdir."** Burada geçen, « الْوِرْدُ » kelimesi, « مَوْرِدٌ » manasındadır ki gidiş ve varış demektir. « الْمَوْرُودُ » varılan ve gidilen yer demektir. Böylece Firavun sürünün başını çekenin suya götürene, ve ona tabi olanlar da çobanı izleyen sürüye benzetilmiştir.

Sonra da; « وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ » "**Varıp girecekleri yer ne kötüdür!**" diye buyurulmuştur. Ki böylece Firavunu izleyenlerin, sonuçta gelecekleri yerlerinin cehennem ateşi olacağını belirtmiş olmaktadır. Çünkü, « الْوِرْدُ » kelimesiyle kasdolunan şey, susuzluğu gidermektir. Oysa ateş bunun tam zıddıdır. Dolayısıyla burada Firavun tarafından kendilerine yapılan öncülük onların susuzluğunu gideren değil, yüreklerini parçalayacak plan cehennem ateşine bir götürüştür. Doğrusu böylesine kötü bir çoban gösterilemez.

٩٩- ﴿وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ﴾

99. Onlar burada da, kıyamet gününde de lanete uğratıldılar. Onlara sunulan bu armağan ne kötü armağandır!

« وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ » **"Onlar burada da, kıyamet gününde de lanete uğratıldılar."** « بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ » **Onlara sunulan bu armağan ne kötü armağandır!"** Yani onlara yapılan yardım ne kötü bir yardım veya sunulan hediye ne fena bir hediyedir.

١٠٠- ﴿ذٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرٰى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ﴾

100. Ey Muhammed! İşte bu haller helâk olup geçen kasaba

halklarının haberleridir. Biz, onu küfür ve yalanlamaları sebebiyle sana anlatıyoruz. O helak olanlardan günümüze kadar izleri hala ayakta duranlar da vardır, biçilmiş ekin gibi kendilerinden hiçbir iz ve eser kalmamış olanlar da vardır.

« ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْقُرٰى » **"Ey Muhammed! İşte bu haller helak olmuş halklarının haberleridir."** Burada geçen, « ذٰلِكَ » mübtedadır.

« مِنْ اَنْبَٓاءِ الْقُرٰى » kavli de bunun haberidir. « نَقُصُّهُ عَلَيْكَ » **"Biz, onların, sana anlatıyoruz."** Bu cümle de haberden sonra ikinci bir haberdir. Yani sana anlatılan ve hikaye edilen bu haber, daha önce helak olup gitmiş olan kasabaların kimilerine ait haberlerdir. İşte biz bunları sana anlatıyoruz.

« مِنْهَا قَٓائِمٌ وَحَصِيدٌ » **"O helak olanlardan** -o kasabalardan- **günümüze kadar izleri hala ayakta duranlar da vardır, biçilmiş ekin gibi kendilerinden hiçbir iz ve eser kalmamış olanlar da vardır."** Yani kimisinin izleri ve kalıntıları hala günümüze kadar varlığını sürdürmüştür, kimisinden ise eser kalmamıştır. Yani kimisi hala sapları üzerin de dikilip kalan ekin misali izlerini devam ettirmiş, kimisinden de biçilmiş ekin misali, hiçbir eser kalmamıştır. Cümle yeni bir cümledir. Bu itibarla iraptan mahalli yoktur.

١٠١ - ﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَمَٓا اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّت۪ي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَۜ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْب۪يبٍ﴾

101. Biz onlara zulmetmedik. Ancak onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri gelince Allah'ı bırakıp da taptıkları ilahları da, onlara hiçbir fayda sağlamadı, aksine onlara zarar getirdi. Ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

« وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ » **"Biz onlara zulmetmedik. Ancak onlar küfür ve masiyetleri sebebiyle kendilerine zulmettiler."**

« فَمَٓا اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّت۪ي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَ » **"Rabbinin azap emri gelince, Allah'ı bırakıp da taptıkları**

onlara hiçbir fayda sağlamadı, aksine onlara zarar getirdi." Yani o ilah edinip tapındıkları şeyler, onları Allah'ın azabından ve cezalandırma sından kurtarmaya kadir olmadı. Bu mazi halin hikayesidir.

« لَمَّا » edatı, « أَغْنَتْ » fiiliyle mansubtur.

« وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ » **"Ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı."** Hüsrana ve zarara uğramaktan başka bir şey sağlamadı.

« تَبَّ » kelimesi, zarar etmek, hüsrana uğramak gibi manalara gelir. « تَبَّبَهُ غَيْرُهُ » **"Başkası tarafından zarara sokuldu"** ise başkasını hüsrana düşürmek ve zarara sokmak demektir. Yani Allah'tan başkasına kullukta bulunmakla, onlara bir fayda getirmedi, aksine onları helak etti.

١٠٢- ﴿وَكَذٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾

102. Rabbinin cezalandırması böyledir! O, halkı zâlim olan kasabaları cezalandırınca böylesine şiddetli bir şekilde yakalar. Şüphesiz onun inkârcıları yakalaması çok şiddeti ve pek elem vericidir.

« وَكَذٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ » **"Rabbinin cezalandırması böyledir!"** Burada **kef** harfi mahallen merfudur. Nitekim, **"el-Ahz"** kelimesi de böyledir.

« إِذَا أَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ » **"O, halkı zalim olan kasabaları cezalandırınca** -yakalayınca-, böylesine şiddetli bir şekilde yakalar.

«وَهِيَ ظَالِمَةٌ » kavli, « الْقُرٰى » kavlinden haldir. « إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ» **"Şüphesiz onun** inkarcıları **yakalaması çok şiddeti ve pek elem vericidir,** ondan kurtuluş umudu da yoktur." Biri yakalandı mı, artık kurtuluşu çok güçtür.

İşte bu uyarı ister Mekke kâfirleri olsun, ister başka kafirler olsun, her yerdeki zalim kasaba halklarını kuşatan bir ikazdır, bir uyarıdır. O halde her kâfire düşen şey, bir an önce zulmünden vazgeçip tevbe etmekte acele etmesidir. İleride tevbe ederim diye işi ertelemeye, ihmale bırak-

mamalıdır, buna aldanmamalıdır.

١٠٣- ﴿إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ﴾

103. İşte bunda ahiret azabının şiddetinden korkanlar için muhakkak bir ibret vardır. İşte o gün bütün yaratılmışların şahit olacakları, hazır bulunacakları bir gündür.

«إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ» **"İşte bunda ahiret azabının korkanlar için muhakkak bir ders ve bir ibret vardır."** Yani bunların doğruluğuna, sahih olduğuna ve varlığına inananlar için..

« ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ » **"İşte o gün hesap ve ceza için bütün insanların toplandığı kıyamet günüdür."** « ذٰلِكَ » işaret ismi, kıyamet gününe işaret etmektedir. Çünkü bundan önce geçen, "ahiret azabı" bu manaya delalet etmektedir. «النَّاسُ» kelimesi, « مَجْمُوعٌ » kelimesiyle merfu olmuştur. Nitekim bu kelimenin kök kelimesi olan fiili de failini ref' eder.

Örneğin, « يَجْمَعُ لَهُ النَّاسُ » gibi. Ancak burada, ismi meful fiiline tercih edilmiştir. Çünkü İsmi mefulde kıyamet gününde toplanılması konusunda sebat ve kesin mana vardır ve bu aynı zamanda toplanmanın insanlara isnadını da daha kesin olarak ifade etmektedir. Çünkü insanlar o kıyamet gününden ayrı kalmayacaklar ve hepsi de hesap vermek, sevap ve ceza almak üzere huzurda toplanacaklardır.

« ذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ » **"İşte o gün bütün yaratılmışların şahit olacakları, hazır bulunacakları bir gündür."** Yani o günde herkes hazır bir halde bulunacaklardır. Zarfı mefulü bih yerinde kabul etmekle manayı daha geniş olarak tuttu. Yani cer harfini hazfetmekle, fiili zarfa taalluk ettirirken sanki onu mefulün bih gibi kabul etmiştir. Yani bütün yaratıklar o gün o mevkıf-mahşer ve durak yerinde hazır bulunacaklar. Oraya gelmeyen olmayacaktır.

١٠٤- ﴿وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلاَّ لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ﴾

104. Biz o kıyamet gününü yalnızca Allah katında sayıları bilinen müddet süresince bekletiriz.

« وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلاَّ لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ » **"Biz o kıyamet gününü yalnızca Allah katında sayıları bilinen müddet süresince bekletiriz."** **Ecel** kelimesi, Mutlak manada erteleme ve geciktirme süresinin tamamına ve nihayetine, sona ermesi anına kadar olan anlamdadır. Oysa **Add** kelimesi, yani süre, sayı manasında olan bu kelime, sadece müddet ve süre anlamındadır, bunun bir son noktası ve ulaşacağı son anı yoktur. Bu durumda, « إِلاَّ لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ » kavlinin manası şöyle olmaktadır: "Ancak sayılı bir müddetin ve sürenin bitiminde" demektir. Dolayısıyla burada muzaf hazf olunmuştur. Yahut da mana şöyledir: "Biz bu günü ertelemeyiz, ancak bizim dünya için biçtiğimiz son süre bitinceye kadar erteleriz, daha fazla asla değil."

١٠٥- ﴿يَوْمَ يَأْتِ لاَ تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلاَّ بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ﴾

105. İşte o hesap ve ceza günü geldiği vakit, artık Allah'ın izni olmaksızın asla hiçbir kimse konuşamaz. Bunlardan kimi bedbahttır, kimileri mutludur.

« يَوْمَ يَأْتِ لاَ تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلاَّ بِإِذْنِهِ » **"İşte o hesap ve ceza günü geldiği vakit, artık Allah'ın izni olmaksızın asla hiçbir kimse konuşamaz."** Kıraat imamlarından İbn Kesir, « يَأْتِ » kelimesini « ى » harfiyle « يَأْتِى » olarak okumuştur. Ancak kendisine Ebû Amr, Nafî, Ali Kisai **Vasl** halinde muvafakat etmişlerdir. Zaten asıl olan « ى » harfiyle okumaktır. Çünkü burada « ى » harfinin hazfını gerektiren bir şey yoktur. Ancak Huzeyl kabilesinin lehçesinde «ى » harfini hazfedip bunun yerine sadece **kesre** yani **esre** harekeyle yetinmek çok kullanılmaktadır. Nitekim bunun benzeri (Kehf, 64) ayetinde geçen, «كُنَّا نَبْغِى» kavlidir. Burada geçen, "Nebği" kelimesi, aslında, « نَبْغِى » şeklindedir. Yani

kelimenin sonunda «ى» harfi vardır.

Burada « يَأْتِ » kelimesinin faili, « يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ » **(Hud,103)** kavline raci olan zamirdir. Yoksa "يَأْتِ" kelimesine muzaf olan « يَوْمٌ » kelimesi değildir ve bu, « اُذْكُرْ » fiiliyle yahut da, « لاَ تَكَلَّمُ » kavliyle mansubtur. Bu da « لاَ تَتَكَلَّمُ » demektir. Yani O gün Allah'ın izni olmaksızın hiçbir kimse bir başka kimseye şefaat edemez. Nitekim şöyle buyurulmuştur: **"İzni olmadan Onun katında kim şefaat edebilir?" (Bakara,255)** « فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ » **"Bunlardan kimi** küfürleri sebebiyle **bedbahttır** -azap olunmuşlardır-, **kimileri de** imanları nedeniyle **mutludur."** Nimetlere boğulmuşlardır. « فَمِنْهُمْ » kavlindeki zamir, « لاَ تَكَلَّمُ نَفْسٌ» kavlinin delaletiyle, mevkıf yerinde duracak olanlara racidir.

Nitekim, « مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ » **(Hud,103)** kavlinde "Nas yani insanlar" ifadesi geçmişti. Son cümle, « فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَمِنْهُمْ سَعِيدٌ » takdirindedir.

١٠٦- ﴿ فَاَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴾

106. Bedbaht olanlar cehennem ateşindedir. Onların orada çektikleri azabın şiddet ve dehşetinden öylesine feci bir nefes alıp vermeleri var ki anlatılamaz.

« فَاَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ » **"Bedbaht olanlar cehennem ateşindedir. Onların orada çektikleri azabın şiddet ve dehşetinden öylesine feci bir nefes alıp vermeleri var ki anlatılamaz."**

Ayette geçen, « زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ » kelimeleri zorlukla nefes alıp vermek demektir. Yahut da, « زَفِيرٌ » kelimesi eşeğin anırmaya başladığı ilk andaki sesi gibi bir nefes alışları var demektir. « شَهِيقٌ » ise anıran eşeğin anırmasının son demlerindeki sesi gibi bir nefes verişleri vardır. Yani

bunlara cehennem ateşi içinde ıstıraptan adeta eşeklerin anırtı ve bağırtıları gibi feryat edip dururlar, demektir. Cümle ise hal yerinde gelmiştir. Bunda amil ise, ateşteki kalışları anlamındaki istikrardır.

١٠٧- ﴿خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾

107. Sadece Rabbinin diledikleri dışında onlar, gökler ve yer durduğu müddetçe cehennem ateşinde, ebedi olarak kalacaklardır. Çünkü Rabbin, dilediğini yapandır.

«خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ» **"Sadece Rabbinin diledikleri dışında onlar, gökler ve yer durduğu müddetçe cehennem ateşinde ebedi olarak kalacaklardır."**

Buradaki, « خَالِدِينَ فِيهَا » kavli, mukadder haldir. « مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ» kavli ise, Nasb yerinde gelmiştir. Yani mahallen mansubtur. Manası, "gökler ve yer devam ettiği müddetçe" demektir. Buradaki gökler ve yerden kasıt, âhiret hayatını, öte dünyanın gökleri ve yeri demektir. Çünkü bunlar yaratılmış olmakla birlikte ebediyete kadar hep var olacaklardır. Öte dünyanın gökleri ve yerinin olduğuna dair delil yüce Allah'ın şu kavlidir: **"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği gün..."** (İbrahim, 48) Bir başka yorum ise şöyle yapılmıştır: " Üst ve alt, yukarı ve aşağı, taban ve tavan devam ettiği müddetçe. Çünkü ahirette insanı güneşten koruyup gölgeleyecek, altında barındıracak, taşıyacak bir gök veya Arş olacaktır." Çünkü insanı gölgesi altında tutan veya bulunduran her şey semadır. Ya da bu ifade sadece ebediyet manasını ifade etmek ve bu azabın asla kesilmeyeceğinin önüne geçmek ve bu gibi yanlış bir yoruma meydan vermemek içindir. Örneğin Araplarda, Bir tek yıldız da parladığı müddetçe diye bu ve benzeri ebedilik bildiren ifadeleri vardır ki, işte bu da bu nevi bir ifadedir.

«إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ» **"Sadece Rabbinin diledikleri dışında"** kavli, cehennem ateşinde ebedi kalacak olanlardan istisna edilenleri bildirmek içindir. Bunun böyle olması, cehennem ya da ateş ehlinin yalnızca ateşte ebedi olarak kalmakla işleri tamamlanmış olmayacak, aksine orada ateş

ile azap olunmaları dışında en şiddetli azap türleriyle de cezalandırılıp azap göreceklerdir.

Yahut, « مَا شَآءَ » kavli, « مَنْ شَآءَ » manasınadır. Bunlar da cezalarını çektikten sonra cehennem ateşinden çıkıp kurtularak cennete girecek olanlardır. Bunlara **"Cehennemlikler"** denir. Bunlar aynı zamanda cennet ehlinden de istisna edilmişlerdir. Zira belli bir zaman dilimi için de olsa cennetliklerden ayrılıp ceza çekmek üzere cehennem ateşine atılmışlardır. Ancak bunlar ebedi olarak cehennem ateşinde kalmak gibi bir bedbahtlığa sahip değiller, onlar gibi ebedi kalıcı değillerdir. Buna rağmen cennet ehli gibi direkt olarak cennete giren ve asla cehennem ateşiyle temas etmeyen bahtiyar kimselerden de değillerdir. Bu durum İbn Abbas, Dahhak ve Katade'den -Allah hepsinden de razı olsun- rivayet olunmuştur.

« إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ » **"Çünkü Rabbin dilediğini yapandır."**

١٠٨ - ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ﴾

108. Mutlu ve bahtiyar olanlar ise, cennettedirler. Bunlar da Rabbinin diledikleri dışında gökler ve yer durduğu müddetçe bir daha çıkmamak üzere orada ebedi olarak kalıcıdırlar. Böylece bitmez ve tükenmez sonsuz bir ihsan ve ikram içinde olacaklar.

« وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ » **"Mutlu ve bahtiyar olanlar ise, cennettedirler. Bunlar da, Rabbinin diledikleri dışında gökler ve yer durduğu müddetçe bir daha çıkmamak üzere orada ebedi olarak kalıcıdırlar."** Kıraat imamlarından Hamza, Ali Kisai ve Hafs, « سُعِدُوا » kelimesini burada görüldüğü gibi okumuşlardır. « صَعِدَ » « يَصْعَدُ » kelimesi lazım fiildir, ancak « صَعَدَ » « يَصْعَدُ » kelimesi müteaddidir.

« إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ » kavliyle cennet nimetleri içinde ebedi olarak kalanlardan kimileri istisna ediliyor, dışarıda bırakılıyor. Bunun böyle ifade

edilmesi ise, meselenin sadece cennetle kalmayıp, cennet ehlinin ayrıca bunun üzerinde çok daha büyük bir nimet ile ödüllendirileceklerinin de gerçek bir ifadesi ve anlatımıdır. Bu en büyük nimet ise yüce Allahı görmek, Onun rızasına ermektir. Ya da bunun manası şöyledir: "Ancak cennete girmeden önce, cezaları gereği cehennemde günahları nispetinde ceza görüp de daha sonra çıkacak olanlar müstesna.

Ebu Hureyre (r.a)'nin Hz. Peygamber (sav)'den rivayetine göre O şöyle buyurmuştur: "***Her iki ayetteki istisna cennet ehli ile alakalıdır.***"[4]

Manasına gelince, bizim anlattığımız gibi şöyledir: "İsyankâr olan bir Müslüman, cehennem ateşine atılıp da cezasını çektikten sonra ateşten yani cehennemden çıkacağından ötürü orada ebedi manasında sonsuza dek kalacak manasında değildir. Diğer taraftan cennette de ebedilik kendisi için söz konusu değildir. Çünkü işin başında cehenneme girmiştir

Cezasını çekip çıktıktan sonra cennete girdiğinde ötürü de bu manasıyla ebedi cennetliktir, demek değildir.

Mu'tezile ise, İsyankar olanların ebedi olarak cehennemde kalacaklarını kabul ettiklerinden dolayı, böyle okunda, cezasını çeken Müslümanların cehennemden çıkacakları konusunda rivayet olunan hadisleri de kabul etmeyip reddetmişlerdir. Bu, apaçık bir günah ve vebal olarak onlara yeter.

« عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ » **"Böylece bitmez ve tükenmez sonsuz bir ihsan ve ikram içinde olacaklar."** Yani ardı arkası kesilmez, sonsuza kadar, demektir. Yani bu lütuf ve ihsan sonsuza dek hep uzayıp gidecektir. Bu, tıpkı Rabbimizin şu kavlinde geçtiği gibidir: **"Onlar için tükenmeyen, bitmeyen bir mükafât vardır." (Fussilet,8)** Burada geçen, «عَطَاءً» kelimesi mastar olarak mansubtur. Yani, «أُعْطِيَ عَطَاءً» demektir.

Rivâyete göre Cehmiye mezhebi mensupları dört âyeti inkar etmişlerdir. Bunlardan bir tanesi bu, « عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ » ayetidir, biri, **(Ra'd, 35)** «أُكُلُهَا دَائِمٌ» ayetidir, biri, **(Nahl,96)** «وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ» ayetidir, biri de, **(Vakıa,33)** «لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ» ayetidir.

[4] İbn Merduye Cabir'den benze olarak rivayet etmiştir. Bk. "el-Dürrü'l-Mensur,4/476

109. – 115. ÂYETLER

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

Meâli

109. Onların tapmakta oldukları şeylerin batıl olduklarından ve onları ateşe götürdüğünden asla şüphen olmasın. Çünkü daha önce atalarının da taptıkları gibi onları taklitten ibarettir. Biz onların paylarına düşen hak edişlerini elbette eksiksiz olarak vereceğiz.

110. Andolsun ki biz Mûsa'ya da Kitab'ı verdik. Böylece hakkında ihtilafa düşüldü. Eğer Rabbinden onların azaplarının erteleneceğine dair

önceden bir söz ve karar olmasaydı, mutlaka aralarında kesinlikle hüküm verilmiş ve işleri de bitirilmiş olurdu. Şüphesiz Mekkeliler de indirilen Kitap hakkında ciddi ve derin bir şüphe içindedirler.

111. Şüphesiz Rabbin işlediklerinin karşılığını kendilerine tam olarak verecektir. Doğrusu Rabbin, gizli olsun, aşikar olsun onların bütün yaptıklarından haberdardır.

112. O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü o, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.

113. Asla zâlimlerden yana tavır sergilemeyin sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O'ndan da yardım göremezsiniz.)

114. Gündüzün iki tarafında ve gecenin de erken saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyi işler kötü işleri giderir. İşte bu hüküm, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.

115. Ey Resûlüm! Sabret! Çünkü Allah ihsan sahibi kimselerin ecrini asla zayi etmez.

Tefsiri

Yüce Allah, bu surede puta tapanlarla ilgili kıssaları ve olayları bildirince, dolayısıyla onların başına bü sebepten ötürü nelet geldiğini be kendilerinden ne gibi intikan alındığını, onlar için hazırlanmış olan azabı da zikredince şöyle buyurdu:

١٠٩ – ﴿فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ﴾

109- Onların tapmakta oldukları şeylerin batıl olduklarından ve onları ateşe götürdüğünden asla şüphen olmasın. Çünkü daha önce atalarının da taptıkları gibi onları taklitten ibarettir. Biz onların paylarına düşen hakedişlerini elbette eksiksiz olarak vereceğiz.

« فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰؤُلَاءِ مَا » **"Onların oldukları şeylerin batıl olduklarından ve kendilerine hiçbir fayda getirmediğinden, onları ateşe götürdüğünden asla şüphen olmasın."** Yani sana indirilip

anlatılan bu kıssaların hiç birinden şüphen olmasın. Yani kendilerinden önce geçen toplumların kötü sonlarına ilişkin olarak anlatılanlar hakkında sakın kuşkuya düşmeyesin. Aslında bu, Allah Resûlünü bir manada teselli anlamındadır ve ona karşı çıkanlardan intikam alınacağı, hesap sorulacağına ait de bir vaat, bir söz vermedir. Düşmanlarına karşı da bir tehdittir. Bundan sonra da şöyle buyurmaktadır:

«مَا يَعْبُدُونَ إِلاَّ كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ» **"Çünkü daha önce atalarının da taptıkları gibi onları taklitten ibarettir."** Burada anlatılmak ve belirtilmek istenen şey, bu toplumların Allah'a şirk koşma açısından durumları tıpkı kendilerinden önce geçen müşrik toplumların durumuna benzemektedir. Nitekim onların atalarının başına nelerin geldiği bilgisi sana ulaştı. Dolayısıyla pek yakın bir gelecekte aynısı bunların da başına inecektir. Bu bir istinaf cümlesidir. Manası da ayette söz konusu edilen şüpheden nehyin veya yasağın gerekçesini bildirmektir.

Ayrıca, « مَّا » kavliyle « كَمَا » kavlindeki «مَا» harfi mastariyedir yahut da mavsuledir yani ilgi zamiridir. Yani bu, «مِنْ عِبَادَتِهِمْ وَكَعِبَادَتِهِمْ» demektir. Yahut da, "putlara tapmaktaki durumları tıpkı atalarının tapmakta olduklarından ibarettir."

«وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ» **"Biz onların paylarına düşen hakedişlerini elbette eksiksiz olarak vereceğiz."** Yani hakettikleri azabı elbette tam olarak vereceğiz. Tıpkı atalarına hakedişlerini, azaplarını tastamam verdiğimiz gibi vereceğiz. Burada geçen, «غَيْرَ مَنْقُوصٍ» kavli, « نَصِيبَهُمْ » kavlinden hal olarak gelmiştir. Yani eksiksiz, taştamam, demektir.

١١٠- ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلاَ كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ﴾

110. Andolsun ki biz Mûsa'ya da Kitab'ı verdik. Böylece hakkında ihtilafa düşüldü. Eğer Rabbinden onların azaplarının erteleneceğine dair önceden bir söz ve karar olmasaydı, mutlaka aralarında kesinlikle hüküm verilmiş ve işleri de bitirilmiş olurdu. Şüphesiz

Mekke'liler de indirilen Kitap hakkında ciddi ve derin bir şüphe içindedirler.

«وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ» **"Andolsun ki biz Musa'ya da Kitab'ı verdik. Ancak kavmi arasında ona** inananlar olduğu gibi, onu yalan sayarak karşı çıkanlar oldu. **Böylece hakkında ihtilafa düşüldü."** Nitekim Kur'an içinde bu manada ihtilafa düşüldü. Bu, Allah Resûlünü (sav) bir manada teselli içindir.

«وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ» **"Eğer Rabbinden** onların azaplarının erteleneceğine dair **önceden bir söz ve karar olmasaydı, mutlaka aralarında kesinlikle hüküm verilmiş ve işleri de bitirilmiş olurdu."** Yani ya Hz. Mûsa'nın kavmi arasında veya senin kavmin arasında onların köklerini kazıyacak kesin hüküm verilmiş olurdu.

«وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ» **"Şüphesiz onlar Mekkeliler de indirilen Kitap hakkında ciddi ve derin bir şüphe içindedirler."** Kur'an veya azap hakkında derin bir şüphe içindedirler. « مُرِيبٍ » kelimesi, «اَرَابَ» kökünden türemedir. Bir kimsenin kuşku sahibi olması, şüphe içinde bulunması halinde bu ifade kullanılır. Bu da mecazi anlamda bir isnattır.

١١١- ﴿وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ ۚ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾

111. Şüphesiz Rabbin işlediklerinin karşılığını kendilerine tam olarak verecektir. Doğrusu Rabbin, gizli olsun, aşikar olsun onların bütün yaptıklarından haberdardır.

«وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ» **"Şüphesiz Rabbin işlediklerinin karşılığını kendilerine tam olarak verecektir."** Burada geçen « كُلًّا » kelimesindeki tenvin, muzafun ileyh yerine gelmiştir. Yani bu, « وَاِنَّ كُلَّهُمْ » demektir. Yani bu konuda ihtilafa düşenlerin tamamı, demektir. «اِنَّ» edatı şeddelidir, ancak, « لَمَا » ise şeddesizdir yani muhaffeftir yani, « لَمَا » tarzındadır. Bunu da bu şekilde okuyanlar Basra okulu

mensupları ile Ali Kisaîdir. Burada geçen « لَمَّا » edatındaki, «مَا» harfi, mezidedir. Getiriliş sebebi ise; bu sayede, « إِنَّ » edatının lamı olan, «لَمَّا » kavlindeki lam harfiyle « لَيُوَفِّيَنَّهُمْ » kavlinde bulunan lam harfinin arasını ayırmaktır, yani fasl içindir. Bu da mahzuf bir kasemin cevabıdır. « لَمَّا » kavlindeki lam harfi kasem yani yemin için getirilmiştir. "Doğrusu onların hepsinin, Allah'a yemin olsun ki, senin Rabbin amellerini tam olarak verecektir." Yani imanlarıyla alakalı olsun, inkârlarıyla ilgili olsun, ister iyilikleri olsun, isterse kötülükleri olsun bütün bunlara ilişkilin olarak amellerinin karşılığını verecektir.

Kıraat imamlarından Ebu Bekir ise birinci okuyuşun aksine olarak, « إِنَّ » edatını şeddesiz şekilde "İn" olarak, « لَمَّا » kavlini de şeddeli olarak okumuştur. Ebu Bekir « إِنْ » edatını nefiy edatı olarak kabul etmiştir. Ancak İbn Kesir ve Nafi ise her ikisini de şeddesiz olarak, « إِنْ » ve « لَمَا » şeklinde okumuşlardır. Bu kıraat imamları ise, muhaffef yani şeddesiz olan, "İn" edatına şeddeli yani sakile olan, « إِنَّ » edatının görevini yüklemişlerdir. Bunu da asli durumu dikkate alarak yapmışlardır ki bu da teskildir yani şeddeli olma halidir. Çünkü « إِنَّ » fiile benzeyen harflerdendir. Fiil ise hem haziften önce ve hem sonra amel eder.

Örneğin, « لَمْ يَكُنْ » ve « لَمْ يَكُ » gibi. Nitekim fiile benzeyen harf de böyledir. Bu kıraat imamları dışındakiler ise her ikisini de şeddeli okumuşlardır, bu ise problemli bir okuyuş tarzıdır. Bu konuda söylenen en güzel şey, bu kelimenin «لَمَمْتُ الشَّيْءَ » kökünden alınmasıdır. Yani bu ifade: « جَمَعْتُهُ لَمًّا » demektir ki, onu dürüp bir araya topladım, manasına gelir. Sonra bu kelime üzerinde vakfetti, durdu ve kelime, « لَمَّا » oldu. Sonra da vasıl yani geçiş halini de vakf hali gibi değerlendirdi. Ayrıca kendisinde tenis yani müenneslik elifi bulunan mastarlar gibi de değerlendirilerek, tıpkı, « دَعْوَى سَرْوَى » gibi olması da caizdir. Zühri ise

bunu, « وَاِنْ كُلاً لَمًّا » olarak okumuş yani, « لَمًّا » kelimesini tenvinli olarak okumuştur. Tıpkı, (Fecr,19) « اَكْلاً لَمًّا » ayeti gibi. Bu da bizim zikrettiğimiz şeyi teyidetmektedir. Mana şöyledir: "Doğrusu hepsi hemen toplanacaklardır."

Tıpkı Rabbimizin şu kavli gibi: « فَسَجَدَ الْمَلٰئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ » (Hicr, 30) "**el-İycaz**" adlı eserin müellifi diyor ki: « لَمَّا » kelimesinde zarf anlamı vardır. Cümleye giriş sebebi, cümlede ihtisar olsun, söz fazla uzamasın içindir.

Sanki burada şöyle denilir gibidir: « وَاِنْ كُلاً لَمَّا بُعِثَ لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ » Kisai diyor ki, « لَمَّا » edatının şeddeli olması hakkında benim bir bilgim yoktur.

« اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ » **"Doğrusu Rabbin, gizli olsun, aşikar olsun onların bütün yaptıklarından haberdardır."**

١١٢- ﴿ فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْاۜ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾

112. O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü o, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.

« فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ » **"Ey Peygamber! Öyleyse şirkten tevbe ederek seninle beraber iman edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol!"** Ey Muhammed öylesine istikamette ol ve bir dürüstlük sergile ki, tıpkı sana emrettiğim gibi olsun ve o emrettiğim dürüstlükten asla dönmemek üzer dosdoğru ol.

« وَمَنْ تَابَ مَعَكَ » kavli, « اسْتَقِمْ » kelimesinde saklı bir kelime üzerine matuf bulunmaktadır. Ayrıca munfasıl bir zamirle tekit olunmadığından bunun yerine geçen bir fâsılın yani ayrıcının olması da caizdir. Yani Sen istikamette ol ve küfürden tevbe ederek samimi bir şekilde

Allah'a dönenler de istikamette olsunlar.

«وَلَا تَطْغَوْاۚ» **"Aşırı da gitmeyin."** Allah'ın koymuş olduğu sınırları da çiğnemeyin. « اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ » **"Çünkü yapıp ettiklerinizi çok iyi görendir** ve buna göre de yaptıklarınızın karşılığını verecektir." O halde Allah'ın emirlerine bağlı kalarak ve yasaklarından uzaklaşarak azabından sakının. Rivayete göre Allah Resulüne (sav) inen ayetler arasında ona ağır gelen bu ayet kadarı bir başka ayet olmamıştır. Bunun içindir ki Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuşlardır: **"Hud suresi benim belimi kırdı/beni ihtiyarlattı."** [5]

١١٣- ﴿وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ﴾

113. Asla zâlimlerden yana tavır sergilemeyin sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O'ndan da yardım göremezsiniz.)

« وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا » **"Asla zalimlerden yana tavır sergilemeyin."** Onlara meyletmeyin. Nesefi diyor ki: Bu hitap kafirlerin peşinden giden, onlarım sempatizanları durumunda olanlaradır. Yani, "Zulüm ve haksızlıklarında, halkı ezmede kâfir önder ve liderlere meyletmeyin, onlardan yana tavır sergilemeyin. Sizi davet ettikleri, çağırdıkları şeylerde onlara itaat etmeyin" demektir.

« فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ » **"Sonra ateş size dokunur."** Onlara meyletmek demek, onların küfürlerine rıza göstermek, onları hoşgörü ile kabullenmek demektir. Nitekim **Katade** şöyle diyor: "Müşriklere katılmayın, onlarla beraber olmayın, birlikte hareket etmeyin."

Muvaffakuddin el-Mavsıli el-Bağdadi ise, imam arkasında namazını kılmakta iken, imamın bu ayeti okuması üzerine düşüp bayılmış. Ayılınca, kendisine bayılma nedeni sorulunca şu cevabı vermiştir: "İmamın okuduğu bu ayet zalimlerden yana tavır koyanların cehennemi boyla yacaklarını anlatıyor, peki ya bir de kişi zalim ise, acaba onun gideceği ve boylayacağı yer ve ceza nasıl olacak? diye düşündüğümden dolayı

[5] Tirmizi;3297

bayılıp düşmüşüm."

Hasan Basri'de şöyle diyor: "Bu ayette görüldüğü gibi yüce Allah, dini « لا » arasında yani iki ret arasında yer aldığını zikretmiştir. Bunlardan biri, «وَلَا تَطْغَوْا» yani "Aşırı gitmeyin" ile « وَلَا تَرْكَنُوا » yani "meylet meyin, ...yana tavır sergilemeyin" ifadeleri arasında anlatıp izah etmiştir."

İmam **Süfyan Sevri** de demiş ki: "Cehennem içinde öyle bir vadi var ki, buraya yalnızca kralların yanında yer alan, onların zulümlerine destek veren bilgin ziyaretçiler girecektir, onlara burada kalacaklardır."

Nitekim İmam **Evzai** de diyor ki: "Allah, bir devlet adamını, valisini gidip ziyaret eden bir alime buğzettiği kadar hiçbir kimseye asla buğzetmez."

Allah Resulü (sav) ise şöyle buyurmaktadır:

"Kim, bir zalimin uzun ömür yaşaması için duada bulunursa, Allah kendi toprağında ona karşı isyan edilmesini diler."[6]

Süfyan Sevri'ye, çölde susuzluktan ölmek üzere olan bir zalime, su verilip verilemeyeceği hakkında bir soru yöneltildiğinde, o, hayır, verilemez, demiş. Yine kendisine, yahu adam ölmek üzeredir! diye tekrar sorulduğunda, onun söylediği söz; "Bırakın onu ölürse ölsün" olmuştur.

« وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ » **"Sizi Allah'tan başka dostlarınız yoktur."** Burası, «فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ» kavlinden haldir. Yani "siz durum üzere olduğunuz halde bu takdirde cehennem ateşini boylayacaksınız ve Allah'tan başka da sizi o azaptan menetmeye, kurtarmaya gücü yetecek olan da yoktur" demektir.

« ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ » **"Sonra da size yardım edilmez."** Sizi o azaptan kurtaracak Ondan başkası da yoktur. Çünkü sizin azap görmenize hüküm veren bizzat Odur. Burada geçen, « ثُمَّ » edatının manası, olmayacak demektir. Yani Allah'tan yardım beklemeniz uzak bir ihtimaldir, olacak bir şey değildir, demektir.

[6] Beyhaki bu hadisi Şuabul İman kitabında rivayet etmiştir

١١٤ - ﴿وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ ۜ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ۜ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِر۪ينَ﴾

114- Gündüzün iki tarafında ve gecenin de erken saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyi işler kötü işleri giderir. İşte bu hüküm, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.

« وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ » **"Gündüzün iki tarafında ve gecenin de** erken saatlerinde **namaz kıl."** Burada geçen, « زُلَفًا » kelimesi, « زُلْفَةٌ » kelimesinin çoğuludur. Bu ise gün bitimi vakti, akşama yakın saatler demektir. Kelime, « اَزْلَفَ » kökünden türemedir ve yaklaştırmak, yakın olmak gibi manalara gelir. « صَلٰوةُ الْغُدْوَى » demek, sabah namazı demektir. « صَلٰوةُ الْعَشِيِّ » ise öğle ve ikindi namazları demektir. Çünkü zevalden sonrasına **Aşiy** denir. «صَلٰوةُ الزُّلَفِ» de akşam ve yatsı namazları manasınadır. « طَرَفَيِ النَّهَارِ » kavli, zarf olarak mansub kılınmıştır. Çünkü her ikisi de vakte muzaf olmuşlardır.

Örneğin; « اَقَمْتُ عِنْدَهُ جَمِيعَ النَّهْرِ » gibi ki, "Gün boyu yanında kaldım" veya "bütün gün yanında kaldım" demektir. Ya da, « اَحَيْتُ نِصْفَ النَّهْرِ وَ اَتَيْتُهُ اَوَّلَ النَّهَارِ» gibi ki hepsi bu manaları itibariyle yani vakte muzaf olmaları hasebiyle zarf olarak mansubturlar. Yani bütün bunların mansub olmaları, muzaf olan kelimeyi muzafun ileyh hükmünün verilmesindendir.

«اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» **"Çünkü iyi işler kötü işleri giderir."** Yani beş vakit namaz günahları siler götürü, yok eder. Nitekim bir hadislerinde Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz beş vakit namaz, aralarında işlenen günahları yok

eder, siler."[7]

Yahut da taatler günahları giderir, anlamındadır. Hz. Peygamber (sav) efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kötülüğün ardından hemen iyilik yap, kötülüğü silip yok etsin." [8]

Yahut iyiliklerden kasıt; **Sübhanellah, el-Hamdulillah, La ilahe illallah ve Allahu Ekber** demektir. «ذَلِكَ» **"İşte bu hüküm,"** Bu işaret ismi, « فَاسْتَقِمْ » kelimesine ve sonrasına yahut da Kur'an'a işaret etmektedir. « ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ » **"Öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır."** Nasihat almak isteyenlere bir öğüttür.

Bu ayet bir hurma satıcısı olan Ensar'dan Amr İbn Ğaziyye hakkında nazil olmuştur. Hurma satın almaya gelen bir kadına evde/içerde bunun daha kalitelisi var diyerek, kadını içeri alır ve kadını öper. Sonra da bu davranışı yüzünden pişmanlık duyar ve ağlayarak Allah Resulüne gelip durumunu anlatır. İşte bu ayet bunun üzerine nazil olur. Hz. Peygamber (sav) kendisine şöyle der:

"Sen bizimle birlikte ikindi namazını kıldın mı?" Adam da: "Evet" der. Hz. Peygamber (sav) de: "İşte o namaz senin günahın için bir kefarettir." Buyurur. Resûlüllah'a: "Bu durum sadece bu adama ait özel bir bağışlama mıdır?" diye sorulması üzerine, "Bütün Müslümanların geneli içindir" buyurur. [9]

١١٥- ﴿وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾

115. Ey Resûlüm! Sabret! Çünkü Allah ihsan sahibi kimselerin ecrini asla zayi etmez.

« وَاصْبِرْ » **"Ey Resulüm! Sabret!"** Yani emrolunduğun şeyleri

---

[7] Muhammed Bin Nasr rivayet etmiştir. Nitekim Kenzul Ummal kitabında da (18957) rakamıyla şu lafızla geçmektedir: " Şüphesiz beş namaz günahları giderir, yok eder." Hakim de bunu Müstedrek, I/119'da şu lafızla rivayet etmiştir: "Farz kılınan namaz, aralarında işlenen büyük günahlara kefarettir, onları siler götürür.")

[8] Ahmed İbn Hanbel, Müsned; 5/153. Tirmizi;1987

[9] Tirmizi, 3113

yerine getirmede ve yasaklandığın şeylerden de uzak durmada bu emre uymakta sabırlı ol. Çünkü sabır olmadan hiçbir şey sona ermez, tamamlanmış olamaz. Her şey ancak sabır sayesinde olur.

« فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ » **"Çünkü Allah ihsan sahibi kimselerin ecrini asla zayi etmez."** Yüce Allah, « فَاسْتَقِمْ » emrinden itibaren, « وَاصْبِرْ » emrine kadar bütün emir ve yasakları kapsayacak şekilde ve başkaca iyilikleri içine alacak tarzda bir ifade getirmiştir.

❁ ❁ ❁

116. - 123. ÂYETLER

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ
الْفَسَادِ فِى الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ
ظَلَمُوا مَٓا اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ
لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ
لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ۙ ﴿١١٨﴾ اِلَّا مَنْ
رَحِمَ رَبُّكَ ۜ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ ۜ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ
جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ
اَنْبَٓاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ ۚ وَجَٓاءَكَ فِى هٰذِهِ الْحَقُّ
وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ ۜ اِنَّا عَامِلُونَ ۙ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُوا ۚ اِنَّا
مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ
الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا
تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

Meâli

116. Sizden önceki asırlarda yeryüzünde bozgunculuktan, engelleyecek aklı başında kimseler olmalı değil miydi? Ancak onlardan azaptan kurtardığımız pek az kimseler müstesnadır. Zulmedenler ise, kendilerine

verilen refâhın, peşine düştüler. Zaten günahkar idiler.

117. Halkı ıslahatçı olduğu halde Rabbin bir haksızlık ile memleketleri (yıkıp) helâk etmez.

118. Rabbin dileseydi, bütün insanları bir tek millet yapardı. Fakat onlar ihtilafa düşmeye devam edeceklerdir.

119. Ancak Rabbinin rahmetine nail olan kimseler müstesnadır. Aslında Rabbin onları bunun için (rahmet etmek için) yarattı. Böylece Rabbinin "Andolsun Ben, cehennemi tamamıyla cinler ve insanlarla dolduracağım" sözü gerçekleşmiş oldu.

120. Peygamberlerin haberlerinden, senin gönlünü huzura kavuşturup güçlendirecek her haberi sana anlatıyoruz. Öyle ki, sana hak ve müminlere de bir öğüt ve bir hatırlatma gelmiştir.

121. İman etmeyenlere de ki: "Elinizden ne geliyorsa yapın. Biz de gerekeni yapacağız.

122. Bekleyin! Şüphesiz biz de bekleyeceğiz.

123. Göklerin ve yerin bilinmeyenleri yalnızca Allah'a aittir. Her şey Ona döndürülecektir. Ona kulluk et ve sadece Ona dayanıp güven. Oysa Rabbin sizin yaptıklarınızdan ğafil değildir.

Tefsiri

١١٦- ﴿ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِى الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴾

116. Sizden önceki asırlarda yeryüzünde bozgunculuktan, engelleyecek aklı başında kimseler olmalı değil miydi? Ancak onlardan azaptan kurtardığımız pek az kimseler müstesnadır. Zulmedenler ise, kendilerine verilen refâhın, peşine düştüler. Zaten günahkar idiler.

« فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِى الْأَرْضِ» **"Sizden önceki asırlarda yeryüzünde bozgunculuktan, engelle**

yecek aklı başında kimseler olmalı değil miydi?"

Burada geçen, « فَلَوْلَا كَانَ » kavli, « فَحَلَّ كَانَ » demektir. Yani "**Olmalı değil miydi**" anlamındadır. Bu ifade tahsis manası için konulmuş bir ifadedir ve mahsusun bilfiil yani fiile aittir. « أُولُوا بَقِيَّةٍ » kavli, fazilet sahibi, erdemli kişi, iyilik yapan gibi manalara gelir. Ayette fazilet, erdem ve cömertlik ifadeleri, « بَقِيَّةٍ » kelimesiyle anlatılmıştır. Çünkü kişi, elden çıkaracağı şeyler arasından en değerli ve en iyi olanlarını elinde tutar, vermez. Bu bakımdan bu kelime, cömertlik ve erdemli olma ifadeleri yerinde kullanılan bir darbı mesel halini almıştır. Örneğin filan kimse toplumunun bakiyesidir, yani onların arasında en iyi kalan kişisidir, en hayırlılarıdır. Nitekim bu konuda şu darbı mesel de buna bir örnektir: "Zaviyelerde ancak hazineler bulunur, adamlar arasında da ancak ender adam kalır."

Yine, « يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِى الْأَرْضِ » "**yeryüzünde bozgunculuktan, engelleyecek**" kavliyle yüce Hz. Muhammed (sav) ile ümmetinin hayretlerini gerektirecek bir noktaya dikkat çekiyor. Bu sürede helaklerinden söz ettiği toplumlar çerisinde akıl sahibi, dindar ve başkalarını küfürden, mâsiyetlerden menedecek kimselerin var olmaları gerekmez miydi... diyerek şaşılacak ve hayret edilecek bu noktaya dikkatlerini çekiyor.

« إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ » "**Ancak onlardan azaptan kurtardığımız pek az kimseler müstesnadır.** Ki onlar da görevlerini gereğince yapan mümin kimselerdir." Bu münkati istisnadır. Yani, insanları bozgunculuk yapmaktan nehyedip menedenler olarak kurtardıklarımız gerçekten az sayıda kimselerdir. Oysa kalanların hepsi bu görevi, yani menetme görevini terkediyor ve yapmıyorlardı.

Ayrıca, « مِمَّنْ أَنْجَيْنَا » kavlinde yer alan, «مِنْ» edatı beyan yani açıklama içindir, yoksa tabiz için değildir yani bazısı, bir kısmı manasına gelen bir edat değildir. Çünkü kurtuluş sadece menedenler, kötülüğe engel olmaya çalışanlar içindir. Bunun da kanıtı şu ayettir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "...**Biz de kötülüklerden menedenleri kurtardık, zulmedenleri de işleyegeldikleri kötülükleri yüzünden şiddetli bir**

azap ile yakalayıp cezalandırdık." (A' raf,165)

« وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ » **Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler."** Yani kötülüklerden, Allah'ın istemediği şeyleri yapanları bu fiillerinden menetmeyi bıraktılar, bunlara karşı görevlerini terkettiler. Bu kavil, muzmar olan bir ifade üzerine atfolunmuştur. Yani bu şöyledir: "**Ancak** kötülüklerden menetmeleri sebebiyle **kendilerini kurtardıklarımız ise oldukça azdır. Zalimlik yolunu seçenler ise,** şehvetlerinin peşine düşenler ise," Bu ifade "menettiler" kavli üzerine matuf bulunmaktadır.

« مَا أُتْرِفُوا فِيهِ » Yani nerede bir nimet ve dünyalık imkanı varsa, nerede bir refâh, servet ve bolluk bulunuyorsa bunun peşine takıldılar, kolayca elde edilen dünyalık sebeplerinin ve iyi bir yaşam geçirme arzularının peşine takıldılar. Bu nedenle Allah'ın yapılmasını istediği ve Emri bil maruf zaten günahkar idiler, denilen şeyleri terkettiler, Allah'ın yasaklayıp da yapılmasını istemediği şeylerin terkedilmesi için de görevlerini yapmadılar, bunu da bıraktılar. Hepsini de arkalarına attılar, hiçbirini umursamadılar.

« وَكَانُوا مُجْرِمِينَ » **"Zaten günahkar idiler."** Bu bir itiraz yani parantez cümlesidir. Bununla bu kimselerin mücrim yani suçlu toplum olduklarına hükmediliyor.

١١٧- ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ﴾

117. Halkı ıslahatçı olduğu halde Rabbin bir haksızlık ile memleketleri (yıkıp) **helâk etmez.**

« وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ » **"Halkı ıslahatçı olduğu halde Rabbin, bir haksızlık ile memleketleri (yıkıp helâk etmez.)**

Bu ayette geçen, « لِيُهْلِكَ » kavlinin başında yer alan, "**Lam**" harfi tekidi nefiy içindir yani kesin olumsuzluk anlamındadır. « بِظُلْمٍ » ise failden haldir. Yani mana şöyledir: "Halkı dürüst oldukları halde Allah, onlara zulmederek o memleketleri helak edecek değildir." Yüce Allah

burada yüce zatını zulümden ve haksızlık etmekten tenzih ediyor.

Bir yoruma göre **Zulmün Şirk** olduğu ifade edilmiştir. Yani, o toplumlar kendi aralarındaki iş ve muamelelerinde dürüst davrandıkları müddetçe, şirklerine bir başka fesadı ve yanlışı bulaştırmadıkları sürece yüce Allah, halkının müşrik olması sebebiyle onları helak edecek değildir.

۱۱۸- ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾

118. Rabbin dileseydi, bütün insanları bir tek millet yapardı. Fakat onlar ihtilafa düşmeye devam edeceklerdir.

« وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً » **"Ey Resulüm! Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları bir tek millet yapardı."** Yani iman etmekte ve Allah'ın emirlerinle itaatte bulunma konusunda kendi istekleriyle ittifak etmelerini sağlardı. Ancak bunu dilemedi. Mutezile diyor ki; Bu, zorlama anlamında bir meşiet yani dilemedir. İşte bu durum, imtihanı, iptilayı kaldıran bir durumdur.

« وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ » **"Fakat onlar ihtilafa düşmese devam edeceklerdir."** Küfür ve iman konusunda hep farklı inanışlara sahip olacaklardır. Yani Allah, onların böyle bir ihtilafa kendi ihtiyarları ve istekleriyle düşeceklerini bilmesi sebebiyle, onların ayrılığa düşmelerini istedi.

۱۱۹- ﴿إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾

119. Ancak Rabbinin rahmetine nail olan kimseler müstesnadır. Aslında Rabbin onları bunun için (rahmet etmek için) **yarattı. Böylece Rabbinin "Andolsun Ben, cehennemi tamamıyla cinler ve insanlarla dolduracağım" sözü gerçekleşmiş oldu.**

« إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ » **"Ancak Rabbinin rahmet ettiği müstesnadır."** Ancak Allah'ın kendilerini ihtilaftan koruduğu, hak dinde ittifak edip de herhangi bir ihtilafa düşmeyen kimseler müstesna.

«وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ» **"Onları bunun için** (rahmet etmek için) **yarattı."** Yani üzerinde ihtilafa düşecekleri şey üzere yarattı. Bize göre yüce Allah onların, üzerinde ihtilafa düşüp veya ittifak edip de yürüyeceklerini bildiği şey üzerinde yaratmıştır. Yoksa onları bildiği başka şeyler üzerinde yürüyecekleri manasında yaratmamıştır. Nitekim bu durum, "**Şerha'l-Te'vilat**" adlı eserde de böyle geçmektedir.

« وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ » **Böylece Rabbinin** -meleklere- **"Andolsun Ben, cehennemi tamamıyla cinler ve insanlarla dolduracağım" sözü gerçekleşmiş oldu."** Yani ezeli bilgisinde bunların çoğunluğunun batılı tercih edeceklerini bildiği için...

١٢٠- ﴿وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

120. Peygamberlerin haberlerinden, senin gönlünü huzura kavuşturup güçlendirecek her haberi sana anlatıyoruz. Öyle ki, sana hak ve müminlere de bir öğüt ve bir hatırlatma gelmiştir.

« وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ» **"Peygamberlerin haberlerinden, senin gönlünü huzura kavuşturup güçlendirecek her haberi sana anlatıyoruz."**

Burada geçen, «كُلًّا» kelimesindeki tenvin, muzafun ileyh yerine gelmiştir. Sanki şöyle denilmektedir: "**Her bir haberi**" Ve bu kelime, « نَقُصُّ عَلَيْكَ » kavliyle mansubtur. « مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ » ise, «كُلًّا » kelimesini açıklamak içindir. Bundan sonraki, «مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ » kavli de, «كُلًّا » kelimesinden bedeldir.

« وَجَاءَكَ فِي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ » **"Öyle ki ve müminlere de bir öğüt ve bir hatırlatma gelmiştir."** "Gönlünü huzura kavuşturmak, tespit etmek" ifadesi; daha fazla yakin ve kesin bilgi demektir. Çünkü delillerin çok fazla var olmasının insan kalbi ve gönlü üzerinde daha etkin bir rolü bulunmaktadır.

١٢١- ﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ﴾

121. İman etmeyenlere de ki: "Elinizden ne geliyorsa yapın. Biz de gerekeni yapacağız.

« وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ » **"İman etmeyenlere de ki: "elinizden ne geliyorsa yapın.** -Yani üzerinde bulunduğunuz konumunuzu koruyun, sürdürmekte olduğunuz yönde devam edin.- **Biz de gerekeni yapacağız."**

١٢٢- ﴿وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ﴾

122. Bekleyin! Şüphesiz biz de bekleyeceğiz.

« وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ » **"Bekleyin şüphesiz biz de bekleyeceğiz."** Yüce Allah'ın Kitabında anlattığı gibi sizin gibilerinin başlarına gelenlerin aynen sizin de başınıza gelmesini bekleyin.

١٢٣- ﴿وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾

123. Göklerin ve yerin bilinmeyenleri yalnızca Allah'a aittir. Her şey Ona döndürülecektir. Ona kulluk et ve sadece Ona dayanıp güven. Oysa Rabbin sizin yaptıklarınızdan ğafil değildir.

« وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » **"Göklerin ve yerin bilinmeyenleri yalnızca Allah'a aittir."** Yani bu ikisinde neler olup bitiyorsa bunlardan hiçbir şey asla Allah'a gizli ve kapaklı kalmaz, işte sizin de amelleriniz bu manasıyla elbette Allah'a gizli kalmayacaktır.

« وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ » **"Her şey Ona döndürülecektir.** O da herkesi kendi ameliyle değerlendirecektir." İşte bu itibarla onların da senin de sonunda işiniz varıp Ona dayanacaktır. Yaptıklarından dolayı da Allah onlardan intikam alacaktır.

Kıraat imamlarından Nafi ve Hafs görüldüğü gibi, « يُرْجَعُ » kelimesini aynen buradaki gibi okumuşlardır. « اعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ » **"Ona kul-**

luk et ve sadece Ona dayanıp güven." Çünkü Allah sana yeter ve O senin vekilin ve kefilindir. « وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ » "**Oysa Rabbin Yaptıklarınızdan habersiz değildir.**"

Kıraat imamlarından Nafi, İbn Amir ve Hafs burada görüldüğü gibi, « تَعْمَلُونَ » kelimesini « ت» harfiyle okumuşlardır. Yani sen ve onlar, demektir. Burada muhatap göz önünde bulundurularak ona göre muhatap kipi kullanmıştır.

Rivayete göre Tevrat'ın son âyeti bu âyet olmuştur. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Kim insanların en güçlüsü olmak istiyorsa, o kimse yüce Allah'a tevekkülde bulunsun, Ona dayanıp güvensin." [10]

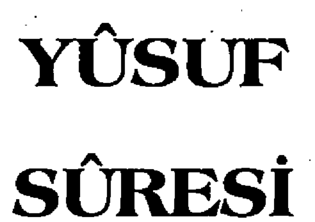
❁ ❁ ❁

[10] Hakim bunu Müstedrek adlı eserinde, 4/270'te rivayet etmiş, Deylemi de, "el-Firdevs, 5868'de şu lafızla rivayet etmiştir: "Kim, Allah'ın kendisin aziz-güçlü kılmasını istiyorsa, o kimse Allah'a dayanıp güvensin, Ona tevekkül etsin." Zehebi diyor ki bu hadisin isnadında Hişam Bin Ziyat vardır, bu kimse metruktür. Muhammed Bin Muaviye'yi ise Darektni onu yalanlamıştır. Böylece hadis batıl yani asılsız olmuştur.

Sûre -12

YÛSUF SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
111 âyettir.

Cüz -12

1. – 7. ÂYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

الۤرٰ قف تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ قف ﴿١﴾ إِنَّٓا أَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا
أَوْحَيْنَٓا إِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾
إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَٓا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾ قَالَ يَا بُنَيَّ لَا
تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلٰٓى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ط إِنَّ الشَّيْطَانَ
لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ
تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا
أَتَمَّهَا عَلٰٓى أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْحٰقَ ط إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ع ﴿٦﴾ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِٓ اٰيَاتٌ لِلسَّٓائِلِينَ ﴿٧﴾

Meâli

1. Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.

2. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

3. Ey Muhammed! Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce bu haberleri elbette bilmeyenlerden idin.

4. Bir zamanlar Yûsuf, babası Yâkub'a demişti ki: Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken gördüm.

5. Babası: Yavrucuğum! dedi, rüyanı sakın kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar! Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır.

6. İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana rüyada görülen olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yâkub soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

7. Andolsun ki Yûsuf ve kardeşlerinde, almak isteyenler için ibretler vardır.

Tefsiri

١-﴿ الٓر تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴾

1- Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.

« الٓر تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ » "Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir." Burada geçen, « تِلْكَ » işaret ismi, bu suredeki âyetlere işaret etmektedir. « الْكِتَابِ الْمُبِينِ » kavli de sûre demektir. Yani; bu surede sana indirilen âyetler, durumu, Arapları acze düşürmek bakımından gayet açık ve net bir sûrenin apaçık âyetleridir, demektir. Yahut da, Senin açıkladığın bu ayetler, düşünenler için bunların Allah katından olduğu, beşer tarafından meydana getirilmediği gayet açıktır. Veya öylesine açıktır ki, Arap dilinde indirildiğinden dolayı Araplar manasını anlamakta durumu birbirine karıştırmazlar, gayet rahat anlarlar. Yahut da bu surede, Yahudilerin Yûsuf (a.s) kıssası hakkında sordukları şeylerin cevabı çok net bir şekilde burada açıklanmıştır.

Rivâyete göre Yahudi bilginleri, müşriklere demişler ki: "Muhammed (sav)'e, Yakub ailesinin Şam'dan Mısır'a gidişleri nedendir ve Yusuf kıssası hakkında sorun" demişler.

٢- ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾

2- Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

« إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا » **"Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik."** Yani Biz içinde Yûsuf (a.s) kıssasının yer aldı ğı bu kitabı veya sureyi indirdik, hem de Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Böylece Kur'an'ın sadece bir kısmı da Kur'an diye adlandırılmaktadır. Çünkü bu, cins isimdir, dolayısıyla tamamı için de, bir kısmı için de Kur'an adı kullanılabilir.

« لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ » "Anlayasınız, kavrayasınız, manalarını bilesiniz diye" Nitekim bir başka ayette yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Eğer biz onu, yabancı dilden bir Kur'an kılsaydık, diyeceklerdi ki; Ayetleri detaylı şekilde açıklanmalı değil miydi?"(Fussilet,44)

٣- ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ﴾

3. Ey Muhammed! Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce bu haberleri elbette bilmeyenlerden idin.

« نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ » **"Ey Muhammed! Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz."** Bunu sana açıklamaların en güzeliyle anlatıyoruz. «قاص » Arapça'da kıssayı ve olayı gerçek olan şekliyle olduğu anlatan kimse demektir. Zeccac bunu bu şekilde zikretmiştir. Bir yoruma göre, « القصص » kelimesi, iktisas anlamındadır, yani tam olduğu gibi anlatıp aktarmak demektir.

Örneğin, Kassa'l-Hadise, Yakussuhu Kasasan gibi. Yani hadisi, sö zü, olayı aktardı gibi manalara gelir. Kelime aynı zamanda **Fa'len** şeklinde de gelebilir, meful anlamında olara. Nitekim tıpkı **Nafdan** kelimesinin **Menfud** anlamında olması ve **Hasben** kelimesinin de **mahsub** anlamında gelmesi gibi. Birinciye göre manası şöyledir: "Biz sana geç-

miş toplumlara ait haberleri en güzel bir şekilde olduğu gibi anlatıyoruz."

Ayette geçen, « أَحْسَنَ » kelimesi, Mastarın nasbıyla mansub kılınmıştır. Çünkü bu, mastar olan kelimeye muzaf olmuştur. Maksus yani anlatılan olay ise hazfedilmiştir. Çünkü, «بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ» kavli böyle bir şeye gerek bırakmamaktadır.

Ahsenul İktisas: İfadesinden kasıt, kıssa ya da olayı olduğu gibi gerçek şekliyle hiçbir kimsenin anlatamayacağı bir yoldan anlatıp aktarmaktır, en şaşırtıcı bir üslup ile aktarmaktır. Hz. Yûsuf ile alakalı olayın Kur'an'da anlatıldı şekilde ve üslupta buna yaklaşık bir ifadeyle yapılmış bir anlatımı öncekilerin kitaplarında bulamazsın.Eğer burada, "Kasas" ile anlatılmak istenen şey, "Maksus" yani anlatılan ve hikaye edilen ise bu durumda mana şöyledir: "Biz sana, anlatılan olayların en güzelini anlatacağız." Bunun en güzel olması ise, içinde taşıdığı ibretler, ders veren, hikmet taşıyan ve şaşkınlık uyandıran şeyler sebebiyledir. Oysa bir başkasında böylesine ibret verici durumlar yoktur. Aslında burada söylenmesi gereken en doğru ifade, bu olay, konusunda anlatılan en güzel olaydır. Örneğin, "Filanca kimse insanların en bilgilisidir" diye söylendiğinde bu, "O kimsenin kendi bilim dalında en iyi bilen olduğu manasınadır."

Kasas kelimesi, "**Kassa**" kökünden türemedir. Bu da izini sürmek, takip etmek, izlemek gibi manalara gelir. Çünkü herhangi bir olayı veya sözü anlatan ya da aktaran kimse, o kişi anlattığı o olay hakkında hafızasında kalanları, aklına gelebilenleri hatırladığı oranda aktarır.

« وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ » **"Gerçek şu ki, sen** bundan **önce bu haberleri elbette bilmeyenlerden idin."** Burada, « مِنْ قَبْلِهِ » kavlindeki zamir, « مَا أَوْحَيْنَا » kavline râcidir. Aynı zamanda, «إِنْ» edatı da şed deli halden yani sakile durumundan tahfif edilmiş yani şeddesiz duruma getirilmiştir. « لَمِنَ » deki lam harfi de bu «إِنْ » edat ile nefiy için olan arasındaki farkı göstermek içindir. Yani bu edatın nefiy edatı olmadığını belirtmek içindir. Yani, "Şu anlatılan ve hakkında söz edilen olay var ya, biz sana bunu vahiy yoluyla bildirmezden önce sen bundan gafil bulunuyordun, habersiz idin."

٤- ﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ﴾

4. Bir zamanlar Yûsuf, babası Yâkub'a demişti ki: Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken gördüm.

« إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ » **"Bir zamanlar Yûsuf, babası** Yakub'a **demişti ki:"**

Bu âyetin başında yer alan, « إِذْ قَالَ » kavli, «أَحْسَنَ الْقَصَصِ » kavlinden bedeli iştimaldir. Çünkü sözkonusu vakit, kasas denilen olayları kapsamaktadır. Yahut bu, "Hatırla ki Yûsuf şöyle demişti" takdirindedir. Yûsuf ise, Arapça değil İbrani'ce bir isimdir. Çünkü Arapça bir isim olmuş olsaydı mutlaka munsarıf olurdu. Zira marife olmanın dışında bir başka sebep bulunmamaktadır.

« يَا أَبَتِ » **"Babacığım!"** Kıraat imanlarından İbn Âmir bunu, « يَا أَبَتَ» olarak okumuştur. Bu, izafet "Y"sinin yerine geçen müenneslik "T" sidir. Çünkü ikisi arasında uygunluk bulunmaktadır. Zira bunların her ikisi de ismin sonunda zait harflerdir. Bu bakımdan vakıf yani duruş halinde "He" harfine dönüştürülmektedir. Aynı zamanda müenneslik "T"sini müzekker olana ilhak etmek de caizdir.

Örneğin, « رَجُلٌ رَبْعَةٌ » orta boylu adam gibi. Burada altı çizili kelimenin sonu "T" iledir.

« يَا أَبَتِ » kavlinde "T" harfinin esre ile harekelenmiş olması, mahzuf olan "Y" harfine delalet etsin içindir. "T" harfini fethali olarak okuyanlar ise, « يَا أَبَتَا » kavlinden elif harfini hazfedip sadece elif harfinden önceki fetha harekesini tutuyorlar. Tıpkı « يَا غُلَامِي » kavlinden "Y" harfinin hazfı gibi.

« إِنِّى رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ » **"Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm;"** Buradaki « رَاَيْتُ » kelimesi rü'yetten değil, rüyadan alınmadır. Yani salt görmek anlamında değil, rüya görmek manasında olan demektir. Hz. Peygamber (s)'in açıklamasına göre bu yıldızların adları da şöyledir: "Cereyan, Züyyal, Tarık, Kabis, Amudan, Fulayk/Feliyk, Masbah, Daruh, Ferağ, Vessap ve Zülketfeyn." [1]

Güneş ile aydan kasıt da baba ve annesidirler. Ya da babası ve teyzesidirler. Yıldızlardan kasıt ise kardeşleridir.

Bir yoruma göre, « وَالشَّمْسَ » kavlinin başında yer alan **"vav"** harfi, « مَعَ » manasındadır. Yani,Yıldızlarla beraber güneş ve ayı gördüm" demektir. « رَاَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ » **"Onları bana secde ederlerken gördüm."** Burada, « رَاَيْتُهُمْ » kavliyle sözkonusu varlıklar sanki akıllı varlıklar imiş gibi değerlendirilmişlerdir. Çünkü bu varlıklara, akıl sahibi varlıklara ait olan bir özellik tanınmıştır ki bu özellik de, secde etmeleri olayıdır. Ayette rüya yani görme olayı tekrarlanmıştır. İlk defasında geçen görme olayı, zata yani kişiye taalluk etmekte, ikincisi de hale yani olay veya duruma taalluk etmektedir. Ya da birinciye göre ifadesi, bir sorunun sorulduğu varsayımına göre yeni bir cümledir, yani müstenef bir cümledir ve bu da ona verilen bir cevap niteliğindedir. Sanki babası kendisine; "Onu nasıl gördün?" diye sormuş da oğul Yûsuf da buna âyette görüldüğü üzere cevap vermiştir.

Yani; « رَاَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ » demiştir. Yani Bana karşı boyun bükerek, mütevazı bir halde anlamındadır. Cümle haldir. Yûsuf bu rüyayı gördüğü sırada oniki yaşında bulunuyordu. Hz. Yûsuf'un gördüğü rüya ile kardeşlerinin ova gidişleri arasında kırk veya seksen yıl geçmiştir.

---

[1] Said İbn Mansur, Bezzar, Ebu Ya'la, İbn Cerir, İbnul Münzir, İbn Ebu Hatim ve Ukayli rivayet etmişlerdir. İbn Hibban da "el-Duafa" adlı eserde rivayet etmiş, ayrıca Ebuşşeyh, Hakim, İbn Merduye ve Beyhaki beraberce "Delailunnübüvve" adlı eserde rivayet etmişlerdir. Bak. el-Dürrü'l-Mensur;2/498

5- ﴿ قَالَ يَا بُنَيَّ لاَ تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴾

5. Babası: Yavrucuğum! dedi, rüyam sakın kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar! Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır.

« قَالَ يَا بُنَيَّ لاَ تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ » **"Babası: Yavrucuğum! dedi, rüyanı sakın kardeşlerine anlatma;"** Bu âyetin başında yer alan, « يَا بُنَيَّ » kavlini kıraat imamlarından Hafs hep fetha ile, « يَا بُنَيَّ » olarak Kur'an'ın tamamında böyle okumuştur.

Yine burada geçen, «رُؤْيَاكَ» kavli de **rü'yet** yani **görmek** anlamındadır. Ancak bu görme uyanık halde iken olan bir görme değil de, uykuda iken olan görmedir. Her ikisi arasındaki farkı da iki tenis yani dişil harfiyle ayırmıştır. Tıpkı **"Kurba"** ve **"Kurbet"** kelimelerinde olduğu gibi.

« فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا » **"Sonra sana bir tuzak kurarlar!"** Bu yasaklamanın ya da nehyin cevabıdır. Yani: "Eğer sen rüyada gördüklerini onlara anlatırsan, seni tuzağa düşürürler. Babası Hz. Yakup (as) oğlunun Allah tarafından peygamberlik görevine seçildiğini, ona her iki dünyanın şerefini de bahşedeceğini anlamıştı. İşte bundan dolayı oğlu Yusûf adına, kardeşleri tarafından haset yüzünden bir şeyler yapacakları korku ve endişesini taşımaya başlamıştı. Nitekim « فَكِيدُونِى » "O halde hepiniz bana tuzak kurun" (Hud,55) dediği gibi burada « فَيَكِيدُوكَ » "Sana tuzak kurarlar" dememiştir. Çünkü bu, lam harfiyle müteaddi olan fiil manasını içermektedir ki böylece, manasını içerdiği fiil ile beraber tuzak manasına da gelebilsin istenmiştir. Böylece korkutmada daha tekitli yani kuvvetli ve daha mübalağalı bir mana taşımış olur. Bu, adeta; « فَيَحْتَالُوا لَكَ» gibi bir ifade olmaktadır. Nitekim bunun, «كَيْدًا » mastarıyla tekit olunduğunu görmez misin?

« إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ » **"Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır."** Şeytanın düşmanlığı açıkça ortadadır. Dolayısıyla şeytan bu düşmanlığı yüzünden kardeşlerini haset etmeye, kıskançlığa ve tuzak kurmaya yöneltir.

٦- ﴿وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

6. İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana rüyada görülen olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yâkub soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

« وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ » **"İşte böylece Rabbin seni seçecek,"** seni tercih edecek, seçkin kılacak. **İctiba** kelimesi, seçmek, ayırmak, tercih etmek gibi manalara gelir ve kelime **iftial** babından dır. Örneğin, bir şeyi kendi adına elde etmen anlamında, « جَبَيْتُ الشَّيْءَ » dersin. Aynı şekilde, "suyu topladım" anlamında « جَبَيْتُ الْمَاءَ » demen gibi.

« وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ » **"sana rüyada görülen olayların yorumunu öğretecek"** Bu, bir giriş cümlesidir. ve teşbih yani benzetme hükmüne bağlı değildir. Sanki şöyle denir gibi: "Ve O **sana görülen olayların yorumunu öğretecek.**" Yani rüyanın tevilini, demektir. **Rüyanın tevili** ise: Yorumlanması açıklanıp izah edilmesi ve tabiri demektir. Hz. Yûsuf (a.s) insanlar arasında en iyi rüya yorumcusu idi. Ya da bunun manası, peygamberlere ilişkin olayları en iyi açıklayan, Allah'ın kitaplarını en iyi izah eden manalarınadır.

Bu « الْأَحَادِيثِ » kelimesi, **"Hadis"** kelimesinin ismi cemidir. Yoksa, « أُحْدُثَةٌ » kelimesinin çoğulu değildir.

« وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَآ اَتَمَّهَا عَلَى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ » **"Ve daha önce iki atan İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yakub soyuna da nimetini tamamlayacaktır."** Yani Yakub ailesine de dünya nimetlerinin yanında ahiret nimetlerini de verecektir. Yani onları bu dünyada peygamberler, melikler kılacak ve buradan da onları cennetteki en yüksek derecelere taşıyacaktır.

Ayette geçen, « اٰلِ يَعْقُوبَ » kavlinden kasıt, onun ailesi demektir ki bunlar da onun nesli, soyu ve başkaları demektir. "اٰل" kelimesi aslında, **"Ehl"** idi. Bunun da kanıtı bu kelimenin küçültme sıfatının veya ismi tasgirinin **"Uheyl"** olarak gelmesidir. Ancak bu ifade önemli olan kimseler dışındakiler için kullanılmaz.

Örneğin, «اٰلُ النَّبِيِّ » « اٰلُ الْمَلِكِ » gibi. Ancak sıradan şeyler için bu ifade kullanılmaz. Örneğin « اٰلُ الْحَجَّامِ » denilemez. Ancak « اَهْلُ الْحَجَّامِ» denebilir. Şurası da bir gerçektir ki Yusuf'un babası Yakub, oğlunun peygamber olacağını bildiği gibi kardeşlerinin de peygamber olacaklarını da biliyordu. Bunu da yıldızların aydınlık ve ışık saçmalarını düşünerek yorumluyordu. Bunun içindir ki, « اٰلِ يَعْقُوبَ » diye buyurdu.

Ayrıca, «اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ » da, « اَبَوَيْكَ » kavlinin atfı beyanıdır. « اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ » **"Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."**

٧- ﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَاِخْوَتِهِ اٰيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ﴾

7. Andolsun ki Yûsuf ve kardeşlerinde, almak isteyenler için ibretler vardır.

« لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَاِخْوَتِهِ اٰيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ » **" Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinde almak isteyenler için ibretler vardır."**

Kıraat imamlarından İbn Kesir, « اٰيَاتٌ » kavlini, "Ayetun" olarak okumuştur. « لِلسَّائِلِينَ » Yani onların kıssaları hakkında soru soranlar ve

öğrenmek isteyenler için... Ya da; Yahudilerden gelip de Hz. Peygamber (sav)'den kendisini peygamberliği hakkında soru soranlar için ayetler, deliller ve mucizeler vardır, demektir. Çünkü Hz. Peygamber (sav) hiçbir kimseden Yusuf (a.s) ve kardeşleri hakkında herhangi bir şey sorup öğrenmediği halde, herhangi bir kitap okumamış olmasına rağmen onların kıssalarını ve hatta kardeşlerinin de isimlerine varana dek haber vermiştir. İsimleri şöyledir: Yehuza, Rubiyn, Şem'un, Lavi, Zebulun, Yeşcur ve anneleri Liyan kızı Liya, Dan, Neftali, Cad ve Aşur ve iki cariyeden olma Zülfe ve Bülhe. Hz. Yakub'un Liya adındaki eşi ölünce bu defa onun kız kardeşi yani baldızı Rahiyl ile evlendi. Bünyamin ile Yusuf da bundan doğmuşlardı.

❁ ❁ ❁

8. – 15. ÂYETLER

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ ۗ إِنَّ
أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ۚ ﴿٨﴾ اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ
لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ
قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ
بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا
تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا
يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ
تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾
قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾
فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا
إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

Meâli

8. Kardeşleri dediler ki: Yûsuf'la kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Halbuki biz kalabalık bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir.

9. Aralarında dediler ki: Yûsuf'u öldürün veya onu uzak bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da tevbe ederek sâlih kimseler olursunuz!

10. Onlardan biri: Yûsuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alıp götürsün, dedi.

11. Dediler ki: "Ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysa ki biz onun iyiliğini istemekteyiz.

12. Yarın onu bizimle beraber kıra gönder de bol bol yesin, içsin, oynasın. Biz onu mutlaka koruruz."

13. Babaları dedi ki: Onu götürmeniz beni mutlaka üzer. Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım.

14. Dediler ki: Hakikaten biz kuvvetli bir topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse, o zaman biz gerçekten âciz kimseler sayılırız.

15. Onu götürüp de kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman, Biz Yûsuf'a şöyle vahyettik: "Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar işin farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin."

Tefsiri

٨- ﴿إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

8. Kardeşleri dediler ki: Yûsuf'la kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Halbuki biz kalabalık bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir.

« إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا » "Kardeşleri dediler ki: Yûsuf'la kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir."

Burada « لَيُوسُفُ » kavlindeki lam harfi, iptida lamıdır. Aynı zamanda cümlenin içeriğini kesin bir anlatımla ifade etmek için tekit ve tahkik manası taşımaktadır. Yani burada şunu demek istiyorlardı:

"Babaları Yakub'un oğulları Yusuf ile Bünyamin'i sevmesi, onda bir saplantı halini almıştır. Bunda kimsenin bir şüphe ve kuşkusu bulunmasın." Bir de, « وَأَخُوهُ » "ve kardeşi" diye bir ifade kullanmaktadırlar.

Oysa kendileri de Yusuf'un kardeşleridirler. Ancak Yusuf ile Bünyamin'in anneleri bir olduğundan ötürü böyle diyorlardı.

Bir de ayette, « أَحَبُّ » kelimesi iki kişi olmasına rağmen tekildir, neden? Bunun nedeni, « أَفْعَلُ مِنْ » Yani « أَحَبُّ مِنْ » ifadesi, bir ve birden fazla kimseler için kullanılmasında herhangi bir fark olmayan ifadelerdendir. Aynı şekilde müzekker veya müennes için de bir ayırım gözetilmeden kullanılan bir ifadedir. Yani Ef'alu't-tafdil kalıbındaki tüm ifadeler, "مِن" edatıyla birlikte geçtiklerinde durum böyledir. Ancak lamı tarif denilen belirtme takısı olunca mutlaka fark gerekir. Eğer izafet tamlaması olunca her iki durumda da caiz olabilmektedir.

« وَنَحْنُ عُصْبَةٌ » **"Halbuki biz kalabalık bir cemaatiz."** Bu cümlenin başında yer alan, « و » harfi, hal içindir. Yani: "Babamız o ikisi küçük oldukları halde sevgide bizden üstün tutmaktadır. Onlara böyle bir sevgi bağlamak doğru değildir. Çünkü o ikisinde ona bir fayda yoktur. Oysa bizler onbir kardeşiz. Her yönden onunla arkadaşlık yapabilir, ona yardımcı olabiliriz, yanında hep bizim yer almamız gerekir. O ikisinden daha çok bu sevgiye layık olan bizleriz. Çünkü bizler sayıca daha fazlayız ve ikisine göre ona faydalı olmakta biz daha yararlıyız."

« إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ » **"Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir."** Dünya işlerini düzene koyma noktasında büyük bir yanılgı içerisindedir. Eğer Hz. Yakub'un oğulları babalarını din açısından sapıklıkta olduklarını söylemiş olsalardı, kesinlikle küfre girerlerdi.

Ayette geçen, « عُصْبَةٌ » kelimesi on ve üzeri olan sayılar için kullanılan bir kelimedir.

٩- ﴿اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِاطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ﴾

9. Aralarında dediler ki: Yûsuf'u öldürün veya onu uzak bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da tevbe ederek sâlih kimseler olursunuz!

« اقْتُلُوا يُوسُفَ » **"Aralarında dediler ki: Yusuf'u öldürün"** Bu ifade, « إِذْ قَالُوا » kavlinden sonra hikaye edilen, cümle çerçevesindedir. Sanki bunlar bu ifadelerini, **"Yûsuf'u öldürmeyin"** diye karşı çıkanların aleyhine olarak onlara inat anlamında ve onları baskı altında tutmak için **"Öldürün"** diyorlar. Yani öldürmeyin ifadesine karşı "öldürün" diyorlar.

Denildiğine göre öldürme emrini veren Şem'un imiş. Diğerleri ise buna rıza göstermişlerdir ve emirlerine şöyle sürdürdüler:

« أَوِاطْرَحُوهُ أَرْضًا » **"veya onu uzak bir yere atın"** Onu kimsenin yaşamadığı, harabe ve kimse tarafından bilinemeyecek bir yere atın, İnsanların yaşadıkları bölgelerden uzak bir yere, ıssız bir yere bırakın. İşte « أَرْضًا » "herhangi bir yer" ifadesinin nekre yani belirsiz bir anlatımla getirilmiş olması ve yerin belirleyici herhangi bir özellikten uzak tutulması bundandır. İşte bu müphemlik veya kapalılık sebebiyle kelime müphem olan zarfların mansub kılınması esasına göre mansub kılınmıştır.

« يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ » **"Ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın!"** Böylece babanın hep size dönüp baksın, sizinle ilgilensin. Sizlerden başkalarını gözleri görmesin, hep sizi görmek istesin. Burada asıl amaç şudur; Sevgide kendilerine ortak olanların bundan uzaklaştırılması, sadece babaları tarafından kendilerinin sevildiğini ve sevilmeleri gerektiğini sağlamaktır. Kendileri dışında hiçbir kimsenin bu sevgiye ortak olmamasını temindir. Bu itibarla burada, **"Teveccüh"** diye Türkçeleştirilen **"Yüzü"** ifadesine yer verilmiş oldu. Böylece, babalarının sadece kendilerini görmelerini, gözleri sadece onları görsün, başkalarına bakmasın, manasını elde etmek içindir. Çünkü bir kimse birine veya bir şeye bakmak veya görmek istediğinde ona yüzünü dönüp bakar. Burada ayrıca, **"Vech/yüz"** ifadesinden tamamen zatı da kasdolunmuş olabilir. Nitekim bir ayette şöyle buyurulmaktadır:

« وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ » **"Ancak Rabbinin zatı baki kalacak."** **(Rahman,27)**

« وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ». **"Ondan** –Yûsuf'tan sonra veya Yûsuf'un öldürülmesiyle yetinilmesinden veya uzaklaştırılmasından, ya da öldürülmesi veya uzaklaştırılmasından, atılmasından- **sonra da tevbe ederek sâlih kimseler** –yani işlediğiniz cinayetten dolayı tevbe edenlerden- **olursunuz!"** Ya da babanızın yanında artık durumunuz iyiye döner, haliniz iyileşir.

Burada « مِنْ بَعْدِهِ » kavlindeki zamir ya « اُقْتُلُوا » kavlinin veya « اَوِاطْرَحُوهُ» kavlinin mastarına râcidir. Diğer taraftan da « وَتَكُونُوا » kavli, « يَخْلُ لَكُمْ » kavline matuf olduğundan meczumdur.

١٠- ﴿قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾

10. Onlardan biri: Yûsuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alıp götürsün, dedi.

« قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ » **"Onlardan biri: Yusuf'u öldürmeyin"** İtirazda bulunan kimse ise Yehuza idi. Kardeşleri içerisinde en aklı başında, uygun karar veren kimse idi.

« وَاَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ » **Eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da"** kuyunun derinliğine, dibine atın. Böylece bakan bir kimse onu görmesin. Çünkü bu gözden, bakan kimsenin görmesinden kaybolan, görünmeyen demektir.

Kıraat imamlarından, Nafi, « غَيَابَةِ » kavlini, « غَيَابَاتِ » şeklinde cemi olarak okumuştur. Nitekim bunun sonrası da.

« يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ » **"geçen kervanlardan biri onu alıp götürsün, dedi."** Yoldan geçen toplumlardan herhangi biri onu beraberinde alıp götürsün.

۱۱- ﴿قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ﴾

11. Dediler ki: "Ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysa ki biz onun iyiliğini istemekteyiz.

« قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ » **"Dediler ki: "Ey babamız! Sana ne oluyor da Yûsuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysa ki biz onun iyiliğini istemekteyiz."** Yani, neden Yusuf ile alakalı olarak bizden korkup endişeleniyorsun ki? Oysa biz onun iyiliğini istiyor ve onun üzerinde titriyoruz. Böyle demekle, Yusuf aleyhinde hazırladıkları tuzak konusunda oldukça kararlı olduklarını gösteriyorlardı. Bu sözlerle de babalarını görüşünden vazgeçirme ve onu koruma gayretini bırakmasını sağlamak istemekteydiler.

Burada şöyle bir mana ve bir delil gözükmektedir. Bu da, onlara güvenmemesi gerektiği hususunda bir şeyler sezinlemiş olmasıdır. Karşı koyması bu sezginin eseri olabilir.

۱۲- ﴿اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾

12. Yarın onu bizimle beraber kıra gönder de bol bol yesin, içsin, oynasın. Biz onu mutlaka koruruz."

« اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ » **"Yarın onu bizimle beraber kıra gönder de bol bol yesin, içsin, oynasın."** Bizimle beraber çok çok dolaşsın da gezip oynasın, dilediği meyvelerden de yiyip içip oynasın. **"el-Rat'"** kelimesi genişlik, bol ve geniş arazi, mera, otlak gibi manalara gelir. Yani mubah olan avlanma, ok atma, koşup oynama gibi. Oda bizimle bunları görsün, oynasın. Kıraat imamlarından Medine ve Kûfe okulu mensupları, « يَرْتَعْ » ve « يَلْعَبْ » kelimelerini burada görüldüğü gibi "Y" harfiyle okumuşlardır. Ancak İbn Kesir, İbn Amir, Ebu Amr ise bu her iki kelimeyi de **"Nun"** harfiyle, « نَرْتَعْ » ve « نَلْعَبْ » olarak okumuşlardır. Hicaz kıraat okulu mensupları ise **ayın** harfinin kesresiyle, « يَرْتَعِ» olarak okumuşlardır. Yani **iftial** babından, « اِرْتَعٰى - يَرْتَعِ » şeklinde değerlendirmişlerdir. Kelime, « اَلرَّعْيُ » kökünden türemedir.

« وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ » **"Biz onu mutlaka koruruz."** Kendisine gelecek herhangi bir kötülüğe karşı biz onu koruruz, ona bir kötülük ulaşmasına meydan vermeyiz.

١٣- ﴿ قَالَ إِنِّى لَيَحْزُنُنِى أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴾

13. Babaları dedi ki: Onu götürmeniz beni mutlaka üzer. Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım.

« قَالَ إِنِّى لَيَحْزُنُنِى أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ » **"Babaları dedi ki: Onu götürmeniz beni mutlaka üzer."** Sizin onu alıp götürmeniz gerçekten beni ciddi olarak üzer. « لَيَحْزُنُنِى » kavlinde bulunan lam harfi ibtida lamıdır.

« وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ » **"Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım."** Babaları Yakub, onu alıp götürmeleri halinde bunun kendisini ciddi manada üzeceğini söyleyerek mazeretini onlara açıklıyordu. Çünkü kendisi bir an bile onun ayrılığına dayanamazdı ve aynı zamanda, kardeşleri av ve eğlencelerinin peşinden koştururlarken bir kurdun onu alıp kapmasından ve parçalamasından de büyük bir korku ve endişe içinde bulunuyordu.

١٤- ﴿ قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴾

14. Dediler ki: Hakikaten biz kuvvetli bir topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse, o zaman biz gerçekten âciz kimseler sayılırız.

« قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ » **"Dediler ki: Hakikaten biz kuvvetli bir topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse,"**

Burada, « لَئِنْ » ifadesindeki lam harfi yemine hazırlık, yemin etmeye hazır bir durumun ifadesi içindir. Yemin ise mahzuftur. Cümle ise, « اللّٰهِ لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ » takdirindedir. Yani, **"Allah adına yemin ederiz ki, eğer onu kurt kapıp yerse.."** demektir. Burada « وَنَحْنُ » kavlinin

başındaki vav harfi hal içindir. « إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ » **"o zaman biz gerçekten âciz kimseler sayılırız."** Bu ifade yemine bir cevaptır. Şartın yerine geçen bir ifadedir. Yani; "Eğer biz, birimizi bile koruyamayacak isek, bu takdirde bizim hayvanlarımız da yok olur gider ve biz de ziyana uğrarız. Dikkat edilirse kardeşler burada, birinci soruya veya itiraza cevap vermezden önce ikincisine cevap yetiştiriyorlar. Çünkü böyle bir soru onları çileden çıkarmıştı.

١٥- ﴿ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴾

15. Onu götürüp de kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman, Biz Yûsuf'a şöyle vahyettik: "Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar işin farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin."

«فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ» **"Onu götürüp de kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman,"** Yani kardeşler, üvey kardeşleri Yusuf'u kuyuya atmak üzere aralarında anlaştılar. Bu kuyu ile Hz. Yakub'un bulunduğu ev arasında üç fersahlık bir mesafe ya da uzaklık bulunuyordu. Yani 5184 m. Veya 5 km. 184 m. İdi.[2]

Ayetin başında bulunan « لَمَّا » edatının cevabı mahzuftur. Bu, "Ona yapacakları kötülüğü ellerinden geldiğince yaptılar" demektir.

Rivayete göre: "Kardeşleri Yusuf'u alıp kıra götürdüklerinde, artık ona karşı olan düşmanlıklarını açıkça sergilemeye başladılar, onu dövüyor, eziyet ediyorlardı, hatta neredeyse öldüreyazmışlardı. Ancak onları bu hareketlerinden Yehuza engellemişti. Fakat kardeşleri onu kuyuya atmak istediklerinde, Yûsuf, onların eteklerine sarılıyordu. Bunun üzerine eteklerini onun elinden kurtardılar, fakat bu defa Yusuf kuyunun duvarlarına tutundu, asılıp kaldı, işte bu durum karşısında kardeşleri ellerini bağladılar. Kana bulamak için üzerinden gömleğini çıkardılar. Bu şekilde

[2] Bu rivayet tamamen İsrailiyattandır. Bunun sahih isnad bakımından olup olmadığını en iyi ancak Allah bilir. Bu hususta en uygun olanı, tefsir kitaplarında olsun, başka kaynaklarda olsun bunlara dikkat çekilmesidir

gömleği gösterip babalarını aldatmak istediler. Bundan sonra da hemen onu kuyuya saldılar, kuyuda su da bulunuyordu. Hz. Yusuf kuyudaki suyun içine düştü. Sonra orada bulunan bir kayanın üzerine sığındı ve orada ağlayarak beklemeye koyuldu. Kardeşi Yehuza ise ona yiyecek getiriyordu."

Yine rivayet olunduğuna göre Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman, üzerinden giysilerini çıkarmışlardı. Ancak Cebrail (a.s) ona cennet ipeklerinden hazırlanmış bir gömlek getirdi ve o gömleği Hz. İbrahim'e giydirdi. Hz. İbrahim de bu gömleği oğlu İshak'a ve İshak da onu oğlu Yakub'a verdi. Yakub (a.s) da bunu bir muska şeklindeki bir muhafaza içerisinde Hz. Yûsuf'un boynuna asmıştı. İşte Cebrail (a.s) bunu oradan çıkarıp Hz. Yûsuf'a giydirdi."

« وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ » **"Biz Yûsuf'a şöyle vahyettik:"** Söylendiğine göre nasıl ki henüz küçükken Hz. Yahya ve Hz. İsa'ya vahyedilmiş ise, küçüklüğünden itibaren Hz. Yûsuf'a da vahyedilmişti. Yine söylendiğine göre Yûsuf o sıralarda idrak sahibi, akıl baliğ biri idi, işi kavrayacak durumda idi.

« لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ » **"Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar işin farkına varmadan kendilerine haber vereceksin."** Bu olay, kardeşleri Mısır'a gelip ihtiyaçlarını sağlaması için onun huzuruna girdikleri zaman olmuştu. Onlar Hz. Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde Hz. Yusuf onları tanımıştı ama onlar işin farkında değillerdi ve onu tanımamışlardı.

Hz. Yûsuf (a.s) bir kap getirtti, onu elinin üzerine koydu, sonra eliyle ona vurunca, ses çıkardı. Bunun üzerine kardeşlerine dönüp dedi ki: "Şu bardak bana diyor ki: "Sizin, babadan kardeşiniz olan Yûsuf adında bir kardeşiniz daha varmış, siz onu kuyuya atmışsınız ve gidip babasına da, onu kurt kapıp yedi, demişsiniz. Sonra da onu oldukça değeri düşük bir fiyatla satmışsınız."

Yahut da, « وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ » kavli, « وَأَوْحَيْنَا » kavline müteallliktir. Yani biz onu vahiy yoluyla sakinleştirdik, kalbindeki korku ve ürküntüyü giderdik, ancak onlar bunun farkında değillerdi, demektir.

16. – 22. ÂYETLER

وَجَٓاؤُٓ اَبَاهُمْ عِشَٓاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ
وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَٓا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ
لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَٓاؤُ عَلٰى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ
بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ
عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى
دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرٰى هٰذَا غُلَامٌ وَاَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا
فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِى اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَاَتِهِ
اَكْرِمِى مَثْوٰيهُ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا
لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَاللّٰهُ
غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ
اَشُدَّهُٓ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

Meâli

16. Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.

17. Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yûsuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık. Ne yazık ki onu kurt yemiş! Fakat biz

doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın.

18. Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. Yakub dedi ki: Bilakis nefisleriniz size kötü bir işi güzel gösterdi. Artık bana düşen hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında bana yardım edecek olan, ancak Allah'tır.

19. Bir kervan geldi ve sucularını kuyuya gönderdiler, o da gidip kovasını saldı, Yûsuf'u görünce "Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir.

20. Kafile Mısır'a vardığında onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi.

21. Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniriz." İşte böylece Mısır da adaletle hükmetmesi ve kendisine rüyadaki olayların yorumunu öğretmemiz için Yûsuf'u o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

22. Yûsuf erginlik çağına erişince, ona isabetle hükmetme yeteneği ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız.

Tefsiri

١٦- ﴿ وَجَآؤُا اَبَاهُمْ عِشَآءً يَبْكُونَ ﴾

16. Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.

« وَجَآؤُا اَبَاهُمْ عِشَآءً يَبْكُونَ » **"Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler."** Burada geçen, « يَبْكُونَ » kavli haldir.

Ameş, Ebu Muhammed Süleyman Bin Mihran'dan rivayete göre demiş ki: "Yusuf'un kardeşlerinin Yusuf'a karşı yaptıkları bu olaydan sonra yalancıktan ağlamalarından sonra, artık hiçbir ağlayanın, ağlamasında doğruyu sergilediğine inanılmaz olundu."

Hz. Yakub, oğullarının ağlama seslerini duyunca hemen ürpererek dışarı fırladı ve onlara: "Oğullarım! Neyiniz var, size ne oldu? Koyun sürünüzün başına bir felaket mi geldi?" diye seslendi. Onlar, "Hayır" dediler. Bu defa, "size ne oluyor? Yûsuf nerede?" diye seslendir. Onlar da:

١٧- ﴿قَالُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ ۚ وَمَٓا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ﴾

17. Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yûsuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık. Ne yazık ki onu kurt yemiş! Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın.

«قَالُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ» **"Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık;"** Koşu veya atış yarışı yapmak üzere müsabaka yapıyorduk. İftial babı ile tefaul babı, ortaklıkta müşterek baplardır. Yani **İrtima ve Terami** gibi ki karşılıklı atışmak ve yarışmak manasınadır. İşte bu ve benzeri şeyler...

«وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَٓا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ» **Yûsuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık. Ne yazık ki onu kurt yemiş! Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın."** Bizler, senin yanında doğru ve güvenilir kimselerden olmuş olsak bile ancak sen bizim doğru söylediğimizi kabul etmezsin. Çünkü Yûsuf'u çok aşırı bir halde sevmektesin. Ona anlatılamaz bir sevgiyle bağlısın. Kaldı ki sen de bizim hakkımızda hep kötü düşünürsün, suizan da bulunursun. Bizim sözümüze asla güvenmezsin?!

١٨- ﴿وَجَٓاؤُ عَلٰى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۚ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۚ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ﴾

18. Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. Yakub dedi ki: Bilakis nefisleriniz size kötü bir işi güzel gösterdi. Artık bana düşen hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında bana yardım edecek olan, ancak Allah'tır.

«وَجَٓاؤُ عَلٰى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ» **"Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler."** Yûsuf'a ait olmayan sahte, başka bir şeye ait kana bulanmış olarak gömleği getirdiler. Ya da sırf mübalağa olsun diye mastar ile nitelendi. Sanki yalanın kendisi ve aynısı gibi, bir mana. Nitekim işi gücü hem yalan söylemek olan kimse için, "adamın kendisi yalanın ta kendisidir, iftiracının biridir" diye anlatılması gibi.

Rivayete göre Yusuf'un kardeşleri bir kuzu veya oğlak keserler ve Yûsuf'un gömleğini iyice bu kana bularlar. Ancak burada bir ayrıntıyı geçerler. Gömleği yırtıp parçalamayı unuturlar." Yine rivayete göre Hz. Yakub, oğlu Yûsuf ile ilgili haberi duyunca yüksek bir sesle, "Hani gömleği nerede?" diye öylesine bağırmış, hemen gömleği alıp yüzüne gözüne sürmüş ve ağlamaya başlamış, bu sebepten dolayı gömlekteki kan yüzüne bulaşmıştı, yüzü ve gözü kana boyanmıştı. Bunun üzerine şöyle konuştu: "Allah'a yemin ederim ki bugüne dek bu kurt kadar uysal bir kurt görmedim. Oğlum Yûsuf'u yemiş ve fakat üzerindeki gömleğini parçalamamış!" Yine söylendiğine göre Hz. Yusuf'un gömleği üzerinde üç ayet-işaret bulunuyordu. İşte bu işaretler, Yakub için oğullarının yalan söylediklerine dair bir delil ve kanıt oluşturuyordu. Yakub onu yüzüne sürünce gözleri görmeye başlamıştı ve bu, Hz. Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığında da onun iftiraya uğradığının, temiz olduğunun bir kanıtı idi.

« عَلَى قَمِيصِهِ » kavli zarf olarak mahallen mansubtur. Sanki, "Yûsuf'un Gömleği üzerinde yalancı bir kan ile geldiler" demektir.

«قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا» "Yakub **dedi ki: "Bilakis nefisleriniz size kötü bir işi güzel gösterdi."** Süslü ve kolay bir şey imiş gibi gösterdi. Oysa yaptığınız şey büyük bir suçtur.

« فَصَبْرٌ جَمِيلٌ » **"Artık bana düşen hakkıyla sabretmektir."** Bu cümle ya haberdir veya mübtedadır, çünkü mevsuf durumundadır, nitelemektedir. Yani, «فَأَمْرِي صَبْرٌ جَمِيلٌ» "Benim işim iyi ve güzel bir sabır sergilemektir" takdirindedir veya, « فَصَبْرٌ جَمِيلٌ أَمْثَلُ » "Benim görevim örnek bir sabır göstermektir" takdirindedir. Bu, içinde yaratılanlara değil sadece yaratana şikayeti içeren bir sabır göstermedir.

« وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ » **"Anlattığınız karşısında bana yardım edecek olan, ancak Allah'tır."** Yusuf'un helak olduğuna ve kurt tarafından parçalandığına ilişkin anlattıklarınız karşısında ben sadece Allah'tan yardım beklerim. Söyledikleriniz musibet hakkında sabretme gücünü vermesini sadece Allah'tan isterim.

۱۹- ﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَى هَذَا غُلَامٌ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾

19. Bir kervan geldi ve sucularını kuyuya gönderdiler, o da gidip kovasını saldı, Yûsuf'u görünce "Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir.

« وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ » **"Bir kervan geldi"** Bu, Medyen taraflarından Mısır'a gitmek üzere yola çıkmış olan bir kervan idi. Bu kervan Hz. Yûsuf (a.s)'un kuyuya atılmasından üç gün sonra buraya gelmişlerdi. Bu kervan yolunu, gideceği güzergahı şaşırmış ve buraya yakın bir yerden geçmek zorunda kalmışlardı. Böylece kuyu yakınında konakladılar. Aslın da kuyu yerleşik alanlardan oldukça uzakta bulunuyordu. Pek işlek olmayan bir yerde idi. Kuyunun suyu da tuzlu idi. Ancak Hz. Yusuf'un kuyuya atılmasıyla su tatlılaşmıştı.

« فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ » **"Ve sucularını kuyuya gönderdiler,"** Kervanda bulunanların su ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışan kişi. Bunun adı Malik bin Zaar idi ve Huzaa kabilesindendi.

«فَأَدْلَى دَلْوَهُ» **"O da gidip kovasını saldı,"** Su çekmek üzere kovasını kuyuya saldı. Bu sırada Hz. Yusuf (as) kovaya tutundu ve suyu çeken kişi de onu çekip çıkardı.

«قَالَ يَا بُشْرَى هَذَا غُلَامٌ» **"Yûsuf'u görünce "Müjde! İşte bir oğlan!" dedi."** Kıraat imamlarından Asım, Hamza ve Kisai «بُشْرَى» kavlini ayette görüldüğü gibi okumuşlardır. Yani: "Müjdeler olsun!" diye seslenir. Sanki şöyle der gibi: *"Gel,, işte senin zamanın."* Burada adı geçen kıraat imamları dışındakiler ise bu kelimeyi, **"Büşraye"** olarak kıraat etmişlerdir. Yani kendi nefsine izafe ederek, "Bana müjdeler olsun" diyerek anlamında okumuşlardır. Ya da bu, onun kölesinin ya da çocuğunun adıdır. Onu, kendi nefsine izafe ederek ona seslendi.

Rivayete göre Yusuf'u kuyudan çıkarak onu alıp götürdü. Arkadaşlarına yaklaşınca müjdelemek üzere onlara: "Bir oğlan, bir çocuk!" diye seslendi.

«وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً» **"Onu bir ticaret malı olarak sakladılar."** Buradaki zamir suya gelen ile arkadaşlarına aittir, onlara râcidir. Bunlar Yusuf'u arkadaşlarından bir ticaret malı olarak gizlediler. Yahut da Yusuf'u kardeşlerinden gizlediler. Çünkü Yûsuf'un kardeşleri: "Bu bizim kölemiz di, kaçıp gitmişti, diye söylediler. Onu bizden satın alın, dediler. Yûsuf da öldürülme korkusuyla ses çıkaramıyordu. Ayette geçen, « بِضَاعَةً » kelimesi haldir. Yani: "Yûsuf'u bir ticaret malı olarak gizlediler." «بِضَاعَةً» kelimesi, ticaret için maldan ayrılan kısım, demektir.

« وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ » **"Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir."** Yusuf'un kardeşlerinin hem Yusuf'a ve hem de babalarına karşı yapmış oldukları kötülüğü yüce Allah çok iyi bilmektedir.

٢٠- ﴿وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ﴾

20. Kafile Mısır'a vardığında onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi.

« وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ » **"Kafile Mısır'a vardığında onu değersiz bir pahaya sayılı birkaç dirheme sattılar."** Çünkü bu toplum kırktan aşağı olanları sayı ile değerlendirirlerdi. Kırk ve üzeri olanı ise büyük bir değer olarak kabul ederlerdi ve bunun için de tartıyla karşılığı ödenirdi. Hz. Yusuf'a karşılık alınan ise yirmi dirhemden ibaret bulunuyordu.

Ayette geçen, « دَرَاهِمَ » kelimesi, « ثَمَنٍ » kelimesinden bedeldir.

«وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ» **"Onlar zaten ona değer vermemişlerdi."** Yani onlar, zaten ondan gelecek olanı, onun elindekini istemiyorlardı. Bu bakımdan da onu, değerinden aşağı bir fiyatla satıyorlardı.

Yahut da, «شَرَوْهُ» kelimesi, satın aldılar, anlamındadır. Yani kafile Yusuf'u kardeşlerinden satın aldılar. "Onlar ise zaten alacakları paraya değer vermiyorlardı Çünkü onlar bunun kaçak bir köle olduğuna inanıyorlardı. Bu bakımdan kaçak bir köleye fazla bir değer biçmiyorlardı.

Hatta rivayete göre kardeşleri kervanı izlemişler ve kervandakilere: "Aman ha onu sıkıca bağlayın ki, kaçamasın" diyorlardı.

« فِيهِ » ise, «الزَّاهِدِينَ » kavlinin sılası değildir. Çünkü sıla yani ilgi zamiri mevsul yani ilgi cümleciği üzerine takaddüm etmez. Ancak bu, bir açıklamadır. Sanki şöyle denmektedir: "Bunlar neden, hangi şeyden geri durdular, neye değer vermediler?" Bunu üzerine, "İşte bu şeyden geri durdular, buna değer vermediler" demektir.

٢١- ﴿وَقَالَ الَّذِى اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِى مَثْوٰيهُ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۜ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِ ۘ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ ۜ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

21. Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniriz." İşte böylece Mısır da adaletle hükmetmesi ve kendisine rüyadaki olayların yorumunu öğretmemiz için Yûsuf'u o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

« وَقَالَ الَّذِى اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ » **"Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki:"** Satın alan kişi **Kıtfîr** idi. Bu şahıs Mısır'da hazine işlerinden sorumlu em üst düzeydeki kişisi yani Azizi idi. Bu sırada Mısır kralı, Reyyan bin Velid idi. Kendisi Hz. Yûsuf'a iman etmiş ve Hz. Yûsuf hayatta iken vefat etmiştir. Aziz yani üst düzey mali sorumlu Hz. Yûsuf'u ağırlığınca para, ipek ve misk karşılığında satın aldı. Hz. Yûsuf bu sırada **17** yaşlarında idi. Hz. Yûsuf, Aziz'in evinde tam **13** yıl kaldı. Reyyan Bin Velid kendisini vezir yani bakan yaptı. Hz. Yûsuf bu sırada **30** yaşına gelmişti. Bundan sonra yüce Allah kendisine ilim ve hikmet verdi. Hz. Yusuf hikmet ve ilim ile Allah tarafından büyük ikrama erdiğinde **33** yaşında bulunuyordu. Hz. Yûsuf **120** yaşında vefat etmiştir.

« لِامْرَاَتِهٖٓ » kavlindeki **lam** harfi, « اشْتَرٰيهُ » kavline değil, «قَالَ » kavline müteallıktır. « اَكْرِمِى مَثْوٰيهُ » **"Ona değer ver ve güzel bak!"** Onun yanımızdaki yerini ve mevkiini iyi değerlendir, ona güzel muamele

de bulun. Onu memnun et ve hoşnut kıl. Nitekim bunu da: "**Zira kocanız benim velinimetimdir, bana güzel davrandı.**" (**Yusuf,23**) ayetinden öğreniyoruz, delil budur. Dahhak bunu: "Bakımına, üst ve başına, yeme ve içmesine, tak ve yorganına, kalacağı yere oldukça itina göster, iyice yetiştir" diye yorumlamıştır.

« عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا » "**Umulur ki bize faydası olur.**" Olur ki iyi bir şekilde yetiştirilince, işlere tam alışınca, o işlerin nasıl işlediğini ve cereyan ettiğini kavrayınca, umulur ki bizim yapmakta olduğumuz şeyleri yaparak o da bize yardımcı olur, bize bir yararı dokunur.

« أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا » "**Veya onu evlât ediniriz.**" Yahut onu kendimize oğul ediniriz, onu kendi çocuğumuz yerine koyarız. Kıtfir'in çocukları olmuyordu, kısırdı. Ancak Kıtfir Yûsuf'ta bir gelecek olduğunu kavramıştı. Bu bakımdan da şöyle diyordu: « وَكَذَلِكَ » "**İşte böylece**" Bu ifade ile yüce Allah, daha önce onu kurtardığına ve Kıtfir'in ya da Aziz'in gönlünü şefkat ile ona yönlendirip meylettirdiğine işaret ediyordu. "**Kef**" harfi mansubtur. Bu, "İşte bu kurtarma ve Aziz'in gönlünü şefkatle ona bağlamamız gibi" takdirindedir.

«مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ» "**Mısır da adaletle hükmetmesi ve kendisine rüyadaki olayların yorumunu öğretmemiz için Yûsuf'u o yere yerleştirdik.**" Yani Yûsuf'u kurtardığımız ve Aziz'in şefkatle onun üzerine eğilmesi için gönlünü ona meyl ettirdiğimiz gibi, onun için Mısır topraklarında onu yerleştirdik. Onu orada emir ve yasak koyan manada yetkili, tasarruf sahibi kimse kıldık. Onu kurtarmamız ve Mısır toprakları üzerinde güç ve imkan sahibi kılmamız, ona orada adalet üzere hükmetmesi ve rüyalarda görülen olayları olduğu gibi yorumlaması için öğrettik.

« وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ » "**Allah, emrini yerine getirmeye kâdirdir.**" Kimse Allah'ı dilediği şeyi yapmaktan engelleyemez, Ona mani olamaz. Ya da Yusuf'un işi, emri üzerinde hakim olan Allah'tır, Allah ona ne dilerse onu tebliğ eder. Yoksa kardeşlerinin dilediği değildir.

« وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ » "**Fakat insanların çoğu** bunu **bilmezler.**"

۲۲- ﴿وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ﴾

22. Yûsuf erginlik çağına erişince, ona isabetle hükmetme yeteneği ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız.

« وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ » **"Yusuf erginlik çağına erişince,"** Yani güç ve kuvvetinin zirvesine erişince, ki bu onsekiz yaş sınırıdır veya yirmibir yaş sınırıdır. «اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» **"ona isabetle hükmetme yeteneği ve ilim verdik."** Burada geçen, « حُكْمًا » kelimesi, Hikmet anlamındadır. Bu ise bilgi ve pratiği yani ilim ve ameli birlikte yaşamak ve bilmediği şeylerden de uzak durmak manasınadır. İşte Yusuf'a bunu verdik. Ya da insanlar arasında hüküm vermesini sağladık, bir de derin bilgi ve anlayış, kavrayış sahibi olmayı verdik.

« وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ » **"İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız."** Burada şuna dikkat çekiliyor; Hz. Yûsuf işinde ve amelinde ihsan sahibi bir kimse idi, işlerinde de uyanık, dikkatli ve oldukça titiz bulunan bir zat idi.

❁ ❁ ❁

23. – 29. ÂYETLER

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ
هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْوَاىَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا ۚ لَوْلَآ أَنْ رَأٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ
كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوٓءَ وَالْفَحْشَآءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا
الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا
سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوٓءًا إِلَّآ
أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِىَ رَاوَدَتْنِى عَنْ نَفْسِى
وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا ۚ إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ
وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ
وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَأٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ
كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا
وَاسْتَغْفِرِى لِذَنْبِكِ ۚ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾

Meâli

23. Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kapattı ve "Haydi gel!" dedi. O da "Hâşâ, Allah'a sığınırım! Zira kocanız benim velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!" dedi.

24. Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için delilimizi gösterdik. Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.

25. İkisi de kapıya doğru koştular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında onun kocasına rastladılar. Kadın dedi ki: Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!

26. Yûsuf: "Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi" dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti: "Eğer Yûsuf'un gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır."

27. "Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir."

28. Kocası, Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, kadına dedi ki: "Şüphesiz bu, sizin tuzağınızdır. Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür."

29. "Ey Yûsuf! Sen bu olanları söylemekten vazgeç! Ey kadın! Sen de günâhının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun"

Tefsiri

٢٣- ﴿وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللهِ إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْوَاىَ ۖ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾

23. Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kapattı ve "Haydi gel!" dedi. O da "Hâşâ, Allah'a sığınırım! Zira kocanız benim velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!" dedi.

« وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ » **"Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi,"** Yani kadın Yusuf'tan kendisiyle ilişkiye girmesini istedi. **Muravede** kelimesi, **Mufaale** babından bir kelimedir. Kelime, « رَدَى يَرُدُ » kökünden türeme olup bu da gelip ve gitmek manasınadır. Sanki mana şöyledir: "Yusuf ile beraberlik adına

tuzağına düşürmek için hileli yollara başvurdu." Yani, elinden kaçmasını ve çıkmasını istemediği bir şeyi elde etmek için arkadaşına karşı tıpkı tuzağa benzer bir eyleme girişti. O istediği şey-amaç için, onu ele geçirmek için hileye başvurdu, demektir. Bu ise Yusuf'un kendisiyle ilişkiye girmesi adına bir takım kurnazlıklara ve hileli yollara kalkışmaktan ibaret olan bir durumdan ibaret bulunuyordu.

« وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ » **"Kapıları iyice kapattı"** Bulunulan yerin yedi adet kapısı bulunuyordu. «وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ » **"ve 'Haydi gel!' dedi."** Bu, « هَيْتَ » kelimesi, **"Teali"** ve **"Akbil"** kelimelerinin ismidir. Bu kelime **feth** üzere **mebni** olan bir kelimedir. Ancak kıraat imamlarından İbn Kesir bu kelimeyi **zamm** üzere mebni olarak, **"Heytu"** şeklinde okumuştur. Fakat Nafi ve İbn Amir ise bu kelimeyi, **"Hiyte"** olarak kıraat etmişlerdir. **Lam** harfi ise beyan içindir. Sanki burada şöyle denilir gibidir: "Bunu sana söylüyorum." Yani tıpkı, « هَلُمَّ لَكَ » ifadesi gibi.

« قَالَ مَعَاذَ اللهِ » **"O da "Hâşâ, Allah'a sığınırım!"** Her şeye rağmen ve böyle bir davranıştan her an Allah'a sığınırım!

« إِنَّهُ رَبِّى » **"Zira kocanız benim velinimetimdir,"** Yani kocanız ve eşiniz Kıtfir benim efendim ve sahibim olduğunu bile bile asla. Çünkü burada Hz. Yûsuf söylediği ifade ile efendisi Kıtfir'i kastetmekteydi.

«أَحْسَنَ مَثْوَاىَ » **"bana güzel davrandı."** Çünkü daha önce kocan Kıtfir sana: « أَكْرِمِى مَثْوَاهُ » **"Ona değer ver ve güzel bak!"** diye söylemişti. İşte onun bu tutum ve davranışı karşısında benim onun eşine ihanet etmem, bu iyiliğinin karşılığı değildir ve olamaz.

« إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ » **"Gerçek şu ki, zâlimler iflah olmaz!" dedi."** Yani ihanet edenler veya zina eden kimseler kurtuluşa eremezler.

Yahut da: «إِنَّهُ رَبِّى » **"O benim veli nimetimdir"** kavlinden kasıt, yüce Allah'tır. Çünkü Allah bütün sebeplerin müsebbibidir.

٢٤- ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَٓا اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوٓءَ وَالْفَحْشَٓاءَ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾

24. Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için delilimizi gösterdik. Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.

«وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَٓا اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ» **"Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti."** Buna yaklaşmamakla ve undan sakınmakla beraber doğal olarak ve tabiat gereği o da ona meyletmişti.

Bu, Hasan Basrî'nin yorumudur. Şeyh Ebu Mansur Maturidi ise şöyle yorumlamaktadır: «وَهَمَّ بِهَا» "O da ona meyletmişti" kavli, kalbine böyle bir duygu ve his girmişti Ancak kul, kalbinde geçen yanlışlardan dolayı hesaba çekilmeyecek ve sorumlu tutulmayacaktır. Çünkü kulun buna mani olması ve bunun önüne geçmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu yüzden hesaba çekilemez. Çünkü Hz. Yusuf (a.s)'un ona meylet mesi veya bu işi kafasına koyması tıpkı kadının kesin karar verdiği anlamda bir karar ve kesinlik olsaydı, yüce Allah asla onu ihlas sahibi ve samimi olan kulları arasında övgüye layık görmezdi." Bir de şöyle bir yorum yapılmıştır: «وَهَمَّ بِهَا» demek, neredeyse Yûsuf da hemen hemen ona meyletmek, yönelmek üzereydi.

Diğer taraftan, « هَمَّ بِالْاَمْرِ » demek, bir şeye kastetmek, karar vermek, onun üzerine üzerine gitmek manalarına gelir.

«لَوْلَٓا اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ» kavlinin cevabı ise, mahzuftur ve şöyledir: "İşte o zaman olacak şey olurdu." Ancak bunun cevabının, «وَهَمَّ بِهَا» kavlinin olduğu söylenmiş ise de bu sahih yani uygun değildir. Çünkü, « لَوْلَا » edatının cevabı kendisine takaddüm etmez yani kendisinden önce gelmez. Çünkü bu, şart hükmündedir ve bu da cümlenin başında yer almayı veya bulunmayı gerektirir. **Burhan** hüccet ve delil ya da kanıt

manasınadır. Bir de, «وَهَمَّ بِهَا » kavlinin, «وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ» kavlinde var olan kasem yani yemin hükmüne dahil olması da caizdir. Bunun dışında olması da caizdir.

Bu durumda okuyucunun, bunu kaseme dahil etmeden yani yemin hükmü dışında kabul ederek okur ve bunu başlı başına bağımsız bir cümle kabul ederse, bu takdirde, «هَمَّتْ بِهِ » kavlindeki, «بِهِ » kavli üzerinde durması yani vakfetmesi gerekir. Bundan sonra da, «وَهَمَّ بِهَا » kavlinden alarak okumaya devam etmelidir.

Burada bir diğer konu ise, ayette geçen her iki, « هَمَّ » "kastetti, karar verdi" manalarına gelen kelimelerin aynı manaya gelmediği, ikisinin farklı anlamlar taşıdığı gerçeğini de ihsas ettirmekte, duyurmaktadır. Çünkü, "Yusuf'un meyletmesi veya yönelmesi, karar vermesi" şöyle yorumlanmıştır: "Pantolonun düğmelerini çözdü ve kadında sırt üzeri uzanmış yattığı bir halde bacakları ve kolları arasına atılıp oturdu."[3]

"Burhan" ise, Yûsuf: "Seni ona yaklaşmaktan uyarırım, sakın ha ona dokunma!" diye iki kez üst üste bir ses duydu ve üçüncüsüne de, "ondan yüzçevir, ona yaklaşma, uzak dur, diye bir ses işitmiş ise de, bu da kendisi üzerinde bir tesir bırakmadı, nihayet babası yakıp parmaklarını ısırır vaziyette gözlerinin önünde temsil edilip gözüktü." diye bir ses işitti ve nihayetinde de... oldu tarzında yorumlanmıştır ki, bu da batıldır, asılsızdır. Bunun batıl ve asılsız olduğunun delili ve kanıtı da,

« هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي » **Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi" (Yusuf,26)** kavlidir. Eğer Hz. Yusuf, yorumda ifade edildiği gibi bir eylemin içine girmiş olsaydı, kendini bundan aklamaz ve

---

[3] Böyle bir ifade sahih/doğru bir söz değildir. Çünkü bu, peygamberlerin masumiyet sıfatlarıyla çelişmektedir. Burada « وَهَمَّ بِهَا » kavlinin en sağlıklı ve doğru olan yorumu, kalpten veya gönlünden geçen hatalı ve yanlış şeylerdir, beşer olması itibariyle doğal olarak hatalı ve yanlış olan bir şeye Yusuf'un da yönelmiş olması demektir. Nitekim şeriat ölçülerine göre de bu gibi kalpten geçen şeyler yüzünden Allah kulunu sorumlu tutmaz. Ancak Allah burada Yusuf'u bizzat istenilen fiili işlemekten korumuştur. Belki de, Yusuf'un Rabbinin burhanını görmüş olması onu esasen böyle bir fiilden menetmiştir. Ancak Tefsirimizin yazarı Nesefi merhum, bun hiç yazmayıp daha öne ifade ettikleriyle yetinseydi elbette çok daha güzel olacaktı. Bak. Nesefi'nin, 32. ayet tefsirine.)

temize çıkarma gayretine düşmezdi. Bir de bunun batıl olduğunun diğer bir kanıtı da ayetin şimdi ele alacağımız bu kısmıdır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

«كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوٓءَ وَالْفَحْشَٓاءَ» **"İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için delilimizi gösterdik."** Evet eğer Yusuf yorumlandığı gibi bir fiilin içinde olsaydı, ondan kötülük uzaklaştırılmazdı. **Keza:**

« ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنّ۪ي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ »**"Bu, azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi herkesin bilmesi içindir."** Kavli de bunu kanıtıdır. Eğer yorumda ele alındığı gibi olmuş olsaydı, Azizin yokluğunda da ona mutlaka ihanet ederdi. Nitekim, «مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوٓءٍ» **"Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik,"** ile « اَلْاٰنَ حَصْحَصَ الْحَقُّۘ اَنَا۬ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِه۪ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِق۪ينَ » **"Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir." (Yusuf, 51)** kavilleri de bunun delilidir. Yorumda anlatılan gibi değildir. Çünkü eğer yorumda söylendiği gibi olmuş olsaydı mutlaka Yûsuf'un bu fiilinden tevbe ettiğinden ve mağfiret dilediğinden de söz ederdi. Nitekim Adem, Nuh, Yunus ve Davud -Allah'ın selamı hepsini üzerine olsun- durumlarında görüldüğü gibi burada da olurdu. Kaldı ki yüce Allah onu ihlaslı bir kimse diye adlandırmıştır. Bu da kesinlikle bilinmektedir ki, Hz. Yûsuf bu ihlaslı olma makamında sebat etmiş ve bunu hep sürdürmüştür. O nefsiyle ulül azam olan kimselerin gösterdiği gayret, çaba ve cihat misali cihad etmiştir. Haramlıkla ilgili delillere bakıldığında bu gerçek ortadadır. Öyle ki Hz. Yusuf, Allah tarafından senâ ve övgüye layık görülmüş ve buna hak kazanmıştır.

« كَذٰلِكَ » kavlindeki **"kef"** harfi, mahallen mansubtur. Yani, "Tıpkı burada tespit ettiğimiz gibi, biz bunu tespit etmişizdir" demektir. Ya da bu, mahallen merfudur, bu durumda da mana şöyledir: "Durum işte tıpkı bunun gibidir."

« اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَص۪ينَ » **"Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı."** Medine ve Kufe kıraat okulları mensupları Kur'an'ın her yerinde geçen,

« الْمُخْلَصِينَ » kelimesini lam harfinin fethasiyle hep, « الْمُخْلَصِينَ » olarak okumuşlardır. Yani; "Kendisine karşı itaatkar olmaları sebebiyle Allah'ın kendilerini kurtardığı, ihlas sahibi kıldığı kimseler" demektir. Bu okula mensup olanların dışındakiler ise bu kelimeyi, esreli olarak, « الْمُخْلِصِينَ » diye okumuşlardır. Yani, "Allah için dinlerinde samimi ve dürüst olanlar" demektir.

« مِنْ عِبَادِنَا » **"Kullarımızdan"** kavlinin manası, "kullarımızdan bir kısmını, bazısını" demektir. Yani o da kurtulan, ihlas sahibi kimselerden ihlaslı olan bir kimsedir, demektir.

٢٥- ﴿وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوٓءًا إِلَّآ أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

25. İkisi de kapıya doğru koştular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında onun kocasına rastladılar. Kadın dedi ki: Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!

« وَاسْتَبَقَا الْبَابَ » **"İkisi de kapıya doğru koştular."** Kadın da Hz. Yûsuf da kapıya doğru koştular. Ancak kadının koşması, Yusuf'a karşı amaçladığı arzusunu elde etmek, Yûsuf'un koşuşu ise kadından kaçıp kurtulmak içindi. Burada cer edatı hazfedilip, fiil doğrudan sonraki kelime ile birleştirilmiştir. Bu tıpkı, A' raf 155.

« وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ » ayetinde olduğu gibidir.

Yahut da, « اسْتَبَقَا » kelimesine, « ابْتَدَرَا » manasını tazmin ede-rek değerlendirmişlerdir. Yani Yusuf (a.s) ondan kaçtı ve hızlanarak dışarı çıkmak isteğiyle kapıya doğru hızla koştu. Kadın da onu peşinden hızlıca koşarak Yusuf'un kaçıp dışarı çıkmasını önlemeye çalıştı. Daha önce geçen, « وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ » **"kapıları iyice kapattı"** bu ayette, kapı ifadesi çoğul gelmiş ise de burada tekil olarak geçmiş olmasının nedeni, dışarıya çıkış için kullanılan kapıdan söz edilmesi sebebiyledir. Hz. Yusuf kaç-

maya başlayınca, dışarı çıkıp kurtulması için kilidin askıları dağılmaya ve düşmeye başladı.

« وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ » **"Kadın onun gömleğini arkadan yırttı."** Kadın Hz. Yûsuf'un peşinden koşarak onu gömleğinden tutup kendine çekti ve gömleğini yırttı. Yani Hz. Yûsuf ondan kaçıp kurtulmak için kapıya doğru koştuğunda o da çıkmasını önlemek için peşinden koşturup arkasından yakalayınca gömleğini yırttı.

« وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ » **"Kapının yanında onun kocasına rastladılar."** Bu sırada kadının kocası kıtfir'le, o içeri girerken karşılaştılar. Kadın karşısında kocasını görünce, kocasının yanındaki konumunu korumak ve kendisini temize çıkarmak, kocasının kendisi hakkında şüpheye düşmemesi için hemen bir hileye başvurdu. Bu arada Yûsuf'un da kendisinin bu tuzağından korkmasını umarak gizlice ondan istediğini elde etmek ve hilesinden kurtulamayacağını sağlamak için Yûsuf'a şöyle bir gözdağı verdi:

« قَالَتْ مَا جَزَٓاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوٓءًا اِلَّٓا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ »

"Kadın dedi ki: Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!" Bu kısmın başında bulunan « مَا » nafiyedir yani olumsuzluk manasınadır. Yani "Onun cezası hapse atılmaktan veya acıklı bir azaptan başkası değildir." Burada konu edilen acıklı azap ise, kamçı ile dövmek demektir. Ancak kadın burada açık bir ifade ile Hz. Yûsuf'un kendisine kötülük etmek istediğini söylememiştir. Çünkü kadın burada genel bir ifade ile, "Ailene şöyle ve şöyle göz dikenlerin cezası şudur" gibisinden bir ifadeye yer vermektedir. Yani, "Senin ailene kötülük etmek isteyen kim olursa olsun, o kişinin cezası ya hapse atılmaktır veya kırbaçlamak suretiyle azap vermektir." Çünkü böyle bir genel ifade ile meseleyi ortaya atmak, Yûsuf'u korutma maksadına çok daha uygun düşmektedir.

Kadın böyle bir konuşma ile açıkça Hz. Yûsuf'u hapse attırmak veya onu kamçılatmak, kırbaç cezasına çarptırmak gibi bir ceza durumuyla karşı karşıya bırakınca, artık bunun üzerine Hz. Yûsuf'un kendisini savunması vacip yani gerekli hale geldi. İşte bunun üzerine Hz. Yûsuf da gerçeği olduğu gibi şöyle anlattı:

٢٦- ﴿ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴾

26. Yûsuf: "Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi" dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti: "Eğer Yûsuf'un gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır."

« قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي » **"Yûsuf: 'Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi' dedi."** Eğer kadın böyle bir yola başvurmasaydı, Hz. Yûsuf onun aleyhinde olan bu durumu gizleyecek ve onu rezil ve rüsvay etmeyecekti.

«وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا» **"Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti:"** Tanıklıkta bulunan bu kişi kadının amcası oğlu idi. Yüce Allah, tanıklıkta bulunması veya şahitliği kadının en yakın akrabasının dilinden böyle bir ifadenin söylenmiş olması, kadının aleyhinde olması açısından çok daha etkin bir tanıklık ve daha güçlü bir kanıt olmaktadır. Bu, aynı zamanda Hz. Yûsuf'un da gayet temiz olduğuna ve bu işle asla ilgisi bulunmadığına daha iyi bir delildir. Bir yoruma göre şahitlik yapan kişi kadının dayısının oğlu imiş ve şahitlik yaptığı sırada henüz beşikte bulunan bir bebek imiş. Şahitlikte bulunan kimsenin sözü "Şehadet" olarak isimlendirilmiştir. Çünkü bu kişi, Hz. Yûsuf'un sözünün doğruluğunu tespit eden ve kadının da söylediklerinin yalan ve iftira olduğunu kanıtlayan manada bir şahitlik görevini yerine getirmiştir.

« إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ » **"Eğer Yûsuf'un gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır."** Bu, "Bir şahit şahitlik ederek dedi ki: "Eğer gömleği..." takdirindedir.

٢٧- ﴿ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾

27. "Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir."

« وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ » **"Eğer Yûsuf'un gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir."** Bunun takdiri de şöyledir:

« وَشَهِدَ شَاهِدٌ إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ » **Mana şöyledir: "Bir şahit şahitlik etti de, dedi ki eğer Yûsuf'un gömleği..."** Burada şu noktaya dikkat çekiliyor, eğer Yûsuf'un gömleği önden yırtılmış ise, kadın bu takdirde doğru söylemektedir. Çünkü kadın k koşup kaçarken, Yusuf arkasından onu yakalamak için koşuyor ve onu yakalayınca kadın da hemen kendisi savunmak için Yusuf'un gömleğini önden yakalayıp kendisini savunurken yırtıyor, demektir. Çünkü Yûsuf kadının üzerine doğru atılırken o da kendisini savunmak için Yûsuf'un gömleğini önden parçalamış oluyor anlamındadır.

« قُبُلٍ » ve « دُبُرٍ » nekre olarak gelmesi ise, Bunun manasının bir bakımdan ona: "**ön**" diğer bir bakımdan da ona: "**arka**" denmesi sebebiyledir. Bir de istikbal manasında olan, « إِنْ » edatı ile bir mazi fiil olan « كَانَ » fiilinin beraber gelmemeleri gerekirken her ikisinin birlikte bir arada gelmiş olmasına gelince, mananın şöyle olması sebebiyledir: "Eğer Yusuf'un gömleğinin önden yırtıldığı görülürse.."

٢٨- ﴿فَلَمَّا رَا قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ﴾

28. Kocası, Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, kadına dedi ki: "Şüphesiz bu, sizin tuzağınızdır. Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür."

« فَلَمَّا رَا قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ » **"Kocası Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünee,"** Yûsuf'un suçsuz ve temiz olduğunu, doğru söylediğini ve karısının da yalan konuştuğunu öğrenmiş oldu.

« قَالَ إِنَّهُ » **"Kadına dedi ki: "Şüphesiz bu,"** « مَا جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوءًا» **"Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası,"** sözün ya-

hut da erkekleri elde etmek için başvurulan bu iş, « مِنْ كَيْدِكُنَّ » **"Sizin tuzağınızdır."** Bu hitap hem bu kadına ve hem de genel manada benzer durumda olan bütün kadınlaradır.

« إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ » **"Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür."** Çünkü kadınlar hile ve tuzak kurmada çok daha becerili ve daha bir kandırıcıdırlar, hile ve tuzak kurmada en önde olduklarından onların üstünde hile ve tuzak kuran azdır. İşte onlar bu tür fentleri sayesinde hep erkekleri yenerler. Özellikle de saraylarda oturanlar, sakin sakin evlerinde oturuyormuş gibi gözükenler bunlardandır. Başkalarında görülemeyen tehlikeler hep bu tip kadınlarda olur.

Bilginlerden biri der ki: "Kadınlardan korktuğum kadar şeytandan korkmam. Çünkü yüce Allah şeytan hakkında; **"Şüphesiz şeytanın kurduğu tuzak zayıftır/yıkılmaya mahkümdur."**(Nisa,76) buyururken, kadınlar hakkında ise;

« إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ » **"Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür"** buyurmuştur."

٢٩- ﴿يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾

29. "Ey Yûsuf! Sen bu olanları söylemekten vazgeç! Ey kadın! Sen de günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun"

« يُوسُفُ » **"'Ey Yûsuf!"** Burada ünlem edatı hazfolunmuştur. Çünkü münada yani ünlenen yakındır, karşısındadır. Söylenileni de anlamaktadır. Burada aynı zamanda kadının kocasının Yûsuf'a yaklaşımı ve durumun nezaketi de ele alınarak bir durum sergilenmektedir. Çünkü koca şöyle devam ediyor:

« أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا » **"Sen bu olanları söylemekten vazgeç!"** Bu şeyden, bu işten vazgeç ve onu gizli tut, kimseye bundan söz etme! Sonra da eşi Raiyl'e seslenerek dedi ki:

«وَاسْتَغْفِرِى لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ» **"Ey kadın! Sen de günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun"** Çünkü sen, bilerek haddini aşan ve bile bile hatalı olarak davranan kimselerdensin.

Bir kimse bilerek kasten bir suç işlerse, onun için, "**Hatie**" kelimesi kullanılır. Ayette bu müzekker yani eril kelime ile, «الْخَاطِئِينَ» diye geçti. Bunun nedeni kadınlara karşı daha çok erkekler bu tür şeylerde baskın gelmeleri sebebiyle bu kelime zikredilmiştir.

Kadının kocası Aziz ise, halim ve yumuşak huylu biri olması yanında aynı zamanda, aşırı derecede kıskanç olmayan bir kimse idi. Çünkü görüldüğü gibi sadece konuştukları ile yetinmiştir.

❁ ❁ ❁

30. – 35. ÂYETLER

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتٰيهَا عَنْ نَفْسِهِ
قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرٰيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ
بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ
مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ
أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا إِنْ هٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾
قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ
فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ
الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ
وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾
فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
﴿٣٤﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حِينٍ ﴿٣٥﴾

Meâli

30. Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki: Azizin karısı, delikanlısının nefsinden murat almak istiyormuş; Yûsuf'un sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz.

31. Kadın, onların dedikodusunu duyunca, onlara dâvetçi gönderdi; onlar için dayanacak yastıklar hazırladı. Her birine bir bıçak verdi. Kadınlar meyveleri soyarken Yûsuf'a: "Çık karşılarına!" dedi. Kadınlar onu

görünce, onun büyüklüğünü anladılar. Şaşkınlıklarından ellerini kestiler ve dediler ki: Hâşâ Allah'ı tenzih ederiz! Bu bir beşer değil... Bu ancak üstün bir melektir!

32. Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, bundan şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!

33. Yusuf dedi ki: "Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum!"

34. Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini uzaklaştırdı. Çünkü O çok iyi işiten, pek iyi bilendir.

35. Sonunda aziz ve arkadaşları kesin delilleri görmelerine rağmen halkın dedikodusunu kesmek için yine de onu bir zamana kadar mutlaka zindana atmaları kendilerine uygun göründü.

Tefsiri

٣٠- ﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَيهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

30. Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki: Azizin karısı, delikanlısının nefsinden murat almak istiyormuş; Yûsuf'un sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz.

« وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ » **"Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki:"** Kadınlardan bir takımı... Bunlar beş kadın idiler. Biri su görevlisinin, biri fırıncının, biri at ve hayvan sorumlusunun, biri hapishane baş sorumlusunun ve biri de muhafızın hanımı idi.

« نِسْوَةٌ » kelimesi, « الْمَرْأَةُ » kelimesinin çoğulunun müfret ismidir ve bunun müennesliği gayri hakikidir yani hakiki müennes değildir. İşte bunun içindir ki, « قَالَتْ » demedi. Bu kelimenin dil açısından iki türlü

okuyuşu bulunmaktadır. Bir okuyuşu **nun** harfinin kesriyledir, diğer bir okuyuşu ise **nun** harfinin zammıyladır.

« امْرَأَتُ الْعَزِيزِ » **"Azizin karısı,"** Kadınlar bu ifadeleriyle kadının kocası Kıtfir'i demek istiyorlar. Aziz, Arap dilinde kral demektir.

« تُرَاوِدُ فَتٰيهَا عَنْ نَفْسِهِ » **"Delikanlısının nefsinden murat almak istiyormuş;"** kölesinden. Yani şehevi isteğini tatmin için kadın Yûsuf'tan beraberlik istemiştir. Ayrıca kölem ve cariyem manasında olmak üzere, **"Fetaye** ve **Fetati"** kelimeleri söylenir.

«قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا» **"Yûsuf'un sevdası onun kalbine işlemiş!"** Burada «حُبًّا» kelimesi temyizdir. Yani Yûsuf'un sevgisi ve aşkı onun gönlünün derinliklerine işlemiş, ciğerinde yer etmiştir. Yani Yusuf'ün sevgisi ve aşkı onun aklını öylesine başından almıştı ki, kalbini geçerek ta gönlünün ve ciğerini içine işlemiştir. **Şiğaf** kelimesi: Kalbin örtüsü ve perdesi, zarı demektir. Ya da öylesine ince bir deri yani zardır ki buna kalbin dili diye de ad verilir.

« إِنَّا لَنَرٰيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ » **"Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz."** Apaçık bir yanlışta, doğru olan yolun çok uzağında görüyoruz.

٣١- ﴿ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا إِنْ هٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴾

31. Kadın, onların dedikodusunu duyunca, onlara dâvetçi gönderdi; onlar için dayanacak yastıklar hazırladı. Her birine bir bıçak verdi. Kadınlar meyveleri soyarken Yûsuf'a: "Çık karşılarına!" dedi. Kadınlar onu görünce, onun büyüklüğünü anladılar. Şaşkınlıklarından ellerini kestiler ve dediler ki: Hâşâ Allah'ı tenzih ederiz! Bu bir beşer değil... Bu ancak üstün bir melektir!

« فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ » **"Kadın, onların dedikodusunu duyunca,"** Yani Kralın karısı Raiyl, kadınlar tarafından çekiştirilip hakkında

dedi kodu yapıldığını duyunca. Çünkü kadınlar kendisi hakkında, Kralın karısı Raiyl, Kenan diyarından gelen kölesine aşık olmuş ve onun için kara sevdaya tutulmuş da, bundan dolayı ona karşı öfke dolmuş gibisinden laflar ediyorlardı. İşte o bunları duyunca.. Burada, "**İğtiyap**" yani gıybette bulunma, dedi kodu yapma, "**tuzak**" kelimesiyle isimlendirildi, ifade olundu. Çünkü bu da kişinin arkasından ve gizli olarak, ilgili şahıs orada olmaksızın yapılmaktadır. Nitekim birine tuzak kuran kişi de aynen böyle gizli davranarak, ilgili kişiden habersizce tuzağını kurar. Bir yoruma göre Kralın karısı hakkında dedi kodu yapan kadınları sırdaşı kabul etmiş ve içini onlara açarak, onlardan bunu gizlemelerini istemiştir. Fakat onlar da kadının aleyhinde olmak üzere sırrını açığa vurmuşlardır.

«أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ». "**Onlara dâvetçi gönderdi;**" Bunun üzerine kadın da onları evine davet etti. Anlatıldığına göre kadın, kırk tane kadını evine davet eder ve bu davet edilenler arasında dedi koduyu yapan o beş kadın da bulunmaktadır.

« وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً » "**Onlar için dayanacak yastıklar hazırladı.**" Hazırladı, sağladı. Kelime iftial babındandır ve kök olarak da, "Atad" kelimesinden türemedir.

Burada geçen, « مُتَّكَأً » kelimesi, dayanılıp yaslanılacak yastıklar demektir. Böyle bir hazırlıktan kasıt ise ki bu, arkalarını yastıklara yaslanmış olarak ve ellerinde de bıçaklar olduğu halde oturma hâlidir, işte karşılarına Yusuf çıkınca, onun durumu karşısında dehşete kapılsınlar da, böylece kendilerinden geçsinler ve bu arada elleri birbiri üzerine düşüp bıçakların keskinliği sayesinde ellerini kesmiş olsunlar. Çünkü bir yere yaslanıp oturmuş olan kimse herhangi bir şey nedeniyle apışıp kalır ve kendinden geçerse, elleri birbiri üzerine düşer.

« وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا » "**Her birine bir bıçak verdi.**" Çünkü o dönemde insanlar tıpkı yabancılar yani Arap olmayanlar gibi bıçakla yiyeceklerini yerlerdi.

«وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ» "**Kadınlar meyveleri soyarken Yûsuf'a: 'Çık karşılarına!' dedi.**" Kıraat imamlarından Basra okuluna, Asım ve Hamza'ya göre "T" harfinin kesriyle, diğer imamlara göre ise "T" harfinin zammıyladır.

« فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ » **"Kadınlar onu görünce, onun büyüklüğünü anladılar."** Ne kadar önemli biri olduğunu anladılar. Bu parlak güzellik ve dehşet verici, göz kamaştırıcı cemalin karşısında hepsi de kendilerinden geçtiler, şaşırıp donakaldılar. Çünkü Yûsuf'un diğer insanlara göre güzelliği adeta ayın ondördündeki dolunayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibiydi. Hatta Yûsuf Mısır sokaklarında yürürken yüzünün parlaklığı ve ışıması duvarlara yansırdı. Hz. Yusuf, Rabbi Hz. Adem'i yarattığı gündeki güzellik gibi güzelliği onunkine benziyordu. Bir yoruma göre de Hz. Yûsuf güzelliğini ninesi Sare'den veraset yoluyla elde etmiştir yani onun güzelliği torununa geçmiştir. Bir yoruma göre ise, « أَكْبَرْنَ » kelimesi, **Hidna**" yani hayız gördüler anlamındadır. Bu kelimenin sonunda bulunan"**He**" harfi de sekt yani durmak içindir. Çünkü bu, herhangi bir mefule müteaddi olamaz. Yani meful almaz. Esasen bunun anlamı, büyüme çağına ermek demektir. Çünkü kadın hayız halini görmeye yani aybaşı olmaya başladığı andan itibaren çocukluk çağından çıkıp artık erginlik çağına ermiş olmaktadır.

Sanki Ebuttıyb Mütenebbi de şu sözünü bu tefsirden almış gibidir:

"خَفِ اللّٰه واسْتُرْ ذَا الجمال بِبُرْقُعٍ فَإِنْ لُحْتَ حَاضَتْ فِى الخُدُورِ العَوَاتِقُ"

Manası şöyledir: *"Ey güzel! Allah'tan kork da yüzündeki bu güzelliği bir örtüyle kapat ki kimse sapıtmasın. Eğer gösterirsen güzelliğini, örtülerine bürünmüş temiz kadınlar bile sende gördükleri güzellik nedeniyle hayız görürler yani şaşırırlar-yoldan çıkarlar."*

« وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ » **"Şaşkınlıklarından ellerini kestiler"** Ellerini yaraladılar. Örneğin, "Et kesiyordum, bu sırada elimi kestim" dediğinde, bununla elimi yaraladım, demek istemiş olursun gibi. Yani kadınlar ellerinde bulunan yiyecek maddelerini keserlerken, Hz. Yusuf'u görür görmez dehşete kapılırlar ve onun güzelliği karşısında ellerini yaralarlar.

« وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ » **"Ve dediler ki: Haşa! Allah'ı tenzih ederiz!"**

Burada, « حَاشَ » kelimesi tenzih manasını ifade eder ve istisna anlamı taşır. Örneğin, **"Esael kavmu Haşa Zeydin"** gibi. Bu da cer edatlarından bir edattır. Burada tenzih ve temize çıkarma anlamında kullanıldı. Çünkü,

« حَاشَ لِلّٰهِ » kavlinin manası, Allah her türlü eksiklikten beri ve uzaktır, münezzehtir. Ona acizlik asla isnat olunamaz.

Kıraat imamlarından Ebu Amr, « حَاشَا لِلّٰهِ » olarak okumuştur ki bu senin, **"Sukya leke"** ifadene benzer bir ifadedir. Sanki, **"Beraatun"** aklanmıştır, temize çıkmıştır, der gibi. Sonra da, « لِلّٰهِ » diye söyledi ki, kimin temize çıkardığını, akladığını böylece açıklamış oldu. Ebu Amr dışında kalan kıraat imamları ise bunu,« حَاشَ لِلّٰهِ » olarak, kelimenin sonunda yer alan elif harfini kaldırarak yani hazfederek okumuşlardır. Mana şöyledir: Acizlik nitelemelerinden Allah'ı tenzih eder, beri kılarız. Allah'ın bunun gibi bir güzelliğe sahip birini yaratmasından dolayı, Onun kudreti karşısında şaşkınlıklarını böylece dile getirmiş oldular.

« مَا هٰذَا بَشَرًا اِنْ هٰذَا اِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ » **"Bu bir beşer değil... Bu ancak üstün bir melektir!"** Şaşırtıcı ve gördükleri harikulade güzellik karşısında, kadınlar onun bir beşer, bir insan olamayacağını söylediler ve bu olsa olsa ancak bir melektir, diyerek, ona melekliği yakıştırdılar. Nitekim insan oğlu doğal olarak nasıl ki şeytandan daha kötü ve daha fena bir varlık olmadığı kanaatine vardıkları gibi meleklerden daha güzel bir varlık olamayacağı kesin kanaatine sahip oldular.

٣٢- ﴿قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذٖى لُمْتُنَّنٖى فٖيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهٖ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَٓا اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرٖينَ﴾

32. Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, bundan şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!

« قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذٖى لُمْتُنَّنٖى فٖيهِ» **"Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur."** Azizin yani kralın karısı dedi ki: "İşte sizin kendi kendinize hayal ettiğiniz ve bu nasıl biridir diye geçirdiğiniz ve sonra da durmadan hakkında beni kınayıp çekiştirdiğiniz Kenanlı köle, genç ya da delikanlı budur." Yani kadın şöyle demek istiyordu: "Sizler onu gerçek bir anlamda değerlendirip tasavvur edemediniz, düşüne-

mediniz. Eğer gerçekten değerlendirmiş olsaydınız, bu yüzden düştüğüm konum yüzünden beni kınamaya asla kalkışmaz ve beni mazur görürdünüz."

«وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ» **"Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, bundan şiddetle sakındı." İsti'sam**: Mübalağa manası ifade eden bir fiildir. Apaçık kaçınma ve uzak durma, şiddetli kaçınıp sakınma manasına gelir. Sanki o bir koruma altındadır ve buna rağmen daha fazla korunma ve sakınma gayreti içine giriyor ve bunu istiyor, demektir. İşte bu, bazı kimselerin **"Hemm"** ve **"Burhan"** kelimelerini açıkladıkları veya yorumladıkları gibi ileri sürdükleri şeylerden Hz. Yusuf (a.s)'un beri ve uzak olduğunun çok açık ve net bir ifadesidir. Daha sonra kadınlar Yusuf'a: "Hanımefendine itaat et" dediler. Kralın karısı Raiyl de dedi ki:

« وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ » **"Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa"** Buradaki zamir, « مَا » harfine râcidir ve bu da ilgi zamiridir yani mevsuledir. Mana ise şöyle olmaktadır:

« مَا آمُرُهُ » "Ona emrettiğim şeyi.." Burada cer edatı hazfedilmiştir. Tıpkı, « اَمَرْتُكَ الْخَيْرَ » cümlesinde olduğu gibi. Yahut da « مَا » mastariyedir. Zamir de Yûsuf'a râcidir. Yani; "Ona olan emrimi eğer yerine getirmezse" yani "emrimin gereğini yapmaz ve icabına bakmazsa" demektir.

« لَيُسْجَنَنَّ » **"Mutlaka zindana atılacak"** Kesinlikle tutuklanıp hapse atılacaktır.

« وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ » **"ve elbette sürünenlerden olacaktır!"** Nasıl ki o kalbimi çaldıysa, benden nasıl kaçtıysa ve onun ayrılığı sebebiyle kanımı akıttıysa -ciğerlerime kan damlatmışsa o da mutlaka hırsızlarla, kan dökenlerle ve kaçkınlarla beraber kalacaktır. Yusuf o hapishanede asla rahat yüzü göremeyecek, alıştığı gibi güzel ve hoş yiyecek ve içeceklerden, uykulardan mahrum kalacaktır. Çünkü o da burada beni her şeyden ve zevkten yoksun kıldı. Kim benim gibisine ipekler içerisinde

konforlu yataklarda bir prens gibi yaşamaya rıza göstermezse, o çullar içerisinde hasır yatak üzerinde hasret içerisinde kıvransın dursun.

« وَلَيَكُونًا » kelimesinde bulunan elif harfi, tekit manasında olan şeddesiz yani **nuni** hafife yerine gelmiştir.

Hz. Yusuf kadınlarının tehditlerini duyunca onlara karşı:

٣٣- ﴿قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾

33. Yusuf dedi ki: "Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum!"

«قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ» **"Yusuf dedi ki: "Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir!"** Duayı onlara yöneltti. Çünkü kadınlar kendisine: "Ne olur ki, hanımının arzuşunu yerine getirsen" demişlerdi. Ya da oradaki kadınların her biri, Yusuf'u görünce ona vuruldu da onu gizlice kendisiyle beraber olmaya davet ettiler. Yusuf da bütün bu olanlar karşısında, hemen Rabbine sığındı.

« وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ » **"Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen,"** Bu ifade Hz. Yusuf'tan, kendisini koruması için Rabbine sığınması ve yakarmasıdır. Çünkü kötüye düşebilme korkusu taşımaktadır.

« أَصْبُ إِلَيْهِنَّ » **"Onlara meyleder"** Onlara yönelebilirim.

« الصَّبْوَةُ »: Heva ve hevesi doğrultusunda hareket etmek, ona meyl etmek anlamındadır. Nitekim, **"el-Saba"** kelimesi de bu köktendir. Çünkü gönüller saba rüzgarının hoş esmesi ve güzel kokusu sebebiyle ondan haz duyarlar ve ona meylederler.

«وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ» **"Ve cahillerden olurum!"** Yani ben de bildikleriyle amel etmeyenlerden olmuş olurum. Çünkü bu takdirde ilminin değerini bilmeyenlerden olmak vardır. Bu takdirde kendisi bir bilen oldu-

ğu halde bilmeyenlerle eşit bir konuma düşmüş olur. Ya da beyinsizlerden bir farkı olmaz.

Mademki, « وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ » **"Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen,"** kavli ile, kendisinden kötülüğün giderilmesi, uzaklaştırılması ve dua manası arzulanmaktadır. Bunun için şöyle demiştir:

٣٤- ﴿ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾

34. Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini uzaklaştırdı. Çünkü O çok iyi işiten, pek iyi bilendir.

« فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ » **"Rabbi onun duasını kabul etti"** Allah Yusuf'un duasına icabet etti, kabul buyurdu.

« فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ » **"Ve onların hilesini uzaklaştırdı. Çünkü O** -kendisine sığınanların dualarını- **çok iyi işiten,** - ve Yusuf'un da kadınların da durumlarını- **pek iyi bilendir."**

٣٥- ﴿ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ ﴾

35. Sonunda aziz ve arkadaşları kesin delilleri görmelerine rağmen halkın dedikodusunu kesmek için yine de onu bir zamana kadar mutlaka zindana atmaları kendilerine uygun göründü.

« ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ » **"Sonunda Aziz ve arkadaşları kesin delilleri görmelerine**- örneğin gömleğin arka dan yırtılmış olması, kadınların ellerini kesmeleri, bir bebeğin şahitlikte bulunması ve bunu gibi bir çok şahit ve kanıtlara- **rağmen halkın dedikodusunu kesmek için** -söylentilerin önünü almak, o andaki mazere ti bertaraf etmek, vaziyeti kurtarmak için- **yine de onu bir zamana** -bir süreye- **kadar mutlaka zindana atmaları kendilerine uygun göründü."** Yusuf'a karşı bütün bu olanlar, kadının kocasına baskısı sonucu olmuştur. Çünkü Aziz karısının sözünden çıkamayan, sahibini her dediğine boyun eğen bir devecik idi ve bu bakımdan da dizginleri eşinin elinde bulunan bir idi. Ancak kadın da, hapse atılmanın Hz. Yusuf'u iyiden iyiye yıpratacağını, sonunda kadına boyun eğip ona teslim olacağını bekliyordu. Ya da gözlerin hep onun üzerine odaklanacağından ve onun

hakkında olabilecekleri kendince bir takım kuşkulara kapıldığından dolayı korktu. Bütün bunlar onun halktan utanmasına ve sonuçta umutsuzluğa kapılmasına vardırıyordu. İşte böyle bir durumda onu bütünüyle kaybetmek korkusunu taşımaktansa, onun hapishane duvarları arkasında tutuklu kalmasını rıza gösteriyordu ki. Onu hiç görememektense bari onunla ilgili olarak alacağı haberlerle avunsun, gönlü şifa bulsun istiyordu. Çünkü onu görmekten yasaklanmıştı. Sanki kadın böylece Yusuf'un bir süre zindanda beklemesini istedi ki, onda ne gibi değişiklikler olacak, görsün arzu etti.

Burada, « ثُمَّ بَدَا لَهُمْ » kavlinin faili, muzmardır. Çünkü bunu muzmar olduğuna, onu tefsir eden ya da açıklayan, « لَيَسْجُنُنَّهُ » kavli delalet etmektedir. Bunun manası: "Onlar bir görüşe, bir kanaat ve karara sahip oldular" yani kendileri için bir görüş belirdi, demektir. « لَهُمْ » kavlindeki zamir Aziz ve adamlarına, arkadaşlarına râcidir.

❁ ❁ ❁

36. – 42. ÂYETLER

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ؕ قَالَ اَحَدُهُمَٓا اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَعْصِرُ
خَمْرًا وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْس۪ي خُبْزًا تَاْكُلُ
الطَّيْرُ مِنْهُ ؕ نَبِّئْنَا بِتَاْو۪يلِه۪ ۚ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣٦﴾ قَالَ لَا
يَاْت۪يكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِه۪ٓ اِلَّا نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْو۪يلِه۪ قَبْلَ اَنْ يَاْتِيَكُمَا ؕ
ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَن۪ي رَبّ۪ي ؕ اِنّ۪ي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَٓاء۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ؕ مَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ؕ ذٰلِكَ
مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ
الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِلَّٓا اَسْمَٓاءً سَمَّيْتُمُوهَٓا
اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ؕ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا
لِلّٰهِ ؕ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُ ؕ ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّٓا اَحَدُكُمَا فَيَسْق۪ي
رَبَّهُ خَمْرًا ۚ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَاْسِه۪ ؕ قُضِيَ
الْاَمْرُ الَّذ۪ي ف۪يهِ تَسْتَفْتِيَانِ ؕ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذ۪ي ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا

اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسٰيهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِى
السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

Meâli

36. Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: Ben rüyada şarap sıktığımı gördüm. Diğeri de: Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver. Çünkü biz seni güzel davrananlardan görüyoruz, dedi.

37. Yusuf dedi ki: Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şüphesiz ben Allah'a inanmayan bir kavmin dininden uzaklaştım. Onlar ahireti inkâr edenlerin ta kendileridir.

38. Ben atalarım İbrahim, İshak ve Ya'kub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

39. Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?

40. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı bir takım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

41. Ey zindan arkadaşlarım! Rüyalarınıza gelince, biriniz daha önce olduğu gibi efendisine şarap içirecek; diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından beynini yiyecekler. Yorumunu sorduğunuz iş bu şekilde kesinleşmiştir.

42. Onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: Beni efendinin yanında an, umulur ki beni çıkarır. Fakat şeytan ona, Yûsuf'u efendisine anmayı unutturdu. Dolayısıyla Yûsuf, birkaç sene daha zindanda kaldı.

Tefsiri

٣٦- ﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ اَحَدُهُمَا إِنِّي أَرٰينِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْاٰخَرُ إِنِّي أَرٰينِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾

36. Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: Ben rüyada şarap sıktığımı gördüm. Diğeri de: Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver. Çünkü biz seni güzel davrananlardan görüyoruz, dedi.

« وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ » **"Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi."** Krala ait iki köle. Birisi aşçı başı ya da fırıncı, diğeri de su taşıyan ve içki dağıtan sâki idi. Suçlandıkları şey de içecek ve yiyeceğe zehir katmaları idi. Tam Hz. Yusuf hapse atıldığı sırada onlar da aynen o anda hapse atılmışlardı. Çünkü, « مَعَ » kelimesi, beraberlik, arkadaşlık manasını ifade eder. Örneğin, "Emir ile birlikte çıktım" dediğin zaman bunun anlamı, ona arkadaş olarak, onun yanında olduğun halde birlikte çıktım, anlamına gelir. Bu durumda hapse giren o iki kişinin de Hz. Yûsuf'un yanında beraber oldukları halde birlikte cezaevine girdiler, anlamında olması gerekir.

« قَالَ اَحَدُهُمَا », **"Onlardan biri dedi ki:"** Bu şahıs su dağıtan, sâkilik yapan, içki dağıtan kişi idi.

« إِنِّي أَرٰينِي أَعْصِرُ خَمْرًا » **"Ben rüyada şarap sıktığımı gördüm."** Yani uyurken rüyamda üzüm sıktğımı, şarap yaptığımı gördüm. Burada sıkılan üzüm olmakla birlikte şarap diye söz edilmiştir. Çünkü sıkılan üzüm sonuçta şarap olmaktadır. İşte bu açıdan böyle zikredilmiştir. Yahut da **Umane** dilinde üzüme şarap anlamında olan **hamr** dendiğinden ötürü böyle denmiştir. Ayette geçen, "Gördüm" ifadesi mazi halin hikayesidir.

« وَقَالَ الْاٰخَرُ » **Diğeri de:"** Yani aşçıbaşı ya da fırıncı da:

« إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ»

"Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver." Gördüğümüz rüyaların yorumunu bildir.

« إِنَّا نَرَيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ » **"Çünkü biz seni güzel davrananlardan görüyoruz, dedi."** Yani seni rüyaları olduğu gibi en iyi yorumlayan kimse olarak görüyoruz, kabul ediyoruz. Ya da hapiste yatanlara en iyi davranan kimselerden görüyoruz, demektir. Çünkü sen hastaları tedavi ediyor, hüzünlü ve üzüntü içinde bulunanları tesellide bulunuyorsun, yoksula çok yardımcı oluyorsun. O halde bu gördüğümüz rüya konusunda da bize iyilikte bulun da rüyamızı yorumla, dediler.

Bir yoruma göre de, bu ikisi Hz. Yûsuf'u denemek için görmedikleri halde gelip rüya gördüklerini söylediler. Sâkilik yapan, içki dağıtan gelip dedi ki: "Ben rüyamda sanki bir bahçede imişim, bir de gördüm ki, bir üzüm asmasında üç salkım üzüm duruyor. Hemen onları kopardım, peşinden de onu kralın bardağına sıktım ve bunu ona içirdim." Fırıncı da şöyle söyledi: " Ben, başımın üzerinde sanki üç sepet veya tepsi taşıyor gibiydim. Bu tepsilerin üzerinde çeşitli yiyecekler bulunuyordu. Bir gördüm ki yırtıcı kuşlar gelip ondan gagalayıp yiyorlar."

٣٧- ﴿قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ﴾

37. Yusuf dedi ki: Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şüphesiz ben Allah'a inanmayan bir kavmin dininden uzaklaştım. Onlar ahireti inkâr edenlerin ta kendileridir.

« قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ » **"Yûsuf dedi ki: Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber vereceğim."** Yani gelecek olan yiyeceklerin mahiyetini ve nelerden ibaret olduğunu haber vereceğim. Çünkü bu, zor çözülebilen bir tefsire, bir yoruma benzer. Henüz ortada bir şey yok hepsini bir bir haber verebilmektedir. Hz. Yûsuf o iki kişinin rüya tabiri isteklerini yerine ge-

tirip onlar da kendisini ihsan sahibi olmakla, herkese iyilikte bulunmakla vasfetmeye başlayınca, hemen bu durumu fırsat olarak değerlendirdi. Hz. Yûsuf böyle davranmakla bu yoldan, kendisinin ilim adamlarından da üstün bir durumda olduğunu onlara kabul ettirmek istiyordu. Çünkü Hz. Yusuf gaybtan haber vermekte ve ayrıca hapiste bulunurlarken her gün kendilerine gelecek olan yemeklerin nelerden ibaret olduğunu, ne tür yiyecek ve içecek olduğunu haber verip söylemektedir. Dedikleri de aynen çıkmaktadır. Örneğin şöyle diyor: "Bugün şu ve şu türden yiyecekler getirilecek" diyor ve dediği de aynen çıkıyordu. Hz. Yûsuf bütün bunları onlara aktarırken amacı, o ikisine tevhit inancını aşılamak ve onlara iman etmelerini telkin ederek, imanın güzelliklerinden söz ederek ve Allah'a şirk koşmayı da kötüleyerek inanmalarını sağlamaktır.

Bir de buradan şöyle bir anlam da çıkmaktadır; İlim sahibi bir kimsenin, eğer içinde bulunduğu toplum tarafından kim ve nasıl biri olduğu, değerinin ne olduğu bilinemiyorsa, amacı kendisini tezkiye etmek ve üstün biri olduğu anlamında bir görüntü sunmak değilse, kendisinin kim olduğunu anlatmak ve amacının da toplumunun kendisinden yararlanmalarını temin ise, bu takdirde kendisini onlara tanıtmasında, özelliklerini sunmasında herhangi bir sakınca yoktur.

« ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّى » **"Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir."** Burada kendileri için rüya tabir ettiği sözkonusu iki kimseye işaret etmektedir. Yani işte bu yorum ve gaybtan haber verme işi var ya, işte bunlar Rabbimin bana vahiy yoluyla bildirip öğrettiği şeylerdir. Yoksa ben bunları herhangi bir kehanet yoluyla veya yıldızlara bakarak söylüyor değilim.

« إِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ » **"Şüphesiz ben Allah'a inanmayan bir kavmin dininden uzaklaştım. Onlar ahireti inkâr edenlerin ta kendileridir."** Bu cümlenin bir ibtida yani giriş veya yeni bir cümle olması da caiz olduğu gibi kendisinden önce geçen cümlenin gerekçesini açıklayan, nedenlerini sunan bir cümle de olması caizdir. Yani Bunu bana öğretti ve bunları bana vahiy yoluyla bildirdi. Çünkü ben şu dine inanan, şirk koşan bir toplumu, Mısır halkını ve onların dininde olan gençleri de reddettim, terkettim.

٣٨- ﴿وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآئِى إِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾

38. Ben atalarım İbrahim, İshak ve Ya'kub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

« وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآئِى إِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ » **"Ben atalarım İbrahim, İshak ve Ya'kub'un dinine uydum."** Bu din ve inanç sistemi de, Haniflik dini denilen tek Allah inancıdır. Bundan önce geçen (37.) ayetteki « هُمْ » zamirinin tekrar edilmiş olması, te'kit içindir. Hz. Yusuf'un atalarının adından onlara söz etmiş olması, kendisinin peygamber ocağından gelen ve yetişen biri olduğunu göstermek içindir. Böylece o iki kişiye, kendisinin, kendisine vahiy gelen bir kimse olduğunu, gaybla alakalı olarak verdiği bilgilerin de bu vahye dayandığını öğretmek ve tanıtmak istiyordu. Böylece o iki kişinin kendisine tabi olma arzu ve isteklerini pekiştirmek ve takviye etmek istiyordu.

Burada, « إِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ » kavlinden murat, ta baştan beri şirk toplumunun inancıyla hiçbir alakasının olmadığını açıklamaktır. Yoksa bu, Hz. Yûsuf daha önce onların inançlarını paylaşıyordu da sonradan onların inançlarını terketti, demek değildir.

« مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ » **"Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz."** İster put anlamında olsun ister bir başka anlamda olsun, biz peygamberler için herhangi bir şeyi, Allah'a ortak koşmamız asla doğru değildir.

« ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ » **"Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu** Allah'ın lütfuna karşılık- **şükretmezler."** Bu lütuf ve ikramı sebebiyle hala akıllarını başlarına almazlar, hala uyanmazlar ve şükürde bulunmazlar.

٣٩- ﴿يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾

39. Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?

« يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ » **"Ey zindan arkadaşlarım!"** Ey hapishanede benimle olan arkadaşlarım! Bu ifade adeta, **"Cehennem ehli" (Bakara, 81)** ve **"Cennet ehli" (Bakara, 82)** gibi bir ifadedir.

« ءَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ » **"Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?"** Burada tanrıların ya da ilahların sayıları ve çokluklarını kastetmektedir. Yani; çeşitli ilahların var olup şimdi olduğu gibi onlara şu veya bu şekilde tapınılması mı ikiniz için daha yerinde ve daha hayırlı? Yoksa her ikinizin de, gücüne karşı konulması asla mümkün olmayan ve hiçbir zaman kendisine galebe çalınmayan, Rab olmasında asla kimsenin ortak olmadığı ve olmayacağı bir tek Rabbinin olması mı?

İşte bu bir örneklemedir. Hz. Yûsuf bunu bir tek Allah'a kul olmak ile birçok putları ilahlaştırarak onlara kul ve köle olmanın farkını göstermektedir.

٤٠- ﴿مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ اِلَّا اَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اِيَّاهُ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

40. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı bir takım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

« مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ » **"Allah'ı bırakıp da taptıklarınız,"** Bu hitap o iki kişi ile Mısır toplumundan olup da bu iki kişinin inancında olanlara karşı olmaktadır.

« إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ » **"Sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir."** Yani sizler hiçbir zaman ilah olmaya layık olmayan varlıkları ilahlar diye adlandırdınız. Sonra gidip bu ilahlaştırdığınız âciz varlıklara tapındınız. Böyle yapmakla sanki sizler bir takım aslı ve astarı olmayan, soyut bir takım isimlere tapınır duruma gelmiş oldunuz.

« سَمَّيْتُمُوهَا » kavlinin manası, « سَمَّيْتُمْ بِهَا » demektir yani siz onları bu isimlerle isimlendirdiniz, anlamındadır. Örneğin, « سَمَّيْتُهُ زَيْدًا » gibi ki bu, « سَمَّيْتُهُ بِزَيْدًا » takdirindedir.

« مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ » **"Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir."** Allah onları bu şekilde adlandırasınız diye herhangi bir hüccet ve kanıt indirmiş değildir.

« إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ » **"Hüküm sadece Allah'a aittir."** İbadet ve kulluk konusunda, din hususunda emir vermek, hüküm koymak yalnızca Allah'a ait olan bir durumdur. Daha sonra yüce Allah'ın neye hüküm verdiğini, neyi emrettiğini açıklamak üzere şöyle dedi:

« أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ » **"O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur."** Yani kesin delillerin, kanıtların ve burhanların gerçek anlamda ortaya koyduğu gerçek din, inanılması gereken din budur.

« وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ » **"Fakat insanların çoğu bilmezler."** İşte bütün bu gerçekler gösteriyor ki, kul bir şey bilemezse de, cahil biri olmuş olsa da, gerçekler gözlerinin önüne serildiğinde ve ilim açısından doğrunun ne olduğu kendisi tarafından anlaşıldığında, artık mutlaka sonuç itibariyle kendisini bağlamaktadır. Burada işaret olunan gerçek işte işin bu noktasıdır.

Yûsuf daha sonra rüyayı yorumlamak üzere şöyle dedi:

٤١- ﴿يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ﴾

41. Ey zindan arkadaşlarım ! Rüyalarınıza gelince, biriniz daha önce olduğu gibi efendisine şarap içirecek; diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından beynini yiyecekler. Yorumunu sorduğunuz iş bu şekilde kesinleşmiştir.

«يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا» **"Ey zindan arkadaşlarım! Rüyalarınıza gelince, biriniz daha önce olduğu gibi** efendisine **şarap içirecek;"** Eski görevine dönecek.

«وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ» **"diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından beynini yiyecekler."** Rivayete göre Hz. Yûsuf birincisine; senin gördüğün asmadaki üzüm ve onların güzelliği, kral ve senin kral katındaki olumlu ve güzel yerin anlamındadır. Budanmış olan üç dal ise, senin üç gün daha burada geçireceğin ve daha sonra çıkıp önceden yapmakta olduğun işine dönmen anlamındadır, demiştir. İkinci kişiye de şöyle demiştir: "Sana gelince, senin başının üzerinde taşıdığın üç sepet ya da sekesini yine senin üç gün daha bekleyeceğin ve bu üç günden sonra çıkarılıp öldürüleceğin anlamındadır." Fırıncı asılacağı yorumunu duyunca dedi ki: "Ben rüya falan görmedim." Bunun üzerine Hz. Yûsuf da şöyle söyledi:

«قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ» **"Yorumunu sorduğunuz iş bu şekilde kesinleşmiştir."** Kendi işiniz ve konumunuz hakkında sormuş olduğunuz hususu her ikiniz için de artık kesinlik kazanmıştır. Yani artık olacak olanın önüne geçemeyeceksiniz. Sonuç kesindir. Yani ikisinden birinin idam edilerek öldürüleceği, birinin de kurtulacağı sonucu kesindir.

٤٢- ﴿وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ﴾

42. Onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: Beni efendinin yanında an, umulur ki beni çıkarır. Fakat şeytan ona, Yûsuf'u

efendisine anmayı unutturdu. Dolayısıyla Yûsuf, birkaç sene daha zindanda kaldı.

« وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا » **"Onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki:"** Burada "Bilen, zanneden" diye söz edilen kimse Hz. Yusuf (a.s)'tur. Çünkü Hz. Yûsuf'un yorumu içtihat yoluyla idi. Eğer bu, vahiy yoluyla olmuş olsaydı, zannedenin sâki yani içki dağıtan kişi olması gerekirdi. Yahut da burada, "Zan" ifadesi, **yakin** anlamında kesin bilgi demektir.

«اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ» **"Beni efendinin yanında an, umulur ki beni çıkarır."** Beni kralın yanında kendi sıfatım ve özelliğimle hatırlat. Ona benim başımdan geçenleri aktar ki, belki bu sebeple bana acıyıp merhamet eder. Bu suretle de beni düştüğüm bu yerden kurtarır.

« فَاَنْسٰيهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ » **"Fakat şeytan ona efendisine anmayı unutturdu."** Onu, efendisine anlatmayı, durumunu aktarmayı ya da efendisinin yanında ondan söz etmeyi unutturdu. Yahut da Yûsuf, işini başkasına havale ederken Rabbini anmayı unuttu. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:

"Allah kardeşim Yusuf'a merhamet buyursun. Eğer, 'Beni efendinin yanında an' dememiş olsaydı, kesinlikle yedi yıl zindanda kalmayacaktı." [4]

«فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ» **"Dolayısıyla Yusuf, birkaç sene daha zindanda kaldı."** Cumhura göre yedi yıl kaldı. « بِضْعَ » kelimesi üç ila dokuz arasında olan sayılar için kullanılan bir kelimedir.

❁ ❁ ❁

[4] Bu hadisi İbn Münzir, İbn Ebu Hatim ve İbn Merduye rivayet etmişler. Bak. el-Dürrü'l-Mensur;4/541

43. – 49. ÂYETLER

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۜ يَٓا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ۚ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۙ لَعَلِّى أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا ۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ۚ ﴿٤٩﴾

Meâli

43. Kral dedi ki: "Ben rüyada yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, benim rüyamı da bana yorumlayınız."

44. Yorumcular dediler ki: "Bunlar karmakarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilenlerden değiliz."

45. Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olan, uzun bir zaman sonra Yûsuf'u hatırlayarak dedi ki: "Ben size onun yorumunu haber veririm, beni hemen zindana gönderin."

46. Yûsuf'un yanına gelerek dedi ki: "Ey Yûsuf, ey doğru sözlü kişi! Rüyada görülen yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğerleri de kuru olan başaklar hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki, insanlara isabetli yorumunla dönerim de belki onlar da doğruyu öğrenirler."

47. Yûsuf dedi ki: "Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekersiniz. Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında stok edip bırakınız."

48. "Sonra bunun ardından, yedi kıtlık yılı gelecek, o yıllar için biriktirdiklerinizi yeyip bitirecektir. Sadece saklayacaklarınızdan az bir miktar tohumluk hariç."

49. "Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara Allah tarafından yardım olunacak ve o yılda meyve suyu ve yağ sıkacaklar."

Tefsiri

٤٣- ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ؕ يَآ أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ﴾

43. Kral dedi ki: "Ben rüyada yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsamız, benim rüyamı da bana yorumlayınız."

« وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ » **"Kral dedi ki: 'Ben rüyada yedi arık ine-**

ğin yediği yedi semiz inek gördüm. -Hz. Yusuf (a.s)'un zindandan kurtuluş zamanı yaklaşınca, tam bu sırada Mısır kralı Reyyan b. Velit çok ürkütücü bir rüya görür. Gördüğü rüyasında yedi semiz ve yedi cılız inek kupkuru bir nehirden çıkıyorlar ve bu arada yedi cılız ve arık inek diğer yedi semiz ve besili inekleri yutuverirler.- **Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru gördüm."** Bir de rüyasında iyice dane tutmuş yedi yeşil başak ile yedi kupkuru başak görür. Fakat kuru başakların ise hasat ve biçme zamanı gelip çatmış, biçilmeyi bekliyor. Kuru olan başaklar, yeşillerin üzerine sarılmışlar ve neredeyse onları bitiriyorlar. Kuru olanlar yeşil olanlarına baskın geliyorlar. İşte kral bu rüyalarının yorumunu, tabirini adamlarından istemişse de, kendisini tam anlamıyla tatmin eden bir yorum getiremediler, kavmi arasında da buna ehil birilerini bulamadı. Söylendiğine göre, Hz. Yûsuf'un ilk çilesi de rüya ile başlamış ve sonuçta kurtuluşu da rüya ile olmuştur.

« سِمَانٌ » kelimesi, "**Semiyn**" ve "**Semiyne**" kelimelerinin çoğuludur. « عِجَافٌ » kelimesi ise, arık, zayıf, cılız gibi manalara gelir.

"**el-Acef**": kendisinden sonra semizlik bırakmayan, demektir.

« عِجَافٌ » kelimesinin, "**Acfae**" kelimesinin çoğulu olmasının nedeni, yani, "**Ef'ale-Fa'lae**" ölçüsünde geliş sebebi zıddı olan kelimeye göre çoğul yapılmış olmasındandır. Aslında, "**Ef'ale-Fa'lae**" kalıpları, "**Fial**" kalıbında çoğul olarak gelmezler. Kelimenin zıttı "سِمَانٌ" kelimesidir. Bunlar adetleri gereği benzer olanı yine benzer olana hamlederler, karşıt ya da zıt olanları da zıtlarıyla karşılarlar. Yani, "**İcaf**" zıttı olan "**Siman**" ile aynı kalıpta getirilmiştir.

Bu ayette ayrıca şuna da delalet vardır: Kuru olan başaklar da tıpkı yeşil başaklar gibi yedi tane idiler. Çünkü söz, yedi semiz ve etli sığır ile yedi cılız ve zayıf sığır ve bir de yedi yeşil başak üzerinde dönmektedir. Bu da, bundan sonra **gelen diğerleri kuru başak** ifadesiyle, "diğer" kelimesinin yedi sayısını içerdiğini gerekli kılar. Mana itibariyle diğerleriyle aynı olmasını icabettirir ve içine alır.

Dolayısıyla «وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ» kavliyle, diğer yedisi de kuru yedi başak, anlamına gelir.

« يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ » **"Ey ileri gelenler!"** Sanki böyle demekle, bilim adamlarından ve bilge kimselerden önde gelenler kastedilmekte gibidir.

« أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ » **"Eğer rüya yorumluyorsanız, benim rüyamı da bana yorumlayınız."** Burada, « لِلرُّؤْيَا » kavlinde olan **lam** harfi beyan içindir. Bu, adeta «وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ» (Yusuf, 20) kavli gibidir. Ya da mefulü bih fiile takaddüm edince yani fiilden önce gelince, bu takdirde fiil onda amel etmede kendisinden sonra gelen mefule göre daha az bir kuvvettedir. Çünkü eğer meful yani tümleç ya da nesne fiilden sonra gelirse, bu açıdan meful daha bir güçlü olur.

Örneğin; **"Abberturrü'ya"** ve **"Lirrü'ya abbetu"** da diyebilirsin. Yahut da, « لِلرُّؤْيَا » kavli, **"Kane"** fiilinin haberidir.

Örneğin, « كَانَ فُلَانٌ لِهَذَا الْأَمْرِ» gibi denir ki, eğer bununla bağımsız ve o iş için görevli ise, böyle denir. « تَعْبُرُونَ » bir başka haberdir veya haldir. "**Rüyayı tabir ettim**" demek aslında, ben onun sonucunu anlattım, sonunda ne olabileceğini yorumladım, anlamındadır.

Örneğin: « عَبَرْتُ النَّهْرَ » dediğinde bu, "Ben nehrin suyunu ta ki en geniş alana yayılana, kendine en geniş yolu açana dek kestim" demektir. Bire de bunun benzeri, "Ben rüyayı tevil ettim" dediğinde, bununla sen, "Onun sonuçta varabileceği şeyi anlatmaya, yorumlamaya çalıştım, demiş olursun. Çünkü bu, neticede onun varacağı noktasıdır. Şeddesiz olarak, « عَبَرْتُهَا » dendiği zaman bu, kanıtlamanın dayandırıldığı şey demektir ki, şayet karşıdaki bir inkarcı havada değil ve ortaya konulan kanıtlarla hemen ikna oluyorsa şeddesiz olarak bu kelime konuşulur. Eğer o kimselerin inkarcı olduklarını görürsen bu defa bu kelimeyi şeddeli olarak « عَبَّرْتُ » diye aktarırsın. Ta'bir ve Muabber kelimeleri de bu manadadırlar.

٤٤- ﴿ قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍۚ وَمَا نَحْنُ بِتَاْوٖيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمٖينَ ﴾

44. Yorumcular dediler ki: "Bunlar karmakarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilenlerden değiliz."

« قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ » **"Yorumcular dediler ki: 'Bunlar karmakarışık düşlerdir."** Bu cümle, « هِيَ اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ » takdirindedir. Yani bir takım karmaşık, içinden çıkılması zor, anlamsız ve batıl şeylerdir. Aslında bunlar daha önce insanın içinden geçen ve fakat rüya olarak karşımıza çıkan anlamsız şeylerdir ve şeytanın vesvesesinden ibarettir. Esas itibariyle, « اَضْغَاثُ » kelimesi, çeşitli bitki ya da otlardan karışık bir halde toplanıp ve bu tür bitki ve otlardan meydana getirilen demet demektir. Bu kelimenin tekili de, "**Diğsün**" kelimesidir. Daha sonra bu kelime bu manada istiare yoluyla alınıp kullanılmıştır. Buradaki izafet de, « مِنْ » manasında bir izafet ya da tamlamadır. Yani, « اَضْغَاثٌ مِنْ اَحْلَامٍ » takdirindedir. Oysa görülen tek rüya olmasına rağmen, çoğul olarak « اَحْلَامٍ » kelimesi kullanılmıştır. Oysa kullanılması gereken ise bunun tekili olan, "**Hulm**" kelimesi olmalıydı. Böyle olmama nedeni, görülen rüyaların daha çok anlamsız ve asılsız şeyler olması itibariyle çoğul ifade kullanılmıştır. Bu arada şöyle de denebilir; kral adamlarına bu rüyasının yanında başkaca rüyalar da aktarmış olabilir.

« وَمَا نَحْنُ بِتَاْوٖيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمٖينَ » **"Biz böyle düşlerin yorumunu bilenlerden değiliz."** Bu tabirciler, « الْاَحْلَامِ » ile batıl ve anlamsız olan rüyaları demek istemişlerdir. Bunun için de: "Bu karmaşık rüyalar hakkın da bizim yapabileceğimiz herhangi bir yorum toktur. Çünkü asıl tevil veya yorum sağlıklı olarak görülen ve bir anlam ifade eden rüyalar içindir" dediler. Ya da ilimde eksik olduklarını, bunu bilemeyeceklerini itiraf ettiler ve bunlar rüya tabiri konusunda deneyimli ve bilgi sahibi değillerdi.

٤٥- ﴿ وَقَالَ الَّذٖى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا۬ اُنَبِّئُكُمْ بِتَاْوٖيلِهٖ فَاَرْسِلُونِ ﴾

45. Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olan, uzun bir zaman sonra Yûsuf'u hatırlayarak dedi ki: "Ben size onun yorumunu haber veririm, beni hemen zindana gönderin."

« وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ » **"Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olan uzun bir zaman sonra Yusuf'u hatırlayarak dedi ki:"** Burada geçen, « ادَّكَرَ » kelimesi, **dal** harfiyle fasih olan şeklidir. Kelimenin aslı, « اِذْتَكَرَ » idi. Burada **zel** harfi **dal** harfine dönüştürüldü, "T" harfi de dal harfine dönüştürüldü. İki harfin birbirlerine yakınlığı nedeniyle, ilk harf ikinciye idğam yapıldı. Hasan Basri ise bu kelimeyi, « اذَّكَرَ » olarak kıraat etmiştir. Burada uygulama şöyledir; "T" harfi **zel** harfine kalbedilmiş ve sonra da idğam yapılmıştır. Yani, "arkadaşı Yusuf'u ve onda gördükleri şeyleri hatırladı" demektir. Yine burada geçen, « بَعْدَ أُمَّةٍ » kavli, uzun bir müddet sonra, demektir. Bu olay, kral rüyasının açıklanmasını istediği ve rüyanın yorumlanması krala çıkılamaz bir duruma geldiği zaman olmuştu. İşte bu sırada öldürülmekten kurtulan arkadaşı, Yûsuf'un kendisiyle arkadaşının rüyalarını nasıl yorumladığını ve Yûsuf'un kendisi ile ilgili durumu krala hatırlatmasını kendisinden istediğini birden bire hatırlayıverdi.

« أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ » **"Ben size onun yorumunu haber veririm, beni hemen zindana gönderin."** Ben size, bu yorum ile ilgili bilgisi olan birini size söyleyebilir, haber verebilirim, o halde beni hemen ona götürün. Yakup bunu "Y" harfiyle, « فَأَرْسِلُونِى » olarak okumuştur. Yani beni ona götürün ya da gönderin ki bunu ona sorayım. Onlar da hemen onu Hz. Yûsuf'a gönderdiler, o da ona gelip şöyle dedi:

٤٦- ﴿يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّى أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ﴾

46. Yûsuf'un yanına gelerek dedi ki: "Ey Yûsuf, ey doğru sözlü kişi! Rüyada görülen yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi

yeşil başak ve diğerleri de kuru olan başaklar hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki, insanlara isabetli yorumunla dönerim de belki onlar da doğruyu öğrenirler."

« يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ » **"Yusuf'un yanına gelerek dedi ki: Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi!"** Doğrulukta üstün ve üzerinde bir başkasını tanımadığım insan Yusuf! Arkadaşının Hz. Yusuf'a böyle seslenmesi, daha önce onun halini ve durumunu bildiği, onda tattıklarını görmüş, rüyaları yorumlamada kendisine ait olanı olsun, arkadaşıyla ilgili olanı olsun yorumladıklarını doğruluğunu görüp öğrenmişlerdi. Yaptığı yorum aynen olduğu gibi çıkmıştı.

« أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ» **"Rüyada görülen yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğerleri de kuru olan başaklar hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki, insanlara isabetli yorumunla dönerim de"** Kral ve adamlarının yanına dönerim de «لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ» **"Belki onlar da doğruyu öğrenirler."** İlim bakımından senin değerini ve yerini takdir eder, seni ister ve seni içinde bulunduğun bu sıkıntıdan kurtarır.

٤٧- ﴿ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴾

47. Yûsuf dedi ki: "Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekersiniz. Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında stok edip bırakınız."

« قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا» **"Yusuf dedi ki: "Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekersiniz."** Bu emir anlamında haber cümlesidir.. Tıpkı, **"Allah'a ve Resulüne iman edersiniz ve Cihat edersiniz" (Saf,11)** kavli gibi. Bunun böyle olduğunun da delili, «فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ» kavlidir. Ancak emir manası burada haber şeklinde verildi ki, emredilen şeyin varlığı konusunda bir aşırılık, mübalağa olsun için. Bunu sanki varmış, ortada imiş gibi sundu ki, böylece o var olandan haber vermiş oluyor.

«دَأَبًا » kelimesi, aynı zamanda hemzenin sükunu ile, "**De'ben**" olarak da okunmuştur. Ancak kıraat imamlarından Hafs, ayette görüldüğü gibi elif harfinin fethasiyle, «دَأَبًا » okumuştur. Her iki kelime de, amel "**Deebe**" kökünden alınmadır ve işte edebe riayet etmek demektir, uygulamaya, geleneğe göre yapmak demektir. Bu kelime yani, «دَأَبًا » kelimesi emredilenlerden veya kendilerine emir verilenlerden haldir. Yani, « دَائِبِينَ » demektir.

« فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلاَّ قَلِيلاً مِمَّا تَأْكُلُونَ » **"Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında stok edip bırakınız."**

٤٨- ﴿ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلاَّ قَلِيلاً مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴾

48. "Sonra bunun ardından, yedi kıtlık yılı gelecek, o yıllar için biriktirdiklerinizi yeyip bitirecektir. Sadece saklayacaklarınızdan az bir miktar tohumluk hariç."

« ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ » **"Sonra bunun ardından yedi kıtlık yılı gelecek, o yıllar için biriktirdiklerinizi yeyip bitirecektir."** Burada asıl yeyip bitirecek olanlar insanlar olduğu halde, yeme işi kıtlık yıllara isnat olunmuştur. Bu, mecazi manada bir isnattır. Çünkü yeyip içecek olanlar insanlar olacaktır.

« إِلاَّ قَلِيلاً مِمَّا تُحْصِنُونَ » **"Sadece saklayacaklarınızdan az bir miktar tohumluk hariç."** Muhafaza edeceklerinizden, koruyacaklarınızdan ....

٤٩- ﴿ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴾

49. "Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara Allah tarafından yardım olunacak ve o yılda meyve suyu ve yağ sıkacaklar."

« ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ » **"Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara Allah tarafından yardım olunacak"** Yani o yılda Allah'tan isteyenin duasına icabet olunacaktır. Bu ise « يُغَاثُ » kelimesi, **"Ğavs"** kelimesinden türeme olduğu zamanki manasıdır. Ya da « غَيْثٌ » kelimesinden türemedir. Buna göre de mana şöyledir; Onları bol yağmura kavuşturur. Örneğin, ülkede çok fazla yağmur yağışı olunca bunun için, « غَيْثَةُ الْبِلَادُ » denir ki bu, ülke oldukça yağış aldı, demektir.

« وَفِيهِ يَعْصِرُونَ » **"Ve o yılda meyve suyu ve yağ sıkacaklar."** Üzüm sıkacaklar, suyunu elde edecekler, zeytinden zeytin yağı ve susam yağı elde edeceklerdir. Bunlardan meyve suyu ve benzeri içecekler ile bitkisel yağlar üreteceklerdir.

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « يَعْصِرُونَ » kelimesini « تَعْصِرُونَ » olarak okumuşlardır.

Ayette geçen semiz inekler ya da sığırlar ile yeşil başaklar bolluk yılları olarak yorumlanmıştır. Arık ve cılız sığırlar ile kuru başaklar da kıtlık yılları olarak yorumlanmıştır. Hz. Yûsuf bunun arkasından yedi kıtlık yılının geçmesinden sonra gelen sekizinci yılın ise çok bereketli, bol ürünlü bir yıl olacağını, bol nimetlere ereceklerini kendilerine müjdelemiştir. Bütün bu bilgiler vahiy yoluyla olmaktaydı.

❁ ❁ ❁

50. – 53. ÂYETLER

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۚ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾

Meâli

50. Adam bu yorumu getirince kral dedi ki: "Onu bana getirin!" Elçi, Yûsuf'a geldiği zaman, Yusuf dedi ki: "Efendine dön de ona: Ellerini kesen o kadınların zoru neydi? diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir."

51. Kral kadınlara dedi ki: Yusuf'un nefsinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi? Kadınlar, Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler. Azizin karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."

52. Yûsuf dedi ki: "Bu, azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını herkesin bilmesi içindir."

53. "Bununla beraber nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."

Tefsiri

٥٠ - ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۚ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ﴾

50. Adam bu yorumu getirince kral dedi ki: "Onu bana getirin!" Elçi, Yûsuf'a geldiği zaman, Yusuf dedi ki: "Efendine dön de ona: Ellerini kesen o kadınların zoru neydi? diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir."

«وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ» **"Adam bu yorumu getirince kral dedi ki: 'Onu bana getirin!' Elçi, Yusuf'a geldiği zaman, Yusuf dedi ki:"**

«ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ» **"Efendine** -krala- **dön de ona: 'Ellerini kesen o kadınların zoru neydi?' diye sor."** Hz. Yûsuf bu hususta oldukça dikkatli davranarak, kralın çağrısına hemen icabet etmeyi ağırdan aldı. Önce kadınların yaptıklarını gündeme getirdi ki, kendisinin hangi sebepten ötürü hapsedilip zindana atıldığının açıklanmasını ve böylece beraatını yani aklanmasını istiyordu. Çünkü ileride kendisini kıskananlar kralın yanında onu kötülemeye kalkışamasınlar, böyle fırsat bulamasınlar istiyordu. Çünkü bu hasetçiler yarın bu durumu bir basamak yapmak suretiyle onu kralın gözünden düşürebilirlerdi. Bir de: "Yedi yıl müddetçe zindanda kalmasının sebebi büyük bir işe kalkıştığından ve önemli bir suç işlediğinden dolayıdır" demelerinin önünü almak istemesindendi.

Ayrıca bundan şöyle bir sonuç da çıkmış olmaktadır; herhangi bir töhmet ve iftira ile karşı karşıya bulunan bir kimsenin bundan aklanması için kendisini olanca güç ve imkanlarıyla savunması ve buna karşı direnmesi, böylece yapılan iftiraları ortaya koyup sergilemesi de gerekli ve zorunludur, bir vecibedir. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır:

"Yusuf'un asaletine ve sabrına hayret etmişimdir. Allah kendisi mağfiret buyursun, kendisine yedi arık ve yedi semiz inek hakkında ken-

disine sorulduğunda, bilgisine başvurulduğunda hep sabretmiştir. Ben onun yerinde olsaydım, beni zindandan çıkarmadıkça onlara istedikleri cevabı vermez, önce beni salıvermelerini şart koşardım. Yine ona elçi geldiğinde de hayret etmişimdir. Çünkü o elçiye; 'efendine, krala dön..' diye söylemiştir. Ben onun yerinde olsaydım, zaten zindanda kaldığım kadar kalmışım, hemen çağrısına çabucak icabet ederdim ve çıkmak üzere kapıya koşardım. Herhangi bir mazerete de sarılmazdım. Doğrusu Yusuf gerçekten halîm ve işleri acelecilikle ele almayan biri idi." [5]

Dikkat edilirse Hz. Yusuf (as) kendisinin zindana atılmasına ve eza görmesine neden olan hanımefendisinin adını bütün yaptıklarına rağmen vermemiştir. Görüldüğü gibi sadece ellerini kesen kadınlardan söz etmekle yetinmiştir ki bu onun ne kadar asil ve ne kadar edepli bir kişi olduğunu göstermektedir.

« إِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ » **"Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir."** Yani onların kurdukları düzen öyle bağışlanacak türden bir şey değildir, çok büyük bir hiledir. Fakat bunun böyle olduğunu ise ancak yüce Allah bilir ve O, bu sebepten dolayı da o kadınları cezalandıracaktır.

Hz. Yûsuf'a zindandan almak üzere giden elçi, oradan Hz. Yusuf'un mesajıyla krala döner. Kral da hemen ellerini kesen kadınları ve Aziz'in eşini huzura çağırır ve sonra onlara

٥١- ﴿قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَاَةُ الْعَزِيزِ الْاٰنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ اَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾

51. Kral kadınlara dedi ki: Yusuf'un nefsinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi? Kadınlar, Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler, Azizin karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."

---

[5] Bak. El- Dürrü'l-Mensur;4/548

«قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ» **"Kral kadınlara dedi ki: 'Yûsuf'un nefsinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi?"** Nasıl bir durumda idiniz? Siz Yûsuf'un size karşı bir meyli, arzusu olduğunu hissettiniz mi?

«قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوٓءٍ» **"Kadınlar, Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler."** Kadınlar böyle söylemekle, Hz. Yusuf'un ne kadar iffetli ve üstün bir ahlak sahibi olduğunu, böyle birini yaratan yüce Allah'ın kudretine karşı hayretlerini dile getiriyorlardı, dolayısıyla onun suçsuzluğunu ve herhangi bir günah işlemediğini bildiklerini açıklıkla söylüyorlardı.

«قَالَتِ امْرَاَةُ الْعَزِيزِ الْاٰنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ» **"Azizin karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı."** İşte asıl mesele şimdi ortaya çıkmış oldu ve gerçek kesin olarak anlaşıldı.

«اَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ» **"Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."**

Nitekim «قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي», **(Yusuf 26) "Yusuf: 'Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi' dedi."** Kavli ile bu kavil bakımından artık onun aklanmış olduğuna, nezahetine dair bir başka şahitliğe aslında gerek yoktur. Bu ikisi delil olarak yeterlidir. Çünkü kadınlar kendi aleyhlerine olmak üzere tanıklık etmişler ve kendisine atılan iftira ile Hz. Yusuf'un hiçbir alakasını ve ilgisinin olmadığını itirafta bulunmuşlardır.

Bundan sonra elçi tekrar Hz. Yusuf'a döndü ve kadınların onun hakkında söylediklerini, Azizin hanımının itirafını, aynı şekilde kadının kendi aleyhindeki şahitliğini Yusuf'a aktardı. Bunun üzerine Hz. Yusuf:

٥٢- ﴿ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنّ۪ي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي كَيْدَ الْخَآئِن۪ينَ﴾

52. Yûsuf dedi ki: "Bu, azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını herkesin bilmesi içindir."

« ذٰلِكَ » **"Yusuf dedi ki: "Bu,"** Yani benim zindandan çıkmak istemeyişim ve burada mesele kanıtlanıncaya dek kalışımdaki ısrarım, benim beraatımın ve aklanmamın açığa çıkması içindi.

« لِيَعْلَمَ اَنّى لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ » **"Azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi bilmesi..."** Burada, « بِالْغَيْبِ » kavli ya failden veya mefulden haldir. Bu da şu manalara göredir: "Ben ondan uzakta iken, onun yanında değilken" veya "O benden uzakta iken, yanımda değilken." Yahut da, "Kral, Benim Aziz'e ihanet etmediğimi öğrensin, bilsin için" demektir. Ya da;

« لِيَعْلَمَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدى كَيْدَ الْخَائِنِينَ » **Ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını herkesin bilmesi içindir."** Yani onu doğrulatmaz. Sanki burada Azizin eşine, kocasının emanetine ihaneti sebebiyle bir sitem, bir tariz var gibidir.

Hz. Yûsuf daha sonra Allah için alçak gönüllü biri olduğunu ve nefsini tezkiye etmek, temize çıkarmak anlamında bir şey yapmadığını göstermek ve kendisindeki emanete ihanet etmeme özelliğinin Allah'ın kendisini buna muvaffak kılması ve onu koruyup muhafazası sonucu olduğunu göstermek ve ortaya koymak isteyerek sözlerine şöyle devam ediyor:

٥٣- ﴿وَمَا اُبَرِّئُ نَفْسى اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبّى اِنَّ رَبّى غَفُورٌ رَحيمٌ﴾

53. "Bununla beraber nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."

«وَمَا اُبَرِّئُ نَفْسى» **"Bununla beraber nefsimi temize çıkarmıyorum."** Yanlışa düşmekten kendimi büsbütün aklamıyorum, bu konuda nefsim lehinde bir tanıklıkta da bulunuyor değilim. Genel anlamıyla nefsimi bütün fiillerden tezkiye de etmiyorum. Yahut da bu olayda, sözünü ettiğimiz ve insanlık doğasını gereği olan meyil sebebiyle de kendimi aklıyor değilim. Yani bu işe herhangi bir kasıt olmaksızın, bunu

tasarlamaksızın, bunun için bir gayret göstermeksizin sadece bir insan olarak doğal anlamda olabilecek bir yanlıştan da nefsimi aklıyor değilim.

« إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ » **Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder;"** Burada nefisten kasıt bütün nefisler anlamında cins murat olunmaktadır. Yani bu türden bütün nefisler kötülüğü emrederler ve insanı içinde şehevî olan şeylerin yer aldığı olaylara sürüklerler.

«إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي » **"Rabbim acıyıp korumuş başka."** Sadece Rabbimin kendilerin rahmetiyle koruyup kolladıkları bunun dışındadırlar. Burada, « مَا رَحِمَ » kavlindeki « مَا » harfinin zaman anlamında olması da caizdir. Yani; "Ancak Rabbimin rahmeti ve yardımı geldiği zaman" demektir. Yani; "Nefis her zaman ve vakitte hep kötülük emreder durur, sadece Rabbimin koruduğu vakit müstesna" demektir. Ya da bu, münkati bir istisnadır. Yani, "Ancak Rabbimin rahmetidir, kötülüğü önleyen" demektir. Bir yoruma göre de bu ifade, Azizin hanımının söylediği bir sözdür. Yani, "Bu benim söylediğim şey, Yûsuf bilmiş olsun ki, ben kocama ihanet etmedim ve onun yokluğunda da aleyhinde yalan söylemiş değilim. Onunla ilgili olarak sorulan şey konusunda da ben doğru olanı söyledim, onu dile getirdim. **"Ben bütün bunlarla birlikte nefsimi temize çıkarmıyorum."** Bu ihanetle birlikte kendimi aklamıyorum. Çünkü ben, onu töhmet altında tuttuğum zaman ona hainlikte bulundum ve şöyle dedim: **"Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!" (Yusuf 25)** Yani onu zindana ben attırdım, demek istiyor. Dolayısıyla yaptıklarından ötürü özür dilemek istiyor. Çünkü her nefis, **"Kesinlikle kötülüğü çok çok emredendir. Ancak Rabbimin acıyıp koruduklan bunun dışındadırlar."** Ancak Allah'ın rahmetiyle koruyup kolladığı nefis bundan kurtulabilir, örneğin Yûsuf'un nefsi gibi.

« إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."** Kadın Rabbinden mağfiret ve bağışlanma diledi, işlediği suç sebebiyle Rabbinin kendisine merhamet buyurmasını istedi.

Ancak bunlar Yûsuf'un söylediği sözlerdir de denilmiştir ama bu konuda açık bir delil olmamakla birlikte mana bir bakıma da işi ona doğru götürmektedir.

Bir de bunun, Kur'an'ın takdim ve tehirleri çerçevesinde olduğu da söylenmiştir.

Yani; « ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ » **"Bu, ... bilinsin içindi"** kavliyle,

« فَاسْئَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللاَّتِى قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ » **"Ona: 'Ellerini kesen o kadınların zoru neydi?' diye sor." (Yusuf 50)** kavli birbirine mana itibariyle bağlı ve bitişiktir.

❁ ❁ ❁

54. – 64. ÂYETLER

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ اجْعَلْنِى عَلَى خَزَآئِنِ الْأَرْضِ ۚ إِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ ۚ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَآءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِى بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّى أُوفِى الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَآ إِذَا انْقَلَبُوا إِلٰٓى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ٦٢ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلٰٓى أَبِيهِمْ قَالُوا يَٓا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَآ أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَآ أَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۚ فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾

Meâli

54. Kral dedi ki: "Onu bana getirin, onu kendime özel danışman edineyim. Onunla konuşunca, Kral dedi ki: 'Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin."

55. Yûsuf dedi ki: "Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben onları çok iyi korurum ve bu işi çok iyi bilirim."

56. Ve böylece Yusuf'a orada dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verdik. Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların mükâfatını zayi etmeyiz.

57. İman edip de kötülüklerden sakınanlar için ahiret mükâfatı daha hayırlıdır.

58. Yûsuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler, Yusuf onları tanıdı, onlar onu tanımıyorlardı.

59. Yûsuf onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: "Sizin bababir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim."

60. "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek erzak yoktur, bana hiç yaklaşmayın!"

61. Kardeşleri dediler ki: "Onu babasından istemeye çalışacağız, kuşkusuz bunu yapacağız."

62. Yûsuf emrindeki gençlere dedi ki: "Sermayelerini yüklerinin içine koyun. Olur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki geri gelirler."

63. Babalarına döndüklerinde dediler ki: "Ey babamız! Erzak bize yasaklandı. Kardeşimiz Bünyamin'i bizimle beraber gönder de onun sayesinde ölçüp alalım. Biz onu mutlaka koruyacağız."

64. Ya'kub dedi ki: "Daha önce kardeşi Yusuf hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum; Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir."

Tefsiri

٥٤- ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهٖٓ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ﴾

54. Kral dedi ki: "Onu bana getirin, onu kendime özel danışman edineyim. Onunla konuşunca, Kral dedi ki: 'Bugün sen yanımız da yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin."

« وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهٖٓ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى » **"Kral dedi ki: "Onu bana getirin, onu kendime özel danışman edineyim."**Onu kendim için ve kendi adıma danışman ve sözcüm edineyim.

« فَلَمَّا كَلَّمَهُ » **"Onunla konuşunca,"** hiç de hesap edemediği şeyle ri onda müşahede etti, gördü.

« قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ » **"Kral dedi ki:'Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin."**

Rivayete göre elçi Hz. Yûsuf'a yetmiş koruma ve yetmiş binitle birlikte geldi. Kral Hz. Yûsuf'a krallara layık giysiler gönderdi. Elçi kendisine krala icabet et, dedi. Bunun üzerine Hz. Yusuf zindandan çıktı ve ailesine şöyle dua etti: "Allah'ım! Onların gönüllerine hayırlı ve merhametli gönül sahiplerinin şefkat ve merhametini, yumuşaklığını bağışla! Onlar gözlerini gerçekleri görmekten, olayları değerlendirmekten köreltme!" Çünkü Yûsuf'un ailesi o günün toplumu arasında geçmiş olayları en iyi değerlendiren ve bilen kimselerdi.

Hz. Yûsuf zindanın kapısına da şunları yazdı: "Burası imtihan olunanların, felaketlerin yeri, yaşayanların kabri, düşmanların ise haksız bir şekilde buraya girenlerle sevinç duydukları, mutlu oldukları, samimi ve dürüst insanların da deneyim gördükleri mekânlarıdır."

Hz. Yûsuf daha sonra yıkanıp zindan kir ve pasından arındı, yeni elbiseler giyindi Kralın huzuruna girdiğinde de şöyle dua etti:

"Allah'ım ondan gelecek hayırdan ve iyilikten senin hayrını ve iyiliğini isterim. İzzetin ve kudretinle onun şerrinden ve kötülüğünden sana sığınırım."

Daha sonra kralı selamladı ve ona İbrani'ce duada bulundu. Bunun üzerine kral Hz. Yusuf'a bu konuştuğun dil hangi dildir, diye sordu. Hz. Yusuf, bu dil atalarımın konuştukları dildir, diye karşılık verdi. Kral da yetmiş dil biliyordu. Kral bütün bu dillerde onunla konuştu, Hz. Yusufda hepsiyle ona cevap verdi ve kral bundan ötürü şaşırıp kaldı. Kral ona dedi ki:

Ey dost ve doğru sözlü kişi! Bir de rüyamın yorumunu senin ağzından duyup dinlemek isterim, dedi. Yusuf da şöyle konuştu: "Sen bir takım inekler gördün. O ineklerin ne türden olduklarını, özellikleri, durumlarını, çıkacakları yerleri anlattı, bunun peşinden de başakları ve kralın onları rüyasında gördüğü şekliyle hepsini anlattı. Sonra da krala: "Burada senin yapman gereken bir durum var. O da, yiyecek ve benzeri maddeleri bir soğuk alanda depolamandır. Çünkü dört bir taraftan insanlar sana gele cekler ve senden ihtiyaçları olan şeyleri satın alacaklar. Bundan dolayı senden önce bugüne dek hiçbir kimsenin sahip olamadığı kadar senin hazinelerin dolup taşacak" diye söyledi.

Kral da: "Benim için bütün bunları kim yapacak ve onları kim toplayacak?" diye sordu.

٥٥- ﴿قَالَ اجْعَلْنِى عَلَى خَزَآئِنِ الْأَرْضِ إِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾

55. Yûsuf dedi ki: "Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben onları çok iyi korurum ve bu işi çok iyi bilirim."

«قَالَ اجْعَلْنِى عَلَى خَزَآئِنِ الْأَرْضِ» **"Yusuf dedi ki: "Beni ülkenin hazinelerine tayin et!"** Beni topraklarının yani Mısır topraklarının gelir ve giderlerinden sorumlu kişi olarak ata. « إِنِّى حَفِيظٌ » **"Çünkü ben onları çok iyi korurum"** Çünkü ben güvenilir biriyim, onu korunması istenilen şekilde korur ve muhafaza ederim. « عَلِيمٌ » **"ve bu işi çok iyi bilirim."** Nasıl tasarruf yapılması gerekiyorsa işte ben onu çok iyi bilirim.

Görüldüğü gibi Hz. Yûsuf kendisini emin, güvenilir ve yeterli dona nıma sahip biri olarak tanıtıyor. Zaten bu özellikler de kralların bu gibi işlere atadıkları kimselerde aradıkları özelliklerdir.

Hz. Yusuf yukarıda görüldüğü gibi konuştu ki, bu sayede Allah'ın hükümlerini gereğince yapabilme imkanlarını elde edebilsin. Hakkı ayakta tutup, adaleti yayabilsin ve kullarına peygamberlerin gönderildiği amaç tam anlamıyla gerçekleşip sağlamlaşmış olsun. Bir de, ondan başka bir kimsenin bu yere geçip oturamayacağını, oturmaması gerektiğini bildiği için böyle söylemekteydi. Hz. Yusuf böyle bir görevi, sırf Allah'ın rızasını kazanmak için istedi. Yoksa kralı sevdiğinden ve dünyaya olan düşkünlüğünden ötürü böyle bir göreve talip olmadı. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Allah kardeşim Yûsuf'a rahmet etsin. Eğer o, 'Beni ülkenin gelir-gider işerinden sorumlu kişi olarak ata' dememiş olsaydı, hemen o anda o iş için görevlendirilirdi. Fakat böyle dediğinden bir yıl ertelendi." [6]

Bu ayete dayanarak şöyle bir sonuç da çıkarmışlar ve bunun için şöyle demişlerdir: "Burada şöyle bir netice de çıkmaktadır ki bunun delili de bu ayettir. İnsanın herhangi bir zalim kimseden bir görev istemesi câiz olur. Nitekim selef yani daha önce geçen değerli ilim adamları, zalim yöneticiler tarafından kadılık yani hakimlik görevlerine atanırlardı, onlar tarafından verilen görevi üstlenirlerdi. Herhangi bir peygamber veya alim bir kimse, Allah'ın hükmünü yerine getirmenin ve zulmü önlemenin ancak bir kâfir veya fâsık idarecinin buna imkân sağlamasıyla olabileceğini bilmesi halinde, bu takdirde ondan yardım alması caizdir, bunda herhangi bir sakınca yoktur."

Bir başka yoruma göre ise kral kendisi bir takım görüşler ve kararlar ortaya koyuyordu, Hz. Yûsuf da onun uygun bulduğu işlerin hiçbirisine itirazda bulunmuyordu ve o, krala tabi olma konumunda biri idi.

٥٦- ﴿وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾

56. Ve böylece Yusuf'a orada dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verdik. Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların mükâfatını zayi etmeyiz.

---

[6] Hafız diyor ki bunu Salebi sakıt bir isnad ile rivayet etmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/482 .

« وَكَذٰلِكَ ». **"Ve böylece"** İşte onu makam ve mevki sahibi kıldığımız açıkça görüldüğü gibi, aynı zamanda « مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ » **"Yusuf'a orada dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verdik."** Yani bununla şu gerçeğe işaret etmek istiyor. Ona öyle bir mevki ve imkan sunuldu ki, her şey onun elinde idi ve o hepsine sahipti, kimse onu yaptıklarından menedemezdi. Çünkü her iş onun emri ve gücü altında tutuluyordu. **Temkin**: Güç ve iktidar sahibi olması, makam ve mevki sunulması, takdir edilmesi demektir. Ülke toprakları alan olarak, 40X40 fersah idi. Kıraat imamlarından İbn Kesir, "يَشَاءُ" kavlini, **"Neşau"** olarak **nun** ile okumuştur.

«نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ» **"Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz."** Dünyada kendisine mülk bahşetmemiz, zenginlik vermemiz ve benzeri daha birçok nimetlere kavuşturmamız gibi dilediklerimizi ulaştırırız. Yani kendisine hikmet gereği ona vermeyi dilediğimiz şeyleri veririz.

« وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ » **"Ve güzel davrananların mükâfatını zayi etmeyiz."**

٥٧- ﴿وَلَأَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾

57. İman edip de kötülüklerden sakınanlar için ahiret mükâfatı daha hayırlıdır.

«وَلَأَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ» **"İman edip de kötülüklerden sakınanlar için ahiret mükâfatı daha hayırlıdır."** Burada söz konusu edilen Hz. Yûsuf ile ta kıyamete dek gelecek olan bütün inananlardır.

Süfyan b. Uyeyne şöyle diyor: "Mü'min olan kimse yaptığı iyi ve güzel işler sebebiyle hem dünyada buna karşılık alır, hem de ahirette bu iyiliklerinin karşılığını bulur. Fâcir yani kötü olan kimsenin ise, ona yaptığı iyiliklerinin karşılığı hemen bu dünyada verilir. Ona ahireti için iyiliklerinden bir pay ve nasip bırakılmaz. Sonra da delil olarak bu ayeti okudu."

Rivayete göre Kral Hz. Yûsuf'a taç giydirdi. Ona kendi devlet mühründü verdi. Onu kılıcıyla kuşattı. Hz. Yusuf'a inci ve yakut kakmalı altından bir taht hazırladı ve şöyle konuştu; tahta gelince bununla senin mülkünü sağlamlaştırdım, mühür ile de işini düzene soktum. Taca gelince bu benim atalarımın ve benin giysilerimden değildir.. Bunun üzerine Hz. Yûsuf koltuğuna oturdu, krallar ona boyun eğip kendisine karşı mütevazi duruma geçtiler. Kral da bütün işleri ona bıraktı. Azizi yani kırfir'i de görevden aldı. Bir müddet sonra Kıtfir öldü. Kral, Hz. Yûsuf'u onun karısıyla evlendirdi. Hz. Yusuf kadınla beraber olunca onun hala bâkire olduğunu gördü ve kadına şöyle dedi: " Bu durum, senin daha önce benden istediğinden daha hayırlı değil midir? Kadından Hz. Yûsuf'un biri Efrasim ve Miyşa adlarında iki çocuğu dünyaya geldi. Hz. Yusuf Mısır'da adaleti gerçekleştirdi, kadın ve erkek herkes tarafından sevilip sayıldı. Kral ve birçok insanlar onun vasıtasıyla hak dini kabul ettiler. Kıtlık yıllarının ilk yılında Mısır halkına altın ve gümüş karşılığında satış yaptı. Bir şeyleri kalmayınca bu defa onlara ikinci senesinde ziynet eşyası ve mücevherler karşılığında mal sattı. Üçüncü yılında ise hayvanlarla takas yapmak suretiyle halka mal sattı. Kıtlık yıllarının dördüncü senesinde de köle ve cariye karşılığında ihtiyaç duyulan malları sattı. Beşinci yılında evler ve diğer arazilerle, akar getiren mallarıyla takas yaparak ihtiyaç maddelerini sattı. Altıncı yılda çocuklarına karşılık mal verdi ve yedinci yılda ise hepsini köleleştirmek karşılığında ihtiyaçlarını karşıladı. Daha sonra bütün Mısır halkını kölelikten azad etti ve onlara mülklerini geri verdi. Hz. Yûsuf, insanların ihtiyaç duydukları şeyleri satın almak üzere kendisine gelenlere, bir deve yükünden fazla bir şey satmazdı, sadece bir devenin taşıyabileceği kadar satardı.

Bu arada tıpkı Mısır'da baş gösteren kıtlık Kenan bölgesinde de baş göstermişti. Hz. Yakub (a.s) ihtiyaç duyulan şeyleri satın almaları için oğullarını oraya gönderdi. İşte bu gelen ayet de bu gerçeği anlatıyor:

٥٨- ﴿وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ﴾

58. Yûsuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler, Yusuf onları tanıdı, onlar onu tanımıyorlardı.

«وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ» **"Yusuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler, Yusuf onları tanıdı, onlar onu tanımıyorlardı."** Çünkü Yûsuf'un üzerindeki giyim kuşamı fark-

lıydı ve aynı zamanda kendisi perde gerisinde idi. Bir de aralarında kırk yıl denecek kadar bir uzun müddet geçmişti.

Söylendiğine göre Hz. Yusuf kardeşlerini görmesi ve onların kendisiyle İbrani'ce konuşmaları üzerine, Hz. Yusuf onlara; "Bana kim olduğunuzu söyleyin, kendinizi tanıtın, durumunuz nedir, necisiniz?" diye sordu. Onlar da: "Biz, Şam halkından bir toplumuz. Çobanız. Kıtlık için de yaşıyoruz. Sizden ihtiyacımız olan bir şeyler satın almak üzere geldik" dediler. Hz. Yûsuf onların böyle demeleri üzerine kendilerine:

"Belki de sizler casussunuz. Benim ülkemin açığını araştırmaya gelmiş olabilirsin" dedi. Onlar: "Böyle bir durumdan Allah'a sığınırız! Çünkü biz oldukça üzüntülü ve oğlunu yitirmiş bir peygamber babanın çocuklarıyız. Biz onu çok severiz. Babamız, kaybolan oğlunun anneden kardeşini yanında tutuyor da onunla avunuyor" diye karşılık verdiler. Bunun üzerine Hz. Yûsuf kardeşlerine: "Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, gidin bana onu da getirin" dedi.

٥٩- ﴿وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِى بِاَخٍ لَكُمْ مِنْ اَبِيكُمْ اَلَا تَرَوْنَ اَنِّى اُوفِى الْكَيْلَ وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾

59. Yûsuf onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: "Sizin babab̄ir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim."

« وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ » **"Yusuf onların yüklerini hazırlayınca dedi ki:"** Gelenlerden her birine bir deve yükü ihtiyaç maddelerini verdi. « بِجَهَازِهِمْ » kelimesi şaz olarak esreli olarak, « بِجِهَازِهِمْ » diye de okunmuştur.

« ائْتُونِى بِاَخٍ لَكُمْ مِنْ اَبِيكُمْ اَلَا تَرَوْنَ اَنِّى اُوفِى الْكَيْلَ » **"Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum"** Silme olarak veriyorum.

« وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ » **"ve ben misafirperverlerin en iyisiyim."** Çünkü Hz. Yusuf (a.s) konuklarına ve misafirlerine karşı çok güzel ikram da bulundu ki böylece gittikten sonra tekrar dönüp kendisine gelsinler. Onun için böyle hareket ediyordu.

٦٠- ﴿فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهِ فَلاَ كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى وَلاَ تَقْرَبُونَ﴾

60. "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek erzak yoktur, bana hiç yaklaşmayın!"

« فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهِ فَلاَ كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى » **"Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek erzak yoktur,"** Bundan böyle size yiyecek satacak değilim. « وَلاَ تَقْرَبُونَ » **"bana hiç yaklaşmayın!"** Yani, eğer siz onu bana getirmezseniz, mahrum bırakılırsınız. Bundan böyle hiç yaklaştırılmazsınız.

Bu da ceza hükmüne dahil olup bu bakımdan meczumdur, çünkü, « فَلاَ كَيْلَ لَكُمْ » kavlinin mahalline matuf bulunmaktadır. Ya da bu nehiy yani yasaklama manasınadır.

٦١- ﴿قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ﴾

61. Kardeşleri dediler ki: "Onu babasından istemeye çalışacağız, kuşkusuz bunu yapacağız."

« قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ » **"Kardeşleri dediler ki: "Onu babasından istemeye çalışacağız,"** Onu ondan bir şekilde alacağız ve onu onun elinde alana dek de bir çarelere başvuracağız, «وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ» **"Kuşkusuz bunu yapacağız."** Bunu kesinlikle yapacağız ve bu konuda ne aşırı gideceğiz, ne de alttan alacağız, gereken ne ise onu yapacağız. Hz. Yusuf da onlara: " Öyleyse birinizi burada rehin bırakın" dedi. Onlar da kardeşleri Şem'un'u Hz. Yûsuf'un yanında bıraktılar. Şem'un kardeşlerine göre Hz. Yûsuf'a daha güzel davranan biriydi.

٦٢- ﴿وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾

62. Yûsuf emrindeki gençlere dedi ki: "Sermayelerini yüklerinin içine koyun. Olur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki geri gelirler."

« وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ » **"Yusuf emrindeki gençlere dedi ki:"** Ebu Bekir dışında Kûfe okuluna mensup kıraat imamları, « لِفِتْيَانِهِ » kavlini burada görüldüğü gibi okumuşlardır.

Ancak bunlardan başkaları ise bunu, « لِفِتْيَتِهِ » olarak okumuşlardır. Bunun her ikisi de, "**Feta**" kelimesinin çoğuludurlar. Tıpkı "**Ah**-kardeş" kelimesinin çoğulu olan, « إِخْوَةٌ » ve **İhvan** gibi. "**Fi'letun**" kalıbında gelen kelime, azlık içindir, "**Fi'lan**" kalıbında gelenler de çokluk içindir. Yani ölçü ve tartı işlerine bakan, kile işleriyle görevli adamlarına dedi ki:

« اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ » **"Sermayelerini yüklerinin içine koyun."** Satın alacakları şeylere karşılık olarak kardeşlerinin getirdiği şeyler, takunya-çarık veya deri yahut da gümüş idi. Çünkü bunlar getirilen denklere, çuval veya valizlere daha kolay ve daha rahatlıkla gizlenebilirdi.

« لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ » **"Olur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki geri gelirler."** Belki bunu görünce ve götürdüklerinin tekrar çuvallarına konulduğunu fark edince bu, onları yeniden bizim yanımıza dönmelerine bir sebep oluşturacaktır. Yahut da belki de bundan başka bir şeyleri yoktur ve bunları almamız durumunda bir daha dönemeyebilirler ya da dindar olmaları nedeniyle bu, onların emaneti iade etmeye sebep olabilir. Yahut da Hz. Yûsuf böyle davranmakla, verdiği mal karşılığında babasından ve kardeşlerinden para alması bir asalet sayılmayacağından koydurtmuş olabilir.

٦٣- ﴿ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾

63. Babalarına döndüklerinde dediler ki: "Ey babamız! Erzak bize yasaklandı. Kardeşimiz Bünyamin'i bizimle beraber gönder de onun sayesinde ölçüp alalım. Biz onu mutlaka koruyacağız."

« فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ » **"Babalarına döndüklerinde dediler ki: "Ey babamız! Erzak bize yasaklandı."** Hz. Yakub'un oğulları bunu söylerlerken,

Hz. Yusuf'un, « فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي » **"Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek erzak yoktur"** diye söylediği sözleri demek istiyorlar. Çünkü kardeşler böyle bir uyarı karşısında bırakılınca, böylece alacakları erzak kendilerine yasaklanmış demek oluyor.

« فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ » **"Kardeşimiz Bünyamin'i bizimle beraber gönder de onun sayesinde ölçüp alalım."** Bize konulan erzak yasağını ortadan kaldıralım. « نَكْتَلْ » yiyecek olarak ihtiyaç duyduğumuz şeyler demektir.

Kıraat imamlarından Hamza ve ali Kisai, « يَكْتَلْ » olarak kıraat etmişlerdir. Yani kardeşimiz de payına düşen ölçeği, kileyi alsın, onun alacağı hisseyi de böylece hisselerimize katalım da fazla almış olalım.

« وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ » **"Biz onu mutlaka koruyacağız."** Onun başına bir şey gelmemesi için kesinlikle onu koruyacağız.

٦٤- ﴿ قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴾

64. Ya'kub dedi ki: "Daha önce kardeşi Yusuf hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum; Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir."

« قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ » **"Ya'kub dedi ki: "Daha önce kardeşi Yusuf hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim!"** Yani sizler Yusuf için de:

« أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَداً يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ » **"Yarın onu bizimle beraber kıra gönder de bol bol yesin, içsin, oynasın. Biz onu mutlaka koruruz"** demiştiniz, sonra da garanti verdiğiniz halde sözünüzde durmayıp ihanette bulundunuz. Kardeşi Yusuf için dediğinizi şimdi de Bünyamin için söylüyorsunuz. Böyle bir geçmişi olanlar için ben nasıl güven içinde olabilir, nasıl emanet edebilirim ki? Daha sonra şöyle dedi:

«فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظاً» **"Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum; Allah en hayırlı koruyucudur."** Kıraat imamlarından Ebu Bekir dışında Kufe kıraat okulu mensupları, «حَافِظاً» kelimesini burada görüldüğü gibi okumuşlardır. Bu kelime haldir. Yahut da, « حِفْظاً » olarak okuyanlara göre de sadece temyizdir. Hz. Yakup oğlu Bünyamin'i onlara verdi.

« وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ » **"O, acıyanların en merhametlisidir."** Ben sadece Allah'tan onu koruyarak bana nimet olarak vermesini, geri göndermesini ve bana iki musibeti beraberce tattırmamasını, iki musibeti bende toplamamasını diliyor ve umut ediyorum.

Ka'bul Ahbar diyor ki: " Hz. Yakub, «فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظاً» dediği zaman, yüce Allah da şöyle buyurdu: 'İzzetim ve Celâlim hakkı için onların her ikisini de sana iade edeceğim."

❁ ❁ ❁

65. – 68. ÂYETLER

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

Meâli

65. Kardeşler eşyalarını açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: Ey babamız! Daha ne istiyoruz. İşte sermâyemiz de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu seferki aldığımız az bir miktardır.

66. Yakub dedi ki: "Kuşatılmanız ve çaresiz kalma durumunuz hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermediğiniz takdirde onu sizinle beraber göndermem!" Oğulları baba-

larına istediği şekilde teminatlarını verdiklerinde, babaları dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir.

67. Sonra şöyle dedi: Oğullarım! Şehre hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir. Onun için ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar.

68. Babalarının kendilerine emrettiği yerden çeşitli kapılardan girdiklerinde onun emrini yerine getirdiler. Fakat bu tedbir Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı; ancak Yakub içindeki bir dileği açığa vurmuş oldu. Şüphesiz o, ilim sahibiydi, çünkü ona biz öğretmiştik. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Tefsiri

٦٥- ﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَآ أَبَانَا مَا نَبْغِي هٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ﴾

65. Kardeşler eşyalarını açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: Ey babamız! Daha ne istiyoruz. İşte sermâyemiz de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu seferki aldığımız az bir miktardır.

« وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَآ أَبَانَا مَا نَبْغِي»

"Kardeşler eşyalarını açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: 'Ey babamız! Daha ne istiyoruz."

Burada geçen, « مَا » harfi, nefiy yani olumsuzluk içindir. Yani; "Biz konuşmada yanlış bir şey demedik ve hakkı da çiğnemedik" demektir. Yahut da; Bize yapılan bu iyiliğin ötesinde biz bir şey de istemedik" veya; "Biz senden bir başka sermaye istemiyoruz" demektir. Yahut da bu, bir soru edatıdır, sorgulamadır ve şöyle demektir: "Bizim istediğimiz bu şeyin ötesinde ne var ki?" demektir.

«هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَا» **"İşte sermâyemiz de bize geri verilmiş."** Bu, «مَا نَبْغٖى» kavlini izah eden yeni bir cümle ya da cümleyi müstenefedir. Bundan sonraki cümle ise bunun üzerine matuf bulunmaktadır. Yani; "Doğrusu bizim sermayemiz de bize geri verilmiş, dolayısıyla biz bundan yararlanabiliriz" demektir.

« وَنَمٖيرُ اَهْلَنَا » **"Onunla yine ailemize yiyecek getiririz,"** yeniden krala dönebilme fırsatını bize sağlamıştır. Yani, "Biz bununla onlara yiyecek satın alıp getirebiliriz" demektir. « مِرَةٌ » kelimesi, kişinin kendi ülkesi dışında gıda maddelerini sağlayıp getirmesi anlamındadır.

« وَنَحْفَظُ اَخَانَا » **"Kardeşimizi koruruz"** Gidiş ve dönüşümüz esnasında kardeşimiz Bünyamin'i de koruruz, senin onun hakkında korktuğun hiçbir şey onun başına gelmeyecektir.

«وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعٖيرٍ» **"Ve bir deve yükü de fazla alırız."** Kardeşimizin de katılımıyla, bizimle gelmesiyle bir deve yükü de fazldan gıda maddesi alabiliriz.

« ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسٖيرٌ » **"Çünkü bu seferki aldığımız az bir miktardır."** Bu, onun için oldukça basit ve kolay bir şeydir. Bu, ona yani Yusuf'a dokunacak fazla bir şey değildir.

٦٦- ﴿ قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنٖى بِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّٓا اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكٖيلٌ ﴾

66. Yakub dedi ki: "Kuşatılmanız ve çaresiz kalma durumunuz hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermediğiniz takdirde onu sizinle beraber göndermem!" Oğulları babalarına istediği şekilde teminatlarını verdiklerinde, babaları dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir.

« قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنٖى بِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ » **"Yakub dedi ki: 'Kuşatılmanız ve çaresiz kalma durumunuz**

hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermediğiniz takdirde onu sizinle beraber göndermem!"

Kıraat imamlarından İbn Kesir, « تُؤْتُونِ » kavlinin, « يُؤْتُونِ » olarak "Y" harfiyle okumuştur. « مَوْثِقًا » kelimesi de sözverme, ahitte bulunma demektir. Buna göre mana şöyledir: "Allah adına bana kesin bir söz vermedikçe.." Yani Hz. Yakub böyle demekle oğullarının kendi önünde Allah adına yemin ederek söz vermelerini istemiştir, mana böyledir. Çünkü Allah adına yapılan yemin, bu, onun tarafından bir güvence ve belge anlamını taştır. Zira Allah adına yemin etmekle ancak verilen sözlerin kesin bir anlamı ve değeri olabilir. Allah bu konuda kendi adıyla yemin edilmesine izin vermiştir ki bu, Ondan gelen bir izin, bir belge anlamını taşır.

«لَتَأْتُنَّنِي بِهِ» kavli, yeminin cevabıdır. Çünkü bunun manası; "onu tekrara bana getireceğinize dair yemin edinceye kadar" demektir.

«إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ» kavli mefulü lehtir. Burada müspet yani olumla anlamında olan söz –ki bu söz, «لَتَأْتُنَّنِي بِهِ» kavlidir- nefiy ile tevil edilmiştir yani olumsuzluk anlamında yorumlanmıştır. Yani bu şu demektir: "Sakın onu getirmemezlik edip bundan geri durmayasınız. Meğerki bu durumda bir kuşatma altında kalırsanız bu durum hariç..." Yani bir tek sebep dışında başka herhangi bir sebepten dolayı onu bana getirmemezlik etmeyin. İşte o bir tek sebep de: "sizin kuşatılmanız ve yenilgiye uğratılmanız halidir." İşte bu hal, genel sebepler içerisinde en genel olanı mefulü lehten müstesna edilmektedir. Yani genel olanların en genelinden istisna hali sadece olumsuzlukta yani nefiyde sözkonusudur. Mutlaka bunun da yine nefiy yani olumsuzlukla te'vili ya da yorumu gerekir.

« فَلَمَّا اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ » **"Oğulları babalarına istediği şekilde teminatlarını verdiklerinde"** Şöyle rivayet edilmiştir, denilmiş ki, Muhammed (sav)'in Rabbi olan Allah adına yemin ettiler.

« قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكٖيلٌ » **"Babaları dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir."** Bunlara muttalidir, gözetleyip kontrol edendir.

Bazıları, « قَالَ » kavli üzerinde sekte yapmışlardır yani durmuşlardır. Çünkü bunun manası; "Yakub dedi ki "demektir. Kaldı ki sekte yani duraklama, kavli ile makul arasını ayırır yani söyleyen ile söyleneni birbirinden ayırır. Bu ise caiz olmaz. Evla olanı yani yerinde görülen şey, bu ikisini yani kavli ile makulün arasını ses ile ayırmaktır. Bu da, "Allah" adı üzerine kuvvetlice vurgu yapılmakla sağlanabilir.

٦٧- ﴿وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾

67. Sonra şöyle dedi: Oğullarım! Şehre hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir. Onun için ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar.

« وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ »

"Sonra şöyle dedi: Oğullarım! Şehre hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin." Cumhura göre Hz. Yakub çocuklarına göz değmesinden yani nazardan ve onların konumlarının öneminden dolayı endişe etmişti. İlk gidişlerinde Hz. Yâkup çocuklarına şehre ayrı ayrı kapılardan girmelerini emretmemişti. Çünkü ilk seferinde bunlar tanınan kimseler değillerdi. Bir de bize yani Ehli Sünnete göre göz değmesi denilen nazar haktır. Bunun varlığı da, herhangi bir şeye bakılınca veya ondan dolayı şaşkınlık ve hayret içinde kalırsa yüce Allah'ın böyle bir bakış esnasında bir kusur ve bir sıkıntı ya da zarar meydana getirmesidir. Nitekim Hz. Peygamber (sav) torunları Hz. Hasan ile Hüseyin için – Allah her ikisinden de razı olsun- dua edip Allah'a sığınırdı ve şöyle dua ederlerdi:

أُعِيذُكُمَا بِكَلِمَةِ اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ هَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ

Manası: *"Tam olan kelimelerin ile her şeytanın şerrinden ve her zehirleyici canlının da kötülüklerinin dokunmasından, her rahatsız edici*

göz değmesinden her ikinizi de senin koruman ve sığınağın altına havale ediyorum" diye dua ederlerdi.[7]

Ancak Mutezile mezhebinden olan Cübbai, Muhammed Ebu Ali b. Abdulvehhab b. Selam nazar yani göz değmesini inkar etmiştir. Bu görüş ise, anlattığımız gibi merduttur yani kabul görmeyip reddolunmuştur.

Yine bu konuda denilmiştir ki: Hz. Ya'kub'un oğullarından böyle bir istekte bulunmuş olmasının nedeni, düşmanları onları tanımasınlar ki, onları ortadan kaldırmak için kendilerine bir tuzak kuramasınlar.

«وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ» **"Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden savamam."** Yani, eğer Allah size bir kötülük dokunmasını murad ettiyse bu size bir fayda sağlamaz ve size işaret ettiğim ya da gösterdiğim gibi ayrı ayrı kapılardan girin tavsiyesi buna rağmen sizi kurtaramaz. Eğer bir şey başınıza gelecekse o, muhakkak size isabet edecektir.

«إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ» **"Hüküm Allah'tan başkasının değildir. Onun için ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar."** Tevekkül; Bir işi Allah'a havale buyurmaktır ve o konuda Allah'a dayanıp güvenmektir.

٦٨- ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

68. Babalarının kendilerine emrettiği yerden çeşitli kapılardan girdiklerinde onun emrini yerine getirdiler. Fakat bu tedbir Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı; ancak Yakub içindeki bir dileği açığa vurmuş oldu. Şüphesiz o, ilim sahibiydi, çünkü ona biz öğretmiştik. Fakat insanların çoğu bilmezler.

---

[7] 8- Buhari;3371. Abu Davud;4737. Tirmizi;2060 ve Ahmed b. Hambel, Müsned;1/236

«وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ» **"Babalarının kendilerine emrettiği yerden çeşitli kapılardan girdiklerinde onun emrini yerine getirdiler."**

«مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ» **"Fakat bu tedbir Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı;"** Nitekim ayrı kapılardan girmelerine rağmen kendilerini üzecek olan hırsızlık suçunun izafe edilmiş olmasından ve rezil olmaktan, kardeşinin çuvalında ölçeğin ele geçirilmesi yüzünden kardeşlerinin alıkonulması ve babalarını bundan böyle acı ve ıstırabının katlanarak artması endişe ve sıkıntılarından onları kurtaramamıştı.

«اِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا» **"Ancak Ya'kub içindeki bir dileği açığa vurmuş oldu."** Buradaki, «اِلَّا حَاجَةً» kavli munkati istisnadır. Yani bu ancak onun bir dileği, ihtiyaç duyduğu bir şey idi ki bu da Hz. Yakub'un oğullarına karşı duyduğu şefkat duygusundan ileri geliyordu.

«وَاِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ» **"Şüphesiz o, ilim sahibiydi,"** Yani Hz. Ya'kub, **"Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı;"** gerçeğini biliyordu. Onun bildiği gerçek şu idi: "Aslında kader yani ilahi takdir ne ise onu olacaklardan kurtarmaz."

«لِمَا عَلَّمْنَاهُ» **"Çünkü ona biz öğretmiştik."** Çünkü onu ona öğreten bizzat biz idik.

«وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ» **"Fakat insanların çoğu bilmezler."**

❁ ❁ ❁

69. – 80. ÂYETLER

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنّ۪ى اَنَا اَخُوكَ فَلَا

تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ

السِّقَايَةَ ف۪ى رَحْلِ اَخ۪يهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْع۪يرُ اِنَّكُمْ

لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا

نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَٓاءَ بِه۪ حِمْلُ بَع۪يرٍ وَاَنَا بِه۪ زَع۪يمٌ ﴿٧٢﴾

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا

سَارِق۪ينَ ٧٣ قَالُوا فَمَا جَزَٓاؤُهُٓ اِنْ كُنْتُمْ كَاذِب۪ينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَٓاؤُهُ

مَنْ وُجِدَ ف۪ى رَحْلِه۪ فَهُوَ جَزَٓاؤُهُ ط كَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِم۪ينَ ﴿٧٥﴾

فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَٓاءِ اَخ۪يهِ ط ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَٓاءِ

اَخ۪يهِ ط كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ط مَا كَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ ف۪ى د۪ينِ

الْمَلِكِ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ ط نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَٓاءُ ط وَفَوْقَ كُلِّ

ذ۪ى عِلْمٍ عَل۪يمٌ ﴿٧٦﴾ قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ ج

فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ ف۪ى نَفْسِه۪ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا ج

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَز۪يزُ اِنَّ لَهُٓ اَبًا شَيْخًا

كَب۪يرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُ ج اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ

مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَأْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ اِنَّٓا اِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ ف۪ي يُوسُفَ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ ل۪ٓي اَب۪ٓي اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ ل۪ي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨٠﴾

Meâli

69- Yûsuf'un yanma girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı ve ona dedi ki: "Bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme."

70- Yûsuf onların yükünü hazırladığı zaman maşrapayı kardeşinin yükü içine koydu! Kafile hareket ettikten sonra bir tellal şöyle seslendi: "Ey kafile! Siz hırsızsınız!"

71- Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek: Ne arıyorsunuz? dediler.

72- Dediler ki: "Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü bahşiş var. İçlerinden biri de şöyle dedi: "Ben buna kefilim."

73- Dediler ki: "Allah'a andolsun ki, sizin de bildiğiniz gibi biz yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmedik. Biz hırsız da değiliz,."

74- Yusuf'un adamları dediler ki: Peki, siz yalancıysanız bunun cezası nedir?

75- Şöyle dediler: "Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o şahsa el koymak onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız."

76- Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra da onu, kardeşinin yükünden çıkarttı. İşte biz Yûsuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi hariç. Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz. Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.

77- Kardeşleri dediler ki: "Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı. Kendi kendine dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir.

78- Dediler ki: Ey aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizim birimizi alıkoy. Zira biz seni, iyilik edenlerden görüyoruz.

79- Yûsuf dedi ki: "Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, o takdirde biz gerçekten zalimler oluruz!"

80- Ondan ümitlerini kesince, meseleyi gizli görüşmek üzere ayrılıp bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Babam bana izin verinceye veya benim için Allah hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım. O hükmedenlerin en hayırlısıdır.

Tefsiri

٦٩- ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

69- Yûsuf'un yanına girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı ve ona dedi ki: "Bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme."

« وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَخَاهُ » **"Yusuf'un yanına girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı"** Hz. Yûsuf Bünyamin'i yanına aldı. Rivayete göre onlar Hz. Yûsuf'a şöyle dediler: "İşte kardeşimiz! Biz onu alıp sana getirdik." Hz. Yûsuf da onlara: "İyi yaptınız" dedi, onları konuk etti, kendilerine ikramda bulundu, sonra da onları yanına aldı ve hepsini de ikişerli olarak bir sofraya oturttu. Ancak Bünyamin tek kaldı. Bunun üzerine ağlamaya başladı ve: "Eğer kardeşim Yusuf yaşasaydı, Aziz beni de onunla oturturdu" dedi. Bunun üzerine Hz. Yusuf: "Kardeşiniz tek ola rak kaldı" dedi ve onu alıp kendi sofrasına oturttu ve onunla beraber yemeye başladılar. Bu arada Hz. Yusuf henüz kendisini tanımayan kardeşi

Bünyamin'e, "ölen kardeşin yerine benim senin kardeşin olmanı ister misin?" dedi. Bünyamin de: "Senin gibi bir kardeşi kim istemez ki?! Ancak Sen Yakub'dan olma Rahil'den doğma değilsin ki?" dedi. İşte bu cevap karşısında Hz. Yusuf ağlayarak kardeşini kucakladı

« قَالَ » "ve ona **dedi ki:"** « إِنِّي أَنَا أَخُوكَ » **"Bilesin ki ben senin kardeşinim,"** Yusuf'um, « فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **"Onların yaptıklarına üzülme."** Çünkü Allah bize ihsanda bulunmuştur ve hepimizi hayır ve iyilikte bir araya getirmiştir. Sana bildirdiklerimi onlara söyleme!

Rivayete göre Bünyamin ağabeyi Hz. Yusuf'a: "Ben senden ayrılamam" der. Hz. Yusuf da: "Sen de biliyorsun ki benim sebebimle babam bir hayli kederlidir. Eğer seni tutar,i hapsedersem, babamın tasası daha da artacaktır. Böyle bir şey yapmak uygun değildir. Ancak ben sana hoşlanılmayan ve istenmeyen bir şey nispet edip seni suçlayacağım" diye söyledi. Bünyamin de: "Önemli değil, nasıl istersen, öyle yap" dedi. Hz. Yusuf ise: "Öyleyse ben, senin çuvalına kendi su kabımı yerleştireceğim. Bunun peşinden de adamlarım aracılığıyla seslenip senin aleyhinde hırsızlık yapmakla seni suçlayacağım. Böylece seni önce onlarla beraber gönderirken böyle bir suçlama ile seni yakalama, yanıma alma fırsatını elde edeceğim" der. Bünyamin de: "O halde ne gerekiyorsa yap" diye karşılık verir.

٧٠- ﴿ فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴾

70- Yûsuf onların yükünü hazırladığı zaman maşrapayı kardeşinin yükü içine koydu! Kafile hareket ettikten sonra bir tellal şöyle seslendi: "Ey kafile! Siz hırsızsınız!"

« فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ » **"Yusuf onların yükünü hazırladığı zaman"** Onların sebeplerini hazırladı ve hepsi için de ölçeklerini dolu dolu tamamlayıp verdi.

« جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ » **"Maşrapayı kardeşinin yükü içine koydu!"** Burada geçen, « السِّقَايَةَ » kelimesi su içme kabı ya da kasesi

veya bardağı demektir. Ki bu, «صُوَاعُ», diye geçen kaptır. Bir yoruma, bununla krala su verilir ya da içirilir veya getirilir yahut da taşınırdı. Daha sonra bu kap, yiyeceklerin ya da gıdaların önemi sebebiyle ölçek olarak kullanılır oldu. Bu ölçek gümüşten veya altından mamul bir kaba benziyordu.

« ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ » **"Kafile hareket ettikten sonra bir tellal şöyle seslendi:"** Yani bir münadi, bir çığırtkan arkalarından şöyle bağırdı, demektir. "**Azene hu**" demek ona bildirdi, ona duyurdu, demektir. « أَذَّنَ » ise daha fazla bağırmak suretiyle bildirmek demektir. Nitekim, ezan okuyan kimse de sesini daha fazla uzaklara ve çok kimselere duyurmaya çalıştığından Müezzin adı verilmiştir. Rivayete göre, onlar hareket ettiler ve Hz. Yûsuf (as) bir müddet bekledi, onlar ayrılıp gidince, hemen arkalarından onların yakalanmaları emrini verdi. Adamları da onlara yetişip yakaladılar ve kendilerini tutukladılar.

Daha sonra onlara şöyle denildi: « أَيَّتُهَا الْعِيرُ » **"Ey kafile!"** Burada geçen, « الْعِيرُ » ifadesi yük taşıyan develer demektir. Çünkü yükü götürüp getirenler develerdir. Bundan kasıt ise develerin sahipleri yani kervan sahipleri demektir. « إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ » **"Siz hırsızsınız!"** burada "siz hırsızsınız" ifadesiyle Hz. Yûsuf, kinaye yoluyla onların kendisini babaların dan çaldıklarına imada bulunmaktadır.

٧١- ﴿قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ﴾

71- Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek: Ne arıyorsunuz? Dediler.

«قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ» **"Yusuf'un kardeşleri onlara dönerek: Ne arıyorsunuz? dediler."**

٧٢- ﴿قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾

72- Dediler ki: "Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü bahşiş var. İçlerinden biri de şöyle dedi: "Ben buna kefilim."

« قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ » **"Dediler ki: 'Kralın su kabını arıyoruz;"** Bu ölçektir.

« وَلِمَنْ جَٓاءَ بِهٖ حِمْلُ بَعِيرٍ وَاَنَا بِهٖ زَعِيمٌ » **"Onu getirene bir deve yükü bahşiş var.' İçlerinden biri de şöyle dedi: "Ben buna kefilim."** Yani arkalarından seslenen kimse bunu söyledi. Şunu demek istiyor: "Ben bir deve yükü gıda vermeyi bu ölçeği getirecek olana garanti ediyorum. Bununla muradettiği şey şudur: Bir deve yükü gıdayı bunu getiren için karşılık ve ödül koyuyorum.

٧٣- ﴿ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴾

73- Dediler ki: "Allah'a andolsun ki, sizin de bildiğiniz gibi biz yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmedik. Biz hırsız da değiliz,."

« قَالُوا تَاللّٰهِ » **"Dediler ki: 'Allah'a andolsun ki,"** Bu, içinde, kendilerine izafe edilen suç nedeniyle şaşkınlık ve hayret manası bulunan bir yemin halidir.

« لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْاَرْضِ » **"Sizin de bildiğiniz gibi biz yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmedik."** Kendi bilgilerine dayanarak ve kendi dinlerince sabit olan delilller ve güvenilir kimseler oldukla rını şahit ve delil olarak sunma gayretine düştüler. Çünkü bunlar şehre geldiklerinde, çarşı ve pazarda bulunanların ekinlerinden ve gıda maddelerinden almamak için çuvallarının ağızları bağlı bulunuyordu ve aynı zamanda kendi çuvallarına konulmuş olan sermayelerini de tekrar getirip onlara vermişlerdi, böylece güvenilirliklerini kanıtlamış bulunuyorlardı.

« وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ » **"Biz hırsız da değiliz."** Biz asla hiçbir zaman hırsızlık damgasıyla suçlanmış değiliz.

٧٤- ﴿ قَالُوا فَمَا جَزَٓاؤُهُٓ اِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴾

74- Yusuf'un adamları dediler ki: Peki, siz yalancıysanız bunun cezası nedir?

« قَالُوا فَمَا جَزَٓاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ » **"Yusuf'un adamları dediler ki: Peki,** -bunu inkar etmekle ve böyle bir şeyle ilginizin bulunmadığını, bundan uzak olduğunuzu söylemekle- **siz yalancıysanız bunun cezası nedir?"** Burada, « فَمَا جَزَٓاؤُهُ » kavlinde yer alan zamir, «صُوَاعَ» kavline râcidir. Yani, onun hırsızlığının cezası, karşılığı nedir?

٧٥- ﴿قَالُوا جَزَٓاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَٓاؤُهُ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾

75- Şöyle dediler: "Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o şahsa el koymak onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız."

«قَالُوا جَزَٓاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَٓاؤُهُ» **"Şöyle dediler: 'Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o şahsa el koymak onun cezasıdır."** Yani onun hırsızlığının cëzası, çalınan eşya kimin yükünde bulunursa, onun yerine o şahsın alıkonulmasıdır. Hz. Ya'kub ailesinin dinine göre hırsızlık yapan kimsenin bir yıl boyunca köle olarak malı çalınanın yanında tutulmasıdır. İşte bunun için onların kendilerinden bunun cezasının ne olacağını sordular.

Bir de kardeşlerin, «فَهُوَ جَزَٓاؤُهُ» **"İşte onun cezası, o şahsa el konulmasıdır"** kavli, hükmü pekiştirmek maksadıyladır. Yani başkası değil, bizzat hırsızlık yapanın kendisinin tutuklanıp alıkonulmasıdır. Ya da, «جَزَٓاؤُهُ» kavli mübtedadır. Şart cümlesi ise olduğu gibi haberidir.

«كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ» **"Biz zâlimleri böyle cezalandırırız."** Yani hırsızları köle kılmak suretiyle cezalandırırız.

٧٦- ﴿فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَٓاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَٓاءِ أَخِيهِ كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّٓا أَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَٓاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾

76- Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra da onu, kardeşinin yükünden çıkarttı. İşte biz Yûsuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi hariç. Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz. Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.

«فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ» **"Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı."** Hz. Yusuf töhmet altında kalmamak için Bünyamin'in yükünden önce diğer kardeşlerinin yükünü araştırarak böylece sıra Bünyamin'in yüküne gelene kadar araştırmayı sürdürdü. Onun yüküne sıra gelince Hz. Yusuf; "Bu çocuğun böyle bir iş yapacağını sanmıyorum" diyerek güya araştırmaktan vazgeçmeye kalkıştı. Ancak kardeşleri, " Allah adına yemin olsun ki, sen onun yükünü de aramadıkça biz onu bırakacak değiliz. Çünkü sen bize göre ona daha çok yakın ve candan davrandın" diye itirazda bulundular.

«ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ» **"Sonra da onu kardeşinin yükünden çıkarttı."** Ayette « صُوَاعَ » kelimesine râci olan zamir hep müzekker olarak getirildi, sonra « اسْتَخْرَجَهَا » kavlinde görüldüğü gibi müennes olarak zikretti. Bunun müennes yani dişil olma nedeni, "**es-Sikaye**" kelimesinin müennes oluşudur.

Ya da « صُوَاعَ » kelimesi hem müzekker ve hem müennes olması sebebiyledir. «كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ» **"İşte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik,"** Burada, « كَذَلِكَ » kavlinin başında yer alan "**Kef**" harfi mahallen mansubtur. Yani; "işte bu gayet önemli sayılan tedbir gibi bir tedbiri Hz. Yusuf'a öğrettik" demektir.

« مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ » **"Yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı."** Burası, "**Keyd**-Tedbir" kavlinim tefsiridir ve onu açıklayan durumdadır. Çünkü kralın kanunlarına göre yani onun hayat anlayışına göre, hırsızın cezası aldığının aynını ondan geri almak-

tan ibaret bulunmaktaydı. Yoksa onu alıp köleleştirmek diye bir hüküm kralın yasalarında yer almıyordu.

«إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ» **"Ancak Allah'ın dilemesi hariç."** Yani Allah dilemedikçe, Allah'ın iradesi bulunmadıkça onu yakalayacak, tutacak değildi, bunların hepsi Allah'ın dilemesiyle olmuştu.

«نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ» **"Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz."** Yani nasıl ki Yusuf'u derecelerle yükseltmiş isek, aynen bunun gibi dilediklerimizi de ilim açısından derecelerle yükseltiriz. Kûfe kırat okuluna göre « دَرَجَاتٍ » kelimesi tenvinli olarak okunmuştur.

« وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ » **"Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır."** Yani her bir bilenin üstünde ondan ilim bakımından daha üstün bir derecede olanı vardır. Veya tüm bilenlerin üzerinde bilgi açısından kendisinden daha üstün bir bilen vardır ki, işte tüm bilenler o en çok bilene göre çok daha alt derecededirler. İşte o en çok bilen de Aziz ve Celil olan yüce Allah'tır.

٧٧- ﴿ قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴾

77- Kardeşleri dediler ki: "Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı. Kendi kendine dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir.

«قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ» **"Kardeşleri dediler ki: "Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı."** Böyle söylemekle Hz. Yusuf'un hırsızlık yaptığını demek istiyorlardı.

Denilmiştir ki: "Yusuf bir havraya girdi. Oradan, onların taptıkları altından yapılmış küçük bir heykeli aldı. Tapmamaları için de onu gömdü." Yine söylendiğine göre evde bir tavuk varmış, onu alıp bir dilenciye vermiş. Bir diğer söylentiye göre Hz. İbrahim'e ait bir kemer vardı, bu kemer, veraset yoluyla onun en büyük çocuğuna geçerdi. İşte böylece kemer miras olarak Hz. İshak'a geçer. Hz. İshak'tan da en büyük kızına

geçer. İşte bu kadın Hz. Yusuf'u büyütüp yetiştirdi. Halası olması itibariyle annesinin vefatı üzerine yanına alıp onu büyütmüştü. Kadın Hz. Yûsuf'a hiç dayanamazdı, onu aşırı derecede severdi. Hz. Yûsuf büyüyünce babası Hz. Ya'kub, onu halasından ayırıp almak istedi. Kadın hemen o kemere sarıldı, onu alıp elbiselerinin altında o kemerle onu bağladı. Sonra da: "Ben, İshak babamdan bana geçen kemeri kaybettim, bakın hele onu kim almış?" diye söyledi. Baktılar ki, o kemerle Yusuf üzeri sıkı sıkıya bağlanmış. Yûsuf'un halası dedi ki, o kemer benim için bir kalkandır, onun sayesinde ben dilediğimi yapabilirim. İşte bu durum karşısında Hz. Yakub oğlu Yûsuf'u halası vefat edene kadar onun yanında bıraktı.

Rivayete göre, Hz. Yûsuf'un adamları, Bünyamin'in yükünden maşrapayı bulup çıkardıklarında, kardeşleri utançlarından başlarını önlerine eğdiler. Hepsi de ona dönerek kendisine: "Sen bizi rezil ettin, yüzümüzü kara çıkarttın, ey Rahil oğlu! Nedir sizin yüzünüzden çektiğimiz bela ve sıkıntılar! Sen bu maşrapayı ne zaman aldın?" diye sordular. Bunun üzerine Bünyamin de onlara: "Rahil oğulları! Hep sizin yüzünüzden böyle sıkıntı ve belalarla karşı karşıya bırakılanlar değil mi? Siz benim kardeşimi de götürüp ortadan kaldırdınız. Sizin yüklerinize daha önce sermayenizi tekrar koyanlar kimler is, onlar benim yüküme bu maşrapayı yerleştirmiş olabilirler" dedi.

« فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ » **Yusuf bunu içinde sakladı,"** Yani kardeşlerinin; "Onun kardeşi de hırsızlık etmişti" sözlerini duymazlıktan gelip gizli tuttu.

« وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا » **"Onlara açmadı. Kendi kendine dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız!"** Burada geçen, « مَكَانًا » kelimesi temyizdir. Yani hırsızlık yapmada siz ondan çok daha fena ve kötü bir konumdasınız. Çünkü siz kardeşiniz Yûsuf'u babasından alıp çaldınız.

« وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ » **Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir."** Sizin söylediklerinizi veya yalan söylediğinizi....

٧٨- ﴿ قَالُوا يَٓا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُٓ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴾

78- Dediler ki: Ey aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizim birimizi alıkoy. Zira biz seni, iyilik edenlerden görüyoruz.

« قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا » **"Dediler ki: 'Ey Aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var."** Yani yaşı iyice ilerlemiş, piri fani bir babası var veya herkes tarafından saygı gören saygın bir kişiliğe sahip bir babası var.

«فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ» **"Onun yerine bizim birimizi alıkoy."** Rehin olmak üzere herhangi birimizi al veya köleleştir. Çünkü babası kayıp oğlu yerine ancak onunla teselli buluyor.

« إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ » **"Zira biz seni iyilik edenlerden görüyoruz."** O halde bize karşı olan bu iyiliğini daha da pekiştir. Ya da senin ahlakın ve adetin hep iyilikte bulunmaktır, o halde bunu da adetin üzere devam ettir ve bu adetini değiştirme!

٧٩- قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

79- Yûsuf dedi ki: "Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, o takdirde biz gerçekten zalimler oluruz!"

« قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ » **"Yûsuf dedi ki: "Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız,"** Bir başkasını almaktan bütünüyle Allah'a sığınırız, böyle bir yanlışa giremeyiz. Burada mastar, mefulü bihe izafe olunmuştur ve « مِنْ » edatı hazf olunmuştur.

«إِذًا لَظَالِمُونَ» **"O takdirde biz gerçekten zâlimler oluruz!"**

Burada, « إِذًا » onların cevabı ve cezasıdır. Çünkü mana şöyledir: "Eğer onun yerine başkasını alacak olursak, biz bu davranışımızla zulmetmiş oluruz. Kaldı ki bu uygulama da sizin kendinizin verdiğiniz fetva uya-

rınca yerine getirilmektedir. O fetvaya göre, kimin yükünde çalıntı şet ele geçmişse, o alıkonur ve köle edinilir. Eğer ondan başkasını alacak olursak bu durum sizin inancınıza göre de bir zulüm olur. Durumun böyle olduğunu bildiğiniz halde, zulüm olan bir şeyi neye dayanarak benden istemektesiniz?"

٨٠- ﴿ فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ لِي اَبِي اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴾

80- Ondan ümitlerini kesince, meseleyi gizli görüşmek üzere ayrılıp bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Babam bana izin verinceye veya benim için Allah hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım. O hükm edenlerin en hayırlısıdır.

« فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ » **"Ondan ümitlerini kesince,"** Burada, « اسْتَيْـَٔسُوا » kavlinde **"Sin"** ve **"T"** harflerinin eklenmesi ya da ziyade edilişi mübalağa içindir. Nitekim bu, **"İsta'same"** kelimesinde de böyledir. « خَلَصُوا نَجِيًّا » **"Meseleyi gizli görüşmek üzere ayrılıp bir kenara çekildiler."** İnsanların arasından ayrılıp kendi başlarına veya tek başlarına sessiz olarak bir arada kalıp görüştüler. Burada, « نَجِيًّا » yani sessizce, gizlice görüşmek, fısıldaşmak veya gurup halinde bir araya toplanmak demektir. Ve bu « نَجِيًّا » kelimesi kendi aralarında birbirleriyle gizli olarak konu hakkında bir karara varmak için görüşmek, birbirlerini dinlemek, demektir. Yahut da sırf bu konuda baş başa kalmak için bir tarafa çekilip toplandılar ki bu konuda daha derinlemesine ve daha ciddi bir anlamda bir sonucu elde edebilsinler. Sanki bizzat kendileri tek başlarına yapayalnız bir şekilde idiler.

Esasen bu gerçekte şu anlama gelmektedir: **"Neciyy"** kelimesi sessizlik, gizlilik anlamında olmakla beraber, **"Münaciy"** yani gizlice konuşan, sessice fısıldaşarak konuşan, demektir. Tıpkı, **"Semiyr"** kelimesinin,

"**Müsamir**" manasına yani geceleri eğlendiren, sohbet eden anlamına gelmesi gibi. Bu da mastar manasında "**el-Tenaci**" demektir. Yusuf'un kardeşlerinin bir kenara çekilip kendi aralarında gizlice konuşmalarının konu ve sebebi, Bünyamin ile alakalı olarak babalarına ne şekilde gidecekleri ve ona söyleyecekleri hakkında idi.

« قَالَ كَبِيرُهُمْ » **"Büyükleri dedi ki:"** Bu ise Rubil idi ve yaşça kardeşlerin en büyüğü idi veya akıl ve olgunlukta büyükleri idi ki bu da Yehuza idi. Yahut da onların lideri konumunda olan idi ki bu da Şem'un idi.

« أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ » **"Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz?"** Burada geçen, « مَا » harfi sıladır. Yani: "Siz bundan önce de Yûsuf hakkında ona karşı kusurlu davranmış ve babanıza verdiğiniz sözü tutmamıştınız." Yahut da bu "مَا" harfi mastariyedir. Mastar da mübteda olarak mahallen merfudur. Haberi ise zarftır ve bu da, « مِنْ قَبْلُ » kavlidir. Mana şöyledir: "Bundan önce de Yusuf hakkında aşırı olarak davranmıştınız."

« فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللهُ لِي » **"Babam bana izin verinceye veya benim için Allah hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım."** Mısır topraklarından asla ayrılıp gitmeyeceğim.

« وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ » **"O hükmedenlerin en hayırlısıdır."** Çünkü Allah adaletten başka bir şeyle hükmetmez. O bir şeye hükmedince sadece adaletle hükmeder.

❁ ❁ ❁

81. – 87. ÂYETLER

ارْجِعُوا إِلَى أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا
إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي
كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ
سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللّٰهُ أَنْ
يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ
وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ
كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا
أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى
اللّٰهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا
مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ إِنَّهُ لَا يَايْئَسُ مِنْ
رَوْحِ اللّٰهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

Meâli

81- Babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz."

82- "İstersen içinde bulunduğumuz şehir halkına ve aralarında geldiğimiz kafileye de sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz."

83- Babaları dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi böyle bir işe sürükledi. Bana düşen artık, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

84- Babaları onlardan yüz çevirdi, "Ve Ah Yûsuf'um ah!" diye sızlandı ve kederini içine gömmesi yüzünden gözlerine boz geldi.

85- Oğulları dediler ki: "Allah'a andolsun ki sen hâla Yûsuf'u anıyorsun. Sonunda ya hasta olacaksın ya da büsbütün helâk olacaksın!"

86- Yâkub dedi ki: "Ben sadece gam ve kederimi Allah'a arzediyorum. Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından vahiy ile biliyorum."

87- "Ey oğullarım! Gidin de Yûsuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez."

Tefsiri

٨١- ﴿ارْجِعُوا إِلَى أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ﴾

81- Babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz."

«ارْجِعُوا إِلَى أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ» **"Babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti."**

Burada, «سَرَقَ» kelimesi, « سُرِّقَ » olarak da okunmuştur. Bunun anlamı: "Oğlun hırsızlıkla suçlandı, ona hırsızlık isnadı yapıldı" demektir.

« وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا » **"Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik."** Yani biz Bünyamin hırsızdır, diye aleyhinde tanıklık etmiş

değiliz, ancak bizim bildiğimiz onun hırsızlık yaptığıdır. Çünkü aranan kap onun yükünden çıkarıldığı için biz de kesin bu kanıya vardık.

«وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ» **"Biz gaybın bekçileri değiliz."** Yani biz sana kesin güvenilir söz verdiğimiz sırada onun hırsızlık suçunu işleyeceğini biliyor değildik.

٨٢- ﴿وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾

82- "İstersen içinde bulunduğumuz şehir halkına ve aralarında geldiğimiz kafileye de sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz."

«وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا» **"İstersen içinde bulunduğumuz şehir"** Yani Mısır halkına adamlar gönde ve işin aslını, astarını onlardan sor ve öğren.

«وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا» **"Ve aralarında geldiğimiz kafileye de sor."** Beraber geldiğimiz kervandaki insanlara da sor. Bunlar Kenan toplumundan Hz. Yakub'un komşuları idiler.

«وَإِنَّا لَصَادِقُونَ» **"Biz gerçekten doğru söylüyoruz."**

Çocukları babalarına döndüler ve kardeşinin dediklerini babalarına anlattılar. İşte bunun üzerine de:

٨٣- ﴿قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾

83- Babaları dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi böyle bir işe sürükledi. Bana düşen artık, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

«قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا» **"Babaları dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi böyle bir işe sürükledi."** İstediğiniz bu idi, bunu istiyordunuz. Aksi takdirde sizin ona verdiğiniz fetvanız olmasaydı o adam

nereden bilebilirdi ki; bir hırsız bir şey çalınca buna karşılık köle olarak alıkonulur.

«فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَنِى بِهِمْ جَمِيعًا» **"Bana düşen artık, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir."** Yani Yûsuf'u, kardeşini ve oradan ayrılmayan büyüklerini..

«اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ» **"Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."** Onun beni bunlarla imtihan etmesi, mutlaka bir hikmet gereğidir.

٨٤- ﴿وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَٓا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾

84- Babaları onlardan yüz çevirdi, "Ve Ah Yûsuf'um ah!" diye sızlandı ve kederini içine gömmesi yüzünden gözlerine boz geldi.

«وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ» **"Babaları onlardan yüz çevirdi,"** Getirdikleri haberden memnun kalmayan babaları onlardan yüzçevirdi.

«وَقَالَ يَٓا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ» **"Ve Ah Yûsuf'um ah!, diye sızlandı"** Hz. Yâkub esefi, üzüntüyü kendi nefsine izafe etti. Ki bu, en şiddetli hüzün ve hasret, ayrılık demekti. Elif harfi ise izafet "Y" sinden bedeldir. Esef kelimesiyle Yûsuf kelimesi arasındaki tecanüs ise bir zorlama sonucu, bir imal anlamında değildir. Bunun benzeri, **(Tevbe,38)**

«اِثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ اَرَضِيتُمْ» **(En'am, 26)**

«وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْئَوْنَ عَنْهُ» **(Kehf, 104)**

«وَهُمْ يَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا» ve **(Neml, 22)** «مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ»

ayetlerinde de görülmektedir.

Hz. Yakub'un Hz. Yûsuf'a üzülüp kardeşi Bünyamin ile büyükleri olanına üzülmeme nedeni, Hz. Yakub'un üzüntüsünün diğerleri için değil de Yûsuf'un üzüntüsünün devamlılığı sebebiyledir. Çünkü diğer iki kardeş hayatta ve nerede oldukları bellidir. Oysa Yûsuf için henüz bu durum bilinememektedir. Üzüntü bu yüzden devam etmektedir. Burada

şöyle bir delil de bulunmaktadır. Bu musibet oldukça eskiye dayandığı halde hala Hz. Yâkub üzerinde canlılığını ve tazeliğini hissettirmektedir. İşte bu gerçeği de burada görebiliyoruz.

« وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ » **"Ve kederini içine gömmesi yüzünden gözlerine boz geldi."** Çünkü aşırı şekilde gözyaşı döküyordu. Bu yüzden de gözyaşları gözlerinin siyahlığını yoketti, sildi ve kirli beyaza dönüştürdü. Bir diğer ifadeye göre de gözü kör oldu, göremez oldu. Bir diğer yorum ise, Hz. Yakub neredeyse göremeyecek kadar az görüyordu, demektir. Bütün bunlar haliyle üzüntü sebebiyle oluyordu. Çünkü hüzün ya da üzüntü ağlama nedenidir. Bu ağlama da sonuçta gözün ağarmasına, göze beyaz perde inmesine sebeptir. Bu adeta hüzünden meydana gelmiş gibidir. Anlatıldığına göre Hz. Yakub'un gözyaşları oğlu Yusuf'tan ayrı düştüğü andan itibaren ağlamaktan kurumuş, tam ona kavuşana dek devam etmiştir ki bu da seksen yıl sürmüştür. Yeryüzünde Allah katında Hz. Yakub'tan daha asil bir kimse yoktur.

Hz. Peygamber (sav) için de sıkıntı ve ıstırabın bu dereceye varmış olması da caizdir. Çünkü insan üzüntü anında kimi zaman nefsine hakim olamaz. İşte bundan dolayı Allah'a hamdetmiş ve sabır göstermiştir. Hz. Peygamber (sav) efendimiz de oğlu İbrahim'e ağlamış ve şöyle buyurmuştur:

"Gönül ıstırap duyar, göz de gözyaşı akıtır. Biz Rabbimiz Allah'ı kızdıracak, gazaba sevk edecek bir şey yapmayız. Ey İbrahim! Biz senin yüzünden gerçekten çok üzüntülüyüz!"[8]

Ancak bu konuda yanlış olan ve istenmeyen şey, bağırıp çağırmak, ağıt yakmak, göksüne yüzüne vurmak ve üst-baş yırtmak gibi hareketlerdir.

« فَهُوَ كَظِيمٌ » Yani çocukları sebebiyle Hz. Yakup öfke doludur ama yine de onlar üzülmesin diye bunu içine atmaktadır. Burada geçen, « كَظِيمٌ» kelimesi, **"Faiyl"** kalıbında meful yani **"Mekzum"** anlamındadır.

---

[8] 10-Buhari;1303 ve Müslim;2315

Çünkü bunun delili, **(Kalem, 48)** « اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ » ayetidir. Bu kelime, su kabının ya da testisinin ağzını dolunca kapatıp bağlamak, taşmasını önlemekten ibaret bir ifadedir.

٨٥- ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ﴾

85- Oğulları dediler ki: "Allah'a andolsun ki sen hâla Yûsuf'u anıyorsun. Sonunda ya hasta olacaksın ya da büsbütün helâk olacaksın!"

« قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ » **"Oğulları dediler ki: "Allah'a andolsun ki sen hâla Yûsuf'u anıyorsun."** Buradaki, « تَفْتَؤُا » kelimesi, « لَا تَفْتَا » demektir. Burada nefiy yani olumsuzluk harfi olan, « لَا » harfi hazfedilmiştir. Yani mana şöyledir: "hala ve hep..." demektir. Burada nefiy harfinin hazfi bir olumluluğa meydan vermemektedir, müspet bir mananın çıkmasına gelmemektedir. Eğer bu müspet manada olsaydı bu takdirde **tekit lamı** ile **te'kit nun**undan bir payı olması gerekirdi.

« حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا » **"Sonunda ya hasta olacaksın"** Neredeyse hastalanıp hayatına son vereceksin, öleceksin, « اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ » **"Ya da büsbütün helâk olacaksın!"**

٨٦- ﴿قَالَ اِنَّمَا اَشْكُو بَثّ۪ي وَحُزْن۪ٓي اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

86- Yâkub dedi ki: "Ben sadece gam ve kederimi Allah'a arzediyorum. Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından vahiy ile biliyorum."

« قَالَ اِنَّمَا اَشْكُو بَثّ۪ي وَحُزْن۪ٓي اِلَى اللّٰهِ » **"Yâkub dedi ki: "Ben sadece gam ve kederimi Allah'a arzediyorum."** "el-Bessu" kelime dayanılması oldukça zor tasa ve keder anlamındadır. Öyle ki bu şekilde

bir tasa ve kederle karşı karşıya bulunan bir kimse kendisinde ona dayanabilme gücü, sabır imkânı bulamaz ve bunu halka, etrafa yayıp durur. Ancak Hz. Yâkub burada şöyle diyor: "Ben bu ıstırabım ve kederim sebebiyle sizden hiç birinize ve sizden başkalarına olsun asla şikayette bulunmam, derdimi açmam. Ancak ben Rabbime derdimi açar, şikayetimi Ona yaparım, Ona dua eder, yakarırım, Ona sığınırım. Bırakın beni, ilgilenmeyin benimle, beni derdimle baş başa bırakın."

Rivayete göre Hz. Yâkub'a şöyle vahyedilmiştir: "Ben size gazapta bulundum. Çünkü siz bir koyun kesmiştiniz, bu sırada bir yoksul gelip kapınıza dikilmişti. Fakat siz onu yedirmediniz. Oysa kullarım içinde en çok sevdiklerim benim peygamberlerimdir, bunlardan sonra da yoksullar gelir. Hemen bir yemek ver ve bu yemeğe de yoksulları davet et." Denildiğine göre Hz. Yakub çocuklu bir cariyeyi çocuğuyla beraber satın alır ve kadının çocuğunu da satar. Kadın buna dayanamaz, hep ağlar durur ve sonunda gözleri kör olur."

« وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ » **"Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından vahiy ile biliyorum."** Ben, Allah'ın rahmeti sayesinde biliyorum ki O bana hiç hesaplayamadığım bir yerden ferahlık getirecektir. Rivayete göre Hz. Yâkub rüyasında ölüm meleğini, Azrail'i görmüş ve ona: "Sen Yûsuf'un canını aldın mı?" diye sormuş. Azrail (a.s) de: "Allah adına yemin olsun ki hayır, o yaşıyor, onu ara!" diye karşılık vermiş ve ona şu duayı öğretmiştir: "Ey iyiliği hep sürekli olan ve hiçbir zaman da kesilmeyen Rabbim! Senden başkası onu hesap edemez. Rabbim! Benden bu sıkıntıyı gider ve beni aydınlığa kavuştur."

٨٧- ﴿يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَيْاَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَيْاَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾

87- "Ey oğullarım! Gidin de Yûsuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez."

« يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ » " **'Ey oğullarım! Gidin de Yûsuf'u ve kardeşini iyice araştırın,"** o ikisi hakkında bilgi toplayın, o ikisi ile ilgili haber araştırın. Bu, «تَحَسَّسُوا» kelimesi İhsas kökünden

alınma olup, "**Tefe'ul**" kalıbından gelmiştir. Bu da bilmek, tanımak ve öğrenmek demektir.

«وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ» "**Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin.**" Allah'ın rahmetinden ve göstereceği çıkış yolundan umudunuzu kesmeyin.

«إِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ» "**Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez.**" Çünkü iman etmiş bir kimse, Allah'ın rahmet ve nimetleri içinde dönüp dolaştığı, onun içinde olduğu gerçeğini bilir. Oysa kafir denilen inkârcı kimseler ise, Allah'ın rahmetini tanımadığı gibi, Onun verdiği nimetler içinde dönüp dolaştığını, varlığını o nimetler içerisinde sürdürdüğünü de bilmez ve Allah'ın rahmetinden umudunu keser.

Artık bunun üzerine Hz. Yâkub'un oğulları Mısır'a yeniden dönmek üzere yola çıkarlar.

❁ ❁ ❁

88. – 98. ÂYETLER

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ط اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ ط قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخِى قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا ط اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ط يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾ اِذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِى يَأْتِ بَصِيرًا ج وَأْتُونِى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ع ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّى لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَٓا اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَ الْبَشِيرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ج قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّى اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَٓا اِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّى ط اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

Meâli

88- Kardeşleri Yûsuf'un yanına girdiklerinde dediler ki: "Ey Aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz değersiz bir sermaye ile geldik. Hakkımızı tam ölçerek ver. Ayrıca bize bağışta da bulun. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır."

89- Yusuf dedi ki: "Siz, cahilliğiniz yüzünden Yûsuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?"

90- Kardeşleri: "Yoksa sen, gerçekten Yûsuf musun?" dediler. O da dedi ki: "Evet ben Yûsuf'um, bu da kardeşim. Birbirimize kavuşmayı Allah bize lütfetti. Çünkü kim Allah'tan korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez."

91- Kardeşleri dediler ki: "Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmıştır. Gerçekten biz hataya düşmüşüz."

92- Yûsuf dedi ki: "Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."

93- "Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, gözleri görecek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin."

94- Kafile Mısır'dan ayrılınca, babaları yanındakilere şöyle dedi: "Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum!"

95- Onlar da dediler ki: "Vallahi sen hâla eski şaşkınlığındasın."

96- Müjdeci gelince, gömleği onun yüzüne koyar koymaz Yakub görür oldu. Ve onlara:"Ben size, Allah tarafından vahiy ile sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim, demedim mi!?" diye söyledi.

97- Oğulları dediler ki: "Ey babamız! Allah'tan bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten günahkârlar idik."

98. Yâkub dedi ki: "Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O çok bağışlayan, pek esirgeyendir."

Tefsiri

٨٨- ﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَيةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّقِينَ﴾

88- Kardeşleri Yûsuf'un yanına girdiklerinde dediler ki: "Ey Aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz değersiz bir sermaye ile geldik. Hakkımızı tam ölçerek ver. Ayrıca bize bağışta da bulun. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır."

« فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ » **"Kardeşleri Yûsuf'un yanına girdiklerinde dediler ki: "Ey Azîz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı"** Sıkıntı, zayıflık, düşkünlük, kıtlık ve açlık içindeyiz.

« وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَيةٍ » **"Ve biz değersiz bir sermaye ile geldik."** Basit, önemsenmeyecek, hemen her ticaret erbabının dönüp bakmayacağı, küçümseyeceği basitlikte olan bir sermaye ile yanına geldik. Herhangi bir şeyi önemseyip atan kimse onun için; "**Ezceytuhu**" der ki onu attım, önemsemedim, demektir. Denildiğine göre ellerindeki varlıkları geçmez akçe, bir değeri olmayan paralardan ibaretti, düşük ayarlıydı. Dolayısıyla bunu alan oldukça değerini düşürerek alırdı. Bir başka söylentiye göre de ellerindeki sermayeleri yün ve yağdan ibaret bulunuyordu.

« فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ » **"Hakkımızı tam ölçerek ver."** Yani hakkımız olan şey ne ise bize onu ver. «وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا» **"Ayrıca bize bağışta da bulun."** Eğer mümkün ise biraz da bize müsamaha ile davran, yardımcı ol. Sermayemizin basit ve önemsizliğine göz yum. Ya da bize hakkımızdan fazla olarak ver veya bize kardeşimizi bağışla!

«إِنَّ اللهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّقِينَ» **"Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır."**

Kardeşleri, "**Bizi ve ailemizi kıtlık bastı**" diye konuşup ona yalvarmaya, ondan kendilerine fazladan sadaka olarak vermesini istemeye başladıklarında Hz. Yûsuf'un gözleri dolmaya ve yaşlar boşanmaya

başlar. Artık kendisinin kardeşleri Yusuf olduğunu gizlemeye ve saklamaya güç yetiremedi de kardeşlerine:

٨٩- ﴿ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴾

89- Yusuf dedi ki: "Siz, cahilliğiniz yüzünden Yûsuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?"

« قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ » **"Yûsuf dedi ki: "Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?"** Yani Yûsuf ile kardeşine karşı giriştiğiniz çirkin davranışın farkına vardınız mı? Oysa siz yaptığınızın çirkin bir hareket olduğunu bilmiyorsunuz. Ya da; "Siz gerçekten çok basit, beyinsiz ve hafif kimseler değil misiniz?

Onların kardeşlerine yaptıkları şey; onu anne ve babaları bir olan kardeşinden ayırmakla tasaya, üzüntüye maruz bırakmaları, ona türlü eza ile işkencede bulunmaları idi.

٩٠- ﴿ قَالُوا ءَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهٰذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾

90- Kardeşleri: "Yoksa sen, gerçekten Yûsuf musun?" dediler. O da dedi ki: "Evet ben Yûsuf'um, bu da kardeşim. Birbirimize kavuşmayı Allah bize lütfetti. Çünkü kim Allah'tan korkar ve sabreder se, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez."

« قَالُوا ءَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ » **"Kardeşleri: "Yoksa sen, gerçekten Yûsuf musun?" dediler."** Burada « ءَإِنَّكَ » kavlini kıraat imamlarından Kûfe kıraat okulu mensupları ve İbn Amir iki hemze ile okumuşlardır.

«لَأَنْتَ» kavlindeki **lam** harfi ibtida **lamıdır.** «أَنْتَ» ise mübtedadır. «يُوسُفُ» bunun haberidir. Cümle de bütünüyle, «إنَّ» edatının haberidir.

« قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهٰذَا أَخِي » **"O da dedi ki: "Evet ben Yusuf'um, bu da kardeşim."** Burada görüldüğü gibi Hz. Yûsuf kardeşinden de söz etmektedir. Bunun nedeni, kardeşlerinin kendisinden bizzat onu sormuş

olmaları idi. Çünkü kendisinin Yûsuf olduğunu henüz tanımıyorlardı. Dolayısıyla kardeşinden bahsetmesi, onların sorduklarına da bir cevap oluşturuyordu.

«قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا» **"Birbirimize kavuşmayı Allah bize lütfetti."** Yani ayrılıktan sonra ülfet ve şefkatle bizi birbirimize kavuşturdu. Allah'ın nimetlerini sağlık, esenlik ve asaletle öncelikli olarak anlattı, söze onları kötülemeyle başlamadı.

« إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ » **"Çünkü kim Allah'tan korkar ve sabrederse,"**

« فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ » **"Şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez."** Yani onların ecirlerini.

Burada, «أَجْرَهُمْ» diye zamirle bitmesi gerekenin yerine yani zamirin yerine, « الْمُحْسِنِينَ » kavlini koymuştur. Çünkü bu ifade hem takva sahiplerini ve hem de sabredenleri mana olarak kapsamaktadır.

Şöyle bir söz vardır: "Mevlâ'sından korkan, onun belasına, imtihanına katlanır, sabreder. O onun ecrini bu dünyasında da zayi etmez, öte dünyasında da zayi etmez."

٩١- ﴿ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴾

91- Kardeşleri dediler ki: "Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmıştır. Gerçekten biz hataya düşmüşüz."

« قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا » **"Kardeşleri dediler ki: "Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmıştır."** Seni ilim bakımından olsun, fazilet yönünden olsun, hilim takva ve güzel sabır açısından olsun bizim hepimizden üstün kılmıştır.

« وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ » **"Gerçekten biz hataya düşmüşüz."** Doğrusu bizim halimiz ve durumumuz kötüdür. Çünkü biz bilerek ve tasarlayarak Allah'tan korkmaksızın kötülük işlemeye kalkıştık, sabretmesini bilmedik. Kuşkusuz Allah seni mülk ve varlıkla aziz ve üstün kıldı, bizi de senin önünde boynu bükük, miskinlik içinde zelil kıldı.

٩٢- ﴿قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾

92- Yûsuf dedi ki: "Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."

« قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ » **"Yûsuf dedi ki: "Bugün sizi kınamak yok,"** Artık bugün sizi suçlamak, kötüleme diye bir şey yoktur.

« الْيَوْمَ » kavli ya « تَثْرِيبَ » kelimesine veya « يَغْفِرُ » kelimesine müteallıktir. Mana şöyle olmaktadır: "Ben bugün sizi kınayacak, suçlayacak değilim." Çünkü bu tanışma günü aslında tam da kınanacak ve kusurları yüzlerine vurulacak olan gündür ve yeri de gelmiştir ama Yusuf böyle bir davranıştan uzak durmaktadır. Dolayısıyla böyle bir günde eğer suçlama ve kınama yoksa, olmayacaksa başka günlerde zaten olmayacak demektir. Daha sonra sözlerini şöyle sürdürüyor:

« يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ » **"Allah sizi affetsin!"** Hz. Yûsuf kardeşlerinin kendisine karşı büyük yanlışlar yapmış olmalarına rağmen yine de onlar için Allah'tan mağfiret dilemektedir. Örneğin; "Allah seni affetsin, Allah seni affeder" gibi dili geçmiş zaman ve geniş zaman kipiyle söylenebilir.

Ya da: « الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ » "Bugün Allah sizi bağışlar" demekle, Allah'ın pek yakın bir zamanda kendilerini bağışlayacağına dair bir müjdedir.

Rivayete göre Hz. Peygamber (sav) Mekke'nin fethi gününde Kabe kapısının yanında durup yaslanarak Kureyşlilere şöyle seslenmişti: "Bugün size ne yapmamı beklersiniz?" diye sorması üzerine, onlar da: "İyilik yapmanı zannederiz. Çünkü sen soylu bir kardeş ve asil bir kardeşin oğlusun. Gerçek takdir senindir. Çünkü güç sendedir. Bunun üzerine Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: "Ben kardeşim Yusuf'un dediğini diyeceğim; "Artık bugün sizi kınamak, size hakaret etmek yoktur." [9]

---

[9] Hafız diyor ki: "Nesai ve Beyhaki bu manada olmak üzere bundan daha kapsamlı ve tam olarak tahric etmişlerdir. Salebi de bu lafızla ve bundan daha kapsamlı olarak tahric etmiştir. Bk. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/503

Rivayete göre Ebu Süfyan Müslüman olmak üzere geldiğinde Hz. Abbas ona: "Allah Resûlüne gittiğin zaman ona, «لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ» ayetini oku, diye tavsiyede bulunmuştur. O da aynen denileni yapmıştı. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) de ona: "Allah seni ve bunu sana öğreteni affetsin" diye buyurmuştur.[10]

Rivayet olunduğuna göre, kardeşleri kendisini tanıyınca ona şu haberi gönderdiler. Sen bizi gündüz gece hep bizi davet edip duruyorsun. Biz ise, sana yaptıklarımız yüzünden utanç içindeyiz. Hz. Yûsuf da onlara şu karşılığı verdi: "Mısır halkı, ben her ne kadar aralarında üstün bir varlık sahibi isem de, onlar bana hep bir tek gözlükle bakıyorlar ve şöyle diyorlar; Sübhanallah! Yani yirmi dirhem parayla satın alınmış bir köle böyle bir makama gelebilmiş, diye bana hep köle gözüyle bakıyorlardı. Şimdi ise ben sizin sayenizde şerefime ve değerime, asaletime kavuştum. Artık bu halk, benim Hz. İbrahim'in soyundan gelen, onun torunlarından biri olduğumu, köle olmadığımı öğrenmiş oldular."

« وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ » **"O, merhametlilerin en merhametlisidir."** Ben bu fakir ve zavallı halimle size acıyıp, bağışlarken, hiçbir şeye muhtaç olmayan gani ve çok mağfiret eden Allah hiç bağışlamayacak mı sanırsınız?

Hz. Yûsuf bu tanışma olayından sonra babasının durumunu sordu. Onlar da; babalarının aşırı ağlaması yüzünden gözlerini kaybettiğini, göre mez duruma geldiğini söylediler. İşte bunun üzerine Hz. Yûsuf onlara dedi ki:

٩٣- ﴿اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ﴾

93- "Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, gözleri görecek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin."

«اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا» **"Şu benim gömleğimi götürün de"** Denildiğine göre; bu gömlek atalarından miras yoluyla Hz. Yûsuf'a kadar

[10] 12- Hafız diyor ki: "Ben buna rastlayamadım. Bk. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/503

gelen ve onun korunma amacıyla üzerinde bulundurduğu gömlekti. Bu cennetten getirilmişti. Cebrail (a.s) işte bu gömleği babasına göndermesini ona emretti. Bu gömlekte cennet kokusu vardı, herhangi bir musibet, bir hastalık gibi bir şeyle bir kimse karşı karşıya bulunmasın ki, bu gömleği giyince hemen o rahatsızlıkları ortadan kalkar, afiyet bulur.

«فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِى يَأْتِ بَصِيرًا» **"Onu babamın yüzüne koyun, gözleri görecek duruma gelir."** Artık görür olur. Örneğin: "Bina muhkem yani sağlam olarak geldi, dersin ki bunun anlamı; "Bina sağlam oldu" demektir. Ya da; "Bana gözleri gören biri olarak **gelir**" anlamındadır. Yehuza dedi ki: " Ben nasıl ki ona cefâ veren gömleği götürmüş isem, şimdi de şifalı gömleği ona ben götürmek istiyorum." Söylendiğine göre Yehuza yalınayak, başı açık bir halde olmak üzere gömleği Mısır'dan alıp Kenan beldesine babasına götürüp ulaştırdı. Mısır ile Kenan beldesi arasındaki mesafe ise seksen fersahlık bir mesafe idi.

«وَأْتُونِى بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ» **"Ve bütün ailenizi bana getirin."** Ki, benim mülküm ve varlığım eserleri sayesinde nimete boğulsunlar. Çünkü daha önceden de benim öldüğüm haberiyle hep üzüntüye boğulmuşlardı.

٩٤- ﴿وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ﴾.

94- Kafile Mısır'dan ayrılınca, babaları yanındakilere şöyle dedi: "Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum!"

« وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ » **"Kafile Mısır'dan ayrılınca,"** Yani Mısır'ın yerleşik yerlerini bırakıp bağ ve bahçelerini geçip gidince.. Ülkeden ayrıldı denilince bunun manası, ülkenin yerleşik yerlerini, binalarını, bağ, bahçe ve duvarlarını geçip sınırı terk edince, demektir.

« قَالَ أَبُوهُمْ » **"Babaları yanındakilere şöyle dedi:"** Hz. Yâkub torunlarına ve çevresinde bulunan kavmindeki insanlara dedi ki:

« إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ » **"Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum!"** Yüce Hz. Ya-

kub'a kervan Mısır'dan henüz ayrılmışken sekiz günlük bir yol mesafesinden gömleğin kokusunu ona hissettirdi, aldırdı.

"Tefnid": Fenede nispet etmek anlamında olup bu da yaşlılık sebebiyle bunamak, aklı bakımından gel-git olmak demektir ki bu, aşırı yaşlılıktan ötürü meydana gelen bir rahatsızlıktır.

Bu bakımdan «شَيْخٌ مُفَنَّدٌ» denir ki; Bunamış adam demektir. Eğer benim bunadığımı ileri sürmemiş olsanız, mutlaka beni doğrularsınız.

٩٥- ﴿ قَالُوا تَاللّٰهِ إِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴾

95- Onlar da dediler ki: "Vallahi sen hâla eski şaşkınlığındasın."

« قَالُوا تَاللّٰهِ إِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ » **"Onlar da dediler ki: "Vallahi sen hâla eski şaşkınlığındasın."** Yusuf'a karşı duyduğun aşırı sevgi yüzünden sen hala o eski şaşkınlığında direnip duruyorsun. Ya da sen hala o eski hatanda, sırf Yûsuf'a olan aşırı sevgin sebebiyle ısrar ediyorsun. Çünkü onlar Hz. Yûsuf'un kesin olarak ölmüş olduğuna kani idiler.

٩٦- ﴿ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّى أَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾

96- Müjdeci gelince, gömleği onun yüzüne koyar koymaz Yakub görür oldu. Ve onlara:"Ben size, Allah tarafından vahiy ile sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim, demedim mi!?" diye söyledi.

« فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا » **"Müjdeci gelince, gömleği onun yüzüne koyar koymaz Yakub görür oldu."** Yehuza gömleği babası Yakub'un gözüne kor koymaz veya Yakub'a atar atmaz ya da giydirir giydirmez hemen gözleri görmeye başladı. « فَارْتَدَّ » tekrar döndü, yine eski haline geldi, demektir.

Nitekim, « رَدَّهُ فَارْتَدَّ » denir. « اِرْتَدَّ » ise « اِرْتَجَعَ » manasındadır yani buradaki manası; gözleri ona tekrar döndü manasına gelir.

« أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّى أَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ » **"Ve onlara:'Ben size, Allah tarafından vahiy ile sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim, demedim mi!?' diye söyledi."** Burada; « أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ » "Size demedim mi?" kavli ile demek istenen şey: "Ben size Yûsuf'un kokusunu alıyorum" diye söylemedim mi demek istiyor. Ya da; "Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin" diye demedim mi" demek istiyordur.

« إِنِّى أَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ » kavli mübteda olan bir cümle, yeni başlanılan bir cümledir. Bunun üzerine **kavl** maddesi vâki olmamıştır. Ya da **kavl** maddesi vâki olmuş olabilir. Bundan kasıt da:

«قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِى إِلَى اللّٰهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ».

"Yakub dedi ki: "Ben sadece gam ve kederimi Allah'a arz ediyorum. Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından vahiy ile biliyorum." (Yusuf, 86)

Rivayete göre Hz. Yâkub gelen müjdeciye yani oğlu Yehuza'ya: "Yûsuf nasıl?" diye sorar. Yehuza da: "O artık Mısır kralıdır" diye cevap verir. Bunun üzerine Hz. Yakub: " O mülkü ve krallığı da ne yapacak? Onu hangi din üzere bıraktın da geldin?" diye sorar. Yehuza da: "Onu İslam dini üzere buldum ve o din üzere bırakıp geldim" karşılığını verir. Hz. Yakub da bu defa: "İşte nimet şimdi tamamlanmış oldu" dedi.

٩٧- ﴿قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ﴾

97- Oğulları dediler ki: "Ey babamız! Allah'tan bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten günahkârlar idik."

« قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ » **"Oğulları dediler ki: "Ey babamız! Allah'tan bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten günahkârlar idik."** Yani senin ve oğlun Yusuf hakkında işlediğimiz suçumuzu bağışlaması için Allah'tan mağfiret dile. Biz yaptıklarımızdan tevbe ettik. Hatalarımızı da itirafta bulunduk.

٩٨- ﴿قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّى إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾

98. Yâkub dedi ki: "Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O çok bağışlayan, pek esirgeyendir."

« قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ » **"Yakub dedi ki: "Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O çok bağışlayan, pek esirgeyendir."** Hz. Yakub oğulları için Allah'tan af dilemeyi ya seher vaktine veya Cuma gününe erteledi. Ya da oğullarının tevbelerinde samimi olup olmadıklarını denemek için erteledi. Yahut da Yûsuf'tan onları bağışlayıp bağışlamadığını sorup öğrenmek için ertelemiş oldu.

❀ ❀ ❀

99. – 107. ÂYETLER

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ اٰوٰى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾ رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

Meâli

99- Hep beraber Mısır'a gidip Yûsuf'un yanına girdikleri zaman, ana-babasını kucakladı ve onlara dedi ki: "Güven içinde Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin!"

100- Ana ve Babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi ona kavuştukları için secdeye kapandılar. Yûsuf dedi ki: "Ey Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana çok şey lütfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

101- "Ey Rabbim! Mülkten bana nasibimi verdin ve bana rüyada görülen olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni Müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!"

102- İşte bu Yûsuf kıssası ğayb haberlerindendir. Onu sana vahy ediyoruz. Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin ki bunları bilesin.

103- Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir.

104- Halbuki sen bu peygamberlik görevini îfa için onlardan bir ücret istemiyorsun. Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür.

105- Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.

106- Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler.

107- Allah tarafından kuşatıcı bir felâket gelmesi veya farkında olmadan kıyametin ansızın kopması karşısında kendilerini emîn mi gördüler?

Tefsiri

Daha sonra Hz. Yûsuf Babasını ve beraberindekileri karşılamak üzere 200 kadar bir binekten oluşan bir kafileyi yiyecek ve içecek gibi ihtiyaçlarını da sağlamak suretiyle yola çıkardı. Mısır'a yaklaştıklarında

ise Hz. Yûsuf ve Mısır kralı dörtbin kişilik bir karşılama ordusuyla ve ülkenin önde gelenleriyle birlikte Mısır halkı da dahil olma üzere karşılamaya çıktılar. Hz. Ya'kub bu sırada oğlu Yehuza'ya yaslanmış bir halde yürüyordu, hemen onu karşıladılar.

٩٩- ﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ﴾

99- Hep beraber Mısır'a gidip Yûsuf'un yanına girdikleri zaman, ana-babasını kucakladı ve onlara dedi ki: "Güven içinde Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin!"

«فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ» **"Hep beraber Mısır'a gidip Yûsuf'un yanına girdikleri zaman, ana-babasını kucakladı"** Hz. Yusuf anne ve babasını kucaklayıp bağrına bastı. Bir rivayete göre öz annesi henüz hayatta idi, bir başka rivayete göre öz annesi vefat etmişti. Babası Hz. Yakup oğlu Yusuf'un teyzesiyle evlenmişti. Nasıl ki amca baba mesabesinde ise teyze de anne mesabesindedir.

Mısır'a girmezden önce Yûsuf'un yanına girdiler ifadesinin manası şöyledir: "Hz. Yusuf onları karşıladığı sırada onları kral için kurulan çadıra önce onları indirdi." Ya da orada ona ait bir saray bulunuyordu, orada Yusuf'un yanına girdiler ve Yûsuf onları orada kucaklayıp bağrına bastı.

«وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ» **"Ve dedi ki: "Güven içinde Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin!"** Yani oranın meliklerinden, sahiplerinden olarak oraya girin. Çünkü Mısır'a girebilmeleri için ya komşu olmaları veya kıtlık gelmiş olmaları gerekir ki oraya girebilsinler. Aksi takdirde oraya girilemezdi.

Anlatıldığına göre Oğul Yûsuf babası Hz. Yakub'u karşılayınca, babası ona şöyle der: "Selam sana ey üzüntüleri yok eden!" Hz. Yûsuf da babasına: "Gözlerini kaybedecek kadar benim için ağladın ha! Sen, kıyamet gününün bizi bir araya getireceğini bilmez misin?" karşılığını verir. Babası da: "Elbette bilirim! Ancak tek endişem odur ki hak din olan dininden uzaklaştırılırsın da, ben orada benimle senin buluşman arasında bir engel oluşturur diyedir."

Denildiğine göre Hz. Yakub ve çocukları Mısır'a girdiler. Sayıları erkekli ve kadınlı olarak 72 kişi idi. Mısır'dan çıkışları ise Hz. Musa (as) ve savaşçılarıyla birlikte oldu. Savaşçılarla beraber sayıları 600 bin 570 küsur kişi idi. Bu sayıya çocuklar ve yaşlılar dahil değildir. Çocukların sayısı bir milyon ikiyüz bin kişi idi.

١٠٠- ﴿وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾

100- Ana ve Babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi ona kavuştukları için secdeye kapandılar. Yûsuf dedi ki: "Ey Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana çok şey lütfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

« وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ » **"Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu"** Denildiğine göre Mısır'a girdikleri zaman, Hz. Yûsuf geçip tahtına oturdu. Hepsi onun etrafında toplandılar. Hz. Yûsuf anne ve babasına gerekli ikramda bulundu ve onları tahta oturttu.

« وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا » **"Ve hepsi ona kavuştukları için secdeye kapandılar."** Yani onbir kardeşi ve anne ve babası ona kavuşmanın verdiği mutlulukla secdeye kapandılar. Burada Hz. Yûsuf'a secde ettiler, manasına gelince bu şu manadadır; o çağlarda eğilmek, yere kapanmak bir tür saygı gösterme ve selam verme sayılmaktaydı. Örneğin birine karşı ayağa kalkmak, musafaha etmek, el öpmek gibi bir şeydi. Zeccac'ın ifadesine göre, secde etmek, o günün törelerinde bir devlet büyüğüne karşı bir gelen idi. Bir diğer yoruma göre de, alınları yere ve toprağa koymaksızın eğilmekten ve yüzlerini kapamaksızın yere abanmaktan ibaret olan bir saygı ifadesiydi. Bir diğer yoruma göre de, Allah'a şükretmek üzere secde ettiler ve Hz. Yûsuf'un önünde de bu manada eğildiler. Burada aynı

zamanda bir şeyi önceden bildirme, haber verme, yani peygamberlik manası da vardır.

«وَقَالَ يَٓا اَبَتِ هٰذَا تَاْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبّ۪ي حَقًّاۜ» **"Yusuf dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi."** Yani doğru olarak meydana çıkardı. Rüya ile yapılan yorumu arasında kırk veya seksen yahut otuzaltı ya da oniki yıl geçmişti.

« وَقَدْ اَحْسَنَ ب۪ٓي » **"Doğrusu Rabbim bana çok şey lütfetti."** Nitekim, « اَحْسَنَ اِلَيْهِ » ve « اَحْسَنَ بِه » denildiği gibi yine Arap dilinde, «اَسَاءَ اِلَيْهِ» ve « اَسَاءَ بِه» de denir. Buradaki ifade de böyledir.

« اِذْ اَخْرَجَن۪ي مِنَ السِّجْنِ » **"Çünkü beni zindandan çıkardı"** "Artık bugün size kınama, sizi suçlama yoktur" sözleri gereğince, Hz. Yûsuf burada başa kakmış gibi olmamak için kuyudan söz etmemektedir.

«وَجَٓاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْن۪ي وَبَيْنَ اِخْوَت۪ي» **"Ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi."** Çünkü bunlar çölde göçebe bir hayat yaşıyorlardı. Zira hayvanları için su ve mera bulmak maksadıyla hep orada oraya göç edip dururlardı. « نَزَغَ » burada bozmak, kötülük etmek, yanlış yola sürüklemek, fitne meydana getirmek gibi manalara gelir.

«اِنَّ رَبّ۪ي لَط۪يفٌ لِمَا يَشَٓاءُ» **"Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir."** Yani Rabbim ince ve derin tedbir sahibidir.

« اِنَّهُ هُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ » **"Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."** Emel ve arzuları ilerilere dönük olarak ertelemekle veya önce aralarında ihtilaf çıktıktan sonra onları birbirlerini sevmeye hükmetmekle her şeyi bilen ve hikmet sahibi olandır.

١٠١- ﴿رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّى فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ﴾

101- "Ey Rabbim! Mülkten bana nasibimi verdin ve bana rüyada görülen olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni Müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!"

«رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ» **"Ey Rabbim! Mülkten bana nasibimi verdin ve bana rüyada görülen olayların yorumunu da öğrettin."** Allah'ın gönderdiği kitapların yorumunu veya rüya tabirini bana öğrettin.

Burada geçen, « مِنْ » her iki cümlede de, bazı, bir kısmı anlamında olan, **"Teb'iz"** içindir. Yani sen bana dünya varlığından bir kısmını ve rüya yorumunun da bir kısmını nasib ettin.

«فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّى فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ» **"Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin."** Yani hem dünya ve hem ahirette beni nimetlerle destekleyecek, fani varlığı ebedi varlıkla birleştirmek suretiyle bana güç verecek Sensin.

Burada, « فَاطِرَ » kelimesi nida üzere mansub kılınmıştır.

« تَوَفَّنِى مُسْلِمًا» **"Beni Müslüman olarak öldür"** Hz. Yusuf Müslüman olarak yani İslam inancı üzere hayatının son bulmasını istiyor. Nitekim Hz. Yakub da çocuklarına şöyle diyordu: **"Ancak Müslümanlar olarak ölün." (Al-i İmran, 201)** Dahhak'tan rivayete göre; "beni ihlas sahibi, samimi bir kimse olarak öldür" demektir. Tüsteri ise; "İşimi sana havale edem bir Müslüman olarak öldür" diye yorumlanmıştır. **Ismatu'l-Enbiya**- "Peygamberlerin Masumluğu" adlı eserde şu ifadelere yer verilmektedir: Hz. Yûsuf (a.s)'un böyle dua etme sebebi, kendisinden sonraki kavmi onu kendilerine örnek alsınlar diyedir. Çünkü peygamberler dışındaki insanlar sonlarından emin yani güvencede değildirler. Peygam-

berlerin görünürde böyle davranmış olmaları, ümmetleri onlara baksın ve kendilerine uysun içindir.

« وَأَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ » **"Ve beni sâlihler arasına kat!"** Yani atalarımdan salih olanlara veya genel manasıyla sâlih olan herkesin arasına kat, demektir.

Rivayet olunduğuna göre Hz. Yûsuf (a.s), babası Hz. Yakub'un elinden tutarak ona hazinelerini gezdirip gösterir. Onu Altın, gümüş, kumaş, silah depo ve mahzenlerine götürdü, oraları kendisine gösterdi. Daha sonra da babasını kağıt deposuna götürdü. Kırtasiye malzemesini gören Hz. Yakup oğlu Yusuf'a: " Yanında bunca kırtasiye malzemesi varken, seni babana karşı gelmeye götüren sebep nedir? Sekiz merhalelik bir mesafede bana yazmamana mani olan şey neydi?" diye sorması üzerine, Hz. Yûsuf da: "Bana Cebrail (a.s.) emir verdi" diye söyledi. Hz. Yakub öyleyse sen, ona soramaz mıydın? Diye söyleyince, Hz. Yusuf da; "Bana göre sen ona daha yakınsın, daha çabuk ulaşabilirsin, sen sor" dedi. Bunu üzerine Cebrail (a.s.) şöyle dedi:

" *'Sen, Onu bir kurdun yemesinden korkarım'* demen üzerine bunu bana Allah emretti. Ve. *'Sen Benden korkmaz mısın?'* diye buyurdu."

Rivayete göre Hz. Yakub oğlu Yûsuf ile beraber bundan böyle 24 yıl beraber kaldılar. Daha sonra Hz. Ya'kup vefat etti. Vefatından önce, Şam'da babası Hz. İshak'ın yanına defnedilmesini vasiyet etti. Hz. Yûsuf bizzat kendisi babasını alıp oraya götürüp defnetti, sonra Mısır'a tekrar döndü. Hz. Yûsuf da babasından sonra 23 yıl daha yaşadı. İşi tamamlanınca, hizmeti bitince artık canı ebedi mülkü arzular oldu, o da ölümünü istedi.

Söylendiğine göre ne ondan önce ve ne de ondan sonra hiçbir peygamber ölümünü istememiştir. Allah onun canını tertemiz olarak aldı. Ölümü üzerine Mısır halkı arasında tartışma çıktı, hepsi onun kendi çevrelerinde, kendi mahallelerinde ve yakınlarında defnedilmesini istiyor lardı. Neredeyse sırf bunun için aralarında savaş çıkacaktı. Bunun üzerine ona mermerden bir sanduka yapıp, cenazesini oraya koymayı ve onu Nil nehrinde üzerinden suyun akıp geçtiği bir yere defnedilmesinde, bırakılmasında anlaştılar. Böylece nehir suyu onun üzerinden akıp geçerek Mısır'a ulaşsın ki, sonuçta hepsinin bunda eşit olarak hizmetleri geçmiş olsun ve ortak payları olmuş olsun.

Hz. Yûsuf'un tabutunu dörtyüz yıl sonra Hz. Musa, oradan alıp Beyti Makdis'e nakletti.

Hz. Yûsuf'un Efrasim ve Mişa adlarında çocukları oldu. Efrasim'den Nun, Nun'dan da Yûşa' dünyaya geldi. Bu Yuşa Hz. Musa'nın yanında yer alan genç idi. Hz. Yûsuf'tan sonra Amalik soyundan gelen Firavunlar Mısır'ı yönettiler. İsrail oğulları Hz. Yûsuf'un ve atalarının dini miraslan üzere devam ettiler.

١٠٢- ﴿ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوٓا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾

102- İşte bu Yûsuf kıssası ğayb haberlerindendir. Onu sana vahy ediyoruz. Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin ki bunları bilesin.

« ذٰلِكَ » **"İşte bu"** Bu işaret ismiyle bundan önce geçen ve Hz. Yûsuf ile alakalı olan bilgilere ve haberlere işaret etmektedir. Bu hitap Hz. Peygamber (sav) efendimizedir ve bu kelime mübtedadır.

« مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ » **"Yûsuf kıssası, ğayb haberlerindendir."** Bu mübtedadır. « نُوحِيهِ اِلَيْكَ » **"Onu sana vahyediyoruz."** Bu da ikinci haberdir.

«وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوٓا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ» **"Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin ki bunları bilesin."** Bunun manası şöyledir: "Şu bilgi var ya, bu ğayba ait bir bilgidir. Sen bundan önce bunu bilmiyordun, ancak bunu sen vahiy sayesinde öğrendin. Çünkü Ya'kub oğulları kardeşlerini kuyuya atmak konusunda aralarında anlaşıp ittifak ettiklerinde, sen onların yanında değildin ki bunları bilesin."

١٠٣- ﴿وَمَٓا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

103- Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir.

«وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ» **"Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir."** Bununla halkın geneli veya Mekke halkı muradolunmaktadır. Yani sen, onların iman etmeleri için bütün var olan gücünü ortaya koysan bile onlar yine de iman edecek değillerdir.

١٠٤- ﴿وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾

104- Halbuki sen bu peygamberlik görevini îfa için onlardan bir ücret istemiyorsun. Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür.

«وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ» **"Halbuki sen bu peygamberlik göre vini îfa için onlardan bir ücret istemiyorsun."**

«إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ» **"Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür."** Yüce Allah peygamberlerinden herhangi bir peygamberin diliyle onları kurtuluşa teşvikte bulunuyor.

١٠٥- ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

105- Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.

«وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ» **"Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki,"** Yaratanın varlığını, sıfatlarını ve Onun bir tek olduğunu gösteren nice alametler ve deliller bulunmaktadır ki,

«يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ» **"Onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler."** Bunları hiç dikkate almazlar, bunlardan kendilerine bir ders de çıkarmazlar. Bundan murat: Daha önce geçen toplumların izle rine, kalıntılarına ve ders alınabilecek daha başka şeylere bakıp de görmezler.

١٠٦- ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللهِ إِلاَّ وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾

106- Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler.

« وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلاَّ وَهُمْ مُشْرِكُونَ » **"Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler."** Yani Allah'ı ikrar konusunda olsun, onun yaratan tek varlık olduğu gerçeği olsun hiçbirine iman etmezler. Ne göklerin ve ne de yerin yaratılışına inanmazlar. Bunlar sadece putlara ve putlaştırdıkları şeylere tapan müşrik kimselerdir, toplumlardır.

Cumhurun görüşüne göre bu ayet müşrikler hakkında nazil olmuştur. Çünkü Müşrikler Allah'ı tanıyor ve kendilerini yaratanın ve rızık verenin de O olduğunu kabul ediyorlar. Çünkü başlarına bir felaket veya musibet geldiğinde hemen Allah'a dua ediyorlar. Fakat bununla beraber yine de Allah'a başka şeyleri ortak koşuyorlar.

Nitekim Kaderiye mezhebi bağlılarının söyledikleri de bir tür şirktir. Çünkü bunlar, kul fiilinin yaratıcısıdır, demektedirler ve böyle inanmaktalar.

Gerçek anlamda tevhit inancı Ehl-i Sünnetin görüşü ve söylediğidir. Buna göre Allah'tan başka yaratan yoktur, tek yaratıcı sadece Allah'tır.

١٠٧- ﴿اَفَاَمِنُوا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ﴾

107- Allah tarafından kuşatıcı bir felâket gelmesi veya farkında olmadan kıyametin ansızın kopması karşısında kendilerini emîn mi gördüler?

« اَفَاَمِنُوا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ » **"Allah tarafından kuşatıcı bir felâket gelmesi veya farkında olmadan kıyametin ansızın kopması karşısında kendilerini emîn mi gördüler?"** « بَغْتَةً » kelimesi haldir ve ansızın manasınadır.

❁ ❁ ❁

108. - 111. ÂYETLER

قُلْ هٰذِهِ سَبِيلِى أَدْعُوا إِلَى اللّٰهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِى
وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ
قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِى إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى
الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ
الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتّٰى إِذَا اسْتَيْأَسَ
الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّىَ مَنْ
نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِى
قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِى الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلٰكِنْ
تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

Meâli

108- Ey Resûlüm! De ki: "İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah'ı ortaklardan tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan değilim."

109- Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. Kâfirler yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler! Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâla aklınızı kullanmıyor musunuz?

110- Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz

kimse kurtuluşa erdirilir. Fakat suçlular topluluğundan azabımız asla geri çevrilmez.

111- Andolsun onların geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin kıssa larında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan bir kitaptır; iman eden toplum için bir hidayet ve bir rahmettir.

Tefsiri

١٠٨- ﴿قُلْ هٰذِهٖ سَبٖيلٖٓي اَدْعُٓوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصٖيرَةٍ اَنَا۬ وَمَنِ اتَّبَعَنٖيۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ﴾

108- Ey Resûlüm! De ki: "İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah'ı ortaklardan tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan değilim."

« قُلْ هٰذِهٖ سَبٖيلٖٓي » **"Ey Resûlüm! De ki: "İşte bu, benim yolumdur."** İşte benim bu yolum iman ve tevhide, bir tek Allah'a iman etmeye çağıran yoldur. Yol anlamına gelen **Sebil** ve **Tarik** kelimeleri hem müzekker ve hemde müennes olarak kullanılan kelimelerdir. Daha sonra yolunu şöyle açıklamıştır:

«اَدْعُٓوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصٖيرَةٍ اَنَا۬ وَمَنِ اتَّبَعَنٖي» **"Ben Allah'a çağırıyorum, ben** -burada 'ben' anlamında olan «اَنَا» zamiri, « اَدْعُٓوا » kavlindeki müstetir zamiri tekit içindir- **ve bana uyanlar** -anlamındaki, «وَمَنِ اتَّبَعَنٖي » kavli de bunun üzerine matuf bulunmaktadır. **aydınlık bir yol üzerindeyiz."** Yani mana şöyledir: "Ben Allah'ın yoluna çağırıyorum ve bana uyanlar da ona çağırıyor." Ya da «اَنَا» mübtedadır, « عَلٰى بَصٖيرَةٍ » kavli ise mukaddem haberdir. «وَمَنِ اتَّبَعَنٖي » kavli de, «اَنَا » üzerine atfedilmiştir. Daha işin başından itibaren kendisi ve kendisine uyanların

apaçık bir hüccet ve burhan üzere bulunduklarını, hevâ ve heveslerine göre hareket etmediklerini haber vermektedir

« وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ » **"Allah'ı ortaklardan tenzih ederim Ve ben ortak koşanlardan değilim."**

١٠٩- ﴿وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلاَّ رِجَالاً نُوحِى اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا اَفَلاَ تَعْقِلُونَ﴾

109- Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. Kâfirler yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler! Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâla aklınızı kullanmıyor musunuz?

« وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلاَّ رِجَالاً نُوحِى اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى » **"Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik."** Yani peygamber olarak melekleri değil, erkekleri gönderdik. Çünkü itirazda bulunanlar şöyle diyorlardı: **"Eğer Rabbimiz isteseydi mutlaka peygamber olarak bir melek gönderirdi." (Fussilet, 14)** Ya da gönderdikleri arasında peygamber olarak tek bir kadın da yoktur.

« نُوحِى » kavli burada görüldüğü gibi kıraat imamlarından olan Hafs tarafından **Nun** ile okunmuştur. Ayette şehir halklarına yer verilmiş olması, bu insanların kır ve çöl hayatı yaşayan bedevî toplumlara göre daha bilgili ve daha yumuşak olmaları nedeniyledir. Oysa çöl hayatı yaşayan bedeviler daha bilgisiz ve daha kaba-saba kimselerdir, sert mizaçlıdır.

« اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا اَفَلاَ تَعْقِلُونَ » **"Kâfirler yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler! Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâla aklınızı kullanmıyor musunuz?"** Kıraat imamlarından İbn Kesir, Abu

Emr, Hamza ve Ali Kisai, « تَعْقِلُونَ » kavlini "Y" ile « يَعْقِلُونَ » olarak okumuşlardır.

١١٠- ﴿حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ﴾

110- Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir. Fakat suçlular topluluğundan azabımız asla geri çevrilmez.

« حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ » **"Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de"** Kavminin iman etmelerinden umutlarını kesip de,

« وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا » **"kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada"** Peygamber, kavimleri tarafından kesin olarak yalanlanacaklarını anladıkları bir anda.. « كُذِبُوا » kavli kırat imamlarından Kûfe okulu mensupları bunu görüldüğü gibi şeddesiz olarak okumuşlardır.

Yani mana şöyledir: "Kendilerine peygamber gönderilen toplum, peygamberleri tarafından yanıltıldıklarını, yanlışa yönlendirildiklerini sandıkları bir anda" yahut da; "Kendilerine peygamberler gönderilen toplumlar, peygamberleri tarafından yalanlarla oyalandırıldıklarını, kendilerine Allah'tan yardım geleceği vadinde bulundukları halde böyle bir yardımın gelmediğini ve yalan yere söz verdiklerini ve verdikleri sözü doğrulatmadıklarını sandıkları bir sırada"

« جَاءَهُمْ نَصْرُنَا » **"Onlara yardımımız gelir"** Peygamberlerle müminlere onların hiç de hesaba katmadıkları yerlerden ansızın geliverir, « فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ » **"Ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir."**

Bu, « فَنُجِّيَ » kelimesi bir tek **nun, cim** harfinin de şeddesi ve "Y" harfini de fethasıyladır. Bu, kıraat imamlarından İbn Amir ile Asım tarafından bu şekilde mazi meçhul kipiyle okunmuştur. Burada fail yani özne

yerine geçen kelime ise; « مَنْ » edatıdır. Diğer kıraat imamları bunu; iki nun ile okumuşlardır. Bu okuyuşta ikinci **nun sakin** ve **cim şeddesiz** ve esreli **Y** harfi de sakin olarak okunmuştur..

« وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ » **"Fakat suçlular topluluğundan asla geri çevrilmez."**

١١١- ﴿لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

111- Andolsun onların geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan bir kitaptır; iman eden toplum için bir hidayet ve bir rahmettir.

« لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ » **"Andolsun onların kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır."** Çünkü Yusuf'u sevgi deryasından kuyu dibine, hasırdan serire yani koltuğa, tahta taşımıştır. Nihayet sabrın sonu selamet ve keramet olmuştur. Tuzak kurmanın, hileci olmanın sonu da pişmanlık ve vehamet olmuştur.

« مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى » **"Bu Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir."**

« وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ » **"Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden her şeyi açıklayan bir kitaptır;"** Dinde ihtiyaç duyulan her şeyi açıklayan tek kitaptır. Çünkü bu, Sünnetin, İcmaın ve Kıyas'ın dayanağı ve temeli olan tek kaynaktır.

« وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ » **"İman eden toplum için bir hidayet ve bir rahmettir."**

« لَكِنْ » kavlinden sonra ibarenin mansub oluşu, « كَانَ » nakıs fiilinin haberi üzerine atfedilmiş olması sebebiyledir.

Hz. Peygamber (sav)'den şöyle rivayet olunmuştur: *"Kölelerinize Yûsuf suresini öğretin. Herhangi bir kul bu sureyi okur, ailesi bireylerine ve elinin altında bulunanlara, sorumluluğunda olan kimselere de öğretirse, Allah, ölüm sıkıntısını onlara kolaylaştırır. Hiçbir Müslümanı haset etmemem gücünü Allah ona verir."*[11]

Şeyh Ebu Mansur Maturidi (r.h) Hz. Yûsuf (a.s) kıssasıyla alakalı olarak şöyle diyor: "Yûsuf (a.s) ve kardeşleri ile alakalı kıssa, Hz. Peygamber (sav)'in Kureyş'in kendisine ezalarına karşı sabretmesi konusunda bir sabır örneğidir. Sanki burada şöyle denilmektedir:

"Hz. Yûsuf ve kardeşleri din ve inanç bakımından aynı esaslara inanmalarına rağmen, kardeşlerinin Hz. Yusuf (a.s)'a karşı giriştikleri tuzak, hileler ve ona yaptıkları kötülüklere karşı o hep sabretmiştir. Sen ise kavminle aynı inancı paylaşmadığına göre onların sana karşı yaptıklarına, ezalarına sabretmen sana daha da bir yakışır."

Vehb b. Münebbih şöyle diyor: *"Yüce bir kitap indirmemiş olsun ki mutlaka onda tıpkı Kur'an-ı Azim'de olduğu gibi Yûsuf kıssasını anlatan tam bir sure de indirmiştir."* Allah en iyisini bilendir.

❁ ❁ ❁

[11] Bak. Zemahşeri; Keşşaf, 2/511

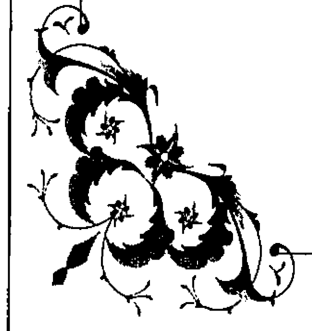
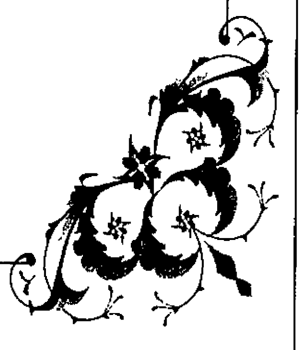

Sûre -13

RAD SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
43 âyettir.

Cüz -13

1. – 7. ÂYETLER

بسم الله الرحيم الرحيم

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ ۜ وَالَّذٖٓى اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الَّذٖى رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۜ كُلٌّ يَجْرٖى لِاَجَلٍ مُسَمًّى ۜ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ الَّذٖى مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فٖيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْهَارًا ۜ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فٖيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ ۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِى الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخٖيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَٓاءٍ وَاحِدٍ قف وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِى الْاُكُلِ ۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ اَئِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفٖى خَلْقٍ جَدٖيدٍ ۜ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ج وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فٖٓى اَعْنَاقِهِمْ ج وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ج هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۜ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ ج وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۜ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

Meâli

1- Elif. Lâm. Mîm. Râ. Bunlar, Kitab'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar.

2- Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, sonra Arş'a istivâ eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır. (Bunların) her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip âyetleri açıklamaktadır.

3- Yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çifter çifter yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

4- Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.

5- (Ey Resûlüm! Kâfirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların: "Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir; işte onlar (kıyamet gününde) boyunlarında tasmalar bulunanlardır. Ve onlar ateş ehlidir. Onlar, orada ebedî kalacaklardır!

6- (Müşrikler) senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar. Halbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip geçmiştir. Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir. (Bununla beraber) Rabbinin azabı da çok şiddetlidir.

7- Kâfirler diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! (Halbuki) sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır.

Tefsiri

١ - ﴿الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذٖٓى اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

1- Elif. Lâm. Mîm. Râ. Bunlar, Kitab'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar.

« الٓمٓرٰ » **"Elif. Lâm. Mîm. Râ."** Bunun manası; "Ben Allah'ım, bilirim ve görüyorum." Ya da; "Ben bilen ve gören Allah'ım" demektir.

Bu, İbn Abbas'tan (Allah her ikisinden de razı olsun) rivayet olunmuştur. « تِلْكَ » **"Bunlar,"** Bu işaret ismiyle surenin ayetlerine işaret olunmaktadır. «اٰيَاتُ الْكِتَابِ» **"Kitab'ın âyetleridir."** Burada kitap ile sure kastediliyor. Yani bu ayetler, kendi konusunda hayret ve şaşkınlık uyandıran tam ve mükemmel bir surenin **ayetleridir.**

« وَالَّذٖٓى اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ » **"Sana Rabbinden indirilen - Kur'an'ın tamamı- haktır,"** Buradaki, « الْحَقُّ » kavli, « وَالَّذٖٓى » kavlinin haberidir. « وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ » **"fakat insanların çoğu inanmazlar."** Çünkü onlar: "Bunu Muhammed kendiliğinden uyduruyor" derler. Bundan sonra Yüce Allah iman edilmesi gereken şeyleri anlatarak buyuruyor ki:

٢- ﴿اَللّٰهُ الَّذٖى رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ؕ كُلٌّ يَجْرٖى لِاَجَلٍ مُسَمًّى ؕ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاۤءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ﴾

2- Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, sonra Arş'a istivâ eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır. (Bunların) **her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip âyetleri açıklamaktadır.**

« اَللّٰهُ الَّذٖى رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا » **"Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, Allah'tır."** Yani öyle ilk yaratıldığı andan itibaren öyle yükselmiş olarak yaratan demektir. Yoksa önce alçakta idi de, sonra onu kaldırıp yükseltti, demek değildir. « اَللّٰهُ » Lafzı celali mübtedadır.

« الَّذٖى رَفَعَ السَّمٰوَاتِ » kavli de haberidir. « بِغَيْرِ عَمَدٍ » kavli ise haldir ve bu çoğul olan bir kelimedir. «عماد» "İmad" veya «عمود» "Amud" kelimelerinin çoğuludur. « تَرَوْنَهَا » kavlindeki zamir ise, « السَّمٰوَاتِ » kavline racidir. Yani bu gördüğünüz şekilde olduğu gibi, artık bir beyana

ve açıklamaya da gerek yoktur. Ya da bu zamir, « عَمَدٍ » kelimesine racidir. Bu takdirde, « عَمَدٍ » kelimesinin sıfatı olmak üzere cer mahallin de gelmiştir.

Yani; "görülen bir direği olmaksızın..." « ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ » **"sonra Arş'a istivâ eden,"** gücüyle, geçerli ve hakim olan sultanıyla Arş'ı istila eden, Arş'ın üzerine çıkan, « وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ » **"güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır."** Kullarının çıkarına ve ülkelerin yararına olarak...« كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُسَمًّى » **"Bunların her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir."** Bu ise dünyanın sonuna kadar, anlamındadır.

« يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ » **"O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi** -melekutu ile alakalı ve Rububiyetiyle ilgili her şeyi- **düzenleyip** -indirdiği kitapların daki- **âyetleri açıklamaktadır."** Yani bu işleri düzenleyenin ve bütün bu olanları açıklayan zatın Allah olduğunu ve dönüşünüzün de kesin olarak O'na olacağını kesin olarak bilmeniz ve öğrenmeniz için....

٣- ﴿وَهُوَ الَّذٖى مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فٖيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فٖيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

3- Yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çifter çifter yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

« وَهُوَ الَّذٖى مَدَّ الْأَرْضَ » **"Yeri döşeyen,"** yayan, « وَجَعَلَ فٖيهَا رَوَاسِىَ وَاَنْهَارًا » **"onda oturaklı** -sabit, hareket etmeyen- **dağlar ve** -akan- **ırmaklar yaratan"** « وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فٖيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ » **"ve orada bütün meyvelerden çifter çifter yaratan O'dur."** Yani siyahlı-beyazlı, tatlı-ekşi, küçüklü-büyüklü ve buna benze şekillerde yaratan Allah'tır.

« يُغْشِى الَّيْلَ » **"Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor."** Gün-

düzün yerine geceyi giydirip önceleri aydınlatan bir beyazlıkta iken karar tan bir zifiri karanlık haline sokan da Allah'tır. Kıraat imamlarından Hamza, Ebu Bekir ve Ali Kisai, « يُغْشِي » kavlini, « يُغَشِّي » olarak okumuşlardır.

« إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ » **"Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır."** Bütün bu varlıkların bir yaratanının ve ustasının olduğunu, her şeyi en iyi bildiğini, hikmeti gereği her şeyi yerli yerince yarattığını ve her şeye gücü yettiğini bilir.

٤- وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْاُكُلِ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4- Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bun ların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.

« وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ » **"Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar,"** Yani bu kıtalar, bölgeler ve topraklar birbirine komşu ve bitişik olmalarına rağmen kimisi iyi, güzel ve verimli, kimisi de kötü ve çorak arazilerdir. Bu topraklardan oldukça verimli olanları olduğu gibi verimsiz olanları da vardır; katı ve sert olan bölgeleri olduğu gibi yumuşak olan yerleri de vardır. İşte bütün bu farklı yaratılış ve durumdaki şeyler, bütün bunları düzenleyip idare eden, kadir olan ve irade sahibi olan bir yaratanın varlığının da delilidirler. O, fiillerini bütün bu varlıklar üzerinde dilediği ve istediği gibi uygulayabilir. Kiminde böyle, kiminde ise öyle uygular. Kimse Ona asla karışamaz.

« وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ » **"üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır."** Burada geçen, « وَجَنَّاتٌ » kavli, « قِطَعٌ » kavli üzerine matuftur. Kıraat imamlarından İbn Kesir, Basra okuluna mensup imamlar ve Hafs olmak üzere hepsi de bu dört kelimeyi « قِطَعٌ » kavli üzerine

atfederek merfu okumuşlardır. Bunların dışındaki imamlar ise, « أَعْنَابٍ » atfettiklerinden mecrur olarak okumuşlardır. Burada geçen, « صِنْوَانٌ » kelimesi, « صِنْوٌ » kelimesinin çoğuludur. Bu da, kökü bir olduğu halde iki ayrı tomurcuğu bulunan, iki ayrı dala sahip olan hurma ağacı anlamındadır. Kıraat imamlarından Hafs bu kelimeyi « ص » harfinin ötresiyle, "**Sunvan**" olarak okumuştur. Dil açısından bu kelime her iki şekil de de kullanılabilmektedir.

« يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ » "**Bunların hepsi bir su ile sulanır.**" Burada geçen, « يُسْقَى » kelimesini Asım ve İbn Amir burada görüldüğü gibi "**Y**" harfiyle « يُسْقَى » olarak okumuşlardır.

« وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ » "**Böyle iken yemişlerinde - meyvelerinde- onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız.**" Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « نُفَضِّلُ » kavlini "**Y**" harfiyle, « يُفَضِّلُ » olarak okumuşlardır. « الْأُكُلِ » kelimesini de Nafi ve İbn Kesir "**Kef**" harfinin sükunu ile, "**Ükl**" olarak okumuşlardır.

« إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ » "**İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.**" Tabiundan Hasan Basri merhum diyor ki: "Burada verilen tüm örnekler aslında insanların gönüllerini temsil etmekte, onların durumlarını sergilemektedir. Çünkü gönüller; eser lerinde, aydınlıklarında yani nurlu oluşlarında, sırlarında ya da gizemliliklerinde tıpkı yeryüzünün nehirlerinin, çiçeklerinin, ürünlerinin ve meyvelerinin değişik değişik olması gibi değişik değişiktirler.

٥- ﴿وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

5- (Ey Resûlüm! Kâfirlerin seni yalanlamalarına) **şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların: "Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir;**

işte onlar (kıyamet gününde) boyunlarında tasmalar bulunanlardır. Ve onlar ateş ehlidir. Onlar, orada ebedî kalacaklardır!

« وَإِنْ تَعْجَبْ » **"Ey Resûlüm! Kâfirlerin seni yalanlamalarına şaşıyorsan,"** ve öldükten sonra dirilmeyi inkar hususundaki sözlerine hayret ediyorsan, « فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ » **"asıl şaşılacak şey onların: 'Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?' demeleridir."** Burada, « فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ » cümlesi, haber ve mübtedadır. Yani; asıl şaşılacak olan söz, onların söyledikleri sözdür. Çünkü Yüce Allah'ın -sana tek tek saydığı şeyleri yaratmaya kadir olduğuna göre- onları yeniden yaratması çok daha basit, çok daha kolay ve ehvendir. Asıl onların bunu inkara kalkışmaları gerçekten de şaşkınlığın da ötesinde bir davranıştır.

«أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ» kavli ise, « قَوْلُهُمْ » ifadesinden ya da kavlinden bedel olarak mahallen merfudur. Kıraat imamlarından Asım ve Hamza'dan her bireri, « أَئِذَا » kavlini iki hemzeli olarak okumuşlardır. «أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ» **İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir;"** İşte bu inkarcılar var ya, bunlar sürekli küfür üzere varlıklarını devam ettirenlerdir.

«وَأُولَٰئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ» **"İşte onlar kıyamet gününde boyunlarında tasmalar bulunanlardır."** Bunların boyunlarında sürekli tasma olduğu, ifadesiyle tanıtılmış olmaları, küfürlerinde hep ısrarcı olma niteliklerini belirtmek içindir veya bu, onlar için bir tehdit ve bir uyarıdır.

« وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ » **"Ve onlar ateş ehlidir. Onlar, orada ebedî kalacaklardır!"** Bu ayette, « أُولَٰئِكَ » kavlinin ya da işaret isminin tekrar edilmiş olması, işin önemini ve büyüklüğünü göstermektedir.

٦- ﴿وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

6- (Müşrikler) **senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar. Halbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip**

geçmiştir. Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir. (Bununla beraber) **Rabbinin azabı da çok şiddetlidir.**

« وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ » **"Müşrikler senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar."** Müşrikler afiyetten önce cezalandırılmalarını, intikamı istiyorlar. Çünkü bunlar, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından uyarılınca, onlar da kendisiyle ve uyardığı azap ile alakalı olarak alaycı bir tavır takınarak, gelecekse azap öyleyse, gönderilsin, diye Allah Resulü'nden istekte bulunuyorlardı.

« وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلاَتُ » **"Halbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip geçmiştir."** Yani bu şekilde yalanlayanlarla ilgili olarak benzer nice azap ve cezalandırma örnekleri geçmişte meydana gelmişti. Ne oluyor ki bunlar geçmişte olan o olaylardan kendilerine bir ders çıkarmıyorlar. Oysa, böyle bir ders çıkarsalar bu şekilde alay etmezlerdi.

"**el-Mesulet**" kelimesi, aralarındaki benzerlik sebebiyle ceza ile cezayı gerektiren suç bakımından bu şekilde isimlendirilmiştir. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır:

« وَجَزَٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا » **(Şura, 40) "Bir kötülüğün cezası ona denk bir kötülüktür."**

« وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ » **"Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir."** Yani insanlar kendi nefislerine yine bizzat kendileri kötülük ettikleri ve zulümde bulundukları halde, gerçekten senin Rabbin buna rağmen onları mağfiret buyurandır. « عَلَى ظُلْمِهِمْ » kavli burada hal mahallinde gelmiştir. Yani, "kendi nefislerine zulmettikleri halde" demektir. Süddi'nin ifadesine göre burada sözkonusu edilenler müminlerdir. Bu ayet Allah'ın Kitab'ındaki ayetlerin insana en fazla umut veren ayetidir. Çünkü zulümlerine rağmen Allah onları bağışlayacağını anlatmaktadır. Bu ise tevbe olmadan olacak bir durumdur. Tevbe ise onu ortadan kaldırır, izale eder.

« وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ » **"Bununla beraber Rabbinin azabı da** -kafirlere karşı- **çok şiddetlidir."** Ya da bunun her ikisi de yani mağfiret olunmaları veya şiddetli azapla cezalandırılmaları müminler hakkındadır. Ancak bunun her ikisi de onlar hakkında Allah'ın dilemesine kalmıştır.

Yani dilediğini mağfiret buyurur, diledikleri̇ne de azap eder.

٧- ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾

7- Kâfirler diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! (Halbuki) **sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır.**

«وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ» **"Kâfirler diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya!"** Sırf inatları yüzünden Allah Resulü (s.a.v.)'ne inen ayetleri mucize olarak kabul etmediler. Onlar tıpkı Hz. Musa ve Hz. İsa'ya verilen mucizeler türünden mucizeler istediler. Örneğin asanın yılana dönüşmesi, ölülerin diriltilmesi gibi. İşte bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v)'e şöyle denildi:

«إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ» **"Halbuki sen ancak bir uyarıcısın"** Yani sen, uyarmak üzere gönderilen bir kimsesin. Onları başlarına gelecek olan kötü sondan korkutacak ve onlara öğüt vereceksin. Tıpkı senden önceki diğer peygamberlerin yaptıkları gibi. Senin görevin, onlara doğru gelecek ve senin bir uyarıcı olduğunu gösterecek şeyleri, mucizeleri göstermen iledir. Bunun doğruluğu da herhangi bir ayet ya da mucize ile olabilir. Çünkü bir davanın doğruluğunu kanıtlamak için bütün ayetler yani mucizeler değer bakımından eşittirler, aynıdırlar.

«وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ» **"Ve her toplumun bir rehberi vardır."** Yani onları hak dine yöneltecek ve kendilerine has olan bir mucize ile Allah'a davet edecek bir peygamber gönderilmiştir. Yoksa onların istedikleri ve onların tahakkümü sonucu gelecek bir ayet ya da mucize değil, Allah'ın dilediği bir mucize ile göndermiştir.

❁ ❁ ❁

8. – 14. ÂYETLER

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغٖيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ط
وَكُلُّ شَیْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبٖيرُ الْمُتَعَالِ
﴿٩﴾ سَوَٓاءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ
بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ
يَحْفَظُونَهُ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ط اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا
بِاَنْفُسِهِمْ ط وَاِذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ ج وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ
مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ الَّذٖي يُرٖيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ
السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خٖيفَتِهٖ ج
وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصٖيبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِ ج
وَهُوَ شَدٖيدُ الْمِحَالِ ط ﴿١٣﴾ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ ط وَالَّذٖينَ يَدْعُونَ مِنْ
دُونِهٖ لَا يَسْتَجٖيبُونَ لَهُمْ بِشَیْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَٓاءِ لِيَبْلُغَ
فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ط وَمَا دُعَٓاءُ الْكَافِرٖينَ اِلَّا فٖي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

Meâli

8- Her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. Onun katında her şey ölçü iledir.

9- O, görülmeyeni de görüleni de bilir; çok büyüktür, yücedir.

10- Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (onun ilminde) eşittir.

11- Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri

değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur.

12- O, size korku ve ümit içinde şimşeği gösteren ve (yağmur dolu) ağır bulutları meydana getirendir.

13- Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler. Ve Allah yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Oysa o yalanlayanlar da Allah hakkında mücâdele edip dururlar. Ve O, azabı pek şiddetli olandır.

14- El açıp yalvarmaya lâyık olan ancak O'dur. O'nun dışında el açıp dua ettikleri onların isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki (suyu ağzına götürmedikçe) su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır.

Tefsiri

٨- ﴿اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغٖيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾

8- Her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. Onun katında her şey ölçü iledir.

«اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغٖيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ» **"Her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir."** Burada geçen her üç « مَا » harfi de mevsule yani ilgi zamiridir. Yani Allah, dişinin taşıdığı yavrunun erkek mi dişi mi, tam mı eksik mi, güzel mi yoksa çirkin mi, uzun mu yoksa kısa mı ve başkaca nasıl olduğunu bilir. Aynı zamanda rahimlerin eksilttiğini de artırdığını da bilir. Nitekim **"Ğadel mau"** ve **"Ğuztuhu Ene"** denir ki su azaldı ve onu ben eksilttim" ifadesinde söylendiği gibi kelime azalmak, eksiltmek gibi manalara gelir. Burada asıl anlatılmak istenen şey, çocuğun ya da bebeğin sayısıdır. Buna göre rahimler bir yavru taşıyacağı gibi, iki, üç ve dört tane de taşıyabilir. Ya da ana rahmindeki yavrunun bedeni sözkonusudur. Buna göre o beden ya tamdır veya eksiktir. Ya da bundan amaç doğum süresidir. Bu süre ise dokuz aydan aşağı olabileceği gibi -biz Hanefilere göre de bu süre, iki yıla kadar devam edebilir- Şafiilere göre bu dört yıla kadar sürebilir ve Malikilere göre ise bu, beş yıl sürebilir.

Yahut da bu «ما» harfleri mastariye olabilirler. Bu durumda ise mana şöyledir: yüce Allah her dişinin taşıdığını, gebe kaldığı yavrunun ne olduğunu bilir ve rahimlerin eksilttiğini de artırdığını da bilir.

« وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ » **"Onun katında her şey ölçü iledir."** Yani Allah katında her şeyin bir miktarı, bir ölçüsü ve haddi vardır. O'şey onu geçemez ve ondan eksik de olamaz. Nitekim bir başka ayette yüce Allah şöyle buyurmaktadır: « كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ » **"Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık."** (Kamer ,49)

٩- ﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ﴾

9- O, görülmeyeni de görüleni de bilir; çok büyüktür, yücedir.

« عَالِمُ الْغَيْبِ » **"O, görülmeyeni de"** yani yarattığı şeylerden görülmeyenlerini de bilir, « وَالشَّهَادَةِ » **"görüleni de bilir;"** yarattığı şeylerden gö rülenleri de bilir. « الْكَبِيرُ» **"çok büyüktür,"** şanı büyüktür. Her şey O'ndan aşağıdadır. Onun üzerinde başka bir üstün varlık yoktur. «الْمُتَعَالِ » **"yücedir."** Kudretiyle her şeyin üstündedir yahut da o yaratılanların sıfatlarından uzak ve beridir, onlardan üstündür. İbn Kesir her iki durumda da yani hem geçiş halinde ve hem de duruş halinde bu kelimeyi «ى » ile okumuştur.

١٠- ﴿سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ﴾

10- Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenen le gündüzün yürüyen onun ilminde eşittir.

« سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ » **"Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen onun** ilminde **eşittir."** Örneğin, **"Zahibun fi seribihi"** denir ki bu, "Yolunda, mecrasında ve yönü doğrultusunda akıp gitti" demektir. Nitekim, **"Serebe.... suruben"** denir.

«سَارِبٌ» kelimesi, « مُسْتَخْفٍ » kelimesi üzerine değil, « مَنْ هُوَ

«مُسْتَخْفٍ» kavli üzerine matuf bulunmaktadır. Ya da bu, « مُسْتَخْفٍ » kelimesi üzerine matuftur, kaldı ki, "مَنْ" edatı da iki şey manasındadır.

١١- ﴿لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ﴾

11- Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçi melekler vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur.

«لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ» **"Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçi melekler vardır."** Burada « لَهُ » kavlindeki zamir, « مَنْ » edatına racidir. Sanki şöyle denilir gibidir: "Sözü gizleyen olsun, açıklayan olsun, gizlenen olsun, gündüzün yürüyen olsun, onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyanlar vardır. « مُعَقِّبَاتٌ » bir gurup melek demek olup, bunlar kişiyi korumak için onu hep izleyip dururlar. Bu kelimenin aslı, « مُعْتَقِّبَتٌ » idi. Burada **"T"** harfi, **"Kaf"** harfine idğam olunmuştur. Ya da bu kelime, **"Akkabe"** kökünden yani **"Tef'il"** babından **"Müfa'ilatun"** kalıbındadır. Bu da kişiyi izi sıra veya arkası sıra izlemek, takip etmek anlamına gelir. Çünkü bunların kimisi kimini izler. Yani o melekler izledikleri kimsenin neler konuştuğunu denetleyerek böylece yazı ile kayda geçirirler.

« مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ » yani ellerinin arasında demekle, önünde ve arkasında... manasınadır.

«يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ» her ikisi de sıfattırlar. Yoksa «مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ» kavli, « يَحْفَظُونَهُ » kavlinin sılası değildir. Burada sanki şöyle denilir gibidir: "Allah'ın emriyle onu izleyenler, takip edenler vardır." Ya da "Allah'ın emri gereği onu korurular." Yani, " Yüce Allah, onlara onu korumalarını emrettiği için.." Yahut da, "Günah işleyince ona dua etmek

suretiyle onu Allah'ın azabından ve intikamından koruyup izleyenler vardır."

«إِنَّ اللهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» **"Bir toplum kendilerindeki özellikleri** -afiyet ve nimeti- **değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunan** -güzel durumu masiyet ve günahlarla- **değiştirmez."** Ancak masiyetlerin çokça işlenmesi halinde değiştirir.

«وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ» **"Allah bir topluma kötülük** -azap- **diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur."** O azabı hiçbir kimse önleyemez.

«وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ» **"Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur."** Allah'tan başka onların işlerini düzeltecek ve onlardan azabı önleyecek bir velileri, dost ve yardımcıları da yoktur.

١٢- ﴿هُوَ الَّذِى يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾

12- O, size korku ve ümit içinde şimşeği gösteren ve yağmur dolu ağır bulutları meydana getirendir.

«هُوَ الَّذِى يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا» **"O, size korku ve ümit içinde şimşeği gösteren"** Burada, « خَوْفًا وَطَمَعًا » kelimeleri, « الْبَرْقَ » kelimesinden hal olarak mansubturlar. Sanki bizzat korku ve umut imiş gibi gösterilmiştir. Ya da korku ve umut kaynağı gibidir. Ya da bu iki kelime de muhataplardan haldirler. Yani, "Korkarak ve umut besleyerek" demektir.

Mana şöyledir: *"Şimşeğin çakmasıyla yıldırımların düşeceğinden korkar ve yağmur ile de umutvar olur."* Nitekim Ebu't-Tiyb bir şiirinde şöyle der: فتى كالسحاب الجون يُخشى ويرتجى يرجّى الحيا منه وتُخشى الصّواعق

Tıpkı yağmur dolu karanlık bulutlar misali korku ve umut yüklü genç!

Kendisinden hem yağmur beklenir, hem de korkulur yıldırımlarından!

Ya da, kendisi için bir zarar söz konusu olabilecekler bakımından da yağmurdan korkulur. Örneğin yolcu gibi. Ya da evi böyle bir durumda akan için de yağmur korku unsurudur. Kimi ülkeler de vardır ki örneğin Mısır halkı gibi, yağmurdan bir fayda beklemezler. Ancak yağmurdan bir

yarar bekleyenler, onda kendileri için bir yarar olduğunu umanlardır.

«وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ» **"ve yağmur dolu ağır bulutları meydana getirendir."** Bu « السَّحَابَ » kelimesi cins isimdir. Bunun müfredi yani tekili ise, « السَّحَابَةُ » kelimesidir. «الثِّقَالَ » dolu, yağmur ile, su ile dolu demektir. Bu kelime, « ثَاقِلَةٌ » kelimesinin çoğuludur. Örneğin, « سَحَابَةٌ سَاقِلَةٌ» ve « سَحَابٌ سَاقِلٌ » diye söylenir.

١٣- ﴿وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِى اللّٰهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ﴾

13- Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler. Ve Allah yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Oysa o yalanlayanlar da Allah hakkında mücâdele edip dururlar. Ve O, azabı pek şiddetli olandır.

« وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ » **"Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder."** Bu şöyle yorumlanmıştır:Yağmur beklentisi içerisinde bulunan kullar, gök gürültüsünü duyunca Allah'ı tesbih ederler. Yani Sübhanellah, elhamdülillah diye seslerini yükseltirler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den yapılan rivayete göre şöyle buyurmuşlardır:

"Ra'd, bulutlar üzerinde onlardan sorumlu bir melektir. Yanlarında ateşten kamçıları ya da aletleri vardır, onunla bulutları sevkederler, istenilen tarafa yöneltirler."[1]

Duyulan ses ise, ulaştırılması gereken noktaya kadar meleğin bulutları sesli bir şekilde hareket ettirmesidir.

«وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ» **"Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler."** Melekler de onun heybetinden, azametinden dolayı tesbih ederler.

« وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ » **"Ve Allah, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar."** **Saika**; gökten düşen ateş, demektir.

---

[1] 1-Tirmizi,3117, Nesai, Sünen'ül-Kübra:9072

Yüce Allah, her şeyde geçerli ve etkin olan ilmini, katında açık ve gizli her şeyin eşit olduğunu, her şey üzerinde açık, kesin ve etkin olan kudretini ve bir tek olduğunu yani vahdaniyetini gösteren delilleri sunduktan sonra, devamında şöyle buyurmaktadır:

«وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِى اللّٰهِ» **"Oysa o yalanlayanlar** -Allah Resulünü yalanlayanlar- **da, Allah hakkında mücâdele edip dururlar."** Öyle ki inkarcılar, Hz. Peygamber (s)'in anlattığı ve tanıttığı şekilde Allah'ın ölümden sonra varlıkları diriltmeye kadir olduğunu ve yaratılanları tekrar iade edeceğini bütün gerçeklere rağmen inkar etmeye devam ederler de: **"Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" (Yasin,78)** diye alay edip inkar ederler. Allah'a ortaklar koşmakla O'nun birliğini ve vahdaniyetini reddederler. Bazı cisimleri, örneğin melekler Allah'ın kızlarıdırlar, gibisinden şeyleri ona ortak kabul ederler. Ya da buradaki **"vav"** harfi hal içindir. Yani mana şöyledir: *"Onlar mücadele edip dururlarken Allah onlarla dilediğini çarpar."* Bunun sebebi şöyle bir olaydır. Lebid b. Rebia el-Amir'in kardeşi Erbed Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına Amir b. Tufeyl ile birlikte Hz. Peygamberi öldürmek üzere gelmişlerdi. İşte bunun üzerine yüce Allah Amir'i deve vebası ile en alçak bir kabile olan Selul kabilesi arasında gebertti, Erbed üzerine de bir yıldırım gönderip onu da yıldırın çarpmasıyla helak etti. Bu adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: *"Bize Rabbimizden öğren de haber ver, o yıldırım bakırdan mı yoksa demirden mi?"* diye alaycı bir ifade kullanmıştı. İşte Allah onu böylece yıldırımla ortadan kaldırdı. [2]

«وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ» **"Ve O, azabı pek şiddetli olandır."** Burada geçen, «الْمِحَالِ» kelimesi Mumahale demek olup tuzakları, düzenleri, hileleri ve alay etmeleri pek şiddetli ve pek çetin olan anlamındadır. Örneğin birine karşı içinden çıkılamaz bir tuzak kuran, başına çorap ören ve o konuda son derece çaba gösteren için, **"Temahhale li keza"** denir ki, bu manayadır. Aynı şekilde, **"Mehale bi fulanin"** denilir ki bu ona tuzak kurdu ve onu sultana jurnalladı, demektir. Dolayısıyla bunun manası şöyle olmaktadır: "O Allah, düşmanlarının hiç hesap edemedikleri, düşü-

[2] Bunu Ebu Ya'la Müsned adlı eserinde "3341-3342", Taberi de tefsirinde, 13/125; Vahidi Esbabü'l-Nüzul eserinde, s:183, Heysemi de, Mecmau'z-Zevaid eserinde,7/42 rivayet etmişlerdir.

nemedikleri yerlerden onlara en şiddetli ve en anlaşılmaz tuzaklar ve hileler kurarak kendilerini ortadan kaldırır."

١٤- ﴿لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ﴾

14- El açıp yalvarmaya lâyık olan ancak O'dur. O'nun dışında el açıp dua ettikleri onların isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki suyu ağzına götürmedikçe su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır.

«لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ» **"El açıp yalvarmaya lâyık olan ancak Odur."**

Burada, « دَعْوَةُ » kelimesi hakka izafe edilmiştir. Bu, batılın karşıtıdır. Çünkü davet, hak ile içicedir. Batıldan da bu manasıyla ayrılır. Mana şöyle olmaktadır: Kendisine dua edilip çağrılan ve yakarılan zat her şeyden münezzeh olan Allah'tır. Yapılan duaya icabet etmek de Ondandır. O dualara icabet eder ve kendisinden isteyene de isteğini verir. Bir duanın hak ile içice olması demek, duanın bizzat Ona yönetilmesi, dua olunmaya layık olan zatın O olması itibariyledir. Çünkü böyle bir duada liyakat var ve menfaat var. Oysa kendisinden yarar gelmeyecek olan bir şey böyle değildir, ona icabet olunmaz.

Burada, «وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ» **"Ve O, azabı pek şiddetli olandır."** Kavli ile «لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ» kavlinin kendilerinden önce geçen Erbed kıssası ile bağlantısı gayet açık ve ortadadır. Çünkü ona yıldırımın çarpmış olması, Allah'ın ona kurduğu en şiddetli tuzağıdır. Allah, onun hiç de hesap edemediği bir yerden onu tuzağa düşürüp cezalandırmış ve helak etmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) efendimiz hem ona ve hem de beraberindeki arkadaşına, kendisine karşı hileye başvurmaları sebebiyle şöyle bedduada bulunmuştu: "Allah'ım! Her ikisini de dilediğin gibi yerle bir et!"[3]

Dolayısıyla Hz. Peygamberin o ikisi aleyhindeki bedduası Yüce Allah tarafından kabul edildi. Çünkü yapılan davet ya da dua hak ile alakalı olan, hakkı içeren bir dua idi. Birincisi de kafirler için bir tehdittir,

[3] Vahidi, Esbabü'l-Nüzul,s:184

onlara bedduadır. Çünkü kafirler Allah Resulü (s.a.v.) ile mücadele ettiklerinden dolayı, Allah'ın şiddetli tuzağının onlara da eriştiği ve erişeceği gerçeğinin bildirildiği gibi, Resulünün de, eğer onlar aleyhinde bedduada bulunursa, onlar hakkındaki bu bedduasına da icabet olunacağı ifade edilmektedir.

« وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ » **"O'nun** -Allah'ın- **dışında el açıp dua ettikleri onların** isteklerini **hiçbir şeyle karşılamazlar."** « إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ » **"Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir."** Bu, mastardan istisnadır.

Yani, « لَا يَسْتَجِيبُونَ » kavlinin delalet ettiği icabet olunma, kabul edilmede..." demektir. Çünkü fiil, harfleriyle mastara delalet eder. Sigası yani kipiyle de zamanı gösterir. Zaruret gereği olmak üzere de mekan ve hal manasına delalet eder. Dolayısıyla fiilden olan bütün bunların istisnası caizdir. Bu durumda bunun takdiri şöyle olur: "Onların hiçbir cevap ve kabul isteğine icabet olunamaz. Ancak iki avucunu suya doğru uzatan kimsenin ondan aldığı karşılık ne ise işte o karşılık verilir." Yani: "İki avucunu kendisine uzatan ve ağzına götürmek için kendisinden istekte bulunulan suyun, ona karşılık vermesi gibidir." Oysa su cansız-donmuş bir varlıktır. Kendisinden su istemek üzere avuçlarını uzatanın durumundan haberdar bile olamaz, onu hissetmez bile. Onun susuzluğunu da gidermez ve ihtiyacını da karşılamaz. Onun çağrısına da icabet etmez ki suyu ağzına ulaştırabilsin. Nitekim tıpkı bunun gibi kendilerinden medet umdukları diğer cansız varlıklar da onların çağrılarını, dua ve yakarışlarını hissetmezler ve onların isteklerine icabete güç yetirmezler, onlara bir yarar sağlamaya da kadir olmazlar.

« لِيَبْلُغَ » kavlindeki lam harfi, « كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ » kavline mütealliktir.

« وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ » **"Halbuki suyu ağzına götürmedikçe su onun ağzına girecek değildir."** Evet su, onun ağzına ulaşacak değildir.

« وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ » **Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır."** Yani bütün yalvarış ve yakarışları faydasızdır, boşunadır, zayi olmuştur. Çünkü bu durumda olanlar eğer Allah'a dua etseler, Allah onların dualarına icabet etmeyecektir, putlarına yalvarıp yakarsalar, onlar da kendilerine icabete güç yetirmezler.

5. Cildin Sonu